Régi MAGYAR KÖLTŐK TÁRA

XVI. SZÁZADBELI magyar költők művei

Balassi Kiadó

RÉGI MAGYAR KÖLTŐK TÁRA XII.

Sajtó alá rendezte
Orlovszky Géza

A sorozat új kötete az 1590-es évek magyar nyelven írott költői műveit tartalmazza a teljesség igényével. A kötet műfajilag igen sokszínű: egyaránt találunk benne több évszázadon át népszerű széphistóriát, verses sorsvető könyvet, történeti éneket és humanista drámaátdolgozást.
A mintegy harminc szöveg publikálása az összes fellelhető kézirat és az egykorú kiadások figyelembevételével történt. A szövegeket bőséges magyarázatok és szövegkritikai jegyzetek egészítik ki.

BALASSI KIADÓ

RÉGI MAGYAR KÖLTÕK TÁRA
XII.

RÉGI MAGYAR KÖLTŐK TÁRA

XVI. SZÁZADBELI MAGYAR KÖLTŐK MŰVEI ÚJ FOLYAM

SOROZATSZERKESZTŐ
SZENTMÁRTONI SZABÓ GÉZA

9. Valkai András, Görcsöni Ambrus, Majssai Benedek, Gergei Albert. Huszti Péter énekei. Eurialus és Lucretia históriája, Telamon históriája, Bogáti Fazakas Miklós folytatása Görcsöni Ambrus históriájához

10. Czobor Mihály(?), Theagenes és Chariclia

11. Kozárvári Mátyás, Decsi Gáspár, Decsi Mihály. Tolnai Fabricius Bálint, Pécsi János, Murád Dragomán (Somlyai Balázs), Szepesi György, Vajdakamarási Lőrinc, Skaricza Máté, Zombori Antal, Tardi György, Tasnádi Péter, Hegedűs Márton, Moldovai Mihály és ismeretlen szerzők énekei

RÉGI MAGYAR KÖLTŐK TÁRA

Tizenkettedik kötet

ILLYEFALVI ISTVÁN, CSERÉNYI MIHÁLY, CSÁKTORNYAI MÁTYÁS, PÓLI ISTVÁN, BEYTHE ISTVÁN, BARANYAI DECSI JÁNOS, CEGLÉDI NYÍRI JÁNOS, MUNKÁCSI JÁNOS ÉS ISMERETLEN SZERZŐK HISTÓRIÁI, TELEGDY KATA VERSES LEVELE, FORTUNA SORSVETŐKÖNYV, NAPTÁRVERSEK

1587–1600

SAJTÓ ALÁ RENDEZTE
ORLOVSZKY GÉZA

BALASSI KIADÓ
BUDAPEST

Készült a Magyar Tudományos Akadémia
Irodalomtudományi Intézetében
és az
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának
Régi Magyar Irodalomtörténeti Tanszékén

Megjelent a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma
támogatásával

© Orlovszky Géza, 2004

ISSN 0866-6776
ISBN 963 506 447 0

Balassi Kiadó
Felelős kiadó Kőszeghy Péter igazgató
Technikai szerkesztő Bodnár Krisztina
Műszaki szerkesztő Harcsár Magda
Tördelte Tóth Bernadett
Nyomás ETO-Print Nyomdaipari Kft.
Felelős vezető Balogh Mihály
A kötészeti munkálatokat az Orient Szövetkezet,
Nagykőrös végezte

TARTALOMJEGYZÉK

ELŐSZÓ 7

SZÖVEGEK

1. Ismeretlen szerző: *Rustan császár históriája* 15/595
2. Ismeretlen szerző: *Ali pasa históriája* 47/601
3. Ismeretlen szerző: *Effectus amoris* 59/607
4. Ismeretlen szerző: *Apollonius históriája* 71/612
5. Illyefalvi István: *Jephta históriája* 97/619
6. Cserényi Mihály: *História az perzsiai fejedelmekről* 131/632
7. Ismeretlen szerző: *Croesusnak históriája* 233/663

Csáktornyai Mátyás

8. *Aiax és Ulisses* 243/668
9. *Grobian* 269/672
10. *Római főasszonyok az cifraság tilalmáról* 305/681

11. Póli István: *Jovenianus császár históriája* 323/687
12. Ismeretlen szerző: *Clitophon és Leucippe* 339/691
13. Ismeretlen szerző: *Fortuna sorsvetőkönyv* 361/697
14. Telegdy Kata levelének versbetétei 477/717
15. Beythe István: *A csepregi zsinatról való história* 481/724
16. Baranyai Decsi János: *Török császárok krónikája* 505/731
17. Ceglédi Nyíri János: *História a Makkabeusok második könyvéből* 533/746
18. Munkácsi János: *Tóbiás históriája* 541/749

Naptárversek

19. Székely István kalendáriumának hónapversei 565/754
20. Egyedúti Gergely kalendáriumának hónapversei 567/755
21. A bártfai kalendárium hónapversei 570/758
22. Pécsi Lukács cisio-verse 572/758
23. Pál Sebestyén kalendáriumi versei 575/760
24. Pécsi Lukács kalendáriumának hónapversei 577/761
25. A kolozsvári cisio verses betétei 580/762
26. Újfalvi Anderko Imre kalendáriumának verses betétei 587/765

JEGYZETEK 591

KOTTAMELLÉKLET 771

JEGYZÉKEK, MUTATÓK 781
Rövidítésjegyzék 783
Kezdősorok mutatója 787
Nótajelzések mutatója 789
Névmutató 791

ELŐSZÓ

A Régi Magyar Költők Tára koncepciója szinte egyidős a magyar irodalomtörténet-írással. A sorozat létrehozásának terve Toldy Ferenc személyéhez fűződik. Az ő elképzelései alapján bízta meg a Magyar Tudományos Akadémia 1876-ban Szilády Áront azzal, hogy kezdje meg legrégibb magyar nyelvű verses emlékeink összegyűjtését és kiadását. Az 1. kötet, amely a középkori verseket adta közre, 1877-ben látott napvilágot. A sorozat 2. kötete két év múlva jelent meg *XVI. századbeli magyar költők művei, első kötet* címen. Ezzel bizonyos mértékű zavar állt be, hiszen az RMKT 2. kötete azonos volt az RMKT XVI. századi sorozatának 1. kötetével. A zavart tovább fokozta a későbbiekben az RMKT XVII., sőt XVIII. századi sorozatának megindulása. Az egyszerűség és a jobb áttekinthetőség kedvéért tehát célszerű az RMKT XVI. századi sorozatának számozásakor akként eljárni, hogy az 1877-es középkori kötettől kezdve folyamatosnak tekintjük a számozást. Eszerint Szilády Áron az RMKT XVI. első hét kötetének kiadását irányította. A 7. kötet 1912-ben jelent meg, és az 1567-ig terjedő időszak verses emlékeinek kiadásáig jutott el. A kötet sajátos módon jegyzetek nélkül jelent meg, ezek pótlásán Szilády 1922. március 19-én bekövetkezett haláláig dolgozott. A 7. kötet jegyzetei így 1926-ban, Dézsi Lajos gondozásában, külön füzetben láttak napvilágot. 1921-ben a meglehetősen elavult sorozatkezdő középkori kötet teljesen átdolgozva (Horváth Cyrill gondozásában) újra megjelent.

Az MTA I. osztálya Dézsit bízta meg a sorozat folytatásával, aki egyetlen kötetet tudott tető alá hozni, az 1930-ban megjelent 8-ast. Dézsi Lajos halála (1932. szeptember 12.) után, az 1940-es évek elején a sorozat gondozásának ügye Varjas Bélára szállt. A soron következő 9. kötet (Görcsöni Ambrus és Bogáti Fazakas történeti énekei) sajtó alá rendezésével el is készült, azonban a kézirat, valamint a kötet már kiszedett és javított nyomdai levonata 1945 januárjában, Budapest ostromakor teljes egészében elégett. A háború után a sorozat folytatásának terve hosszú időre lekerült a napirendről. Az irodalomtudomány új elvek szerint szerveződő rendszerében az MTA Irodalomtudományi Intézetének reneszánszkutató csoportjára hárult a régi magyar verses szövegek gondozásának feladata. Az MTA Irodalomtudományi Főbizottsága úgy döntött, hogy sürgetőbb feladat a következő évszázad jórészt felderítetlen termésének mielőbbi közzététele. Az új koncepció jegyében 1959-től Klaniczay Tibor és Stoll Béla vezetésével útjára indult az RMKT XVII. századi sorozata. A megrekedt RMKT XVI. folytatására Varjas Béla csak az 1980-as évek elején kapott újra lehetőséget. Sajnálatos módon az új folyam indító kötetének megjelenését már nem érhette meg, az 1567–1577 közötti időszak termését összegyűjtő – jórészt még általa szerkesztett – 9. kötet sajtó alá rendezését Stoll Bélának kellett befejeznie. Az 1990-es évtized újra átrendezte a magyar tudományos könyvkiadás intézményrendszerét, az RMKT addigi köteteinek gazdája, az Akadémiai Kiadó átalakult, ezzel a sorozat kiadásá-

nak anyagi feltételei is rendkívül bizonytalanná váltak. Az MTA Irodalomtudományi Intézet vezetősége Szentmártoni Szabó Gézát bízta meg azzal, hogy szorozatszerkesztőként irányítsa és koordinálja a hátralévő kötetek elkészítésének munkálatait. Ezzel bizonyos mértékig megváltozott az a sorozati terv is, amelyet Varjas Béla a 9. kötet előszavában felvázolt. Célszerűnek mutatkozott ugyanis, hogy 10. kötetként a *Theagenész és Chariclia* szövege jelenjék meg, majd további két kötetben az 1580-as és az 1590-es évek termése lásson napvilágot. A 10. kötet 1996-ban jelent meg Kőszeghy Péter gondozásában a Balassi Kiadónál. Az Ács Pál által sajtó alá rendezett 11. kötetet, mely huszonhat, 1579–1588 között szerzett verses művet tartalmaz, 1999-ben adta ki az OREX Kiadó – gyakorlatilag magánkiadásban. Jelen kötettel, a 12-kel a szövegközlés elérte a század felső határát, és ezzel a XVI. és XVII. századi RMKT szövegei közötti kronológiai folytonosság megteremtődött. A XVI. századi RMKT befejezéséhez azonban még két további kötet szükséges: a 13. kötetet, amely Bogáti Fazakas Miklós műveit tartalmazza majd, Szentmártoni Szabó Géza készíti. A 14. kötetbe pedig a gyülekezeti énekeket gyűjtik majd össze a sajtó alá rendezők, H. Hubert Gabriella és Vadai István. Ezzel – előreláthatólag 2006-ig – az 1601 előtt keletkezett magyar nyelvű verses szövegek hiánytalanul hozzáférhetők lesznek az RMKT köteteiben – természetesen a sorozat anyagába bele nem tartozó két szerző, Balassi Bálint és Rimay János verseit kivéve. A sorozat kiteljesedésével egyidejűleg felvetődik azonban az az igény is, hogy a teljes anyag, de legalább a leginkább elavult és mára szinte hozzáférhetetlen első nyolc kötet anyaga korszerű textológiai elveknek megfelelő új kiadást kapjon. Az is nyilvánvalónak tűnik, hogy a XXI. század technológiája teljesen új rögzítési és publikálási lehetőségeket kínál a jelenkori szövegkiadók számára. A hagyományos papírkötetek mellett tehát minden bizonnyal elkészül a régi magyar verses szövegek minden szövegforrásra kiterjedő, digitalizált facsimilékkel kiegészített, hálózaton is hozzáférhető elektronikus verziója is.

A sorozat 12. kötetének feladata az 1590-es évek költészetének összegyűjtése volt. A kötetbe került legkorábbi datált szöveg az 1587-es évszámot viseli, ennél azonban valószínűleg jóval régebben keletkezett a szerzés idejére való hivatkozást nem tartalmazó *Rustan császár históriája.* A legfiatalabb vers Munkácsi János 1600-ban (esetleg 1610-ben) írott *Tóbiás históriája.* A kötet anyagát az időrendben „szomszédos" kiadások, az RMKT XVI. 11. kötete és az RMKT XVII. 1. kötete egyértelműen kijelölték. A XVII. századi sorozat nyitó darabja *Történeti énekek a XVI. század végéről* fejezetcímmel egy sor olyan verses szöveget is közölt, amelyeknek az időrendet figyelembe véve a jelen kötet szövegeivel együtt kellett volna megjelenniük. Az 1590-es évek költészetéről tájékozódó olvasó figyelmét felhívjuk tehát, hogy a korszak verses szövegei nem találhatók meg hiánytalanul ebben az egy kötetben. A máshol található gyülekezeti énekeken és a két nagy szerző szövegein túl az RMKT XVII. 1. kötetéből is ide tartoznak a következő szövegek: *Az vitézek kardjainak...*(4. sz.), Hegyi Pál: *Magyarországnak panasza* (5. sz.), *Végy fegyvert kezedben...* (6. sz.), Egri Miklós: *Az magyarországi ecclesiának...* (7. sz.), Báthori Boldizsár: *Fűleidet hajtsad hozzám...*(8. sz.), *Igön szép história* (9. sz.), Lakatos Péter: *Paradicsomnak kegyes szép hajléka* (10. sz.), *Historia* (11. sz.), Szöllősi István: *Rövid história* (12. sz.), *Cantio optima* (13. sz.), *Pusztaság, kárvallás...* (14. sz.), Gyarmati Imre: *Cantio pulchra* (15. sz.), *Dorgálásodnak súlsága* (16. sz.), Sárközi Máté két éneke (17–18. sz.), *Török császárok krónikája* (19. sz.), Homonnay Bálint: *Cantio optima* (20. sz.), Gyulai Márton: *Epicina* (21. sz). A töredékesen közölt *Török császárok krónikájá*ból azóta újabb szövegrészletek kerültek elő, ráadásul időközben Baranyai Decsi János szerzősége is bebizonyosodott, ezért ez a kiegészített szöveg bekerült jelen kötetünkbe.

Kötetünk az önálló variánsnak tekintett szövegek beleszámításával harmincegy verses szöveget tartalmaz. A szövegek lehetőség szerint időrendben követik egymást, a sorozat szabályai szerint azonban Csáktornyai Mátyás esetében a szerző mindhárom műve egymás mellé kerül. Hasonló módon az időrendi elv megsértésével, a műfaji logikának engedelmeskedve kerültek önálló blokkba a kötet végén a XVI. századi kalendáriumokból és csíziókból származó naptárversek. Ezek a szövegek annak idején nem kaptak helyet a keletkezésük időrendjének megfelelő korábbi kötetekben; indokolt tehát, hogy itt, az időrend szerinti utolsó kötet végén egybegyűjtve kerüljenek közlésre.

A naptárverseket nem számítva tizennyolc művet adunk közre. Egyetlen szerző, Csáktornyai Mátyás az, akinek neve alatt több – pontosan három – vers is fennmaradt; Baranyai Decsi János, Beythe István, Cserényi Mihály, Illyefalvi István, Munkácsi János, Ceglédi Nyíri János és Telegdy Kata egy-egy szöveggel szerepel. A kötet anyagából hét mű attribúciója bizonytalan, ezek élén az „Ismeretlen szerző" megnevezés áll. Az irodalomtörténeti hagyományban régebben szokásos romantikus ízű és nem mindig következetes „Drávai Névtelen" vagy „Patak Névtelene" típusú megnevezéseket mellőztem. Az azonosítható szerzők esetében lehetőség szerint követtem a korábbi kötetek gyakorlatát, és törekedtem rá, hogy a jegyzetanyagba felvegyem az adott szerzőtől származó latin nyelvű verses maradványokat.

A kötet versei műfajilag meglehetősen egységes képet mutatnak. Bár található itt a verset prózával keverő missilis levél, verses sorsvetőkönyv, fordított illemtan, az anyag zömét mégis a verses epikai alkotások képezik. Figyelemre méltó azonban, hogy az irodalomtörténet-írásban többnyire leegyszerűsítő egyöntetűséggel históriaként kezelt szövegek mennyire változatosak mind forrásukat, témájukat, mind a szerző kikövetkeztethető intencióit illetően. Hagyományos bibliai históriát kettőt találunk a kötetben: Tóbiás, valamint a Makkabeusok históriáját. Az *Ali pasa históriája*, a *Római főasszonyok*, a *Török császárok krónikája* és részben *A csepregi zsinatról való história* kivételével az epikus művek fordításnak, vagy legalábbis átdolgozásnak tekinthetők. Közülük háromnak a forrása a *Gesta Romanorum*. Kettő készült (elsősorban) Hérodotosz történeti műve alapján, és további négynek szolgált forrásául antik (pogány) szerző. Modern, XVI. századi mintája mindössze egynek, a *Jephtá*nak volt. Feltűnő, hogy az irodalmi minták között három késő hellenisztikus regényt-elbeszélést is találunk *(Effectus amoris, Apollonius, Clitophon és Leucippe);* jellegét tekintve pedig hasonlóan kalandos, szerelmi szálat is tartalmazó, antik díszletek közt játszódó történet a *Rustan császár históriája*, a *Croesusnak históriája* és részben a Cyrus-regényt feldolgozó *História a perzsiai fejedelmekről* is. Ezekben a szövegekben a kötelességszerűen meglévő tanító jelleg mellett igen erősen jelen van a szórakoztatás szándéka is. Cserényi műve és a sajnálatos módon csak töredékesen fennmaradt *Clitophon és Leucippe* könyvnyi terjedelmükkel messze meghaladják a hagyományos, félig-meddig még az oralitás határán mozgó históriák átlagának színvonalát és a Chariclia-típusú verses olvasmányok felé egyengetik az utat. Illyefalvi István és Csáktornyai Mátyás művei a dráma és a színpadi vita irányába tágítják a históriás ének műfaji kereteit. A Jephta-fordítás azonban arra is figyelmeztet, hogy a XVI. század végén meginduló magyar műfordítás-irodalom az idegen nyelvi mintákat még szükségszerűen tereli az elbeszélő műfajokat uraló história gyűjtőmedencéjébe. Két másik szerző, Baranyai Decsi János és Beythe István szintén csak a história műfaját választhatták, ha politikai célzatú üzenetüket el akarták juttatni a latinul nem tudó szélesebb közvéleményhez. Szövegeiket vizsgálva fel kell figyelnünk arra is, hogy a XVI. századi nyilvános költészetben határozottan kimutatható a beszédmódok és regiszterek plurali-

tása. Kötetünkben az egyik végletet talán Cserényi Mihály műve, a másikat a tudatosan népkönyvnek hangszerelt *Fortuna sorsvetőkönyv* képviseli.

Az anyag sajtó alá rendezése során igyekeztem igazodni az RMKT kiadási alapelveihez és a korábbi kötetekben kiformálódott szövegkiadási gyakorlathoz. A szöveggondozással kapcsolatos tudnivalókat hátul, a jegyzetek élén álló bevezetőben foglaltam össze.

Szeretnék köszönetet mondani mindazoknak, akik a munkámban segítettek. Külön szeretném megköszönni Kőszeghy Péternek, hogy anyaggyűjtését és jegyzeteit további feldolgozásra önzetlenül átengedte, továbbá azt, hogy kiadói igazgatóként szívügyének tekintette a kötet megjelenését. Szentmártoni Szabó Gézának, hogy a munka minden fázisában ellátott tanácsokkal, adatokkal, szövegekkel, ötletekkel és szakirodalmi hivatkozásokkal. Végül Bodnár Krisztinának, hogy segített az adatok és a szövegek ellenőrzésében, összeolvasásában, hogy a betördelt szöveget gondosan végigjavította és elkészítette a kötet mutatóit.

Az újonnan rendelkezésre álló technikai lehetőségeket felhasználva a kötet anyagához kapcsolódó esetleges későbbi kiegészítéseket, javításokat a következő internetes oldalon fogom közzétenni: http://magyar=irodalom.elte.hu/syrena/rmkt.

SZÖVEGEK

ISMERETLEN SZERZŐ

1.

RUSTAN CSÁSZÁR HISTÓRIÁJA

1. Emléközzünk én uraim régen lett dologról,
Kiket bölcsek beírtanak, szödtek ki könyvekből,
Szöröncsének állapatját jelentsük ezekből,
Emlékezzünk tengeren túl gazdag Rómaságról.

2. Az Rómának kőfalai akkoron nem vala,
Pogány hitben Rómaságot egy úr bírja vala,
Kinek neve az Rómában Eustachius vala,
Birodalma gazdagsága nékie nagy vala.

3. Ez világnak nagyobb része pogányságban vala,
Körösztyének nem valának, körösztség sem vala,
Az Istennek ismereti űnálok nem vala,
Laknak vala pogány módra, esznek isznak vala.

4. Csudaképpen Eustachiust Isten fölválasztá,
Nagy jó voltát gazdagsággal hozzája bocsátá,
Gönlis nevű leánzóval mikor házasítá,
Ezzel őtet pogánságból kihozni akará.

5. Az Úristen házasságok szerencséssé tevé,
Mert az asszont két gyermekkel méhében szereté,
Kilenc holnapig két gyermekét méhében viselé,
Tizedikben Remust, Romulust ez világra szülé.

6. Mihelt látá Eustachiusné szülte szép magzatját,
Nem zúgódék, átkozódék, felejté bánatját,
Térdre esék, háladásra kinyújtá két kezét,
Nagy hálát ada az Istennek ő édes magzatin.

7. „Hála – úgymond – én Istenem, azmivel szerettél,
Ifjúságban gazdagsággal én urammal láttál,
De nagyobban ezek fölött minket magzatinkkal."
Hála adás után gyermekágyban úgy könyörög vala:

8. „Kérlek, Uram, hallgassad meg én könyörgésemet,
Ne nézd, Uram, pogányságink, de nézd jóvoltodat,
Én is fölveszem Rómaságban az szent körösztséget,
Körösztyénség mellett szegénséget és nyomorúságot."

9. Az Úristen meghallgatá asszony könyörgését,
Eustachius mert mikoron ágyban fekünnék,
Fényösséggel, villámlással ő környülvéteték,
Az Istennek ő követe előtte állapék:

10. „Serkenjél föl, Eustachius, te édes álmodból,
Követ vagyok teremtődtűl, az te Istenedtűl,
Hallgassad meg követséget az te Istenedtűl,
Téged akar kimenteni az nagy pogánságból.

11. Azt izené, hogy fölvegyed az szent körösztséget,
Rómaságban ő ez hármon hagyott szabadságot:
Ha szereted ifjúságban az nagy gazdagságot,
Vagy szereted ifjúságban az nagy szegénységet.

12. Harmadikon ezen hagyott neked szabadságot:
Vénségedben ha szereted az nagy gazdagságot,
Vagy szereted szegénységet, mind szabadon hagyott,
Mert az Isten körösztségedben ezzel látogatott."

13. Eustachius ő álmában mikoron meglátá,
Pogány módra fölöltözék, orcáját megmosá,
Módja szerént az Istennek nagy hálákat adá,
Óhajtással beszédében ím, ezeket mondá:

14. „Hála – úgymond – én Uramnak és én Istenemnek,
Mivel ez nap ő szereté királyi fejemet,
Igazgassa, vezérölje jóra dolgaimat,
Mutassa meg három közül választó voltomat."

15. Meghallgatá az Úristen ifjú könyörgését,
Meghallgatá Eustachiusnak az ő könyörgését,
Megmutatá: azki nem tűr, nem veszi gyümölcsét.
Halljátok meg, mint mutatá ezekhez szerelmét.

16. Ím fölvevé ifjúságban az szent körösztséget,
És az mellett nem vevé föl az nagy gazdagságot,
Meggondolá az háromnak sanyarú vétkeit,
Azt gondolá, föl kölly vönni az nagy szegénséget.

17. „Ha én – úgymond – ifjúságban szegénséget veszek,
Ifjúságinkban mi erőnkkel kenyerünket esszük,
Aratáshoz, nagy munkához derekunkat hajtjuk,
Mi testünket nagy munkával be is födözhetjük.

18. Vénségemben inkább veszem az nagy gazdagságot,
Mert akkoron mi erőnktűl inkább megfosztatunk,
Akkoron kölly inkább nekünk az mi szegedelmünk."
Ez szó hallván az Istennek követe elmúlék.

19. Eustachius Rómaságban ő házastársával,
Elmenének Isten adta két szép magzatjokkal,
Körösztséget fölvevének, körösztyének lének,
Az ő neve nevezteték az Rustan császárnak.

20. Az egyiknek, ő fiának lőn neve Romulus,
Az másiknak körösztneve akkoron lén Remus,
Az két nevet úgy csudálják; egyik neve Primus,
Az másiknak, vén embernek Makeus Secundus.

21. Halljátok meg, miként esék Rustan császár dolga!
Hogy az hitben kezdé bírni gazdag Rómaságot,
Az Úristen ellenséget reája bocsáta,
Földön, vizen minden felől próbálni akará.

22. Az ellenség Rómaságban császárt beszorítá,
Két esztendeig környül fekve őtet elpusztítá,
Ezek után az ostromra fölindítá népét,
Végezé, hogy vagy megveszi vagy alatta meghal.

23. Az ellenség az császárnak házát megostromlá,
Az császárnak palotáját mind fejére gyúltá,
Minden kincsét és jószágát elvivék császárnak,
De az Isten őt megmenté, fejét az császárnak.

91 ioszagot

17 35 MISKOLCI EGYETEM 64 71 78 2 központi könyvtár

24. Mert egy bol*r*ban, rejtekházban maradott társával,
Isten adta két fiával, Remus- Romulussal.
Rómaságban megutálák ez dologért őtet,
Szegénségre mene igyök, bujdosni jutának.

25. Nem akarnak az császárnak semmiben adózni,
Nem akarnak az császárnak semmibe szolgálni,
Csak akará önnön maga az országot bírni,
Szegényöket és árvákat akarják rontani.

26. Hogy ez dolgot császár hallá, rajta ezt gondolá,
Hogy ő az egyik fiával kuldulni indulna,
Az másikkal házastársát kuldulni bocsátná,
Kuldulással éhségeket eltávoztatnája.

27. Rómaságban az nagyurak azt is megbosszulák,
Mindenfelé az népeknek erősen azt hagyák,
Alamizsnát az országban néki ne adnának,
Elvégezték még régen, hogy éhhel meghalnának.

28. Egyik fiát Rustan császár ölében fölvevé,
Csókolgatván, ölelgetvén útra elerede,
Az másikat felesége, Romulust fölvevé,
Nagy sírással más országra ők elindulának.

29. Az tengernek szigetéhez mikoron jutának,
Az tengernek szigetiben bárkát hogy látának,
Bárkásoknak kiáltanak, szózatot adának,
Jünnének ki, ígéretet, bárkabért meg*adnák*.

30. Az bárkások ígéretit mikoron meghallák,
Indulának, vitollyákat szélnek bocsátának,
Hamarsággal az tengernek partjára jutának,
Ők evezvén nem késének, általsietének.

31. Rustan császár szegény császár, mert egy pénze sincsen,
Gondolkodik, mit fizessen bárkás mestereknek,
Eszek veszett, hogy nagy summát ad, az bárkásoknak,
És nagy hamar azonközben az partra jutnak.

93 bolban **116** agiuk

32. Szóla császár bárkásoknak, akkoron azt mondá:
„Meghalljátok, én fiaim, ti bárkás mesterek,
Azt jól tudja az Úristen, egy fillérem sincsen,
Az Úristen megfizeti ti szolgálattokat,

33. Vezérelje, igazgassa vízen bárkátokat,
És ez földön szöröncséssé tegye dolgotokat,
Mindenekben gazdagítsa nektek utatokat,
Hogy szegéntűl nem vonszátok az ti erőtöket."

34. Hogy ezt hallák az bárkások, egyben beszélének,
Önnön köztök végezének, tanácsot tartának,
Bárkabérért házastársát őtűle elvegyék,
Az császártúl az bárkások házastársát elvék.

35. Az tengerre az asszonyval hamar indulának,
Hogy bárkabért nem adának, ők nem bánkódának,
De mindnyájan az bárkások ezen vigadának,
Hogy asszonnyal vigadnának, gonoszul élnének.

36. Rustan császár tenger partján vala nagy sírással,
Két fiával, magzatjával, Remus- Romulussal,
Hogy őtűle házastársát bárkások ragadák,
Az bárkának fenekére asszont lebocsáták.

37. Két fiával sírván császár útra elindula,
Szép kisfiát ölében vé, nagynak kezét foga,
Megnyugotván ő kisfiát öléből letevé,
Másodikat, fáradt fiát ölében fölvevé.

38. Mikor császár fiaival alá s föl bujdosnék,
Nagy sírással, zokogással járt utat keresné,
Az járt útra sok időre el- betalálkozék,
Az járt úton elindula, vízre találkozék.

39. Térdre esék az bárkában asszony, így könyörge:
„Meghallgassad, uram Isten, én könyörgésemet,
Mostan támassz az tengerre nagy sok háborúkat,
Mely háború szerte szerént veszesse ezeket.

40. Mert én féltem s megtartottam én tisztösségemet,
Nem gondolják, Uram, ezek te szent szerzésedet,
Csak követik ilyen latrok testek kívánságot,
Meg is kezdik förtöztetni én tisztességemet.

41. Inkább legyen én halálom tenger mélységében,
Bévettessem s emésztessem halaknak gyomrában,
Csak megtartsad, uram Isten, én tisztességemet,
Hogy ez után juthassak be te szent országodban."

42. Könyörgését az asszonnak Isten meghallgatá,
Az tengeren nagy háború azonnal indula,
Bárkásoknak vitollyáját bárkából kihányá,
Ízről ízre az bárkát is mind elhasogatá.

43. Az asszonnak nem akará Isten veszedelmét,
Sőt mutatá őhozzája nagy kegyelmességét,
Az bárkának egyik része asszont befödözé,
Harmadnapig veszekedék, té- tova hányaték.

44. Harmadnapon hogy az tenger az asszont kiveté,
És az tenger mellett egy nagy várasba bevivé,
Az várasban hogy fölméne, főbírót kérdezé,
Az főbírót föltalálá, házához bémene.

45. Hogy meglátá az főbírót, magát megalázá,
Szolgálatját főbírónak mindenben ajánlá,
És ezt hallván az főbíró dajkának választá,
Mert akkor feleségének teje szűkön vala.

46. Mi beszédünk immár leszen az Rustan császárról,
Istenadta két fiáról, Remus- Romulusról,
Miként őtet az Úristen az tenger partjáról
Igazgatja, de nem vonsza őtet meg utától.

47. Folyóvízen az járt úton általmegyen vala,
Rustan császár két fiait leültette vala,
Ételt, italt fiainak sírással ad vala,
Mint fiait általvinné, gondolkodik vala.

182 Romus Rumulusrol

48. Szép kisfiát Rustan császár ölében fölvevé,
Folyóvízen általvivé, szárazra kitevé,
Remushoz ott hogy indul*na*, sietséggel menne,
Közepire mikor juta, sivalkodást halla.

49. Hát egy fias nagy oroszlány fiát elragadta,
Általfalván vad erdőre sietséggel vonsza,
Rustan császár sietséggel vízből hátra téré,
Nem érheté – hátratérvén másikhoz siete.

50. Fias farkas másik fiát derékon ragadá,
Ő fiával az erdőre siet hamar menni,
Folyóvízből immár nem tud melyikhez sietni,
Nagy sírással folyóvízből nem tud el- kimenni.

51. Hogy az császár egy óráig esze nékül vala,
Az Úristen az ő eszét azután megadá,
Térdre esék, az Istennek nagy hálákat adá:
„Hála legyen, én Istenem, azmivel szerettél.

52. Rómaságból, császárságból el- kirekesztetém,
Gazdagságtúl, feleségemtűl hogy én megfosztatám,
Fiaimtúl hogy megválám, Remus- Romulustúl,
Mindazoknak többiről is nagy hálákat adok."

53. Rustan császár csak őmaga útra elindula,
Fiaitúl, feleségétűl hogy ő megfosztaték,
Nagy sírással, zokogással az útra indula,
Feltekinte, messze földön egy nagy várast láta.

54. Gondolá ezt: az várasban főbíróhoz menne,
Különb népek sok híreket főbíróhoz visznek,
Főbíróhoz minden jövő-járó hozzá megyen,
Fiairól, feleségéről hogy ő értekeznék.

55. Szolgálatját főbírónak mindenben ajánlá,
Aratáson, kapáláson, szántáson ajánlá,
Mindenekben kis munkával hogy bírót szolgálná,
Főbíró is gazdagságát nékie ajánlá.

191 Remus ottan hogi indula

56. Immár szóljunk két fiáról, Remus- Romulusról,
És ezeknek dajkáiról, az két fenevadról,
Oroszlányról, fenevadról, az fias farkasról,
Miként ezek oltalmazták, tejekkel tartották.

57. Egy várasban szokás vala minden esztendőben,
Jámbor ifjak föltámadtak vadászás dolgában,
Vadak közül az jobbikkal meg nem osztoztanak,
Az bírónak udvarában szokás szerént adták.

58. Találának szöröncsére egy fias oroszlánra,
Oroszlánnak ő fiai az úton futosnak,
Azok között egy kisgyermek játszadozik vala,
Úgy emliti, mint az fiát azt is az oroszlán.

59. A vadászok környeközék, vadat elijeszték,
Sikoltással, ivöltéssel vadászok valának,
Oroszlán ordításától mindnyájan tartának,
Egy nagy csudát az vadászok akkoron látának.

60. És lőn csuda: az oroszlán tulajdon kölykeit,
Megijedvén futamkodván elhagyá fiait,
És ragadá az császárnak ő édes magzatját,
Kezde vele az harasztra erősszen sietni.

61. Az vadászok környékezvén vadat elijeszték,
Az császárnak szép magzatját véle elvettetik,
Az vadászok sietséggel az gyermeket fölvék,
Az Istennek nagy hálákat akkoron adának.

62. Az időben vadászoknak ez vala törvények:
Vadak közül az főbírót megajándékozák,
Az vad helyett főbírónak az gyermeket adák,
Ő termetit az gyermeknek mindenben csudálák.

63. Emlékezzünk más fiáról az Rustan császárnak,
Fias farkas miként tartja fiát az császárnak,
És miképpen oltalmazza fiát az császárnak,
Kölykei közt miként tartja fiát az császárnak.

64. Más várasban vadászásban nagy szép ifjak mennek,
Vadászásban az erdőkön vadászok valának,
Fias farkast az erdőben vadászok lölének,
Fiai közt egy futosó gyermeket lölének.

65. Az vadászok mihelt láták, farkast elijeszték,
Fias farkas fiaitúl hamar elfutamék,
Fiaitúl hogy elfuta, gyermekhez siete,
Az gyermeket ő mindjárast emtetnie kezde.

66. Az vadászok környékezék, vadat elijeszték,
Az császárnak szép magzattyát véle elvettetik,
Sietséggel az gyermeket ők ottan fölvevék,
Az várasnak bírájának ajándékon adák.

67. Az főbíró az gyermeket igen megköszöné,
Vigassága főbírónak lén ezen öröme,
Fia gyanánt az gyermeket főbíró nevelé,
Csudálkozik az gyermeknek mint vagyon termete.

68. Négyen összve immár vannak gazdag városokban,
Rustan császár főbírónak vagyon udvarában,
Másodiknak udvarában vagyon házastársa,
Két fiai harmadiknak, negyedik házánál.

69. Emlékezzünk, én uraim, szöröncse dolgáról,
Emléközzünk Rómaságnak ő állapatjáról,
Rómaságban az uraknak háborúságokról,
Rustan császár vénségében nagy uraságáról.

70. Rómaságnak ellenségit Isten fölindítta,
Ellenséggel Rómaságot igen dúlatta,
Az urokért az Úristen őket ostorozá,
Semmiképpen ostorának okát nem tudhaták.

71. Hogy ez dolgot az nagyurak eszekben bevévék,
Összegyűlvén írástudó népeket gyűjtenek,
Hogy mi volna az rablásnak oka, megkérdezik,
Rómaságnak birodalmát mert tűlök elvennék.

72. Két vénember, tudós doktor abban az országban,
Kik az császárt körösztölték nagy ifjúságokban,
Házasával, fiaival, Remus- Romulussal,
Az uraknak ezt felelék ím az nagy gyűlésben:

73. „Halljátok meg Rómaságnak hatalmas urai,
Emlékezzünk Rómaságnak elmúlt dolgairól,
Rómaságnak dolgairól, az Rustan császárról,
Ifjúságban Rómaságból kibujdosásáról.

74. Tudjátok, hogy Eustachius mikor ifjú vala,
Ifjúságban sok ellenség reá támadt vala,
Szöröncséje Rómaságban nékie nem vala,
Ez okáért előttetek utálatos vala.

75. Ki is őtet az országból kiűztétek vala,
De az Isten azt izené az ő követétűl,
Ifjúságban föl kölly venni az szent körösztséget,
És az mellett föl kölly venni az nagy szegénséget.

76. És az után vénségében szöröncséssé teszi,
Méltóságra, gazdagságra őtet fölemeli,
Azért őtet az országban meg kelly keresztetni,
Országunkat és magunkat nem kelly így veszteni.

77. Soha addig az ellenség rólunk nem távozik,
Míg az császár az országban bé nem keresztetik,
Tisztességgel Rómaságban haza nem hozatik,
Mindenektűl böcsületben még ő nem tartatik.

78. És ez után az császárnak ti adót adjatok,
Országtokat, marhátokat tűle ne tartsátok,
Pénzeteket, kincseteket ti ne kíméljétek,
Háza helyett hamar neki jobbat csináljatok."

79. Az urak ezt hogy meghallák, ottan jóváhagyák,
Tizenketten az úrfiak hamar indulának,
Városokra szörte-szerént országra menének,
Megkeresni az országban az elveszett császárt.

80. Országokat bejárának, sokat bujdosának,
Tizenketten tizenkétfele mikoron járnának,
És az császárt ők keresnék, hejában járának,
Elvégezék Rómaságban, hogy hátratérnének.

81. De az Isten ezek után jószerencsét ada,
Tizenketten egy várasban öszvetalálának,
Az várasi főbírónál főnépek valának,
Szerte-szerént szállásokra mind eloszolának.

82. Friss ebédet főbírónál hamar szerzetének,
Ezen való örömökben össze löltenek,
Jámbor bírót szép szavokkal kérdezik s kínálják,
Az úrfiak főbírónál nagy vígan lakoznak.

83. Esznek-isznak, főbírónál nagy vígan lakoznak,
Azonközben emlegetni kezdik Rustan császárt,
Az főbíró azt felelé, nem tudja az császárt
Hogy ki látta és hol volna az elveszett császár.

84. Főbírónak ő dajkája mond, vagyon egy ember,
És karszékben az főbíró ültette az embert,
Egy szőnyegen szép kisfiát rengeti az ember,
Úrfiaknak beszédeket hallgatja az ember.

85. Az úrfiak az embernek ételt adtak vala,
Az asztaltúl, az pohárból italt adnak vala,
Az vénember szép szavával megköszöni vala.
Urak közül egy úrfiú ezt jól látja vala,

86. Hogy vénember az karszékben fejét tartsa vala,
Ő orcáját keszkönyővel töllőgeti vala,
Mert orcája könyveitűl meg nem marad vala,
Azt jelenté, az elveszett császár hogy ő volna.

87. Urak közül az asztaltúl egyik el- kimene,
Térdet hajtván, föjet hajtván nékie köszöne,
„Meghallgassad *te*, vénember – nékie ezt mondá –,
Mi lén oka sírásidnak, könnyhullatásidnak?

88. Vagy ismered avagy tudod, hol vagyon az császár,
Mely igen vén ember te vagy, hallottad az császárt,
Azmit nekünk ha megmondod, hol vagyon az császár,
Tisztességgel országunkban bévisszük az császárt."

89. Ám felele az vénember annak az ifjúnak:
„Meghallgassad te, jó fiam, te római úrfi,
Gazdag Rómaságban valék egyszer Eustachius,
Körösztség után hivattam az Rustan császárnak.

90. Attúl fogván jámbor bírót nagy vígan szolgáltam,
Kapálással és szántással az bírót szolgáltam,
Kézi munkán főbírónál mindenekben voltam,
Vénségemben immár vagyok főbíró dajkája."

91. Ez beszédet az úrfiú mikoron meghallá,
Főbírónak asztalánál uraknak ezt mondá,
És az urak mind felállván neki udvallának,
Bölcső mellől az vénembert az asztalhoz vivék.

92. Szép császári ruhájában császárt öltözteték,
Egy szép székben az úrfiak szépen leülteték,
Az vén haját és szakállát szépen megfűsülik,
Az királyi koronával szépen ékösíték.

93. Ezt főbíró mikor látá, rajta csudálkozék,
Harminckét esztendőtűl fogva dolga titkoltatott volna,
Hogy ő volna Rustan császár, tűle titkoltatott,
De ím mastan hogy ő volna, nyilván jelentetett.

94. Ott az urak az vén császárt nagy szépen tisztölék,
Rómaságban császárságban hamar őt bevivék,
Szegénség helyett űneki gazdagság adaték,
Tisztességre, uraságra ott fölemelteték.

95. Kazdag zsódot az nagy császár hamar kiálltata,
Rómaságnak ellenségit kivel elrontassa,
De ismétlen császár zsolddal népet nem bírhatja,
Szerte-szerént városokban levelet bocsáta.

362 Uranak

96. Városokban hogy az népnek tizedét fölvönnék,
Vén császárnak az ő hada kivel erősödnék,
Mindeneknek nyeresége nála megtartatnék,
Vén császár*túl* sokkal többnek ajándékoztaték.

97. Egy városban az tizedet az bíró fölvevé,
Esküdtekkel és községgel tanácsot tevének,
Az nép előtt ők hadnagyul azmelyet tevének,
Vén császárnak hada előtt tisztösséggel lenne.

98. Az főbíró esküdteknek felele, azt mondá:
„Meghalljátok vén tanácsok, városi esküdtek,
Jól tudjátok, annak vagyon harminckét esztendeje,
Hogy vadászok nekem hoztak egy férfi gyermeket.

99. Jó erkölcse, szép személye mint császár fiának,
Én hadnaggyá népen teszem vén császár hadában,
Atyját, anyját nem tudhatja senki ez világon,
Tisztességet véle vallunk vén császár hadában."

100. Egy akaratból jóváhagyák, hadnaggyá választák,
Az nép előtt elbocsáták, tanácsok oktaták,
Vén császárnak udvarában szépszerrel bocsáták,
Mindenekben az császárnak magokat ajánlák.

101. Más városban az polgárok tizedet tevének,
Gondolkodnak az nép előtt hadnagyot tevének,
Rómaságban vén császárnak hadában küldnének,
Tisztességet vén császárnak hadában nyernének.

102. Jámbor bíró tanácsoknak felelé, azt mondá:
„Meghalljátok vén tanácsok, városi esküdtek,
Jól tudjátok, annak vagyon harminckét esztendeje,
Hogy vadászok nékem hoztak férfiú magzatot.

103. Föltartottam, fölneveltem mint én gyermekemet,
Mindenekben jó erkölcsét őnekie láttam,
Erős voltát, bölcsességét mindenben csudáltam,
Hadnagyságra az nép előtt Rómaságban küldöm."

384 Czaszarnak

104. Egy akaratból jóváhagyák, hadnaggyá választák,
Népen előtt elbocsáták, ők igen oktaták,
Az vén császár eleiben szépen bebocsáták,
Mindenekben az császárnak magokat ajánlák.

105. Immár vannak indulatban vén császár hadában,
Szép népével egyik hadnagy szállott az mezőbe,
Az mezőben úgy nyugottja népét az dél színben,
Föl ebédet készíttetett hadnagy örömében.

106. Ebéd előtt mulatkozni mene az mezőben,
Föltekinte, távul láta nagy port az mezőben,
Az nagy porban piros zászlót láta lobogásban,
Zászló alatt roppant sereg hadi szerszámokban.

107. De az hadnagy nem tűrheté, elejiben mene,
Az vitéznek szép szavával ékösen köszöne,
Fejet hajtván, kezet nyújtván ékesen ő szóla,
Önnön köztök szép beszéddel beszélni kezdenek.

108. „Szállíttassad – úgymond vitéz – megfáradt népedet
Ez szép mezőn, az szép füvön az te táborodat,
Szép ebédet készíttettem délnek közepiben,
Melyet még én meg akarok enni jókedvemben.

109. Ebéd után induljunk el nagy jószöröncsével
Rómaságban, vén császárnak az ő táborában,
Mindeneknél elébb menjünk vén császár hadában,
Ezzel neki megmutassuk hű szolgálatunkat."

110. Szép szavával leszállítá, táborát nyugodtá,
Az ebédhez készülének, ketten leülének,
Az ebéden vigadának, ők nem bánkódának,
Egyik hadnagy az másiknak felele, ezt mondá:

111. „Beszéljed meg, mely országból, tartományból jüttél,
Ennyi néppel sietséggel jüttök és kőtséggel,
És ok nélkül indulásod nincsen kétség nékül,
Én is neked megjelentem én állapatomat.

112. Mert ha néked ez utadban betegséged lészen,
Betegségben ez világból kimúlásod lészen,
Ez énnekem ez utamban egésségem lészen,
Egymásunkról barátinknak mi beszédünk lészen.

113. Ez utadban kinek tudjad te népedet hadni,
Vén császárnak ő hadában kivel bocsátani,
Vén atyádnak és anyádnak mit tudjon mondani,
Te népedet kivel tudjad hazabocsátani.

114. Ha az Isten veled együtt azért megmarasztand,
Vén császárnak ő hadában teveled megtartand,
Ha látandom szöröncsének az ő állapotját,
Fölfogadom, mindhalálig veled együtt leszek."

115. Ilyen szókra kérdésére felele, ezt mondá:
„Meghallgassad, te jó vitéz, entisztbeli hadnagy,
Az Úristen, hiszem, tudja az én nemzetemet,
Én nem tudom semmiképpen az én nemzetemet.

116. Sem atyámat, sem anyámat, sem rokonságimat,
Mely országból, tartományból, várasból létemet,
De mit tudok dolgaimban, megmondom utamban,
Hogy ne legyen semmi kétség az én dolgaimban.

117. Mely várasból én indultam vén császár hadában,
Az várasnak szokása volt minden esztendőben,
Jámbor ifjak föltámadtak vadászás dolgában,
Vadak közül az jobbikkal meg nem osztoztanak.

118. Főbírónak szokás szerént adták udvarába,
Ezzel néki az várasban tisztességet tettek,
Őmagoknak áldomásért, fáradságért adták,
Az főbíró és vadászok ezt dicsekedték:

119. Hogy kimentek, találtanak egy fias oroszlánt,
Oroszlánnak kölyköi közt engem is találtak,
Mint fiait, engemet is emtetett oroszlány,
Oroszlántúl hogy elvöttek, főbírónak adtak.

120. Harminckettöd esztendeje immár annak vagyon,
Fia gyanánt az főbíró engemet tartatott,
Jó erkölcsű tudományban engem taníttatott,
Vén császárnak ő hadában engemet bocsátott."

121. Kérdésére, azon kéri, hogy ő is felelne,
Ilenképpen rövidedön kérdésre felele,
Dolgaiban minden felől bátorság nagy lenne,
Beszédével, szép szavával ilyenképpen kezde:

122. „Te is immár megbeszéljed te állapotodat,
Mely országból, tartományból, városból létedet,
Az atyádnak és anyádnak híreket, neveket,
Hogy felőled minden jókat tudjunk mi mondani."

123. Ez beszédre és kérésre felele, ezt mondá:
„Az Úristen ő jól tudja én árvaságomat,
Sem atyámnak, sem anyámnak, sem rokonságimnak
Soha hírét sem hallottam az én szüleimnek.

124. De mit tudok dolgaimban, megmondom utamban,
Semmi kétség hogy ne legyen az én dolgaimban,
És ha leend betegségem mostani utamban,
Kire bízzam én népemet vén császár hadában.

125. Görögország tartományban, Athenas városban,
Ilyen módon bejütt vala azon tartományban,
Athenasnak bírájának vittenek házában,
Hogy mikoron gyermek voltam, találtak mezőben.

126. Az mezőben fias farkas tejével éltetött,
Fiai közt szép gyöngédön föltartott tejével,
Kit városnak szép fiai löltenek mezőben,
Az mezőben sikoltással, nagy hirtelenséggel.

127. Elvöttenek vadászásban az fias farkastúl,
Athenasnak bírájának adtak ajándékul,
Föltartattam fia helyett jámbor főbírótúl,
Mesterségre taníttattam az hét doktoroktúl.

128. Grammaticus neve vala az egyik doktornak,
Dialecticus ő neve az másik doktornak,
Rhetoricus neve vala harmadik doktornak,
Artmethicus vala neve negyedik doktornak.

129. Ötödiket szép szaváért hítták Musicusnak,
Hatodik fő mestert hítták *Geo*metricusnak,
Hetediket jövendőmondásért Astronomicusnak,
Ebben voltam taníttatván várasbelieknek.

130. De főképpen Rómaságnak az ő dolgaiban,
Harcolásban, viadalban gyakorta voltomban,
Gazdagságot neki nyertem nagy győzödelmemben,
Az okáért küldetettem vén császár hadában.

131. De ha tudnám és mondhatnám nyilván nemzetemet,
Én bizonnyal megmondanám az én szüleimet,
Sem atyámnak, sem anyámnak híröket, nevöket,
Ez világon nem mondhatom nékiök nevöket."

132. Az két hadnagy meghallgatá egyik egymás szavát,
Egyik, miként az másik is, érték egymás szavát,
Kénszöríték egyik s másik esküvésre magát,
Veszedelemben egymástúl nem tiltja meg magát.

133. Úton azért egy akaratból mikoron mennének,
Egymás között tanácskozván mindent végezének,
Városokból kimenének, tengerre érének,
Tenger partján szép népekkel letelepedének.

134. Mikor immár juttak vala az tenger partjára,
Tengerparton az két hadnagy táborát szállítá,
Az városban az fő népek széllyel eloszlának,
Főbíráját az városnak elővé szólíták:

135. „Hogy főbíró ő házánál ebédet szerzene,
Melyet vélünk az főbíró nagy vígan megenne,
Pénzünk fejében mindent venne és ne kíméllene,
Az városnak mi törvénye, asztalbért letenne."

514 Diometricusnak

136. Az ebédet az főbíró szépen elkészíté,
Asztalára tisztességgel ő azt fölviteté,
Hadnagyokat szép szavával szépen leülteté,
Az két hadnagy főbírónak szépen megköszöné.

137. Mindenkoron hadnagyoknak az vala szokások,
Alamizsnát szegényöknek asztaltúl adának,
Árvaságról emlékezvén mindent meglátának,
Főbírónak ő házában egy asszont látának.

138. Palotának szögletiben egy öreg szőnyegen,
Az bőcsőben az szőnyegen egy kicsin gyermeket,
Kit az asszony szeretettel renget és nagy híven,
Röngetésben nagy hű voltát mutatja az asszony.

139. Az asszonnak minden tálból egy-egy részt küldenek,
Rönd járásból azonképpen egy italt küldenek,
Szolgálatján vén asszonnak igen csudálkoznak,
De főképpen ő hű voltán ők elálmékodnak.

140. Az vénasszony jó italból jókedvet vett vala,
Hadnagyoknak talpon állva megköszöni vala,
És fölállván az vénasszony forgolódik vala,
Hadnagyoknak az jó asszony ím, ezt mondja vala:

141. „Az Úristen megfizesse, én édes magzatim,
Hozzám való jótétemént és jól tartástokat,
Mindenekben szöröncséssé az ti dolgotokat,
Hogy szegéntűl nem vonszátok, tegye munkátokat.

142. Annak vagyon teljességgel harminckét esztendeje,
Hogy elváltam én uramtól, az Rustan császártúl,
Attúl fogva édesb ételt, italt én nem ittam,
Hanem mostan az asztaltúl kit tűletek vettem."

143. Csudálkoznak vénasszonnak ilyen feleletin,
Csudálkozik az bíró is eltitkolt dolgain,
Csudálkoznak, hogy volt volna császár felesége,
Csudálkoznak, ki volt volna az az Rustan császár.

144. Elbúcsúzván főbírótúl útra indulának,
Rómaságban vén császárnak az ő nagy hadában,
Bemutatni őmagokat és ajándékokat,
Vén császárnak ő személyek kellemetes lén ott.

145. Úgy annyira nem tűrheté, ebédre hívatá
Mind az kettőt, hogy tekinté, oly igen csudálá,
Annyira, hogy az egyikre mikoron tekinte,
Masodikra ha tekinte, azt amannak vélé.

146. Nem tudja megválasztani két ember személyét,
Ékes szavát, szép termetit, sem pedig ruháját,
Császároknak fiainak mind az kettőt véle,
Azért nékik tisztösséget ilyenképpen teve:

147. Mosdóvizet az nyakokra, keszkönyőket tevén,
Ajándékon elvennéjek, szakállokat kennyi,
Szolgálatját hogy jónéven vennék, igen kéri,
Mert az úton szolgálattal többel akar lenni.

148. És azután leülteté, vélök szemben üle,
Az ebéden két hadnagyot erősen kínálá,
Ebéd után mindeneknek ajándékot ada,
És azokat ő hadában hadnagyokká tevé.

149. Ilyen szókat az vén császár hadnagyoknak monda:
„Ím, látjátok, én vitézim, fiaim, hadnagyim,
Vénségemben Rómaságban az én ellenségim,
Én tiktöket őreájok bocsátlak, hadnagyim.

150. Egyitöket én az vízi erőmmel bocsátom,
Az mástokat én az földön bocsátom táborral,
Mindenteket én útában bocsátom kincsömmel,
De én itthon megmaradok egy falka népemmel."

151. Ez két hadnagy megköszöné ebédet császárnak,
Szolgálatjok is ajánlják mindenben császárnak,
Az császár is őreájok vete jó áldomást,
És azután táborokkal indulának hadban.

152. Egyik hadnagy ellenséggel vízen szálla szemben,
Viadalban az egyiknek öt királya juta,
Másodiknak az szárazon ugyanannyi juta,
Jószöröncse őnekiek nagy jutalmat ada.

153. Két hadnagyok immár vannak hazajüvetelben,
Fő-fő urak sok prédákkal vannak nagy örömben,
Az zsódos nép sok rabokkal szabad nyereségben,
Rómaságban lesietnek császár udvarában.

154. Rómaságban leveleket hadnagyok vátanak,
Rómaságnak ellenségi, hogy megveretének,
Vén császárnak szöröncséje megöregbíttetik,
Az ellenség és őtűle ottan megfélemlék.

155. Ezek után egyik hadnagy tizednapra juta,
Az császárnak városában táborát szállíta,
Ugyanazon tizednapon másik hadnagy juta,
Kiket császár mihelt halla, elejben hívata.

156. Immár ketten tisztösséggel menének elejben,
Tíz királyokat vén császárnak visznek elejben,
Sok prédákkal, nyereséggel mennek örültökben,
Győzödelmet vén császárnak beszélik örömben.

157. Az vén császár hadnagyoknak szépen megköszöné,
Rómaságnak ellenségi hogy megverettenek,
Az királyok mind népestűl nékie vitettek,
Városokból sok hódult nép elejben jüttenek.

158. Hogy ezeket Rómaságnak tanácsi megláták,
Szerencséjét vén császárnak mindenben csudálják,
Az császárnak ott mindnyájan nagy szépen szólanak,
Hogy hadnagyok harminc napig tűlök tartatnának.

159. Azonközben hadnagyoktúl megtudakozhatnák,
Hogy micsoda nemzetbeli emberek volnának,
És mi volna ő atyjoknak, anyjoknak ő nevek,
Honnan való tartománybúl, városból volnának.

160. Az császár ezt jóváhagyá, mihelyen meghallá,
Parancsolá tanácsinak, mindeniknek mondá:
Lakodalmat szörözzenek, vélek örüljenek,
Tisztességet az hadnagyok mindenütt tevének.

161. Lakodalomnak ilyen vala az ő röndölése,
Hogy vén császár lakodalmat először szörzene,
Tized napig hadnagyokat vígan etetnéje,
Tíz nap után tanácsinak őket engednéje.

162. Legelőször királyoknak ebédet szerezne,
Mely királyok Rómaságnak voltak ellenségi,
Hogy meglássam, kinek volna oly nagy tehetsége,
És ezután ki lehetne néki ellensége.

163. Kezdjük immár vén császárnak az ő lakodalmát,
Hadnagyoknak vén császártúl az ő jól tartását,
Fiainak, feleségének ő megtalálását,
Berekesszük szöröncsének az ő állapatját.

164. Első napon az császárnak száz vendége vala,
Ezek mellett mindeniknek ottan tíz legénye,
Ötödnapon lőn nekie ötszázan vendége,
Tizednapon lőn nekie ötezer vendége.

165. Hogy immáran első napon ebédhez kezdenek,
Az császárnak palotájában hadnagyok menének,
Három széket az asztalhoz ott letétetének,
Tisztességgel hadnagyoknak akkor ők levének.

166. Tizednapon az császárnak ez vala szép röndi,
Mosdóvízzel tisztességgel eleikben menne,
Az víz mellett nyaka körül keszkenyőt viszelne,
És azután az ételhöz hadnagyok ülének.

167. Két szék között az vén császár hogy immáron ülne,
Szép szavával hadnagyokat ott igen kínálja,
Ő édes falatját tányéráról az övékre rakja,
Két kezével mind az kettőt öleli, csókolja.

168. Kérdezkedik azonközben az ő nemzetjökről,
Apolgatván tudakozik atyjokról, anyjokról,
Országokról, városokról és tartományokról,
Beszédeket az hadnagyok kezdenek ezökről.

169. Mert ez vala vén császárnak az ő akaratja,
Rómaságnak kik volnának nagy oltalmazói,
Ellenségnek kik volnának hatalmas rontói,
Szabadságot ő ezeknek mindeniknek adna.

170. Egyik hadnagy, az Romulus elkezdé beszédét,
Nem mondhatja vén császárnak az ő nemzetségét,
Szüleinek, születésének az ő hírét, nevét,
De megmondá oroszlántúl az ő elvételét.

171. A Remus is nem mondhatja semmi nemzetségit,
Vén császárnak nem mondhatja szüleinek nevét,
De megmondá az farkastúl az ő elvételét,
Ilyen módon császár előtt elkezdé beszédét:

172. „Hallgassad meg Rómaságnak hatalmas császára,
Mostan vagyunk két városnak választott hadnagyi,
Két bírónak fia helyett föltartott magzati,
Fölségednek, mit parancsolsz, mindenben szolgái.

173. Mert vadászok engem vöttek el az oroszlántúl,
Másikunkat vadászásban a fias farkastúl,
Két városnak bírájának adtak ajándékul,
De nem tudjuk, hogy váltunk meg atyánktúl, anyánktúl."

174. Hadnagyoknak beszédeket az császár hallgatja,
Beszédeket ő szívében oly igen berakja,
Örömében azonközben kezde zokognia,
Mindkettőnek ő elhitte, hogy ő édesatyja.

175. Ábrázatjok hadnagyoknak azt is megmutatja,
Az Istennek hálát adván kezeit kinyújtja,
Hadnagyokat ölelgeti, igen csókolgatja,
Ez beszédét hadnagyoknak ilyen módon kezdé:

176. „Meghalljátok ti hadnagyok, én édes magzatim,
Ti valátok Rómaságban én édes magzatim,
Rómaságban, ez várasban született fiaim,
Illia Rhea Silviától világra lötteim.

177. De az Isten ifjúságban gazdag Rómaságból
Kiűzete Rómaságnak ő főtanácsitúl,
Elindulánk kuldulnia édesanyátokkal,
De megválánk hamarsággal édesanyátoktúl.

178. Mert mi ketten elindulánk kuldulni utunkban,
Hogy tiktöket eltarthatnánk kicsin voltotokban,
Én tégedet, édes fiam, Romulus ölemben,
És az Remust az anyátok fölvevé ölében.

179. Elfáradván mikor jutánk az tenger partjára,
Bárkásoknak hogy kiáltánk, jüvének az partra,
Hogy béséggel bárkásoknak bárkabért megadjuk,
Hogy ezt hallák, sietének által az bárkások.

180. Bevevének az bárkában, hogy általvinnének,
Az bárkások ők szolgálván bárkabért kérének,
Megköszönénk bárkásoknak és ím, ezt felelénk:
Azt jól tudja az Úristen, egy fillérünk sincsen.

181. Hogy ezt hallák az bárkások, ezen örülének,
Az bárkában egymás között ezen beszéllének,
Az bárkások anyátokat éntűlem elvevék,
És engömet kettőtökkel partra kitevének.

182. Így válám meg, én fiaim, az ti anyátoktúl,
Nagy bánattal elindulék útra tiveletek,
Egyiktöket én karomon én utamban vittem,
Az mástokat fárasztottam mentemben utamban.

183. Jártas úton elindulék kuldulni veletek,
Anyátokat siratjátok, úgy megyek veletek,
Gyakor helyen én sírtomban elesém veletek,
Én édes fiaim, ilyen módon én jártam veletek.

184. Mikor juték jártas úton széles folyóvízre,
Tiveletek én leülék egy kevés ételre,
Mindkettőtöket ültettelek én fáradt térdemre,
Gondolkodván, hogy mi módon vigyelek az vízre.

185. Az egyitök szép szavamra víz mellett marada,
Hogy mástokkal békeséggel vízből kimehetnék,
És azután az mástokért ismét általmennék,
Hogy énnékem ti élettök inkább megtartatnék.

186. De az Isten mindkettőtöktűl hamar elválaszta,
Mert egytöket az oroszlán hamar elragada,
Az mástokat fias farkas ismét elragada,
Mindkettőtök az erdőben el- bevitettetek.

187. Azért hiszem, hogy ti vattok én édes fiaim,
Valamikor Rustan császárt talám hallattátok,
Bizonyára elhiggyétek, az volna atyátok,
Nevetöket őnálánál senki több nem tudja.

188. Körösztségnek én előtte hívattattam Eustachiusnak,
És azután hívattatam aztul az Rustannak,
Harminckettöd esztendeje vagyon immár annak,
Mostan kedig hívattatom én az vén császárnak."

189. Az tanácsok vén császárnak beszédét hallgatják,
Szerencséjét vénségében mindenek csudálják,
De főképpen fiainak ő megtalálását,
Feleségének is halljátok meg ő megtalálását.

190. Két fő hadnagy mihelt hallák az császár beszédét,
Rustannénak hol hallották és tudhatták az megölését,
Ilyen módon egyik hadnagy elkezdé beszédét,
Rustannénak ő anyjoknak ő meglöléséről.

191. „Meghallgassad Rómaságnak hatalmas császára,
Romulusnak és Remusnak ki vagy édesatyja,
Kétség nélkül mi anyánknak leszünk találója,
Tisztességgel békességben haza is hozói.

760 Rustannénak ó edes Annioknak [az első szó később áthúzva]

192. Palotának szögletiben egy öreg szőnyegen,
Az szőnyegen egy bölcsőben egy kisded gyermeket,
Kit az asszony renget vala igen szeretettel,
Röngetésben nagy bú voltát mutatá az asszony.

193. Az asszonnak minden tálból egy darab húst küldénk,
Rönd italból azonképpen mindenikből küldénk,
Vénasszonnak szolgálatját mindenben csudálánk,
De főképpen szép termetin mi *elámélkodánk.*

194. Az vénasszony jó italból jókedvet vett vala,
És minekünk térdet hajtván megköszöni vala,
Talpon állva az vénasszony úgy forgódik vala,
És minekünk az vénasszony ím, ezt mondja vala:

195. Az Úristen megfizesse, én édes magzatim,
Annak vagyon teljességgel harminckét esztendeje,
Hogy megváltam én uramtúl, édes fiaimtúl,
Attúl fogván édesb ételt és italt nem ittam.

196. Csudálkozánk vénasszonnak ilyen feleletin,
Csudálkozék az bíró is eltitkolt dolgain,
Csudálkozánk, hogy volt volna császár felesége,
Csudálkozánk, hogy volt volna az az Rustan császár.

197. Elbucsúzván jószerencsét kére dolgainkban,
Hogy az Isten vezérölje utunkat, dolgunkat,
Békességgel bemehessünk császárnak hadában,
Édesatyám, bizony az lesz az mi édesanyánk."

198. Hogy az császár az fiától ilyen szókat halla,
Rómaságnak tíz tanácsit azonnal hívatá,
Mindeniknek parancsolá, erősen meghagyá,
Fiaival hamarsággal útra elindulnának.

199. Elmenének, főbírónál asszont megtalálák,
Palotának szegletiben gyermek röngetésben,
Hamarsággal nagy gazdagon ebédet szerzének,
Az vénasszont bölcső mellől hadnagyok fölvevék.

772 el amlelkodanak

200. Hogy ebédhez két hadnagyok immár készülének,
Az tanácsi vén császárnak ő előtte állnak,
Szép császári ruháiban asszont öltözteték,
Az császári asszony-székben asszont leülteték.

201. Egyik hadnagy mosdóvizet tart az vénasszonnak,
Másik hadnagy tart keszkönyőt előtte asszonnak,
Tíz tanácsok süveg-vetve udvallnak asszonnak,
És háromszor térdet-fejet hajtnak az asszonnak.

202. Ezek után az asztalhoz leültették asszont,
Két hadnagyok, tíz tanácsok vígan tartják asszont.
Egyik hadnagy, az Romulus ölelgeti asszont,
Másik hadnagy, az Remus is csókolja az asszont.

203. Hogy ezt látá az vénasszony, mondá hadnagyoknak:
„Meghalljátok ti hadnagyok, szerelmes fiaim,
Vén császárnak tíz tanácsi, szerelmes uraim,
Bizony immár annak vagyon harminckét esztendeje,

204. Hogy megváltam én uramtúl, az Rustan császártúl,
És bárkások hogy elvöttök szerelmes uramtúl,
Hogy megváltam fiaimtúl, Remus- Romulustúl,
És tartattam tisztességgel ez jámbor bírótúl.

205. Attúl fogva egy vitéz is soha meg nem ölelt,
Egy úrfi is senki közel engem nem ültetett,
Egy vitéz is soha nekem nyakamon nem csüggött,
Asztalnál is ilyen módon senki nem etetett.

206. Igen féltem s megtartottam én tisztességemet,
Tisztességét megtartottam az Rustan császárnak,
Fiaimért oltalmaztam híremet, nevemet,
Most is azért oltalmazom én tisztességemet."

207. Hogy ezt hallák az hadnagyok, inkább ölelgetik
Az vén császárt, Rustan császárt neki megemlítik,
Rómaságban Rustan császárt ők helyében lelték,
Hogy ő volna az Rustanné, azt is megjelenték.

208. Azonközben magokat is jelentették vala,
Hogy asszonnak ők volnának fiai, hadnagyok,
Az vénasszony mihelt hallá, kinyújtá két kezét,
Az fiait örömében sírván csókolgatja.

209. Ott fölvevék ők az székben édes szüléjöket,
Az szekérben és azelőtt szörzötték helyöket,
Azután is ő anyjoknak beszélik igyöket,
Vénasszontúl hogy mindenek megtaláltattának.

210. Rómaságnak városához mikoron jutának,
Város kívül férfiakat sokakat látának,
Másik röndben szép véneket jüvésben látának,
Két fiai megtalálták ő édesanyjokat.

211. „Ím lássad meg, az városban, megfáradt az atyánk,
Avagy penig palotából meglátott az atyánk,
Ez okáért az városból kijütt az mi atyánk,
De ezennel megmutatjuk, hogy itt az mi atyánk."

212. Távul földön az fiai ösmerék atyjokat,
Távul földön szömélyét is mutatják atyjoknak,
Kit az asszony mikor láta, szekeret megállatá,
Hamarsággal fiaival szekérből leszálla.

213. Császár-küldött ruhájában eleiben mene,
Az két fia távul földön utánaerede,
Melyet császár mihelt láta, azonnal elvélé,
Hogy Ilya Selvia az, az ő felesége.

214. Hogy egymáshoz közelgetnek, egymást megismerék,
Az fő lova Rustan alatt mindgyárast állaték,
Fő tanácsi nyakon ölelve földre leereszték,
Mind az ketten örömökben földre leesének.

215. Térdre esvén az Istennek hálákat adának,
Hogy az Isten vénségekben szerencséssé tevé,
Sok ínségből, nyavalyákból nagyokból mentette,
Az előbbi királyságnál nagyobbra emelte.

216. És a várban ők egymással gyorsan sietének,
Örültökben sírásokat nagyokat tevének,
Ők kinyújtván az kezeket egymást ölelgeték,
Ölelésben ezek egymást nagyon csókolgatják.

865 217. Indulának az várasban császárnak házában,
Két fiokat közben fogván mennek föl az házban,
Tíz királyok velök együtt, kik vannak fogságban,
Kívül való jütt vitézök mennek hazájokban.

218. Az vén császár császárságban bírja Rómaságot,
870 Két fiai őutána ez széles világot,
Az egyiknek ő ott ada öt király országot,
Másiknak is ő kezében öt király országot.

219. Szerte-szerént királyságban országot járának,
Országokban szerte-szerént sokat pusztítanak,
875 Járásokról ezeknek is sok bölcsek írtanak,
Hogy ők voltak ez világon nagy kegyetlen urak.

220. Mert valamely országokra ezek indultanak,
Hatvan mélyföldön kik nekik meg nem hódultanak,
Városoknak ha kulcsait nekiek nem hozták,
880 Feleségestűl, gyermekestűl azokat levágták.

221. Nem kell nekünk kételkednünk bölcsek írásában,
De főképpen Plutarchusnak ő egy kis könyvében,
Melyet megírt gyermekeknek ő föltartásokról,
Mely anyától föltartatnak, olyatén erkölcsök.

885 222. Mert minemű természtű gyermekeknek anyjok,
Mely anyától föltartatott, olyatén az fia,
Minden ember meggondolja, fiát kire bízza,
Föltartani oroszlánnak, farkasnak ne hagyja.

223. Ha maradand árvaságra gyermeked anyjától,
890 Oltalmazzad gyermekedet gonoszok tejétűl,
Mord asszontúl, paráznától, részeges lopótúl,
Higgyed, hogy az gyümölcs nem esik messze fájától.

224. Példa legyen mindeneknek gyermekek tartása,
Romulusnak oroszlánnak tejével lakása,
És Remusnak az farkasnak tejével tartása,
Vadak közül csudálatosb nincs ezeknek mássa.

225. Szerencsének állatjáról beszédemet kezdém,
Énekemnek csak summáját ezekben végezém,
Rómaságnak császárának dolgait beszélém,
Fiainak kemény voltát utószor beszélém.

226. Ez éneket Rómaságnak írt könyvéből írá,
Azki írta ő ezekben elméjét gyakollá,
Az mint érté, az deákból magyarrá fordítá,
Egy faluban Dráva mellett versekben foglalá.

ISMERETLEN SZERZŐ

2.

ALI PASA HISTÓRIÁJA

1. Ali pasa dolgát mondom, halljátok, Summ[a]
Budában maga tartását láttátok,
Házasulását meg is ti halljátok,
Végre szörnyű halálát megértsétek.

2. Szintén Ungvárról Homonnai István, Legatio
Mikor küldé Heves felől Budára, Homon[nay]
Szattay Kristófot Ali pasára,
Ne pusztítsa sok csatáért Hévesset.

3. Berényben ő utában ajándékon Legat[io] [Chri]stoph [attay]
Kalauz Velinek ada kopját, Occasi[o] ... ga troni ... Hi
Veli ígéri neki barátságát, duo ... tes atro ... mi mut
Szattay is ajánlja szolgálatját. ... donant ... rus et T ...

4. Budáról Hatvanra Szattay megyen, Vt exp...
Paxi Mihállyal hogy ő szemben legyen, diram...
Az békeknek Hevesről panasz megyen, vitatem
Török felől hogy békessége legyen.

5. Kaszások Jászapátin laknak vala, Patria I[oan-] nis et [alen-]
Ménes itatását elunták vala, tini Kaß[as] Locup[les] ...
Bako Jákob háza hogy pusztul vala, equis ... Primari[us] Civis
Csata miatt gyakran búsulnak vala. oppidi Heves [L is közli]

6. Vala akkor Ali pasa Budában, Cziemal Idolum seu Gigas
Szép játékja vala neki barjánban, Turcicus armatus pro pedi-
Egy csiemát építtetett játékban, bus vivit Hominibus utitur
Jól tudom én, Kristóf látta utában. [L is közli]

7. Az Ali pasa igen jámbor vala, [To]pogra[phia] [ex-]
Szép temérdek vöres szakálla vala, ercitium ... are ...
Jó nyilas és pályafuttató vala,
Szép játékja hozzá illendő vala.

10 B Velinek szép ada kopiát

8. Ali pasát láttam, Óbuda felől [Sig]num
Egy magas fát ásatott fel az mezőn,
Egy gombot csináltatott az tetején,
Ló foltában meglövi azt az mezőn.

9. Budaörs felől is lám csináltatott, ... duo pa- [Bu]da Eörs
Budakeszi utánál is ásatott, [et K]eßi signa
Vassal hosszan ám öszve foglaltatott, ... habent
Tetejében föllőtt nyilát ott látod. ...a

10. Az Ali egy gyantáros sima fát, ...num
Fölállatott egy nagy magas fenyőfát,
Az hegyében feltétetett egy kupát,
Annak adja, ki fölmássza az nagy fát.

11. Szultán Szulimán fia Zelin vala, [Geneol]ogia Im-
Azma szultán ez és leánya vala, [perat]oris Tur[cicis]
Nagy Ibreim pasának adta vala,
Végre özveggyé így maradott vala.

12. Azma szultán így marada özveggyé, ...atio
Ibreim vezér pasa felesége:
Szép jószágát, lám, egy bolond töröknek
Pasa foglalá, faluját elvevén.

13. Az bolondnak jószágát hogy elvevé,
Ibreim őneki, lám, ezt felelé:
Pénzt és ruhát, eledelt neki szerze,
Mert bolondot az jószág nem illetne.

14. „Ha mi nékül, Iszpai, szűkölködöl,
Mindenekből téged én megsegítlek,
Melletted leszek, sok alamizsnával
Eltartolak, higgyed, leszek tutorol."

15. De az szegény török nem nyughat vala,
Vezér pasát igen untatja vala,
Jószágát megadnája, kéri vala,
Supplicálván levelet viszen vala.

44 L Veger **α** özvedgye **45 B L** öszvegye **56 α** El tartolak **B** hidgyeg

16. Ibreim ezt neki meghadta vala,
Mit akarna, szabadon mehet vala,
Az levéllel hozzája megyen vala,
Levelében hanzsárt tekerte vala.

17. Ibreim vezérnek bevitte vala,
Az levelet neki nyútotta vala,
Az hanzsára kezében maradt vala,
Az fővezért általnyársolta vala.

18. Így lőn halála Ibreim pasának, Mors s...
Özvegyen maradás Azma szultánnak, viri
Lófarkon hordozása az bolondnak,
Koncra hányása az bolond töröknek.

19. Azma szultán gondolkodik magában,
Hogy ki lenne házastársa, uráról,
Ali pasát mondják jámborságáról,
De nehéz bejönni Magyarországból.

20. Ez üdőben csauszok hozták vala,
Konstantinápolyból levél jött vala,
Ali pasának nem jó hír jött vala,
Azma szultán az, ki levele vala.

21. Ibreim pasáné császár nénje vala,
Ali pasához menni akar vala,
Végre is az őhozzája ment vala,
Előbbeni feleségét elhagyja.

22. Istentelen szerzet törökök *dolga,*
Császár nemzetből való leány ága,
Urat választ magának, kit akarna,
Feleségét, gyermekeit elhagyatja.

23. Levél látván az Ali ő fiait, ... ius di-
Egy sajkában beszerzé feleségét,
Elbocsátja nagy sírván háza népét,
Mást kell venni: az császárnak ő nénjét.

66 L nyitotta **69 L** Ibrein **70 L** Eözvegye **86 L** vala **87 B** Vra

24. Behívaták Ali pasát Budáról,
Menyegzője legyen császár nénjével,
Az fiát is császár ott nagy örömmel
Megmetszeti török keresztségével.

25. Elhálá Ali Ibraim pasánét,
És megmetszék császárnak kisfiát,
Ott meglátá nagyságos Nyári Istvánt,
Megzöndíték mindenféle muzsikát.

26. Immár halljuk Ali pasa halálát,
Ha meghallottuk ő házasulását,
Ibreim vezérnek is ő halálát,
Az bolondtul hanzsárral nyársolását.

27. Ez szokás vagyon az fejedelmeknél,
Első háláskor kér az ő urától,
Meg kell adni, valamit kér, férjétűl,
Vissza vagyon dolga feleségével.

28. Mert az felesége nagyobb pasánál,
Mert az felesége egy az császárral,
Úgy könyörög Ali feleségének,
Hogy budai pasa legyen, engedjék.

29. Megnyeré ezt Azma szultán császártúl,
Az Alival hogy ő Budára jöjjön,
Pasaságban vitézségesen éljen,
De meghala felesége ezemben.

30. Ali pasa özveggyé, ím, marada,
Noha megnyerte, Budán ő lakása,
Kevéssé lőn feleségével lakta,
Magtalanul az asszontúl marada.

31. Megizenék onnét belől Budára, Tur ...
Azma szultánnak hogy történt halála, pro ...
Hoccsák adják magokat imádságra, Ora ...
Minden dervis „Illá"-t kiáltana. bica

114 L jöjen

32. Azma szultánnak ő üdvességeért,
Minden pap könyörög császár nénjéért,
Legyen irgalmas az Isten császárért,
Idvözüljen nénje alamizsnáért.

33. Ím, nem régen az császárnak anyjáért
Tizenhét ország imáda lelkéért,
Minden könyörög valide szultánért,
Paradicsomban menjen nagy Alláért.

34. Minden kénczet az császár eltakara,
Az nénjének ruháit elhordata,
Alit nem illetné, császár azt monda,
Mert nénjétől magtalanul marada.

35. Szultánlár az császár leány nemzete,
Azkit leányágnak magyar nevezne,
Kik egyféle koronákat viselnek,
Aracsint egyéb asszonyok viselnek.

36. Azma szultán császár nénjének neve, ... vo
Vén asszonnak Razainkadin neve, ... ci
Kéncstartásért haszonkadar az neve,
Tács az koronának törökül neve.

37. Szóla Razainkadnia pasának: ... ali
„Koronáját ellopom asszonyomnak,
Meg nem adom császár őfölségének,
Ha elveszesz érte feleségednek."

38. Ali monda: „Ha megmented császártól,
Megmentelek én is téged rabságtúl,
Pasa felesége leszesz süvegért,
Budára kiviszlek az koronáért."

39. Koronának, isztiphantnek az árát,
Köz török nem adhatja meg az árát,
És ellopák Azma szép koronáját,
Császár leányágának koronáját.

126 α Nennyért **129** L annyért **130** α lelkért **137** α Zuntalar **145** B Razaindania

40. Azonközben az pasa elkészüle,
Szinán Tömösvárban Budáról mene,
Ali pasa másszor jöve Budára,
Razainkadinnál süveg marada.

41. Immár Ali pasa Budában vagyon,
Razainkadin Konstantinápolt vagyon,
Minden napon várja pasa levelét,
Koronáért Budára hogy hozassa.

42. Nem győze Razainkadin várni,
Hogy halgatja, nem siete kihozni,
Az koronát az asszony el- kiküldi:
„Értem küldjön, hadd menjek hozzá lakni!"

43. De az asszony végre megharagvék,
Nagy mérgesen, erősen bosszonkodék,
Az császárnál bizony reá panaszla,
Koronának lopásával vádolja.

44. Haszonkadar az császárnak így szóla: Prodi[tio] [mu-]
„Felségednek szegény rab szolgálója, lieris
Azma szultánnak nyomorult árvája,
Meghallgassad Ali pasának dolgát!

45. Bizony, Azma szultánnak koronáját,
Az Ali elvitte annak szép tácsát,
Eltetette nénéd szép koronáját,
Budán tartja szultánlároknak tácsát."

46. Íme, császár igen megharag*u*vék,
Az Ali pasára ő megdühödék,
És őnéki hamar levél küldeték,
Getthi Ali pasának ott mondaték.

47. Ott benn Konstantinopolyban így vagyon,
Minden főembernek tihaja vagyon,
Ali tihajának tudtára vagyon,
Írja, hogy császár haragjában vagyon.

180 α zuntalar‹:›nak **181** B haragvék

48. Tudja Ali pasa mindenben dolgát,
Kin császár haragja, meglátta álmát,
Megéteté azért mindjárt ő magát,
Így veszté el Ali pasa világát.

49. Ennek híre Budán futamott vala,
Mintha köz betegségben megholt volna,
De főemberektől értettem vala,
Budán titkon nékem megmondták vala.

50. Ali pasa hogy meghala Budában,
Császár csauzi följőnek házában,
Megtalálák koronát ládájában,
Isztiphant is Ali scatulájában.

51. Csuda dolog az asszonyoknak dolgok,
Mint bölcs Salomon őrólok megírta,
Jobb nyilván-szeretőnek ő csapása,
Hogy nem mint csalárdnak ő csókolása.

... tiones
... ni mu
... ex sa
... eris a- ...

52. Asszonyoknak tudjátok ő dolgokat,
Xantipével mennydörgő haragjokat,
Mária királyné asszonnak dolgát,
Megöleté Forgáchcsal Károl királyt.

53. Első Szent István király felesége
Ura öccse szemeit kitolyatá,
Ónnal is az fülét beöntetteté,
Szegény Vazult ekképpen nyomorítá.

54. Prudens Lajos azkit deákul mondanak,
Ördöngösnek az magyarok kit hínak,
Idejében András királyt elveszté,
Johánna, az felesége elveszté.

55. Az Herodes leánya megöleté
Keresztelő Jánost, fejét véteté,
Mint Nabodot az Jezabel öleté,
Három urát Isabella öleté.

56. Attalyá Ochosiásnak anyja,
Az királyi magnak vég szakasztója,
Csudaképpen öle mindent éltében,
Írva vagyon az Királyok könyvében.

57. Az Dalia Sámsomot megöleté,
Hütös urát jászokkal kötözteté,
Ő két szemét az agyából kiveszté,
Az malomban őrleni el- beveté.

58. Az Lót felesége nem jó ember volt,
Sodomában visszatérni akart volt,
Az Úristen sóbálvánnyá tette volt,
Az mennykővel végre megrontotta volt.

59. Jól tudjátok Putiphar feleségét,
Elárulta, megfogatá Josephet,
Kinek nincsen az Bibliában neve,
Alcoránomban Zeliha az neve.

60. Bölcs Salomont asszonyember megcsalá,
Az igaz Istent vele elhagyattatá,
Istenasszont, Astorot imádtatá,
Moloch bálvánt is Solomon imádá.

61. Az szegény Jóbot igen megkáromlá,
Hitetlenül felesége dorgálá,
Az Istent hogy megátkozza, azt mondá,
Szegény Jóbot mindenkoron búsítja.

62. Az Saephira Ananiast mint csalá,
Szent Péternek előtte hazudtatá,
Az mezőnek árát megtagadtatá,
Mennyországból azzal urát kizárlá.

63. Az Razinkadia így cselekedék,
Ali pasa császárnál vádoltaték,
Az császárnak haragjában úgy esék,
Ki miatt féltében megétetteték.

223 L öle éltében mindent

64. Ali pasa históriáját adom,
Kaszás Bálint, én tenéked ajánlom,
Egren laktál, rab is voltál, jól tudom,
Azért másnál többet tudsz ehhez, tudom.

65. Ez énnékem hatodik históriám,
Elkezdettem az Nádasdnak faluján,
Elvégeztem az Újhelynek városán,
Alsó végen, Patak felől utcáján.

ISMERETLEN SZERZŐ

3.

EFFECTUS AMORIS

1. Sok szép históriát immáron írtak,
Szerelemről magyarrá fordítottak,
Bölcs poéták írásából kiadtak,
De még erről, tudom, hogy nem szóltak.

2. [R]égi meglött dolgot én előhozok,
[Görö]gországban lött dolgot beszéllek,
[Egy]más-szeretőkről éneket mondok,
[Kivel] bús szívőket én vigasztalok.

3. [C]hares Mitylenaeus históríkus
[Több] írási közt írja egy könyvében,
[Kit] Athenaeus béhoz írásában,
[Böl]csek vacsorájával kit írt, abban.

4. [K]érem az hallgatókat, meghallgassák,
[Sz]erelemnek nagy erejét csudálják,
[Kih]ez hasonlót nem sokat hallottak,
[Kit] immáron renddel én előhozok.

5. [K]ét atyafi nagy Ázsiában vala,
[Hy]staspes, Zariadres nevek vala,
[M]ind az kettő szép, ifjú legény vala,
[Za]riadres kisebb másiknál vala.

6. [Ki]kről az idegen országbeliek
[Po]gány módra azt soknak beszéllették,
[Ho]gy fiai ezek Adonidesnek,
[Ve]nus istenasszontúl születettek.

7. [Hy]staspes Mediának alsó részét
[Bír]ja úgy, mint fejedelem, országát,
[Za]riadres Caspium tenger felett,
[Mi]nd az Tanais vízig bírja földet.

18 nenek

8. Az Tanais vízen túl azkik laknak,
[Mar]atónusoknak, kiket ott hínak,
[…]on Meszemben kik lakoznak,
[Ho]martes vala neve királyoknak.

9. [E]nnek szép leánya Odatis vala,
[Ki] szintén eladó korában vala,
Mert […]aval álmad vala,
[…]vőt vala.

[…]

18. **[A_2b]** Elvégezte vala király magában,
[…] [b]arátjának birodal[má]ban,

[…]

31. **[A_3a]** „[…]
Jól eszedbe [vegyed] […]ket,
Ne ítéljed paraszt[nak te] ezeket,
Nagy uraknak tartsad utánam őket.

32. Ezek közül leginkább azkit szeretsz,
És szívedben m[ásná]l inkább te kedvelsz,
Annak adlak feleségül tégedet,
Nem adlak más országban én tégedet.

33. Ennek bizonyságára ezt az pohárt,
Tárházamból kihozott aranykupát,
Tölts meg borral, nyújtsad annak, kit szeretsz,
És kinek felesége lenni akarsz.

34. Annak feleséggé te hivattatol,
És éntőlem megajándékoztatol,
Minden jóval, kazdagsággal láttatol,
Világi gyönyörűségben tartatol.

35. Látod […]
[…]
[…]
[…]

[...]

39. [...]
[...]
[...]
Urad [...] te neked is szolgálna.

40. Urad ki lészen, mond téged társának,
Te viszontag mondjad őtet uradnak,
Mint az galamb esedezik társának,
Nem kölönben te is az te uradnak.

41. Isten megáldja ti házasságtokat,
Minden jóval szereti házatokat,
Szép fiakkal, lányokkal titeket
Megáld, és szeret, ha félitek őtet.

42. Azért, lássad, járj el abban, mit mondok,
Tölts meg az pohárt jó borral te annak,
Ezek közül kit szeretsz, adjad annak,
Mert annak feleségöl téged adlak."

43. Mikoron renddel azokat szemlélné,
És nagy gonosz kedvvel őket elnézné,
Azt ő [...]
Zariadre[s] [...]

44. Mert ez [...]
Zariadres h[ogy] [...]
Atyja akarat[...]
Hamar jőne n[...]

45. Zariádrés T[anais] [...]
Táborban szállít[...]
Homartes hírét [...]
Alattomban készít [...]

46. Senki azt nem [...]
Titkon mene csa[...]
Gyors lován jó foly[...]
Éjjel juta az várasb[a] [...]

47. Azon éjjel nyolc[száz] [...]
Elmene nagy gyor[...]
Nem felejté Odati[...]
Mert ezt cseleked[...]

48. Mikor azért im[...]
Közel volna az m[...]
És közelgetne kir[...]
Siet vala menni sze[...]

49. Város kerítésén [...]
Mind kocsisával e[...]
Egy bizonyos helye[n] [...]
Kit ő jól tud, és ige[n] [...]

50. Szitiai ruhában [...]
Hogy udvarnépe [...]
És senkitől ő meg[...]
Jelenlétét az város[...]

51. Juta szintén azo[...]
Hul lakoznak vala [...]
Menyegzős ház h[...]
Hogy csak lehessen[...]

[...]

60. [...]
[...]
Kin mindketten m[a]go[kb]an vigadának,
Szívekben Istennek hálát adának.

61. Szebbnek ítélé Odatis ez ifjat,
Uraknál, úrfiaknál szeretőjét,
Kik asztalnál ülnek vala nagy rendet,
Ennek azért magát adá és kezét.

115 Szepnek

62. Noha ezek frissen öltöztek vala,
Bíborban és bársonyban járnak vala,
Gránát, skárlát, kamoka rajtok vala,
Orcájok malozsátul piros vala.

63. Zariadres penig ruhátlan vala,
Közruhában mert csak odament vala,
De mégis nékije az tetszett vala,
Kit ű mindjárt megbizonyított vala.

64. Mert az töltött pohárt ottan ragadá,
Zariadres szeretőjének adá,
Alattomban amaz ottan meg*ivá*,
Az pohárt ingyen meg sem mutatá.

65. Mindjárást onnan ketten kijövének,
Kit mindnyájan is eszekbe nem vőnek,
Mert ők az italhoz elegyedének,
Az ifjak is az táncnak eredének.

66. Zariadres Odatist elragadá,
Elragadván az kocsihoz iktatá,
Véle egyetemben el is szalada,
Ná[m] békével az táborban béjuta.

67. [...] [tá]borban keresik vala,
[...]m tudnak kérdezik vala,
Kin e[...] [...]dálkoznak vala,
Hogy [...] vesztetek volna.

68. V[...] [...]m bánkódnak vala,
Az [...]rt hadnagy nélkül már vala,
R[..] [...] felro*han*tanak vala,
„[...] nincsen, medgyünk" – kiáltják vala.

69. Mint fejeveszett, nép kiáltja vala,
Ho[vá lött] az úr, gyakran [kér]dik vala,
[Az] tanácsurakat [fag]gatják vala,
[Hov]a rekkentették, ijesztik vala.

129 meg iuta **145** felronhattanak

70. Hírek lőn benne, hogy urok megjutott,
Véle egyetemben szép leányt hozott,
Házasságra kit azelőtt elszánt volt,
Asszonyoknak kit ők nem esmertek volt.

71. Azonközben Homartes parancsolá,
Odatist hínák, erősen meghagyá,
Ne tréfálna, neki igen meghagyá,
Mert ideje volna, pohárt megadná.

72. Szolgák, szolgáló leányok ezt tudván,
Nagy szerelmeket egymáshoz esmérvén,
Nagy erejét szerelemnek jól értvén,
Tisztességeket is jól meggondolván,

73. Egy szóval fejenként így felelének:
„Szerelmes uram, bizony, mi nem tudjuk,
Hová lött el, és hová ment, nem láttuk,
Sohul nincsen, mert mi meg nem találjuk."

74. Ekképpen lőn ezeknek ű tanácsok,
Hogy véghez menne minden jó szándékok,
Nem állhatnak ellenek emberek,
Mert így végezték volt az istenek.

75. Az menyegzőt ekképpen elvégezék,
Nőtelen menyegzőben vigadának,
Leány nélkül házokhoz indulának,
Búcsúvétlen egyenként eloszlának.

76. Méne Zariadres ű udvarában,
Minden seregével lakó helyében,
Histaspeshez betére ű útában,
Mint szerelmes bátyjának jószágában.

77. Ezen kűvül nagy sok fő-fő urakhoz,
Betére hazamentében azokhoz,
Úgymint néki szerelmes barátihoz,
Ezek [oda] befogadák házokhoz.

155 paranczolia

78. Sőt [...]
[...]
[...]
[...]

[...]

95. [...]
[Egy]más egészségéért az nagy italt,
[Jó szere]ncséjekért az erős italt,
Bor- búzáért, békességért az duskát.

96. Azonközben az nap az ő dolgában,
Járton eljár neki hagyott tisztiben,
Az jó estve eljöve nagy városban,
Vendég kezde oszlani az városban.

97. Zariadres Odatissal nyugovék,
Hütöket voltaképpen megtökélék,
Egymásnak adott kezeket bétölték,
Fogadásokat ekképpen megállák.

98. Hogy szeretnék egymást, ezzel jelenték,
Egyik az másik ölében elalvék,
Venus istenasszonnak áldozának,
Kertbéli szép rózsákat szaggatának.

99. Odatis kertében két fejér alma,
Kerte felett esmét két piros alma,
Drágalátos vala Venus illatja,
Ezeket őrzötte, meg is tartotta.

100. Mostan Zariadresnek ajánlotta,
Sőt, ő magával is szabaddá hadta,
Mert véle eljöttét ezért nem szánta,
Szép voltáért Zariadrest kívánta.

101. Zariadres ám az két fejér almát
Fogdosni kezde néki mint sajátját,
Csókolni és harapni az pirossát,
Ilyen jókkal tölté el az étszakát.

102. Ezt az szerelmet egész Ázsiában,
Minden paraszt tudja ott az országban,
Ki bizony méltó is előhozásban,
Atyáknak, anyáknak példaadásban.

103. Ugyanezen históriát szent helyen,
Ki szokták írni király palotáján,
Sőt, még közembernek is háza falán,
Ezt mindennek emlékezetre adván.

104. Tovább immár én elő nem mehetek,
Ez históriában többet nem írok,
Mert róla írást tovább nem találok,
Egynéhány verset tanóságul mondok.

105. Ebből immár minden ember tanolhat,
Meglött dolgot példájul elővehet,
Atyák, anyák, férjnek ő leányokat,
Kit szeretnek, annak adják azokat.

106. Vagyon nekünk erről szántalan példánk,
Hogy valakik egymást így megszerették,
Azután is egymáshoz azok estek,
Jóllehet, atyjok, anyjok nem végezték.

107. Mit cselekedék Cymon Cypseussal?
Elragadá *lányát*, Ifigeniát,
Erőszakkal elvövé szeretőjét,
Egy menyegző nép ellen szép mátkáját.

108. Mint jára Diomedes atyja miatt?
Nem hagyá elvenni varga leányát,
Vízbe ugrék végre ű az leányért,
Mindketten meghalának így egymásért.

109. Istennek is törvénye ellen vagyon,
Egymás szeretőket hogy elválasszon
Ember, kiket Isten egyben szerzett,
Ásó, kapa, kit egymástúl választhat.

236 leniat iffigeniat

110. Több példákat nem szükség erre hozni,
Kinek nem tök az agya, mert jól érti,
Mindennapi példából általlátja,
Kedvetlen házasság mit hozzon, tudja.

111. Azután is mert ők soha békével
Együtt nem lakhatnak csendesz elmével,
Egymást nem szeretik nagy szeretettel,
Csak jajveszék vagyon nekik házoknál.

112. Átkozzák magokat és szülejeket,
Hogy férhez nem adták azoknak őket,
Kiknek ők szerették szép termeteket,
És kiknek akarták adni hütöket.

113. De hogy immár ezekben véget vessek,
Több tanúságot én erre nem hozok,
Hanem csak négy verset ez végre mondok,
Sommája ez, jól reá hallgassatok!

114. Nem tudom, ég alatt mi lehet nagyobb
Szerelemnél és mi lehet erősebb,
Dolgok közül ez mindennél nehezebb,
Ezen kűvül egyet mondnak, ki nagyobb.

115. Ez mi legyen, nem mondom én senkinek,
Mert példabeszéd lehet ez mindennek,
Azok tudják csak, azkik megpróbálták,
Ezek kűvül azok is, kik elhitték.

116. Oltalmazzon Isten ettől tégedet,
Ki még nem kóstoltad Venus játékát,
Nem érzetted Cupido mérges nyilát,
Addig őrizzed magad, míg meg nem lát.

117. Mert ha egyszer téged játékban ejthet,
És nyilával Cupido mellyben lőhet,
Kétség lészen azután te életed,
Az előbbi *utad*ra visszatérted.

278 vadra

118. Ez históriát ki szerzé versekben,
Deákból fordítá magyar énekben,
Egy ifjú, skólai mesterségében,
Ezeket éneklé egy jókedvében.

119. Az ezerötszázban és nyolcvanhétben,
Nyárban, az hé Szent Jakabnak havában,
Erdélynek híres-neves jó földében,
Cegében, az Holdos tónak fektében.

279 veesekben **283** niolczuau

ISMERETLEN SZERZŐ

4.

APOLLONIUS HISTÓRIÁJA

1. Az Szentírás mondja, hogy szoros út vagyon az örök bódogságra,
És szomorúságok által szokott menni ember az vigasságra,
Erről egy szép példát mondok én is néktek, hallgassatok jól reá!

2. Antiochus király uralkodik vala nagy Antiochiába,
Kinek szép leánya, annál több sem vala, eladó emberkorba,
Sok vitéz úrfiak, hercegek a királyt érte szolgálják vala.

3. De az istentelen király, kinek adja, még azon gondolkodik,
Éktelen kévánság szép leánya felől szívébe gyökerezik,
Gyötrődik magába, lángall szerelmébe, elméjében búskodik.

4. Végre meggyőzeték, mert egy rejtek házba leányával vétkezék,
Kinek sírására, nagy jajgatására egy vénasszony belépék.
„Mit jajgatsz, asszonyom? – néki mondja vala. – Bántásod kitől esék?"

5. „Ó én édes dajkám, mit ne sírjak – úgymond –, atyám miképpen veszte.
Azt alítom vala, hogy gyarló voltomnak ő volna erőssége,
De szüzességemnek drága virágába kegyetlenül megtöre."

6. „Nincs mit tenned – úgymond az vén asszony néki. – Atyád hatalmassága,
Kinek nagy ereje sok szomszéd földeket minap meghódoltatta,
Ily erős atyának egy gyenge leánzó ellene mit állhatna?

7. Elég nagy latorság tőle, kiért lészen Istentől büntetése,
De méltó bánatját, nagy keserűségét felséged megenyhítse,
Az meglött gonosznak nincs jobb orvossága, mint az elfelejtése."

8. De a gonosz atya örvendez magába, mintha jól volna dolga,
Semmi szomorúság nincs gondolatjában, vagyon nagy víg lakása,
Csak azon forgatja elméjét, mint tovább ez dolgot benntarthassa.

3 B Errol enis nektek Egy szep **P** en nektek **8 B** szűuebe **γ** gerjedezik **9 B** magaban szerelmiben **11 L** aszszonyné lépék **13 B** Hogy ne siriak vgy mond oh en edes Daykam Attyam **P** oh en ides daikam mit ne siriak ugy mond **L** dajkám hogy ne **T** az ven aszszony ugy mond **14 B** hogi szűzesegemnek eo **17 B** szomszed falukat minap **19 B** Latorsag kiert lezen neki Iste(n)tól **21 B** löt dolognak ninczy **P** löt dolognak nincs job orvossaga mint ember feleiteshe **23 B** nagy vigasagban **P** lakásban

9. Ezokaért urak napról napra többen az leánt kérik vala,
Mert annak szépségét, tökéletességét messze el hallják vala,
De mit véle atyja ott benn cselekednék, az künn titok vala.

10. Látá, nem nyughatnék a sok kérők miatt; róla mesét formála,
Leánt annak adná – azt hirdeti vala –, aki azt megódhatná.
Sok vitéz úrfiat a kérésre ezzel ő felindított vala.

11. Aki a mesére nem felelhet vala, fejét véteti vala.
Az leánykéréstől ezzel a kérőket ő csak rettenti vala,
Mert ez vala néki minden gondolatja: mint magának tarthassa?

12. Egy Apollonius nevő fő királyfi érkezék Tyriából,
Ki nagy bátor szűvel bemenvén az mesét kérdi vala királytól.
Monda néki király: „Ha meg nem találod, nem félsz-é az haláltól?"

13. „Mondd meg csak az mesét, gondom lészen – úgymond – nékem az értelmére.
Keveset tekintek város kapujánál felfiggesztett fejekre."
„Ím megmondom – úgymond király –, hallgass reá az én nehéz mesémre!

14. A gonoszság visel, bűnben gyönyörködvén, anyai hússal lakom,
Keresem bátyámat, az én anyám férjét, és sohult nem találom.
Meghallád az mesét, azért én is tőled az értelmét megvárom."

15. Felele az ifjú: „Nem hazudtál benne, hogy az gonoszság visel,
Mert tekints magadra, és azt megmutatja, amiket cselekedel,
Az anyai hús is a tennen leányod, kit fertelmesül eszel."

16. Az király ezt hallván megijede rajta, monda nagy haragjába:
„Távol vagy goromba, rossz, vakmerő ifjú az mese megódásba,
De az én szemeim kedveznek tenéked, eredj gyorson házadba.

17. Harminc napot hagyok, hogy te gondolkodjál az mesének értelmén,
Hogyha megtalálod, az leánt elvihetd ismét hozzám megtérvén,
De ha meg nem leled, fejedet vétetem, szinte házadra küldvén."

25 P tobben leánt **27 B** czelekedet **P** chelekedik ... kin nagy titok **γ** nagy titok **28 B** nyughatnek Leanykerók miat **L** nyugodhatnék **29 P** adnaia annak **30 B** Ez ki az mesere nem felelhet uala feiet ueszi uala **31 B** Sok vitéz... [sorcsere!] **γ** felelhetett **34 B** Apollonius fe**ő** **37 B** ugi mond annak az ertelmere **40 B** gieónyeörkodóm **42 P** énis az ertelmit tuled azert megh varom **43 B** hazudal **γ** hazudál **45 B** tenned **46 B** haragiaban **47 B** megh odasban **48 B** hazadban **P** eredj hamar hazadban **50 B** Hogy ha te megleled az Leanyt el uihed **P** hazamhoz tervin **51 B** nem talalod fejedet **L** házadban **51** után **B** [tévedésből még egyszer a 17. strófa]

18. Háború elmével az ifjú mindjárást hajóira erede,
Siet hazájában, de Antiochus is titkon után ereszte.
„Parancsolom néked – úgymond – Taliarche, az ifjat elveszessed.

19. Mert az én mesémnek értelmét meglelte, kit szűvem szerént bánok,
És ha érette jő, nem lészen mit tennem, leány nélkül maradok.
Tenéked peniglen, ha jó hírrel jössz meg, sok pénzt, jószágot adok."

20. Siet Taliarchus sok kinccsel, hajóval, fegyverrel az tengeren,
De Apollonius már otthon könyveit olvassa nagy erősen,
Ha megtalálta-é az király meséjét, vagy penig róla medgyen.

21. „Megtaláltam – úgymond –, de nem tudom medgyek, el kell miatta vesznem,
Mert ugyan jól érzem, hogy utánam ereszt, kivel megölettessen.
Hatalmasb nálamnál, nincsen mit mívelnem, búdosóvá kell lennem."

22. Nagy erős gályákat az tengerre mindjárt vonata, készíttete,
Temérdeki kincset és százezer köbel búzát reá tétete,
Amellé sok ruhát, mindenféle marhát, szerszámot sokat szerze.

23. Kevesed magával három órakorban éjjel az vízre méne,
Ékes beszédekkel búcsúzik házától, ha soha meg nem jönne,
Nagy zokogásokkal, siralmas jajszókkal így útára erede.

24. Másnapra virradva mind az egész város vala bódulásba,
Mert hová lött légyen jámbor fejedelmek, senki sem tudja vala,
Minden vigasságot, minden múlatságot megtiltottanak vala.

25. Zsákban öltöztenek, hamvazzák fejeket, királyokat gyászolják,
Mert hogy őmagának légyen elmenése, soha meg sem gondolták,
De hogy ellenségre erejét készítse, magokban alították.

26. Ím Taliarchus is nagy vízi erővel nemsokára el juta,
A városba méne, látja minden helyek hát be vadnak zárolva,
Nagy szomorúságán városbeli népnek csudálkozik magába.

57 T meg jösz **58 T** sok penzel **60 B** Az kiraly mesejet ha meg talaltaje **T** az vagy hogy rola **63 L** nincs immár mit tennem **T** nem tudom mit tennem **64 B** mindgyart kezitte czinaltata **P** Az tengerre mindgjart nagy erös galliakat voniata kiszittete **65 B** Temerdek sok kinczet **P** szaz ezer köbel **68 γ** Édes beszédekkel **69 L** utra **T** Nagy sok ohajtassal **70 B** varos uadnak hogi **E** kodulásban **P** varasis varas[!] vala nagy buslasban **L** vala nagy bodulasban **72 B** Minden mulatsagot es uigasagokat megh **73 B** feieket hamuazak **P** öltözinek ... iaszoliak **74 γ** lött úgy elmenése **76 L** Im az Taliarchus nagy **78 P** szomorusagyban varas beli nép czodalkozik magaban

27. Okát egy embertől csak titkon kérdezi, mi légyen ez dolognak.
„Vala – úgymond – egy jó, jámbor fejedelme, királya az várasnak,
Ez éjjel az elment, nem tudjuk, mely felé, és azon siránkoznak."

28. Taliarchus hallá, lőn nagy vigasságban, tére mindjárást vissza,
Királynak megmonda, hogy Apollonius búdosni esett volna,
Nem tudják, mely felé szántalan búzával, kinccsel el fogott volna.

29. Antiochus hallá; kinyitott, pecsétes levelét elküldözé,
Hogy Apolloniust valaki megölné, nagy bő jutalmát venné,
Ha ki megfogná is, sok ezer aranyon rabul király megvenné.

30. Mindenfelé sokan baráti közül is ifjat keresni kezdék,
Mert az jutalomnak örül vala szűvek, úrfi megutáltaték,
Kevés ember marad tökéletességben, azkit ér az ajándék.

31. Hegyen, völgyen, vízen, földen mind egyaránt vadásszák az úrfiat,
De sohult nem lelék, végre Antiochus készíttete gályákat,
Hogy űzze, kergesse a derék tengeren, talám kézben akadhat.

32. Íme azonközbe Apollonius is Tharsis várasba juta,
Kit az tengerparton sétálni egy ember, Elinatus, megláta,
Ója magát, kéri, mert Antiochusnak volna nagy haragjába.

33. „Sőt, ajándékot is, nagyot, ígírt – úgymond –, aki téged megölhet,
És most is mindenütt, még jó barátid is széllel keresnek téged,
Az nagy ígíretek mind ellenségiddé tötték azokat néked."

34. Ez szókkal elméne onnat Elinatus; az királyfi bánkódik,
Sétál az vízparton, tekint el, alá s fel, gyakorta fohászkodik,
Látja, hogy egy ember siet arcul reá, csakhamar elérkezik.

35. Stranguilio neve, köszöne az úrnak, állapatját kérdezi,
Mert termetéről is és tekintetéről főembernek ítíli.
Megbeszélé néki, mi okon kelletett és honnat elbúdosni.

81 T azert **83 γ** bujdosnia ment volna **84 L** futott **T** el szököt **85 P** Antiokhus penig ki niutot peczetes levelit ell boczata **L** küldöné **T** küldete **86 P** jutalma varna **87 B** Kiraly rabul **P** aranion az kirali megh valtana **89 B** sziuók iffiu megh **93 B** kezben akadna **T** üzek s kergessek ... akadna **94 P** Tarsisban jutot vala **L** Apollonius Tharsis **95 L** Elimatus **98 P** tegödet **100 L** Király **102 P** Lata **104 B** Mert termezetiböl es tekentetibeol feo embernek iteli **P** termetirulis tekintetirülis fö **105 P** okon es honnan kölletet eo neki el buidosni

36. „Sőt, édes barátom, az ti várastokban akarok – úgymond – laknom,
Nem nézhetek arra, hogy Tyrusba nékem volna nagy királyságom,
Ti társatok lészek, talám közöttetek békességbe lakhatom."

37. Monda Straguilio: „Uram, tefelséged énnékem megbocsássa,
De kisebb ez város, hogysem felségedet kedve szerént tarthassa.
Más az, hogy a szükség, rettenetes éhség naponként szorongatja."

38. Felele az úrfi: „Hálát az Istennek hát ti bátor adjatok,
Antiochus előtt, hogy futásom történt énnékem tihozzátok,
Mert búzám sok vagyon, nem drágán is adom, csak ti befogadjatok!"

39. Stranguilio monda: „Nemcsak készek leszünk tégedet befogadni,
De ha megsegítesz, fejenként melletted készek leszünk meghalni."
Ketten bemenének, ott Apollonius ekképpen kezde szólni:

40. „Tharsisba lakozó népek meghalljátok, kik most igen éheztek,
Én Apollonius, Tyrusnak királya titöket megsegíllek,
Mert nyilván elhittem, hogy jótételemről ti is megemlékeztek.

41. Adok búzát néktek százezer köbellel, csak nyolc-nyolc pénzen köblét."
Megköszönék néki, ajánlák magokat, mindjárt megadák a pénzt,
De Apollonius azt is megadatá ismét vissza nékiek.

42. Az város örülvén ilyen jó vendégnek, egy oszlopot ötteté,
Kit emlékezetre az város piacán néki felemelteté,
Nevét a királynak és jótéteményét reája felmetszeté.

43. Mikoron az király ott nemigen sokat bátron múlatott volna,
Stranguilio inté, tovább, ha lehetne, ott immár ne múlatna,
Mert Antiochusnak ennyi üdő alatt immár hírével volna.

44. Elindula azért Tyrrenum tengeren Pentapolis városba,
Mind az egész Tarsis nagy hálaadással kísíré az gályába,
Búcsúzik mindentől nagy könyvezésekkel, vadnak nagy zokogásba.

106 P akarok inkab laknom **L** városokban **107 B** tirusban **P** Tirusban volna nekem nag kiralisagom **109 P** boczason **110 P** hog sem nem felsegedet **111 P** naponkint saniargattia **120 B** io tetemenyről twis **P** io titemrül tis ell nem feletkeztek **123 B** uizza mingiart nekjek **P** ismegh **130 L** Penopolis **131 γ** Tharsis város nagy

45. Három napot, éjet hogy a szél szolgálván immár mentenek volna,
Szertelen nagy szélvész nagy hertelenséggel a vízen támadt vala,
Az eső az eget, az napot az villám szemek elől elfoga.

46. Kezdé az gályákat a szél hajtogatni, nagy habokkal csapdosni,
Végre elrontani; az egyik darabján kezde királyfi úszni.
Szolgái elvesztek, csak ő magát pusztán egy hab a partra veté.

47. Az tenger mindjarást hogy Apolloniust kiveté, csendeszedék,
Merő víz ruhája, nem tud hová lenni, magába reménkedik,
Hertelen előtte egy nagy erős pizsgás halász csak megállapék.

48. Siránkozva kéri az Apollonius, hogy könyörüljen rajta,
Mert nincsen marhája, kincse és szolgái az vízben vesztek volna.
„Látod, én magam is mint szaladtam – úgymond – csak egy ingbe, gatyába.

49. Ha velem jól nem téssz, még csak ennemvalót sem tudom honnat vegyek,
Maga királyfiú volnék Tyriába azért én is, elhiggyed,
De ím a szerencse, látod, mint megcsúfolt, nem tudom, hová legyek.

50. Könyörüle rajta az halász; házához vivé és enni ada,
Két köntöse vala, egyiket meghagyá, másikat néki adá,
Város közel vala, oda igazítá, tanácsával oktatá.

51. „Menj be az városba – néki mondja vala –, találsz ott ennedvalót,
Altistrates király lakik itt ez helybe, keress te is szolgálatot,
Ne felejts el engem, ha jól lészen dolgod, egyebet nem kévánok."

52. Megköszöné néki tanácsát az úrfi, az várasba bejuta,
Gondolkodik azon, magát kihez adja, ki könyörülne rajta.
Látá, tehát, ám egy mezítelen gyermek az utcába futosna.

53. Olajjal az fejét mind bekepüllötte, és erősen kiáltja:
„Halljátok meg – úgymond –, szolgák s jövevények, mert király kiáltatja,
Aki azt kévánja, hogy megmosódhassék, menjen az laptaházba.

133 P Harom nap es eiel hogy az szel szolgalvan immaron mentek volna **135 P** elöl elvive **136 B** szel hantorgatni nagi **138 P** hab ugy partra vete **140 B** remenkedik **P** magaban sapolódik **L** reménkednék **T** remenkedik **141 P** halast am meghallapek **142 P** köniörülne **143 B** es iozaga az **P** marhai kinczi **146 P** volnik furiaban eszt ennékem ell hidged **152 P** ez helen keres ott szolgalatot **L** keress te szolgálatot **154 B** urfi es az uarosba iuta **155 P** gondolkodik magaban [javítva erre:] gondolkodik vala magat kihez **156 L** tehát hogy egy **T** tehat ott egy **157 L** köpölezte

54. Király is ott lészen egész udvarával, mindenre gondja lészen,
Az jövevényeknek az feredő után elég ételek lészen."
Hallá ezt az úrfi, hozzá vetkeződék, méne a laptaszínben.

55. Itt oly szokás vala, hogy aki hasznoson feredni akar vala,
Magát legelőszer a laptajátékon az megizzasztja vala,
És annakutána szépen verítékét lemosogatja vala.

56. Elérkezék király, trancélokon által az laptát csapni kezdé,
Apollonius is magát előveté, királynak visszaveté,
Magaviselését, látván gyorsaságát, király igen kedvelé.

57. Király kádba üle, de Apollonius ruháját reávevé,
Az házból kiméne, király egy inasnak hagyá, megtérítené,
Az feredő után, mert volna őnéki véle kevés beszéde.

58. Nem sok üdő múlva király visszaméne, az Tyrust is elvivék,
Parancsola király, hogy levetkeztetnék, más ruhában öltöznék,
Egy aranyas bársony öltöző ruhával megajándékoztaték.

59. Az étket elfogák, király csak magának egy zseccelben ül vala,
Szemét felemelvén Apolloniusnak, mosdanék, mondja vala,
Azmi szavok volna, azt hadnák másszorra, ottan ebéd utánra.

60. Egynéhány urakkal a hopmester távol királytól leülteté,
Ott mindenek észnek, csak Apollonius fejét lefiggesztette,
Királ gazdagságát, arany, ezüst mívét szemléli nagy könyvezve.

61. Mondának: „Netalám királynak gazdagságát ez az ember irigyli."
Monda király: „Inkább hiszem, hogy nagy kára fogott eszébe jutni,
Mert csak termete is néki megmutatja, hogy nem kicsin rendbeli."

62. „Mondom azért ifjú néked – monda király –, velünk vígan lakozzál,
Megadhat még néked Isten mindeneket, aki fejed felett áll,
Énhozzám is penig minden szükségedben bátor bízvást folyomjál."

160 L [a sor utolsó öt szava hiányzik] **162 P** vetkezedvin **163 P** Ily sokasz vala ott hogy **164 B** Elozor o magat az lapta jatekon meg kel uolt Izaztani **L** ott meg izzaztya **165 B** Es annak utanna az eo veriteket szepen le mosgatni **166 B** lapta **P** laptát ütni kezde **167 B** vizza wte **172 B** uizza tere az **174 P** ruhaval ott aiandekoztatnek **176 B** felemele **178 B** kjrallyal **179 P** le haitotta [javítva erre:] fügesztete **181 P** ember bania [javítva erre:] irigyli **184 B** iffiu neki monda **P** ifiu kiralij monda neki velünk

63. Ezenbe bejuta az király leánya, neve Lucina vala,
Tizennégy esztendős, az atyja vendégit renddel csókolja vala,
Atyjához megtérvén az Apolloniust kérdi, hogy kicsoda volna.

64. Monda király néki: „Egyebet leányom én felőle nem tudok,
Hanem azmint látám halász ruhájáról, szélvésztől hányattatott,
Kérdezd meg te jobban, tudom, mielőttünk ő semmit meg nem tagad."

65. Termetéhez képest a leány az ifjat kezdé azért kérdezni,
Ki előbeszélvén minden búdosását, kezdé igen könyvezni,
Az leány szép szókkal, édes beszédekkel bánatját enyhíttetni:

66. „Miénk vagy immáron, ifjú Apolloni, semmit te ne bánkódjál,
Csak az, hogy atyámtól – leány mondja vala – megajándékoztassál,
Nám, az mosásba is több szolgái felett néki kedvest szolgáltál."

67. Megköszöné néki szépen az királyfi minden jóakaratját,
Parancsolá király, hogy szép Lucinának hoznák be az virginát,
Kinek verésével szépen vigasztalná az atyja lakodalmát.

68. Mindnyájan dicsírék az király leányát, hogy bölcs a musicába,
Csak Apollonius a több vendégek közt semmit reá nem szóla,
Kérdi okát király, avagy tudatlannak netalám alítana.

69. Felele az úrfi: „Igazán megmondom, felséged megbocsássa,
Mert az leányasszony csak tanolni kezdte, de még meg sem tanolta,
Adassa kezembe nékem az virginát, és felséged meglátja."

70. Nagy gyönyörűséges, ékes szép nótákat az ifjú verni kezde,
Melyet csudál vala mind király, mind penig az egész asztal népe,
Az leány nem tudja, medgyen örömébe, nem győz betelni véle.

71. Szemét az úrfitól el nem vészi vala, gyors kezeit csodálja,
És tekintetihez, ékes termetihez mind az nótákat szabná,
Atyját azon kéri, ellene ne légyen, mert megajándékozná.

187 P Luscina [végig így a név] **189 P** kerde kicsoda volna **193 B** kezde igen kerdezni **T** kezde igen kerdezni **193–207** [az **E**-ben hiányzik] **195** [a **T**-ben hiányzik] **196 T** Enim vagy **197 T** Czak hogy **198 B** szolgay kozot neki **L** Lám, **203 B** kozt semit rea **205 γ** megbocsásson **209 B** kiraly s: mind **106 γ** meg nem **210 B** nem tud betelni **P** leiani peniglen nem tudya mar migen s nem **211 L** Urfirul **T** Iffiurol **212 B** Zep tekintetihez ... zabja **T** Eő tekintetihez **213 B** Meg ajandekozza

72. Tízezer aranyat és húszezer tallért elsőbe néki ada,
Sok drága ruhával és egy pohárszékkel az ajándékot tolda,
Húsz szolgát is ada, tíz szolgálóleánt, és az vendég eloszla.

73. Apollonius is királytól búcsút vőn, el akara mennie,
De az leány kéri az atyját, marassza, csak ma el ne eressze,
Mert benn a várba is nyugalmos szállása néki rendelve lenne.

74. Azon éjjel penig bús szerelme miatt az leány nem alhatik,
Csak Apollonius forga elméjébe, étszaka mind kínlódék,
Reggel atyját kéri, hogy mint tanítóval, úrfival megszegődnék.

75. Kevés üdő múlva nem nagy fáradsággal az leány megtanola,
De szerelme miatt Apolloniusnak egészsége megbomla,
Csak fetreng ágyába, nem tud hova lenni, nehezül napról napra.

76. Doktorok jövének, az pulsust megláták, hát nincsen semmi dolga,
Csak szerelem miatt, mondják az atyjának, az leány hogy bús volna,
Kiben ellentartó király is ne lenne, mert dolga félő volna.

77. Három jeles férfi, király nemből valók, leánt kéretik vala,
De mind ez ideig semmi jó válaszok királytól nem lött vala,
Csak mostanság ismét ugyanezen dolgot szorgalmaztatják vala.

78. Király megizené, hogy ő semmi választ mostan is nem adhatna,
Mert tanuság miatt az leány halálra elbetegedett volna,
Kétség, ha lehetne ez világra többé néki megfordulása.

79. „Mindazáltal – úgymond –, hogy ne ítíljétek kevélységnek felőlem,
Az ti neveteket és kazdagságtokat adjátok írva nékem,
Leányomnak küldöm, az válasz mi lészen, én nektek megjelentem."

80. Apolloniustól az írást a király leányának beküldé,
Leány elolvasá, és az királyfiak akaratját megérté,
Monda mesterének: „Ha más lenne férjem tekűvüled, bánnád-é?"

215 P ruhakkal **216 B** el bomla **T** el ualek **218 T** Az leany de keri attiat hogy attai maraszsza **219 B** is nyugodalmas szallas **P** az varasbanis niugodalmas szallas neki **L** néki vólna rendelve **T** Mert az varasbanis niugalmos ... rendelue volna **220 B** eyen pedig **P** penigh dühös szerelme **224 B** Apolloniushoz **P** apolloniusnak eszesige megh bomla **L** Apollonius-hoz **226 B** semi gondgia **T** meg nezek ... semi gongia **227 L** hogy az leány **228 γ** a király ne **232 B** semi valazt eo most **P** megh ismere hogy semmi io valast **233 L** lebetegedett **234 B** uilagra jmmar neki **T** többe az eő **235 γ** hogy ti ne véljétek **T** kevelseget **239 B** es kirali fiaknak **K** Királyfinac **γ** a királyfiaknak akarattyokat

81. „Nem bánnám, asszonyom – úgymond az király –, mert én méltó nem vagyok,
De akárki vegyen téged feleségül, nagyot avval használok,
Mert az is utánad nagy jó uram lészen, én is kedves szolgátok."

82. Felele az leány: „Bizony, ha szeretnél, nem hiszem, hogy nem bánnád,
De te ez cedulát, azmint nékem hoztad, ismét atyámnak adjad,
Azmíg megolvassa, azt te mind megvárjad, és az választ meghozzad."

83. Megolvasá király az leány írását, melyben írva ez vala:
„Az tengeri habtól hányattatott légyen életemnek hű társa,
Melyik közületek, királyfiak – úgymond király –, azki ez volna?"

84. „Én vagyok az – úgymond monda a nagyobbik –, mert csak kevéssé múlék,
Hogy az habok miatt minden hajóimmal a tengerbe nem veszék,
Sőt, négye hajómnak most is odavagyon, csak kettővel szaladék."

85. Az másik felele: „Mit hazudsz, ha soha többször tengert sem láttál,
Sőt, még házadból is könnyű megszámlálni, amennyiszer kimásztál,
Jobb volna hallgatnod, hogynem király előtt ily hazugságot szólál!"

86. Az levelet király az mesternek adá, talám jobban értené,
Megérté az ifjú, hogy az leány inkább az többinél szeretné,
De semmit nem szóla, csak elpirosodék, a királ is vesztegle.

87. Király, hogy megérté leánya szerelme hová volna, kedvelé,
Az királyfiakat reménség válasszal meg házakhoz ereszté,
Titkon csak egyedül és az mesterével leányához beméne.

88. Kérdi, ha szereti mesterét leánya, mert ő igen akarja,
Szerelmeket értvén, menyegzőt nékiek király frisset csinála,
Arannyal, ezüsttel, minden gazdagsággal leányát házasíta.

89. Asszony hogy viselne, jelensége vala, atyjoknál laknak vala,
Minden múlatságot Apollonius is mint király, úgy űz vala,
Minden nap vadászni, avagy madarászni együtt járnak vala.

241 B kiralyfi **245 B** mint jde hoztad **P** de ezt az czedulat **L** a' mit nékem hoztál **248 B** hanyattatot iffiu eletemnek **L** hányattatott legény **250 T** ugy mond az nagyobbik **253 B** ha soha tobbe Tegert **T** hazudsz goromba ha soha tenger **254 B** meg zamlálnod **255 P** szolnal **L** szolnál **T** szólnod **256 P** talam inkab ertene **257 B** többinel keduelne **258 L** veszteg lön **T** gesztyk lön **259 B** szerelmet **261 P** egedül mesterivel edgüt leaniahoz be lipek **262 B** ha szeretne **T** szeretne ... akarna **263 γ** frissen **267 B** madarazni egy eczer ki megyen vala **L** eggyütt ki járnak **T** kiralyal ki jar vala

90. Egyszer a királyfi csak másodmagával a parton sétál vala,
Juta egy friss hajó, kit Apollonius elein ismér vala,
Kérdé, ha Tyrusból jönne. – Onnat jövünk – az hajós mondja vala.

91. „Hallotad-é – úgymond – egy Apollonius nevő fejedelmeket?"
„Jól hallottam – monda –, és ha megtalálnám, mondanék nagy örömet,
Mert mind leányostól Antiochus király mennykő miatt elveszett."

92. A korona penig Apolloniusnak, és az ország tartatik,
Kit most mindenfelé országról országra mindenütt kerestetik,
Bódog az az ember, aki reátalál, mert nagy úrrá tétetik."

93. „Amikor hazajössz, keress meg csak engem – az úrfi mondja vala –,
Mert engemet hínak Apolloniusnak, ki laktam Tyriába,
Megajándékozlak akkor oztán jobban, mikor lészek hazámba."

94. Beméne, megmondá szép feleségének, hogy néki el kell menni,
De miért hogy nehézkes, ilyen messze útra nem méri elvinni.
Asszony hogy ezt hallá, kezde igen sírni, ekképpen sápolódni:

95. „Ha másutt volnál is, meg kellene jönned, látván azt, mint most vagyok,
De én is elmegyek, vagy élek vagy halok, tőled el nem maradok,
Megesküdtem veled, emésszenek együtt mindketten meg az habok.

96. Ha most engem itthadsz, soha énutánam többé ide nem jöhetsz,
Mert az ország megtart, és ily messze földre semmiképpen nem ereszt,
Nem mindenkor lészen a tenger is csendes, hogy te ideevezhess.

97. Nem nézhetek arra, hogy nehézkes vagyok, mert én téged szeretlek,
Hogyha meghalok is, ezen én halálom lészen, úgy tetszik, könnyebb,
Azért semmiképpen én el nem maradok, hanem veled elmegyek."

98. „Kérdjük meg atyádat – az úrfi azt mondja –, lássuk, mi akaratja."
Megkérdék a királt, leánya beszédét megérté, helyén hagyja,
Noha több nálánál magzatja nem vala; sem fia, sem leánya.

269 B eleint **271 γ** Hallottál-e ... **L** nagy fejedelmet **276 γ** mert az urra **277 B** Mikor haza megyek keres **278 B** Mert en vagiok ugimond az Apollonius ki **279 β** osztán téged mikor **281 B** Mierthogy nehezkes ... nem meri uele uinni **γ** De őt hogy **283 B** jonned latod mikeppen vagyok **285 P** mind kettönket az **286 P** hacz töbe en utannam ide soha nem **290 B** ezzel **γ** is azzal én **T** ugy énnekem **294 B** nallanal kiralinak nem

99. Készülének gyorsan harminckét gályával, sok arannyal, ezüsttel,
Drága sok ruhákkal, mindenféle jókkal, szántalan sok éléssel,
Egy napot várnának, ki szép tiszta lenne, mindjárt indulnának el.

100. Nemsokára az is, nap fényességében az égre feljött vala,
Király kikéséré leányát és vejit szépen az tengerpartra,
Sírva apolgatja mindkettőt egyaránt, így tőlek elvált vala.

101. Egynéhány nap múlva, ímé, az tengeren nagy hab, szélvész támada,
Kin az terhes asszony igen elrémüle, teljességgel elhala,
Ott áll Ligozides, régi hű dajkája, de szavát nem hallhatja.

102. Ezképpen egy leányt ez világra hoza, de ő maga elhala,
Nem tudják, medgyenek, óránként az hab is mert nevekedik vala,
Sírnak és jajgatnak minden rendbeliek, vadnak Isten markába.

103. Sőt, Apollonius ruháját magáról mind leszaggatta vala,
Nagy keserűséggel a testre borulván, úgy reménkedik vala,
Nem tudja, hun kérjen, kitől segítséget, mert az habhoz is kapna.

104. „Szerelmes Lucinám – úrfi mondja vala –, mit mondjak már atyádnak?
Hogy csak eledelül hoztalak volt ide az tengeri halaknak,
Mert vagy mind elveszünk, vagy halva tégedet itt el nem hordozhatlak."

105. De az kormányos is erősen kiáltja, hogy az testet kivetnék,
Mert az rettenetes nagy tengeri szélvész mindinkább nevekednék,
Egy holt haszontalan testért nem kellene magokat veszteniek.

106. Nem lőn mit míveni Apolloniusnak, koporsót csináltata,
Kit fönyű viasszal temérdeken belől mind beőttetett vala,
Egy réztáblácskára mind az egész dolgot szépen megírta vala.

107. Királyi ruhákban az testet felszerzék, a koporsóba tevék,
Az táblát fejéhez, a lábához penig ezer aranyat tőnek,
Nagy sírva, zokogva az koporsót fogák és az tengerbe veték.

297 B varnak ... indulnanak. **298 B** nap nagi feniesegeuel **L** azt is **T** azert nap ... el fel jöve **300 B** egiaratt igy rollok el marada **301 B** Tengeren egi nagi **T** hab es szel tamada **302 T** megremüle **303 B P** ott az Ljguzides **309 B** tudgiak **312 L** Mert vagy mind **γ** itt en nem **315 P** magokat ott veszteni **L** mi magunkat vesztenünk **T** magunkat el vesztenünk **316 B** mit tenye Apolloniusnak **T** mit tenie **318 B** dolgot rend szerent eo feljra **L** fel irta **319 T** koporsoba be tevék **321 B** tengerben be vete **T** beveték

108. Az leánkát szépen anyja szerelmeiért az dajkával tartatja,
Hogy Altistratesnek szép Lucina helyén Tharsiát bemutassa,
Mert igen fél vala, Lucináért esne az király haragjába.

109. Az hab a koporsót harmadnap kiveté Ephesus városánál,
Mikor Cerimones doktor künn sétálna az ő tanítványival,
Fogák a koporsót, és házához vivék a doktornak nagy móddal.

110. Felnyitá az doktor, látá tehát benne egy király leánya fekszik,
Szépen felöltözve, piros arcolatja, vélik, hogy csak aloszik,
Minden szépség benne, meg nem veszett színe, a doktor csudálkozik.

111. Egy táblácskát láta feje alatt lenni, azt szép lassan kivoná,
És az rajta való írást elolvasá, azmint elolvashatá,
Kit Apollonius keserves igékkel ekképpen beírt vala:

112. „Nagy keserűséget hagyott ez test nékem és az ő szüleinek,
Ki nagy fájdalommal szülvén egy leányát, vége lőn életének,
Ha ki reátalálsz, légy oltalmazója, kérlek, tisztességének.

113. Az ötszáz aranyért temesd be az földbe, költs reá az ötszázát,
Csendes víg elmével úgy várhassad reád Isten irgalmasságát,
Úgy legyen néked is, ki berakja szépen az földbe tagaidat."

114. El akará mindjárt a doktor temetni a testet tisztességgel,
De egy tanítványa, ki őrzi vala, megisméré, hogy még él,
Felgyógyítja mindjárt mestere láttára nagy bölcs mesterséggel.

115. Megkérdezék tőle, ki nemzette volna, dolga mint történt volna,
Kit hogy megértének, bekésérék szépen Diana templomába,
Még üdő jártában Apolloniusra talám reátalálna.

116. Ő penig immáron nagy szomorúságban Tarsisba jutott vala,
És Stranguilionak, régi gazdájának házába szállott vala,
Minden szerencséit, minden búdosásit néki megmondta vala.

322 B penig Anya **T** kegegh ania **323 B** Altistratesnek az Leania hellen Attianak be mutassak **P** Luscina helet **324 B** esnek az kiraly haragiaban **P** esnik kiralinak haragiaban **L** esne királnak **328 T** egi szep kiraly leanya **329 B** fel eoltozue szep piros orczaia uelik **335 L** egy szép Leánt **337 B** araniert kerlek temesd el kölczy rea **T** aranyat **342 B** mestersegeuel **P** föl gyogyttia vala mester latara **344 B** bekeserek mindgiart Diana **P** szepen bekeserek **345 B** wdo yártara Apolloniusra talam rea talalna **346 T** Tharsis varasban iuta

117. „Azért édes gazdám – az úr mondja vala –, nekem el kell sietnem,
Mert engemet várnak immár régtől fogva, nem tudják, hová löttem,
Tharsiát itthagyom mind dajkástól néked, velem el nem vihetem.

118. Philomaciával, az te leányoddal, kérlek, tartsad s neveljed,
Elég kincset hagyok, elég marhát néki, kivel felékesítsed,
Egyenes erkölcsre szorgalmatossággal, kérlek, hogy egyengessed.

119. Én penig mindaddég, míg férjnek nem adom, meg nem borotválkozom,
Úgy segíljen Isten és jó úton engem mindenütt úgy hordozzon,
Ti is hívek legyetek, kit az én lelkem is néktek meghálálhasson."

120. Ez szók után ismét hajóira mindjárt Apollonius szálla,
Kiket sok éléssel, sok tüzes szerszámmal ő megrakatott vala,
Sok vitéz hadnagyok, jeles kezű népek őtet követik vala.

121. Mind Antiochiát, mind penig Tyriát mindjárást elfoglalá,
Mind az két várasnak királyának magát ott megkoronáztatá,
Az tartományit is mind hozzája hajtá, pártosit levágatá.

122. Tharsiát ez közbe Philomaciával az gazda taníttatja,
Mert öt esztendeje már születésének, régen bekerült vala,
Kilenc esztendőre igen bölcs lött vala az philosophiába.

123. Egykor Ligozides, az leány dajkája tehát meg akar halni,
Ki legyen az atyja, anyja és hazája, az Tharsiát kérdezi.
„Hazámnak ez várast, Stranguiliót – úgymond – tudom atyámnak lenni.

124. Dionisiades penig az én anyám, néném Philomacia,
Én ennél egyebet az te kérdésedre nem tudom mondania.
Nagyot fohászkodék a dajka magába, kezde igen sírnia.

125. „Vaj, nem úgy, goromba – Tharsiának monda –, mert csak gazdáid ezek,
Mert Apollonius az atyádnak neve, ki Tyrusba evezett,
Anyádnak Lucina, nagy király leánya, atyád is király nemzet.

354 B Igenes **355 B** borotvalkodom **356 B** ugi segellyen I(ste)n **357 B** twis kinek leztek kit az **P** nektek megszolgalhason **458 γ** hajóba **L** mingyárást **T** Apollonius mingyárt **361 P** tiriat leghottan ü megh szalla **362 T** fel koronaztaták **363 B** is o hozza holdlata partosit **365 T** immar be került **366 γ** Philosóphiában igen bölccsé lött vala **367 B** Liguzides regi hw daykaia **368 B** hazaia Tarsiat ugi kerdezi **P** tarsya **γ** Tarsia **371 B** tudok **375 T** Aniádis

126. Ellened a gazdák az én holtam után ezokáért ha vétnek,
Menj fel a piacra, mert ott az atyádnak egy oszlopot emeltek,
Fogd meg azt és mondd ezt: a leánya vagyok, kinek ezt emeltétek.

127. Az váras mindjárást, mit atyád véle tött, róla megemlékezik,
Semmi nyavalyádat, nyomorúságodat, higgyed, el nem szenvedik,
De Stranguilio is Apolloniusért néked sokkal tartozik."

128. Ez szók közbe lelkét dajka kibocsátá, leány siratja vala,
Testét harmadnapig a föld színén tartá, még koporsót rakatá,
Azután pompával eltemette vala, esztendeig gyászolá.

129. Esztendő eltelvén gazdag ruháiba ismét öltözik vala,
Nagy frissen minden nap, mint királyi leány, az scholába jár vala,
A koporsóhoz is minden napon egyszer sírni elmégyen vala.

130. Iszonyú jajszóval atyját, anyját leány ott minden nap kiáltja,
Sem enni, sem innya nem kell néki sokszor keserves bánatjába,
Mert eszébe vötte, hogy Stranguilio is néki hamis gazdája.

131. Dionisiades sőt mikoron egyszer a scholába késérné,
És Tharsia mellett Philomaciát is, az ő leányát vinné,
Hogy amazt dicsírnék, ezt penig aláznák, nagy nehéz néven vévé.

132. Gondolá magában: „Immár elmúlt annak tizennégy esztendeje,
Hogy Apollonius, itthagyván Tharsiát, Tyriában eveze,
Nem jő többé ide, az dajka is megholt, kitől tudnék félnie.

133. Megöletem inkább, sok drága gazdagság marad énreám róla,
Kivel leányomat szépen felépítem, ki büntetne meg róla?
De mi módon legyen? No, eszembe juta, nám volt nagy, könnyű módja."

134. Ímé, egy faluból juta be hozzája egy öreg szőlő-kapás,
Avval megszerződék, igen nagy nehezen lőn köztök a tokmálás,
Jámbor ember lévén nem kell vala néki az ártatlan vérontás.

377 P oszlopot ötötek **378 B** az kinek ezt ti **P** Fogd meghes mondgyad eszt **380 T** neked el nem **381 B** Apolloniusnak erted sokkal **T** sokkal tartozik neked **382 B** Az zok utan Dayka **383 T** mig koporsot eonekj tsinaltata **386 β** kiraly leánya **P** az oscholaban **389 B** kellemes sokzor **P** köl vala neki keserves **391 γ** Dionisiades őt mikor egyszer a skólában **393 B** Tarsiat diczernek azt **395 P** tarsiat it hagvan **396 P** jűn jde töböl a daika **T** ide töbe ... tudnek hát felni? **397 T** eorola ream **399 B** legyen im ezenben **P** juta nem volt **T** mi képpen legyen im ... volt keoniü az modja **402 T** ember vala

135. De nem lőn mit tenni, ráígíré magát, csakhogy értse a módját,
Megmutatá néki Dionisiades a dajka koporsóját,
Holott szép Tharsia sírva híja vala akkor is atyját, anyját.

136. Másnapot várának, és az paraszember magát ott benn megvoná,
Bejöve Tharsia szokott idejébe, haját az ember megkapá,
És az földhöz sujtá, hogy azon oltárnál őtet fölmészárlaná.

137. Könyörög Tharsia: „Uram, mit vétettem valaha teellened?
Azt sem tudom, ki vagy, soha nem ismértem semmi nemzetségedet,
Könyörülj meg rajtam, uram, ne veszess el ily bűntelen engemet."

138. Theophilus monda (mert az vala neve): „Úgy vagyon, te nem vétél,
De az atyád nagyot, hogy téged itthagyott sok kinccsel, öltözettel,
Mert azért öllek meg, avagy ha itthagyott, hogy nincs valaki véled."

139. Felele az leány: „Uram, ha bűntelen énnékem meg kell halnom,
Csak azt engedjed meg, hogy az isteneknek én sírva meggyónhassam!"
Megengedé néki, leány térdre esék, imádkozik csak lassan.

140. De ímé, hertelen az tenger partjáról három tolvaj megláta,
Odafutamának – eszében sem vövé az ember – sivalkodva,
Megfogák az leánt, a tengerre vivék, az ember elszalada.

141. Dionisiades kérdi Theophilust, eljárt-é ez dologba.
„Én eljártam – úgymond –, de az váras előtt, kérlek, öltözzünk gyászba,
Sírjunk, és ha kérdik, mondjuk azt, hogy megholt a szép leány Tharsia."

142. Stranguilio hallá, csak elálmélkodék ez dolgon ő magába,
Mert híre sem vala az feleségének ily álnok tanácsába.
„Mit míveltél – úgymond –, hitván asszonyállat, az király leányának?

143. Tudod-é, ez várast minemű éhségből atyja kiszabadíta?
Maga szükségével semmit nem gondola, mindent minékünk ada,
Te tudod, Úristen, semmi részem nincsen Tharsia halálába."

403 B Nem tuda mit tenni ra igere ... erthesse **405 T** gyakron sirva hia mind atyjat aniat **406 P** ot benn magat **407 P** ember kapa **409 B** ualaha en teneked **412 γ** vétettél **414 T** senki te ueled **416 B** enged megh kimeled hogi sirua az I(sten)nek enis itt **422 B** eljartam en ugymond ... elot hamar eoltozzwnk **T** El iartam ... elot eolteozunk mi mind giazba **425 P** vala ü feleseghenek **426 B** lanyaual **P** leyaniauall **L** aszszonyi állat **429 T** hogy nincz semi reszem

144. Vivék az tolvajok szép leánt, Tharsiát Machilena várasba,
Az több rabok között letévék őtet is és bocsáták áruban,
Egy kerítő mester erősen kerengi, hogy megvegye bordélyba.

145. De Athanagoras, az várasnak ura, ékes termetét látván,
Szemérmetességét, lefiggesztett fejét, szép orcáját csudálván,
Meg akará venni, száz aranyon kéri, nem veheti drágábban.

146. A kerítő gyorsan kétszázat ígíre, csak övéjé tehesse,
Athanagorás is ennek bosszújára háromszázra felméne,
Egymásra mindaddég felverék az árát, hogy ezerre ráméne.

147. „No, nem veszekedem az bordélymesterrel – Athanagoras mondja –,
Megengedem venni, és oztán mikoron beviszi az bordélba,
Legelső lészek, aki hozzá megyek, megrontom virágába."

148. Az bordélymesterrel el kelleték menni szép leány Tharsiának,
Ki egy undok képet bordélba tart vala, nevezvén Priapusnak,
Azt imádják vala térdekre leesvén az szegény rableányok.

149. Bordélymester mondja: „Imádjad ez képet, essél térdre előtte!"
„Hogy lehet az – úgymond –, ha soha nem láttam ilyen éktelenséget."
„Meg kell lenni – úgymond az mester –, mert drágán vöttelek én meg téged."

150. Monda az leánzó: „Mégis, uram, kérlek, ne veszess el engemet!
Ne ferteztessem meg az képimádással az én szüzességemet,
Kiért mindörökké jót mondok utánad és dicsírlek tégedet."

151. Felele az mester: „Tudod-é, hogy nálam nem fog semmi könyörgés,
Mint az hóhérnál is nem használ embernek, tudod, semmi fizetés,
Azért ne könyörögj, se ne siránkozzál, mert haszna igen kevés."

152. Mindazáltal hagyá, hogy az vicemester szépen felöltöztetné,
Felibe megírná, hogy fél gírát adna, aki előbbe érné,
Azután az község csak egy pénzért is szabadon ferteztetné.

430 P tarsia szep leant mathelina **γ** Manchilena **434 B** czudalna **435 P** venni szaz arani forinton legy elsö aryaban **436 T** mingiart ket szazat **438 L** ezerfelé **P** Mind adigy föl verek az arat egy masra hogy **439 L** Borbély [„bordély" helyett mindenütt] **440 P** mikoron aztan **441 P** elsö en leszek az ki hoza **443 B** bordelban **446 L** ily rut **T** ily nagy **447 P** vöttelek megh tigedett **T** voettelek meg tégedet **448–450 B** [a másoló a versszakot figyelmetlenségből kihagyta] **450 P** mondok te neked es **452 L** semminemü **454 P** öltöztese **L** hagyá az Vice Mesternek **455 B** elobben **γ** ki őtet elébb érné **456 B** fertezhetne **P** egy egy [jegyzet a sorhoz: „sch(illing) 136"]

153. Bevivék egy házban nagy trombitaszóval, dobszóval a Tharsiát,
Ott Athanagoras, de egy patyolattal befedte az orcáját,
Beméne elsőbe, hogy megferteztesse a szép leány Tharsiát.

154. Tharsia mindjárást lábaihoz esvén: „Kérlek, uram, tégedet,
Ne kisebbítsed meg – úgymond – ily méltatlan az én szüzességemet,
Király leánya vagyok, noha az szerencse ebbe hozta igyemet."

155. Ezt Athanagoras hallván elpirula, orcáját elfordítá,
Megkérdezé jobban, és mind megbeszélé állapatját Tharsia,
Húsz aranyat adván, az ő virágába a szép leánt meghagyá.

156. „Többet adtam – úgymond –, hogynem azmint reád az bordélymester vetett,
Amit nékem mondtál, mondd meg azoknak is, akik hozzád bejönnek,
És tisztán megmaradsz ezen szüzességben, néked reá felelek."

157. Így Athanagoras az ajtón kiméne, más érkezék helyébe,
Az dolgot annak is, miként az elsőnek, renddel mind elbeszéle,
Hetvenkét aranyat az leánnak ada, és előle kiméne.

158. Ezt Athanagoras mosolyogja vala, de semmit nem szól vala,
Visszamennek vala bő pénzt adván néki, de ki nagy könnyhullatva,
Kit az itt künn állók egymásra tekintvén elálmélkodnak vala.

159. Másnap az mesternek leány az pénzt vivé: „Ihon – úgymond – az adó!"
Felele az mester: „Azt igen akarom, hogy vagy ily adakozó,
Ezután is hagyom, hogy az pénzgyűjtésben ne légy hátrábbmaradó."

160. De hamar meghallá, hogy még szüzessége helyén az Tharsiának,
Meghagyá társának, hogy fél felé vinné, érné végét már annak,
Elvivé az leánt, kérdi, ha úgy volna, azmint mondják társának.

161. Felele az leány: „Még Isten akarja, én mindaddég szűz lészek."
Mond az vicemester: „Mondd meg tehát, az pénzt tegnap honnat szerzetted?"
„Sírásomért adták, értvén nyavalyámat – úgymond –, megkeserültek.

457 P hazban trombita **458 P** de atanagoras ott **460 P** esvin mond kirlek **462 P** kirali nem vagyok **467 β** mondd azoknak is azt akik **469 L** Hogy **470 B** mind meg beszele **P** rendel ellö beszillie **472 T** rá nem szola **473 P** be mennek ... neki de nagy **T** Kik be mennek uala beo penszt **474 P** Min az ot kin valoc egy masra **481 P** addig mind **T** akarja mind ... leszek én **482 P** tehat tegnap pinzt honnan szerzetel **483 P** niavalamat es megh keserüllötec **T** megkeonieorultek

162. De kérlek téged is, könyörülj meg rajtam, ne ronts meg virágomban!"
Felele: „Nem tudom, medgyek, mert szertelen fösvény ez az én uram,
Ha mi héa lészen a felvetett saccnak, fogja kérni énrajtam."

163. Monda a leánzó: „Azt énreám vészem, hogy a summa megleszen,
Vígy ki a piacra, ott énnékem majdan indul jó keresetem,
Mert jó deák vagyok, ezennel mindenről disputálok ékesen."

164. Kivivék az leánt azért az piacra, kezde disputálnia,
Hun tanolta legyen az nagy bölcsen szólást, az község úgy csudálja,
Futnak mindenfelől csudájára néki, summát is adnak vala.

165. Ez idő jártában immár az tizennégy esztendő eltölt vala,
Hogy Apollonius dolgát honn végezvén Tharsisba jutott vala,
Régi gazdájához, a Stranguilióhoz király ismét beszálla.

166. Elijede mindjárt Stranguilio rajta, monda feleségének:
„Ám Apollonius itt vagyon, kit mondtál te régen elveszettnek,
Mit feleljünk néki, ha Tharsiát kérdi? Jaj szegény fejünknek!"

167. Gyászban öltözének nagy hirtelenséggel, jelentik bánatjokat,
Bejuta király is, és kérdezi tőlek, hová tötték Tharsiát.
„Sok ideje – mondnak –, hogy őtet gyászoljuk, keseregjük halálát.

168. Mert soha nem tudjuk, micsoda nyavalya szálla hertelen rea,
Egy hétig fekheték csak betegágyába, nagy hertelen elhala,
Sőt, emlékezetre az váras is néki szép követ faragtata.

169. Azt ott künn megláthatd az tengernek partján, holott eltemettettük,
Minden ékességét, ami reá felfért, reáraktuk, takartuk,
Azmi hátravagyon, azt te felségednek mind épen megtartottuk."

170. Sír Apollonius, az házból kiméne, monda hű szolgáinak:
„Rakjátok hajókat, mert semmi ideje nincs itt múlatásomnak,
Addég én meglátom szomorú hajlékát szerelmes Tharsiámnak."

484 L meg én rajtam **T** meg engem **485 B** szerfelet **P** tudom mert **486 B** hija **P** föl vettet sorsnak fogya **T** en teollem **487 T** indul maidan **488 B** majdan leszen jo **491 B** Hol tanulta **γ** legyen ő a bölcsen **493 L** imár tizen négy esztendöje **497 B** mondal **500 B** tollok zep leaniat Tarsiat **501 B** keserguen **503 γ** meghala **504 B** neki egi kouet **505 B** holot eot el temettwk **509 B** mulatasunknak **510 B** Addeg meg en

171. Nézvén a koporsót, elfakada sírva, tére az hajók felé.
„Szerelmes társaim – szolgáinak mondja –, vessetek az tengerbe,
Mit kínlódom tovább (mert nyilván nem élek) ennyi keserűségben."

172. Elódák az hajót, alól az vízben áll, de felyül is öttözik,
Mert urokhoz képest még a révészek is szép Tharsiát kesergik,
Erős zokogással, sűrő könyvezéssel a hajót nedvesítik.

173. Akarnának visszamenni Tyriába, de nagy szélvéz nem hagyá,
Mert Machilenába az habtól verete, holott vagyon Tharsia,
Az kormányosmester nagy örömre nékik mindjárt jelt adott vala.

174. Az hajó fenekén Apollonius sír, kérdi, mi dolog volna.
Az egész várasnak nagy öröme napja mondják, hogy ez nap volna,
Senkinek bánkódni, de vígan lakozni mindennek szükség volna.

175. Nagyot fohászkodék magában az király, monda, bátor úgy legyen,
A konyamesternek meghagyá, mindennek ő is bőven főzessen,
De semmi örömet aznap őmagának senki meg ne jelentsen.

176. Sőt, csak feléje is senkit ne bocsásson, az oroznak meghagyá,
Mert mindjárást néki mind az két lábának szárait megrontatná,
Őnéki nem volna semmi vigassága, mert oda szép Tharsia.

177. Vadnak víg lakásban az várasbeliek, nagy ételben, italban,
Végre kijövének mind az tengerpartra az bortól zajosodván,
Kiki hajót nézel, hol elindíthassa az lakozást újobban.

178. Ím Athanagoras, látván az királynak szép aranyas hajóját,
De nem tudván, kié, hogy ő arra mégyen, úgy mutogat,
Felhívák az urat az király szolgái, elindíták a lakást.

179. Kérdi, kié légyen a szép cifrás hajó, hun laknának őmagok,
Mert senkit közölök ő nem ismérhetne, kicsoda volna urok.
Megmondák nékie, hogy Apollonius volna az ő királyok.

511 T el fakada raita **512 L** Szerelmes Tharsiám **515 P** megh az hayosokis **517 P** visza tiriaban menni **518 B** holot uala **L** veretnek holott vala **P** Es mathclinaban veretek holot vala tarsia szel vesz tamada **518 P** örömel **522 B** lakozni mondgiak hogy szwkseg uolna **523 P** kiraly magaban **524 B** hogi bouen eois mindennek fozzen **526 B** Seoth meg feleis senkit **γ** az őrzőnek **P** örzonek **527 B** lábának cziontiait **529 B** vadnak nagi lakasban **P** bortul jacozodvan **531 T** ahoz néze feol **532 T** eo szep tzivras hajoját **534 P** az lakozast

180. „Őmaga is – mondnák – ez hajóban vagyon, de csak sír és bánkódik,
Mert szép felesége, leánya megholtak, azmiolta búdosik,
Sőt, az bánat miatt őmagát is féltjük, hogy halála történik."

181. Víg Athanagoras megkérdé királynak nevét, és hozzá méne.
Kéri, ne bánkódnék, hanem magának is egy kicsidet kedvezne,
Ennék, innék véle, talám ennyi bánat után jutna öröme.

182. Meg sem hallá szavát, sőt, még hozzája is nehezen bocsáttata,
Athanagoras is egy leányért külde, kivel vigasztaltatná,
Ez vala Tharsia, Apolloniusnak egyetlenegy leánya.

183. Az bordélymesternek száz aranyat külde, csak hogy hozzá eressze,
Mert ő látta vala, mely hatható volna az Tharsia beszéde,
De még sem gondolta, hogy atyjával leánt így szembekerítse.

184. Leány elérkezék, kéri, az hajóban királyhoz alámenne,
Ékes beszédivel nagy szomorúságát fordítaná örömre.
Leány aláméne, de Apollonius egy szálat sem térüle.

185. Apolloniusnak a nyakán Tharsia csiggede, és úgy kéri:
„Múljanak el, király, hogyha lehetséges, felségednek bánati,
Ha bízvást szólhatok, az én bölcsességem felséged megisméri."

186. Haragjában király leánhoz legyénte, mert másnak véli vala,
Mint bordélyba laktat ő Tharsiát szinte csak úgy becsüli vala,
Mert nem tudja vala, hogy szinte az volna az ő édes leánya.

187. Leány sírva mondja: „Csudálom én, király, az te kemény szüvedet,
Az én szüleim is király nemből valók, veled én beszélhetnék,
Altistrates király leánya volt anyám, Lucinának nevezték."

188. Hogy Apollonius hallá, rajta kapa: „Hát te volnál Tharsia?"
„Úgy neveznek" – úgymond. Felugrék az ágyból, leányát apolgatja,
Szántalan szolgáit nagy víg örömébe mind öszvekiáltozá.

539 T az miatta **540 T** feltünk hogy halala eo nekj keovetkeznék **542 B** hanem egy keuesse maganak is keduezne **P** kitsinnie **545 B** kiuel meguigaztalna **548 T** Tarsianak nielue **549 γ** ingyen jutassa szembe **P** leant igen yutasa szemben **550 P** erkezik tere az **552 B** nem twrhette **γ** térüle **553 L** tsüggedez **T** niakara czug uala es ugy keri Tarsia **554 P** csügedez **555 γ** meg ertheti **557 B** lakot **T** lako leant az Tarsiat **560 P** beszelhetek **561 P** Luscinanak **563 B** ugrek az kyral leanyat **564 B** szolgait eo nagi ... kialtotta

189. Athanagoras is a nagy vigasságra gyorsan aláfutamék,
Csudálja, mi dolog reménsége kűvül, mert ez vigasság esék,
Athanagorásnak mind az egész dolgot rend szerént megbeszélék.

190. De Athanagoras mindjárt térdre esék, és azon kéri királt,
Hogy ne adná másnak, hanem inkább néki szép leányát, Tharsiát,
Mert ő oltalmazta, hogy el nem vesztette szüzessége virágát.

191. Király megígíré, de az bordélymestert, ha ő is kézben adná,
Rettenetes kínra ám mindjárt az latrot király kezében adá,
Az várast peniglen százezer arannyal király ajándékozá.

192. Athanagorasnak az leánt ugyanott az városban megadá,
De mind az vejivel Tharsis váras által Tyriába indula,
Inteték álmába, fordítaná útát Ephesus városára.

193. „Diana asszonnak ott vagyon, jól tudod, király, gazdag temploma,
Illik, hogy felséged ennyi búdosását néki előszámlálja,
Minden szerencséjét, minden állapatját ott nékie ajánlja.

194. Eltéríté útát azért Ephesusra, véle veji s leánya,
Az templomba méne, nagy fennszóval elő búdosását számlálja.
Ott áll szép Lucina, az szókat hallgatja, gondolkodik magában.

195. Tovább nem állhatá: „Hát te volnál – úgymond – ó, király, az én uram?
Mert Lucina nevem, Altistrates király penig az édesatyám,
Hálá az Istennek, reménségem kűvül, hogy látlak, édes uram."

196. Tetszék egy álomból való serkenésnek az Apolloniusnak,
Elfogya magában nagy szerelme miatt, csügg nyakán Lucinának,
Sírnak nemkülönben, ha egymástól ismét elválni akarnának.

197. Ephesusból azért király elindula nagy Antiochiába,
Ott újobban magát és szép feleségét ismét koronáztatá,
Végre mindenestől nagy örömmel rakva beszálla Tyriába.

566 P mert my vigassagy érkezek **569 T** neki az szép leány Tharsiát **571 B** bordelimestert hogi eoys **P** bordeli mestert hogy űis kezben **572 T** mingyarast az latrok kezebe eotet adna **575 B** altal haioiaban indula **577 T** tudod draga gazdag **579 B** minden budosasat o nekie **581 P** fölszoval kezde buydosasát szamlalnia **583 B** kiraly oh tehat az **T** nem türhete **584 B** penig en edes Attiam **P** luscina **T** az én atiam **585 B** Istennek hogi remenseg kwuwl lathatlak edes **587 P** Luscinanac γ való felserkenésnek **588 B** kűlómben mint ha most egy mastol el ualni **590 B** Es uyobban **T** eö megh koronaztata

198. Ott sem sokat lakék, Athanagorasnak adá mert az országot,
Őmaga Tharsisba jővén megkeresé gazdáját, Stranguiliót,
Mind feleségestől rettenetes kínnal megöleté az latrot.

199. Onnat eleredvén jöve az ipához Pentapolis várasba,
Kit, azt tudja vala, idejéhez képest, hogy régen megholt volna,
De lám, még él vala, és nagy örömébe csakhogy meg nem holt vala.

200. Nem vala magzatja több szép Lucinánál, kire az ország maradna,
Apolloniusnak hagyá ezokaért azt is testámentomba,
Ugyanott létébe Apolloniusnak Altistrates meghala.

201. Király a halászt is ám megkeresteté, ki enni adott vala,
És ki tanácsából az várasba menvén királyhoz jutott vala,
Megajándékozá minden nemzetivel, nagy úrrá tötte vala.

202. Nyolcvan esztendeig élt Apollonius azután Lucinával,
Sok fia, leánya maradtak utána teljes birodalommal.
Hogy ha ez dologba semmi nem volt, kérlek, megérd egy nem tudommal.

203. Az, ki ez éneket rendelé versekben, igen bízik Istenben,
Mint Apollonius király az tengeren, búdosván elméjében,
Az ezerötszáznak és az nyolcvannyolcnak kétséges elejiben.

592 γ adná néki országát **593 B** Tharsisban ióve **595 T** mene az **597 B** De meg o el ual es nagy Eoromben czak megh nem holtak wala **P** nám **598 P** Luscinanal **601 T** felkerestete **604 P** Luscinaval **L** esztendeiglen **T** eztendeöt **606 B** uolt ugis meg erd egi **P** volt penig megh éred egy **L** volt légyen **T** nem leött uolna **608 P** ketseges ideiben

ILLYEFALVI ISTVÁN

5.

JEPHTA HISTÓRIÁJA

PRIMA PARS

1. Bölcsek írásából egy csuda dologról, néktek szólok Jephtáról,
Tött fogadásáról, az Istenhez való képtelen szerelméről,
Végre leányának nagy szomorúképpen történt kimúlásáról.

2. Minden völgynek hegye, napnak éje vagyon, tavasznak nyára vagyon,
Nincs oly jó szerencse, ki sokáig álljon, hogy búra ne forduljon,
Minden jámbor tőlem ezt majd megértheti, csak nekem innom adjon.

3. Sokan gyönyörködtök szereleménekbe, csak mind azt dúdoljátok,
Szentírásból, avagy bölcsek leveléből semmi dalt nem tanultok,
Jobb volna, sírnátok, hogysem mint efféle örömet követnétek.

4. Ebből minden hasznot vehet ő magának, itt érthet barátságról,
Sült paraszt elméről, emberi szerzetről, Isten igazságáról,
Fogadás dolgáról, Úrnak szerelméről, engedelmes fiakról.

5. Első részben szóljunk Jephtáról, hadáról, barátja tanácsáról,
Ugyanott egy pappal vetélkedéséről, másodszor az asszonról,
Ismét leányának nagy kegyességéről, s így kezdjük el legelöl.

6. Jephtának hazája Zsidóságban vala, atyja Galaad vala,
Az várasnak is, azkiben felnőtt vala, ugyanaz neve vala,
Atyja bűne miatt szegény pirong vala, nem igaz gyermek vala.

7. Felserdült öccsei kezdék őt bolygatni, ily szóval háborgatni,
Hogy fattya gyermeknek, atyja marhájából nem illenék részt venni,
Atyjafiaitól azért elbúdosék, jobb földen kezde lakni.

8. Vitéz módra termett bátor szűve néki, erős férfiú vala,
Vándorlók, szegények, kóborlók, tolvajok mind hozzá gyűlnek vala,
Tíl-túl gyűlt sok ledér, mint egy fejedelmet, immár úgy tartja vala.

2 P Az Istenhez valo tött fogadásárol **6 P** megértheti csak iol ream halgasson **10 P** minden példát **14 P** papnak **17 P** is kiben **19 P** Kezdek Föl bolygatni egikor ő ëczey **24 P** Titkon giűl sok lelek ... tartiak vala

9. Sok jót tött az Isten zsidó nemzetséggel, mint két szemét, úgy ótta,
De mihelt meghíznak vala, ottan az ló őket elkapja vala,
Bálványimádásra, fertelmes életre hamar térülnek vala.

10. Döghalállal azért őket az Úristen, éhséggel veri vala,
Jámbor tanítókkal, próféták szovával bűnről inteti vala,
Végre tűzzel-vassal, rabsággal, ínséggel úgy sanyargatja vala.

11. Mikor ismét bűnből ők megtérnek vala, rajtok könyörül vala,
Minden kegyességét, mint régen, hozzájok ismét mutatja vala,
Főfő embereket, kik megszabadítsák, hozzájok bocsát vala.

12. Akkor is zsidókra Ammon nemzetsége nagy haddal zendült vala,
Nem vala erejek, sem hadnagy közöttek, igen rettegnek vala,
Istenhez kiáltván, követségen hamar Jephtához küldtek vala.

13. Sok jámbor vitéznek nincsen tisztessége, mikor ninkell az gátra,
Sípszóra, cifrára sokkal többet költünk, nincs fizetés az kardra,
Elkél az jó legény, ha megbódul ország, Jephta példát ád arra.

14. Követek jutának, urak könyörgését Jephtának mondták vala,
Minden tisztességet és fő hadnagyságot néki ígírnek vala,
Csakhogy ily szükségben magát hazájától megvonni ne akarna.

15. Kemény szóval Jephta szüvét megmutatá, nékik így szólt vala:
„Esse fecske testek, azelőtt engemet elkergettenek vala,
Mi dolog, hogy mostan szükségnek idején hozzám bíztanak volna?"

16. Követek mondának: „Mit tehetünk uram, de hogyha jól meglátod,
Egynéhány személyre való haragodért nem jó többit utálnod,
Mostan megtisztelnek, rokonid azelőtt ha meg csuffoltak téged."

17. Jephta monda: „Meg is, külömben veletek én soha nem indulok,
Hanem ha énhozzám jó szűvel jöttetek, nekem felfogadjátok,
Ha az ellenséget Isten kézbe adja, hogy engemet uraltok."

18. Követek szólának: „Közted és közöttünk az Isten bizonyságunk,
Bár mingyárást raitunk bosszúját megállja, ha téged nem uralunk,
Csakhogy ne múlassunk, mert az üdő nem hágy, ellenség vagyon rajtunk."

27 P siralmas eletre **36 P** Jephtahoz beboczatanak **37 P** nem kel **41 P** hadnagisagot igernek **43 P** Jephta szauat

19. Itt jó megtanulni, hogy emberségessé mindeninknek jó lenni,
Ha semmit nem adhatsz, nem jó kemény szóval senkit keseríteni,
Nem illik mingyárást az atyja bűnjeért valakit pirongatni.

20. Ki tudja, az Isten kockádat fordítja, veszélyed következik,
Nem lészen mit tenned, hozzá folyamodol, talán rád emlékezik,
Kezdesz pirongani, ha megmondja, hogy még szüvében nehézködik.

21. Követekkel Jephta azmely nap immáron indulni akar vala,
Az éten-étszaka felesége csoda álmokat látott vala,
Ki miatt szűvében ugyan beteg vala, úgy veszekedik vala.

22. „Nem tudom, mi légyen – leányának anya így kezde beszélgetni –,
Félek, romlásunkra hogy az jószerencse kezd minékünk fordulni,
Azminémű álmot én ez éjjel láttam, ha kell álomnak hinni.

23. Ugyan meg nem tudom mondani az képet, mely igen megijedtem,
Még mostan is ugyan reszketek beléje, nem tudom mire vélnem,
Még nyelvem sem járhat úgy, azmint kellene, oly igen megrémültem.

24. Oh, szép csillagoknak, Napnak, Holdnak ura, Jákob, Izsák Istene,
Kérlek, az én álmom ha mi veszélt jelent, térits ellenségünkre,
Uramnak s énnékem, édes Iphisemnek ne légyen veszélyünkre.

25. Ez egy, ki leányom, több is nincs énnékem, ebben vagyon örömem,
Erről házam népe hogy elcsemetéznék, az vala reménségem,
Vénségem istápját, kérlek én Istenem, el ne vegyed éntőlem!"

26. Leánya hogy hallá, „maga édesanyám – monda –, csodálom dolgod,
Jobban adja Isten, ne higgy az álomnak, felejts el bánatodot,
Ne félj semmit attól, légy jó reménségben, bocsásd vígan atyámot."

27. Anyja monda néki: „Oh én édes gyermekem, akarnám, ha lehetne,
De hogy eszemben jut az álomnak képi, megpozsdul lelkem belé,
Valamit ád Isten, de semmi jót ebben nem jövendölhet ebben.

28. Ez éjjel álmomban egy nyáj juhot láték, hát pásztor ott nem vala,
Dühüdt éh farkasok nagy szeme szöktekben rájok rohantak vala,
Egy szegény komondor azmint lehet vala, juhokat ója vala.

57 P bűneiért **68 P** velny **69 P** meietem **72 P** veszedelműnkre **74 P** Ettől hazom **81 P** iot ű <nem> nem iőuendőlhet nekem

29. Tetszék, mintha egyik, hogy szegényt ne hadnám, előmben futott vala,
Kucogtatják vala farkasok fogokat, tőlem elkapták vala,
Csuda szörnyűképpen úgyan szemem előtt szaggatják, vonják vala.

30. Oh én nagy Istenem, nyilván ez az álom nem jót hoz leányomnak,
Hogy így ne rettegjek sokáig, az halált hozd el inkább magamnak,
Jobb meghalnom, hogynem veszedelmét lássam szerelmes magzatomnak."

31. Eszesen felele Iphis az anyjának: „Miért hogy így búsongsz?
Itthon maraszthatod atyámot talán, de véle semmit nem használsz,
Sőt, te sírásoddal mind egész országra több siralmat támasztasz.

32. Inkább, édesanyám, kívánj jó szerencsét, jövendölj jót atyámról,
Ugyan szívem adja nékem, hogy békével majd hazajő az hadból,
Az Ammont megveri, és szerez minékünk jó hírt, nevet magáról."

33. Ismét anyja szóla: „Nem engedte Isten, édes fiam, azt nékem,
Kiskoromtól fogva mind így volt én dolgom, vajon ha volt örömem,
Bátor mind így lenne, csak azmitől félek, én éltemben ne érném.

34. Ifjú leány valék, hogy láttam ínségét, édes hazám rabságát,
Kárvallást marhánkban, az ellenség miatt szenvedtünk nagy koplalást,
Égetést, pusztítást, vérontást földünkben, láttam nagy zúrzavarást.

35. Csak ízit is soha én még nem érzettem az édesnek éltemben,
Hanem, mint hogy az víz egyik mást ott éri, bánatom bú érte,
Elél-utól nékem mindenfelől szívem keserűség szeldelte.

36. Hadban édes bátyám az minap ím, veszett, néném elholt búvában,
Öcsém atyámfia rabságra viteték, anyám elfonnyadt abban,
Ammon fiaira ím, szerelmes uram ismét készül az hadban.

37. Mind nagyobb ezeknél, azmitől most félek álom miatt magamban."
Leány monda néki: „Maga édesanyám, ilyen félelem dolga,
Mennél inkább rettegsz, annál inkább hiszed, azmit láttál álmodban."

38. „Vajha Isten adná – asszony mondja vala –, hogy én jó hírt hallhatnék,
Hogy egész hadnépe urammal megjőne, ellenség levágatnék,
Itthon azonközben valami oly dolog házam táján ne esnék."

98 P igen volt dolgom **108 P** im keszűl **110 P** ily az

39. „Ne félj édesanyám – Iphis monda néki –, tudom én, hogy megjönnek,
Azmely Isten őket erre indította, hogy az hadban menjenek,
Ugyanazon Isten erőt ád őnékik, hogy ismét megjöjjenek."

40. Azonközben Jephta követekkel együtt béjuta Galaadban,
Széllyel elküldete, sok népet gyűjtete Manassesben, Massában,
Vagyon igazsága, vagyon Isten véle, vagyon nagy bátorságban.

41. Ammon fiaihoz követeket külde, meg nem alkhattak vala,
Készülnek kétfelől, népet igazítják, rendben állatják vala,
Elöl kaszás szekér, szárnyul lovagsereg Ammon hadában vala.

42. Sok hadiszerszámtól ellenség tündöklik, mint tűz, úgyan ég vala,
Semmi kíszületi Jephtának oly módon, de bátorsága vala,
Az kegyes Istenhez tábor hallatjára ily könyörgést tött vala:

43. „Hatalmas Úristen, ki egyedül való igazlátó Isten vagy,
Az téged félőkhez kegyes jóakaró, gondviselő atya vagy,
De az gonoszokhoz haragos kegyetlen, rettenetes bíró vagy.

44. Sok büntetést, Uram, szenvedtünk, ez kedig volt is érdemünk arra,
Mert tőled, Úristen, élet kútfejétől mind eltávoztunk vala,
Tőkét, követ, bálvánt nagy bosszúságodra imádni kezdtünk vala.

45. Szemérem mondani, hogy az okos állat magát bolondul tartja,
Eleven voltára hogy az megholt képnek áldozik, azt imádja,
Két keze munkáját, ki rosszabb nálánál, magánál jobbnak tartja.

46. Sok ideje azért hogy immár minket versz, elhagyánk, de elhagyál,
Nagy sok rabságokkal, sokféle nemzettel igen megnyomorgatál,
Sok nyavalyánk után immár hozzád tértünk, könyörgünk, hogy mellénk állj.

47. Tudjuk, hogy te igen könyörülő úr vagy, nem örökké haragszol,
Csak mi hozzád térjünk, te is mihozzánk térsz, ha mikor bosszonkodol,
Esmét haragodról, csak többel ne bántsunk, Uram, elfelejtkezel.

48. Valljunk bűneinket, könyörgünk, megbocsáss, az felett azt fogadom,
Csak hogy add kezemben az Ammon fiait, bizony én azt megállom,
Valamit előszer otthon megláthatok, azt neked megáldozom.

119 P Elöl elkűldotte **124 P** ugyan tűndöklik **143 P** Ammont fiaual

49. Tudom, hogy semmi ez az te jóvoltodért, de mi, Uram, kik vagyunk?
Értjük, hogy tenéked méltóságod szerént semmit mi nem adhatunk,
De mégis szűvünket, azmint tőlünk lehet, ezfélével mutatjuk."

50. Magagondolatlan Jephta szólott vala, végre megbánta vala,
Mert ugyanis azki nyelvét készen tartja, szemét jól fel nem nyitja,
Nagyot kell hazudni, ha szavát felhagyja; bűn lészen, ha megállja.

51. Gyermekek is otthon, fiak és leányok sereggel járnak vala,
Atyjokért, bátyjokért siralmas éneket Istennek mondnak vala,
Nem tudnak Erdélyben ilyent az gyermekek, az notája ez vala:

52. „Én édes Istenem – közszóval úgy mondják –, de mikor adsz oly napot,
Ellenség markából szerelmes hazánkat de mikor szabadítod?
Szomszédságunk miatt, ím, mint nyomorodtunk, te magad is jól látod.

53. Pharaho királytól kiket te megmentél, tengeren általhozál,
Az nagy pusztaságon kenyérrel, itallal gyermekestől táplálál,
Isaak maradékit pogán nemzetségre, mire Uram, hogy bízál?

54. Nagy az nyomorúság, de ezzel még súlyosb, hogy pogánnak szolgálunk,
Azért téged, Uram, mennek és tengernek, földnek urának tartánk,
Sok kárvallásunkkal, sok vérhullásunkkal elégedjél meg, kérünk.

55. Ha mit mi vétkeztünk, ellened vétettünk, te büntess, Uram, minket,
Vagy tűzzel vagy vízzel, valamint akarod, odahajtjuk fejünket,
Azt tudják pogánok, hogy bálványok dolga, ha meg nem vered őket.

56. Igen örülnek most Ammon szép leányi, nagy reménségben vadnak,
De bizonnyal hisszük, rövid nap mindezek siralomra fordulnak,
Oltárért, templomért, szentek haláláért nemsokára mást adnak.

57. Vajha még éltünkben valamely üdőre egyszer azt megláthatnók,
Hazánk szabadságát, ellenség romlását még egyszer megérhetnők,
Akkor az Istennek az dicsíreteket örömesben mondanók."

58. Azonközbe két had öszveroppant vala, nagy sivalkodás vala,
Dob, trombitaszóktól, lónyirítésektől az ég hangoslik vala,
Fegyvercsattogástól hegyek és az völgyek erősen zengnek vala.

145 P Vrak **153 C2 L** tudnak mi nálunk illet **154 P** közbeszdel **156 P** de magad **159 P** pogan maradekit ... hogi hagial **162 P** vérontasunkal

59. Egyenlő szerencse két félnek szolgála, mind estig tartott vala,
Ammont nép soksága, Jephtát igazsága igen biztatja vala,
Egyik az másiknak hogy nem enged vala, sokáig harc lött vala.

60. Mint patak az földen, az vér elfoly vala, rettenetes por vala,
Holt tetemek között sok sebes eleven jajgatást tészen vala,
Egy véletlen dolog, csoda azonközbe ott ilyen történt vala:

61. Egymást hogy biztatják hadnagyok, kiáltás, nagy csattogás lött vala,
Sűrő setétségből hirtelen nagy világ fejek felett lött vala,
Ammon hogy ezt látá, megijedett vala, elfutamodott vala.

62. Zsidók bizakodnak, Istent velek látják, ellenség után vadnak,
Hírmondót közülök alig bocsátának, húsz fő várast dúlának,
Apró gyermekeket, leánt, asszonnépet mind fegyverre hányának.

63. Gazdag nyereséggel visszatértek vala, Istent dicsírik vala,
Hírmondót azonba Jephta küldött vala, váras megörült vala,
Szüzek és szép ifjak utcákon Istennek hálákat adnak vala.

64. Kiváltképpen Iphis, hadnagy szép leánya már ugyan repes vala,
Anyja is azt véli, hogy immár álmának ideje elmúlt volna,
Szerelmes urának szerencséjét hallja, oly igen örül vala.

65. Lám rövid, Úristen, embernek élete, abban is öröm nincsen,
Ezerében egyszer ha egy kedve fordul, az is menten elmegyen,
Még el sem kezdheti, addég elvégezi, utána bánat megyen.

66. Vagyon bódogságnak így tulajdonsága, hamar elhiszi magát,
Kiváltképpen ha mi szépet szólasz néki, igen berzeszti tollát,
Mint az páva madár, farkán csodálkozik, nem tekinti rút lábát.

67. Azonközbe Jephta várast érte vala, minden dicsíri vala,
Azelőtt is mintha magát valaminek igen alítja vala,
Mintha jó szerencse csak őtőle volna, majd azt ítíli vala.

68. Nem gondolá meg azt, hogy az Isten őtet evvel próbálta vala,
Azmely áldozatot néki ígírt vala, mintha feledte vala,
Honnan jött, hova ment, ki volt, mire jutott, eszébe nem jut vala.

183 P esek futamadot

69. Annál inkább szüvét begyesztette vala, hogy zengést hallott vala,
Kapukon, utcákon hogy egy szóval őtet minden dicsíri vala,
Feltébb való öröm, majd megérted, néki mi dologra fordula.

70. Atyja jöttét Iphis hogy hallotta vala, igen sietett vala,
Szerelmes atyjának öröm szép ruhába eleibe ment vala,
Édes beszédekkel kit igen vár vala, őtet üdvözli vala.

71. Mihelt Iphist atyja meglátotta vala, mindjárt eszébe juta,
Micsoda fogadást nagy hüttel Istennek az hadban ő tött vala,
Ottan leányának miként lenne dolga, elaránzotta vala.

72. Felesége álmát magyarázta vala, ottan tova fordula,
Nem vövé jó neven leány köszönetit, fejét földre lehajtá,
Valami öröme a szüvébe vala, egyszersmind kifordula.

73. Úgy megkeseredék Iphis, hogy Atyjának ily pokol kedvét látá,
Azt víli, hogy atyja valami dologért őt meggyűlölte volna,
Oly nagy petyeregve, szegény, könyves szemmel alig szólhatott vala.

74. „Hogy már kegyelmednek kedvét tészek evvel, azért sietek vala,
Hogy megöleljelek, orcádat csókoljam, örömest jövék vala,
Maga édesatyám, hogy rám nem tekintesz, mond meg, oka mi volna."

75. „Odavagyunk, fiam" – többet nem szólhatta, szemét az könny bétele.
Leány hogy ezt látá, sokkal nagyob dolgot valamit erről véle.
„Ha mi dolog vagyon – monda –, édesatyám, essék ellenségünkre!"

76. „Bár úgy lenne inkább – atyja monda néki –, de fejünken telik be,
Oh, veszett atyának veszettyébb leánya, mire jövél előmbe?"
Iphis monda néki: „Ím, úgy megijesztél, hogy alig vagyok belé.

77. Mi dolog legyen ez, én el nem érthetem, hiszem nincs betegséged,
Hiszem had népében nincsen oly kárvallás, nám, Ammont is megverted,
Miért hát el belől hogy így fohászkodol, hogy nincs semmi jókedved?"

78. „Nem illik most tudnod, édes fiam – monda –, ezután megtudhatod."
Iphis ráfelele: „Az Istenért, uram, talám véttem ellened?"
Monda atyja: „Semmit nem vétettél, fiam, én vétettem ellened."

211 P hogy megh latta vala **221 P** meg olelnelek **222 P** hogy nem tekintez megh mond **229 P** en ezt nem erhetem **231 P** hat hogy ebböl igi

79. Iphis erre szolla: „Bizony, édesatyám, ellenem nem vétettél,
Ha véttél volna is, nem illik, hogy azon ennyire kesergenél,
Illik jó fiakhoz, szülejek bántását hogy szenvedjék békével."

80. „Ugyan úgy kell lenni – atyja monda neki –, elég jó móddal szólál,
De mennél okosban szólál, annál nagyobb sebet szűvemre nyitál,
Tudom is, jó fiam, hogy mindenkor hozzám engedelemmel voltál."

81. „Hát, ha nincsen oka – Iphis monda neki –, édesatyám, hadd járjon,
Nám, örömet, hasznot mindennek te hoztál, minden nagy vígan vagyon,
Ilyen nagy vigasság nem illik hogy ismét miattad felforduljon."

82. Monda atyja: „Csak azt bánom, hogy most látlak, de soká nem láthatlak,
Csak most itt ne volnál! Tudom, hogy ezután több ideig látnálak,
Sem énmagam nékem, sem barátom ninkel, úgy bánom, hogy most látlak.

83. Semmi az had dolga, s nem is megyek oda, bár fiam, ne félts attól,
De az minémű kárt az hadban vallhatnánk, nagyobb kár vagyon itthon,
Az hadban jól járék, ím, felséges Isten, mely igen vesztünk itthon!"

84. Leány erre monda: „Itthon, édesatyám, nincs kárvallás semmiben,
Anyám egészségben, én is tisztességben, marhánk jó szerencsében,
Azmint látom, tü is, az ország is vagyon veletek békeségben.

85. Ilyen jó állapat nem búsulást illet, sőt, inkább hogy örvendjünk!
Istennek imádjunk, nagy hálákat adjunk, fösvényen ne áldozzunk,
Isten tiszteletit, még nagy dologért is, nem illik hátrahadnunk.

86. Azki jóban vagyon, s nem tudja böcsülni, az jót az nem érdemli,
Ha penig esendik, az áldozást tőle Isten el kezdi venni,
Ha meg kezében volt, addig nem örülte, hogy elkél, késő sírni.

87. De Istenről azki jó szerencséjében soha nem feletkeznek,
Ha mi nyavalyájok azonban történik, esmét jót remélhetnek,
Előbbi szentségért nagyobb bátorsággal Istenhez eredhetnek."

88. Atyja monda néki: „Igaz, elég vagyon, miről hálát kell adnunk,
Hogy minket is néktek, tütöket ki eddig még megmarasztott nekünk,
Azért édes fiam, majd érette legyünk, felségének áldozzunk."

244 P soha **246 P** nem kell **249 P** veszek **254 P** Istent mi imaggunk

89. „Micsoda hát, atyám – Iphis így felele –, azmi téged múlattat,
Mert hiszem, hogy illik nékem is értenem édesatyám bánatját.
Mi vagyon előtted, kitől nem végeszhetd Istennek áldozatját?"

90. Atyja monda neki: „Erre gondom lészen, édes Iphis, nem tied,
Nem illik tenéked férfiú dologban mindenről kérdezkedned,
Azmi leánt illet, leányi voltodra illendőbb értekezned.

91. Menjél inkább haza, láss otthon házunkhoz, nincs itt dolgod most néked,
Ezennel hívatlak, mert az áldozaton néked is ott kell lenned,
Jöjj el, hogy izenék; meglásd, hogy atyádnak mindenben szavát tegyed."

92. „Bátor, édesatyám – leány így felele, azonban elindula –,
Csak izenj énnékem, megládd, hogy kivető nem leszen én dolgomban."
Az úton mentében szegény ilyen szóval úgy sápolódik vala:

93. „Oh, felséges Isten! Mi oka, hogy atyám ily megváltozott volna?
Bizony elébb engem nem így szeret vala, csoda jó atya vala,
Senkit gyermekéhez nagyobb kedvezéssel még én nem láttam vala.

94. Ím, most mely haragos, mely igen kedvetlen, mely szomorú beszédű,
Nyilván én azt vélem, mely igen vad hozzám, mely igen búsult lelkű,
Hogy azt tudja talám, most is harcon vagyon, oly kemény tekintetű.

95. De akármi volna, csak az egy ne volna, hogy én bűnöm ne volna,
Azon szakad szűvem, hogy azt mondja nékem, hogy énmiattam volna,
Maga tudod, Isten, hogy szüleim ellen nem tudom, mit véttem volna.

96. Oh, leánzó dolog, oh, nyomorult dolog! Jobb, hogy mi mind meghalnánk,
Avagy Isten velünk bár azt tötte volna, ez világon se volnánk,
Mert nincs hiedelmünk semmiben minékünk, bátor ezert szólanánk.

97. Akárki ellenünk akármit pattantson, mind igaz az mi bűnünk,
Vagy gonosz szomszédink, vagy értetlen szolgánk: szentírás az ellenünk,
Noha gyanót gazda őmaga költ hozzánk, azt is mind el kell tűrnünk.

98. Inkább hiszem bizony, valami fondorlók bemondottak atyámnak,
Hogy gonosz életre magam adtam volna, vagy valamit szólottak,
Miért búsult énrám; mert én nem vehetem semmi értelmét annak.

266 P banatod **268 P** Nekem edes Iphisem neked **269 P** dolgaban **276 P** sapalkodik vala **288 P** bator ezeret **288 P** mi nekűnk **292 P** be vadoltak Attianak

99. Nékem nincs mit tennem, nincs is mivel magam vigasztaljam ezekben,
Hanem hogy jól érti lelkiismeretem, hogy nincs bűn életemben,
Szűvem is mutatja, Isten is jól látja, hogy semmi vétkem ebben."

100. Leány így sír vala, Symakos ezt hallá, atyjának egy barátja,
Monda: „Bezzeg fiam, ember leány vagy te, emberül szólasz vala,
Fő ember gyermekét, jó anya leányát beszéde kimutatja.

101. Az gonosz emberek sokat elcselegnek, de jobb Isten királynál,
Ő tudja mindennek mi vagyon szűvében, nem áll ebben lóhalál,
Ő perel meg értünk és fizet meg nékünk, szükségünkben mellénk áll.

102. Méltán vagy méltatlan, atyák nehézségét illik fiaknak tűrni.
Ne sírj, eredj haza, majd megértem tőle, min tekereg az béli,
Megizenem néked, ha mi nehézségét értem, hogy volt rád néki."

103. Azonban Jephtához Symakos hogy juta, ilyenképpen szólt vala:
„Régi jó barátom, édes vitéz uram, tisztességet től vala.
Mi dolog légyen ez, min változik színed, mit kénlódól magadban?

104. Ilyen jó szerencsét, ország előmentét majd mind visszafordíthatsz,
Jámbor vitézeknek, városi főnépnek hogy ily pokol példát adsz,
Az lelkemre mondom, hogy kicsintől fogva majd mind síróban jutatsz.

105. Mi félelmed vagyon? Nám, megfizetének az Ammon ebek nékünk,
Ez világ mind örül, minden téged dicsír, mindenütt jó hírt hallunk,
Ily gyönyörűségben miért nincsen részed, maga te hoztad nékünk?"

106. Nagy fohászkodással, lám nyomorúság volt az, uraság így monda:
„Nem ítílek semmit nagyobb bódogságot, mint parasztember dolga,
Ki fél húsban vagyon, alattomban lakik, nem sietett fő polcra.

107. Ha kompodi módra szegény nem járhat is, mégis csendeszen vagyon,
Zúrzavart nem szenved, házában nyugoszik, nagy békességben vagyon,
Mocskos szép gyermekit mind korosként látja, oly nagy örömben vagyon."

108. „Én nem azt ítílem, sőt, bolondnak mondom – Symakos felelt vala –,
Ki csak honn az porban, álomban, restségben barom módon ült volna,
Vékony nemzetinél ha módja lött volna, feljebb nem űzett volna.

303 P Ű felel ... melletűnk al **308 C2** töt **312 P** siroua iutacz **315 P** reszed ha te hoztad mi nekűnk

109. Ki tudja az olyant, volt-é soha vagy nem, napja mint holta annak,
Ha mikor élnek is, nincsen ismeretek afféle honn laktaknak,
Holtok után penig csak annyi hírek sincs, mint Demjén lovának.

110. Mondom azt bódognak, azki nem szunnyadott, hanem kibújt az ólból,
Magát szépítötte, jó hírt, nevet szerzett, húzolkodott az sárból,
Ennek holta után hogy meghaljon neve, bár soha ne félj attól.

111. Valamit az Isten kegyelmességéből embernek szokott adni,
Valamit ember is világon éltére ötöle mér kévánni,
Nám, mindent tenéked adott őfelsége, még többet is kész adni.

112. Marhád, tisztességed, híred-neved vagyon, becsületed nagy vagyon,
Nyereséggel jártál Ammont hogy megverted, oly dicsíreted vagyon,
Ha eszedbe vennéd, ország ura volnál, minden dolgod jól vagyon.

113. Meglásd, hogy Istennek megismerd jóvoltát, megköszönd felségének,
Mint ha nem kellene rossz ítíleteddel ne veszesd eszét ennek,
Mert nagyobb ellene, mint háladatlanság nincsen őszentségének."

114. Monda erre Jephta: „Könnyebb azt mondani, hogysem mint megpróbálni,
Azmint te beszéllesz, nem kell pompaságot szintén úgy böcsülleni,
Nem mondom, hogy nincsen valami jó benne, ha csak kívül kell nézni.

115. Noha frissen járunk, oly kevélyek vagyunk, mint páva úgy lépcselünk,
De belől sok gondot, kik morják szűvünket, sok kínokat szenvedünk,
Ha jobban megnézed, nem méz, hanem méreg azmi fényes életünk.

116. Senkinek őmagát soha jó szerencse oly vígan nem mutatta,
Azmit egyszer adott, hogy vissza nem vötte, kétannyi búval látta,
Keserűt édessé, édest keserűé mindenkor változtatta.

117. Bódognak mondátok külső tiszteletet, mert tekintitek bennem,
Hogy úgy süvegelnek, hogy az nép ím mostan ily igen tapsol nékem,
Maga belöl nékem, kit meg sem mondhatok, oly nyavalyás én lelkem."

118. Symakos felele: „Te jó szerencsédnek ha még mi héja volna,
Csak hogy tudnád venni, és ne zúgolódnál, azt is Isten megadna,
De kérlek tégedet, hogy eggyöl nem vólnál, mondd meg, hol héja volna.

327 P mint az dőmien **328 P** az bolondnak **339 P** Fölsegenek **349 P** tekintetik **354 P** hogy igy io nem volnal **K** egy jól nem volna

119. Ím, elvetett valál, számkivetett valál, egy rossz kunyhóban laktál,
Most palotád vagyon, most minden megtisztel; ím, elég nagy úr volnál,
Mint azki álmában véletlen pénzt talál, csakhamar felfordulál.

120. Ilyen ajándékot ha nem tudsz elbírni, igen gyarló szívű vagy,
Ha nem tudsz ismerni, sem megbecsülleni, vak elméjű ember vagy,
Előbbi szurdékba, kiből elérántánk, hogy visszamenj, méltó vagy.

121. Csak úrrá lehessen, más ember sem kárral nem gondol, sem magával,
Sem tűzzel, sem vassal, sem vérhullásával, semmi nyomorúsággal,
Sem atyjafiával, csak elékaphasson, sem ország romlásával.

122. Az te uraságod vitézséged után ország hasznára vagyon,
Ingyen sem kévántad, mikor megkénáltak, jóakaratból vagyon,
Majd az eget éri, hogy Ammont megverted, oly dicsíreted vagyon.

123. Ím, csaknem rab valál, s látod, mire jutál, csepkéből löttél úrrá,
Pórból tekintetes, szolgából hadnaggyá, szegénségből gazdaggá,
Csakhogy szűved volna ennyi sok áldáshoz, minden néked megvolna."

124. „Nehéz paraszt írral mély sebet kötözni – Jephta azt mondta vala –,
Ne fáradj bár abban, mert nincs oly bölcs doctor, ki azt meggyógyíthatná,
Szintén az kút fejét, tüdőmet, májomat méreg immár elfogta.

125. Talám könnyebb volna, hogy ha csak egy volna, azmiért ebben vagyok,
De bűnös is vagyok, károm is nagy vagyon, kínban is nagyba vagyok,
Ilyen három dolog egyszersmind szorított, csoda, hogy meg nem halok."

126. „Soha mi lehessen – Symakos felele –, én el nem ítílhetem,
Tudod, régtől fogva jó barátod voltam, ne titkold el éntőlem,
Talám okossággal még módját találjuk, csak jelents meg énnekem."

127. Jephta monda néki: „Nem jut-é eszedbe, mit én fogadtam vala,
Hogy áldoznám néki, ha Isten szerencsét nékem az hadban adna,
Vajha ily bolondul nem szóllottam volna, dolgom most jobban volna.

128. Ebben nincs mit tennem, ezt meg kell állanom, házamot kell vesztenem,
Kiben reménségem és jó kedvem vala, azt kell nékem felvinnem,
Egyetlen egyemmel, Iphisem vérével kell magamat mentenem."

367 P czipkéböl **375 P** egi sersmind öszue iutot coda **376 P** en est el nem erthetem

129. Ugyan megijede Symakos, hogy hallá, s monda erre Jephtának:
„Azt áldoznád-é meg? Mi szükséged tartja, mi vétke leányodnak?
Ez volt-é az oka, azmi marta béled? Nincs-é más módja annak?"

130. „Nincs semmi mód ebben – Jephta monda néki –, s nem is nyughatik lelkem,
Méglen házam népét átkozott kezemmel ím, mind el kell vesztenem,
Azután, ha lehet, ily rút áldozatért magamat sem felejtem.

131. Oh, mennybéli Isten, kitől föld és tenger, mindenek úgy rettegnek,
Ha valaha szóval vagy cselekedettel szolgáltam felségednek,
Most hallgass meg egyszer, adjad, hogy ellenség érje végét életemnek!

132. Adj hadat, Úristen, hozd vissza az Amnont, adj ellenséget nékem.
Nem kell győzedelem, semmit ne adj nékem, csak halált hozz énnékem,
Bár ezer fegyverrel, bátor ezer sebbel, csak öljenek meg engem!

133. Avagy nám, kezedben mennyütő kő vagyon, üss avval meg engemet,
Ha még a' sem elég, ha gyilkos voltomra meg sem éri végemet,
Hiszem, vagyon pokol, megérdemli bűnöm, vesd pokolra fejemet!"

134. „Nagy dolog, mit szólasz – Symakos felele –, nem jó hirtelenkedni,
Ilyen nagy dologban háború elmével nehéz tanácsot fogni,
Ha ily bús nem volnál, könnyebb volna erről barátoddal végezni.

135. Mikor ember csendesz, nincs oly gondolatja, akkor jobb tanácskozni,
Ha szűve másutt jár, nem fér az fülébe, akármely jót mondj néki.
Csendeszíts le magad, azután jobb látnunk, mit kell ebben gondolni."

136. „Tökéllett dologban nem hasznos az tanács – néki Jephta így szóla –,
Sőt, ki üdő múlva barátját biztatja, csak bánatját újítja,
Az jó oktatásnak az dolog kezdetin, nem végén vagyon haszna."

137. „Még el nem végezted – Symakos felele –, még hátra vagyon dolgod,
Még vagyon mód benne, hogy magad meggyógyíts, csak ne légy általkodott,
Ha Pálnak így tetszett, talám Péter bíró jobb helyre viszi dolgot.

138. Egyedül egy ember úgyan csak egy ember, minden dolgot nem érthet,
Hogyha más jámborral szándékát nem közli, magának nagy kárt tehet,
Mennél nagyobb dolgod, hiszem, annál inkább napra kellene venned.

387 P Ninczen más

139. Poklul tött fogodást ha megfordíthatnánk, dicsíretedre lészen,
Ha tanács is mondja, hogy ezt végrevigyed, ottan ő bűnök lészen,
Ha kárt vall is ember eszes ember után, jobb, hogy bolonddá légyen.

140. Ha penig a szükség mindenfelől ebben utadat általállja,
Azkitől kérdettél, semmiben azután dolgodat nem szidhatja,
De ha temagadtól kezded ezt végezni, minden ember rútolja."

141. Így biztatja vala Symakos barátját, noha nem használt vala,
Csak mi lehet vala szükségnek idején, örömest szolgál vala,
Azmi lehet vala, barátja veszélyén igen búskodik vala.

142. Immár hallgassátok jámbor papnak dolgát, írásmagyarázását,
Az jó pásztoroknak veszendő juhokért szűbeli fájdalmokat,
Némely gorombának az elszánt dologban csoda általkodását.

143. Symakos hogy látá, hogy semmi intése barátjánál nem fogna,
Gondola, hogy az pap talám Szentírással nagyobbat használhatna,
Nem késék, siete, az úton mentében imígy törődik vala:

144. „Nem tudom melyiket keserüljöm inkább, az atya ím, elkábult,
Semmi jó tanácsnak helt adni nem akar, belé nem tudom, mi bújt,
Gyilkossággal akar Istennek szolgálni, oly igen megbolondult.

145. Ilyen szép leánnak ilyen szép korában veszését ki nem szánná?
Jobb volna, hogy az dög bár leverte volna, vagy rabságra ment volna,
Hogysem mint egy barmot, bűne bocsánatért atyja megölte volna.

146. Hallhatatlan dolog azmit cselekeszik, természet ellen vagyon,
Nincs oly vad oroszlány, kit kegyetlenséggel ebben meg ne haladjon,
Hogysem mint Jephtának valaki gyermeke, bár inkább ökre lenne."

147. Így beszélget vala Symakos magában, azonba paphoz juta,
Pap ez dolgot értvén köntösét ragada, Symakosszal indula.
Hallák azonközbe, hát Jephta magában így imádkozik vala:

148. „Oh Nap, oh fényes Hold, oh drága csillagok, régi atyák és szentek!
Áldott orcátokat, kérlek dugjátok be, énreám ne nézzetek,
Átkozott áldozat hogy ne ferteztesse az tü szent szemeteket.

416 P azt vighez viged **425 P** iuhoknak **427 P** nem hasznal **443 P** kérlek fordinatok

149. Te penig, szomjú föld, kivel leányomnak vérét majd megitatom,
Hasadj meg előttem, nyelj el addig engem, míg leánt meg nem ölem,
Csak hóhér ne legyek, adj útat csak nékem, Pokolban is ellakom.

150. De mit mondom Poklot? Elég ördög vagyon éltemben is énbennem,
Sír egyfelől Iphis, másfelől sír anyja, hogy ne szánjam, hogy tűrjem,
Hogy szánhassam penig, hogy hütöm megszegjem, vagyon nagy kín énbennem."

151. Az pap hogy ezt hallá, szóla mindjárt néki: „Szerető uram – monda –,
Sírás annak helye, azki az seb körül az tapogatást bánja,
Azki sem először más ember intését, sem utól nem fogadja.

152. Nyomorult legyél te, avagy hogy bódog légy, csak szinte terajtad áll,
Ha kévánságod az, hogy torkát megmessed, ellened senki nem áll,
Ha szánod halálát, meghagyjad életét, ez is te kezedben áll.

153. Sőt, Isten bocsássa, szabad csak azzal vagy, hogy őtet meg ne bántsad,
Nincsen néked módod, sem hatalmad arra, hogy szegént felkoncoljad,
Melyet az természet, az kegyes szeretet tilt, Isten is, úgy tudjad.

154. Mindennek előtte a szent anya belénk az természet oltotta,
Nem csak belénk pedig, hanem mind vadakba, halakba, madarakba,
Hogy fiát szeresse, minden állat tartsa, táplálja és megójja.

155. Ezt penig az Isten önnönmaga belénk ennek okáért adta:
Hogy erőnk s jó kedvünk mibennetünk légyen magzatunk tartására,
Hogy mind tovább-tovább nemzetség térüljön, vége ne legyen soha.

156. Sőt még őmagát is hogy atyánknak híjuk, az Isten azt kévánja,
Kik fiat nevelnek, mely igen szeresse, azzal is bizonyítja,
Még az barmokban is ezt az indulatot minden szemmel láthatja.

157. Mi penig, emberek, kiknek emberszűvet kellene hogy viselnénk,
Hogy ily drága nevet, azkivel mondatunk, inkább megérdemlenénk,
Nem illenék hozzánk, hogy az vadoknál is rettenetesbek lennénk.

158. De nem elég bűn ez, hogy mérgesek vagyunk, hogy gyakorta vért ontunk,
Ha gonoszt mívelünk, hogy Isten akarta – átkozattak, azt mondjuk,
Hogy ember vérével tött áldozatokban gyönyörködik, azt tartjuk.

454 P hogy bolond **460 P** az szent anya belenk az termeszetet oltota **465 P** hogy minden nemzetseg touabá terölyön **472 P** hogy eleg mergesek

159. Oly babonás népet soha nem hallottam, sem benn az Egyptusban,
Sem Assiriában; maga az ördegnek vadnak nagy rabságában,
Magzatjok vérével hogy az bálványokat részegítötték volna.

160. Az mi Istenünknek ilyen áldozattal nemhogy kedvét találnánk,
Az tulkok vére is nem kedves őnála, ha jámborok nem volnánk,
Tiszta szent életet ha neki mutatnánk, avval sokat használnánk.

161. Sem bakok, sem ökrök, sem juh, sem görlice, sem galamboknak véri,
Hanem csak kegyesség, jó lelkiismeret, igazság kedvez néki,
Azki ezfélével magát jelentgeti, azt örömest elvészi."

162. Nem nyughaték rajta, papnak azért Jephta ilyen módon felele:
„Hogy ím, azt beszéled, hogy nem kedves néki semmi állatnak vére?
Mi dolog, hogy nékünk az áldozatokról törvént adott előnkbe?"

163. „Nem azért – pap monda –, hogy ő vagy borjúhúst vagy bárányvért kévánna,
Hanem csak hogy minket engedelmességre azáltal tanítana,
Hogy atyánkfiához fösvények ne lennénk, ez abban kévánsága."

164. Jephta ismét monda: „Fogadást minden tartozik, hogy megállja."
„De lehető dolgot Istennek fogadjunk!" – az pap reá így szóla.
Jephta monda: „Immár késő, azt gondolnom, ez előtt jó lött volna.

165. Istennek törvénye, eleink szokása mindenkor azt mutatja,
Hogy ha ki fogadást az Istennek tészen, azt heába ne hagyja,
Ebben én egyebet nem mérek mívelni, mert esküvésem tartja."

166. Az pap erre monda: „Szabad-é ígírni, az mi bűn megadnia?
Avagy, mondd meg nékem, hogy fiad levágjad, de melyik törvény tartja?"
Jephta monda néki: „Hogy szavunknak álljunk, Isten azt parancsolja."

167. „Ha fogadtad volna, hogy az Isten könyvét belévetnéd az tűzben,
Megállanád-é?" – azt monda az pap néki. Jephta erre felele:
„Bolond ember volna, azki ilyen dolgot az Istennek ígírne."

168. „Hogyha a szent könyvet – az pap ismét monda – el nem méred szaggatni,
Mi dolog, hogy azmi a szent könyvben vagyon, mérsz az ellen mívelni?
Akár elégessed s akár meg ne tartsad, mind egy ennek az bűzi.

484 P niughatek Iephta **490 P** fogadassat **503 C** könyben

169. Azt penig jól hiszem, hogy nem tagadhatod, hogy írásban nem volna,
Hogy az Isten tiltja, hogy embert ne öljünk, mert azt igen utálja,
Sőt, egymást hogy ójjuk, az törvény is hagyja, természet is azt tartja."

170. Erre Jephta monda: „Nemcsak formáját kell az mi dolgunknak nézni,
Hanem szándékát is, azki cselekedik, illendő tekintetni,
Jó szándékkal ember akármit míveljen, mind kedvessé teheti."

171. Az pap ismét monda: „Mint szódból ismerem, ezt akarnád mondani,
Hogy bűn gyűlölségből, de Isten kedveért szabad embert is ölni;
Mintha te nem bánnád, ha ki szerettébe véred kezdené venni.

172. Nincsen exceptio az Isten szavában, nem is illik őhozzá,
Hogy mit egyszer megtilt, másszor megengedje, s neked sincs módod arra,
Hogy vezetéket tarts a szent törvény mellett, csak egy magyarázatja.

173. Az jó szándék kedves csak őmagában is, mikor nincs erőnk többre,
De ha erőnk vagyon, illik, hogy azt minden jó dologban jelentse,
Mint az édes fának hogy lehető volna, hogy vad gyümölcse lenne.

174. Ha akarsz áldozni, hogy Isten megtartott, jó dolgot szándékozol,
Hogy ember húsával tort csinálj őnéki, nincsen írásunk arról;
Csak ne fesvénykedjél, vagyon jó folt barmod, írást adhatunk arról.

175. Hogyha felségének ily nagy jótéteért ezt semminek alítod,
Sok kígyó, sok béka, sok farkasok, sárkány vagyon emberben, tudod,
Ezféle kölykeknek szedd nyakát tebenned, nem tehetsz kedvesb dolgot.

176. Azfelett, előtte azmint jobban lehet, szűvedet kiterítsed,
Nagy fohászkodással, szájadnak tulkait eleibe jelentsed,
Alázatossággal, jámbor életeddel estve s reggel köszöntsed.

177. Ha igen nagy dolgot akarsz cselekedni, nagyobb ennél nem lehet,
Ezt hogy elvégezed, ismét előlkezdhetsz, mégis el nem végezhetd,
Hanem mind éltedben, csak hogy ügyekezzél, mind jobban-jobban lészen.

178. Nem kell az jó szűvet gonoszban mutatni; nem is kell azt ítílnünk,
Hogy az hitvánságot jó ügyekezettel jó dologgá tehessük,
Sőt, mennél jobb szűvel rútságot műveljük, annál bűnösbek vagyunk."

507 P azt hagia **521 P** tört czinaly **525 P** niakat te nekik

179. Erre Jephta szóla: „Nám, Isten is néki megparancsolta vala,
Hogy Moria hegyén immár vén korában Isaakot megáldozna,
Atyja is Istennek, nám, engedett vala, fegyvert is fogott vala."

180. „Hadta, de nem hadta – az pap néki monda –; tudjuk, hogy parancsolta,
De azki őnéki, hogy fiát levágná, azelőtt mondta vala,
Ugyanazon Isten, hogy meg ne bántaná, ismét meghadta vala."

181. Jephta mégis monda: „Hogyha nem szerette, hát miért parancsolta?"
Monda az pap néki: „Nemhogy vért ihatnék, hanem csak megpróbálta,
Hogy minden azután engedelmességét Ábrahámtól tanulna.

182. Ebből megmutatta, hogy az vérontásban néki kedve nem volna,
Hanem csak a szűvet és az szófogadást emberektől kévánna,
Az kos halálát is az ilyen jámbortól elég gyanánt fogadna."

183. „Csodálkozom rajtad, jó plebános uram – monda Jephta az papnak –,
Nám, az Isten hagyja, hogy fogadást tegyünk, s néki is álljunk annak;
Még meg is dorgálja, azki későn fizet; ki megcsalja, jaj annak!"

184. Az pap erre szóla: „Túllőtték, de mégis ideáll az ajával;
Azki képtelennel az Istent kínálja, nincs-é bolondság annál?
Éjjel látott álmot, hitván gondolatját bizonyítja csak azzal.

185. Vagy fogadtad vagy nem, de gyilkosságodban okul Istent ne vessed,
Ne mondd, hogy ő hadta kegyetlenségedet, a szent úrra ne kenjed,
Azki latrot gyűlöl, gonosz szokást utál, nem szeret ezért, higgyed!

186. Egy az Isten szava, az penig igazság; nincsen változás abban,
Nem bontja fel, azmit egyszer megíratott, nincsen rókalyuk abban,
Sem balra, sem jobbra, sem elé, sem hátra, hanem csak egy unumba.

187. Mint egy célra, nékünk csak arra kell néznünk, tanácsot abból vegyünk,
Mint egy égő gyertyát, előttünk azt tartsuk, nem hágy eltévelyednünk,
Ha mikor elesünk, ugyanarra térjünk, ismét eligazodunk.

188. Csak megcsalod magad, csak bűnt hozsz magadra; bizony, így el nem mosod,
Ha bűnnel az Istent engesztelni kezded, bizony, inkább bosszontod,
Meglásd, Jephta uram, kegyesség színével meg ne bántsad Uradat!

540 P isment megh paranczola **551 P** bolondbsagh **558 P** czak egy vtt abban

189. Azmit ő meghagyott: azt szereti Isten, azmit szeret: meghadta,
Bár jó szűből légyen, de azmit nem hagyott, nem veheted őt arra,
Törvény szerént való áldozatot kedvel, az ellen mind utálja.

190. Noha az Istenhez való nagy szerelmet, szűvét mutatja vala,
De hogy tiszti kívül az papok dolgában magát ártotta vala,
Tudd-é, mint járt vala Azarias király, tudd-é, mint lakolt vala?

191. Én a tanács, azért jól meglásd, mit mívelsz, barátid szavát fogadd,
Hogy mikor Istennel békélni akarnál, inkább ne haragítsad;
Nem azmint akarod, hanem mint akarja, magad törvényhez tartsad!"

192. „Nem kell több szó erre, jó plebános uram – Jephta szóla az papnak –,
Ilyenek az papok, csak magokat vetik, tudományokat hányják;
Azt tartják, hogy csak ők emberek, egyebet mind bolondnak alítnak.

193. Maga tekints meg csak, ők inkább bolondok, azfelett mind káromlók,
Mert a szentség dolgát, eleink szerzetit, drága jó vallásokat
Semmiféle ember elébb meg nem unja, mint mostan is az papok.

194. De az szegény község, minthogy nem igen bölcs, álnokságot sem tud ő,
Erősen megtartja, azmit ő megkaphat, nem agyaskodik ám ő,
Azmit ő felfogad, nem tétováz abban, erősen áll, mint egy kő.

195. Köztetek az bölcsebb, azki nagyobb ravasz, addig eszeskedétek,
Azki szemfényvesztő, azki palástoló, ebbe mind tü hozátok,
Azki bűnét szóval el tudja üttetni, addig magyarázzátok,

196. Olyan ti dolgotok. De mérem mondani, hogyha kinek az kedve,
Hogy fiát jámborrá, kegyes életűvé, istenfélővé tegye,
Oskolában őtet bölcsesség tanólni sokáig ne engedje.

197. Látjuk azt szemünkkel, hogy annál gonoszbak, annál istentelenbek,
Mennél deákságon több ideig laktak, tudományba neveltek,
Még másnak is avval, jámbor együgyűnek, igen sokszor kárt tésznek."

198. „Bizony mondom – az pap Jephtának felele –, tudákoson beszélesz,
Ha bölcsességednek ellene nem volna, várszа, hadd szóljak én is,
Papokra, bölcsekre, ím, mint haragudtál, s ím, mely bölcs papul feddesz.

569 C átotta **P** tiszta szűuel **570 P** volt az Arius kiraly

199. Azt tudod-é hát te, ha papokat Isten bölcseségért megveri,
Hogy az pórokot is az tudatlanságért szinte úgy meg nem veri,
Húnd be csak a szemed az igazság előtt, meglátod, ha eltűri.

200. Ne adjon bár soha (nem is ád, jól tudom) oly üdőt az Úristen,
Hogy királyunk nékünk parasztember legyen! Tanító mester legyen,
Hogy jóról gonoszra, igazról hamisra mindnyájunkat ne vigyen.

201. Sem császár azt soha, sem úr nem teheti, ha tűzzel gyútaná is,
Hogy hamisság jóvá, jó hamissá lenne, ha község tartaná is,
Egyképű, az igaz, nehéz őt megölni, ha király haragszik is.

202. Mennél gazabb ember, annál inkább magát valaminek állítja,
Ha mi kérdés esik homályos dologról, más szájából kikapva
Azt véli, hogy senki jobbban fejtegetni azt nálánál nem tudja.

203. Azt sem tudja, mit ött, vagy mit régen hallott, hanem csak hitten hiszi,
Azmit penig tanolt, vagy tök az, vagy túró – mind egyaránt elkölti,
Mégis vak voltára az igazság dolgát ő akarja vezetni.

204. Mint azkit hideg lel, valamit megeszik, minden édesnek tetszik,
Az ilyen gorombák már szintén olyanok, az jó ízt meg nem érzik,
Az nyúlós büdös bort azért malozsánál sokkal inkább dicsírik.

205. Azkitől illenék, hogy tü tanolnátok, oktatni akarjátok,
Kihez hallgatnátok szükség volna néktek, elé nem bocsátjátok,
Ugyan szánszándékkal hogy hajót törjetek, kősziklát aránzatok.

206. Mint Isten kévánja, törvénben megleljük, eleinktől értettük,
Az igaz kegyesség, az igaz vallás az, hogy őtet úgy tiszteljük,
Azmint te költötted, emberi szerzettel, kedvét néki nem leljük."

207. „Valamint s valahogy – mégis Jephta monda –, de mind kedves őnéki,
Akármit míveljünk, csak jó szűből legyen, ugyan jó neven vészi,
Mert ugyanis nem azt, azmit mi adhatunk, hanem szűvünket nézi."

208. „Azmit tü igaznak, együgyűek, hítok – az pap Jephtának monda –,
Nem mind szinte olyan, azmint ti tartjátok, sőt, bolondsággal rakva,
Mert tü szemeteket bedugva tartjátok igazság lámpására.

603 P Egi kapu **604 P** gazdagb

209. Hogy minden üdőben vakságban legyetek, még délbe se lássátok,
Kik mikor feketét fejérré tehettek, bölcs dolognak tartjátok,
Igaz hogy az volna, mit gorombák tartnak, hitetni akarjátok.

210. Higgyük el hát azt is, hogy az tűzből vizet, vízből is tüzet tehet,
Fából követ, kőből viszont fát csinálhat, holtat eleveníthet,
Ha ezt nem teheti, az igazságon is erőszakot nem tehet.

211. Eljő még amaz nap, azmely földet, mennyet, mindeneket megéget,
Az szent igazságnak csak kis cikkelén is semmi erőt nem vehet,
Az Isten törvénye örökké megmarad, semmi ellen nem tehet."

212. „Legyen bár tiétek minden bölcsességtek – végre monda az papnak –,
Kik azt alítjátok, hogy első táncosok tanácsadásban vadtok,
Akár, énfelőlem, még szemeteket is, ha tetszik, kitoljátok.

213. Inkább akarok én együgyűen élni, bár bolondnak híjanak,
Pimponya módra hogy sem beszélleni, csak jámbornak tartsanak,
Tanácsodban azért bátor nékem ne adj, nincs kelleti itt annak."

214. Igen paraszt módra Jephta beszél vala, jó szót nem fogad vala,
Magát Isten előtt s mind emberek előtt pap megmentette vala,
Többet az malomban nem hegedült vala, el dolgára ment vala.

SECUNDA PARS

1. Mindenek meghallják, utólszor immáron szóljunk asszony búáról,
Szerelmes anyáknak édes gyermekekért szűvek szakadásokról,
Ugyanott Iphisről, kegyes szerelméről, keserves haláláról.

2. Symakos hogy látá Jephta bolondságát, inkább elbúsult vala,
Igen nagy sietve anyját az leánnak szóval értette vala,
Egy általbeszéddel, miként volna dolgok, néki megmondta vala.

645 P Iephtarol

3. Elhala az asszony, mint egy agyonütött, csak elbávadott vala,
Két szeme eldöllett, száját eltartotta, mint fában, vér nem vala,
Úgyan nagy sokáig nem szólhatott vala, könyve sem ered vala.

4. Hogy megeszedheték, tekinté leányát, könyve alácsordula,
Minapi álma is, előbbi búja is ottan eszébe juta,
Két kezét fejére kapcsolván felszóval ily jajgatást tött vala:

5. „Oh szerelmes fiam, drága szép Iphisem – leánt csókolja vala –,
Lám, minden örömem heában volt nékem, immár azt szántam vala,
Miként alkossalak, mint házasítsalak, szerencséd várom vala.

6. Alig hiszem vala, hogy oly üdőt érjek, hogy örömed láthassam,
Hogy jámbor uraddal békés lakásodon magam gyönyörködtessem,
Édes magzatimban, szép unokáimban szűvem vigasztalhassam.

7. Én azt vélem vala, hogy te lész énnékem vénségemnek gyámola,
Sok nyomorúságban megepedt lelkemnek hogy lész vigasztalója,
Sok édes álmaim, kiket láttam rólad, esének mind heában.

8. Képtelen dolog ez, oh felséges Isten, ilyent én nem hallottam,
Sok nyomorúságot noha immár láttam, sokat meg is kóstoltam,
Az gonosz szerencse mely nagy feneképpen kegyetlenkedik rajtam.

9. Oly helyen kezdette, hogyha elvégezi, mindent elvégez egyben,
Ez egyetlenegy volt, más gyönyörűségem sem volt, sem lészen nékem,
Ennyire még senkit soha az nyavalya meg nem csúfolt, mint engem.

10. Bódog anyák azok, kiknek gyermekeket vagy gonosz ellensége,
Vagy fegyver, vagy éhség, vagy döghalál mérge szemek elől elvötte,
Noha méltán sírnak, mégis nincsen bűnök, másra vethetnek érte.

11. Kire nehezeljek? Én sem ellenségre, sem dögre nem vethetek,
Mi magunk fegyvere, mi magunk mirigye szerelmes gyermekünknek,
Ezer gonoszságot, ezernél is többek ez egy dologban esnek.

12. Uram gyilkossá lött, uram hóhérrá lött, leánya hengerré lött,
Fertelmes oltáron siralmot énnékem, idegen dolgot fogott,
Átkozott áldozat, utálatos bárány, pogán szokás vagyon ott.

649 P ottan el aiult vala **655 P** szerelmes leaniom

13. Az Istenért, uram, hogyha azt elhiszed, hogy szent istenünk vagyon,
Hogy szent áldozatját, hogy szentül műveljük, ha ily törvényünk vagyon,
Az Istenért kérlek, hogy pogan szokásra te szűved ne induljon!

14. Ha penig azt tartod, hogy jó kedvet találsz te kegyetlenségeddel,
Hogy az mi Istenünk emberek vérével, utálatossággal él,
Kérlek, hogy engem is Iphisemmel együtt ez világból törölj el!"

15. Többet szegény asszony akkor nem szólhata, szűvét bánat elfojtá,
Lábán nem állhata, térdére borula, erősen szipog vala,
Ura keservesen csak lassú beszéddel reá így felelt vala:

16. „Elég bűn énnékem anélkül is volna, bátor ne zúgolódnál,
Azféle haraggal nem használsz most semmit, több bút hozsz inkább avval,
Azért úgyan intlek, hogy jó atyámfia, velem ne morgolódjál.

17. Minden nyomorúság, ki emberen esik, elég nehéznek tetszik,
De nincs soha nagyobb, mint kik ártatlanul az nyavalyát szenvedik,
Azkik érdemlették azmiben estenek, mégis jobban tűrhetik.

18. Világi emberen nagyobb keserűség az miénknél nem lehet,
Mert az nyomorúság, azkiben jutátok, halál nélkül nem lehet,
Ártatlanul penig azt kell szenvednetek, senki rátok nem vethet.

19. Mert lám, sem nyomorult én úgy nem lehetek, hogy gyilkos is ne legyek,
Sem gyilkosságomat úgy nem végezhetem, hogy bút is ne szenvedjek,
Bűnöm kárvallással, károm siralommal hogy egybe ne rakódjék."

20. „Elkerülhetnéd azt bizony, ha akarnál – urának asszony monda –,
De ugyan jól látom, hogy erővel mégy rá, mert senki nem hajtana."
Ura néki monda: „Vajha az fogadást felhadni szabad volna!"

21. „Átkozott fogadás nem kedves Istennél" – asszony ismét így szóla.
Ura viszont monda: „Vaj, hogy diadalmot, hogy jó szerencsét ada,
Abból megmutatta, hogy azmit ígírtem, jó neven vötte volna."

22. „Ne ígírted volna – asszony néki monda –, mert nem ígírhetted volt,
Nékem részem benne mint szinte tenéked, tudod, köz gyermekünk volt,
Néked mészárlanod szabad volt, énnékem ótalmaznom sem hagyod.

685 P el foga **686 P** zokok vala **694 P** Valami emberen **698 P** hogy bűnt

23. Sőt, ha meglátnák is, törvény is kilelné, hogy sokkal méltóbb volna,
Hogy édesanyának, azki ótalmazná, lelke gyermeke jutna,
Hogysem kemény szűvű kegyetlen atyának, ki szegént felkoncolná.

24. Én ily szokást láttam, mi kevéset éltem (de bár ne éltem volna),
Felserdült leánról anyja híre nélkül még jót sem végez atyja,
Ha férnek adják is, köz tanáccsal élnek, egyik el nem adhatja.

25. Micsoda társaság azmi házasságunk, ha nincs igazság köztünk,
Mint egy kegyetlen úr, nem mint jó házastárs hatalmaskodol rajtunk,
Szabadságot sem hadsz, nyomorúságunkban életünkről hogy szóljunk.

26. Azt hiszem, hogy ebben mely vitéz ember vagy, mutatni azt akarod,
Hogy még meg sem rettensz, mikor magzatodnak testét karddal mocskondod,
Hogy mind elállhatod, bátron elnézheted, mikor vérét kiontod.

27. Oh kegyetlen ember, csak szemét is érte, lám, meg sem hunyorítja,
Még kérkedik véle, hogy minden dicsírje, mástól is azt kévánja,
Hogy gyilkosságáért jó embernek tartsák, csak mind ez akaratja.

28. Ha tenéked nem kell, ha sárkánnyá löttél, nékem édes gyermekem,
Az tennen véredet ha te megutáltad, nékem mégis szerelmem,
Ha te megdühödtél, akár csak énnékem engedd meg, hadd szeressem.

29. Tudod, bűn embernek utálni magzatját, nagyobb bűn meg nem óni,
De mindennél nagyobb, azkihez bízhatnék, atyja miatt elveszni,
Kész volna meghalni az oktalan vad is, hogysem mint azt mívelni.

30. Ha osztoznunk kell volt ez dologban velem, nem igazán osztoztál,
Mint kedvednek kellett, köz jót vesztegetted, nékem semmit nem hadtál,
Búba, siralomba, nagy nyomorúságban ím, elégbe juttattál.

31. Oh kőszáltól szakadt, oh fa természetű vadok tején tartatott,
Vassal, kovácskővel, hogy ilyen fene vagy, az te szűved rakodott,
Talám egy csep vér is, ki embertől volna, tebeléd nem adatott.

32. Ki látta, hogy csak egy könyve cseppent volna, maga minden ember sír,
Enmagam, lyányom, jó atyámfiai, senki magával nem bír,
Édes gyermekének vérére szomjúhult gyilkos mégis mennyit tűr.

709 P ky lenne **719 P** kardal konczolod **735 P** nem akadot

33. Hogy nem látsz, oh veszett leányom, eredj el szűvem hamar hozzája,
Essél térdeidre, könyöregj előtte, ha valamint megszánna,
Szóval, sírásoddal fene vas elméje hozzád ha meglágyulna."

34. Így sír vala asszony. Várast azonközbe az hír jobban eltelé,
Azkit játék szónak azelőtt tart vala, minden ember elhivé,
Sípszót, hegedülést, víg lakodalmokat minden ember letevé.

35. Csak elálmélkodnak, csak fővel csóválnak, vagyon oly nagy szánkodás,
Egyik szomszédságból másikba futtozás, oly igen nagy suttogás,
Az egész várason széllel minden háznál csoda nagy szomorkodás.

36. Ifjak, asszonnépek, gyermekek, leányok mindnyájan sírnak vala,
Sokan meg nem értik, de hogy többit látják, ottan fakadnak vala,
Mintha minden helyen halottas ház volna, oly nagy kesergés vala.

37. Mint egy nagy csudára, mert ugyanis bizony elég nagy csuda vala,
Utcákról, piacról, minden zugolyatból oly nagy rohanás vala,
Ki elől, ki utól, mind szegény, mind bódog udvarházhoz fut vala.

38. Még ki földekről is kik hallották vala, mind begyűltenek vala,
Szántalan sűrő nép, mint egy úr torára betakarodik vala,
Mennél többen penig jötten jőnek vala, annál szomorúbb vala.

39. Mintha mindeniknek fejét szedték volna, néha hallgatnak vala,
Néha nagy hirtelen felcsattannak vala, esmét megszűnnek vala,
Hadnagy leányának miként lenne dolga, csak alig várják vala.

40. Kiváltképpen azkik azelőtt Iphissel esmeretesen éltek,
Mint egy falka raj méh, sírva nagy zengéssel foltonként feljövének,
Urak szép leányi minden gyászruhában Iphishez bemenének.

41. Ki-ki hogy jut vala, kezét csapja vala, elsivalkodik vala,
Oly szerelmes szókkal egymást megölelvén egybeborulnak vala,
Az egész háztája ugyan csattog vala, oly nagy jajgatás vala.

42. Szemeket megtörlék, nagy sereggel Iphis atyja előtt áll vala,
Mint egy isten előtt, édesatyja előtt mind térdre estek vala,
Szinte mint egy oltárt, két kezét megkapta, így könyöreg vala:

744 P Sipot hegedölist ... vagion nagy Fohazkodas **746 P** nagy Futkosas

43. „Drága kincs aranyam, szülém, édesatyám, keserülj meg engemet,
Az te két kezedért, nagy győzedelmedért ne onts kérlek, véremet,
Ha mi szolgálattal kegyelmednek voltam, ne veszesd életemet!

44. Mikor kiskoromban nyakadon csüggöttem, sok édest adtam néked,
Ha mi örömed volt akkoron énrólom, ha mi gyönyörűséged,
Most jusson eszedbe, kérlek, hogy felejtsél ily kegyetlenséged.

45. Avagy csak jelents meg, mit véttem ellened, mégis könnyebb szenvedném,
Maga mi az oka, mondd meg, édesatyám, miért fordulsz el tőlem,
Mit véttem ellened, hogy még szemeddel is nem akarsz nézni engem?"

46. Atyja néki monda: „Ártatlan vagy, fiam, nincs semmi bűnöd ebben,
Hirtelenségemmel, bolond ígírettel hozálak ez veszélybe,
Téged és anyádat, azfelett magamat mind egy veszedelembe.

47. Vajha vagy eszesben akkor szóltam volna, vagy harcon vesztem volna!
Sok jámbor vitéz közt csak tisztességemre bár lekoncoltak volna,
Ily nyomorúságnak mégis halálommal eleit vöttem volna.

48. Életem nem kedves énnékem ezután, bár Isten meg ne nyújtsa,
Eddig is hogy éltem sok keserűséggel, semmi nem volt több haszna,
Ha többet élnék is, tudom, csak nyavalya ezután is találna.

49. Az Isten, hiszem, lát, kinek ily kegyetlen áldozatot ígírtem,
Úgy ádjon énnékem többről több nyavalyát ezután is érhetnem,
Ha lehető volna, bizony életemet, fiam, érted letenném.

50. Soha bár szűvemről keserves halálod örökké el ne menjen,
Pénzemet, marhámot, fejemet, véremet ha érted kimílleném,
Mert mivel vagyok én jobb ám nálatoknál, hogy kévánnyam életem?"

51. Asszony néki monda: „Látom, hogy semmiben nem akarsz böcsülleni;
Sem házastársodat, sem tagod véredet semmiben tekinteni,
Akár csak ez egyben, legutolszor immár ne kezdj ellenem szólni.

52. Ha engem igaznak, jó házastársodnak valamikor ítíltél,
Ha te is énnékem igaz férjem voltál, ha engem nem gyűlöltél,
Kérlek, mészárszékre leányommal együtt hogy engem is felvinnél!

774 P tekics el ily kegütlen sigedett **777 P** ream nezny

53. Szerelmed énhozzám téged arra inthet, hogy én búban ne éljek,
Ha penig gyűlöltél, hiszem, jobb néked is, hogy előtted ne legyek,
Akármiért legyen, csak ölj meg engemet, hogy én tovább ne éljek."

54. Ura erre szóla: „Elég bűnöm vagyon ez egyben is énnékem,
Nem illik, hogy halált halállal bővítsék – még ez is sok énnékem,
Ha mást is kell ölnem, tudom, hogy nem lészen, hanem az ennen fejem."

55. „Oh szentség és törvény, oh nagy ártatlanság! – kezde asszony búsulni. –
Azki gyermekének testét feltagolja, nem mér-é mást megölni?"
Az leány hogy látá haragját anyjának, nem hagyá többet szólni.

56. „Hadd el édesanyám – monda –, ne sírj többet, hadd el, ne sápolódjál!
Nem illik, hogy tovább atyámmal vetődjél, hadd el, ne haragodjál,
Más módját keressük, mert az én dolgomat látom én, miképpen áll.

57. Te is, édesatyám, tovább ne gyötrődjél, érj végét szándékodban,
Álld meg fogodásod, hol ide s hól tova ne kapj az én dolgomban,
Hozzám szerelmedért az én halálomért ne tíbolyogj magadban.

58. Hogy nem gyűlölségből indultál te erre, hanem szükséged tartja,
Az te búsulásod, nagy fohászkodásod nyilván azt kimutatja,
Azfelett, hogy tudom, hogy bűnöm nincs arra, az is szűvem biztatja.

59. Ihol vagyok, atyám, ha mit érsz énvelem, nem múlik azon dolgod,
Ha az én véremmel valamit használhatsz, ha mit a szükség hozott,
Atyámért, hazámért örömest meghalok, nem kímílem magamat.

60. Téged is én intlek, asszonyom, szép anyám, hogy ezen ne búskodjál,
Atyámmal énértem az én holtam után háborún ne alkodjál,
Most is azt akarnám, hogy többet őnéki énérettem ne szólnál.

61. Meghalok testemben, tudom, de lelkemben az valahol én lészek,
Nagyobb gyönyörűség énnékem nem lészen, mintha ily dolgot értek,
Hogy nagy bódogságban, egymás szeretetiben ez világon éltetek.

62. Inkább hálaadással tartoznám én néktek, hogy engem neveltetek,
Bánnám, ha miattam megháborodnátok, egymást nem hallgatnátok,
Vénségnek idején az én halálomért egymást búsítanátok."

813 P tiboly vgy **816 P** bizonittia **823 P** lölkemben hogy valahol

63. „Isten adta volna, maga bűn kévánni – anyja erre így szóla –,
Ezvégre bár inkább ellenség kezéből ne menekedtünk volna,
Bár most is ő bírna, bár nyakunkon ülne, bár az ország rab volna,

64. Ha fogoly volnál is, tudom, mégis élnél, ilyen módon nem vesznél,
Ha veszned kellene, ellenséged miatt, nem atyád miatt vesznél,
Nyomorult szolgálat jobb lött volna nékünk ez fényes szerencsénél."

65. „Sőt, ellenségünket Isten megbüntesse – monda leány anyjának –,
Mi penig örömmel az én halálomban köszönjük meg az Úrnak,
Hogy minket megtartott, hogy megadta látnunk romlását az Ammonnak."

66. Leány okos szaván atyja felindula, monda: „Fiam, most látom,
Mely nagy bűnt műveltem, mely kárt én hazámra, kegyetlenséget hoztam,
Hogy ily bölcs leántól gorombaság miatt magam árvaítottam.

67. Inkább én magamat ezennel megölem, végét érek dolgomban,
Hogysem bűnöm miatt más ártatlan vesszen, jobb, hogy essem halálban,
Hogy én megmaradjak, s te penig meghalnál, nincs igazságom abban.

68. Azki bolondul tött, ő maga lakoljon, ezután is ne mondják,
Hogy hóhéra voltam édes magzatomnak, fejemre ne kiáltsák,
Hogy leányom vérét vén fejemért adtam, ezentúl is ne hányják.

69. Te penig atyádhoz ily nagy szerelmedért, hazádhoz szándékodért,
Élj sokáig fiam, ugyanis méltó vagy az te ifjúságodért,
Ha tőlem nem lehet, fizessen az Isten az te jó erkölcsedért."

70. „Ne lágyíts szűvemet afféle beszéddel! – leány monda atyjának. –
Rám néz az fogadás, engem vár az oltár, én fizetek az Úrnak,
Atyámért, hazámért kiontom véremet, nem kedvezek magamnak.

71. Ezután is senki az én nemzetemet azzal ne pirongassa,
Hogy vitéz Jephtának magához illendő leánya nem lött volna,
Azki egy halállal az egész országot mind megválthatta volna.

72. Csak ez egyre kérlek az te szerelmedért, megengedhedd ezt nékem:
Tudod, hogy gyümölcset Istennek nem adtam, férfiat nem ismertem,
Bár csak két holnapig magam hadd sirassam, hogy ily módon kell vesznem."

73. Atyja megengedé, leánytársaival Iphis elindult vala,
Hegyeken, völgyeken oly keserves sírást mindnyájan tésznek vala,
Két holdnap eltelve hazafordult vala, atyjának így szólt vala:

74. „Fogass atyám, siess; hol vagyon az oltár? Készen vár az áldozat,
Semmi immár nékem ez világ öröme, reászántam magamat,
Alig hiszem immár, hogy végét érhetném, bánom az múlatságot.

75. Isten legyen immár, édesanyám, hozzád, édes szüleim háza,
Kiben kedvem szerént neveltetek vala, nagy vígan élek vala,
Hogy valamely úrfi ingyen majd kéret, azt remélitek vala.

76. Oh drága csillagok, fényes Nap, fényes Hold, kit többszer nem nézhetek,
Szerelmes barátim, szép leánytársaim, kérlek, ne könyvezzetek,
Minden ember nékem immár megbocsásson, Isten legyen veletek!"

77. Az búcsúzás után papok fogták vala, templomhoz vitték vala,
Immár fával oltárt el- felrakták vala, nagy világgal ég vala,
Szomorú üdeje, utolsó órája életének ott vala.

78. Először az leány megirtózott vala, orcája fejéredék,
Nem késék azonnal, mint egy piros rózsa, ismét eltüzesedék,
Szemét felemelé, népet mind elnézé, ismét megbátorodék.

79. Szántalan sűrő nép körülle áll vala, minden ember sír vala,
Vének és az ifjak, anyjok, szép leányok ugyan zokognak vala,
Nem vala oly kemény szívű ember, azki magát tőrheti vala.

80. Azonközbe papok forgolódnak vala, tisztekben járnak vala,
Mészáros papot is előhítták vala, hozzáöltözett vala,
Surtzát felkötötte, hogy majd végét érje, kardja kezében vala.

81. Ily nyomorúságban, az halál torkában leány bátron áll vala,
Sem sír, sem könyöreg, sem ily nagy szükségben szűve el nem ájula,
Magát nem rángatja, szép alázatoson, mint bárány, úgy áll vala.

82. Mint egy erős férfi szűvét az Istenre, szemét igen fordítá,
Hogy szűzen élt vala, eszébe jut vala, inkább bízhatik vala,
Azért az Istenhez halála óráján ily könyörgést tött vala:

83. „Mindeneknek ura, azután nékünk is még kegyelmes Istenünk,
Azmit mi vétettünk (mert tudom, vétettünk), bocsásd meg azt minékünk,
Ez kis áldozatot az mi erőnk szerént vedd jó neven mitőlünk!

84. Ha lehető volna, hogy ezerszer egy nap véremet kiontanám,
Csak hogy használhatnék én édes hazámnak, életemet nem szánnám,
Ha lehető, Uram, az ország bűneit vesd egyedül énreám."

85. Azonközbe leány torkát adja vala, halálra készül vala,
Leány bátorságán pap elremült vala, már ugyan reszket vala,
Iphis hogy ezt látá – „Mit félsz?" – kemény szóval megriasztotta vala.

86. „Állj ide, nyakamat úgy aránzd megvágni, sokáig ne gyötrődjem,
Atyám az Istennek hogy azmit fogadott, mindjárt érte megadjam,
Hogy Isten haragját véremmel megkérjem, az országot megáldjam."

87. Az szók után atyja magát nem tűrheté, könyve megindult vala,
Noha mint egy tigris, mint egy vad oroszlán, azelőtt olyan vala,
Magát szidja vala, rá nem nézhet vala, szemét bedugta vala.

88. Az pap is magában úgy elijedt vala, oly igen sírhat vala,
Keze sem fog vala, szeme sem lát vala, csak alig állhat vala,
Fegyverét felhúzá, nyakát megaránzá, piros vér kicsordula.

89. Az nép megpozsdula, ugyan megránkódék, szemét, fejét lehajtá,
Sok ideig senki egyet sem szólhata, oly nagy hallgatás vala,
Leány testét fogák, oltárra feltövék, nagy illattal ég vala.

90. Ki-ki szemét törli, hogy tűz megaluvék, hegyről aláfordula,
Ketten-hárman mennek nagy szomorú kedvvel, úton beszélnek vala,
Ki egyet felőle, ki mást ítíl vala; sokan így szólnak vala:

91. „Oh szegény kis Iphis, mely örömmel atyját az hadból várja vala,
Öreg embertől is soha szebb könyörgést én nem hallottam vala,
Ilyen jó szerencse, ím, Úristen, még csak fél óráig sem tarta.

92. Bezzeg szép leány volt, haja mint az arany, mint két csillag két szeme,
Bizony kár, Úristen, ily szép virágában, hogy ily leány így vesze,
Ennél több sem vala, csudálom, hogy atyja szegénnek nem kedveze.

93. Szidjam-é az atyját érte vagy dicsírjem? Szidhatnám az leányért,
De ismét, hogy látom, mi ennek az oka, dicsírem az országért,
Hallhatatlan dolog, hogy valaki fiát megölte hazájáért."

94. Ki az anyját dicsíri, hogy ennyi búban is már bódog anya volna,
Ilyen kegyes leánt hogy ő nevelt volna, úgy magasztalják vala,
Némely az leánnak csuda bátorságát, szilígy voltát csudálja.

95. Szegény anyja otthon, mert ura templomhoz fel nem bocsátta vala,
Sírna, ha lehetne, de mint aszú deszka, úgyan elszáradt vala,
Agyában nyegődik, tétova tekereg, úgyan elfonnyadt vala.

96. Ország szép leányi öszvegyűlnek vala, igen bánkódnak vala,
Édes barátjoktól hogy elváltak volna, igen siratják vala,
Minden esztendőben meggyászolják vala, innepet tartnak vala.

97. Buchananus György ezt Szentírásból érte, bővebben magyarázta,
Radnóton laktában Illyefalvi István magyarul mondta vala,
Hogy ezerötszázban és az kilencvenben immáron írnak vala.

98. Első részét ennek, hogy szűvét jelentse, Nagyságának mutatja,
Az utolsó részét, hogy Isten éltesse, atyját meg ne bosszontsa,
Istenfélő légyen, szófogadó légyen, Kisasszonnak ajánlja.

CSERÉNYI MIHÁLY

6.

HISTÓRIA AZ PERZSIAI FEJEDELMEKRŐL

ELSÖ RÉSZÉBE

Cyrusnac czudállatos képpen valo születésse, meg maradása, fel neuekedésse, persiai királyságra valo iutása, viselt hadai és Tomyris scytthiai királyné aszszony miat történt halála vagyon be foglalva

1. Voltac ez világba nagy feyedelmec,
Királyoc, czászároc, gazdag hertzegec,
Kiknek irua vannak nállunk életec,
Es emlekezetben ö hirec neuec.

2. Bennec egy nehányat most elö hozoc,
Réghi dolgot haluán hogy tanóllyatoc,
A kic deác irást nem tanóltatoc,
Ha tanoltátok is, nem oluastátoc.

3. Szóloc az másodic Monarchiaról,
Másod fö világi birodalomról,
Es à benne valo fö királlyokról,
Cyrus-, Cambisesröl és Dariusról.

4. Darius fiáról, gazdag Xersesröl,
Es annac fiáról, Artaxersesröl,
Es az nagy Sándorig mind az többiröl,
De föképpen azért à négy elsöröl.

5. Cyrus elsö király az Persiában,
Ki illy módon iútà az királyságba,
(Mert királlyi nemböl valo nem vala),
Hogy onnat à királt ki verte vala.

6. Astiages vala neue királynac,
Töb egy leanyánál nem vala annac,
Leanyát neuezic az Mandanenac,
Ez történéc lenni annya Cyrusnac.

7. Mert király ily álmot leányról látà,
Hogy egyszer oly sokat húddozot volna,
Hogy fö lako helyét be tölte vólna,
Söt egész Asiát be folyta vólna.

8. Meg rettenuén király ezen magában,
Bölcs álom feitöket gyorsan hiuatà,
Kic Astiagesnec meg mondtác vala,
Hogy Mandane miat lenne romlása.

9. Azért el végezé aszt ö magába,
Hogy medus nemzetnec leánt ne adgya,
Keuélyeknec lenni kiket túd vala,
Azért egy persánac öt atta vala.

10. Ennec az ö neue Cambises vala,
Ki noha iò nemzet, de szegény vala,
Mely éiyel leánt az el hálta vala,
Ackor ismet király illy álmot látà.

11. Mandane méhéböl tehát hertelen
Ki egy szölö tö nöt, melly nagy véletlen
Asiat be folyta mind földön vizen,
Nap kellettöl fogua túl napeseten.

12. Inkáb meg rettenuén király el szánà,
Hogy az aszszony után ö vigyáztatnà,
Es ha fiat szülne, fel ne tartatnà,
Harpagus fö wrra ez dolgot bizà.

13. Azért egy szép fia lön az aszszonnac,
Ki kézben adatéc az Harpagusnac,
Eledelül vinné hogy az vadaknac,
Ne lenne buára végre királynac.

14. Véué az gyermeket Harpagus sirua,
Nem túd mit miuelni nagy busúltában,
Mert ha meg öli is, üdö iártába
Vélle még Mandane meg bántathattya.

15. Söt attyafia is néki hogy vala,
Részes halalába nem lehet vala,
De feyedelménec sem véthet vala,
Nagy kegyetlen vóltát mert tudgya vala.

16. Azért Mitradatest hamar hiuatà,
Ki az király barmát örüzi vala,
Az vadac iarását és tudgya vala,
A szegény gyermekczyét kezébe adà.

17. „Vid el – vgy mond –, vesd el eszt az vadaknac,
Te tudod, gyakrabban hogy hún iáryanac,
Király paranczollya mint szolgayánac,
Meg lásd, oka ne légy káruallásodnac."

18. Aranyas bölczöben az gyermec vala,
Es à poláyais aranyas vala,
Tisztes ábrazattya, szép vidamsága,
Kit à pásztor el vün kalibayába.

19. Alig iútot vala be iól à házba,
A feleségeis hozot hát halua,
Kérdi wrát aszszony nyauallyayába,
Miért késset legyen annyit vduarba.

20. „Ah, édes gazdaszszony – à pásztor mondà –,
Ladde eszt, aszszonyunc, Mandane fia,
Király hatta nékem vinném halálra,
Egyebet sem mérec en tenni abba."

21. Haluán eszt az aszszony el álmelkodéc,
De viszontag ismét szüuében ötléc,
Hogy az hólt gyermeken aszt meg czerélnéc,
Es az ártatlan is vgy meg tartatnéc.

22. „Nem lészen királynac – vgy mond –, tuttára,
Mert ez hólt gyermeket mutasd meg halua,
Ez sem tudgya, hogy ö Mandane fia,
Kinec czak mi legyünc s' Isten tudóya."

23. Az gyermec élete igy meg marada,
Ki gyors, serény, okos, igen nö vala,
Tiz esztendös korban hogy iútot vala,
Ki lenne, igyen ki mutatta vala.

24. Az töb falubeli gyermekec közöt
Tehát ö hadnaggà egyszer tétetet,
Hún seregbe veri, rendeli öket,
Hún penig ostromnac nogattya öket.

25. Töruént eleikben nékic szab vala,
Rendi hagyottakat bünteti vala.
Történéc egy wrfi hogy vétet vala,
Kit ö tiszti szerént meg dorgált vala.

26. Panaszlani méne attyához sirua,
Királynac bé viué az haragyába.
„Királyi felséged – vgy mond – meg hallya,
Fiamat le verte pásztorod fia.

27. Azért te felséged el ne szenuedgye,
Az én vén feiemetis meg böczüllye,
Fiam állapattyátis meg tekincze,
Wrfiat ha illyéc rabnac vernie."

28. Artembares szauán király riada,
Az pásztort fiastól hinác, meg hagya,
Mikoron mind ketten el iöttec vólna,
Astiages szóla igy haragyába:

29. „Te vagyé az te rosz, hitván martzona,
Artembares fiát ki le taglotta,
Hogy mérted müuelni, pásztorom fia?
De el nem mégy vélle általanfogua."

30. Felele à gyermec és bátran monda:
„Felséged kegyelmes vram, meg hallya,
Méltán czeleköttem vgy mint hadnagya,
Kinec engedetlen mindenkor vala."

31. Czodálkozic király gyermec miuoltán,
Eo nagy okosságán és bátorságán,
Olly ha meg ismeré az abrázattyán,
Az esztendeitis rea számláluán.

32. El fogya magában, czak alig várya,
Hogy Artembarestöl szabadulhatna,
A pásztorral titkon többet szólhatnà,
Azért illyen szóckal öt el mutatà:

33. „Szolgám, Artembares, higy meg énnékem,
Hogy büntetés nélkül el nem szenuedem,
Ha fiad sérelme aual meg lészen,
Mert többire vgyan magam szégyenlem."

34. Immár király vagyon czak à pásztorral,
Kérdezi, firtattya nagy bussulással:
„Mond meg – vgy mond – nékem egy igassággal,
Hun vöd ez gyermeket ily bátorsággal?"

35. Felele à pásztor: „Edes magzatom,
Isten atta nekem, én testem, tagom,
Tiz esztendöbe iár, miólta tartom,
Az anyais még él, most othon vagyon."

36. „Ninczen – vgy mond király – it semmi hellye,
Himes beszédidnec semmi ereye.
Nosza cziggazzák meg!" Am meg iyede,
Es mindent ki monda szegény féltébe.

37. Immár Harpagusra király haragszic,
Szine busultában vgyan változic,
Noha nem tettetni vgy igyekezic,
„Hamar, hamar hiyac!", vgy kiáltozic.

38. Harpagus el iuta, király igy szóla:
„Mely gyermeket read én bisztam vala,
Houa tötted vala Isten átkoszta,
Hogy mostan vén feyem bussúl miatta?"

39. Bátron à királynac Harpagus monda:
„Ihon ez Pásztornac en attam vala,
Es hogy megis öllye, meg hattam vala,
Szolgaimmal megis kimlettem vala.

40. Söt à testét nékem halua meg hozác,
Es szemem látára az földben ásác,
Nem illet én hozzám nagyob hoherság,
Erre sem boczátna az attyafiság."

41. Király hogy ez szókat hallà, vesztegle,
Noha nagy boszszuba fö vala szive,
Tetteti gyermeken mint ha örülne,
Azért Harpagusnac igyen felele:

42. „A gyermec el vesztén sokat bánkottam,
Leanyommal érte haragban voltam,
De immár örülöm, hogy meg találtam,
Vigan is akaroc laknom vaczorán.

43. Ackorra söt te is ide tartozzál,
Hogy en velem eggyüt vigan lakhassál,
Io borral érette teis áldozzál,
Banatis othon had, it ne bánkodgyál.

44. Az te fiadat is addig küld ide,
Had iádzodozzanac az két gyermekczye,
Mert gyönyörüségem nagy vagyon benne,
Annyáért is el küldöc hóldakelue."

45. Ez szóc után méne Harpagus haza,
Eörömében fiát be külde vala,
Tizenkét esztendös korban ha vala,
Kit király mingyárást fel kontzoltata.

46. Kit sütue, kit föue szerzete benne,
Hogy az vaczorához minden le üle,
Az többinec iúh hús vala készitue,
De Harpagusnac az önön gyermeke.

47. Mint tessenec, kérdi király, az étkec,
Nagy térd haitua mongya, hogy ió izüec.
„Meg szolgálom – vgy mond – te felségednec,
Bizonyára nékem igen tettzenec."

48. Inté király à hozzà hagyottaknac,
Eleibe rakác kic Harpagusnac
Feyét, kezét, lábát édes fiának,
Kin minnyáyan vgyan el ayulánac.

49. Nem szola Harpagus semmit buába,
Fel szedé à testet és méne haza,
Az töb vendégekis ki ki el oszla,
Astiages örül, hogy boszszut álla.

50. Más nap alom feitöit be hiuatà,
Kiknec eleikben az dolgot adà,
Mit kellene tenni, kérdezi vala,
Mert à gyermec élne, meg nem hólt vólna.

51. Felelénec azoc, hogy szükség vólna,
Hogyha vgyan vólna, hát orszaglana,
Mert aszt az áldozot nyiluán mutatnà,
Isteni akarat és igaz vólna.

52. Vgyan vagyon, király nékiec mondgya,
Es mikor királlya tétetet vólna,
Az töb gyermekeknec tisztet oszt vala,
Azzal birodalmát mutattya vala.

53. Nem szükség hát félned, à bölczec mondnac,
Mert kis királyságról az álmoc szólnac,
Bátorság adatéc ezzel királynac,
Es haza küldetéc Cyrus annyának.

54. Meg ért emberkorba ki mikor iúta,
Ieles vitéz ember benne löt vala,
Minden ember ötet szereti vala,
Czak Astiagesnec nem tetzic vala.

55. Harpagusis ötet tiszteli vala,
Ki Astiagesre nagy boszszus vala,
Alkolmatosságot czak halaz vala,
Mint királt Cyrusnac kezben akaszsza.

56. Hamar egy leuelet irà Cyrusnac,
El küldé hassába egy fogot nyulnac,
Mellette meg hagyà hü szolgayánac,
Hogy Cyrusnac adnà czak ömagánac.

57. „Cyre, Cambisesnec vitézlö fia,
Kire az Istennec vólt bizony gondgya,
Mert erre külömben nem iúttál vólna,
Aly boszszút királlyon most haragodban.

58. Eo ackarattyából el vesztél vólna,
Ha en tégedet meg nem tartlac vala,
Attyád hellyet néked gyikosod vala,
Ha szolgádból attyád nem lészec vala.

59. Most azért ideye, hogy meg büntessed,
Az en boszszumatis raita ki tölczed,
Ki miket szenuedtem légyen éretted,
Aszt hiszem, hogy immár régen értedted.

60. Ez dolognac penig könnyü à módgya,
A persákat kiztesd fel czak királyra,
Es hoszton hozd reánk be Mediara,
It mind készec leszünc à pártolásra.

61. Mert en az wrackal mind meg szerzettem,
Es az te neuedre öket esküttem,
Hadnagy is nem lészen senki kiuülem,
Azért könnyen király kezedben lészen."

62. Harpagus tanaczát hogy Cyrus vövé,
Hamar illyen módgyát dolgánac lelé,
A fö persa népét mind egybe gyüté,
Beszédét elöttöc és igyen eyté:

63. „Ihon vagyon – vgy mond – király leuele,
(Mert ál leuél vala formálua tölle,)
Kiben engem emelt erre à tisztre,
Vgy nézzetec immár mint hertzetekre.

64. Paranczolom azért feyenként néktec,
Hogy egy egy kaszáual ielen legyetec,
Mert nagy dolgom lészen hólnap veletec,
A kic it nem lésztec, mind meg büntetlec."

65. Nagy sürös töuisset más nap mutatà,
Mellyet estig véllec mind kaszáltatà,
Mikor el boczátà öket, meg hagyà,
Hogy más nap gyülnénec hozza laknia.

66. Mikoron immáron iól laktac vólna,
Mellyiket szeretnéc, kérdezi vala,
Az tegnapi munkát à kaszálásba,
Auagy az ió lakást nyugodalomban?

67. „Nagy köz à kettö köszt – feleltec vala –,
Mert minden nyauallya à kaszálásba,
De viszont minden ió ez állapatba."
Cyrus erre viszont nékiec monda:

68. „Igy vagyon dolgotoc persiaiac,
Az még az médusoc raitatoc szántnac,
Ti czak raboc vattoc, ök wralkodnac,
Ti robotálkottoc, ök vigan laknac.

69. Azért ha ennékem engedendetec,
Mind szabadossockà titöket tészlec,
Hogy ha nem engedtec, mind el vesztelec,
Mostan erre gondot vgy visellyetec.

70. Astiages királt farba rúghyátoc,
A dolgot en velem heuen foghyátoc,
Mindent érettetec en meg probáloc,
Eletet és halált egy aránt tartoc."

71. Régen eszt à persác keuánnyác vala,
Medusoc igayát meg vntác vala,
Astiages hogy eszt meg tudta vala,
Cyrust posta által hiuattya vala.

72. Cyrus „eregy mond meg királynac – mondà –,
Im, adót nékie készitec vala,
Hamaréb ot lészec, hogy nem keuánnà,
De készen óldalán légyen szablyáya."

73. Astiages mingyárt hadát fel gyüté,
Mediat, Bactriat mind fel véteté,
Harpagust elöttöc hadnagya téué,
Vgy el veszet vala esze nékie.

74. Mikor immár szembe menni kel vala,
Királlyal keuesen marattac vala,
Altal mind Cyrushoz mendeknec vala,
Király is fúttába igyen szól vala:

75. „Igy sem örül azért Cyrus, meg láttya."
Alig szaladhata Ecbatanaba,
Onnat mikor ismet ki ütöt vólna,
Eleuenen Cyrus kezébe iúta.

76. Harpagus melléye ottan iárúla,
Kérdi, mint tettzenéc most à vaczora,
Nagy rút szemmel rea király néz vala,
Ha ö dolga volna, kérdezi vala.

77. „Mind enyim ez – vgy mond –, bánodé király,
Az vaczora nékem laddé, miben ál,
A bünért az Isten raitad boszszút ál,
Hogy magzatom nélkül engemet hagyál."

78. Cyrus Astiagest el nem boczátà,
Hanem mind holtáig mellette tartà,
Mediat persiahoz halgattatá,
Koldúsból kazdag dúst aual czinála.

79. Mediat gazdag nép mert lakya vala,
Soc nagyra vágyó wr ö benne vala,
De Persiát szegény nép lakya vala,
Semmi wr ö benne vgyan nem vala.

80. Es igy iúta Cyrus az királysághoz,
Soc országot haita meg Persiahoz,
Valami halgatot az Asiakhoz,
Aszt ö mind foglalà az Persiahoz.

81. Lydiát meg háita, Craesust meg fogà,
Kinél gazdagb király ackor nem vala,
Annac lako hellye Sardisban vala,
Arannyal Pactolus által folly vala.

82. A tenger két felét hogy igy meg haita,
El indita hadát Assyriára,
Aszt is meg haitani kéuánta vala,
Kinél szeb tartomány nagy föld nem vala.

83. Abban vagyon az nagy Babylonia,
Kinec mi voltáról soc irás rakua,
Cyrus ideyébe vólt szeb formáya,
Hogy nem soc üdöuel annac vtánna.

84. A királlyi fö hely volt Mediaba,
Ecbatana neue várasnac vala,
Hozà Cyrus onnat az Persiaba,
Holot néki várost Susát valasztà.

85. A Coaspes vize megyen mellette,
Kiböl, valahoua à király menne,
Italára vala nékie vize,
Aszt eoszuérec vonszác ezüst edénbe.

86. Négy szekeret arra czak tartnac vala,
Kic ezüst hordóckal valánac rakua,
Assyriabanis Cyrus igy iútà,
Hogy à Gindes vizét el érte vala.

87. Akarà el kelni gazloba raita,
Maga nagy haiós viz és sebes vala,
A Nap szent louait néki noditá,
Kiket à sebes viz el czapot vala.

88. Nagy erösen Cyrus raita haraguéc,
Hogy illyen királyon ez szégyen eséc,
Tölle à szegény viz fenyegettetéc,
Hogy térdig sem érne, ollyà tétetnéc.

89. Azért ot táborát ám le szállità,
Egész esztendeig Gindest ásatà,
Negyed fél száz részre à vizet osztà,
Azzal czak hatalmát ö mutogatà.

90. Babyloniahoz immár el iútà,
Kic ötet az mezön kün váryác vala,
Belöllis ió móddal készültec vala,
De Cyrus nálloknál hatalmasb vala.

91. Azért öket gyorson meg fútamtanà,
Es mind à városig rutúl vágatà,
Város soc éléssel meg rakua vala,
Mondhatatlan erös falais vala.

92. Az Eufrates penig által foly raita,
Kiböl à be szorúlt nép iszik vala.
Cyrus nagy sokáig üle alatta,
De végre ecképpen gondola rólla.

93. A viz à városba hún be foly vala,
Népénec egy részét oda állatà.
Mingyarást rohánna, néki meg hagyà,
Mihelt az Eufratest apályon látnà.

94. Az várason felül à mely tò vala,
Kit régen Nitocris ássatot vala,
Annál is nagyobbat ö kezdet vala,
Hogy osztán az vizet abba boczássa.

95. Számtalan sokaság aszt ássa vala,
Azért nem sokára el készült vala,
Az Eufratest abba be vötte vala,
Addég az városnál meg szállot vala.

96. Rohanánac ottan be à városba,
Cyrus is ot terme, népét nogattya,
Városbeli népnec innepe vala,
Ackor is vigadnac, tántzolnac vala.

97. Mint hogy az varos is igen nagy vala,
Hamar à dologba hir nem löt vala,
Az váras falához ök biznac vala,
Azért czak semmit sem vigyáztac vala.

98. Cyrus elöt azért ök fútnac vala,
Ki nékic népéuel inokban vala,
Az tántzot mind addég sem hattác vala,
Az még Cyrust raitoc nem láttác vala.

99. Babyloniához Cyrus igy iúta,
Ki Assyrianac fö hellye vala,
Az massagétákra onnat indula,
Az Araxessen túl kic laknac vala.

100. Soc ok királt abban viseli vala,
Ember felet magát alittya vala,
Ió szerenczés voltát minden hadába,
Győzhetetlen népét, és láttya vala.

101. A massagétákra azért indula,
Királlyoc azoknac ackor nem vala,
Czak az elödedin mert meg hólt vala,
Felesége neue Tomyris vala.

102. Fia, Spargapises, egy marat vala,
Ki noha immár emberkorba vala,
Mind az által annya paranczol vala,
Eo penig annyánac hadnagya vala.

103. Gondolkodéc azért Cyrus magába,
Mint lenne iob módgya kezdet dolgába,
Eo elöb mehetne rauazsagában,
Végre igy végezé gondolattyába:

104. Királyne aszszonhoz követet külde,
Ki által magánac ötet kéresse.
Okos aszszony érté, mi kel nékie,
Azért illyenképpen néki izene:

105. „Media királya ettöl meg szünnyél,
En reám te semmit ne törökedgyél,
Mert ki tudgya, téged mi szerencze lél,
Dolgot hazayába rosz, à ki nem lél.

106. Még bekéuel mehetz te országodba,
Hadgy békét nékünk it az mi hazánkba,
Vagy ha térni akarsz szegény getákra,
Ha mi talál, ves czak bolondságodra.

107. De természetedet értettem s tudom,
Nyughatatlan elmed tenéked vagyon,
Az telhetetlenség is benned vagyon,
Azért vegyed nékem illyen tanáczom.

108. Im en hatráb szálloc be országomba,
Iöy által à vizen en határomba,
Vagy en által megyec te birtokodba,
Vgy osztán végezzünc kéuánságunkban."

109. Tanácskozéc Cyrus nagy sokat rólla,
Iob az kettö közzül hogy mellyic volna,
Szegény fogoly Craesus arra tanáczla,
Hogy ö kellyen által inkább azokra.

110. „Mert királyne aszszony ha által iöhet,
Es minden hadáual ha reád kelhet,
A szerencze raitad hogy ha mit eithet,
Ottan ez darab föld tölled el kelhet.

111. Te penig à vizen túl annyit nem nyersz,
A mennyit czak könnyen innét el veszthetz,
Szabad tanáczid köszt ki mit szól ehez,
De az en tanáczom ez dologban ez:

112. Mikor által kelünc az Araxessen,
Egy napi iáro föld mennyünc bellyebben,
Keueset és roszszat hadgy ot népedben,
Bort is hadgy azockal, élést is böven.

113. Aszt mikor meg láttyác à massagetác,
Czak à keués népét ök meg vtállyác,
Etelnec italnac magokat adgyác,
Eomagoc részegen magoc meg adgyác."

114. Az Craesus tanaczát király fogadà,
Királné aszszonnnac tudtára adà,
Ighireti szerént hátráb szállana,
Mert ö menne által be az országba.

115. Tomyris elölle hátráb el szállà,
Cyrus is költözni hogy akar vala,
Halalát mint ha vgyan érzi vala,
Craesust à fiánac elöb aiánla.

116. „Ez embert vgy tarczad, szeretö fiam,
Ha en ide halnéc, mint en tartottam,
Meg maradgy tanaczán mindenkor bátran,
Kitöl én immáron sokat tanóltam.

117. Szerencze nem tudom, mostan mint szolgál,
Hogy ha ot tapasztal engem à halál,
Ne veszszünc egyszer smind, eregy Craesussal,
Viszsza Persiába az te hadaddal."

118. Cyrus ezenközben el kászolodéc,
Minden ereyéuel által költözéc,
Mikor az vizen túl éiyel alunéc,
Illyen álom ackor tölle láttatéc:

119. Histaspesnec egy iffiu fia vala,
Húsz esztendös, neue Darius vala,
Olly nagy szárnyát annac látà álmában,
Asiát, Europát hogy ki be fognà.

120. Fel keluén Histaspest ottan hiuatà,
Czak titkon magánac és igyen szóla:
„Az Isten ennékem ma tudnom adta,
Hogy fiad Darius el arúlt vólna.

121. Azokáért mentést meny oda haza,
Es mind addég légyen te fogságodban,
Még ismét meg térec en Persiába,
Hogy töruént látassac ackor reáya."

122. Söt inkáb az álom ielenti vala,
Hogy iffiu Darius lenne királya,
Egész Asiaba nem soc vártatua,
Mert fia, Cambises el halna.

123. Felele Histaspes: „Az táuol légyen,
Valaki tamadgyon hogy király ellen,
Ki ha találtatic, meg hallyon menten,
Feyénec kegyelem semmi ne légyen.

124. Te nálladnál nem vólt nékünc job wrunc,
Te vtánnad persác mi wrac vagyunc,
Az medus wrakon most wralkodunc,
Edes attyánc vagy te nékünc, nem wrunc.

125. Bár azért el mennyec en Persiába,
Meg fogom fiamat önön házába,
Es mind addég tartom tenéked fogua,
Az mig à Iupiter hoz téged haza."

126. Buczuzuán Cyrustól azért meg tére,
Cyrus penig bellyeb egy nappal méne,
Ot hagyuán népébe meg viszsza iöue,
Az mint Craesussal el vala végezue.

127. A királynénac is hada fen vala,
Kit ö három részre osztatot vala,
Az eggyic részénec fia hadnagya,
Két részét mellette tartotta vala.

128. Látuán Spargapises à keués népet,
Rea méne és mind le vága öket,
Látuán à soc ió bort és à kész étket,
Hozzà telepité mind az sereget.

129. Vigan észnec isznac, nem gondolkodnac,
Attác ö magokat az erös bornac,
Részegec minnyáyan már hogy valánac,
Ottan raitoc terme népe Cyrusnac.

130. Részegekbe sokan le vágatánac,
De még annál többen el fogatánac,
Részegec valánac nem vihatánac,
Esénec kezében azért királynac.

131. Tomyris hogy hallà ez veszedelmet,
Es hogy Spargapises is foglya eset,
Igen boszszankodic, hogy ez igy eset,
Azért külde királynac ily leuelet:

132. „Vérbe telhetetlen te keuély Cyre,
El ne hid magadat, hogy ez igy eséc.
Meg od inkáb magad, raitad ne esséc,
Es viszsza à kölczön ne forditasséc.

133. A bor ereyéuel nem vitézséggel,
Verted meg népemet czak részegséggel,
De en veled viuoc emberségemmel,
Ha semmit nem gondolsz ió intésimmel.

134. Meghis kérlec inkáb téry viszsza innét,
Meg engedec, hogy igy vesztéd népemet,
Boczásd el békéuel en gyermekemet,
Vélle egyetembe fogoly népemet.

135. Mert esküszöm à fényes napra,
Az massagetáknac az ö wrokra,
Nem boczátlac vélle az más világra,
Söt elég vért töltöc egyszer torkodba."

136. Nem gondola semmit Cyrus ez szóckal,
Vélé dolgát lenni aszszony állattal,
Eo penig szembe vit soc királyockal,
Azért à leuelet vöué czúfsággal.

137. Spargapises hogy meg iozanúla,
Magát fogua látuán czodállya vala,
Kezét meg boczássác könyörget vala,
Es leg ottan magát meg ölte vala.

138. Királne hogy hallà fia halalát,
Nem álhatà touáb nagy boszszuságát,
Cyrusra indità mingyárt táborát,
Vitéz eszes módon rendelé hadát.

139. Leg elöl állatà à nyilassokat,
Számszériyesseket, parittyássokat,
Azoc vtán penig à dondar hadat.
Alittya Cyrusis erössen magát.

140. A nyilasoc azért igen löuénec,
A Cyrus hadából sokat vesztènec,
Végre à lantzára, kardra kelénec,
Ot vgyan valóba emberkedénec.

141. Eggyic fél is futni nem akar vala,
Mert az hasznos futást szégyenli vala,
A soc vér patackal köztöc folly vala,
Cyrus is seb miat el veszet vala.

142. Látuán aszt à Persác meg futamánac,
A kic futhatánac el szaladánac,
De nagyob részére mind el hullánac,
Foglya czak keuesen sem akadánac.

143. Cyrus testét aszszony meg keresteté,
Es egy tömlö vérbe be meriteté,
„Vérrel ki nem gyözél soha telni bé,
Erd meg – vgy mond – vélle, immár tellyél be."

144. Igy fizeté aszszony szegény Cyrusnac,
Es eleget is tön fogadassánac,
Ennyi hasznát véué Cyrus Craesusnac,
Megadà az satzot Craesus Cyrusnac.

MASODIK RÉSZÉBE

Cambises királynac visselt dolgai, czoda bolondoskodási, kegyetlenkedési és halála

1. Cyrus Scytthiaba hogy igy el vesze,
Cambises lön király mingyárt hellyébe,
Attya természeti nem vala ebbe,
Sem had viselésbe módgya és esze.

2. Veszteg mind az által hogy ne heuerne,
Soc tartományokból nagy hadat gyüte,
Kivel Aegyptumra végtére mene,
Hogy ö is határát azzal teryezsze.

3. Király Psammenitus ackoron vala,
Egyptumba mikor Cambises iutà,
Psammenitus készen öt várya vala,
Azért Cambises is melléye szállà.

4. Más nap az viadal mind estig tarta,
Kiben nyertes vala Cambises hada,
Psammenitus népe Memphisbe fúta,
Vala erös váras ez Egyptumba.

5. Odais köuetét Cambises küldé,
Ki magoc meg adnác, szép szóual incze.
De azoc le vágác mind izröl izre,
Azért király méne mingyárt Memphisre.

6. Tized napig várast alig vitatà,
Magát Cambisesnec az is meg adà,
Psammenitus király kézben akada,
Ki hat esztendeig országlot vala.

7. Birodalmát király el vötte vala,
Többel eggyüt fogua öt tartya vala,
Memphis piatzára ki külte vala,
Alhatatosságát hogy meg visgállya.

8. Az piatzon többel ül egy fal alat,
Nagy vas lántz le nyomta szegénnec nyakát,
Király le vonatta drága ruhayát,
Rab módra nyirette fel az ö hayát.

9. Vala nyauallyásnac egy leankaya,
Annak is hátára tömlöt adatà,
Es töb leanyockal külde à kútra,
A tereh szegénnec szokatlan vala.

10. Látuán azon menni ki ki leanyát,
Ki ki vgy kesergi nagy nyauallyáyát,
Psammenitus látuán az ö leanyát,
Nem szóla, le süté czak az ortzayát.

11. Azonba à fiát láttya hogy hozzác,
Kezét hátra köttéc, töbire vonszác,
Két ezer wr fiual hogy le kontzollyác,
Eo czak sem suhaita, à töbi sirnac.

12. Harmadszor történéc hogy egy baráttya,
Kinec iauát haidon ö vötte vala,
Minden iauaitól fosztua kuldúlna,
Aszt latuán erössen iaigattya vala.

13. Cambises aszt haluán kérdeti vala,
Miért az leanyat nem szánta vólna,
De söt à fiát sem siratta volna,
A barattyán penig iaygatot vólna.

14. Psammenitus monda: „Mond meg királynac,
Az en nyauallyáim sockal nagyobbac,
Hogy nem mint töllem siratathassanac,
Semmi siratás nem elég azoknac.

15. Iól töt barátomat de mikor látnám,
Hogy széllel kuldúlna meg nyomoroduán,
Ki nem régen vala nagy kazdagságban,
Ennékem vgy tettzik méltán iaigatam."

16. Király ez válaszon el álmelkodéc,
Elötte Craesus is fel foházkodéc,
Cambisestöl hóltig el tápláltatéc,
Vélle à szerencze de végre botléc.

17. Mert el hiuén magát à szabadságba,
Mellyet király néki engedet vala,
Partot király ellen ütni akara,
Kiért néki eséc szörnyü halála.

18. Király egy bikánac vérét véteté,
Es vélle melegen fel hörbölteté,
Mely el folyuán testét, szörnyen meg ölé,
Arultatassánac ily hasznát véué.

19. Cambises Memphisböl mene Sainba,
Az Amasis teste ki ássatnia,
Kit mikoron ö fel ásatot vólna,
Rettenetes képpen verette vala.

20. Amasisra király nagy boszszús vala,
Hogy leanyát néki nem atta vala,
Az hadnak is eggyic oka az vala,
Az testét végre meg égette vala.

21. Immár mind kezében Egyptum vala,
Vy had inditásra magát gondola,
Mert Carthagorais igen tör vala,
Az Nap Papyára is szándéka vala.

22. Arabiaban az szereczéneket,
Nem feleitheti el gazdag hireket,
Egyszersmind illy három hadat emleget,
Attyát meg haladni az igyekezet.

23. De Cyrus ereyét mersekli vala,
Hadát ahoz képest indittya vala,
Cambises valamit el gondol vala,
Mind véghez viheti, aszt tudgya vala.

24. Carthagora azért viszi ereyét,
Az Nap Papya ellen louag seregét,
A szereczenekre vduara népét,
Három részre igyen rendelé népét.

25. A szereczeneknec meg kimlésére
Köuetség szin alat onnat ereszte,
Ayándékokat is királynac szerze,
Hogy már baratságot ö vélle vetne.

26. Az ayándéc penig egy köntös vala,
Egy arany lántz, egy arany peretz vala,
Egy tonna kenet, egy hordo bor vala,
Mellette à köuet igy szóllot vala:

27. „Az nagy király keuán barátod lenni,
Es akart általam meg látogatni,
Ez ayándékockal téged tisztelni,
Kikben szokot othon ö gyönyörködni."

28. Az szereczen király de tudgya vala,
Hogy kimec vólnánac, iól érti vala,
Cambises erkölczét hallotta vala,
Azért köueteknec igy felelt vala:

29. „Nem azért boczátot király titöket,
Auagy hogy igen böczüllyen engemet,
Auagy hogy keuánnà egésségemet,
Hanem hogy keuánnya inkáb földemet.

30. Azért tis hazuttoc, mert kimec vattoc,
Hamis, istentelen ember wratoc,
Hogy az mássét igyen szomyuhozzátoc,
Kiktöl soha nem vólt semmi bántástoc.

31. Ez iyat vigyétec azért nékie,
Es à mikor lészen annyi ereye,
Hogy annac idegyét ö fel vethesse,
A szerenczét ide ackor késércze.

32. Hálát adgyon penig az Isteneknec,
Hogy vagyon minékünc szereczéneknec,
Nem kevánnyuc földét egyéb nemzetnec,
Mert tü is mi töllünc retteghetnétec."

33. Eszt monduán le veté az iy idegét,
Czudállya à köuet temérdekségét,
Szereczen királynac ö nagy ereyét,
Rettegue halgattya kemény beszédét.

34. A köntöst is véuén király kérdezi,
Mire valo vólna, kiczoda szöui,
Kit hogy meg beszéllé à köuet néki,
Király is viszont igy felele néki:

35. „Az czalárd embernec czalárd ruháya,
Benne álnokságát reytezue tartya."
Hogy az arany lántzra kérdezue iúta,
Kötözni valónac alittya vala.

36. „Erösbec it – mondà – énnállam vadnac",
Es à tömlötz felé ök ballagánac,
Holot a soc foglyoc à kic valánac,
Nagy arany lántzockal kötue valánac.

37. Mikor mind ezeket meg láttác vólna,
A kimec buczúzuán meg tértec vala,
Cambisesnec mindent meg mondtac vala,
Kin ö nagy erössen haragut vala.

38. Azért az orába vtra indula,
Sem élést nem szerze à hoszszu vtra,
Sem még öszue gyülne, hadát nem vára,
Hanem menten méne bolondsagába.

39. Thebas várossába mikoron iúta,
Eotuen ezert hadából ki választa,
Kiket az Ammonra mingyárt boczátà,
A szereczénekre méne ö maga.

40. De még czak keueset mehetet vala,
Hogy minden élésse el fogyott vala,
Sem kenyér, sem barom immár nem vala,
Meghis elöb, elöb ö siet vala.

41. A had czak gyökérrel lakozic vala,
Egy más elöt à füuet kapyák vala,
De hogy à homokot el értéc vala,
Affélétis már nem kaphatnac vala.

42. Azért köszöc nyilat vonszanac vala,
Es minden tizedet meg észnec vala,
Egy mást végre addég meg öttéc vala,
Hogy alig iöhete harmada viszsza.

43. Az Ammonra penig boczátot hada,
*O*asis városához hogy iútot vala,
Nagy szélvész hertelen támadot vala,
Es mind à homokba vesztenec vala.

44. De Carthagorais kiket küld vala,
Mind Feniciaban lakoznac vala,
Frigyec Carthagoual azoknac vala,
Eoket azért király meg hatta vala.

45. Hadáual Cambises azért igy iára,
Mindent bolondságból mert indit vala,
De végre vgyan meg bolondult vala,
Hogy az Apis istent meg ölte vala.

746 Dasis

46. Ez az Apis penig egy tino vala,
Fekete, homlokán egy kis hóldossa,
Sas keselyü képe az hátán vala,
Az egyptomiac imádgyác vala.

47. Azért elö hozni Cambises hagyà,
Kit mingyárást farba vgy czapot vala,
Hogy fél fara éppen le szakat vala,
Végre meg rothada és meg hólt vala.

48. „Bolondoc, nem illyen – vgymond – az Isten,
Hogy oktalan állat képü ö legyen,
Sem hússa, sem vére Istennec ninczen,
Auagy verességet hogy ö érezzen."

49. De az papokat is gyorsan kapatà,
Raitoc soc marok veszöt szaggattatà,
A kic néki innepet ülnec vala,
Sokakat azokban is le vágatà.

50. Még Memphisbe léuén egy álmot láta,
Mint ha Persiából posta iöt vólna,
Ollyan hirt önéki ki hozot vólna,
Hogy Persiát Smerd el foglalta vólna.

51. Attyafia néki ez penig vala,
Boszszuyába külte vala czak haza,
Két vyra az iyat hogy vonta vala,
A szereczen király kit küldet vala.

52. Az álmon Cambises igen busula,
Mert az birodalmot ö félti vala,
Azért ö Prexaspest haza választa,
Cancellariussa ez néki vala.

53. Dolgát azért vélle közlötte vala,
Kinec hüségébe kétes nem vala,
Ki hogy haza iútà Susa várába,
Smerdet titkon mingyárt meg ölte vala.

54. Azomba király is el bolondula,
Noha tellyes esze soha nem vala,
Nagy kegyetlenséget népén üz vala,
De attyafiát is nem szánnya vala.

55. Eggyetlen egy eoczét meg öletteté,
Eo magtalanságát meg nem tekinté,
Azzal is országát meg kesserité,
Ismet illyen dolog czak hamar éré.

56. Két húga önéki igen szép vala,
Eggyiket el venni akarya vala,
Töruénnyel meg látni elöb keuana,
Fö töruény teuöit azért hiuatà.

57. Vólnaé olly töruény, kérdezi vala,
Ki húgát el venni szabaddà hadgya,
Az töruény teuöc mind hogy félnec vala,
Eszesen igy néki feleltec vala:

58. „Ollyan töruént, király, mi nem találunc,
Réghi töruényeket nóha fel hányunc,
Hogy à kiuel egy test és egy vér vagyunc,
Aual szabad légyen minékünc hálnunc.

59. Mind azon által egy töruény aszt tartya,
Hogy à persiai király szándéka,
Nékie mindenkor töruénye vólna,
Valami tettzenéc, mind szabad vólna."

60. Eggyic húgát azért király el véué,
Meg vnuán czak hamar aszt ám meg ölé,
A másikat ismet hellyébe véué,
Aszt is nem sokára vtán ereszté.

61. Ily latorságokat ö miuel vala,
Háza népét gyakran öleti vala,
De az wrackal is vgy bánic vala,
A bolond latorság mert birya vala.

62. Cancellariussa Prexaspes vala,
Az fia peniglen fö pohárnakya,
Egyszer király tölle kérdezi vala,
Az wrac felölle ki ki mit szólna.

63. Felele Prexaspes: „Minden iót szólnac,
Czak hogy részegesnec keuessé tartnac,
Attyádnális iobnac téged alitnac,
Mert wra vagy immár mind Egyptumnac.

64. A Veres tenger is te birtokodba,
Kinec eggyiket is Cyrus nem birta."
Craesus is ez szókat mind hallya vala,
Azért is ö hozzà igyen szólt vala:

65. „Ennékem te felséged meg boczássa,
Attyád felségedet még meg haladta,
Mint kinec még nincz ily hatalmas fia,
Mint ö felségedet vtánna hatta."

66. Haluán aszt Cambises igen örüle,
De más felöl rakua méreggel szüue,
Vala nagy haragya à Prexaspesre,
Wraktól hogy vólna részeges neue.

67. Prexaspesnec azért haraggal monda:
„Lásd meg, hogy ha igaz az wrac szaua,
A hún ál à fiad ám az aytóba,
Ió bizonság lészen ö ez dologba.

68. Mert hogy ha à szüuet löni találom,
Minnyáyan hazuttoc, bizonnyal tudom,
De igazat mondtoc, ha nem találom,
Es bár bolond neuem nékem maradgyon."

69. Azomba meg húzà erös kéz iyát,
Vgy találà löni Prexaspes fiát,
Hogy fel hassitatuán mingyárt az iffiat,
A szüuén leléc az nyilnac à vasát.

70. Nagy katzagua „hiszen találám – monda –,
Látodé, hogy hamis az wrac szaua,
Nállamnál iob löuöt kit láttál vólna?"
„Isten sem lehet iob" – Prexaspes monda.

71. Craesus mind ezeket hogy látta vólna,
Rólla lágy beszéddel incze, gondola,
Mikor azért egyszer el keszte vala,
Eo hozzà is mingyárt nyilat ragada.

72. Elölle Craesus is gyorson ki futa,
Kapnác és meg ölnéc, meg paranczola,
De mint kic erkölczét iól tudgyác vala,
Nem bántác, hanem czak el dugtác vala.

73. Illyen reménségec mert nékic vala,
Hogy király még Craesust látni kéuánna,
Es ackor aszt meg is ayándékoznà,
A ki ötet néki elö hozhatnà.

74. Egykor azért király ám meg keuánà,
Mellyet à szolgai hogy láttác vala,
Hogy még Craesus élne, meg mondtác vala,
Aszt bizony örülöm, Cambises mondà.

75. De az ki miat él, bizony meg bánnya,
Es azokat mind meg ölette vala,
Illy kegyetlen bolond Cambises vala,
Kiért az ország is gyülöli vala.

76. Azért mig eképpen bolondoskodic,
Persiatól meszsze Egyptumba lakic
Két mágus attyafi, öszue eskeszic,
Patizites eggyic, Smerd vala másic.

77. Módgyoc penig abban imillyen vala:
Eoczét Cambises meg ölette vala,
Kit azért keuesen czak tudnac vala,
Es felette igen szeretnec vala.

78. Láttyác vala király magtalanságát,
Smerdnec tudgyác vala nagy iámborságát,
Vgyan váryác vala király halálát,
Hogy néki adhatnác az ö istápyát.

79. A két magus penig iól tudgya vala,
Hogy à Cyrus Smerdgye el veszet vala,
Mert Prexaspes ötet meg ölte vala,
Egy mással azért ök végesztec vala.

80. Patizites ackor nemes Susába,
Király táuol léuén hely tarto vala,
Eoczét azért, Smerdet rà vötte vala,
Az igaz Smerd hellyén magát mutatnà.

81. Postákat is széllel hamar boczáta,
Kic közzül egy Egyptumban is iúta,
Hogy minden rendeknec meg paranczollya,
Smerdet, nem Cambisest, minden halgassa.

82. Király Egyptumban mikor aszt hallà,
Véli vala, Prexaspes el arúlta,
Smerdet talán ö meg nem ölte vólna,
Mert más Smerdet lenni ö nem túd vala.

83. Király azért gyorsan „Prexaspes – mondà –,
Hallodé, mit mondot ot kün egy posta,
Igy iártálé hiuen el à dologba,
A mellyet te reád en bisztam vala?"

84. Felele Prexaspes királynac, s monda:
„Ne féllyen felséged Smerdtöl bár soha,
Mert abban hü vóltam en à dologban,
Es en töttem ötet koporsoyában.

85. Boczás el valakit azért én velem,
Hogy à postát néked en meg érhessem,
Felséged is töllem mindent meg érczen,
Ezennel meg látod, hogy semmi lészen."

86. Meg hozác à postát, Prexaspes monda:
„Láttadé, te ember, Smerdet Susába?"
Felele à posta: „En nem azólta,
Az miólta király ide indula.

87. A hely tarto küldöt engemet ide,
Töb országokrais mind el küldeze."
Cambises aszt haluán vgy meg iyede,
Hogy sokáig nem lön néki meg szine.

88. Végre hogy meg iöue esze, kérdezi,
Kiczoda fog tehát az à Smerd lenni,
Felele Prexaspes: „Fogom érteni,
A magusoc akarnac partot ütni.

89. Mert à helytartónac vagyon egy eocze,
Okos iffiu legény, és Smerd à neue,
Eoczédhöz hasonlo képü mindenbe,
Czak hogy à fél füle el vagyon metzue."

90. Király hogy aszt hallà, el álmelkodéc,
Es ottan az álom szüuében ötléc,
Az eocze halálán igen bánkodéc,
Hogy igy à neuekben meg czalatkozéc.

91. Nagy buában azért lóra fordúla,
Susa felé gyorsan hadát indità,
Fel ültében kardgya ki eset vala,
Eppen az ágyékán által ment vala.

92. A seb miat mingyárt meg szédült vala,
Mint hogy az elöt is kórságos vala,
Méghis azért loua hátán ül vala,
A mint mehet vala, és megyen vala.

93. Fel tekintuén egyszer egy várast látà,
Mi légyen à neue, kérdezi vala,
Ecbatana neue, mondottác vala,
Ottan annál inkáb el szédült vala.

94. Mert mikor halálát egyszer tudatna,
Az iöuendö mondo aszt mondta vala,
Hogy Ecbatanaba lenne halála,
Azért Mediaba nem megyen vala.

95. Ollyan neuö város mert kettö vala,
Eggyic Mediaban à fö hely vala,
Másic Syriaban, hól meg hólt vala,
Kit lenni Cambises nem értet vala.

96. Hogy azért el éréc à várost, monda,
It kel Cambisesnec im meg halnia,
Az után czak hamar ot meg hólt vala,
Hét esztendöt töltuén királysagába.

HARMADIC RÉSZE.

Az két magusnac meg öletésse, Dariusnac czuda képpen valo királyà léte, Babyloniánac viszsza véuésse, Scytthiara menésse, szerenczétlensége az had viselésbe és halála

1. Cambises magtalan hogy igy meg hala,
Az eocze is penig el veszet vala,
Patizites magus à Persiaba
Az eoczéuel, Smerdel férkezet vala.

2. Reáya Cambises fel készült vala,
De szinte vtában ö meg hólt vala,
Az Smerd el vesztét is nem hiszic vala,
Azért ök à magust tisztelic vala.

3. Mert Prexaspes igen tagadgya vala,
Hogy à Cyrus Smerdet meg ölte vólna,
Söt nem ölte vólna, aszt vallya vala,
Azért à teuélygés innét löt vala.

970 Smerdit

4. De hogy hét holnapot à királyságba,
El tölté magus Smerd nemes Susába,
Végére menénec à nyóltzadikba,
Hogy ö nem à Cyrus fia Smerd vólna.

5. Egy fö wrnac neue Otanes vala,
Elsö gyanakodo benne ez vala,
Mert soha az várból ki sem jö vala,
Sem be az wrakban nem hiuat vala.

6. Otanesnec vala egy szép leánya,
Cambises ágyasa, neue Phedima,
Othon Persiaba kit hagyot vala,
Mikor Egyptomba haddal ment vala.

7. Aszt is Smerd magánac foglalta vala,
Es éiyel gyakrabban aual hál vala,
Otanes ez által meg tudta vala,
Patizites öcze hogy az Smerd vólna.

8. A Cyrus fiánac file meg vala,
De annac à Smerdnec eggyic nem vala,
Végre Prexaspes is ki mondta vala,
De mingyárást magát meg ölte vala.

9. Heten azokáért à fö fö wrac,
Otanes, Gobrias fel támadánac,
Intafernes neue az harmadiknac,
Megabizus neue negyedic wrnac.

10. Aspatines vala az ötödiknec,
Hidarnes, Darius à hetediknec,
Ezeknec mind heten eggyez értelmec,
Támadást Smerd ellen hogy ök tegyenec.

11. Indulánac gyorsan be az vduarba,
Királynac ielentic hogy dolgoc vólna,
Ki ki mint wraknac vtat ád vala,
Végre be iutánac à palotába.

12. Bellyeb is hogy menni akarnac vala,
Az örözök öket nem hadgyác vala,
Ben mi dolgoc vólna, kérdezic vala,
Az wrac egy másnac intettec vala.

13. Am heten egyszersmind kardot rántánac,
Es az örözökhöz ök czapkodánac,
Azokat le váguán bellyeb nyitánac,
Eggyüt à két magus hát tanáczkoznac.

14. Látuán az wraknac véres kargyokat,
Véres ruháyokat, véres karyokat,
Kapác ök is gyorson szokot kardgyokat,
Iyokat, nyilokat és lanczáyokat.

15. Azokáért öszue czoportozánac,
A nyillal keueset forgodhatánac,
Eggyic à lánczáual az eggyic wrnac
Tzom*b*yán sebet eyté, szemén másiknac.

16. Az másic az iyat el vette vala,
Es az ágyas házba szaladot vala,
Semmi világosság kiben nem vala,
Darius, Gobrias inába vala.

17. Darius à magust torkon ragadà,
Ió falka ideig ben mind vgy tartà,
Mert à setét házba nem láthat vala,
Gobriást talállya azon fél vala.

18. Gobrias aszt látuán, „Mit halgatz?", mondà.
„Mert tégedet féltlec", Darius mondà,
Felele Gobrias: „Ne gondoly arra,
Ha raitam menneis által à száblya."

19. Gyorsan azért néki à handsárt rántà,
Szerenczére melyben szinte találà,
A másikat addég mig ö ki iútà,
Hát immár az többi it kün le vágta.

1020 Tzomyán

20. Feyét mindeniknec el szedtéc vala,
Es az várban széllel hordozzác vala,
Czodára mindennec mutattyác vala,
A két sebes wrat ben hattác vala.

21. Az öte peniglen gyülést tétete,
Hogy à feyedelemségröl végezne,
Otanesnec ebben más vala esze,
Azért à gyülésbe ö ben nem üle.

22. Egy király ne légyen akarya vala,
Hanem sokat lenni iauallya vala,
De hogy ez értelem czak öué vala,
Méltán aszt à többi meg vettéc vala.

23. Végre à hatánac engedet vala,
Bátor czak egy légyen, rá hatta vala,
De à nyilat vetnéc be czak hat wrra,
Mert à királyságot ö nem keuánna.

24. Az töb társaitól czak aszt keuánà,
Hogy önéki lenne olly szabadsága,
Hogy ne lenne vetue ö király alà,
Kit à hat wr néki meg adot vala.

25. Közönséggel aszt is végesztec vala,
Hogy mindenic szabadon be iárhatnà,
Kérdetlen királyhoz menne dolgába,
Hanem ha neyéuel à király vólna.

26. A királyság felöl igy végezénec,
Hogy nap támadatkor lóra ülnénec,
Eggyüt à mezöre és ki mennénec,
Ot királyt ezképpen kösztöc tennénec.

27. A kinec ot loua elöb nyeritne,
Az közzülöc király mingyárást lenne,
Tisztességet annac à többi tenne,
Ennec à tanácznac mind hat engede.

28. Vala Dariusnac egy hü louászsza,
Neue önékie Ebares vala,
A louak dolgához igen ért vala,
Azért néki az wr igy szólot vala:

29. „Ió szolgám, Ebares, mi igy végesztünc,
Hogy haton ió reggel louon ki mennyünc,
Elöb mellyinc loua nyerit közüllünc,
Királlyà aszt tegyüc ottan közöttünc.

30. Azért ha mit tudnál, ideye vólna,
It mesterségednec most haszna vólna,
Ha nyertessec lennénc, szép dolog vólna,
Es bizony néked is hasznodra vólna."

31. Felele Ebares: „Hogy ha azon ál,
Meg nyeretem veled wram bizonnyal,
Bátor ez dologban en hozzám bizzál,
Biroc oly szerszámmal és oruossággal."

32. Egy katzolát hamar Ebares foga,
Es éiyel à helyre aszt vitte vala,
A houà ki menni reggel kel vala,
Az wra louát is viué nyomába.

33. Ot à katzolánac louát boczátà,
Io ideig öket mind eggyüt hagyà,
Reggel hogy à helyre iútottac vala,
Az Darius loua nyeritet vala.

34. Igyen lön Darius azért királya,
Kit az öte mingyárt imádot vala,
Asia egészszen halgatta vala,
Mint királyát hóltig tisztelte vala.

35. Mindenec elötte meg házassúla,
Cyrus leanyiban kettöt vön hozzà,
Eggyic Aristona, másic Atossa,
Smerdtöl Phedima is reà marada.

36. Az vtán országát más rendre hozà,
Persia országát húsz részre osztà,
Egy egy mennyi adot adnà, el szaba,
Rettenetes summát ki tészen vala.

37. Azomba Dariust im mi talála,
Meg czak wyság vala à királyságba,
Az hat wr eggyikét ám meg fogatà,
Intafernest illyen vétekbe kapà.

38. Az mint heten kösztöc végesztec vala,
Hogy szabados lenne király aytaya,
A kinec mi dolga királlyal vólna,
Hanem ha neyéuel vólna agyába.

39. Intafernes iútuán à palotába,
A belsö aytónac egyenest válta,
Az örözök öt tartoztattyác vala,
Miuél hogy még király ágyába volna.

40. De aszt Intafernes nem hiszi vala,
Hanem hazugságnac czak véli vala,
Azért öket rútúl czapkotta vala,
Füleket orrokat el vágta vala.

41. De az immár nagyob boszszuság vala,
Orrokat füleket be füszte vala,
Egy egy fék emlöre kötöszte vala,
Es nyakokba nékic vetette vala.

42. Királyhoz ecképpen be mentec vala,
Kin ö rettenetes, mint busúlt vala,
A töb wr tanácza, aszt véli vala,
Azért öket gyorson hiuatta vala.

43. Az wrac eggyenként el iöttec vala,
Az nagy latorságot czodállyác vala,
Senkinec tanácza benne sem vala,
Azért Intafernest király kapatà.

44. Minden nemzetségét fel keresteté,
Az töruény feyekre öket itilé,
Darius feyeket azért szedeté,
Ezzel birodalmát ö erössité.

45. Hát el pártolt tölle Babylonia,
Az változás alat mind készült vala,
Soc élést városba be takart vala,
Darius reáya azért ment vala.

46. Mikoron el ére az város alà,
Közel à városhoz tábort iártatà,
De az benne valóc nem félnec vala,
Söt Dariust igen boszszontyác vala.

47. Mind magát, mind hadát rutóllyác vala,
Es boszszuságára tántzolnac vala,
Minden vigasságot vgy üznec vala,
Illyen képpen eggyic ki kiált vala:

48. „Persiai rosz nép, de mit heuertec,
Innét, mondom néktec, hogy el mennyetec,
Ez az város ackor lészen tiétec,
Vemhét hogy lattyátoc lenni eoszuérnec."

49. Esztendö hét hólnap immár tölt vala,
Es meghis az város kézben nem vala,
Nóha minden módon vitattyác vala,
Darius ot fektét el vnta vala.

50. Zopyrusnac egy szép eoszuére vala,
Megabizus fia Zopyrus vala,
Megabizus az hat wr eggyic vala,
Ennec eoszuére meg vemhezet vala.

51. Kit mikor Zopyrus meg értet vólna,
Meg hagyà, hogy rólla senki se szólna,
Város kézbe iúttát reménli vala,
Miuel hogy az ember vgy szóllot vala.

52. Zopyrus királyhoz azért ballaga:
„Mit bánkodol, wram?" – kérdezi vala,
„Akarnádé, hogy ha Babylonia
Akar mi módon is kezedbe iútna?"

53. Darius felele: „igenis" – monda,
„Had reám" – Zopyrus viszontac monda,
Azért mentést méne be sátorába,
Es illyen tanáczot magában tartà.

54. Orrát és füleit mind el metélé,
A hayát feyéröl rutúl le nyire,
Testét is páltzáckal igen meg veré,
Király eleiben igyen mene bé.

55. Darius hogy látà, el iyet vala,
Kitöl eset vólna czodállya vala,
Székiböl is rayta fel vgrot vala,
Ily wrat ki vesztet, tudattya vala.

56. De Zopyrus néki igy felelt vala:
„Felséged aszt király bár ne tudassa,
Mert eszt czelekedni ki mérte vólna,
Te kiuüled engem igy ki bánthatnà?

57. Senki azért raitam eszt nem miuelte,
Hanem az en kezem aszt czeleködte,
Bánom, hogy szidalmaz az város népe,
Boszszút álloc raytoc nyiluán érette.

58. Azért én az várost néked meg vészem,
Gyönyörüségedet ha benne értem,
Ne szány czak keués kárt az te népedben,
Mert en illyen móddal maid czelekedem.

59. El megyec sebessen à kö fal alà,
Mint ha en te tölled el szöktem vólna,
Hogy illy rutúl engem sebhettél vólna,
Es hogy fogsagodból szalattam vólna.

60. Meg szán engem, tudom, az város népe,
Es be boczát ottan könyörgésemre,
Az után fog engem böueb beszédre,
Tudoc en is adni mindent kezére.

61. Termetemhez képést talám hadnaggyà
Tésznek engem, végre kapitánockà,
Ha penig mehetec benne annyira,
Tiéd lészen, király, Babylonia.

62. Felséged peniglen aszt czeleködgye,
Két ezert válasz ki à te népedbe,
Az aláualoit mind egy seregbe,
Es tiz nap mulua az kapura küldgye.

63. Azont czeleködgye heted nap mulua,
Hogy küldgyen két ezert az más kapura,
Mind czak à roszszába, nem à iouába,
Meg huszad nap mulua harmad kapura.

64. Az huszad nap után felséged maga,
Iöyen felségeddel és minden hada,
Mert ackor be mennyunc mind à várasba,
Azért en el megyec immár dolgomra."

65. Ez szóckal Zopyrus el indult vala,
Lassan, lassan elöb lepdesic vala,
Hátrais gyakorta tekintél vala,
Mint ha félne, ha ki ötet meg látna.

66. Mikor az fal ala már el ért vólna,
Az istrasa hozza le szállot vala,
Es à kapun által kérdezi vala,
Hogy kiczoda és mi iárásba vólna.

67. Felele: „Énnékem Zopyrus neuem,
Dariustól ide hozzátoc szöktem,
Boczássátoc gyorsan be, kérlec, engem!"
Viuéc az hadnagynac ám eleiben.

68. Ot igy kezde szólni nagy keseruesen:
„Ti érettetec en la, mit szenuedtem,
Hogy király el menne innét, intettem,
Sokszor haraguttam rea, feddettem.

69. Iámbor tanáczomért im mint martzonga,
Bátor inkáb engem le vágot vólna,
Noha talán azis meg esset vólna,
Hogy ha szaladásom nem történt vólna.

70. Azért tü hozzátoc boszszúmra iöttem,
Királlyon boszszúmat hogy ki tölthessem,
Mert immár miczoda az en életem,
Czak boszszú állásért keuánom éltem.

71. Hasznos penig néktec ide iöuéssem,
Dariusnac penig nagy káros lészen,
Mert en minden titkát néki értettem,
Kiket illic néktec meg ielentenem."

72. Hogy à fö fö népec ezeket hallác,
Es rút bénna vóltát szemeckel látác,
Szaua néki igaz légyen, aszt tudác,
Azért hadnagyockà ötet választác.

73. Az kapuc kólczait kezébe adác,
Az egész had népet mind reà bizác,
Az város veszéssét immár nem váryác,
Hogy nem elöb, immár sockal vighyabbac.

74. Azért az tized nap mikor el iúta,
Zopyrus királyra ki ütet vala,
Es két ezer népet le vágta vala,
Az mint à végezés közöttöc vala.

75. Meg heted nap múlua aképpen iàra,
Két ezert isméglen bennec le vága,
Kiért hire neue néki nagy vala,
Zopyrust minnyáyan dicziric vala.

76. De hogy à huszad nap elö iöt vala,
Es az elöl iáro érkezet vala,
Arra is Zopyrus ki ütöt vala,
Abba is nagy sokat le vágot vala.

77. Végre hogy ömaga Darius iúta,
Es hadául körül à várost foga,
Zapyrus is touáb már nem álhatà,
Hanem czalárdságát ám ki mutatà.

78. Város ket fö kapuyát néki nyita,
Es à király hadát mind be boczátà,
Az városbeli nép kit hogy meg látà,
Ki houà lát vala, fútton fút vala.

79. Azért ismet viszsza Babylonia
Darius kezéhez igy iútot vala,
Ki magas falait aláb rontatà,
Es erös kapuit mind el hányatà.

80. Zopyrust érette ayándékozà,
Elteig az várost is néki adà,
Es à mennél nagyobb tiszt Persiaba,
Aszt is Zopyrusnac Darius adà.

81. Bénnaságát penig vgy szánnya vala,
Hogy mondani vgyan aszt szokta vala,
Zopyrus ép vóltát inkáb akarnà,
Hogy nem mint húsz ollyan várossal birna.

82. Hogy Babyloniát azért meg véué,
Scytthiàra hadát, gondolà, vinné,
Soc féle nemzettel népét böuité,
Tizszer száz ezerré táborát tölté.

83. Már király Susából ki indúl vala,
Egy persa wr iúta hozzà azomba,
Egy fiát hon hadnà, aszt kéri vala,
Mert szép három fia az wrnac vala.

84. Persiaba penig olly töruény vala,
Hogy király mikoron ki indúl vala,
Valahoua haddal el megyen vala,
Vélle mindenestöl iárni kel vala.

85. Mert önön magais minden gyermekit,
Nagyobtól el válua és feleségét,
Vélle viszi vala nagy soc ágyasit,
Nem mérte hon hadni senki gyermekit.

86. Ebazus ez wrnac az neue vala,
Király „mind az hármat hon hagyom" – monda,
Ebazus aszt igen örülte vala,
De király mind harmat le vágua hagya.

87. A tengerre azért végre hogy iuta,
Holot hidat által csináltac vala,
Ot mindis czak addig mulatot vala,
A mig népe által költözöt vala.

88. Onnat el indula be Traciába,
Nem sokára ére és à Dunára,
Egész Ionia és Iolia,
A tengerröl haiót rá hordnac vala.

89. Mert király meg hatta vala nékiec,
Hogy à Duna vizen fel eueznénec,
A hun el agazic ot meg késnénec,
Hanem ha ö tölle mást értenénec.

90. Király is az szárazzon el érkezéc,
Haióckal à Dúna által hidlatéc,
Mihelt király rayta által költözéc,
Scytthia határban ottan érkezéc.

91. Kit mikor meg látà Scytthia népe,
Hogy annyi sokaság ö reá menne,
Darius hadától meg nem rettene,
Ily gondot magáról hanem visele.

92. A ki feyedelmec nékiec vala,
Az töb királyoknac el izent vala,
Segitséget töllöc igen kér vala,
De azok semmit sem igirtec vala.

93. Azért tanácziual igy szóllot vala,
Hogy ö Dariussal szembe ne vina,
Hanem bellyeb menuén mind hátat adna,
Királlyal Scytthiát mind be iártatna.

94. „Nem czak mi lészünc igy – vgy mond – bünösec,
De ez nyauallyába mind részesülnec,
Még azok is, à kic nem segitenec,
Ackor meg bánnyác, hogy mellénc nem iöttec.

95. Az ellenség elöt mind menten mennyünc,
A szomszédoc földén elöttec iáryunc,
Mint egy kalauzzoc nékiec legyünc,
Nincz oly házunc, hogy kit el hadni szánnyunc.

96. Végre hogy Scytthiát véllec be *iáryuc,*
Ha mi szükség lészen osztán, probállyuc,
Ki légyen Darius, addég meg láttyuc,
Határunkban ötet meg viszsza hozzuc.

97. Addég soc el kopic az ö népébe,
Mi penig setálunc czak ió keduünkbe,
Hogy osztán meg hozzuc ismet földünkbe,
Viyunc ackor vélle, ha tettzic, szembe."

98. Szekereket elöl el kültéc vala,
Kiken feleségec, gyermekec vala,
Barmokat is mind el haytottác vala,
Czak ételre valót hattanac vala.

99. Azoknac peniglen meg vala hagyua,
A kic à barmockal el mentec vala,
Tarczanac mindenkor hogy ök északra,
Felgyülénec osztán ök is táborba.

1341 iáryunc

100. Elöszer à füuet mind el tapotác,
Egetéc, és az tábort el inditác,
Darius népei hogy aszt meg látác,
Nagy erössen öket üznie fogác.

101. Ezek mint hogy könnyü szerrel valánac,
Minden vizen könnyen el szaladánac,
Végre à Tanais mellé iutánac,
Ot is munka nélkül által vszánac.

102. Darius népei nyomokba vala,
Sohólt öket el nem tághittya vala,
Nóha nagy kárt bennec nem tehet vala,
Végtére iútánac egy nagy pusztára.

103. Ot Darius nem túd houà lennie,
Mert sehúlt nem vala senki ellene,
Mind el oszlot vala ö ellensége,
Népénec nem vala penig élésse.

104. Hadát azért öszue gyütötte vala,
Es az Hoarusra rakatta vala,
Ki à puszta szélben egy nagy viz vala,
Rayta bellyeb menne hogy Scytthiaba.

105. De az még Darius oda iárt vala,
Addég ellensége meg került vala,
Kit mikoron király meg értet vólna,
Ismét reà viszsza sietet vala.

106. De ismet elötte mind el ment vala,
Kin Darius igen el busúlt vala,
Azért királyokhoz ö küldöt vala,
Ki ackor nem meszsze táborba vala.

107. „Bodog ember – vgy mond –, mit fútz elöttem?
Holot mind két dolog elötted légyen:
Szabad meg vinod is néked en velem,
Ighirhetz is földet wradnac, nékem.

108. Hogy ha bizod magad, hogy nem viuunc meg?
Ha nem bizod magad, ier, békéllyünc meg!
A kettö eggyikét immár miueld meg,
A soc fútás után már nyugodgyál meg."

109. Indatyrsus erre igy felelt vala:
„Az világhi ember aszt nem mondhattya,
Hogy valaki elöt el fúttam vólna,
Vagy valakitöl meg iyettem vólna.

110. Azért elötted is en el nem fútoc,
Hogy penig te veled szembe nem szálloc,
Sem mingyárást veled szembe nem viuoc,
Igaz okot rólla tenéked adoc.

111. Mért kellene nékem vallyon meg vinom,
Ha ninczen énnékem semmi városom,
Sem semmi nagy kinczem, czak vagyon barmom,
Ki mindenüt ot iár, à hún en lakom?

112. Nem tudom, mit félczec azért te tölled,
Hogy erette viyac en szembe veled,
Mert koporsoinkat hogy ha fel leled,
Aszt mi nem engedgyüc soha tenéked.

113. Földet vizet penig töllem kérsz vala,
Mint ha immár régen meg vertél vólna,
De aszt mi tenéked nem adunc soha,
Innét attól üresen mehetz haza.

114. Hogy penig magadat wramnac montad,
Hagyom, hogy erössen aszt meg sirassad,
Hidgyed, hogy meg az addég néked az agyad,
Az még à zabolát szájamba adhad."

115. Euel à köuetet ám el boczátà,
Darius az választ mikor meg hallà,
Király keménységét czodállya vala,
Mit kellyen miuelni, nem tudgya vala.

116. Immár élésse is el fogyot vala,
Es à király hada éhezic vala,
Aszt hogy az ellenség meg tudta vala,
Ayándéckal királt értette vala.

117. Az ayándéc penig egy madar vala,
Egy egér, egy béka és öt nyil vala,
Király à köuetet kérdeti vala,
Azoknac iedzését hogy meg mondana.

118. „En nem tudom – vgy mond – semmi iedzését,
Tü reátoc hattác annac értelmét."
Ki ki hánnya kösztöc eszét, elmeyét,
Ha ki meg találnà titkos ereyét.

119. Arra megyen vala Darius szaua,
Hogy magokat néki meg attác vólna,
Aual földet, vizét igértéc vólna,
Földi, vizi marhát hogy küldtec vólna.

120. Gobrias, az hat wr eggyike monda:
„Királlyi felséged szómat meg hallya,
Es ha tettzic néki, meg is fogadgya,
Ez az ayándéknac magyarázattya:

121. Hogy ha madarackà nem leyendetec,
Ha szárnyatoc ninczen hogy repüllyetec,
Egér módra földben vagy nem reyteztec,
Vagy vizben mint békác, nem szökölletec:

122. Illyen nyilac miat kel mind vesznetec,
Azért, en tanáczi, vgy végezzetec,
Hogy ez nemzet minket itil semminec,
Az öuét nem adgya könnyen tinéktec."

123. Az ellenség penig fel készült vala,
Hogy az ayándékot el küldte vala,
Dariust meg ütni akarya vala,
Azért louoc hátán mind ülnec vala.

124. Nagy siualkodás lön kösztöc azomban,
Maga czak egy kis nyúl kösztöc el fúta,
Király à kiáltást hogy hallya vala,
Mi dolog az vólna, czodállya vala.

125. „Gobria, bizonnyal igazat mondál,
Mert – vgy mond –, ez à nép minket meg vtál,
Es hogy ha vtunkban mi elönkben ál,
Mit használunc ackor ez nagy éh haddal.

126. Hanem hogy ha módot találnánc benne,
El kellene nékünc szöknünc elölle,
Ez föld mind öröcké ám öuéc lenne,
Bár ne iöttünc vólna soha mi ide."

127. Felele Gobriás: „Nám, mondom vala,
Hogy semminec minket ez nép tartana,
Azért ha felséged király akarnà,
Tanáczom ennékem imillyen vólna:

128. Mihelt be sötétül ottan készüllyünc,
Tüzet széllel sokat és nagyot tegyünc,
Az erötlen népben it is maraszszunc,
Szamárt, teuét véllec eleget hadgyunc.

129. Mi magunc peniglen igen siessünc,
Hogy à Dunán valo hidra érhessünc,
Mert hogy ha el késsünc, el sem kelhetünc,
Ha ezek à hidat éric elöttünc.

130. De talám à hidat el is bontottác,
A mint az örüzöc tölled meg hallác,
Hatuan napya el múlt mert immár annac,
Pártyától el iöttünc hogy à Dunánac."

131. Ez tanáczot király igen iauallà,
Azért minden módon el készült vala,
Roszszába népénec ot hagyot vala,
Soc szamárt, teueket véllec el hagyà.

132. Az ellenség azért aszt tudgya vala,
Hogy király készülne ben az táborban,
Mint iobban kellene más nap vinia,
De ö immár régen el szököt vala.

133. Kit hogy az ellenség meg értet vala,
Az ot maradattakat meg szántác vala,
Azok is szegényec vgy sirnac vala,
Azért királt gyorsan meg üsztéc vala.

134. Az által w*t*akat ök tudgyác vala,
A Darius népe nem tudgya vala,
A Dunára elöb értenec vala,
Hogy nem mint Darius érkezet vala.

135. A hid örüzöket firtattyác vala,
Bár senki à hidnál ne virrasztana,
Mert Darius más vton el ment vólna,
Nem kerülne arra ö töbszer viszsza.

136. Szauokat fogadnác, azok aszt mondác,
Ismet viszsza ezek louokat tartác,
De suhúlt Dariust ök nem kaphatác,
Nagy heába azért magoc fárasztác.

137. Darius el iútà hogy à Dunára,
Es az hid eleit nem látta vala,
Mert az hid örizöc be szedtéc vala,
Mondhatatlan igen iyedet vala.

138. Mert mikor à Dunán által költ vala,
Egy kötelen hatuánt ö kötöt vala,
Es Histiaeusnac aszt mondta vala,
Ki à hid örzök köszt capitán vala:

139. „Feycz ki eggyet eggyet mindennap ebben,
Es mikor ki feyted te mind ecképpen,
Ha wy hired töllem addég nem lészen,
Oszszollyatoc el bár békeségesen."

1493 Wrakat

140. Ieles hangos torku király hadába,
Egyptumi nemzet egy ember vala,
Aszt király à partra állatta vala,
Histiaeust vélle kiáltat vala.

141. Ki hogy à kiáltást végre meghallà,
A hayókat gyorson à partra nyútà,
Darius aszt igen örülte vala,
Hogy Scytthia felé nem reket vala.

142. El költözuén azért à király hada,
Thracian el iútà Hellespontusra,
Erössen mindenüt vgy siet vala,
Mint ha az ellenség inába volna.

143. Ot Megabizussal hadát el hagyà,
Hogy vélle Europát meg hódoltassa,
Eo maga el keluén iöue Sardisba,
Hogy vduara népét ot meg nyugossa.

144. Histiaeus nóha gazdag wr vala,
Söt vgyan miletumi hertzeg vala,
Mind az által királt köueti vala,
Igirt ayándékát mert várya vala.

145. Am meg emlekezéc azért ö rólla,
Mely hiuen à Dunán szolgálta vala,
Tölle kéröt kérne, meg hatta vala,
Mert mindent meg adni néki kész vala.

146. Egy Mirconus neuö helt Thraciaba,
Okos görög királytól keuánt vala,
Várost ot czinálni mert akar vala,
Darius aszt néki meg atta vala.

147. Histiaeus mingyárt várost czinálni,
Sieti falait gyorson rakatni,
Ieles fö erdeyét le romboltatni,
Mellyekböl soc hayót siet alkotni.

148. Megabizus persa hogy eszt meg látà,
Ki az tenger elué helytarto vala,
Hogy egy görög hertzeg oly várast rakna,
Kiböl királynak is végre árthatna.

149. Dariusnac mingyárt tudtára adà,
Es hogy ne engedné meg, mondta vala,
Mert az Histiaeus gyors, okos vólna,
Nyúghatatlan elme ötet hordozna.

150. „Az mely erös hellyen az város lészen,
Ha el végezheti és esze lészen,
Partot üt bizonnyal felséged ellen,
Viszsza venni tölle kit nehéz lészen.

151. Hanem te felséged hiuassa hozza,
Es adgy tisztet néki te vduarodba,
Soha ne boczássad öt hazáyába,
Mert végre meg busúlsz, hidgyed miatta."

152. Megabizus szauát király fogadà,
Histiaeust hozzà mingyárt hiuata,
Ki mikor fel iútot vólna Sardisba,
Tanáczà Darius öt tötte vala.

153. Miletumat azért ö birya vala,
Minden iöuedelme néki iár vala,
Helytartoyát benne ö tarttya vala,
Aristagorasnac aszt hiyác vala.

154. Nem mulata touáb király Sardisba,
Hanem Susa felé haza indula,
Artafernest hagyà helytartoságba,
Histiaeust vélle el vitte vala.

155. Czuda mint meg vna göreg à tisztet,
Hazát ö gyakorta nagyon emleget,
Bánnya Miletumba hogy ö nem mehet,
Bár vgy ne szeretné Darius ötet.

156. Mint hogy nyughatatlan elmeye vala,
Mint haza mehessen eszét forgattya,
Királytól sem méme kérezni haza,
Susa városát is penig meg vnta.

157. Raita azokáért imeszt gondolà,
Aristagorásnac leuelet irà,
Mellybe part ütésre vnszollya vala,
Kit rokona hiuen meg miuelt vala.

158. Mert igy gondolkodic vala magában:
„Mihelt az királynac lészen tudtára,
Hogy öczém engemet el árúlt volna,
Ottan ereszt engem, iól tudom, haza."

159. Azért Miletumat az fel támasztà,
Soc várasokat is mind fel lazaztà,
Egész Ioniát mind hozzà haytà,
Es Darius ellen öket támasztà.

160. Aristagoras már nagy haddal vala,
Athenas várossal eggyet ért vala,
Kic Darius királt vtállyác vala,
Azért Lydiára mentenec vala.

161. Sardist, à fö várost meg vöttéc vala,
Fel gyutottác vala, kapdostac vala,
Artafernes à várba szorúlt vala,
Mert véletlen az had czak eset vala.

162. Darius hogy hallà, igen bussula,
Semmit nem vét vala Ioniára,
Erössen harasgszic de Athenásra,
Egy iyat hozatà nagy busultába.

163. Aszt az éghbe löuén igyen szól vala:
„O Iupiter Isten, vigy Athenásra,
Az rosz hituán város bizony meg láttya,
Hogy à miket vétet, meg lakol rólla."

164. Söt egy inassánac meg hatta vala,
Hogy minden vaczorán háromszor mondgya:
„Wram, gondod légyen az Athenásra",
Am Histiaeustis elö szolità:

165. „Vagyoné hireddel – nékie mondà –,
Hogy Aristagoras, à hituán szolga,
Miletumat reám fel támasztotta,
Söt Ioniát mind töllem el vonta?

166. Meg lásd, hogy tanáczod benne ne légyen,
Mert ha meg értem, hogy te szeled lészen,
Hidgyed, nem szenuedem el büntetetlen,
Az arulón tudod kegyetlenségem."

167. Histiaeus monda: „Ninczen hiremmel,
Inkáb hogy iádzanám en afféléuel,
Vóltam, vagyoc, lészec hóltig hüséggel,
Bánom, hogy hozzám vagy, király, kétséggel.

168. Söt ha ide engem nem hosztál vólna,
Ha Ioniába en laktam vólna,
Efféle, felelec, nem történt vólna,
Minden békességes tenéked vólna.

169. Azért most felséged ereszszen elà,
Had lássam mint vagyon az öczém dolga!
Nyiluán aszt meg láttya à rosz martzona,
Hogy à mint érdemli, vgyan meg bánnya.

170. Fogua hozom ide te felségednec,
Ne légyen kegyelme tölled feyénec,
Felségedhez en is mingyárt meg térec."
Darius el hiué szauát görögnec.

171. Histiaeus azért alà iöt vala,
De még Sardisba is iól nem ért vala,
Hogy Aristagoras el veszet vala,
Azért Miletumba ö siet vala.

172. Az Miletumiac be nem boczátác,
Mert többé wralni ök nem akarác,
A várost magoknac penig foglalác,
Mert à szabadságot már meg kóstoltác.

173. Azért egy keuessé széllel czauarga,
Végre egy persa kezében akada,
Ki Artafernesnec viué Sardisba,
Eo penig hir letig fel akasztatà.

174. Ez alat király sem aluszic vala,
Az végbe mindennec meg irta vala,
Hogy az partosokat haytanác viszsza.
(Artafernes ebben fö dolgos vala.)

175. Athenásra néki más gongya vólna,
Annak is azért ö hogy ha árthatna,
A sardisi tüzért boszszut állana,
Ottan czak rablókat reà boczátnà.

176. Artafernest, Datist boczátta vala,
Mellé fiát társúl küldötte vala,
Kinec az attyáual egy neue vala,
Eretriát azok meg vöttéc vala.

177. Onnat Athenásra indúltac vala,
Hogy à Maratonra iutottac vala,
Szembe ot egy massal meg vittac vala,
De à király hada vesztette vala.

178. Hat ezer három száz bennec ot vesze,
Viszsza Asiaba az többi mene,
Athenas várossa azon örüle,
Kiböl száz és nyóltzuan kettö czak vesze.

179. Aszt Darius király mikor meg hallà,
Athenásra inkáb haragut vala,
Egy város hogy raita igyen poczkazna,
Az elöt Sardist el égette vólna.

180. Azért el végezé aszt ö magába,
Hogy vgy mennyen reà ö Athenásra,
Hogy még à porát is széllel futossa,
A népét peniglen mind le vágassa.

181. Három esztendeig mind készült vala,
Immár negyedikben is fordúlt vala,
Es czak el indúlni szinte kel vala,
Egyptum is tölle hogy el pártolà.

182. Annál inkáb király el búsúlt vala,
Annál nagyob hadra gyütözic vala,
Immar czak indúlni mikor kel vala,
Darius meg hala Susa várába.

NEGYEDIC RÉSZÉBE

Xersesnec mondhatatlan nagy pompáual valo indulássa Görög országra, semmi ieles czelekedeti, nagy szégyennel valo viszsza pironkodása és halása etc. Es az vtánna valóknak is röuid historiáya

1. Még Darius király meg nem hólt vala,
Hogy Xersest királyà tétette vala,
Mert addég hadat ki nem vihet vala,
Királt az országba még nem hágy vala.

2. Iollehet Xersesnec báttya is vala,
De ackor czak köz wr Darius vala,
Mikor aszt à fiát nemzette vala,
Királlyà öt azért nem tötte vala.

3. Annyáról is Xerses király mag vala,
Mert Cyrus leánya Atossa vala,
Atossa Xersesnec az annya vala,
Cammbises királyal édes egy vala.

4. Dáriusnac azért hogy lön halála,
Es à birodalom Xersesre szálla,
Elöszer Egyptust meg hódoltatà,
Minden tartományit hozzáya haytà.

5. Az vtán elmeye, esze az vala,
Hogy az mint az attya meg hatta vala,
Athenás városán boszszút állana,
Mind tüzzel, mind vassal rayta támadna.

6. Azért egy nagy gyülést tétetet vala,
Melyre az nagy wrac fel gyültec vala,
Országoc praesessi fel kültec vala,
A dolog mi légyen, meg mondta vala.

7. Attya soc boszszúit elö számlalà,
Testamentomát is elö hozatà,
Szándékát mi vólna, nékic meg mondà,
Hogy fel készülnénec, azért meg hagyà.

8. Eo maga is penig hogy készül vala,
Négy esztendeye már be került vala,
Attya készületi rà maradt vala,
Az is négy esztendöt ki tészen vala.

9. Nyóltz esztendöt azért hogy készült vala,
Es kilentzedikben immár iár vala,
Az üdö peniglen tauasz felt vala,
Susaból ackoron ki mozdúlt vala.

10. Gyaloghya, louaghya szántalan vala,
Terhes szekereknec vége nem vala,
Vizi ereyénec száma nem vala,
Néppel földet, vizet be lépet vala.

11. Eleontes hellye gyülésnec vala,
Hún az vizi erö öszue gyült vala,
Az Aton hegye is czak ottan vala,
Kinec fél óldalán öt város vala.

12. Aszt keuélységéböl ásattya vala,
Altal ásatnia akarya vala,
Mondhatatlan erös munka ez vala,
Mert magas köues hegy az Aton vala.

13. Az tengerig penig ásni kel vala,
Hogy az tenger vizét belé boczássa,
Szélesnek is penig lenni kel vala,
Hogy egy más mellet el féryen két gállya.

14. A kic Egyptusból iöttenec vala,
Es Feniciából valo had vala,
Azoc czak mind élést hordoznac vala,
Es názádossággal szolgálnac vala.

15. De az földi erö, mellyel ö vala,
Eoszue gyülekezéc Critalliaba,
Cappadociánac fö várossába,
Holot ö maga is mulatoz vala.

16. Onnat el indúla Phrygia felé,
De az Hális vizet elöb el kelé,
Celenas várossát mikor el éré,
A Pithius ötet ot meg vendéglé.

17. Ez Pithius igen gazdag dús vala,
Es minden hadáual királt iól tartà,
Summát is nékie à görög hadra,
Ha el vészi vala, nagyot ád vala.

18. Négy millio arannyal kinállya vala,
Ezüstöt kit ezer tonnát ád vala.
„Király, ne ad nékem iò gazdám – monda –,
Mert az nékem czak ingyen sem kordúlna."

19. Celenasból azért király indula,
Holot az Meander kútfeye vala,
Anaua várossát bal kézre hagyà,
Es onnat Colossis várasba iúta.

20. Colossisbol ismet iöue Cidrába,
Cidra Lydiánac à határába,
Sardis penig vagyon ben Lydiaba,
Azért király hamar iúta Sardisba.

21. Mihelt penig király ére Sardisba,
Köueteket külde Görög országba,
Hogy földét és vizét önéki adnà,
Fognáya meg bánni à ki nem adnà.

22. Abydusnál hidat czináltat vala,
Az tengeren által be Europába,
Sestus ellenébe Abydus vala,
A két város közöt à tenger vala.

23. Mihelt eggyic hidat el végezhetéc,
Ottan széluész miat mind el hányatéc,
Király nagy erössen raita haraguéc,
Szegény Hellespontus igen veretéc.

24. Harom százat raita üttettet vala,
Belé heu vasakat süttetöt vala,
Egy békót is vizbe vettetet vala,
Vasba verettetni akarya vala.

25. Hogy artzúl czapdosnác, aszt is meg hagyà,
Es néki, aszt mongyác, meg paranczolà:
„Te czalárd kesserü tengernec habya,
Hogy mérsz illyen wrat meg bántania?

26. Vagy akarod vagy nem, szabad légy vélle,
De te raytad Xerses altal kél végre,
Nem is lészen néked ki meg köszönnye,
Vagy hogy ki áldozzon az te neuedre."

27. A tengerrel király igyen bánt vala,
De à pallérit is mind le vágatà,
Kic aszt à hidat csináltattyác vala,
Szolgalattyokat vgy fizette vala.

28. De az másic hidat az mint czinálác,
Aszt à haboc soha el nem hányhatác,
Mert erössen tartác aszt nagy vasmaczkác,
Erös kötöleckel le is czaptatác.

29. Oly drága kötelec ezek valánac,
Es oly temérdekec ezek valánac,
Feyér lenböl penig fontac valánac,
Egy milion singhi iár vala annac.

30. Mikor azért király meg tudta vólna,
Minden módon à hid már hogy kész vólna,
Sardisból tauaszszal ki indúlt vala,
Illyen móddal penig ö megyen vala.

31. Dob trombita szóhoz halgatnac vala,
Az hadnac mint fele elöl iár vala,
Tizen négy száz ezer à száma vala,
Soc féle nemzet, mind huszár nép vala.

32. Wrac tár szekeri vtánnoc vala,
Királlyé azoknac vtánnoc vala,
Azoknac à száma kilentz száz vala,
Mellettec két felöl gyalog nép vala.

33. Terhelt paripáckal osztán valánac,
Eoszuérec, szamároc sokac valánac,
Terheket kic viszic à gyalogoknac,
Magokban is azok vtán valánac.

34. Egy kis köz osztánon közöttöc vala,
Király fö louait és viszic vala,
Kinec az ö száma kilentz száz vala,
Louász mestere Bagassaces vala.

35. Az vtán még száz louat visznec vala,
Kic Nisa mezeyén termettec vala,
Kiknec nagy vóltoc czudállatos vala,
A fékec aranyból azoknac vala.

36. Más louász mesterec ezeknec vala,
Ariomardusnac neuezic vala,
Bonczókyoc mind egy egy nagy gyöngy szem vala,
A rostya fel kötue vont arany vala.

37. Három száz király fi azoc nyomába,
Arany koronákba, arany ruhákba,
Lassan, lassan gyalog mendeknec vala,
Iupiter szekere vtánnoc vala.

38. Az soc drága köuel rakatot vala,
Arany oltár rayta czinálua vala,
Kin ezüst edényben egy kis tüz vala,
Aszt ök isten gyanánt imádgyác vala.

39. Nyóltz feyér öreg ló szekeret vonsza,
Es az vezetöye aranyban vala,
Gyalog iáruán öket vezeti vala,
Mert reáyoc ülni nem szabad vala.

40. Húsz szekér az után üresen vala,
Mert czak egy ember is bennec nem vala,
Arannyal ezüstel de gazdag vala,
Drága menyezetes és köues vala.

41. Azok után ismet ezer wr fiac,
Egész Asiából válogatottac,
Egy egy szál kopiát kezekbe tartnac,
Az vasoc mind arany penig azoknac.

42. Tiz ezer király fi azok nyomába,
Mindennec feyében arany korona,
Vtánnoc à király szekere vala,
Nyóltz nagy nisai lò kit vonszon vala.

43. Drága ékességec azoknac vala,
Mind hámyoc mind fékyec aranyas vala,
Patyramphis öket vezeti vala,
Ki az hat wr eggyike fia vala.

44. Paripát királynac it visznec vala,
A kire ülhetne, mikor akarnà,
Aszt készen nyergelue hordozzác vala,
Tiz lakáy mellette aranyba vala.

45. Húsz féle nemzet aszt köueti vala,
Szolásoc, ruháyoc külömbez vala,
Hadi szerszámok is mind külömb vala,
De azért mind tisztes huszár nép vala.

46. Azoc után meg tiz ezer wr vala,
Kic czak Persiából gyültenec vala,
Azoknac ezere mind lanczas vala,
A hegyibe egy egy nagy arany alma,

47. A kilentz ezere kopiás vala,
Töuel à kopiát fel tarttyác vala,
A feyekben penig corona vala,
Aranyas ruháyoc földig ér vala.

48. Király feleségi és soc ágyasi,
Azoknac vtánnoc sietnec menni,
Számtalan azoknac soc szolgaloi,
Tiz ezer louag öket ismet éri.

49. Azoc után egy kis közöczke vala,
Es az töb sokaság osztánon vala,
A soc kialtástól az égh zeng vala,
Elöb elöb lassan igy mennec vala.

50. Mysiaban azért király be iúta,
Troya határában mikor ért vala,
A Scamander vizét hogy érte vala,
Follyamából népe ki itta vala.

51. Az Ida hegyére más nap fel méne,
Troya hún löt légyen, hogy meg szemlellye,
Gyönyörködic vala Troya hellyébe,
Az Ida hegyénec kiességébe.

52. Az hegy óldalában ackor hált vala,
Nagy dörgés villamás tarta étzaka,
Más napon Pallásnac áldozot vala,
Kire ezer ökröt öletet vala.

53. Onnat hogy mingyárást el indult vala,
Abydusba király el iútot vala,
Gyaloghya, louaghya már eggyüt vala,
Ki mind vizet, földet be fogot vala.

54. Egy halmon egy házat rakatot vala,
Feyér máruán köböl az éppen vala,
Király abba szállot vala ö maga,
Hogy à hadát onnat inkáb láthassa.

55. Ot az vizi eröt két felé osztà,
Es szembe vitatni öket kéuánà,
Kic mikor erössen meg vittac vólna,
A nyertes félt király dicziri vala.

56. Más nap az wrakat reggel hiuatà,
„Im be kelünc – vgy mond – már Europába,
Ki ki tisztességét iól meg gondollya,
Es emberségesen magát hordozza.

57. Vigac és emberec, kérlec, legyetec,
Alhatatos szüuet ti vissellyetec,
Föld kerekségébe nagy most hiretec,
Meg lassátoc, aszt el ne veszessétec.

58. Ieles vitéz népre mondgyác, hogy megyünc,
Kit vitézségünckel hogy ha meg verünc,
Az egész világnac wrai lészünc,
Sehúlt senki nem ál osztán ellenünc."

59. Ez szóc vtán ismet tiszteket osztà,
Seregét rendelé, estre hogy iútà,
Nékiec ö magát ismet ayánlà,
Reggel költöznénec, meg paranczolà.

60. Más nap czak aszt várà, hogy meg virradna,
Es à fényes Napnac ö áldozhatna,
Soc fogadássokat néki töt vala,
Ha diadalmasson vinné Susába.

61. Egy kis arany czebret à vizbe veté,
Egy arany czészét is belé vetteté,
Egy aranyas szablyát ö maga vete,
Kickel Hellespontust meg engesztellye.

62. Io reggel à sereg meg indúlt vala,
A sokaság eggyic hidon kél vala,
Hid zörgés kiáltás kösztöc nagy vala,
Nagy veresség közöt az nép kél vala.

63. De az másic hid czak királyé vala,
Vduara népéuel azon kél vala,
Drága virágockal be hintue vala,
Io szagu vizeckel ötözue vala.

64. Elsö nap à louag és à gyalog nep,
Kinec tiz ezere mind koronás nép,
Altal költözénec à szolgálo nép,
Azoc vtán keués minden nemzet nép.

65. Másod nap tiz ezer louag költ vala,
Kiknec kopiáyoc forditua vala,
Corona feyekben sár arany vala,
Iupiter szekere vtánnoc vala.

66. Király à szent szekér vtán iö vala,
Vtán ezer louag kopiás vala,
A vasa aranyból mindennec vala,
Az vtán à soc nép számtalan vala.

67. Eképpen hogy király által költ vala,
Mely egy egész hétig mind tartot vala,
Eiyel is szüntelen költözet vala,
Egy görög felölle igy szólot vala:

68. „Istenem, mit veszted Görög országot,
Es miért neuezed Xersesnec magad,
Ez világnac népét reà mit hordod,
Könnyebben is vólna mert benne módod."

69. Thraciaban egy nagy sic mezö vala,
Doriscusnac mezöt neuezic vala,
Az Hebrusnac vize által foly rayta,
Egy felöl à tenger habya czapdossa.

70. Vagyon erösség is czinálua raita,
Darius ot várat rakatot vala,
Mint végbe kapitánt ot ö tart vala,
Az várnak is Doriscus neue vala.

71. Király à sereggel hogy oda iúta,
Az vizi erö is el iútot vala,
Hadát, mennyi légyen, meg számlaltatà,
Kiben illyen módot tartatot vala:

72. Tiz ezert állatà öszue czoportba,
Aszt körül korláttal vétette vala,
Hogy azok belölle ki mennec vala,
A korlátba ismet wy megyen vala.

73. A gyalog nép ennyi országból vala:
Persia országból elöszer vala,
Mediaból és Arriaból vala,
Cyssia, Bactria népe ot vala.

74. Hircaniaból is sokan valánac,
Assyriaból meg többen valánac,
Scytthiaiac is késztöc valánac,
Gandariaból valók is valánac.

75. Parthia, Sogdia és Corasmia,
A Caspium tenger mellyeké vala,
Sarangiaból is soc nép gyült vala,
Vcya, Myia népe ot vala.

76. Parianiaból soc népe vala,
Arabiaból még sockal töb vala,
Egyptusból és Indiaból vala,
Carthágo felöl is nem keués vala.

77. De Cappadocia, Paphlagonia,
Lydia, Ligia, Mariandia,
A két Armenia népe ot vala,
Ot vala Phrygia és Bithynia.

78. Még Misiaból is sokan valánac,
Lasiniából még többen valánac,
Mylia, Lyia mind ot valánac,
Tybareniából is ot valánac.

79. Marones népek is mentenec vala,
Mares és Saspires nép is soc vala,
Colchis szigetböl is soc nép gyült vala,
Alarodiából annál töb vala.

80. De Cabaliából, Tamaneából,
Pontimatiából és Egliából,
Mind ielen valánac Sagarciabol,
Heted fél száz egész tartományokból.

81. A louagoc penig ezek valánac,
Leg elsöc valánac persiaiac,
Nomadessec azok után valánac,
Kic mind nyóltz ezeren szépen valánac.

82. Valánac louagoc Mediából is,
Es Cissiából is, Indiából is,
Caspius hegy megöl, Bactriából is,
Paricaniából, Arabiából is.

83. Arabiaiac vtól valánac,
Mert teuessec kösztöc sokan valánac,
Ellensége penig teue az lónac,
Louagoc nyóltzuan ezeren valánac.

84. A gyalog hadnagyoc Otanes vala,
Kinec à leanya királynál vala,
A másodic hadnagy Tigranes vala,
Cyrus nemzetiböl valo az vala.

85. Anaphanes harmadic hadnagy vala,
Megapanus negyedic neue vala,
Hotaspes, Histaspes hatodic vala,
Sisamnes, Pharnazenes nyóltzadic vala.

86. Azanes, Artiphius tizedic vala,
Pherendares és Atraintes vala,
A Sogdia népé Azanes vala,
Külön hadnagy minden nemzeten vala.

87. Czak hadnagy is kösztöc száznál töb vala,
Mindenic peniglen fö fö wr vala,
Királynac ki báttya, ki öcze vala,
Királlyi nemzet is kösztöc soc vala.

88. Hadi szerszámok is imillyen vala,
A persiai nép süueges vala,
Mellyet semmi fegyuer meg nem fog vala,
Testén hal héy módra fegyuer dereka.

89. Röuid kopiáyoc, hoszszu kéz iyoc,
Hoszzu nádszál nyiloc, öuön handsároc,
Feyében némelynec keréc sisakyoc,
A karyokban vagyon meg vetet vrkoc.

90. Czak à földi erö penig ki vala,
Kiuel király ömaga megyen vala,
Huszon hét száz ezer szám szerént vala,
Czak gyalog és huszár nép az mind vala.

91. Leg fö kapitányi haton valánac,
Ki eocze, ki báttya azok királynac,
Tiz ezertöl külön válua hadánac,
Kiket hinac vala halhatatlannac.

92. Mert ha ki közzülöc ki esic vala,
Vagy betegség miat el marad vala,
Hellyébe mingyárt mást választnac vala,
Sem töb, sem keuesseb soha nem vala.

93. Ezeknec hadnagyoc Hidarnes vala,
Válogatot szin nép mind eggyig vala,
Persiai wr rend mindenic vala,
Szántalan aranytól fénlenec vala.

94. A louag hadnagyoc hárman valánac,
Harmamitres és Titaeus valánac,
Farnuces à neue az harmadiknac,
De el kellet vala maradni annac.

95. Mert mikor Sardisból ki iönec vala,
Louát alatta vgráltattya vala,
Egy eb à lò alat el fútot vala,
Kibe à lò lába meg botlot vala.

96. Farnuces à lóról le eset vala,
Mely esésbe ottan meg szakat vala,
Az aszszu kórságban ö eset vala,
Azért el maradni kelletet vala.

97. A louat à helyre vitette vala,
A hún szinte vélle meg botlot vala,
Ot mind négy szárát el vágatta vala,
Mászszor senki alat meg ne botlana.

98. Eorög gállya ezer két száz hét vala,
Kiket ez nemzetec vittenec vala,
Syriabeliec és Fenicia,
Es Sido országban kic laknac vala.

99. Más fél száz gállyáual Cypria vala,
Czak harmintzal vala az Pamphilia,
Eotuennel peniglen vala Lycia,
A doreseknec is czak harmintz vala.

100. A karessec penig hetuen gállyáual,
De az ionessec valánac százzal,
Es az eolessec hatuan gállyáual,
Az hellesponssiak is szinte százzal.

101. Az abydussiac ot nem valánac,
Mert az hid örzeni hagyattatánac,
Pontusból is azért sokan valánac,
Hadnagyi ezeknec ezek valánac:

102. Ariabignes vala Darius fia,
Masod Prexaspes, Aspatines fia,
Harmad Megabizus, Megabetes fia,
Negyed Akimenes, Darius fia.

103. Apro hayóc penig à kic valánac,
Eotuen euezöre valóc valánac,
Harom ezer felet ezek valánac,
Ezeknél apróbbat meg sem oluastác.

104. Egy aszszony állat is ez hadban vala,
Artemisianac neuezic vala,
Wrától özueggyé maradot vala,
Nagy hertzeg az wra éltében vala.

105. Kitöl egy kis fia maradot vala,
Halicarnassust ö mind birya vala,
Calidnianak is paranczol vala,
Cous, Nissyria is öué vala.

106. A hadakozást meg kéuánta vala,
Orsoyát, gusallyát meg vnta vala,
Nem nyúghatéc veszteg palotayába,
Eot gállyáual Xersest köuette vala.

107. Minden hadát Xerses látni keuánà,
Azért szekerében louat fogatà,
Nemzetség szerént öket mind el iárà,
Hazáyát mindennec meg kérdi vala.

108. Egy titkos deákya mellette vala,
Véle neueket fel irattya vala,
Hogy aszt el végezé, hayóba szálla,
Szép aranyas mennyes à hayo vala.

109. Az vizi eröt is abban el iárà,
Es minden nemzetséget fel iratà,
Aszt is immár véghez hogy vitte vala,
Demaratust hozzà hiuatta vala.

110. Az peniglen spartai király vala,
De az ország ötet ki üszte vala,
Susába királyhoz ö fútot vala,
Királyt ingerleni à görög hadra.

111. Mikor azért ötet be hittác vólna,
„Mint tetzenéc – király kérdezi vala –,
Merneké ellenem meg moczannia
A görögec – vgy mond – vagy meg várnia?

112. Mert az en értelmem az, bizonyára,
Hogy valakic laknac az nap nyugatra
Es északra, nem hogy Görög országba,
Nem tudnánac ennyin fel gyülni soha."

113. Demaratus haluán, térd haytua monduán:
„Hatalmas nagy király, ha szabad vólna,
Tudnám, mit kellene mondanom rólla",
Szabadságot király adà szolásra.

114. Azért Demaratus: „A Görög ország
Nem igen nagy – vgy mond –, de erös ország,
Nagy bölczesség benne és minden ioság,
Erös töruénnyel él az à kis ország.

115. Czak Lacedemonról mert hogy en szóllyac,
Az te keuanságodat meg sem hallyác,
Hadokat elödbe te reád hozzác,
Ezeren népedet ök meg probállyác."

116. El fakada métue király, és monda:
„Az merö bolondság ö töllec vólna,
Spartánac hiszen te voltál királya,
Meg mérnélé mingyárt tizzel vinia?

117. Más az, hogy királyoc léuén azoknac,
Két annyit tehettél, mint eggyic annac,
Ha tizzel vinna meg eggyike annac,
Töruény szerént veled húszan vinánac.

118. De ha czak illyenec mind, az mint te vagy,
Vagy mind czak ekorác és nem nagyobbac,
Eorömest meg nézem, mint meg viyanac,
Ha szinten annyin is, mint mi, vólnánac.

119. Mert az en hadamban ollyak is vadnac,
Nem czak egy vagy kettö, de vgyan sokac,
Kic három göröggel is meg vihatnac,
Söt négyetis bennec semminec tartnac."

120. Monda Damaratus: „Jól értem vala,
Hogy most szolassomnac hellye nem vala,
De miuel hogy engem eröltetz vala,
Azért szoléc felségedhez bisztomba.

121. Mert aszt te felséged igen iól tudgya,
Mint öket szeressem, iól meg láthatta,
Attyámtól maradtól Sparta meg foszta,
Hazámból ki üze, attyádhoz hayta.

122. En bizony sem tizzel, sem keuesebbel,
Eorömest nem vinám meg, sem czak eggyel,
De azérton erös kénszeritéssel
Meg vinnéc eggyickel, akar mellyickel."

123. Ez szóc vtán Xerses hadát inditá,
Doriscusban praetort, Mascamust hagyá,
Mentében á houa király ér vala,
Mind el viszi vala vélle á hadba.

124. Hogy Samothracian által ment vala,
Es Stryma várossát el érte vala,
Az melly Lissus neuö viz ot foly vala,
Aszt à király hada meg itta vala.

125. Egy Pissirus neuö várost hogy ére,
Nagy morotua vala annac mellette,
Hal meg mondhatatlan soc vala benne,
Aszt is mind fel iuà az király népe.

126. Akantumba király mikor el iútà,
Hogy gazdálkodnánac meg paranczolà,
Egy nagy attyafia királynac vala,
Történéc azomba, hogy az meg hala.

127. Artakesnec ötet neuezic vala,
Rayta király igen bánkodot vala,
Nagy fris tort temetéssére czinála,
Négy wy heán öt sing ez ember vala.

128. Valamely városba király hál vala,
Es gazdálkodnioc néki kel vala,
Nagy szükölködésre ügyec iút vala,
Semmiec magoknac nem marad vala.

129. Antipater lakic egy Thasiaba,
Gazdag, dús és király Orgisnac fia,
Királynac magától vaczorát ada,
Kire négy száz talentuma költ vala.

130. Hogy az gazdasagnac hire ment vala,
Minden város erössen készül vala,
Buzát, zabot, arpát be szednec vala,
Eorletnec, süttetnec, fözetnec vala.

131. Barmokat hizlalnac, madarat fognac,
Tyúc, lúd fiat gyütnec, igen halásznac,
Ezüst, arany pohárt, czészét czinálnac,
Királynac és à kic ö vélle mosdnac.

2189 A Kantumba

132. Az töb népnec czak enni adnac vala,
Kikre czak kenyér is soc megyen vala,
Királynac asztalt àkic vetnec vala,
Más nap reggel mindent el visznec vala.

133. Mikor király iútà Abderitába,
Es minden élést ot fel laktac vólna,
Semmi szegényeknec nem maradt vólna,
Görög Megacreon rólla igy szóla:

134. „Azon bátor hálát adgyunc Istennec,
Hogy czak egyszer adunc enni Xersesnec,
Mert ha kétszer ennéc, à mint egyebec,
Mi nállunknál szegénbec nem lennénec."

135. Ert vala már király Pieriaba,
Hogy az mely köuetet el küldöt vala,
A görögöc közzül viszsza tért vala,
Némely földet és vizet hozot vala.

136. A kic attác vala, ezek valánac:
A thessalus népec és dolopessec,
A perebiussoc, eniensessec,
A locrusbeliec és magnetesec.

137. Az akeussoc is, meliensessec,
Az friotac és az thebásbeliec,
Beotiaiac, kolkisbeliec,
Mind az király pártyán valánac ezec.

138. Xerses Athenásba nem küldöt vala,
Mert egyszer az attya hogy küldöt vala,
Kit tömlötzbe bennec dúgtanac vala,
Kit penig à kútba butattác vala.

139. „Földet, vizet – monduán – vigy királyodnac,
Szabad mind fenékig vize az kútnac,
Földet à tömlötzböl váyhatz wradnac,
Igy hódolunc mi meg az medusoknac."

140. Azért oda király nem küldöt vala,
Es reáyoc igen haragszic vala,
Athenás Spartaual egyet ért vala,
Kic királytól igen rettegnec vala.

141. Iöuendö mondóhoz küldtenec vala,
Ki nekic bizonnyal meg mondta vala,
Bár királyt Athenás hon meg ne várna,
A fa fallal azert sokat használna.

142. Mi légyen à fa fal, nem értic vala,
Némellyec az várra aszt vetic vala,
Kinec à réghi fala fából vala,
Themistocles végre elö igy szóla:

143. „Athenásbeliec, ne retteghyetec,
A fa fal mi légyen, nám, nem értitec,
Azon ti bizonnyal hayót érczetec,
Hayón király hadát meg verhetitec."

144. Még király Sardisból ki nem ment vala,
Athenás kimleni hogy küldöt vala,
Király készületi, hada látnia,
Kiket à kimléssen meg kaptác vala.

145. Kinzás által azok meg mondtác vala,
Hogy ök czak kimleni küldettec vólna,
Aszt mikoron király meg tudta vala,
Eöket eleibe vitette vala.

146. Hogy meg kinzottác vólt, aszt igen bánà,
Mindent önékiec meg mutattatà,
Sereghi köszt széllel el hordoztatà,
Meg ayándékozà és el boczátà.

147. Azért király hadát mind tudgyác vala,
Es felette igen remültec vala,
Segitséget széllel kúldúlnac vala,
A mint lehet vala, készülnec vala.

148. Gelon királyhoz is el kültec vala,
Ki Siciliaba hatalmas vala,
Siracusas várast ö birya vala,
Soc töb tartományoc wrallyác vala.

149. De Gelon ily választ nékic töt vala:
„Ha engem tennétec imperatorrà,
Görög ország hada töllem halgatna,
A segitség töllem néktec kész vólna.

150. Két száz öreg gállyát mellétec vinnéc,
Húsz ezer fegyuerest à mellé tennéc,
Két ezer louaggal en magam lennéc,
Louon fegyuerest is nyóltz ezert vinnéc."

151. De Syagrus, à ki fö köuet vala,
Illyenképpen nékie felelt vala:
„Oh, mint sirna – vgy mond – à Pelops fia,
A te keuánságod mikor halhatna.

152. Sirna Agamemnon, ha meg tudhatnà,
Hogy mi, kic fök vagyunc Görög országba,
Attuc volna magunkat Gelon alà!"
Erre Gelon ismet igy felelt vala:

153. „Keuánságomat im meg határozom,
Legyec imperator en à szárazon,
Hogy ha ti akartoc lenni à hayón,
Auagy en à vizen, ha ti szárazon."

154. Felele Syagrus: „Vadnac hadnagyinc,
Czak hadat keuánunc, vadnac vezérinc,
Imperatorockal rakuác városinc,
Czak köz népre vólna szükségünc nékünc."

155. Monda Gelon: „Palléroc sokan vattoc,
Ninczen penig kinec pallérkodnotoc,
Azért wratoknac meg mondhattyátoc,
Ez esztendöböl ki aszszot tauaszszoc."

156. Ez szónac értelme penig az vala,
Mint hogy szeb virágosb à tauasz vólna,
Görög had virága az öué vólna,
Ki mostan mellölec el czúszni fogna.

157. Hogy a segitséget nem kaptác vala,
Soc felé ismet el küldesztec vala,
Sokan, kic ighirtec, nem attac vala,
De meg azért sokan attak is vala.

158. Czak vizi eröuel készülnec vala,
Mert Themistoclesnec hittenec vala,
A városból mind ki költösztec vala,
A tengeren el be futottac vala.

159. Egy erös hely Eubea felé vala,
Termopilánac aszt neuezic vala,
Nehéz szoros vta tengeren vala,
Annál szorosb penig szárazon vala.

160. Oda költeznénec, végesztéc vala,
Hól nem férne hozzáyoc Xerses hada.
Xerses hogy el iúta Pieriaba,
Eok is be szállánac à heu Pilaba.

161. A mig Xerses oda érkezet vala,
Tiz gállyát el külde elöl iáróba,
Sciatomra azok hogy iúttac vala,
Három pártos gállyát leltenec vala.

162. Hartzot egy más közöt azért adánac,
Czak hamar egyikét meg vöuéc annac,
Feyeket szedéc az benne valóknac,
A kettei nagyob munkát adánac.

163. De aszt is à persác el fogtác vala,
Hadnagy Asonides egyikben vala,
Kit külömben meg nem foghattác vala,
Hanem kontzról kontzra öt hántác vala.

164. Azomba Xerses is el iútot vala,
Hada minden felöl meg többült vala,
Helyet, hún le szállyon, nem lelhet vala,
Mert mind földet vizet el lépet vala.

165. Summáya hadánac ennyi szám vala:
Ezer két száz és hét gállyáya vala,
Czak kic Asiaból hozattác vala,
Kikben két száz negyuen ezer nép vala.

166. Három ezer gállya aprobad vala,
Kikben két száz hetuen öt ezer vala,
A gyalog huszon hét száz ezer vala,
Nyóltzuan ezer penig à louag vala.

167. Ez czak Asiaból valo had vala,
Es czak hadakozni valo nép vala,
A szolgác, euezöc küuül ez vala,
Az élés haytókat sem tudom oda.

168. Europából földön ezek valánac:
A thraciaiac, bottiaiac,
Peoniaiac, brigiaiac,
Heordus nemzetec és calcissiac.

169. Perebussoc kösztöc és pieressec,
Dolopessec is és eniensessec,
Akeus népek is és magnetessec,
Három száz ezeren valánac ezec.

170. Szolga rendet, mondám, ide nem vetet,
Sem sütö, sem moso aszszonnépeket,
Királynac, wraknac feleségeket,
Szekér vezetöket és petzéreket.

171. Mert feleségeket ök el nem hattác,
Daykác, szolgalóyoc mind velec vóltac,
Azok is keuesben nyiluán nem vóltac,
Söt az irás mongya, hogy többen vóltac.

172. De tudom, ezeket is czak annyira,
Egy summában azért ennyi nép vala:
Hetuen két száz ezer szám szerént vala,
Még töb haszontalan felénél vala.

173. Senkinec ne tesséc tehát czodánac,
Hogy soc follyo vizet el fogyattanac,
Soc állo vizeket mind meg ittanac,
De enniec valót hogy kaphattanac.

174. Ennyi soc nép köszt is senki nem vala,
Sem szeb, sem magassab mint király vala,
Személlye szerént is ö mélto vala,
Hogy kit ennyi soc ország wralhatnà.

175. A Xerses tábora Trekinig vala,
Az egész északot be fogta vala,
A görögec délre szállottac vala,
Es à heu Pilaba szorúltac vala.

176. A Pilakba penig ennyi nép vala,
Ki à Xerses hadát ot várya vala:
Sparta várossából három száz vala,
Az Mantienaból két ezer vala.

177. Ezer száz húsz vala Arcadiaból,
De czak négy száz vala szép Corinthusból,
Mycenasból nyóltz száz, két száz Fliusból,
Tespiaból hét száz, negy száz Thebásból.

178. Az Athenássiac vizen valánac,
Artemisiumnál készen valánac,
A kic à Pilac köszt eggyüt valánac,
Leonides vala az ö hadnagyoc.

179. Mihelt penig Xerses le szállot vala,
Ezek ottan mind el iyettec vala,
El szökni feyenként akarnac vala,
Hogy ha Leonides engedi vala.

180. Mert mind addég öket intette vala,
Szép szoual, haraggal nékic szólt vala,
Hogy az el menést halasztottác vala,
Hanem segitségért küldöttec vala.

181. Xersés még hogy vala Thessaliaba,
Oda gyülésseket értette vala,
Es hogy Leonides elöttec vólna,
Hercules nemzete ö penig vólna.

182. Egy louagot azért király el külde,
Ki mennyin legyenec, iól meg kimellye,
Es mit miuellyenec, aszt is meg nézze.
Ki az istrasához mikor el ére,

183. A torkolát elöt à kic valánac,
Némellyec közüllec tehát iatzodnac,
Némellyec veszteg is bennec nyugosznac,
Hayat is fössölnec, pallyát is fútnac.

184. Kit hogy à louagtól király meg tudà,
Semminec alitnac maid ezek mondà,
Egy medus hadnaggyát ottan hiuatà,
Hogy reáyoc mennyen, meg paranczolà.

185. A cissussokat is el vigyed veled,
Fogua hayczad ide öket elötted,
Meg ne öld, hanem czak iól meg kötöztesd,
Nám semminec vélnec az hiuán ebec.

186. Mikor azért egybe rohántac volna,
Sokan húllania kesztenec vala,
Maga czak az istrása még az vala,
Czak à spartai had az penig vala.

187. Mert szerrel istrását állanac vala,
A szer penig ackor ö raytoc vala,
A töb várasbeli nép bellyeb vala,
De czak ez keuésis ieles nép vala.

188. Nagy vér ontás kösztöc azért indula,
A görögec közzül egy sem vész vala,
De à király népe húlton húl vala,
A görög is töllöc véressül vala.

189. Hogy király à dolgot meg tudta vala,
Es à medusoc el fáradtac vala,
A halhatatlanokat küldte vala,
Mert azokat iobbaknac tarttya vala.

190. De azok is iobban nem vittac vala,
Sokan is közüllöc meg hóltac vala,
A sokaság semmit nem használ vala,
Király penig erös czak azzal vala.

191. Viszsza à táborra mind fútnak vala,
Eggyic à másikon által húl vala,
Királlyal semmit nem gondolnac vala,
Ki végre maga is oda ment vala.

192. Azaz egy nap azért abba tölt vala,
Más napra hogy immár költenec vala,
A hartzot viszont wyitottác vala,
Azért à szerencze nem wyúlt vala.

193. Király az melly székben az nap ült vala,
Kiböl az viadalt szemleli vala,
Háromszor vgrot fel nagy haragyába,
Meggyen à latroknac, nem tudgya vala.

194. Fészkekböl ki vonni mert nehéz vala,
Más az, hogy mind ember, nem czak nép vala,
De à király hada czak mind nép vala,
Igen szoros penig à hely is vala.

195. Egy görög királyhoz iúta azomba,
Epialtesnec öt neuezic vala,
Királynac egy ösuént mutatot vala,
Mellyen à Pilakba szálhatni vala.

196. Azért à Hidarnes hadát el küldé,
A Pilác teteyét ki hogy el éré,
A focissiakat rólla le veré,
Onnat à Pilakba szállot vala be.

197. Király is mikoron gondolta vala,
Hogy immár Hidarnes oda ért vólna,
Egy czoport hadáual ö is indula,
A mely felöl tegnap vittanac vala.

198. Nagy hartz à kęt félben azért indula,
Egyikis másiknac nem enged vala,
Leonides öket biztattya vala,
Király az öueit sem hadgya vala.

199. Király mikor meg siualkodic vala,
Egymást az ö népe tapodgya vala,
A nagy szorosságba nem vihat vala,
A tengerbe bennec soc esic vala.

200. Hidarnes azomba hogy el érkezéc,
Es à görögöket belöl meg kezdéc,
A nyeresség ottan néki adatéc,
A szegény görögec ottan el vesztéc.

201. Azért iob részére mind ot veszénec,
A kic el futánac, keuesen lönec,
Király hadából is sokan veszénec,
De föképpen hárman vgyan hertzegec.

202. Kettei királyal édes egy vala,
Hiperantes és Abrocomes vala,
Az attyánac öcze harmadic vala,
Atarnesnec ötet neuezic vala.

203. Immár az viadalnac vége vala,
Király Demaratust hamar szolita,
Már tanácza mi vólna, kérdi vala,
Demaratus igy tanáczollya vala:

204. „Felséged három száz gállyát válaszszon,
Kit à spartai határba boczásson,
Ot egy Cythéra neuö sziget vagyon,
Mellyet te felséged el foglaltasson.

205. Egész Lacedemont abból meg vehed,
Söt szomszéd várostis mind el veszthed,
Spartaba igy öket mind haza vehed,
Es végre onnatis kezedben eythed."

206. Akemenes, ki király öcze vala,
Ennec à tanácznac ellene szóla,
Királynac tanáczúl aszt atta vala,
Hogy mind földi, vizi had eggyüt vala.

207. Xersesis miuel hogy maid iffiu vala,
Az öcze tanáczán inkáb indula,
A Demaratussét meg vette vala,
Maga ot nöt léuén ö iót szól vala.

208. Hadáual azért király el indulà,
Földen, vizen mind együt megyen vala,
Mikor Attica tartományba iuta,
Minden várost fel dúlnac, gyutnac vala.

209. Egész Beotiát be iártác vala,
Várossit faluit rablottác vala,
Plateat várostis fel gyuttac vala,
Tespiánac azont miueltéc vala.

210. De föképpen templumot gyutnac vala,
Mert ökis meg égettec vólt Sardisba,
Ez hadnakis leg föb oka az vala,
Királyis à kölczönt fizeti vala.

211. Atticában azért már király vala,
Mindent éget, dulat, koborlat vala,
Mert à föld népe mind el futot vala,
Végre Athenásra király el iuta.

212. A várossat pusztán találta vala,
Templomban egy nehány czak futot vala,
Es egy nehány kuldus elötte vala,
Salamis tengeren à töbi vala.

213. A várában azért sokan valánac,
A kic à fa falban bizakodánac,
Xerses ellenébe szálla à várnac,
Teres teteiébe egy domboczkánac.

214. A vár vitatáshoz mingyárt kezdete,
Tüzes laptát elö sokat szerzete,
De soc nyilakrais szöszt kötesztette,
Kiket meg gyutatuán mind be lötete.

215. A várbeliekis forgódnac vala,
Az ostromnac menöket vágyác vala,
Nyakokba malom köuet hánnac vala,
Soc forro vizetis ki döytnec vala.

216. De az ostrom aual nem tágul vala,
Ostromnac egy más hátán mennec vala,
Király szaua hangos, nogattya vala,
Tölle, mint Istentöl, vgy félnec vala.

217. A mely felöl azért meredekb vala,
A várat à felöl meg hágtác vala,
A haláltól semmit nem félnec vala,
Vgyan egymást éric, vgy hágnac vala.

218. Kit hogy meg látánac à várbeliec,
Mondhatatlan igen meg iyedénec,
Sokan nyakra före alà szekénec,
Soc à templombais be futa bennec.

219. Azért à kic elöb be hágtac vala,
A többinec kaput nyitottac vala,
A sokaság azon be tódúlt vala,
A kiket kaphatác, le vágtác vala.

2542 sokan

220. A templom marháyát mind fel kapdossác,
A benne valókat szablyára hányác,
A várat mind templomostól fel gyutác,
Városat acképpen égetéc, rontác.

221. Onnét király ottan postát boczátà,
Susába báttyánac meg irta vala,
Hogy egész Attica már kézben vólna,
Athenast várastól meg vötte vólna.

222. Nagy örömec vala raita Susába,
Eorömekben vgyan tántzolnac vala,
Vtakat virággal be hintnec vala,
Az ö isteneknec áldoznac vala.

223. De hogy à görög had meg tudta vala,
Mely ackor Salamis tengeren vala,
Atticáual király hogy mint bánt vólna,
Tanáczot felölle tartottac vala.

224. Tanáczban aszt leléc, hogy meg viyanac,
Király hadát bellyeb ne boczátanác,
A tengertöl penig ne táuoznánac,
Mert ot vólna hellye viadallyoknac.

225. De királyis már vgy végezet vala,
Hogy ha az tengeren öket kaphattya,
Vizi ereyét reáyoc boczássa,
Mind földen, mind vizen öket el roncza.

226. Azokaért hadát két felé osztà,
Az vizi ereyét el inditatà,
Salamis tengerre igazitatà,
Eomagais söt hozzáyoc szakadà.

227. Az szárazon valo hadis indula,
Peloponnesusra az siet vala,
A görögec hada elég nem vala,
Hogy mind à kettönec eleit állya.

228. Söt hogy aszt némellyec értettéc vala,
Rettenetes igen iyettec vala,
Mingyárt el oszlani akarnac vala,
Atticat el hadni akaryác vala.

229. Peloponnesusba inkáb siessünc,
Inkáb illik nékünc aszt meg öriznünc,
Hogy nem Atticaért touab törödgyünc,
Aszt immáron Xerses meg vötte töllünc.

230. Az athennassiac raita busultac,
Könyörgéseckelis nem sokat fognac,
Rolla Themistoclessel ök szolánac,
Ki hamar ily módgyát lelé dolgoknac:

231. Egy szolgaiát gyorsan elö szolità,
Xerseshez czak titkon küldötte vala,
Ki mikoron hozza el iutot vala,
Az wra szauáual igy szólot vala:

232. „Themistocles engem azért boczáta,
Hogy ö felségednec iauát kéuánnya,
Viszszauonássokat immár el vnta,
Azért felségednec mondanom hagya.

233. Azoc felségedtöl vgy meg iyedtec,
Hogy mind fel készültec, hogy el mennyenec,
Semmitis egymástól ök nem értenec,
Azért mostan könnyen meg verhetnétec."

234. Xerses hogy aszt halla, raita örüle,
Hadnagyinac gyorsan mind el izene,
Vala *de* nem meszsze egy szigeteczke,
Arrais népében által vettete.

235. A had két szárnyátis el ki nyuttatà,
Hogy az ellenséget közbe szoricza,
A tenger iob részét be fogta vala,
Ezeket mind éiyel szerzette vala.

2623 be

236. Az ellenségis nem alkhatic vala,
Egyic fél másickal osztozic vala,
El oszlani immár akarnac vala,
Czak szinte à virratát váryác vala.

237. Azomba tekintéc à király hada,
Már ütközetre hát ki állot vala,
Látac, hogy az el oszlás el költ volna,
Azért viadalhoz készülnec vala.

238. A két vizi erö hogy egybe mene,
Nagy kiáltás vala mind à két félbe,
A tenger vizeis hiu beléie,
Királyis gyakorta kiált à vizre.

239. Egy hegy alat király mert kün ül vala,
Hegyet Egaleusnac hiyác vala,
Xerses ot setzelben üldögel vala,
Secretariussa mellette ál vala.

240. Egy nehány fö wris ielen ál vala,
Ha kit emberkedni meg látand vala,
Ki vólna, mingyárt meg tudattya vala,
Es egy könyuetskébe iedzeti vala.

241. Artemisiais igen vi vala,
Noha aszszonyállat, de vitéz vala,
Egy gáilyát à vizbe meritet vala,
Kiért dicziretet nagyot nyert vala.

242. Király aszt mikoron meg látta vólna,
Es kiczoda legyen, meg tudta vólna,
Mongyác, az wraknac hogy mondta vólna,
Aszszonyállattól az nagy dolog vólna.

243. „A férfi most nekem mind aszszonynép vólt,
Az aszszonynép penig nam, ferfiu vólt,
Ionac à kit véltem, à leg roszszab vólt,
Népemnec à roszsza eddig még iob vólt."

244. Hogy à két had iobban meg elegyüle,
Nem kezdéc meg egymást iol ismernie,
Föképen à király soc féle népe,
Azért ök kezdenec igen vesznie.

245. Gyakran ömagoc köszt hartzolnac vala,
Egymást meg késsére ismeric vala,
Az ellenség mint hogy keuesseb vala,
Minden felé könnyen el térhet vala.

246. Azért ö közüllec à kic veszénec,
Mind keuessec közzül töbnec tettzénec,
Hogy nem az más részröl kic el essénec,
Noha ök szám szerént többen veszénec.

247. It vesze királynac egy édes öcze,
Kinec Ariabignes vala neue,
A király hadából töb abba vesze,
Hogy *u*zni nem tuduan belé merüle.

248. Látuán azért király vesztét népénec,
Es okos hartzokat à görögeknec,
Végezé, hogy békét hadgyon nékiec,
De nem ielenté szándékát senkinec.

249. Vyabban meg vini mint ha akarna,
Sántzot Salamisban vgy hányat vala,
A terhes hayokat rendeli vala,
Hogy erösseb lenne vélle tábora.

250. Allatomba de más szandéka vala,
Postát Asiába boczátot vala,
Szerenczétlenségét meg irta vala,
Kin egész Persia meg busult vala.

251. Királyt sockal inkáb ök féltic vala,
Hogy nem mint az had vesztét szánnyác vala,
Czoda, Mardonius mint fél vala,
Hogy királyal ily kárt vallatot vala.

2676 üzni

252. Mert à görög hadra ö vitte vala,
Már hogy belé hadnà, azon fél vala,
Görög vesztét penig kéuánnya vala,
Azért király elöt igy szolot vala:

253. „Király, ne bánkodgyál à keués kárért,
Mi nem hayón viyunc Görög országért,
A szárazon mind meg lakolnac ezért,
Mint hogy meg lakoltac bennec Sardisért.

254. Hogy ha felségednec penig szandoka
Ninczen az it valo meg mulatásra,
Hadgyon válogatua nekem ez hadba,
Három száz ezerig louag gyalogba.

255. Gobris igaz fia bátor vgy legyec,
Eorömmel Susába és vgy mehessec,
Hogy Görög országot meg haytom néked,
Rabbaiddà tészem mind öket néked."

256. Az tanáczra Xerses néki halaszta,
Ki mikor azont iauallotta vala,
Mardonius mellé népet adata,
Eo peniglen haza készülget vala.

257. Mardonius még à nepet választtya,
Es királyis késsic Thessaliaba,
Delphisböl varáslo mé*n*e Spartába,
Xersest meg büntetnec, aszt hadgya vala.

258. „El ne szenuedgyétec – vgy mond – nékie,
Az tü királytokat hogy meg ölette,
Mert bizonnyal nem iártoc iól érette!"
Sparta hogy aszt halla, rólla végeze.

259. Köutet Xerseshez küldöttec vala,
A dolog mi vólna, meg mondtác vala,
Király nagy katzagua halgattya vala,
Sokáig eggyetis rà nem szólt vala.

2715 méue

260. Végre fel emeluén szömeit, monda:
„Ihon Mardonius (mert ot ál vala)
It marad, meg fizet nékiec rólla,
Mint szinte érdemlic, vgy leszen rólla."

261. Mardoniust Xerses más nap el hagya,
Haza Susa felé el indult vala,
Nagyon siet érni Hellespontusra,
Semmi hadat vélle nem viszen vala.

262. Hidarnes képében had elöt vala,
Valahoua penig érkeznec vala,
Czak nyers gyümölczelis iól laknac vala,
Söt czak pasitot is meg észnec vala.

263. Végre à vér hasba estenec vala,
Kitöl vgy meg emésztettenec vala,
Hogy maid tized része mind meg holt vala,
Betegenis soc el maradoz vala.

264. Valahoua penig király iút vala,
Mindenüt nékiec meg hadgya vala,
Hogy à betegekre ki ki gondolna,
Eo maga el ére Hellespontusra.

265. De ot ám az hadis meg érte vala,
Es haión kele el mind Asiába,
Mert à hidat az szél el hánta vala,
Királlyal érénec azért Sardisba.

266. Mardonius penig à Gobris fia,
Ki Thessaliába maradot vala,
Minden módon eszét forgattya vala,
Hogy magát királynac meg mutathassa.

267. Macedoniai egy Sándor vala,
Attyát Amyntasnac neuezic vala,
Mardoniusnac iò baráttya vala,
Külde köuetségen aszt Athenasba.

268. Mert Macedonia Xersesé vala,
Még Dariusnac az meg hodlot vala,
Ackor feidelme Amyntas vala,
Amyntasnac fia ez Sándor vala.

269. Mardoniusnac ily tanácza vala,
Ha ö Athenást meg hodoltathatna,
A tenger mellyeket onnat le birna,
Es vgy Görög ország mind kezbe iutnà.

270. Köuetséget Sándor szépen meg monda,
Mellette magától is sokat szólà,
De Athenas ingyen czak meg sem hallà,
Azért Alexander üressen iárà.

271. Mihelt Mardonius az választ halla,
Ottan minden népét készülni hagya,
Es Attica felé el inditatà,
Athenast meg venni ismet akarà.

272. De mikor az városhoz iutot vólna,
Egy embertis benne nem talált vala,
Mert mind Salamisra költösztec vala,
Az üres városba azért le szálla.

273. Onnat meg wiyabban nékic izene,
Magokat meg adnác, talám iob lenne,
De Athenas arra ismet vesztegle,
Hanem egy köuetet Spartába külde.

274. Segitséget Spartától kéret vala,
Kit azoc nékie meg attác vala,
Pausanias neuö had elöt vala,
Ieles vitéz hadnagy ez görög vala.

275. Mardonius hogy aszt meg tudta vala,
Hogy czak közel az ellenség tábora,
Athenást wiyabban ismet fel gyúta,
Es viszsza siete onnat Thebásba.

276. Fele vtát immár el mente vala,
Hogy hértelen hozza egy posta iúta,
Spartából hogy ki iöt más had is vólna,
Es Megara felé szandoka vala.

277. Mardonius azért hadát térité,
Es Megara felé vinni sieté,
Elöszer azokat ha meg verhetné,
Az után meg térne bár Thebás felé.

278. Megara határát azért el rablà,
Es meszsze ki méne az nap nyugatra,
Soc nemzetségeket meg hodoltatà,
A spartai hadat de nem kaphata.

279. A midöre onnat viszsza tért vala,
Thebas varossába be szállot vala,
Annac az mezeién tábort iártatà,
A had öszue gyültét ot várya vala.

280. Ki mihelt mind öszue gyülhetet vala,
A hódolt görögec fel gyültec vala,
Platea sikyára ottan ki szállà,
Asopus neuö viz holot foly vala.

281. Hogy aszt à görögec meg tudtác vala,
Indulánac ök is Eretriaba,
A Cytheron alat hogy mennec vala,
Mardonius öket meg látta vala.

282. Masistiust azért gyorsan szolità,
Nagy kedues wr vala az Persiaba,
A louag sereggel öt el boczátà,
Az ellenség vtát hogy meg állanà.

283. Erös hartzot azért ot inditánac,
Es mind à két félben sokan hullánac,
Hogy nagy vala loua Masistiusnac,
A hamaryát löni találác annac.

284. A lò à seb miat el tántorodéc,
Es Masistius is rólla le eséc,
Emberül talpán is sokat forgódéc,
De végre maga is által veretéc.

285. Mardonius hogy aszt meg tudta vala,
Mondhatatlan nagy sirást tészen vala,
Az egész had ötet iaygattya vala,
Mert ieles fö ember és nagy wr vala.

286. Azért el végezé boszszuságába,
Hogy véllec meg viyon vgyan valóba,
Társa halaláért boszszuiat állya,
Négy száz ezernélis ö többen vala.

287. Fö görög hadnagy Pausanias vala,
Ieles okos vitéz ember à vala,
Száz nyoltz ezer két száz ö hada vala,
De mind válogatot szin nép az vala.

288. Vitéz módra azért szembe menénec,
Es vgyan valóba emberkedénec,
Egyic fél sem enged à másic félnec,
A test egymást éri, oly sürön esnec.

289. Mardonius szinte meg nyeri vala,
Mert vakmeröképen forgódic vala,
Ezer vitéz fö nép körülle vala,
Ha à lò alólla el nem vész vala.

290. De mihelt à louát meg öltéc vala,
Eo magais czak hamar el költ vala,
Soc vitéz fö ember vélle meg hala,
Az töb nép viszsza futa az táborra.

291. A tábortis töllöc hamar meg véuéc,
Holot szántalan soc bennec el eséc,
Soc Asia felé el igazodéc,
A ki ellenségre nem találkozéc.

292. Azért Mardonius igyen iárt vala,
Igy mehetet vala Susába haza,
Királynac ez à had nagy sokban álla,
Mert ieles vitézi ot vesztec vala.

293. Pausanias penig meg paranczola,
Hogy à nyereséghez senki ne nyúlna,
Eo mindent rendszerént egybe hordatna,
Az vtán egyaránt kösztec oszlana.

294. Szántalan aranyat találtac vala,
Az ezüstnec vgyan böczi sem vala,
Arany ezüst ágyac nagy soc sátorba,
Czésze, serleg, kupa szántalan vala.

295. A soc drága ruhát vtállyác vala,
Gyöngy, kö, arany peretz és lántz soc vala,
De à louac iaszla leg drágáb vala,
Ki ertzböl ötetue aranyas vala.

296. Mert mikoron király haza ment vala,
Mindent Mardoniusnac hagyot vala,
Sátora mint egy vár, vgy tettzic vala,
Belöl mind arany és gyöngyös vala.

297. Melybe Pausanias hogy be ment vala,
Dragalátos vóltát czodállya vala,
Mardonius ágyát szemleli vala,
Ki soc drága köuel tündöklic vala.

298. Paranczola azért ot az iffiaknac,
Asztalt vetnénec mint Mardoniusnac,
Azoc ottan mindent elö rakánac,
A mint szoktác vala az ö wraknac.

299. Látuán Pausanias nagy pompaiokat,
Arany asztalokat, arany padokat,
Czészéket, tálakat, arany kupákat,
Be szolita à fö görög wrakat.

300. „Lássátoc wraim nagy gazdagságát,
Az medus hertzegnec ö bolondságát,
Hogy vgyan meg vnuán nagy wraságát,
Reánc iöt vólt nyerni üres táskákat."

301. Xerses ez üdöbe Sardisban vala,
Es soc aszszonyokat ot szeret vala,
Egy öcze, Masistes, önéki vala,
Ki feleségétis kedueli vala.

302. De mint hozzà féryen, nem tudgya vala,
Mert à szegény öczét is szánnya vala,
Maga feleségétöl is tart vala,
Föképpen kit Amestrisnac hij vala.

303. Azért ömagában igyen végeze,
Hogy öcze leányát fiánac vegye,
Dolgát az szin alat ö véghez vigye,
Azért nagy sietue Susába mene.

304. Fianac à leánt ot haza viué,
Eocze feleségét és el feleyté,
Hellyette à menyét de meg szereté,
Kiuel rút szándékyát véghez is viué.

305. Ketten az egy aszszont ök élic vala,
Felesége menye nékie vala,
Fianac is annya és hálo társa,
Nem túd fia semmit attya dolgába.

306. De söt Amestris is nem érti vala,
Mert király is igen titkon iár vala,
De mint hogy büntetést érdemel vala,
Végre illyenképpen ki ielent vala.

307. Amestris egy köntöst készitet vala,
Gyöngyel, drága köuel kit füzöt vala,
Wránac, kiralynac aszt atta vala,
Kiben király nagy keduesen iár vala.

308. Egykor à menyéhez király ment vala,
Kéröt kérne tölle, kéuánta vala,
A köntöst királytól az kérte vala,
Kit felette igen Xerses bánt vala.

309. Egyébbel, mindennel kénállya vala,
Országgal, nagy kinczel vnszollya vala,
De még sereget is néki ád vala,
Kinél föb ayándéc kösztöc nem vala.

310. De az aszszony semmit nem vészen vala,
Vgyan à köntöskét vitattya vala,
Kit nagy nehezen király néki adà,
Mert feleségétöl igen tart vala.

311. Amestris mikoron rayta meg látà,
Az aszszonyra ö nem nehezel vala,
Hanem az annyára haragszic vala,
Azért ö is igyen gondola vala.

312. Király egy nagy lakodalmot czinálà,
Esztendöben egyszer ki szokot vala,
Az mely nap királlyà tétetet vala,
Ayándékot ackor osztogat vala.

313. A feleségeis ám kéröt kére,
Eocze feleségét keuánà tölle,
Király soc okokat fog vala benne,
Kiknec à boszszús aszszony nem engede.

314. Király azért eoczét elé szólità,
Nagy erösssen kéri, hogy adgya oda,
Erette leanyát nékie adnà,
De soha az eoczét reà nem birà.

315. Söt ez dolgot eocze czodállya vala,
Még ecképpen kösztöc hánkottac vala,
Szolgait Amestris addég hiuatà,
Masistes házára és küldte vala.

316. Felesége czeczit el metélteté,
Mind à kettöt az ebeknec vetteté,
Ayakastól orrát is el szedeté,
Fileit és nyeluét is ki metzeté.

317. Ez dolgot Masistes nem tudgya vala,
Mind az által igen fél, retteg vala,
Azért hogy házába be lépet vala,
Felesége dolgán szánkodic vala.

318. Tanáczot mingyarást felölle tarta,
Es Bactria felé szökue indula,
Hogy öket királyra mind fel támaszsza,
Mert Bactriánac ö praesese vala.

319. El szökéssét Xerses mihelt meg tudà,
Ottan öcze után népét boczátà,
Es mind gyermekestöl öt le vágatà,
Azért az öczéuel igyen iárt vala.

320. A görögec penig örülnec vala,
Hogy á király hadát meg vertéc vala,
Ioniát viszsza haytottác vala,
A király ereyét ki hántác vala.

321. Azért ömagokban aszt el végezéc,
Hogy ismet királyra más had gyütesséc,
Es Pausaniassal el boczátasséc,
Aristides néki mellé adasséc.

322. Az iò szerenczénec oly természeti,
Hogy az ember szüuet ö fel emeli,
Gyakran keuélységre ötet ingerli,
Szeme vilagát is el szokta venni.

323. Pausanias azért nagy haddal vala,
Kiuel Asiára fel indult vala,
De à görögeknec az nem használa,
Mert öket Pausanias el arula.

324. Leányáual király addeg vnszola,
Soc ighiretiuel hogy hozza haità,
Mikor Aristides aszt meg saidita,
A görögeknec mind tutokra ada.

325. Pausaniast azért viszsza hiuatác,
Mint ha ök à dolgot ingyen sem tudnác,
Egyéb fö okait annac formálác,
Es Spartából ötet mingyárt ki hányác.

326. De Xerses à dolgot mihelt meg tudà,
Rettenetes igen raita bussula,
Ismet hadat gyüte Görög országra,
Hogy Pausaniasért boszszút állana.

327. A had az elsönél kisseb nem vala,
Noha soc azokban el veszet vala,
Hogy à Marathonra érkezet vala,
Ot az görögeckel szembe vit vala.

328. Fö hadnagyoc Cymon azoknac vala,
Ieles had viselö ember az vala,
A király népénec hellye nem vala,
Azért ismet rutúl veretet vala.

329. Nóha keués kárral, de nagy szégyennel,
Viszsza pironkodéc nagy kissebséggel,
Sokat pántolodéc az isteneckel,
Hogy kétszer iárt már igy à görögeckel.

330. De az ország is meg vtálta vala,
Szerenczétlen vóltát hogy láttya vala,
Artabanus penig à király báttya,
Haragszic is vala érte reáya.

331. A király attyánac az eocze vala,
Es nagy böczületbe Xersesnél vala,
Szabad vala néki à király háza,
Vagy éiyel vagy nappal akarya vala.

332. Azért ö magába aszt el végezé,
Hogy ha hozzà férne, királt meg ölné,
Szerenczétlenségét touáb ne nézné,
Végre à dolognac ily modgyát lelé.

333. Hét nagy örög fia nékie vala,
Melléye azokat mind vötte vala,
Egy estue királyhoz be vgy ment vala,
Es ötet nagy titkon meg ölte vala.

334. Szép tisztes két fia királynac vala,
Az nagyobic neue Darius vala,
Másic Artaxerses iffiaczka vala,
Kiuel Artabanus nem gondol vala.

335. Semmiképpen meg nem tudhattyác vala,
Kitöl esset légyen király halála,
Mert Artabanusis tagadgya vala,
Király fia penig Darius vala.

336. Artabanus azért ö rea fogà,
Es Artaxersesnec aual vádolà,
Hogy királyt czak azért meg ölte vólna,
Hogy à királysághoz hamaréb iútna.

337. El hiué az iffiu báttya beszédét,
Es házára küldé mingyarást népét,
Aluuo ágyába véteté feiét,
Igy veszté ártatlan báttya életét.

338. Immár Artabanus nagy bátran vala,
Artaxerses ellen practikál vala,
Eotet is meg ölni szandoka vala,
Mert à királyságot szereti vala.

339. Magát iobnac lenni alittya vala,
Annyi soc országoc birodalmára,
Czak az soc fö wrtól tartozic vala,
Kic talán fognánac támadni reà.

340. Azért egy fö wrral tanáczát közlé,
Kinec minden dolgát ö ki beszéllé,
Királytis mint ölte meg, ki ielenté,
Ketten eggyüt fognác à dolgot, kéré.

341. Bacchabassus neue ez wrnac vala,
Iámbor tökélletes hiw ember vala,
Maga állapattyán meg niúgot vala,
Nagyob wraságra ö nem vágh vala.

342. A gyermec királyhoz azért iárúla,
Es mindent nékie tudtára ada,
Ki hogy à dolgot meg értette vala,
Mint attyán, két annyit báttyán sir vala.

343. Nagy kesserüséget nyeldekli vala,
Meg ért emberi esz ö benne vala,
Bánattyát, haragyát titkollya vala,
Hamar ily tanáczot felölle tartà.

344. Wrakat, hadnagyokat be hiuata,
Minden vgy készülne, nekic meg hagyà,
Hogy más napon népét ö meg mustrállya,
Ki minémü szerrel légyen, meg láttya.

345. Az mustrán királyis fegyuerben vala,
Ki mint ha röuidgyeb nékie vólna,
Hogy nem mint magassa, tetteti vala,
Azért Artabanust hamar szolita.

346. „Artabane – vgy mond –, iersze, czeréllyünc,
Magasságunc eggyez vgyanis nékünc,
Testünkhez nem illik ez penig nékünc,
Allyon veszteg addég à had körüllünc."

347. Artabanus haluán gyorson le szállà,
Nem túd semmit királynac szándokába,
Mihelt az fegyuerét le vette vala,
Ottan király ötet le vágta vala.

348. De ám fiaitis mind meg fogatà,
Es ęrdemec szerént meg nyakasztatà,
Attyaért, báttyaért boszszuyát állà,
Maga életétis vélle meg tartà.

349. A királyság azért öué löt vala,
Noha Dariust az illeti vala,
De miuel hogy szegény ö el költ vala,
Minden birodalom reáya szálla.

350. Negyuen négy esztendöt ö regnált vala,
Emberec köszt leg szeb férfiu vala,
Czak hogy à két keze maid hoszszu vala,
Mert à térdét véllec el éri vala.

351. Vtánna király Darius löt vala,
Ki hogy húsz esztendöt országlot vala,
Es Susaban eséc néki halála,
Két fia marada az ö házába.

352. Nagyob Artaxerses és király vala,
A kissebic Cyrus czak hertzeg vala,
Ki hogy à báttyára támadot vala,
Meg gyözetuén ám le vágatot vala.

353. Sokat ez meg haytà Görög országba,
Harmintz hat esztendöt hogy regnált vala,
Egy fia ennek is maradot vala,
Artaxerses Ochus az neue vala.

354. Rettenetes kemény király ez vala,
Kegyetlenségeért gyülölic vala,
Huszon hat esztendöt hogy regnált vala,
Bagoas méreggel meg ölte vala.

355. Ez Bagoas hadnagy és vitéz vala,
Király fiait is meg ölte vala,
Czak à kissebiket meg hatta vala,
Aszt penig Arsesnec neuezic vala.

356. Ki hogy iò módon már fel serdült vala,
Es Bagoas dolgát meg tudta vala,
Rólla meg büntetni el szánta vala,
De Bagoas Arsest meg ölte vala.

357. Söt az fiait is mind le vagdalà,
Hogy három esztendöt országlot vala,
Azért à királyság már üres vala,
Királt kit tegyenec, nem tudgyác vala.

358. Az Arses attyánac egy eocze vala,
Hogy kit Arsanesnec neueznec vala,
Annac még egy fia Darius vala,
Királlyà azért az tétetet vala.

359. Eotet is Bagoas hamar meg vna,
Méreggel meg ölni azért nem szánà,
Kit mikor Darius meg tudot vala,
Eomagáual à mérget meg itata.

360. Nagy ereyü ember Darius vala,
Es feyedelemségre termet vala,
De czak hat esztendöt országlot vala,
Sándor Persiaból ki verte vala.

361. Persianac azért tiz királlya vólt,
Kic közöt Xersesnél hatalmasb nem vólt,
Szerenczétlemb azért czak az attya vólt,
Az végsö Darius bodogtalamb vólt.

362. A ki ez eneket szerzé versekben,
El múlt vdöc iaua vala eszében,
Karáczon hauánac végsö hetiben,
Ezer öt száz és az kilentzuen egyben.

ISMERETLEN SZERZŐ

7.

CROESUSNAK HISTÓRIÁJA

„[...]
Jó egészség és elváltozandók,
Nagy hertelen betegségre válandók.

Ez két dolog ajánlja gazdagságot,
Hogy minden ezvilági kévánságot,
Beteljesíteni mutogat módot,
S nagy dolgoknak szörzésére ad okot.

Sokkal gazdagságot boldogság múlja,
Mert bódognak előtte szép magzatja,
Szép termete és jámbor házastársa
Egészsége és bódog kimúlása.

Tudják akkor bódogságod hogy vagyon,
Mikor végső órád előtted vagyon,
De addig bódognak senki ne mondjon,
Mígnem lelked te testedből kimegyön."

Az király ezeket hallván haragvék,
Ítélé, hogy Solon bolondoskodnék,
Parancsolá, hogy előle elvinnék,
Többé elejiben ne bocsáttatnék.

Szomorúságban lőn királnak szíve,
Ágyasházában őmaga rejtezne,
Nehéz álom az királt környölvevé,
Király álmot látván fekszik reszketve.

Croesusnak egy fia ékes termetben
Atys neve szép egyenes erkölcsben
Kit egy dárdával királnak álmában
Ha általütöttek ifjuságában.

18 elvinné

Rettene álmából Croesus király,
Álmát forgatja szíviben az király,
Elvégezé jó tanáccsal az király,
Fiát hadban ne bocsássa az király.

Oly nagy sokszor hadban bocsátá vala,
Mikor ellensége királnak vala,
Atyst, fiát hadnagyul hagyja vala,
Minthogy ki gyors és serény ifja vala.

Éltéről fiának lőn végezése,
Egy szüzet mert neki társul kerese,
Fegyverének fogasról lőn szedése,
Hogy ne lenne Atysra leesése.

Siet elkerölni reá mért határt,
Istentől őneki töltetett határt,
Nem tudja szegény, neki szintén az árt,
Mikínt, majd megtetszik, királyunk, mindjárt.

Igen nagy vad Misyában jut vala,
Kinek semmit ők nem árthatnak vala,
Mezei vetemént megemészt vala,
Királnak azért könyörögnek vala:

„Látod, király, Misyának nagy kárát?
Lydiai hadad és te fiadat,
Velönk adjad vadászó agaridat,
Az vadtúl mentsd meg Misya határát!"

Ígéré meg király hadát az vadra,
Fiát penig nem ígéré az harcra,
Mert megemléközék látott álmára,
Fiára mit álmodt volna, Atysra.

De hogy az Atys serény ifjú vala,
Atyjának álmát magyarázza vala,
Vadnak foga és nem dárdája volna,
Azmint Croesus az álmot látta volna.

Ottan Atys indula el hadával,
Adrastussal, atyjától adott társval,
Vadra találának az Olympusnál,
Adrastus hajíta hozzá dárdával.

Rólok história bizonnyal mondja,
Vadat hajítással hogy nem találja,
Hanem dárda az Atysra fordula,
Itt lőn nyavalyásnak szörnyő halála.

Vendég országból ez Adrastus vala,
Phrygiában bátyját megölte vala,
Királyi nemzetből szöletett vala,
Kinek szállást Croesus adatott vala.

Megröttene Adrastus elméjébe,
De fejét vivé király elejibe,
Nem kételkedvén kegyelmességébe,
Ki királnak lőn azért kegyelmébe.

Romló ember mely igen magát hányja,
Ha történik egy kis jó állapatja,
Azt véli, hogy nem fordul szerencsája,
Maga hertelen jut nehéz bánatja.

Édes házában ki megmenekedik,
Fergektől ha kívöl is nem bántatik,
És vadaktúl ha meg nem szaggattatik,
Idegenektől is megölettetik.

Görögök Troia várasát pusztítják,
Hyerusalemet rómaiak ronták,
Zsidók győzhetetlennek kit tartottak,
Pannoniát ottománok foglalták.

Isten, mennyiszer az idegenek által,
Híveidet veretted pogányok által,
Dúlás-fosztás, keserves rabság által,
De ezzel is kezedhez tanítottál.

Sőt, megtetszik Solon prófétálása,
Ha volt Croesusnak teljes bódogsága,
Megjelenék nagy bódogtalansága,
Szerencse kerekének ő forgása.

Jajszóval Croesus az Atyst siratja,
Álma hogy ráteljesedett, jajgatja,
Két esztendeig sírást nem tágíthatja,
Solon próféciáját fején látja.

Nagy bánattal fiát eltemettette,
Pogán módra csontját megégettette,
Ad-

[...]

Cyrus egy először majd rettent vala,
Croesus lovag hadát hogy látta vala.

Cyrus fő tanácsát hívatta vala,
Harpagust, ki Mediabeli vala,
Had felől tűle tudakozik vala,
Lovagnak mint árthatna, kérdi vala.

Az Harpagus király parancsát érte,
Tevékről málhákat el- leszedette,
Vakmerő ifjakat rájok ültette,
Kiket fénes fegyverrel ékesíte.

Rövid szóval meghagyá vitézeknek,
Hogy tevéken had előtt ütköznének,
Gyalog népek ezek után mennének,
Lovagok utoljáróban lennének.

Megkiáltatá Cyrus nagy hadában:
Ne fogna elevent senki hadában,
Hanem ha Croesus esnék fogságában,
Ki mást gondol, esik nagy haragjában.

Ily természetűknek mondják lovakat,
Hogy gyűlölik tevéknek illatjokat,
Semmiképpen nem állhatják szagokat,
Nem nézhetik tevék ábrázatjokat.

Nem késék Cyrus, seregeket szerze,
Elöljáróban tevéket ereszte,
Gyalogokat másod rendben készíte,
Az lovaghad legutol elerede.

Íme, két had öszveérkezett vala,
Nagy sívás, kiáltás közöttük vala,
Viadaljok rettenetes indula,
Nagy rémülés mindkét fél között vala.

Bűzit lovak nem állhatták tevéknek,
Személyeket nem nézhették tevéknek,
Lovak arcul reá nem mehetének,
Az vitézek alatt visszatérének.

Vevék eszekben ez dolgot vitézek,
Lovakról leszökdösének vitézek,
Az perzsákkal gyalog vínak vitézek,
De Cyrusnak nem árthatnak vitézek.

Sokan mindkét felől harcon hullanak,
Vérrel elegy az vizek tajtékoznak,
Végre Cyrus előtt megfutamának,
Sardisban előtte el- beállanak.

Perzsák Croesust Sardisban beszoríták,
Hű hadnagyok véle beszorulának,
Körül várast vitézek megállották,
Erős kűfalai közé zárlották.

Elizene Croesus Sparta várasában,
Görögországban az Lacedemumban,
[Ö]t holnapnak előtte indulásban,
[M]ennének hamar segítségadásban.

Reméntelen Croesusnak dolga vala,
Mert kövek közé szorítva vala,
Görög segítség sem juthatott vala,
Háborúság mert köztük indult vala.

Lacedemon az Sparta várasával,
Tusakodott oly nagy visszavonyással,
Nem alkhattak Tyraea határával,
Mellik fél bírhatná igazságával.

Vala immáran tizennegyed napja,
Cyrus Sardisnak várasát hogy víjja,
Persiai vitézeket nógatja,
Mondja, fáradságát senki ne szánja.

Bizonyos ajándékokat is venne,
Ki először kűfalra felmehetne,
Cyrus zászlóját fokra felvihetné,
Nagy hada közt Cyrus ezt elizené.

Egy vitéz Hyereasnak fia vala,
Mardus néven perzsiai vala,
Végzé, hogy Sardis falát meghágja,
Ezért király jótéteményét várja.

Népét király végostromnak indítá,
Nagy vakmerőképpen várast vítatá,
Éjjel-nappal bennvalókat fárasztá,
De ezzel Croesust király meg nem hajtá.

Sardis várasának első királya,
Meles nevű király volt fundálója,
Egész Lydiának Meles volt ura,
De Sardis volt királnak lakó vára.

Írják, hogy Melesnek egy ágyasa volt,
Ki teherben is királtúl esett volt,
Egy oroszlánt ez világra hozott volt,
Csuda, hogy embertűl oroszlán lött volt.

Neki az bölcsek ezt jövendölék volt,
Hogy ha Sardis kerítésén jártatná
Az oroszlánt, valahonnét hordozná,
Onnét ellenség neki nem árthatna.

Azért az oroszlánnal Meles várát,
Megkerülte az király Sardis falát,
Ellenségtől hogy ne féltené házát,
Csak Tmolus felől nem hordozta vala.

Rakása mert innét temérdek vala,
Sardis vára falának magas vala,
Tmolus vize is alatta foly vala,
Innét strázsát király nem állat vala.

Győzhetetlennek mert véli vala,
Oltalmára innét gyondja nem vala,
Mardus is ostromon forgódik vala,
Innét várasfalat szemléli vala.

Várasból sisakot kiejtettek vala,
Tmolus vize felé legörgött vala,
Ím

[...]
Egy jámbor nem bízék vakszerencsében,
Magát bízza csak az Isten kezében.

CSÁKTORNYAI MÁTYÁS

8.

AIAX ÉS ULISSES

1. Igen sokan írták veszését Troiának,
Úgy, mint fő helyének egész Ázsiának,
És kihöz hasonlót nem találhattanak,
Kinek mását soha nem is hallottanak.

2. Neve, híre nagyobb mind ez világon is,
Minden népek között nincs egy városnak is,
Híre, míg fennállott, nagy volt magában is,
De veszedelmével híresebb sokkal is.

3. Csalárd megvételét én most nem éneklem,
Mert arról bővséggel énekeltek, hiszem,
Veszése hallásának kevés hasznát vélem,
Hasznosabb dologra annál igyekezem.

4. Lehet, hogy annak is ő veszedelméről,
Sok példák jöhetnek mind az részegségről,
Mind paráznaságnak megbüntetéséről,
Az fejedelmeknek ő viselésekről.

5. Jeles példa, mint kell ellenségnek hinni,
Mint kelljen őnéki ajándékát venni,
Akármi pribéknek hogy kell hitelt adni,
Bátorságnak menten mint kell bocsátkozni.

6. Telnek de közelb is mindezek előttünk,
De bódogok lészünk, ha máson tanolunk,
Mert senkinek nincsen oly pokol órája,
Ki másnak ne légyen még használatjára.

7. Oly bódog órája sem esik senkinek,
Fogyatkozására hogy nincs valakinek,
Több haszna sem esik szerencsétlenségnek,
Hanem hogy tüköre lehet egyebeknek.

2 helynec

8. **E**z éneket azért két görög hercegről,
Az erős Aiaxról, Telamon fiáról,
És ékesen szóló eszes Ulissesről,
És azoknak írom vetélkedésekről.

9. **T**róiát mert hogy csalák tíz esztendő után,
És kedvöket tölték az nagy vérontásban,
Kétfelől tizenöt-százezeren halván,
És az felett hatvanhétezeren halván.

10. **G**örög két fő herceg, Aiax és Ulisses,
Kinek mind az kettő igen böcsületes,
Mindenik fővitéz, de az Aiax erősb,
Az Ulisses okosb, bölcs és mértékletesb.

11. **E**gyik is kévánja Achilles fegyverét,
Másik is állítja ahhoz méltóbb közit,
Kit kévánni nem mért még egyik császár is,
Sem az sok királyok közül csak egyik is.

12. **N**em átallja kérni Aiax és Ulisses,
Másiknak sem hagyja egyik is, oly kedves,
Azért Agamemnon törvént támaszt köztök,
Egyiknek sem vetne jó császár közülök.

13. **E**z éneket azért három részre osztom,
Elsőben az Aiax feleletit írom,
Másikban Ulisses ok adását mondom,
Harmadikban Aiax halálát mutatom.

14. **R**óla példa lehet vakmerő erkölcsről,
Aiaxnak hertelen fúria haragjáról,
Az Ulisses mértékletes elméjéről,
Okos bölcs szólásnak ő követéséről.

54 fúryac

ARGUMENTUM PRIMAE PARTIS

Ut cadit armipotens Troiae vastator Achilles
Ipsaq[que] capta ruit duo post quinquennia, Troia,
Non alii Danaum, neutriq[que] incessit Atridae
Orba suo domino, Pelidae poscier arma,
Nempe sed Aiaci soli Telamone creato,
Laerteq[que], venit tantae fiducia laudis,
Discutiunt proceres mediis arbitria castris
Ac prior impatiens irae, sic incipit Aiax.

1. **O**tt leülvén renddel az fő-fő hadnagyok,
Az közrend fenn állván, mint vala szokások,
Aiax nagy haraggal álla elő ottan,
Nagy hét bikabőrrel borított paizsban.

2. **S**ygaeum tengeri hegynek oldalára,
Amely alatt vala gályáknak állása,
Kiket csak az előtt ő megtartott vala,
Szemét, kezét hánván, így lőn kezdő szava:

3. „**Ó,** látod, hiszem ezt, Juppiter, mint vagyon!
Aiaxszal vetődik Ulisses nagy bátron
Itt, holott nem régen Hector harca ellen,
Pillantani sem mért sebes tüze ellen.

4. **D**e én hiba nélkül mentem véle szembe,
Gályákat gyútástól megóttam ellene,
Nagy dolog, ha mégis engem Ulissessel,
Öszvevetnek egy szós és gyarló emberrel.

5. **O**ly könnyebb, ugyanis, az szóval bajt víni,
Amely nehéz kézzel az harcon csapkodni,
Én szóval nem tudom, Ulisses fegyverrel,
Mennyit én fegyverrel, ő annyit ér nyelvvel.

6. **M**i szükség peniglen, vitézek, számlálnom,
Emberkedésemet előtökbe hánnom,
Magatok láttátok, vattok bizonságom,
De Ulisses hogy ha mit próbált, számláljon.

7. Inkább de kicsoda mellette is fogna,
Sötét étszakánál kit egyéb sem tudna,
Vallom, hogy Achilles vitézlő szerszáma
Érdememnek volna nem kevés jutalma.

8. Nem is már csak azzal gondolnék annyéra,
Mint hogy Aiax ellen az Ulisses fogja,
Kinek csak szinte az is lesz elég jutalma,
Hogy Aiaxszal vagyon ez dologból sora.

9. Ottan, ha vitézség nem érdemlené is,
Vitéztől maradott vitézlő fegyvert is,
Kit vér szerént illet, annak adassék is,
Úgyis engem illet, engem illessen is.

10. Böcsületesb vagyok királyi nemvel is,
Unokája vagyok mert Jupiternek is,
Telamon az atyám, ki az Herculessel
Troiát megvötte volt nem oly nagy erővel.

11. És ki az Iasonnak Colchis szigetibe
Az aranygyapjúért volt minden ügyekbe,
Atyámnak peniglen Aeacus volt atyja,
Ki az pokolban is lelkeknek bírája.

12. Nékie peniglen Jupiter az atyja,
Így ősöm azértan Jupiter ez ágban,
De e se használjon bátor ez dologban,
Hanem Achilles is nékem atyámfia.

13. Egy volt az atyámmal Achillesnek atyja,
És az Peleusnak is Aeacus volt atyja,
Atyámfiét kérem vérnek jussa szerént,
Ki engemet illet igaz törvén szerént.

14. De vajon mi közöd neked inkább ebbe,
Holott te vagy amaz Sisyphus nemzete,
Ki atyád ellen volt anyádnak közöse,
S kit tolvajságáért Theseus megölete.

15. Illendő jutalma pokolban is néki,
Ki hogy kövekkel volt mester tolvajlani,
Ott is egy oktalan iszonyú kősziklát
Egy nagy magas hegynek tetejére forgat.

16. Csak szinte mikoron az tetőhöz juthat,
Alárántják ismét kezéből az sziklát,
Nagy szörnyen magát is utána taszítják,
Abba megyen dolga, örökké úgy tartják.

17. Te is ládd, a másén miképpen ragadozz,
Bátyám, Achillesnek javain mit kapdozsz,
Nem hogy embereknél lenne ajándékod,
De még pokolban is hallád, mi jutalmod.

18. Oly igen okosnak azért vélitek-e,
Ki hogy hívattatnék az hadba közinkbe,
Bolonddá tőnt, míglen kivötte belőle
Jámbor Palamédes, kit érte elveszte.

19. Mert mikor sokféle vadat fogna öszve,
Vadakon szántana, szántásba sót vetne,
Palamédes tevé fiát eleibe,
Kisded Telemachust, s megfognék az eke.

20. Jámbor Palamedes ottan megismeré,
Kire mind addéglan bosszonkodék érte,
Míg hamis levelet Priamus nevére
Elárultatásból ártatlanhoz költe.

21. Nagy summa aranyat néki sátorában
Ugyan szolgáival titkon elásata,
Ki Palamedesnek hírével nem volna,
Avval ada jelt, hogy ő áruló volna.

22. De ti álnokságát ennek nem hivétek,
Hanem Palamedest érte megölétek,
Olyan nagy főembert így veszte el tőlünk,
Kinek most halálán mindnyájan szánkodunk.

23. Szegény Philoctetes miatta mint jára,
Kinek velünk létét mikor igen bánná,
Miért hogy nálánál böcsülletesb volna,
Mint akinél volna az Hercules nyila.

24. És hogy szolgálnának csak néki az nyilak,
Kik Hydra mérgével megkenve valának,
Kiket az Hercules őnékie hagyott,
Testamentumban mint társának ajánlott.

25. Nagy esküvés alatt nékie úgy hatta,
Temetése helyét senkinek ne mondja,
Kire az Ulisses mindaddig fértatta,
Mivel hogy nékünk úgy jövendölve vala,

26. Troiát mindaddéglan hogy meg nem vehetnők,
Hercules nyilait míg mellénk nem vennénk,
Philoctetest azért szükség volt megtudnunk,
Herculesnek társát meg kellett keresnünk.

27. Hazugsággal addig csélcsapott körülle,
Őt valamiképpen csak hogy elveszthesse,
Kivötte belőle, hol légyen fekvése,
Hogy hitit ne szegje, csak lábával inthette.

28. Jelenté, mi helyen, mely lábbal, fekvését,
Mindjárt az lábára a nyílban egy esék,
Gyógyulhatatlanul lába mérgehedék,
Nagy büdösség miatt útban elhagyaték.

29. Csalárdsága miatt kénlódik szertelen,
Azultától fogva mondhatatlanképpen,
Kietlen barlangban mind éhen, mind szomjan,
Hogy még kőszikla is indulna jajgásán.

30. Azért küsebbített, görögök, ekképpen,
Mind emberségtekbe és mind erőtökbe,
Kit megölettetvén, kit szánkivettetvén,
Néktek jobb hadnagytok azoknál nem lévén.

162 veszhesse

31. Prédál így Ulisses: ez ő vitézsége,
Köztünk ví, mi vagyunk néki ellensége,
Már hogy kedve ellen kételen jött ide,
Kik jobbak voltanak, azokat vesztette.

32. Illeti-e ekés bátyámot ez fegyver?
Aki azt tétetvén, hogy ő bolond ember,
Szántásba sót vetett, eke kell őnéki!
Fegyvertől irtózott, mi fegyver kell néki?

33. Tőlem hanem azért, ha megtartanátok,
Atyámfi marháját tőlem elfognátok,
Hogy nálánál előbb és jó kedvvel jöttem,
Minden ügyetekben híven emberkedtem.

34. Az Nestort is hogy ha szóval meghaladná,
Soha nem hihetném, hogy szégyen nem volna,
Hogy ő az vén Nestort űzőben elhatta,
Megcsapkodott lován elveszni nem szánta.

35. Nincsen kétség ebbe, vagy penig ha volna,
Ihol bizonságom Diomedes róla,
Ki sokszor ezt néki vette orcajára,
Hogy oly félénk volna, pirongatta róla.

36. Embernek ő dolgát, lá, mint nézik mennyből,
Őt is megítélik hasonló szükségből,
Ő is hamar azon veszélyen megesék,
Kitől mást nem szánt volt, maga fején telék.

37. Ott mikoron társaságot üvöltene,
Én érém, mikor holt-eleven reszketne,
Az én paizsommal befedém fektében,
Úgy tartám meg én ez veszettet az tűrben.

38. Az ha nehéz, s velem ha kedved vetődni,
Jer, menjünk a' helyre ellenség kihíni,
Ott paizsom alatt amint valál, reszkess,
Perlődjél ott velem mint vitéz, érdemes.

200 szán

39. Reșt nem vala futni, hogy felszabadítám,
De rest felkelni es, míg oda nem iuttam,
Ki már sebek miatt csak fel sem állhatott,
Én állván érette, sebesen futhatott.

40. Csintalan az Hector gyakorta kiütni,
Az isteneket is az harcra kihozni,
Valahova térül, igen rettenetes,
Ugyan embernek is, nem csak mint Ulisses.

41. Igen ki mikoron magát kezén hinné,
Jó távul leütném egy kővel az földre,
Hogy egyedől való való bajt kért is tőletek,
Én víttam meg véle, engem rendeltetek.

42. Siettetek akkor engemet küzdeni,
Siessetek mostan az fegyvert is adni,
Meg nem győzettettem, meg sem győzettetem,
Mikor ismét kellek, ha lesz ily fegyverem.

43. Ulisses mit használt akkor szós nyelvével,
Mikor troiaiak mind vassal, mind tűzzel
Gályákra jöttenek, s mind Jupiterekkel?
Meg sem jelent akkor vitézlő nyelvével.

44. De én mit használtam, lássátok bizonnyal,
Ott forgódtam akkor ezer gályátoknál,
Én emberségemmel tartottam meg néktek,
Kik nélkül haza is el nem mehetnétek.

45. Váltsátok meg azon annyi hajótokat,
Mert ha szabad légyen vallanom igazat,
Nem én ezt az fegyvert, de ő kéván engem,
Böcsületi nagyobb, nevekedik velem.

46. Adja Ulisses is dolgát előtökbe,
Rhesus megölését vesse ezzel öszve,
Akit megölt veszteg feküvő helyébe,
Mégpenig étszaka, titkon a sötétbe.

233 Hoyótocat

47. **R**endből ki ne hagyja az Dolon kémet is,
Ki*t* mint olyan kémet megölt nehezen is,
És hogy ki lophatta Priamus gyermekét,
Helenust és Pallas istenasszony képét.

48. **H**asonlítsa, bátor, ő viselt dolgait,
De mit szólok, néki micsoda dolgait,
Nyilván és látomást ki nem viselt semmit,
Sohúl el sem hadta Diomedes kezét.

49. **E**z hitván érdemért ha néki adnátok,
Az Diomedesnek jobb résszel tartoztok,
Metszene Sisyphus fajzatja ilyennel,
Ki titkon és lopva ví az ellenséggel.

50. **L**enne a' belőle, ha neki adatnék,
Szép tündeklésétől elárultatnéjék,
Titkos lappangásban mert ám meglátszanék,
Ez vastag sisaktól nyaka megrokkanna.

51. **A**z merő Pelias kopjának neheze,
Erőtlen kezeit lecsüggesztenéje,
Az paizs sem illik ily gyarló emberre,
Lopásra született néked bal kezedre.

52. **C**salván egyebeket, majd magad megcsalod,
Hogy e szerszám alatt veszélyed kévánod,
Kiben az görögek ha kedved töltenék,
Csak ragadományul ellenségnek esnék.

53. **Á**m, lásd, magad adnál fosztásodra okot,
Csak reád esnének látván az szerszámot,
És futamodásod, kivel vagy csak első,
Ily nehéz szerszámba lenne igen késő.

54. **R**osszas, ím, látjátok ez az én paizsom,
Igen elcsapkodták, lyiggatták immáron,
Semmi nincs ép benne, más szükség helyébe,
De az ő paizsa új és ép mindenbe.

242 Ki

55. **É**n nem tudom, szóval mi szükség vetődnünk,
Jer vitézségünkkel ebben megláttassunk,
Ellenség közibe küldessék e fegyver,
Amelyünk meghozza, illesse a fegyver."

ARGUMENTUM SECUNDAE PARTIS

Pars, Laertiadae reddit responsa, secunda,
Dux ubi Dulichius parui natalia pendit,
Et vix nostra vocat, quae non fecerimus ipsi,
Invenit Aeacusiden, muliebri veste negatum,
Imperat, in sortes Agamemnone nata, litetur.
Legatur Priamo, Graios remoratur ituros.
Cum Paeanitade Thyrintia tela requirit.
Pergamon explorat, iugulat Rhesum comitesq[que]
Dardanium vatem capit, obvia fata recludit.
Palladium capit aede sua, fatala notamen.
Et quia posse capi faciendo Pergama cepit
Palma datur, fortisq[que] viri capit arma difertus.

1. **N**agy haraggal Aiax szavát hogy végezé,
Az egész sokaság melléje zendüle,
Míglen az Ulisses álla eleikbe,
Szép csendesz orcával, nem háború színbe.

2. **D**e szemét az földre kevesség függesztvén,
És az szék-ülőkre kegyesen emelvén,
Hogy ugyan függnének szájától hallgava,
Áhítatosképpen így kezde szólnia:

3. „**A**h, bölcs és hatalmas görög fejedelmek,
Ha, azmint kévántam, együtt tiveletek,
Úgy engedték volna az kegyes istenek,
Az erős Achilles most is élne nektek.

4. Tudom, szép fegyvere felett sem perlednénk,
Hanem ő nékünk, s mi néki örvendenénk,
Azkit hogy immáron halál elmerített.
(Könyvező szemeit megtörlé e között.)

5. Oh, inkább méltá*bban* e fegyver kit nézhet,
Mint arra, ki által e hadba érközett,
Én adtam éltébe az fegyvert kezébe,
Halála után hát megvárom érette.

6. Renddel azért szólván minden cikkelyire,
Hogy ékesszólásom gyalázza elsőbe,
Mely szolgált tinéktek minden ügyetekbe,
Kérlek, urának is ne ártson most ebbe.

7. Illendő peniglen, hogy az ő szava is,
Kivel mostan ügyét oltalmazza ő is,
Csak annyiba légyen, mint ő böcsül rajta,
Szólásnak erejét mert lám kárhoztatja.

8. Dicsíretesb java nincsen az embernek,
Mint maga érdeme, kit szerez nevének,
Eleink érdemét ne véljük mienknek,
Kérkedni sem illik eszével ősünknek.

9. Effélével azért hogy Aiax kérkedik,
Nem ő érdeminek tulajdoníttatik,
Szerencse jádzása afféle martalék,
Még méltatlanoknak szidalmára esik.

10. Csak mivel hogy Aiax dicsekedik azzal,
Hogy avval nagyobbnak tétessék nálamnál,
Noha tekintetet nem keresek azzal,
De magasztalhatnám én is magam azzal.

11. Jupiter nekem is szinte úgy nemzetem,
Azon harmad ágon nekem is úgy ősöm,
Azért atyám Laertes Arcesius fia,
Arcesius penig Jupiternek fia.

293 méltáabbn

12. **M**ag penig közüllök egy sem szánkivetett,
Atyafi gyilkossá egyik sem leledzett,
Anyám is peniglen isteni fő nemzet,
Az Mercuriusnak unokája, értsed.

13. **Á**m azt hátra hagyom, nem méltó ok ehhez,
Vérről az ítílet ne járuljon ehhez,
Sem én, sem az Aiax ne bízzunk nemünkben,
Érdemünk mivoltát hasonlítsuk *ebben.*

14. **R**endit ha peniglen nézitek csak vérnek,
Vagyon vitéz fia Pyrrhus Achillesnek,
Ha az nem volna is, él az atyja, Peleus,
Ezektől az Aiax nem tudom, mi közös.

15. **V**agyon az Teuceris olyan atyjafia,
Ki egy az Aiaxszal, de az nem kévánja,
Mert abból jól érti, nincs közi hozzája,
De ki többet szolgált közönséges jóra.

16. **M**int hogy azért sem az nemesség itt nem fog,
Sem nemességbeli rokonság itt nem fog,
Henem szolgálatnak vagyon csak böcsüje,
Mely noha ennékem nem jütt mind eszembe.

17. **R**endit mind az által azmint követhetem,
És előszer ugyan Achillesről kezdem,
Tudjátok, az anyja, Thetys mint féltette,
Jövendőmondásból veszését értette.

18. **Ö**ltöztette őtet asszonynép-ruhába,
Küldötte az erős szigetbe, Scyrusba,
Lycomedes király leányi házába,
Meg nem esmérhette Aiax is az kontyba.

19. **G**yakorta érette hogy sápolódnátok,
Hol volna Achilles, meg nem tudhatnátok,
Én hozzásajdítván lelék okosságot,
Scyrusban vők titkon drága sok szép árut.

328 ehez [rím] **329** nézétec

20. Nem nyúla Achilles asszonynép áruhoz,
Mint a több asszonyok és a szép leányok,
De csak fegyvernéműt kezde fogdosnia,
Arra figyelmezni kezde minden kedve.

21. Jelét vűm csak arról, hogy nem asszony volna,
Mert természet válik első indulatba,
Azért megszólítám: Ó, Thetysnek fia,
Micsoda indított téged ez dologra?

22. Tartod mit eképpen vitézi fejedet,
Mit kímíled tőlünk te híres erődet?
Kivel ez világon elterjed jó neved,
Megretten az erős Troia te ellened.

23. Rajtad áll, meghiggyed, annak diadalma,
Jer el, tahát, és ne kételkedjél abba!
És így felgerjesztvén indítám az hadba,
Így én dolgom azért néki minden dolga.

24. Az erős Telephust, Mysia királyát,
Kopjafán meggyőzém, öklelém oldalát,
De megkegyelmezék könyörgő szavára,
Miattam romla meg az Thebe várasa.

25. Nagy sok Troia körül való tartományok,
Általam holdlának sok erős várasok,
Tenedus szigete, Lesbus tartománya,
Apollótól fundált erős Cylla vára.

26. Scyrusnak városa szép alkotmányival,
És Chryse városa nagy kazdagságával,
Lyrne városa is hogy földre töreték,
Én vezérlésemmel löttenek mindezek.

27. Sőt, hogy mind a többit elő se számláljam,
Kegyetlen Hector is veszett én általam,
Noha az Achilles lőtte meg az nyíllal,
Achilles jött ide én okosságommal.

377 Syrusnac

28. Jött ide közinkben én gerjesztésemre,
Fegyvert vött kezébe az én intésemre,
Tőlem indíttatott az cselekedetre,
Hát cselekedete után néz fegyvere.

29. Legelsőbbe mikor öszvegyűltünk vala,
Az ezer és kétszáz gályával Aulisba,
És az indulatra tenger nem szolgálna,
Nagy sok ideiglen vesződnénk heába.

30. Varázsló megmondá Diana haragját,
Hogy el nem mehetnénk kedve ellen onnát,
Áldozni kévánja szép Iphigeniát,
Agamemnon császár szép édes leányát.

31. Agamemnon melyen mikoron búsulna,
És atyai kedve szertelenül fájna,
Én addig enyhítém őfelségét arra,
Hogy azt megengedé közönséges jónkra.

32. Noha magától is erre talám hajlott,
Kit mind közönséges szükség rá indított,
Mind penig császári pásztorság tanított,
És öccséhez való buzgóság mozdított.

33. Jelen őfelsége, bizonságom maga,
Nem elég az atyját csak bírhatnom arra,
De az anyjához is engemet küldétek,
Csuda okossággal elhozám tinéktek.

34. Aiax néktek ebbe mi hasznot tött volna,
Iphigeniáért hogy ha ő ment volna,
Nem erővel kellett fogni, hanem ésszel,
Most is ott vesződnénk Aiax erejivel.

35. Ezután Troiába engem választátok,
Helena- és az kéncs-kérni bocsátátok,
Mikor épen állott még Troia udvara,
Vádoltam az Parist, mint vétke mutatta.

404 Eoczöhez

36. Nagy sokszor meghajlott az Priamus rajta,
Antenorral együtt megadni javallta,
De Paris ellenem fogát csikorgatta,
Alig tartozott meg az ő társasága.

37. Ezeket te magad láttad, Menelae,
Velem együtt voltál, mint magad ügyébe,
Mi viadalunknak ott volt elkezdése,
Az első ütközet nékem volt rendelve.

38. Cselekedetemnek sok volna beszéde,
Mennyit én szolgáltam tíz esztendő közbe,
Elmémmel, kezemmel minden ügyetekbe,
Háládatlanságot nem ítílnék érte.

39. Nem volt derék harcunk első ostrom után,
Mind tíz esztendeig sem víttunk valóban,
Troiából sem jöttek derékképpen ugyan,
Tized esztendőben víttünk mind is jobban.

40. Olyankor mi dolgod, Aiax, volt tenéked?
Minthogy erődnél nincs egyéb mesterséged,
Mibe múlt mind tized esztendeig erőd?
Mert ha énnékem is mi hasznom volt, kérded.

41. Nagy szorgalmatoson vigyáztam mindenre,
Strázsák állására alkolmatos helbe,
Gályák bomlásinak megépítésére,
Tábornak árkokkal megkerítésére.

42. Penig mindnyájunkat biztattam szép szóval,
Ne unnók magunkat ennyi múlatással,
Semmit se gondolnánk nehéz fáradtsággal,
Az követségekben jártam jó válasszal.

43. Reá gondoltam, hogy meg ne fogyatkoznánk,
Éhségtől valamint hogy meg ne bántódnánk,
Zsákmánt szolgáltattam az egész tábornak,
Végéről elmélkedtem elkezdett dolognak.

438 Ztrasác

44. Álmába Jupiter az Agamemnonnak,
Nagy fenyíték alatt jelenék császárnak,
Hagyja el az Troiát, szállja el alóla,
És haza-készülőt hogy hirdetett vala.

45. Ebben Agamemnont én nem vádolhatom,
Mert ő Jupiterrel adhat okot, látom,
De hogy először is Aiax készült, bánom,
Elmenésen hadnagy volt, azt bosszonkodom.

46. Felébredvén akkor az én intésemre,
Megtartóztattátok az elkészülésbe,
Félig megvött Troiát nem hagyátok félbe,
Úgy nem merülétek szörnyű kisebbségbe.

47. Öszvegyűtvén ismét Agamemnon bennünk,
Aiax szégyenében csak némult közöttünk,
Az én tanácsomból lőn egyenlő kedvünk,
Troiát el ne hadnók, míglen fenn áll fejünk.

48. Csak nékem köszönje Aiax tahát dolgát,
Ha mit cselekedett volna is ezalatt,
Én rántottam vissza futtából a lábát,
Kivel mindnyájunknak óttam gyalázatját.

49. Továbbá, mivel hogy azt veti szemembe,
Hogy Diomedes volt pajtársom mindenbe,
Kivel egy szerencsét követtem ügyembe,
Avval inkább dicsír, ha venné eszébe.

50. Okot társaságra ő maga indított,
Ennyi ezer közül csak énmellém fogott,
Hozzám figyelmezett és hozzám hallgatott,
Mert ki-ki dolgában áhítoz hasonlót.

51. Csak egy is köztetek de űt nem követte,
Tanácsát, értelmét senki nem kedvelte.
Az mi barátságunk néki mi ellene,
Ulisses ha tartott s Diomedes öszve?

450 fényiéc

52. Az ellenség között ővéle kémlettem,
Sötét étszakákon Troiába férkeztem,
Az troiai kémet, az Dolont megfogtam,
Mind titkokkal öszve lelkét kibocsáttam.

53. Mindent megszemlélvén, s kitérvén azomba,
Rhesus sátorába ballagék azomba,
Troia ótalmára ki akkor jött vala,
De késén érkezvén kinn rekedett vala.

54. Önnen sátorában néki fejét vevém,
És fő-fő emberit széllel megöldöklém,
Mely győzedelemnek ily dicsőségével,
Szek*erébe* ülvén megjövék örömmel.

55. Rhesusnak lovait Dolon kérni merte,
Ugyan étszakai kémlésnek tisztire,
Ez fegyvert énnékem nem adnátok érte?
Én szolgálatomnál Aiax kedvesb lenne?

56. Azért, hogy ezekből azt ne vélhessétek,
Hogy csak titkon jártam volna, ne higgyétek,
Sarpedon hadával, tudjátok, megvíttam,
Sok lyciai vért közöttök ontottam.

57. Én, én kezem miatt esék el hadnagya,
Az vitéz Caeraunus az én kezem mia,
Alastor, Chromius, Alcander a' mia,
Halius, Noemon emiatt meghala.

58. Serénb mindeneknél Pheridamas vala,
És erős Prytanis és Thoon meghala,
Charops és Eunomus és sok jámbor fia,
Kiknek nevezetit csak Isten mondhatja.

59. Ím, ennek jelét is lássátok meg rajtam,
És csak ugyan szómnak ne higgyetek ottan,
(Mutatá sebeit mind kezén, mind vállán)
Ezt – úgymond – találtam tinéktek szolgálván.

492 Szekérbe [szótagszám]

60. Csak egy kék sincs pedig Aiaxon mindeddig,
Vérét nem hullatta ennyi esztendeig,
Úgy vagyon, gályákért egyszer tusakodék,
Mert senki érdemét aláznom nem illik.

61. Va*llom* azt, hogy ő is forgódott akkoron,
De sok jó vitézek voltak ott az harcon,
Azért közönségest magára ne vonjon,
De másnak is abban részt tulajdonítson.

62. Lám, ott volt Patroclus, kitől többet féltek,
Achilles nevével kitől elijedtek,
Ő szerszáma rajta, azért elrémültek,
Achilles nevére visszatérültenek.

63. Ilyen kérkedésed, aholott forgatod,
Hogy te az Hectorral bajt víttál, azt mondod,
Itt az Agamemnont vajon hova hagyod?
Menelaus, én is készek voltunk, tudod.

64. Csudálom, hogy azt is csak magadra hozod,
Mert ahhoz kilencen készek valánk, tudod,
Ha sors néked hozta az te méltóságod,
De meg sem sérthetted, belőle mi hasznod?

65. Ah, mely nagy bánattal most kénszeríttetem,
Achilles veszését itt megemlítenem,
Ki mikor fekünnék az szomorú földen,
Keserves holttestét vállamra emelem.

66. Láttátok, hogy hozám vállaimon ide,
Ezen szerszámába lévén felöltözve,
Vagyon hát testemnek még annyi ereje,
Hogy csak az szerszámat bírhassam viselve.

67. Jelen az ereje, jelen az elméje,
Ki ezt meghálálni meg tudja éltébe,
E szerszám mivoltát ki megböcsülhesse,
Annak alkotását az ki megérthesse.

517 Vallyon

68. Szinte azért, bátor, féltette az anyja,
És ugyanis azért rejtve apolgatta,
Hogy csak préda lenne ő fia szerszáma,
Következnék akármely méltatlan úrra.

69. De hogy képes volna az inkább, görögek,
Hogy ily drágalátos csuda ékességet
Paraszt tudatlannak ti engedhessetek,
Ki még azt sem tudja, címerre mit festtek.

70. Okos tudós embert illet ez a fegyver,
Kin az ég forgása, az eloszlott tenger,
Földnek szegeleti s abban való fő hely,
Kiékesíttetett csuda mesterséggel.

71. Mikor avval vádolsz, ravaszkodtam volna,
E hadba jöttemet tá*voztat*tam volna,
És ez alatt késén hogy érkeztem volna,
Az Achillest vádlod inkább mindazokba.

72. Ily távoztatásom ha bűnös előtted,
Hát messzebb rejtezvén Achilles bűnösebb,
Későbbszeri jövés ha bűnös előtted,
Nálamnál utólb jött Achilles bűnösebb.

73. Nagy bűn az holtakat csak kárhoztatni is,
Nemhogy még kévánni érte jutalmot is,
Kárhoztatod penig szegény Achillest is,
Hasonló dolgokkal és nagyobbakkal is.

74. Otthon tartóztatott házasság zsengéje,
Achillest anyai buzgóságnak kedve,
Azoknak volt szükség kedveznünk előbbe,
Idő nagyobb részét, lám *töltöttük ide.*

75. Sőt, ha szinte véték sem véték annyira,
Hogy köz ilyen nagy fő emberrel mivolta,
De mégis Achillest az Ulisses hozta,
Az Ulissest penig nem az Aiax hozta.

558 tauasztottam **572** ide töltöttüc

76. Vádol és szidalmaz Palamedesszel is,
Vádol és szidalmaz abból titeket is,
Rút dolog-é, ha én beadtam hamisan,
Rúttyabb, ha ti megítíltétek hamisan.

77. Oly ártatlan ha volt Palamedes abban,
Tü töttetek törvényt bizonságból abban,
Büntetésben törvény, de nincs az vádlásban,
És kárhoztatásban több bűn, mint vádlásban.

78. Mind pedig, hogy vádol az Philocthetesszel,
Az is én nevemről esik közönséggel,
Lemnusban hagyaték mert egy értelemmel,
Hát fejenként vádol egynek ürigyivel.

79. Azt én adám néki, úgy vagyon tanácsul,
Hogy megtartóznéjék hadtól és az úttól,
Talám nyugodalmosb lenne fájdalmától,
Kit hogy megfogadott, üres még haláltól.

80. Tehát hív és hasznos tanácsot adtam néki,
Kiből vagyon most is élete őnéki,
Kit mivel hogy jósok kérnek jelen lenni,
Troia vívására szükség hívattatni.

81. Tudom, nem engemet, Aiaxot külditek,
Ki okosságával elhozza tünéktek,
Ékesszólásával megenyhíti nektek,
Fájdalmát, haragját megkönnyíti nektek.

82. Hiszem, hogy Simois előbb folhat vissza,
Troiához járulhat görögek ótalma,
Előbb fordulhat el világ alkotmánya,
Hogy sem effélében Aiax használhatna.

83. Iszonyan haragszik Philoctetes, tudom,
Átkoz, kinek vége, szüneti nincs, tudom,
Ha én hozzá megyek, megbékélik, tudom,
Őt megengesztelem mindjárt és elhozom.

84. Az nyilakkal együtt magával elhoznám,
Amint troiai jóst, Helenust elfogtam,
Kitől ez nyilaknak ily titkát megtudtam,
És mint hogy azt néktek megnyilatkoztattam.

85. Amint az Pallasnak képét hogy kihoztam,
Kit Troiának rejtekhelyiből ragadtam,
Kiről a jövendőmondás azt tartotta,
Míg Pallas benn lenne, Troia megmaradna.

86. Semmit ezek nélkül nem tehettünk volna,
Ezekben peniglen Aiaxnak mi haszna?
Hol rekedt akkoron magahányó szava,
Mikoron ezeket Ulisses probálta?

87. Csak magát egyedől hogy állítja jobbnak,
Hogy nem ő vizsgálta rejtekét Troiának?
Hogy nem ő ment által népén az vártáknak?
Hogy nem ő hágta meg templumát Pallásnak?

88. Szegény, csak heába hányakodott volna
Az hét bikabőrrel borított paizsba,
Troiát meg ne vegyem ha azon étszaka,
Melyen Pallás képét én kezem kihozta.

89. Integethetsz azért az Diomedesre,
Mutogathadd őtet kisebbítésemre,
Az ő dicsíreti maradjon őbenne,
Nékem az ő része ne szolgáljon ebbe.

90. Az gályáknál te sem csak paizzsal valál,
Te nagy sokasággal, és én Diomedesszel,
Ő is ha bölcs embert feljebb nem böcsülné,
Erejihez képest szabadon kérhetné.

91. Kérhetnék többen is erejekhez képest,
Mint Creta királya, erős Idomeneus,
Avagy cretabeli heceg, Meriones,
Avagy az kegyetlen vitéz, Eurypibus.

92. Továbbá, kérhetné Menelaus is,
Jámbor, mértékletes az másik Aiax is,
Andremonnak fia, az vitéz Thoas is,
Mindezáltal tőlem hallgatnak ezek is.

93. Hallgatnak énhozzám, mert jól értik magok,
Hogy az eszes ember légyen méltóságosb,
Hogy ész az erőnél mindenkoron hasznosb,
Bölcs tanács az kardnál sokkal foganatosb.

94. Ott nálad az erő – ész nélkül mi erő?
Erődnek éntőlem adattatik üdő,
Az te vívásodra tőlem függ az üdő,
Kiről Agamemnon én velem végező.

95. Rajtad tagok vannak, nálam elme vagyon,
Tagoknak bírása az elmétől vagyon,
Te csak kézzel szolgálsz, én kézzel, elmémmel,
Erő elme nélkül, mint fa gyümölcs nélkül.

96. Nám, mennyivel nagyobb az kormányos mester,
Az több evezőknél böcsületesb mester,
Mennyivel az hadnagy főbb köz legénnél,
Ulysses annyival Aiax érdeménél.

97. Azért, oh, hatalmas görög fejedelmek,
Ti virrasztótokról megemlékezzetek,
Jó hív szolgálatját most megtekintsétek,
Tessék meg hozzája hálaadó kedvetek.

98. Elkölt már az munka az én munkám által,
Jósok akadályit meggyőztem gondommal,
Troiát már megvöttem az tudományával,
Mint kelljen megvenni a' fáradtságával.

99. Utolsóba kérlek, hatalmas görögek,
Reménségünk szerént Troia romlásáért,
Az Pallás képének kiragadásáért,
Az bölcs szolgálatnak szükséges neméért.

100. Sőt, ha valamikor még hadat vélnétek,
Kit mi bölcsességgel kelljen viselnetek,
Kérlek, most énrólam megemlékezzetek,
Elmúlt és jövendő szükségét nézzétek.

101. De ha teljességgel csak engem nem néztek,
Sok jó szolgálatom és ha megvetitek
– Felmutatván nékik az Pallásnak képét,
Monda: –, már akár csak ennek engedjétek."

ARGUMENTUM TERTIAE PARTIS

Ex ardens ira, rabiem sibi colligit Aiax,
Quod non Aeacidae armorum potiatur honore,
Invictumq[ue] virum vincit furor, arripit ensem,
Et mox qua patuit ferro, in praecordia condit.
Vita cruore fugit, rubefactaq[ue] sanguine tellus,
Purpureum viridi gignit de cespite florem.

1. Ekképpen Ulisses szavát elvégezvén,
Az hadnagyok lőnek mind egy ítíletben,
Az bölcs ékesszólás megtetszék, mi légyen
Ily drága fegyvernek az elnyerésében.

2. De ám szörnyű dolog, Aiax hogy megérté,
Hogy az bölcs Ulisses az fegyvert elnyerte,
Oly kegyetlen dühös haragban lőn érte,
Hogy kész lén éltének végét vetni érte.

3. Ím, aki azelőtt bajt vítt az Hectorral,
Harcnak állott és mind az troiaiakkal,
Akkor nem bírhata önnen haragjával,
Győzetlen erejit meggyőzé bánattal.

4. Csak meg sem nyugovék, ő tőrit ragadá.
„Talám ezt is kéri az Ulisses? – mondá –
Sajátom immár ez, ha Ulisses hadna,
Szolgálj, édes tőröm, utolsó órámba.

5. **A**h, ki sokat ittál ellenség vérében,
Most megrészegedjél uradnak vérében,
Hogy senki Aiaxot ő keménységében,
Más meg ne győzhesse ő nagy erejében."

6. **A**zt, hogy kimondhatá, reá bocsátkozék,
Mellyibe burula az tőr, úgy ráfekvék,
Kezével kivenni nem lehete elég,
De a sebes vértől az tőr kitolyaték.

7. **B**őven az zöld pázsit ott megveresüle,
Szép szederjes színű liliomot terme,
Kinek bizonságul megtetszik a jele,
Az Aiax nevének az első bötűje.

8. **A**z görög ige αἰ jajt mond magyar nyelven,
Ki ott az virágon tetszik keservesen,
Kiről minden ember tanulhat éltében,
Ki vakmerőképpen bízik erejiben.

9. **T**anulság szép vagyon ez historiában,
Ki igen szükséges élet folyásában,
Jelesben az fő-fő rendeknek dolgában,
Kiket Isten elöl rendelt méltóságban.

10. **F**ő két fejedelem versenkedik ebben,
Egyik hívén magát vakmerő erőben,
Másik okoskodván tanácsos elmében,
Vége megmutatja, mi haszon melyikben.

11. **I**gen nyughatatlan Aiax és hertelen,
Haragja vakmerő, szava kérkedéken,
Az Ulisses csendesz, mértékletes igen,
Mélyen elmélkedő cselekedetiben.

12. **D**e még állatja is csendesb őnékie,
Mert minekelőtte szólnia kezdene,
Gondolkodóképpen fügyelmez az földre,
És esmet kegyesen tekint szék-ülőkre.

13. Erre tanít azért az *paizs* példája,
Kin égnek forgása, törvény csinálása,
Várasok vívási volnának megírva,
Hogy e kettő volna fejedelmek gondja:

14. Legeltetni népét igaz törvényekkel,
És bővelkedtetni tudós emberekkel,
Békesség idejin hadról gondolkodni,
Törvénynek rontóját, hadat távoztatni.

15. Jelentik penig azt Hercules nyilai,
Hogy az nagy dolgoknak az ő elkezdeti,
Főemberek nékül maradnak csak semmi,
Azért Herculesek szükségesek lenni.

16. Troia hogy peniglen ottan elkölt volna,
Mihelt Pallás képe elvesztetett volna,
Jelenti: azhonnan bölcsesség kifogyna,
Ellenségtől annak nincs megmaradása.

17. Emberi gyarlóság Aiaxról jelenik,
Erő tanács nélkül veszettnek mutatik,
Magát meggyőzhetni nagyobbnak mondatik,
Hogy nem ellenséget győzni, azt ítílik.

18. Rend szerént ezeket ki egybefoglalta,
Neve vers fejiben nincsen eltitkolva,
Ezerötszázkilencvenkettőre fordulva,
Evvel szolgálatját urának ajánlja.

729 Paris

9.

GROBIAN

1. Iollehet minden dolgokról irtac az bölczek,
Szükséges tudományokról szép intésseket,
Hogy már mi nem vólna mondua, aligh lelnénec.

2. Mind az által miúel hogy élete embernec
Drágab ayándéka mindennél az Istennec,
Es kedvesseb minden iauainál ez földnec;

3. Elet penig maga io viselésse nęlkül,
Es az okosságnac ö köuetése nélkül
Az oktalan állatockal köz illy io nélkül.

4. Azért valaki fellyeb valo méltoságban,
Vr Istentöl helyhesztetet szép állapatban,
Annál illendöb erkölczis szükség dolgában.

5. Mert nem elég, hogy fö ember legyen valaki,
Felette lengetegh szerencze öltözeti,
Iamborságnac keuántatic czelekedeti.

6. Ha iffiu vagy, annál érttyeb erkölczet köues,
Mert vénkorodba nem leszen annyira kedves:
Iffiuságodra czudálnac inkáb, ki lehes.

7. Ki szép iffiu voltában akar diczekedni,
Io mod, ha szerelembe akar vitézkedni,
De abbol aszszonnépeckel köz diczireti.

8. Ha penig magasággal siet diczekedni,
Kellö, ha mit magas póltzrol kellyen le venni,
Ha vastag karyát czudállya, igy io küzdeni.

9. Nagy italt gyöz, iollehet böczületes mostan,
De hallom, hogy amaz spongiais szinte ollyan,
Elég puha álattal köz io volta abban.

10. Ielessen nagy nemzettel kic szoktac kęrkedni,
Ha maga alà valois meghis aszt vethi,
Sido, nem à vóltra, de vagyonra tud adni.

11. Osztán penig tudgyad, à mit nem te szerzettél,
Kérkedned sem illik azzal, kit nem te leltél,
Ne vérrel vi, de ioságos czelekedettel.

12. Akar melly hatalmas czelekedet nélkül,
Félelmes és ömagában rettegh à nélkül,
Akar melly kazdagis, gyülölséges à nélkül.

13. Ez éneket irom azért az io erkölczről,
Es az eggyügyü szilid maga viselésről,
Ne az ig*é*it, de értelmit nézzed elmedböl.

14. Mert az iffiuságnac villongo természeti
Az meg tiltot dolgot, mongyác, inkáb kedueli,
Kire tanúlságot adnac, mint aszt nehezli.

15. Aszt nehezen vészi, mire tanúlság inti,
Hanem à mi tiltua vagyon, mind csak aszt üzi;
Ez betegséggel rakua iffiak természeti.

16. Söt, már vgyan diczekednek némellyec abban,
Külömb külömb mesterseges faitalansagban,
Hirre szerzic, hires neuet vadáznac abban.

17. Ollyan igyekezeti lön Herostratusnac,
Ki hogy semmiuel nem lelne hirét voltánac,
Holta után hogy maradna neue iámbornac,

18. Kászolodéc, nagy templomat az Dianánac
Ephesusban ö fel gyúta isten aszszonnac,
Hat szaz esztendö miuét egész Asianac.

19. Tiltác erössen, hogy neuét historiában
Soha senki ne foglallya be irássában,
De igen, ám mostis hallod, bizzál dolgodban!

39 Ignit

20. Kiket penig vgyan rabba töt gorombaság,
Együgyüségnec szine alat az balgatagság,
Mind azoknac lehet innen tisztes tanulság.

21. Mert maga ha ö keduöknec felette sulyos,
Tilto paranczolatoknac igáia szoros,
Es az igyenes tanitás nem foganatos,

22. Eszt hallyác nagy fügyelmessen és meg tanullyác,
Hiszem, itis az mit hadnac meg nem fogadgyác,
Es vgy talám az valóra rea akadnac.

23. Eggyic látuan à másiktól az mi nem illik,
Meg itili, és magába szaluán meg fogic,
Mint régenten töt az lacenasbeli kösség.

24. Ki hogy fiockal gyülöltessen részegséget,
Szolgaiokat meg részegitöttec elöttec,
Hogy azoknac rusniasága lenne tükörec.

25. Az okaért kemény igat ki nem viselhetz,
Valo tanitásnac terhet ki nem szenuedhetz,
Vigyáz erre, röuid üdön kellö bölcz lehetz.

26. Egész napnac ö ideye három részben áll,
Reggel, dél és estue vagyon ö follyássában,
Melyben te czelekedeted esic foglaluan.

27. Ez erkölczröl irt énekis áll három részben,
Mint meg vagyon el rendeluén bölcz verseiben
Frideric Dedekindusnac, Grobian szerben.

28. Elsö részben az szolga iffiakat tanittya,
Másikban az gazda vraimat szolittya,
Harmadikban az leanzokatis oktattya.

ELSÖ RÉSZE

1. Mikor azért iámbor iffiu kedued fel kelni,
Kinec dél elöt igen módgya meg lenni,
Nemes mod, sokáig szükség meg vakarodni.

2. Eoltözetödet mind eggyüt szoricz öledbe,
Fus be az kementze megé, iob à tüz helre,
Az hideg ne szállyon neuelkedö testedre.

3. Mit gondolsz vagy aszszonnéppel vagy leanyockal,
Kic ha szégyengetnec is, élly te szokásoddal,
Golyuát bársonnyal fedezni keueset használ.

4. Söt, ha az leanyoknál akarsz kedueskedni,
Nadrágodat az inadra gyakran had czúszni,
Madarnak is szárnya nélkül nehéz repülni.

5. Szorosson meg öuedzeni nem eggyügyüség,
Hassad meg fáy, emésztésedbe nem lesz épség,
Onnan lészen az colica, ki nem egésség.

6. Fösölgetni legénnec hayát sem illendö,
Eczételles kazi leginhez nem férendö,
Kölest nem kel gyalúlni, el gömbölyeghetö.

7. Venusnak tüzétöl à ki igen geryedez,
Nincz mit tenni, pokázodic, mert raita az vész,
Szenet ruha be fedéssel reiteni nehéz.

8. Söt, nagy dicziretet vehetz tollas haiaddal,
Arrol hiszic el, hogy nem czak szalmába háltál,
Régi modra penig meg se borotuálkozál.

9. Régi iámboroknac az ö együgyüségec,
Mindenekben dicziretes szilid erkölczöc,
Nekic penig hoszszu hay volt gyönyörüségöc.

10. Télbe sem annyira bántatol meg hidegtöl,
Nyárban is meg nem süttetic nyakad heüségtöl,
Othon is remethe lehetz illyen szentségtöl.

11. El mulic álom szemedröl, hogy ha meg mosdol,
Ah, ki nagy kárt vallosz menten, ha az elomol,
A nélkül az tested egéssége fel bomol.

12. Bölczec tarttyác, ha szad mind czak wy vizzel mosod,
Hamar meg vész, azért a ne legyen szokásod:
Igen ékes, ha fogadat szép sárgán tartod.

13. Mert ám látod, az aranynac is sárga à szine,
Kit egy eszes ember sinczuen, ki nem szeresse,
Ki láttya, mongya: volt ennec saffranyos étke.

14. Elsöbenis penig felestekemert dörögy,
Mihelt kaphatz, kebeledbe dugd, onnan czipdesd:
Le dölt fárol ágat szegdelhet akar kiis.

15. Homlokod ékesb, mennél ö barázdásb legyen,
Szemed, szemöldeked fene duzzadua legyen,
Böuelködés faitalanságot nemz mindenben.

16. Mert az te belsö ioszágodnac külsö képpen
Az ortzádrol tettzic iele, azért legy fennyen,
Mint à fene tuloc a meszáros kezében.

17. Ha alázatos, lágy szauu lész beszédedben,
Menten io embernec mondnac, tudod mit teszen:
Fülemilenél az hollo maid keduesb régen.

18. Szoktac aranyat orrokba vonni némellyec,
Vagy drága gyöngy szemet, hogy ékesbec legyenec,
Ez mostoha ékesség, ha neked nem lehet.

19. Tennen természetednélis hasonlót találsz,
Had az orrod czepegöben: gyöngy gyanánt áll az,
Diszesb az eszterhe iégh czapockal mind à haz.

20. De meg lásd, aszt szükön kölczed, el ne tékozold,
Költséged ne iáryon fellyeb, mint vagyon à sold,
Mindenben használatos az mértékletes mód.

21. Azért czak szinte mikor czeppenölég volna,
Kend az kezed feyuel, más aszt sem tudgya,
Arra valo az süuegis s dolmanyod allya.

22. Ha penig vgyan ki fúni szükség orrodat,
Aszt ne miueld à ruhába, mert oda szárad,
Fud markodba, megpendüllyen, földhöz vgy czapyad.

23. El ne töröld, io proba az, meg tettzic arrol,
Ki neked igaz barátod, nem áll ortzából,
Mert aszt sem vtállya el nyegedes gyomrából.

24. Vannac, hogy kic czuháyokhoz tükört akasztnac,
Onnan nézic az orrokat mikor ki fuyác;
Tüköred gyanánt lehet follyássa orrodnac.

25. Zúghyon erössen az orrod: merésznec tartanac,
Ha prüszentesz, forduly száyára szomszédodnac,
Ne mongya, nem vötte eszébe, adgya salusnac.

26. Semmi bünöden se pirúly, szemérmes se légy,
Vétkesnec alitnac ottan, azért bátor légy,
Semmit ne szégyenlly neuezni, által szólo légy.

27. Az természet mindeneket szükség alà vett,
Mindenekben vgyan vagyon, s mélto neuet vöt;
Hát à szerént ki neuezni mit szégyenlenéd?

29. Ha ki olly wy dolgot beszél, kit te czudálnál,
Szépen rà tátczad à szádat, ha legyet kapnál:
Az esztendönec nagy szayát köuesd bizonnyal.

29. Mikor katzagsz, à szád vond iól füled végére,
Láthassanac be torkodon géged mentébe,
Sárga fogad lásséc, météssed keduesb véle.

30. Minden másod auagy harmad szód után köhöncz,
Tisztességes is, haszna is io vagyon, meg ércz:
Az alat váltig gondolhatz, mit mongy és mit kölcz.

31. Ha böffentesz, szép mesterség, iusson eszedbe:
Forúly valaki száyára, érthetz belöle;
Ha barátod, béledbe sem vtál belöle.

32. Ki ha talám zugolodnéc és meg feddene,
Pirongasd meg: embernél fellyeb ö se nézne,
Eo is sárból valo, dohhal rakua, vgy higgye.

33. Nám, vgyan szinten ollyan véle, mint az elöt,
Tenéked penig béledben nyauallyádra let,
Feöd fayássa, száyad dohossága attúl let.

34. Kedued iutot az vtzára ki ballagnia,
Ruhádat meg ne tisztogasd, hadgyad azomba,
Magad frissiteni nem eggyügyüség dolga.

35. Mi szükség meg tisztitanod lábodbelit is?
Mászszor is meg keuerödic, mit veted le is:
Ismet vetnec hituán buza termés után is.

36. Eoreg, böczületes iámboroknac modgyára
Ruhád mikor mind bokádig hoszszan ér alà,
Fel ne fogd, el menésednec nem tettzic nyoma.

37. Ki sokan akarnác, nyomoc meg nem tetzene,
El menésekben bátrabbac lennénec véle,
Seprö palástúl nem ottan esnénec türbe.

38. Amikoron lészesz penig czak egy dolmánba,
Hátra kúczúld kezediet, menet s mind álua;
Ez tanulságod lehet ebéd elöt válua.

Ebédhöz valo regvlác

39. Ime el iút az ebédkor, vigan légy raita,
Ebédkorban étel esik, mert tudod nyilua,
Eh hasnac ninczen ętelnél iob oruossága.

40. Elég, hogy czak nadrágodban aly asztal elöt,
Hogy sörényeb lehes vrad, aszszonyod elöt,
Ruhád akadált ne tegyen dolgaid közöt.

41. Melly testedet à szemérem hatta be fedni,
Arra neked kęt kezedet kel öszue czapni;
Egy helbe ne ály, vásznac ne akary mondatni.

42. Hanem hól czak bal lábodon, hol à iobon ály,
Mint à daru és à golya, meg támazkodgyál;
Még à vizis meg büszeszik eggyüt állással.

43. Látodé, hogy az kouáczis ollyatin dolgos,
Mikor az fuuot nyomittya, ni, mint hailadoz,
Restség viszketegeséget sok gyötrelmet hoz.

44. Annál inkáb kezeidet ne hiuolkottasd,
Ki minden czelekedetnec kúlcza, gyakorlyad,
Ha egyéb nincz, mégis füled vegét vakaryad.

45. Auagy hoszszu üstökedet ot huzogassad,
Vagy süuegedet vyaid köszt karikázad,
Auagy körmeidet fogaddal hántogassad,

46. Vgy szoktác, nehéz dolgokrol kic elmelkednec,
Auagy czipödet fülessen meg támazd, könnyeb:
Soc edényec à formára vannac, és szebbec.

47. Auagy penig idestoua hányad karodat,
Hogy à mire kellenél, lássác mi voltodat:
Az oroszlánt à körméröl esmeric, mongyác.

48. Ha ki szokatlan szabássu ül az asztalnál,
Fél szemre mind oda kanczály, vigyáz, mit czinál,
Mint eszic, mint helyheszteti kezét asztalnál.

49. Es ha aránzod, hogy à te tetzésed szerént
Meg treffálást érdemlene, ved elö szegént,
Nagy sugást, tapodást indicz, öt mutasd, szegént.

50. E mellet nagy hahotat üs, kezed czap öszue,
Es legottan az bolondot vészic eszekbe:
Kit az ghem igen meg sulytot, bizonyos iele.

51. Ha más étket mondnac hogy hoz, az tániért kapiad,
Kin iob kontzot marasztottac, gyorsan be fallyad,
Auagy köbeledbe dúgd vagy sebedbe tollyad.

52. Ha czak egy szóual valaki szolitczon róla,
Feleld: ha te már iól laktál, mit káringz másra;
Szolga szolgánál, gazda gazdánál iob neha.

53. Mikor penig étket vinned kel az asztalra,
Aszt vgy ted le, tesséc, hogy nem czak kontzal rakua,
Szikrázzon el, mint makra bor az pohárba.

54. El végezuén, hogy fel szedgyéc ha paranczollyác,
„Szed fel magad, ha fel ötted – mongyad wradnac –,
Elég, ha en fel hordottam wraságodnac.

55. Eleget vártam, nékem is meg éhült hassam,
Igen czihól, arra kér, hogy már enis lakyam;
Mint hogy más ember ökre, ki bömböl vntalan."

56. Mindent egyszersmind fel takary, ne térengy hátra;
Ki nem tudgya mellre vólna tengernec úttya,
Dunát köuessen foltába, által vt rea.

57. Ha el eited is kezedböl, az terhe meg ment,
Gyors voltodis ot ielenic, mongyác, abbol löt,
Hogy szolgálnod igyekezel még eröd felet.

58. Nagy sokáig fel ne szegyed, akar hogy mongyác,
Hanem nézzed álmelkodua, velic bánatnac,
Igy virágzic diczireti minden dolgodnac.

258 [után őrszó:] ételhez

Szolgác ételéhez valo regvlac

59. Minec elötte penig teis le üly enni,
Mit mosdanál? Öuedet iob meg ereszteni,
Ekességnél hasznosb nagy körmet tartani.

60. La, mely kedues az eolü is horgos körmiért,
Ha gyüröd ninczen, viyaid diszesbec azért,
Természet fegyuere vakarodás keduiért.

61. Igen sies helyet kapni akar ki elöt,
Kissebség, ha alà valo hely iút tenéked:
Eoszuer à szamárnál böczesb, ha el hiheted.

62. Ha szegény, vtól iútz, szemérem fel állanod,
Ráncz ki egyet, à kiuel birsz, tarcz ollyan módot:
Agh oroszlan az czitkonál keduesb, tudhatod.

63. Ha késedre még tegnapi kenyér rà ragat,
Auagy saru tisztitásbol à sár rà szárat,
Sem atzélod, sem fen köued kihez vonyhad.

64. Vond le hamar à sarudat, fend a talpához,
Meg látod, mely fényes leszen éles kásához,
Igyen keres okosságot minden dolgodhoz.

65. Aki elöt szeb falatot látsz, el ragadgyad,
A tálat ez ockal is elödbe forgathad;
Igy forognac à czillagoc az eghen – mongyad.

66. Ha néked ki gazdálkodic kontzal elödbe,
Hogy köszönnéd, inkáblan mordúly meg ellene,
Magad is ki vennéd, kit te kedued szeretne.

67. Mellyet ki vész, meg harapdáld, ki ha nem tettzic,
Szabad ismet viszsza vetned, vagy ha tettzendic,
Meg harapdáld, szomszédodnak is niyúczad, illic.

68. Io neuet vészi töled, és meg is köszöni,
Es fö barattyánac hiszen, mert ám nem semmi
Euö falatoddal ötis részesiteni.

69. Gondod legyen ha mi io bor asztaltul marad,
Aszt hónad alà szoriczod, hogy el ne onczad,
Másis szerezzen magánac, vgy iddogallyad.

70. Ha szorongat, ismet meg erezd az öuedet,
Ha fogad közze húss akat, késsel ki szegyed,
Crocodil sárkány töruényit ábba ne köuesd,

71. Kinec mikor soc hússal rakua foga közi,
Száyát el táttya, egy madar és aszt ki szedi,
Néked nem szükseg madar, igh io az kes hegyi.

72. A mit ki váysz fogad közzül, meg nézd, mi legyen,
El ne vesd, esmét be fallyad, kárra ne veszen,
Meg se kend az kést, ismet el nyuly az ételkben.

73. Ackor ved ki, à kit gondolsz, add szomszédodnac,
Abba késsed meg kenödic, vél baráttyánac,
Kellemetes io iffiunac mingyáyan mondnac.

74. Mind addig egyél, mig nem félsz, hassad ki fakad,
Töb regulák is volnánac hogy meg tanullyad,
De azokat vaczora ideyére hadgyad.

Ebed vtanra valo regvlac

75. Iol laktál, hát azon padra le heueredgyél,
Mig az vaczora érkezic, ot könyebedgyél,
Üressicz hassadat, álmodban füsteledgyél.

76. Ha álom nem iö szemedre s nem restelkedel,
El ki sórály az vtzára, és ot szélledgyel.
Mit gondolsz, ha az vtzánis az czömör ki lęl,

77. Huricz ki bár torkod által gyomrod czömörit,
Akar melly sokan bádgyanac reád, vesd végit,
Nehézségnec akar hól ió le rakni terhét.

78. Aszt mielte régen az nagy Antoniusis,
Noha Románac biráya volt, világnakis,
Te penig ki vólnál ahoz képest, ki vagy is.

79. A mi oly wrhoz fért oly hatalmas városba,
Mi szemérem tenékedis egy szin vtzába,
Doctorokis minden holnapba intnec arra.

80. Hát mit itilsz, mire megyen fel egésséged,
Ha minden nap egyszer-kétszer ki vét az géged,
Annál fellyeb neuelkedic hát egésséged.

81. Vala mikor dagadozni kezd hólyagodis,
Ottan meg apazd az utza közepeteis,
Iob röuid szemérem hoszszu betegségnélis.

82. Ha ki köszön neked, esmert vagy esmeretlen,
Iól meg lássad, kitöl kel fogadnod, kitöl nem,
A kinél fellyeb valo vagy, üressen mennyen.

83. Söt vgyan ám keduetlen légy hozzà érette,
Rút bika szemet ves arra hertelenébe,
Meg lásd magad is, hogy kinec köszöny elöbe.

84. Mert ottan aláb esic az te méltoságod,
Ha kösség eszébe vészi mindennec szólnod,
Közel sem tulaidonit annyi méltoságot.

85. De ha valahúl valami szép formát láthatz,
Nem árt, ha nem esmeredis, oda ballaghatz,
Minden kézre, nagy ékesen mind el treffálhatz.

86. Az természet nem ellenkezic ö szeribe,
Hát az mit keduel magában, aszt mind gyülöllye,
Czak te magad vagy magadnac szégyengetöye.

87. Eleget el gyönyörköduén édes tréffákban,
Haicz térdet, ayakod adgyon szü zálagyában;
Ki lát, mongya: bezzeg iambor ez taualyiban.

88. Táuúl legyen, valakinec hánd süuegedet,
Mivel azis iob nálodnál hogy innepezzed,
Teis nám emberi nemböl tudod letedet.

89. Minden embernec egy az ö eredetöc,
Azon egh alat iársz teis, élsz azon üdöt,
Köz è világ, az halális néki, mint neked.

90. El ne kely az vtról senki elöl soha is,
Söt el tériczd, hogy ha ki elödbe menne is,
Es iob kézre sies, bár akar kiuel iáryis.

91. De hól az vt sáros leszen, aszt ot ne kövesd,
Ot tisztára erölkedgyél, bár balra eshes,
De à sáron bár iob kézre társodat eythes*d*.

92. Talám hassad korgássát szélnec kel boczátnod,
Meg lehet valahul valamikor akarod,
Az természet szüksége nem te pironságod.

93. Könyen meg felelhetz à ki torkolna véle,
Mert ám az oruos doctoroc iyesztec véle,
Ki meg tarttya, gercz, colica éric belölle.

94. Ha el ki ballagsz wyulni szép zöld mezöre,
Társaidnac szép dolgokrol leszen beszéde,
Szép historiákat hoznac elö egyembe.

95. Eszét veszesd, te mást zaiogy, ne légy halgato,
Régi dolog à hadgyáryon, nem ide valo,
Az ò bor iò, effęle nem mind iò, à ki ò.

96. Iffiac vagyunc, vęn dolgokról ne elmelkedgyünc,
Apóssokra hadgyuc, mi szerelemröl szollyunc,
Igy tréfald meg à mit nem tutz, mi io emberünk.

357 eythes

Vaczorahoz valo regvlac

97. Azonképpen mig kin sórálsz, estue lesz, othon
Estue szoktac vaczorálni, téry haza oszton,
De czak alig lépy, fárat vagy à sóraláson.

98. Es ha késsöre érkezel, az iob tenéked,
Mindeneket más meg szerez addig helyeted,
Minden munkádat nagy frissen igy el kerülhed.

99. Es ha addig apád vagy vrad vaczorállic,
Zugodgyál: szép emberség, nem várakodic,
Miglen te egy kiczint sórálsz, ö addig eszic.

100. Ha penig addig semmi készület sinczen még,
Mondatlan semmit ne mozdúly, nem együgyüség,
Hogy már nem arra valo vagy, ne nyúly semmihez.

101. Együgyüség szabadon meg ment mindenekben,
Mint hogy semmire kellönec vélnec mindenben,
Semmi dolgot sem vetnec rád, el férsz mellette.

102. Eszes dolog, ki munkáyát tudgya kerülni,
Ki maga hasznát mindenbe tudgya meg óyni,
Maga vetés gyakorta esést mért szenuedni.

103. Maga mutatás sokaknac nagy veszélt hozot,
Az erös Achillesbenis illy rauaszság vólt,
Hadba menés elöt rockát, rokollyát vöt vólt.

104. Hallottad az eszes Vlyssesnek is dolgát,
Eo-is bolondé töuéssel mint került hadat,
Azért te is meg visselhed deákné vásznát.

105. Mi szükség esmet wyobban elö számlálnom,
Oda fel meg mondot tanitást szaporitanom,
Mester nélkül-is doctoroc sokan, aszt látom.

106. Hanem-ha wrad vagy apád asztalhoz ültet,
Elöb-is feleid közzül te ragadgy hellyet,
Hogy valamint végre ne essél ki rekesztet.

107. Vntalan szükség fel kelni ki végül marad,
Ha kenyérért, ha hagymáért, gyorttyáért fárad,
Üveg töltés, kutya üzés mind arra marad.

108. Ha penig talám szolgálni téged fen hadnac,
Moroghy erössen: mi dolog téged vgy kénzanac,
Vgyan szánt szándéckal mindenböl czak rád iárnac.

109. Isten ostora raitad, hogy oda ackattál,
Hiszem vége lesz valaha, ott ne kinlódgyál,
Ha meg iramtat, nagy dörgéssel ki szaladgyál.

Vendéghez szolgálni valo regulác

110. Meg mondottuc, mikor étket tész az asztalra,
Vgy ted, hogy mind el lotczonnyon az wraimra,
Tréffás vóltodat czudállyác nagy katzagásba.

111. Az fö szerszám illattya széllel inkáb el hatth,
Kinec köntössére fetczken, örüli szagát,
Betegnec oruosság néha czak à szép szózat.

112. Hogy ot állaz, mint a ráro, forgasd szemedet,
Nyakad, mint à tekercz madár, vgy tekergessed,
Ki mint eszic auagy iszic, aszt szemlélgessed.

113. Semminég se fedezd penig, hogy aszt nem néznéd,
Talám keuessebbet eszic, ki sokat ennéc,
Ragadd az tányért elölle, kontz iut tenéked.

114. Mikor az gyerttya hamuát kellene el venni,
Migh egynihánszor nem mongyác, nem illic lenni,
Ha penig el ólthatod, mesterség meg lenni.

115. Annál penig ielesb, ha füstelgöbe hagyod,
Az olloyát az asztalra tátua hagyitod,
Terhes aszszonyoknac nemzesz io oruosságot.

116. Ha ki ortzázna, aszt ártalmasnac mondanà,
Te aszt mondgyad, hamis dolgot bár aszt ne vallya,
Hazudhatot Plinius is, aszt honnan tudgya.

117. Az bölcz ember tzafolásról bölcznec itilnec,
Es igen irás oluasot embernec vélnec,
Igy neuelkedic szarua együgyüségednec.

118. Mikor pohárt kel töltened, czordultig tölczed,
Ne felegicz, mert ismet aszt üuöltic: tölczed,
Ha penig ki öntözödnéc, ki zerbekellyed.

119. Még tisztességeseb az földre öss ki benne,
Ha mi vszkál benne, viszsza tölcz az edénybe,
Ne különözd az borokat, tölczed mind öszue.

120. A mellyic eleb kezeden, mingyárt aszt tölczed,
Az bor öszue elegitue lészen erösseb,
Minden eggyeség önnen magában erösseb.

121. Kinec wyságnac tettzenéc az te szokásod,
Mondgyad, látzic, mi vólna iob, te aszt nem tudod.
Doctokoc oruosságát is elegyue iszod.

122. Ha addig nyúttya pohárát, mig ki nem itta,
Akár az, hogy à ki benne, köszönd reája,
Akár penig ahoz többet tölcz és add viszsza.

123. Semmiképpen abból ne keduez senkinek-is,
Engem mit probálsz, vgy mond, legént találsz itt is,
Aszt nem szoktam, igazat akaroc néked-is.

124. Tuddé, nincz igazab szerzet az bor iuóknál,
Eok igáz mértéckel élnec, nem kel ot ispán,
Ladde ámaz is ki itta, te-is vgy igyál.

125. Ha valami rendi veszet pohár történnic,
Kiröl ki-ki, hogy nem öué, igen szabodic,
Te ragad el, id meg, ot állatni nem illic.

126. Másnál eléb igyekezzél meg részegülni,
S te rólad egyebeknec hadgy példát venni,
Elö vetés ritkán czal, mindenkor késsöi.

127. Oh, ki ieles vigasságot kapnac te rolad,
Drága erkölczü iffiunac tégedet mondnac,
Lant, hegedö helyén czak veled mulatoznac.

128. Gyakran üuölcz, kiálcz, hogy erössen igyanac,
Buczuzáskor ha wradtol nem marasztatnac,
Te köntösöknél fogua húzd, hogy mulassanac.

129. Aláb valo vendégnec mindenkoron iob bort tölcz,
A ki mennél föeb, annac mind hituánbat tölcz,
Azért, hogy à meg ne zayosulyon, hogy meg ércz.

130. Mert az fö emberec, kic nagy dolgot viselnec,
Kic egyebec felet kössęgtöl igen böczültetnec,
Semmiképpen nem illendö, részegülyenec.

131. Mert részegsęg mindent ki üt természetiböl,
Nem szép penig, mikor fö ember meg zaiosul,
Mennél föeb ki vétkezic, vétke töb attol.

132. Példánac okaért, arczulag valo szeplö
Inkáb rutit, hogy nem nagy seb, ki be fedhetö,
Ily véteknec ha oka lész, reád térendö.

133. Ha penig nehéz vendégec el nem oszolnac,
Sózd meg czak az bort, gondolom, nem sockà isznac;
Tyik szót-is gyakran emleges, már bort nem adnac.

134. Hires mostis amaz Socratesné, Xantippe,
Mely mikor wra barátit hinna vendéggé,
Es az mulatást touáb nyuitanác keuessé,

135. Erössen kezd dörgölödni és morgolodni,
Végre az asztalt-is elölec el döiteni,
Es vgy osztán kételenec vóltac el menni.

136. Azért iob bort tölcz iszakos torku iámbornac,
Kinec keués gondya rontására Sabatznac,
Kinec minden tehetsęge: völgye torkának.

137. Mikor osztán à bor fel hat az felsö várban,
Az vitéz bor be, esz ki szál capitánságban,
Ot halhatz szép dolgot, kit nem hallottál gyakran.

138. Némely czak te reád képest kezd kérkednie,
Minemü serény inas volt ö ideibe,
De te mintha nem hallanád, ne szed begyedbe.

139. Némely beszélli iffiu korába szerelmét,
Szeretöiuel mulato kedues ideit,
Feiét czauaruán keseruesen fohászkodic.

140. Ki esmetlen mint veszödet abban heába,
Mely hideget szenuedet szerelem langyába,
Soc hauas esöt, költsęget mind czak heába.

141. Leszen olly-is, ki szép mátkaiáual kérkedgyéc,
Eghbe magasztalya mondhatatlan szépségét,
Mindenekhez valo nyáias ékes beszédét.

142. Kiki külömb külömb dicziretit ott hánnya,
Eo minemü legyen, miket probált gyakorta,
Eo mely kazdag semmibölis van summáya.

143. Ha kathona legyen, lásd, mint dicziri louát,
Némely inkáb inkáb annál kopot, agarát,
Szánto ember eke szaruát, poculár bakyát.

144. Ki deákos, mely bölczesęgekrül disputál,
Kit magais alig hallot, ollyakról tractál,
Akar bölcznec itiltetni száy czáczogással.

145. Sokan az wrac dolgából-is öszue vesznec,
Ki dicziri, ki alázza, vgy veszekednec,
Es végre argumentum helyét kardra kelnec.

146. Nem elég ot az kötözö dialectica,
Ki mit fogot, attúl nem akar esni hátra,
Ot az Aristoteles is nehezen vólna.

147. Te czak száyokba néz, erössen katzagy néki,
Ha ki szolit, vagy pohárt ád, hogy tölczed néki,
Oda se néz, hogy már nem hallod, tesséc néki.

148. Amaz okos Vlysses-is vgy czelekedet,
Hogy ne hallya syrenac veszéllyes énekét,
Társainak-is viaszal be dúgta fülét.

149. Ha el vntad, nagy sebessen fúd el a györtyát,
Auagy talám szaporáb: hagyicz az óldalát,
Riualkodgyál: hozzà mostan, à ki mit kaphat.

150. Ha penig szép szerrel beszélgetue dösölnec,
Eyffélikort gyakran emleges: fel kellyenec,
Ha vgy nem fog, vgyan meg mond, hogy eredgyenec.

151. Hogy fel kelnec, az aytóra hamar futomyál,
Hogy hamaréb el mennyenec, nyisd ki azonnal,
Nagy dicziretet vész serény forgodásoddal.

152. Mihelt el oszolnac, meny te fekuö ágyadba,
Asztal fel szedést, egyebet halasz hólnapra,
Káposztánál hamareb fő, mongyác, à sparga.

153. Még iob, mer à ki vgy láttya más nap az asztalt,
Arról tudgya, hogy ot tegnap vigan lakosztac,
Es fekügy, mig gözit ki aluszod az bornac.

154. Szegezze be az aytókat wrad, ha bánnya,
Gyerttyayát ólcza el, tüzét-is be takarya,
Ha vigyázo ember leg vtól mennyen ágyra.

155. Auagy inkáb hogy le fekszel, vid el à gyerttyát,
Hogy meg ne ütköztesd setétbe à szárodat,
Sötétben-is tudgya à gazda háznac czinnyát.

156. Vetkezzéc le ha kel néki gazda ömagába,
Akár mennyiszer kiálczon, ted hallatlannà,
Szölö gerezd nem hóld világtól erik, nyilua.

157. El dél korba mikor fel kelsz, tudod à dolgot,
Szeget szeggel szoktac ütni; fáyé homlokod?
Eget borral hozzà, ninczen iob oruosságod.

158. Böuebben kellene még ezekröl szóllanom,
De az üdö sem szenuedi touáb mulatnom,
Gorombaság palotayánac végét nem látom.

MASOD RÉSZE

1. Keouetközic másodic része ez éneknec,
Melyre immáron az gazdác fügyelmezzenec,
Mikor vendégségbe hiyác öket, medgyenec.

2. Azért elsö regulád-is, gazda wram, ez:
Ha vendégge hinac, meg kérd, hogy mi legyen ez,
Io dolgot indit à iámbor, ha nem tréffa ez?

3. Mit készitet, meg kérd, hány tál étket fözetet,
Vgyan fel iegyezd, hogy mélre tartozzál, érczed,
A iegyzésböl mind vntalan ki nézdegelyed.

4. Es ha el marad, hogy kit fel nem attác volna,
Mingyárt iò modod leszen fel indulnod rajta,
Elö kéryed, mert hogy te tartosztál czak arra.

5. Mind az által igen ne késsęl oda menni,
Hiuatalos szomszédod sem kel szolitani,
Czak te aszt nyerhesd, hogy ne talály vtol menni.

6. De mihelt iútz, tölczéc nékem, mongyad, az pohárt,
Mig többi érkezic, nyerd meg addig az Orbant,
Nagy költés embernec mondnac, tudod hol horband.

7. Azonközbe szépen danóly, rikólcz erössen,
Hallyác az vtzára is: vendég vagyon otben,
Az többi-is szozatodra siet erösben.

8. Vagy peniglen késély, és vár más köuetetis,
Másod vttal igirkezzel, de váryanakis,
Nagy méltosag, hogy érted kel várakozni-is.

9. Vélic, hogy más dolog vagyon az te vállodon,
Es attol föb embernec tudnac osztánon;
Ha penig nem várakoznánac semmi modon,

10. Be lépuén és látuán, telepettec asztalhoz,
Hogy téged nem vártac, nem halgattac neuedhez,
Forduly viszsza, sok szép szoual nyulnac mentédhez.

11. Ha látod, hogy fö helyröl fel nem kél elötted,
Hághy által az asztalon is, szoriczd el ötet,
Saskesselyü az verczénél fellyeb repülhet.

12. Nem te bünöd, hogy az asztalt mind fel sározod,
Pohárokat-is széllel fel döited reáyoc,
Futó ember lant pengéssel nem gondol, tudod.

13. Köz szokás, maga ne köuesd, hally tanúlságot,
Nem tudatic honnan szoktác, bár had reáyoc,
Kik az ételre mosdnac, abból mi hasznoc?

14. De en haszontalanságát néked meg feytem,
Hideg és az meleg tussakodnac, vgy érzem,
Eleted sziued melegségétöl füg, értem.

15. Sziuedröl follyásoc kezeidre szolgálnac,
Es ha kezeid hideg vizbe el ázodnac,
Az meg hült follyásoc sziuedre viszsza szálnac.

16. Az méreg-is ollyan dolgos, à szüre siet,
Elég méreg hát az hideg, ki szüre siet,
Az eytet sokaknac halálos veszedelmet.

17. Azért osztán à soc esztendei mosdásod,
Hogy eszt raitad meg ne eycze, félö, szokásod,
Ki mossatlanságodra szól, ez ok adásod.

18. Ha penig vgyan regulád tarttya, hogy mosgyál,
Akár ki légyen, mindennec elötte mosgyál,
Hogy elöb meg mosdot, elöb is helt kaphassál.

19. Szád, ortzád-is fel mosd, penig egy átallyába,
Ha kel, ök is meg mosdhatnac vgyan azomba,
A vad mezön harapót gyuitnac az bokrokra.

20. Melly tányéron feyérb és szeb kenyeret láthatz,
Mesterkedgyél mind el addig, onnan el lophasd,
Ha ki meg lathat-is io czúffos neuet kaphatz.

21. Mihellyen fel viszic az asztalra az etket,
Elöbbis te márcz belé rágot kenyeredet,
A melly kontzot inkáb szeretz te, ved ki ötet.

22. Akar melly iol föt legyen is, szót talály hozza,
Auagy igen sósnac mond, vagy kozmasnac, pyha!
Iò étek látónac tettzel igy finnyáskodua.

23. Ha igen hew falatot falsz, ingyen se tetesd,
Had ütközzéc mássis azon köbe melletted,
Hogy egyedöl károd neuetéssét ne türyed.

24. Mondanám, hogy viszsza vetnéd ismet az tálba,
De talám felette nagy együgyüség volna,
Máskor vgy meg fúd, feczkendezzéc edestoua.

25. Söt, még tisztességesb: fúd szomszédod szemébe,
Gyönyörüséges vigságot inditasz vélle,
Gyakortáb el hinac vendégségbe közzikbe.

26. Kellö dolog, iádzo vislát-is hordoz veled,
Néked szokot, az padra-is te melléd siet,
Szebb köuérit annac hánnyad, ha te nem ehed.

27. Annyit fally be, mint két tömlö, ollyan két poffád,
Ha nehezen nyeled, mint hogy száraz nagy falat,
Igyál rea – az itallal alà tolithad.

28. Paraszti dolognac tarttyác, de lássad mitöl,
Ha az falat morsalékya az pohárba húl,
Az étel vgyan itallal iár ám éhségtöl.

29. Az czontnémü maradékot hánd asztal alà,
Az ebek sem halhatnac meg ehhel koplalua,
Eteledet se számlállyác tányéron álua.

30. Hogy el töltözel, osztán meg erezd az eouet,
Az étek-is tágoságot inkábban vehet,
Könnyebben-is emésztödic, s-iob kedued lehet.

31. Tányér ki szedéskor te czak eggyikhez se nyúlly,
Tányér be adáskor penig elöszeris nyúlly,
He nem néked nyútanác-is, még-is hozzà nyúlly.

32. Szoktác aszszonnépec rendit igyen böczülni,
Hogy elsöben-is ö tányérokat adgyák ki,
Ez üdöbe valamitól io magad óyni.

33. Azért elöszeris te add ki tányérodat,
Emberec titkon magokban gondolnac sokat,
Czak kedueskedésböl lenni vélic dolgodat.

34. Ha valamint el késsednec étel hozással,
Kezgy wyonnan megint ahoz, az kit el hattál,
Haszontalan az szemérmesség az asztalnál.

35. Meg törelhed az te tányérodot abraszhoz,
Hát minec teritic, ha nem kendeznec ahoz?
Ha penig te légy, ki elöben nyuly à kontzhoz.

36. Késsöre tartosztasd öket, ne nyúly hozzáya,
Abbol fö emberségednec tettzic formáya,
Végezetre soc kinálás vtán nyúly hozza.

37. Hanem mind beszély ez alat vagy késsel iádzál,
Auagy feyedet meg támaszd eggyic karoddal,
Auagy kebeledbe dugd kezedet egy vttal.

38. Egykor, mikor neked tettzic, kapy hamar hozza,
A mely kontzot te auitasz, vond ki szép nyulua,
Elsö vagy, szabad tenéked érue, hagyitua.

39. Mikor iszol, az orrodat, szádat meg kenni
Kisseb dolog, hogy nem kellyen meg czelekedni,
Arra penig inged wyat, abroszt kel vonni.

40. Diczekedésböl soc fęle iò bort hozatnac,
A melly inkáb tettzic, aszt hátad megé dugyad,
Mert kétsęg, ha mászoris az körüllyen read.

41. Ha késęn isza pohárát, raggad el tölle,
Innál, vgy mond, ha nem kel, ne nyalazd ennyire;
Kétszer ád, ki hamar mit ád, czemertöl ió è.

42. Az ital dolgában három szép modod lehet:
Eggyic, mikor lélegzeted touáb nem érhet,
Másic, mikor à könyü bé foggya szemedet,

43. Harmad, mikor érzed, hogy ki szárat belöle,
Ha arany serlegis, nem ihatol belöle,
Üres palaszkból veres bor sem iö feltébe.

44. Eoreg, nem pislennec valo falatokat fally,
Két poffád mint két ompolna fénlyék, ollyat fally,
Ha mint egy prusz czuka vag is, köuérnec lássál.

45. Eoregben-is essic à szó teli száyadban,
Köuettyet tött Demosthenes az nyelue alà,
Köuecz hellyén te nagy kontzot találsz az alà.

46. Ha iól laktál, már egyebec dolgait nótáld,
Az wraim külömbezö erkölczit tréffáld;
A melly késnec éli fel néz, késeddel vágyad.

693 Köueczy

47. Némellyec azon számlállyác, hány mélly föld táuúl
Roma az Florentiátúl, te lásd, melly táuúl
Buda Pesttúl auagy à Lippa Themesuártúl.

48. Mindennel igyekezzél vighságot szerzeni,
Tálat, tányért és pohárt találsz fel döyteni,
Egy mátkás iffiu dolgáró tudgy példát venni.

49. Nem régen egy tisztes iffiat hinác vendégge,
Vgyan az mátkáya apya hiya vendégge,
Sánta loua, hát késsöre ért ebe véré.

50. Vigan fogadgyác, mátkáya mellé ültetic,
Tányérára szépen az egész kappant tészic,
Czorba késsi, mind el húzzà az háta börit.

51. Két szárnyát és tzubakyát azért el reszeli,
A derekát akarya matkayánac adni,
De vala, hogy az késröl asztal alà eyti.

52. Alà le horgad érette, igen meg roppan,
Szégyenébe szegény el heruad ollyan dolgán,
Az asztaltól el akar fútni bánattyában.

53. Hoszszu sarkantyúya meg akad az abrazba,
Mind étkestöl mindent le ránt gyorsasagába,
Együgyüségért boczánat lészen dolgába.

54. Vagy eszel vagy iszol: katzagy nagy hahotáual,
Ha szádból ki feczkenikis, még iob annyiual,
Hogy valahogy el ne fúlly az reket falattal.

55. Mert lám iryác, Saufeus is affęléböl hólt,
Mikoron czak az tikmonyat zerbekeli vólt,
Amaz Vallais, mikor mézes bort hörpölt volt.

56. Anacreon poetatis egy szem szölöuel,
Fabius római tanácz czak egy szál szörrel,
Mikor kalánal teyet herbökölne reguel.

57. Azonközbe hogyha czoklás read érkezic,
Iele, hogy az okadás-is el köuetközic,
Az asztalra ne okaggyál, ha el érkezic.

58. Hanem el taszicz elöled az wraimat,
Fus ki vęle, pögd ki, meg töröld az állodat,
Esmét vgyan borral öbliczed meg torkodat.

59. Mert az állatoknac alkotoia, Természet,
Sohul semmi üres helt lenni nem szenuedhet,
Hát gyomrodat sem szenuedi, hogy legyen üres.

60. Ha penig ki nem kelhetz, hayoly asztal alà,
Czak az feydet reithessed el, mongy kuhit oda,
Mert nem hiszic meg, ki ielit nyiluán nem adgya.

61. Gyümölcz felét hogy fel visznec, rakd kebeledbe,
Tálat vesd fel, vagy buricz asztal középibe,
Metéletlen mind heastol harapd egy végbe.

62. Kit meg nem ehetel, vidd haza köntös wyba,
Diot, mogyorot fogaiddal törd ropogua,
Fogad czudállyác, kesedön sem esic czorba.

63. Láttam, hogy à kik ökellel törtéc à diot,
Hogy à pohár az asztalon vgyan meg tántzolt,
Akar aszt köuesd, késsedbe vgy sem lesz károd.

64. Az heat rakyad szomszédodnac eleibe,
A te böczületed otalmasztatic vęle,
Ne látassęc, mennyit öttél meg à bélibe.

65. Ha kic valamit magoknac súgnac fülökbe,
Gyors tarcz oda füledet teis egyembe,
Es mond nyiluán ki, ne legyen senki kétsęgbe.

66. Valamit kezgyen akar ki beszéllenie,
Ved ki száyából, tudd iobban te beszélnie,
Auagy ackoron te mást zaiogy szaad ügyébe.

67. Böuen nálad miröl nyuiczad zaigo szauadat,
Könnyü szolnia táuul leuö barátodat,
Ha egyéb nincz, arra feicz nyelued vitorláyát.

68. Vagy à te régi vászotságodat beszéllyed,
Hol mi iámborságot töttel, aszt öregbiczed,
Szép kérkedés, sokan szoktác, teis köuethed.

69. Akar mi kiczin dologról garázdát indicz,
Ha ki meg szolit, hogy ne kariczalnál annyit,
Annál inkáb, szabad vagy te, szabad nyeluedis.

70. Ne engedy náladnál senkit igazbat mongyon,
Es ha ki ellent tartana, szökyél fel gyorson,
Mit nyeluel nem érsz, kezeddel tolgyad egy nyomon.

71. Kezeddel bizonyicz, mit nyeluel nem hitethetz,
Homályos messęket kardal inkáb meg feythetz,
Auagy ha illyetin modra ügiet nem vehetz.

72. Még se ülz heában, farakczallyad az asztalt,
Mesd fel à neuedröl nagy bötückel magadat,
Mig à fen áll, hóltad vtánnis hire marad.

73. Minden pohárodat egy huzamba meg igyad,
Mert vétec sokba végezni, mi egybe iuthat,
Hogy meg töltic esmet, tedd elödbe, meg igyad.

74. Kedues dolog leszen nálla, kire köszönted,
Hamareb-is meg zayosul, támad iob kedued,
Buczu vétlen-is hamaréb el haza szökhetz.

75. Mig penig czak fél részeg vagy, haza ne mozduly,
Ehfęli vtan két ora miglen nem pendül,
Gazdais akar mint külgyen, semmit se mozduly.

76. Söt, ha à gazda szunyadoz, bort tölcz feyére,
Ha valaki alunni oroszkodot felre,
Fel keresd, meg rázd az feyét, nézd à szemébe.

77. Fel fogattasd vélle, hogy hólnap vendégge hy,
Ha penig aszt más akar veled fogatatni,
„Meg talállac, mikor kellesz, báttya" – mond néki.

78. Tomboy az utzán, lássác meg, hogy vendég vóltál,
Minden ablakokat be töry köuel, czontockal,
Tántorgo részegnec szabad minden torockal.

79. De ha ki iö mérö singel, vid el a sarkad,
Vére meg állatlan, eret ne bonczon raitad,
Olly helyre se eiczenec, nap se éryen hozzád.

80. De ha olly szerencze szólgál, meg nem inditnac,
Tántoroggyál haza, zördicz házad aytayát,
Vagdald, hassogassad mind addig, *még* meg nyittyác.

81. Ha nem talám feleséged iö ayto nitnya,
Hogy ö részeg wrát szép keduel apolgassa,
Czendericz iól, hogy mászszor váryon az aytóba.

82. Hogy à te iöuésedre rekesztue vigyázna,
Mert köz szó az, hogy è három meg nem foghattya:
Dio, szamár, aszszonyember ha ütés lágyittya.

83. Le ne feküdgy, mind fel lászazad házad népét,
Mind fel hánnyad esztendö által valo bünét,
Hogy ö kiuülled nagyobnac ne tarcza testét.

84. Az után le burúlly feyeddel az asztalra,
Szolgalónac esséc reggel töled mossóya,
Az aghné ne vegye bérit tölled heába.

85. Hogy fel serkensz, délbe mingyárt kéry enned valót,
De elöb éget bort igyál, ha fáy homlokod;
Szeget szeggel szükség ütni, tudod à módot.

86. Hogy dolgodat feleséged kezdi beszélni,
Reggel mazlagosságodat elödbe adni,
Verekedést, rontást, törést fel mutogatni,

798 addig meg nyittyác [haplográfia]

87. Meg riaszszad, nyellye el, aszszony ne zayogyon,
Es ha elöb indúl benne, hogy többet mongyon,
Valamit ragathatz, súyczad – halgat, fogadom.

Masod resze masod resznec

88. Neha azért te-is hiy vendéget házadhoz,
Ne mongyác, hogy czak másnac essel asztalához,
Másnál hizol, de te senkit nem hisz celládhoz.

89. A kit el hísz, ved eszedbe, feletteb se hid,
Hogy már meg zonczolodtál, hogy nem igirkezic,
Ha penig kész, eszt köuesed, hogy meg érkezic:

90. „Nem gyözélec várni, véltem, hogy már nem iösz el,
Költettél heába, vélém, már az is költ el."
Némellyiknec penig szólhatz illy felelettel:

91. „Részegembe ha hittalac, nem iút eszembe,
Bor göziuel agyam aszt-is el emésztötte."
Emleközö részegest mindenkor gyülölte.

92. Vgy-is menthed magad, hogy hittad czak tréffában,
A mi penig tréffa, hiszem, nincz valoságban,
Auagy hogy czak tisztességet köuettél abban.

93. Auagy mongyad, hogy az üdö most álkolmatlan,
Es hogy alig vólnál mostan mint egy meg vert kan,
Auagy az felesegedre-is haricz abban.

94. Feleséged maid beteges, azért szinte most
Meg boczásson, más üdöre hadgyác à balmost,
De azért eszt mindenkor ne köuesd az okost.

95. Hanem neha à kit el hísz, meg is tökitczed,
De valahogy ey pénzedet igen se kölczed,
A káposzta mind télbe, mind nyárba iò, érczed.

825 érzic

96. Ha az orát el mulattya, nem kel hiuatnod,
Ha nem lakyál lassu súgua, ted be az aytót,
Vagy be ereszted auagy ne – te szabadságod.

97. Ha penig látod, hogy idökorra érkeznéc,
Te ackor à házat söperd, igen öttözzed,
Ne mongyon restnec: rák háton nyulat nem üzhetz.

98. Széket, padat nem kel neked elö hozatnod,
Éllyen hogy à ki hol akar, adgy szabadságot,
Ki miczoda helt talál ülni, nem te gondod.

99. Igen diczird étkedet, számláld, mibe készült,
Másut nem föznec ollyat, nem ehetel sohúlt,
Ki iol lakot, aszt kénáld, mert eszic, ki ehült.

100. De azért eggyiknekis te ne gazdálkodgyál,
Elég példa, hogy te nagy hommon igen laktál,
Zayos léuén zaiogy, vesz öszue, vagy házodnál.

101. A mig iozan, addig senkit haza ne boczás,
Minden aytoidat, kaput be lakatoltasd,
Semmi szükségre senkitis és ki ne boczás.

102. Igy nyered, hogy mászor hozzád nem igen siet,
Hogy meg virrad, ki-ki könyebben haza mehet,
Igy süthetz vizet à langon, ha fogod lehet.

103. Reggel feküggyél le, más ember hogy aluszic,
Etzakra vigan lakozzál, más hogy aluszic,
Igy czalod meg nékic rabotás fáratságit.

104. A te tetzéseden iáry te, mert együgyü vagy,
Még egy keués tanulságnac füguelmezést adgy,
Igy töhetsz vizet mosárba, gyorttyanál is látz.

105. Kedues marha az rák étel, aszt hogy fel adgyác,
A melly iob, farka alat vagyon iele, meg láthad,
Nem czak öregi iob, ne czak naggyát válaszad.

106. A melnec magua nem leend, ha ollyat ki vész,
Vagy más eleibe tegyed, vagy vissza vessed,
Ne mulatoz vélle, czak à hasát ki szegdeld.

107. A lábait és à farkát elödbe rakyad,
Hogy à rák mind el fogy, ackor aszt elö vonnyad,
Hogy eggyiknec sem vólna, ackor rágdogallyad.

108. Lásd è minap egy iámbor, hogy vgy czelekednéc,
Más egy treffás az elöl el kapya, történéc,
Mond: en eszt inkáb szeretem, ha te nem eszed.

109. Hasznosb azért, ha à sebbe rakod az ollyant,
Es egyéb szép falatotis, hogy el ne kapyác,
Es italod közben kegyessen mastikallyad.

110. Ha penig az kés igen éles, méllye fogya,
Fend az köhöz, fogas lészen fürész modgyára,
Mikor mit szelsz, az fölit el vonsza vtánna.

111. Mikor ki leuelet oluas, fogd mellé magad,
Es kakuczolua oluassad, syllabikállyad,
Szép dolog oluasni más embernec irássát.

112. Nem de házayánac, Románac ö oszlopa,
Es az bölcz ékes szolásnac Cicero attya,
Nem költetteé titkos leueleit nyilua.

113. Beszédedben io hoszas légy kerengöképpen,
Vgy tettzic meg, hogy à mit szolasz értelmesben,
Fen zayogy, hogy más ne értessęc beszédében.

114. Mindenkor és valahul iársz, komor keduel iáry,
Soha se mosolyogy, ha nem à hul ér mi kár,
Auagy mikor barátodat éry bú vagy kaar.

115. Valaki lát, te komor ortzádat czudállya,
Az elmedet régi bölczekhez hasonlittya,
Minden dolgodat nagy eszessęgnec alittya.

900 bü

116. Ha penig valami tiszteczkéd lenni esic,
Vgyan öreg wram szabásan iárnod illik,
Szép gögessen magadot rà tartani illik.

117. Nem képes, hogy más valaki oktasson téged,
Hiszem ha tisztes vagy, minden ęrczen czak töled,
Egy iámboron történt dolog it példa lehet:

118. Ki mikoron házayából meszsze iárt volna,
Es tanulságában mesterséget nyert volna,
Es immáron viszontag haza indult volna,

119. Estue felé eggyüt mikor meg szállot volna,
Talál egy tisztes aszony-is ot szállania,
Es vaczorán egymás mellé hogy estec volna.

120. Nem keueset kezd mester wram dölfeskedni,
Kin ismet más iámbor kezd szörnyen boszonkodni,
Mint hogy à füst vtán lang közel szokot iárni.

121. Az penig io tréffás, igen czuffondáros vólt,
Es ö néki rauazsága czak aszt lessi vólt,
Miczodán meg treffálhassa az kellö iámbort.

122. Ott à szegény iámbor abban nem tudott semmit,
Egykor tehát meg vakaritotta a feyt,
Kit ámaz látuán, igy kezdi czúffolni szegént:

123. „Még-is annyi tetued vagyoné, bizot wram,
Nem használté, kit patikáros adot, szerszám,
Soha ki nem tisztulál belölle, nagy czudám."

124. Eszt penig mosolygás nékül, ha mind vgy vólna,
Szégyenibe à szegény iámbor czak némula,
Hiszem, hogy mászor náznagynac aszt nem kéuánnya.

125. Vége legyen másod rész regulainak-is,
Mert nem lehet, hogy sokat is szóllyunc helyin-is,
Mi nem pók az ember, hogy magától szöyen-is.

126. Tudom, ennec immár régen vagyon diuattya,
A tanituány, félec, à mestert el haladgya,
Engedelmesség io szerenczénec annya.

HARMAD RÉSZE

1. Ebe hadnam, harmad részre le nem szállanéc,
Az gyenge leanyoc, négy kilentz esztendösec,
Hogy önékic-is regulákat szabiác, kérnec.

2. Mit czelekednél hát, oly szép könyergéseket
Hátra vetnédé, ki nem szánnya az szüzeket,
Azért az gyöngeségért szoloc czak keuéset.

3. Azért elsö reguládis, gyönge leány, ez:
Mikor az vtzára indúlsz, hayadot ki feicz,
Erezd à szélnec mentébe, czak alig leptes.

4. Szemeiddel mint à raro tétoua vigyáz,
Hátra is vntalan tekincz, iele lehet az,
Hogy semmi oly vétkes nem vagy, drága dolog az.

5. Kit bün furdal, és lelki esmereti vádol,
Czak fülel, földre fügyelmez, magában irul,
Azért te mindent fel szemlel, mint iár, hogy fordul.

6. Ha sár vagyon, ruhád fel fogd mind két kezedel,
Tessęc meg lábod feyéri fellyeb térdednél,
Sóual io à gomba, igy lész kedues legénnél.

7. Mellyedet-is ki feicz, lássác torkod allyátis,
Hogy te nem golyuás vagy, kegyessen mosolyogyis,
A mi nem constal, ninczen arról itiletis.

8. Mely leány vagy aszszony barátodat találod,
Megh ály vęle, foházkodua kezd el panaszod,
Kéröd volna, de keresztúl állot aszonyod.

950 fülely

9. Melly keménységgel tartatol te szüleidtöl,
Mint hagyattál czerbe ám à gonosz legéntöl,
Elég szót találsz à közöt, szemlély keresztül.

10. Ellyetec természetec szerént aszszon népec,
Az természet hozot nektec bö szauu nyeluet,
Ez ayándekot minden aszszony mennyegböl nyert.

11. Azért sokáig el beszélly egy álo helyben,
Ha egy rendbeli beszéded fogyna nyelueden,
Azki el mulic melleted, ved elö menten.

12. Mint iár, mint viseli magát, mint él házánál,
Aszszonyember vagy, tenéked szabad az okual,
De io hirét meg sérteni nem szabad azzal.

13. Egykor osztán, mikor az beszéllést el hadgyod,
Soc io bolyót, vayas rétest árulnac, látod,
Vegy meg benne, mind hazáig iò harapdalnod.

14. Valamint lehet, lakásba el oroszkodgyál,
Ot esmeretséget niuythatz soc szép iffiackal,
Nem kelletic commendálás osztán azoknál.

15. Talám ot lesz azis, kit reménlesz mátkádnac,
Mikor fel gyulaszttya didamsága az bornac,
Forogy körüle, szüuében sebei válnac.

16. Itallal kenál, io keduel fogad azonnal,
Ki mit keres, meg találllya, mongyác egy szoual,
Meg keduel, mátkánac fogad hopp hoya holual.

17. Kiczin eb kölköt az vtba hordoz melleted,
Ha gyomrod czokol, fuatag feszíti béled,
Arra foggyad, üzd erössen büzt tött ebedet.

18. Eoröcké bayt tartnac balhác és aszszonnépec,
Az ö hartzai sem ver nekül végesztetnec,
Minden dolgot hátra hadnac, balhát kergetnec.

986 béledet

19. Azért teis mihelt az gonosz balhát érzed,
Vagy othon, vagy az vtzába, valahol éred,
Mindent fel forgas, öld az álnoc ellenseget.

20. Töb regulákat irhatnéc, leányoc, nektec,
995 De akar en magam-is töletec tánulnéc,
A mint látom, ebben doctor lehet mindentec.

21. Ezer ötszáz és kilentzuenkét esztendöbe,
Egy városban Maros mellet fordítác egybe,
Mely minden feslet erkölcznec lehet tüköre.

10.

RÓMAI FŐASSZONYOK AZ CIFRASÁG TILALMÁRÓL

ELSEO RESZ

1. Vy dolgot beszéllec, kérlec, meg hallyátoc,
Kit hiszem, hogy töbszer még nem hallottátoc,
Mig meg nem értitec, meg ne utállyátoc,
Nem köz dolog leszen, magatoc meg láttyátoc.

2. Régenten Románac ö birodalmában,
Mikor mind ez világ volna hatalmában,
Ily töruény adatéc Roma várasában,
Aszszony nép rendinec kemény sententiában:

3. Egynekis NE LEGYEN SZABAD cifrálkodni,
Bársony és soc szinü köntest sem viselni,
Fél nehézéc aranynál többet nem füzni,
Koczin és hintóba városban hordoztatni.

4. Vala ackor biro az Quintus Fabius,
Biro társa neki Titus Sempronius
Es kösség hadnaggya, az Marcus Oppius,
Ki ez töruént szabá, társa, Titus Romulus.

5. Egykor aszszony népec mind fel támadánac,
Az együgyüséget, szemérmöt el hagyác,
Piatzon, vtzákon seregelue álnac,
Tanáczba kic mennec, esedeznec, onszollyác.

6. Szinten ackor biro az Cato Portius,
Az kösség hadnaggya Marcus Fundanius,
Kinec az Lucius társa, Valerius,
Párttyokat felette fogta ez Valerius.

7. Mind szinnel, mind szüuel ö melletec fogta,
Ennec az töruénnec le tétesséc sullya,
De Portius Cato fö biro viszszállya,
Tanáczban fel menuén, igy kezde szollania:

8. „Im mely pirulással kelletéc fel iönem,
Szántalan üuöltö aszszonnép közt kelnem,
Bizony nagy dolog ez, mit kellettéc érnem,
Aszszony nép akarna fellyül esni az leplen.

9. Czak költöt dolognac alitottam eddég,
Valaha igy zendült volna fel aszszony nép,
Ki vetette volna ferfiaknac rendit,
Es öuéc löt volna ot az feiedelemség.

10. De igaz, hogy akar mely kiczin álattul,
Ha rea nem vigyáz, gondod esic attul,
Ha te eleinec eleit nem veszed,
Mint hogy példát ád ez mászor is, ki most meg löt.

11. Eszt penig, Valeri, köszönhettyüc nectöc,
Váras hadnagyságot kic most viselitec,
Nekünc, fö birátoknac gondot szereztöttec,
Azért meg lássátoc, hogy le czendessiczétec."

12. Valerius hadnagy leg ottan fel kele,
Be szolita öket ügyöc mentségére,
Az Proterua aszszony, Rixa felesége,
Igy indita szauát, ez lön elsö beszéde:

13. „Hatalmas Románac, te Cato, biráya,
Most ez mi dolgunkat ne czudáld annyira,
Semmi értetlenség mert ninczen dolgunkba,
Ercze meg felséged, szükség kénszerit rea.

14. Meg tiltatot töllünc az mi ékességünc,
Cifra szép öltözet az mi nyaiaságunc,
Nyugoto könyébség koczin soralásunc,
Házastársoc léuén illiké el szenuednünc?

15. Kit noha az igaz szeretet sem tarttya,
Ki czak azis volna szinten elég oka,
De hogy igasságunc tesséc meg valóban,
Rendel az okait elö számlálom nyiluán.

16. Elsö ok azoktol, az kic ezt költettéc,
Szerzetös iámboroc, szentös neuezetöc,
Auagy fösuénségtöl ment erre ö keduec,
Hogy az nagy gyütésben legyen iob mesterségec.

17. Auagy másod okán czak ezért szörzettéc,
Hogy utáltassanac minket meg veletec,
S magoknac lehessen hozzánc férközésec,
Mely okos rauasság, illyen ám ö szentségec.

18. Harmad oka, hogy már szollyac ugyan hozza,
Hiszem, nám az töruény természetnec papya,
Vitézlö szerszámoc mi hozzánc nem modgya,
Czak az szép öltözet az mi szerszámunc volna.

19. Negyed oka miért ez töruény nem mélto,
Ki az aszszony népnec öltözeti foszto,
Tudod te hatalmas és bölcz biro Cato,
Régen aszszony népis az tanáczban volt iáro?

20. De hogy Cecrops király egykor az időben,
Athenae városát fundálna az hellyen,
Eggyüt egy olai fa fel tetzic hertelen,
Ismet nagy buzgással viz fakad meg más hellyen.

21. Az ily czodán Cecrops király álmelkoduán,
Iöuendöt tudatni el külde Delphusba,
Kinec iöuendülö Apollo eszt monda,
Viz Neptunust iedzi, Mineruát az olay fa.

22. Azért hogy Neptunus tenger vra volna,
Minerua peniglen bölczeség aszszonya,
Czak ez kettő közzül szabadságoc volna,
Melyröl az várasnac neuét kellyen adnia.

23. Király mind az kęt rend tanaczát be gyüti,
Mellyröl neuezzék el, voxot adgyon kiki,
Férfi rend Neptunust magáért neuezi,
Aszszony nép Mineruát meg magáért neuezi.

24. Csak eggyel lön többen az aszszony nép rendi,
Mineruárol kelle várast el neuezni,
Minerua görögül mondatic Athini,
Kiröl Athenánac mind ez világ neuezi.

25. Neptunus oly igen boszszonkoduán raita,
Az várasnac neue volna nem ö rólla,
Tenger habyaiual addig háborgatá,
Mig meg engesztelec illyen három dologba:

26. Az aszszony nép többé tanáczban ne mennyen,
Gyermec az annyáról és ne neueztessen,
Születet hellyéröl egy se neueztessen,
Hanem az féryéröl neiénec neueztessen.

27. Ez három dologtól azért meg fosztattunc,
Nekünc ottan meg löt minden bünhedésünc,
Czak az szép öltözet hagyatot meg nállunc,
Ihon, im attulis akartoc meg fosztanunc.

28. Eoted oka, miért sem mélto el türnünc,
Hiszen nem rabotoc, de társatoc vagyunc,
Bölczec szerént két testben egy lélec vagyunc,
Szolgaknál, raboknál, roszszabbul kellé iárnunc?

29. Rabotoc, szolgátoc bársonybanis iárnac,
Keduec szerént ieles louakon nyargalnac;
Oh, méltatlan töruény, agyà átkozotnac,
Szolgáknál, raboknál ki tudot roszabaknac!

30. Férfiaknac könnyü aszszony embert gyözni,
Még ha étünketis akaryác meg fogni,
De czak itilyetec, volna hogy mely könyü,
Ha nektökis töllünc eszt kellene szenuedni.

31. Végetlen nagy hadac zöngöttec közettünc,
Iöuedelmünc fogyot, rablatot ioszágunc,
Mint vipera kigyo, ragattot országunc,
Illy sanyaru dolgot ackoron sem szenuedtünc.

32. Most penig békesség vagyon, szép czendesség,
Most örül az kösség, vagyon igyenesség,
Arany idő fordult, keduesség meg terült,
Mint egy ragadomány, illyen fösuény talalmány.

33. Most rettegés hellyén öröm és vigaság,
Kegyes éneklésec, gyakorlatos iátéc,
Minden gyönyörüség, virágzic az kösség,
Te idödben Cato, bodog állapat válto.

34. Innét vagyon, hogy igy minnyáyan szeretnec,
Czudálnac, böczülnec, feyenként diczirnec,
Szép verseket irnac, ayánlyác neuednec,
Te hozzád sietnec, idödben neuelkednec.

35. Haboru idöben vallyuc, hogy mélto volt,
Az cifra tilalma mégis illendöb volt,
Mikor diadalmot az Annibal vöt volt,
Czak arany gyürötis, hogy ki köbellel mér volt.

36. Nem illet ackoron, mondom, cifrálkodnunc,
De hogy már meg fordult esmet gyözedelmünc,
Mindenec, még az köfalok is örülnec,
Mi, gazda aszszonyoc gyászolunc, nyauallyásoc.

37. Fösuénség rút dolog, ruttyab kit meg vakit,
Eo el változtattya természetnec rendit,
Igasság hagyóya, természet foytóya,
Nem élö állatnac az élötül fosztoya.

38. De lád, hogy az fösuény magát is gyülöli,
Az mi vagyon magatólis hogy kiméllí,
Az pénznec peniglen sockátul tartozni,
Soc bölcz embereknec meg mutattyác példai.

39. Amaz bölcz Socrates görögec virágya,
Aiándékot sokságaért meg utálta,
Xenocratesnekis Sándor Athenásba,
Eotuen talentomot mikoron küldet volna,

40. Köueteket hozza vaczorára inte,
Kire specialét semmit nem főzete,
Kiuel be érneyéc, czak annyit készite.
Más nap, mikor az pénzt viuéc eleibe,

41. Monda: érthetétec estueli vaczorán,
Ennékem nem szükség ennyi pénz és arany.
Az Diogenesis kérkedet ez formán,
Hogy ö Dariusnál bodogb volna magában,

42. Mert az ö elmeie nem szükölködneiéc,
Dariusnac soha de semmi nem elég.
Söt idegenekben példát mit keresec?
Mi eleinkbenis erre böséggel lelec.

43. Valerius ki consulságban hólt megis,
Váras költségéuel löt temetéseis,
Oly keduetlen nállá volt az fösuény gyütés.
Illyen dicziretes Quintus Cincinnatusis:

44. Eke mellöl mikor vonnác hadnagyságra,
Megh ekét vöt elö gyözedelem hozua;
Fabriciusnakis Epirus királlya
Nagy summa aranyat mikoron küldet volna.

45. Felel Fabricius: ö igyeközeti,
Magán, hogy nem pénzen, inkáb uralkodni,
Embernec, mint pénznec inkáb paranczolni,
Azért már lássátoc, pénzeteké iob vagy mi?

46. Nagy bün az pénzt fellyeb embernél böczülni,
Hát feleségteknél már inkáb keduelni,
Ti bánnyátoc, ha mi mást fogunc szeretni,
Louatokat szebben kesztetec ti tartani.

47. Vgy vagyon, hogy louan iártoc és ügettöc,
De mi is hordozunc, raitunkis ügettöc,
Hadgyuc czak reátoc, ha keduesb az nyereg,
Sarkantyu sem szükség, vagyunc engedelmessec.

48. Fene louaitoc gyakorta el hánnac,
De mi ugyan magunc szoritgatunc hozzánc,
Mi szépen nyugotunc, azok igen ráznac,
Veletec mi bánunc, az bánást ök meg váryác.

49. Vagyon louatoc allyát ki meg vesse,
Az nyerget, szerszámot ki rólla le vegye,
Az ö allassában ki meg törlegesse,
Ki abrakoztassa, serénnyét el eczetellye.

50. Mi penig szegényec, bodogtalan népec,
Nem hogy más ez szerént ékesgetne minket,
De még veletekis minékünc kel bánnunc,
Hát mint louatoknac, annyira hogy nincz böczünc!

51. Auagy helyben állunc, auagy mind meg halunc,
Mint egyszer az szolgác, miis fel támadunc,
Tudom, fiainkis nem álnac mellölünc,
El szántuc magunkat, egy akaraton vagyunc.

52. Akar mely erötlen állatis peniglen,
Ki immár el szánta magát keseruében,
Nem keueset árthat az egy eggyességben,
Maga el ayánlás gyakran volt gyözedelem.

53. Ne véllyétec azért semminec haragunc,
A bozszu nagy dolog, touáb el sem türyüc,
Czak az hayszálnakis, nam, árnyékát láttyuc,
Az kis hangyánakis vagyon dagállya, láttyuc.

54. Hires, neues dolgot viselt azszony népis,
Sokszor probáltanac vitézlö dolgotis,
Mikoron az persác Astyages elöt,
Hátat attac volna Medus királlya elöt.

55. Annyoc, feleségec elökben állánac,
Es biztatni kezdéc, hogy viszsza fognánac,
Auagy ha szégyenre el buni futnánac,
Ruháyoc eleit fel fogác: el buyanac.

56. Mellyen el szégyeluén magokat az persác,
Bátorságos képpen vizsza ropponánac,
Es igy gyözedelmet el futtac vallánac,
Köszönnyéc az azszony népec biztatassánac.

57. Hát mikoron még el kezdetén Románac,
Az Capitulumot sabinoc vináyác,
Es már az piatzon igen czapkodnánac,
Azszony népec hozzá, és hátra tollyatánac.

58. Roma királyinac ki veszésse után,
Hogy volscussoc hada meg tolyúlna Román,
Akkor is fel kele azszony nép minnyáyan,
El tęre az nagy had azszonynép indulattyán.

59. Amaz Semiramis hatalmas azszonynak,
Hire vagyon kerületin ez világnac,
Vránac halála után az Ninusnac,
Birodalmát nyuita az Babilonianac.

60. Tanaquil azszonyis addig vitézködéc,
Vra, Tarquinius hogy ugy el óltatéc,
Segitségül hiua Seruiust, az veit,
Az királlyi széknec ki el foglalá tisztit.

61. Hát az Hortensia azszony bátorsága,
Hogy az azszony népis meg rótatot volna,
Es senki nem méme éröttec szolnia,
Az tiszttartóc elöt ö szólla, és iól iára.

62. Az Carmentis azszont hogy elö ne hozzam,
Ki egyéb velünc töt soc iauai után,
Deaki bötünec czak hogy talalóya,
Minden nemzetöktöl meg köszönhetö volna.

63. De hogy elö hozzam leanzo Cleliát,
Kit ti eleitök zálogul adánac
Az hetruriai Porsenna királynac,
Mikoron kö fala alat volna Románac.

64. Clelia mind addig hogy el urozkodéc,
Töb leány társai közzül ö el szökéc,
Az Tyberist által uszuán meneködéc,
Kiért louas oszlop leánnac emeltetéc.

65. Lucretia, Colletinus felesége,
Tarquinius miat ki szeplöt szenuede,
Tisztasságé auagy erösség tüköre,
Meg rontássát bánuán hansárt üte mellyében.

66. Az Portia azszony, Brutus felesége,
Vra meg hólt volna, haluán el szédüle,
Semmit nem kaphatuán, hogy magát meg öllye,
Tüzes prását nyele, ugy is utánna mene.

67. Válnac mi köztünkis ollyanoc, hidgyétec,
Ti penig maid szinten szolgallóckà tésztec,
Nyiluán kardot fogunc, ha ugyan igy szükség,
Artzal essünc szemben, mellyel öszue, ha szükség.

68. De láttyuc, ezeknec keués foganattya,
Azért szép fiaink, segillyetec mostan,
Szemérmes annyátoc mellé igaz okban,
Hogy nem attyátokhoz illyen méltatlanságban.

69. Vgy vagyon, mind kęt fél vagyunc szülöitöc,
De méltatlan dolgon ál it az külömbség,
Kit iól meg itiluén töllec czak nemzettöc,
Es alkotás kiuül töllöc semmit nem vesztöc.

70. De hogy iól ęrczétec, penig mi fogantunc,
Es kilentz hólnapon mehünkben hordozunc,
Addig mi tulaydon vérünckel taplálunc,
Es idő teluén, nagy fáidalommal szülünc.

71. Szülés után az mi emlénckel éltetünc,
Nyughatatlanságot sokat kel szenuednünc,
Szorgalmatossággal szépen takargatunc,
Drága szerettel mennél iobban neuelünc.

72. De miczoda ehez attyai fáratság,
Hát mostan tesséc meg az haládosság,
Annyátoc könyuein most könyörüllyetec,
Ily kegyetlen nyügben szenuedni ne nézzetec!

73. Az fene vadaknac auagy köszikláknac
Ha igy esedeznénc, lagyulnánac hozzánc,
Ti semmit nem féltöc, mi véreinc, hozzánc,
Eggyis még czak kegyes szemét sem fordit reánc.

74. Mégis hozzád szegünc, kegyes feyedelem,
A te kedued, kérünc, legyen segedelem,
Tudgyuc, kemény vóltod vagyon némellyekben,
De kegyességgelis elegited böuebben.

75. Minket az szerencze czak reád iúttatot,
Az te io keduednél töb gyámolt sem hagyot,
Oh czak téged kérünc, te méltoságodért,
Szerelmes anyádnac ö emlekezetiért.

76. Ne hadd ez igánac nyakunkan maradni,
Az feyedelmeknec szabad töruént szabni,
Es à mi nem tettzic, szabad fel bontani,
A mig vér lesz bennünc, akaryuc meg szolgálni.

77. Tekincz meg eresztet haiunkat elötted,
Tekincz öszue kulczúlt kezünket elötted,
Kétségböl élesz meg, mutas im io keduet,
Nosza borullyunc le térdéhez szüzec, mennyec!

78. Ne talám nem lészen hozzánc oly kegyetlen,
Hogy tęrde elölis el üzzen kegyetlen,
Istenis meg szokot tęrni könyörgésen,
Illy könyörgéssünkre tęry meg ily inségünkben."

MASOD RESZ

1. Eckeppen Proterua szauát el végezuén,
Az bölcz biro Cato monda értelmesen:
„Fel peresnec töruént nem tészec semmiben,
Azért ha ki öket vádolya, most fel kelyen!"

2. Senkinec ellene közüllec nem tettzéc,
Annyira meg hayla mindenöknek szüuöc,
Czak egy Aristarchus iámbornac ál nagyba,
„A mi raitam – ugymond – nem telic keduec, nyilua.

3. Szép dolog, azszony nép bár hogy it vetödic,
Hogy nem kéric inkáb biroságnac tisztit,
Azért im elöszer meg feytem okáit,
Az után meg mondom nékic cifra szerszámit.

4. Az szerzetessekre vetnec, kic formáltác,
Az nagy iámborokat méltatlan vádollyác,
Kiknec erkölczek, mint volta szauoknac,
Kire elég bizony tilalma ez ciffránac.

5. Ha az szerzetesec volnánac is ollyac,
Azérté az töruény nem io, kit formáltac?
Nám, nem kel aszt nézni, ki mondgya, ki oktat,
Hanem aszt, hogy mit mond, mi dologra igazgat.

6. Immár ez töruéntis ha láttyác, minémü,
Hasznos, tisztességes, czendes állapotu,
Igen veszedelmes volt penig az ciffra,
Nagy birodalmoknac gyakran el forditoya.

7. Minden feiedelmec, akar mely erösec,
Cifrában, lágyságban mihelt be merültec,
Elö menetben ök ottan meg czökkentec,
Söt nem késztec vélle, veszedelemben estec.

318 mindenöknet

8. Példa Pausanias, Spartánac hertzege,
Példa az Annibal, Carthágo hertzege,
Kit Campanianac lágysága meg döyte,
Soc iáratlan hauas zikla kit meg nem töre.

9. Hires Cleopatra azszony cifraságban,
Ki hogy Aegyptombol euez Asiaba,
Bársonyos vitorlác, aranyas gállyáya,
Ezüstös euezök, orgonára süuöltec.

10. Eo Venus modgyára ül szép sátorában,
Két felöl mellette szép Cupidóc iruán,
Szolgálo néki Gratiác modgyára,
Hogy meg ölé magát, de lásd mire fordula.

11. Ez czuda valamely nemzet önen köszte,
Idegen nemzetnec cifrayát fel vötte,
Annac nem sokára de eset kezébe,
Mint görög Sándornac Darius czászár népe.

12. Szinte azért szoktad, Cato, eszt mondani,
Hogy az görögöknec ö lágy öltözeti
Fogh romaiaknac ennyiben használni,
Hogy az io lágy lepely duchna el szenderiti.

13. Ez kapot szépségnec, félec, ugy mond, attol,
Ne lennénc mi néki, nem ö nékünc foglyul,
Carthagotis azért nem hagyád le törnünc,
Az hadnál ártalmasb tobzodásban ne essünc.

14. Egy nemü tobzodás mert nem elég osztán,
Cifra lakást kéuán, lakás ágyat kéuán,
Agy veszteg heuerést és alakot kéuán,
Igy az fösuénységnél tékozlás nagyob kárban.

15. Söt cifra embernél houa lehet fösuémb,
Czak magát purgállya vala hogy, hogy lehet,
Inkáb meg koplallya, czak lehessen gombya,
Nem hogy adakozua, mi iauait nyuitana.

16. Az mi bölcz eleinc mindenre vigyásztac,
Minden képtelenröl ottan töruént szabtac,
Az piatzokonis örizködöt hattác,
Mód felet vássárlót ottan birohoz vontác.

17. Az Orchia töruény aytót ki nyittatot,
Hogy az vendég száma nyiluán meg láttatot,
Az Fannia töruény nagy kölczéget tiltot,
Száz assisnál többet el költeni nem hagyot.

18. Kit kösség hadnaggya Durinius léuén,
Hogy aszt fel bontani mére kedueskeduén,
Tanáczból ki vetéc, lön hellyén az töruény,
Igy cifrazattólis lön ez Oppia töruény.

19. Adatot ez töruény mértékletességért,
Szemérmetességért és kisseb költségért,
Tunnya cerussánac táuoztatassáért,
Teremtet formáual meg elegedésiért.

20. Eszt mi nem czak magunc keduétöl költöttüc,
Aegyptomi néptöl és bölczektöl vöttüc,
Es görög Lycurgus bölcz feyedelemtöl,
Mert esztendö által, ki élt czak egy ruháual.

21. Ahól nyauallyássoc panaszt arról tesznec,
Hogy ök à tanáczba soha nem mehetnec,
Lám czak ennyit sem értic eleit ezeknec,
Hozszu hayoc léuén, süueget nem viselnec.

22. Azszonynép rendinél cáczogób mi lehet,
Változob mi lehet, haragosb mi lehet,
Vakmeröb mi lehet, marr keduüb mi lehet,
Rauazb, igyenetlömb, telhetetlemb mi lehet?

23. Im ez dologbanis nehul könyörögnec,
Nehul, ha nem telic keduöc, fenyegetnec,
Réghi azszonyokban nehánnyat diczirnec,
Nem láttyác, azoktól ök mely mezszére estec.

24. Számlálhatnánc ollyat elö többeketis,
De inkáb magatoc ellen vagyon azis,
Rátoc támadnánac, ha élnénec, ökis,
Szemérmetességet öriztéc haláligis.

25. Kit ugy meg diczirél, amaz Lucretia,
Mikor Tarquinius kémlelni ment volna,
Nem tükör nézésbe, tántzban tapasztala,
De szolgálóc közöt ötis fonni talála.

26. A külsö ciffrázás belsö elmét ielent,
Maga küuül mutat vránac idegent,
Ottan bányác, hogy ha vroc mást szeretend,
Magoc tesznec penig mást magokbol s' idegent.

27. Minden háborunac aszszony ember oka,
Hadaknac kezdeti vagyon ö miatta,
Czorda pásztorrà löt Apollo miatta,
Miatta Hercules sockáig font az kontyba.

28. Aszszony ember miat romla el à Troia,
Priamus, à Hector vesze el miatta,
Az erös Achilles ugyan ö miatta,
Világnac két része tiz esztendeig viua.

29. Mit szóllyac sokaknac nagy buyasagárol,
Ki magát eoczeért fel köte, Bilbisrul?
Hogy keduét nem tölte, éghö szerelméröl,
Irtozom Myrrhánac fertelmetes dolgátol.

30. Myrrha az Cynaras királynac leánya,
Attya szerelméhez mikor nem iuthatna,
Daika vétkezteté, átkozot nem tudua,
Leanyát meg ölni akaruán, hogy meg tuda.

31. De Myrrha futaméc el Arabiaba,
Ot szüle Adonist, ki eocze és fia,
Változtatéc maga neuén valo faua,
Myrrha czak foly, mostis büne fakadoz raita.

32. Pisistratus annya vén szüle voltára,
Hogy egy gyermec iffiat hozzà nem vonhata,
Szemtelen felölle fiánac panaszla,
Ki »töruént ronthatoc, de szüuet nem«, aszt monda.

33. Már az bölcztelenségis nagy az azszony népben,
Olympias azszony neuezetes ebben,
Vra, Philep király el reckeztéssében,
Mikor kedue nem volt ágyas házba iöttében.

34. Socratesnét ki nem tudgya, az Xantippét,
Vrát ki moroguán, az házból hogy ki ment,
Es az ház alà ült, rea vizet öntöt,
Ki czak mond: nem czuda, dörgés után essö löt.

35. Nagyob fösuénységis nincz semmi állatban,
Burdélt szerze Venus testéuel Cyprusban,
Thais azonképpen gyütöt Corintusban,
Temérdeki kénczet Flora gyüte Romába.

36. Már kegyetlenségis mely az aszszonyokba,
Tullia Servius királynac leánya,
Edes attya testét feküuén az porba,
Hinto szekerébe üluén, altal iártata.

37. Ki hihetné öket az árultatásra,
Az Tarpenia azszony Spurius leanya,
Ez világnac várát, Romát el árula,
Eo à sabinokat aranyért be boczátà.

38. Etetö voltokat kiczoda nem tudgya?
Soc iámbor fö ember hertelen hal vala,
Aszt, hogy egy szolgálo ki nyilatkoztata,
Ahún száz hetuennec feye esséc miatta.

39. Caligula czászárt azszony Cesonia
Meg krúslot falattal meg bolonditotta,
Claudius czászárt is azszony Agrippina
Kedues falattyába meg éteté gombába.

40. Igy az Licinia Aselliust, vrát,
Es az Publicia Albinust, ö vrát,
Meg étetéc, noha fö birác volnánac,
Es noha öket is osztán érte meg foytác.

41. Amaz bübayosság hát kiben vagyon többe?
Az ugyan czak szokot lenni azszonynépbe,
Ama gonosz Circe neuezetes ebbe,
Vlisses társait ki disznouà tüntette.

42. Mi szükség effélét többet elö hoznom,
Azszonynép öröckes vétkeit számlálnom,
Magokis általlyác, im intenéc immáron;
Azért mi cifráyoc légyen nékic, meg mondom.

43. Kęt féle cifrátoc, azszonyiállatoc,
Legyen mind à belsö, mind külsö cifrátoc,
Io erkölcz, ki nagyob, à belsö cifrátoc,
A tiszta öltözet penig külsö cifrátoc.

44. Az ty vratokat szüböl szeressétec,
Hittel kötelesec hogy vattoc, ęrczétec,
Ha frissebbet láttoc, meg emlekezzetec,
Formaért az io hir neuet el ne vezszétec.

45. Sziligy erkölczötöc gyöngyessit titöket,
Halgato kegyesség aranyaz titöket,
Házatoknac gondgya magasztal titöket,
Emberséges szózat teryeszt néktec io neuet.

46. Czaczogás, bö beszéd nem illic hozzátoc,
Mit ielent, gondold meg, fel kötöt állotoc,
Faitalan szauoktól hát inkáb fussatoc,
Ez belsö ékesség és külsö palástotoc."

47. Az ki ez eneket igy egyben rendelte,
Cáktornya hazáya Dráua Mura közbe,
Egy egy historia minden vers ezekbe,
Kic historiákban vetödtec, néktec szedue.

PÓLI ISTVÁN

11.

JOVENIANUS CSÁSZÁR HISTÓRIÁJA

1. Sok szép dolgok nékünk megírattatván vadnak,
Régi ó törvényből tanúságul kit hadtak,
Nagy fejedelmeket, régi császárokat nekünk előhoztanak.

2. Talám nem bánjátok, ha egy keveset szólok,
Egy nagy fejedelmet ha mostan előhozok,
Tudom, hogy meg nem árt, ha szívetek szerént jól reá hallgattok.

3. Egy római császár mikoron uralkodnék,
Nagy kazdagságában mindennel bűvölködnék,
Az nagy Úristennek szent áldomásában mikor torkig nyugodnék.

4. Felesége jámbor és szép termetű vala,
Fiakkal, lyányokkal Isten meglátta vala,
Ő nagy udvarában sokféle vigasság néki igen kell vala.

5. Azt szokták mondani régi paraszt példában,
Sok jókkal az Isten akit meglát éltében,
Elhiszi ő magát és eltávoztatja természetit magában.

6. Nagy ajándéka ez az fölséges Istennek,
Kit jó hírrel, névvel látogat meg éltében,
Az egy igaz hitben halála óráig kit megmaraszt végiglen.

7. Vala az császárnak udvarában sok csiba,
Mint nagy sok udvarban, most is látjuk, nem ritka,
Ki az nagy Istennek az ő nagy haragját napról napra árasztja.

8. Sőt, ennek ő neve Jovenianus vala,
Nagy kazdagságában fölfuvalkodott vala,
Az nagy Úristennek büntető ostora eszébe nem jut vala.

7 L Ez Romai **11 L** leányokkal

9. Pokolbeli ördög szüntelen sodolkodik,
Az nagy császár után szüntelen ólálkodik,
Miképpen kivesse ű̃t az igaz útból, erősen forgolódik.

10. Óránként udvara, látja, öregbül vala,
Nagy kevélységében ő székiben ül vala,
Az Sátán peniglen sok rossz gondolatot eleiben hány vala.

11. Lám, mikor az császár székiben üldögélne,
Mely csuda gondolat ötlék az ő szívében,
Hozzá hasonlatos még Isten sem volna uraságában, mennyben:

12. „Istent nem reménlek többet lenni nálamnál,
Hogy nagyobb hatalmú ő is volna nálamnál,
Azt is így jól hiszem, hogy nincsen több isten sohult is énnálamnál."

13. Förtelmes rút bűnben ejté nagy kevélysége,
Hogy tűnék negétség veszettnek elméjekben,
Pokol fenekében innet következik embernek beesése.

14. Ennek gondolatja az egekben fölhata,
Az nagy Isten előtt panaszképpen megálla,
Az élő Istennek az ő nagy haragja mindjárást reá szálla.

15. Csakhamar az császár székiben elaluvék,
Mennyei segítség mert tűle eltávozék,
Istennek ostora, csuda büntetése mindjárást elérkezék.

16. Isten parancsolá szolgáló angyalnak,
Büntetője lenne az nagy kevély császárnak,
És hogy példa lenne az nagy kevély császár mind ez széles világnak.

17. Tanácsának császár igen hamar szólala:
„Jer, menjünk el hamar mezőre mulatnya,
Netalám elmúlik, tőlem eltávozik én testemnek fájdalma."

18. Az császár az mezőn mikor széllel múlatna,
Szertelen az császár testében megpozsdula,
Mint mennyütő kővel ha ütötték volna, oly igen megbúsula.

25 L sorálkodik **37 L** esté ö kevélysege **39 L** bé-esete **46** Angyalának **48** az széles **49 B** Tanáchinak király

19. Megállatá lovát, kétfelé eltekénte,
Távoly egy nagy vizet mikoron megsaldíta,
Monda: „Legyetek itt, míg megmenekedem testemnek hévségétűl."

20. Lovát gyorsasággal az vízparton megköté,
Ruháját magáról igen hamar leveté,
Vízben mosakodék, míglen hevült testét ő meghűvösítheté.

21. Hallgassad meg, ember, az Istennek ostorát,
El nem kerülheted soha az ő csapását,
Mint Jovenianus majdan megfizeti ő álnok gondolatját.

22. Eljöve egy ember, ki hasonló császárhoz,
Mindenben egyet üt az ő ábrázatjához,
Császár ruhájában lovára fölüle, úgy nyomtata urakhoz.

23. Immár halld meg, kérlek, ez imperator dolgát,
Az vízből kijöve, nem találá ruháját,
Nagy gondolkodással széllel igen nézi, ki vitte el ő lovát.

24. Az új császár penig szépen hazaindula,
Mert udvara népe forgódik őkörülle,
Szépen el- fölméne, mint szokott, császárnak az ű palotájában.

25. Kazdagon ebédet szépen elfogatta,
Sokféle vigasság zöng vala ő házában,
Az császár leüle császárné asszonnyal, vadnak nagy vigasságban.

26. Az urak előtte térdet, fejet hajtanak,
Ki-ki szállására fejenként eloszlanak,
Előbbi mód szerént ki-ki ebédére el- hazaindulának.

27. Az Jovenianus mezítelen áll vala,
Té- s tova, mind bolond mindenfele fut vala,
Ő nagy búsultában, császár űmagában, ím, ezt gondolja vala:

28. „Ha végére megyek, feje esik érötte,
Az ki most meggugolt, bizony meghal érötte,
Nem lehet oly nagy úr, ez rajtam tételért hogy meg nem halna érte.

58 L Lovás **60** testét igen meghüvösíté **62** kerülheti **80 B** téstova mint **L** tétova

29. Nem tudom, medgyek – monda – Istenem, dolgomban,
Hogyha így bémegyek császári udvaromban,
Míglen el- fölmégyek én feleségemhez, lészek megcsúfolásban.

30. Hadd járjon, itt vagyon egy vitézem énnekem,
Kit nagy szegénységből töttem úrrá nem régen,
Elmégyek, el oda, ruhát, lovat kérek, tudom, ismer engem."

31. Látod-e, mit használ embernek az kevélység?
Ím, látod, mit hozzon nagy hamar az negétség,
Mint ez fejedelem az nagy kevélységért, látod, hogy lőn nevetség.

32. Ímé, mezítelen az kapura hogy juta,
Zörgetnie szegény az kapun igen foga,
Ott az kapun álló mikoron meglátá, kérdé, mi ördög volna.

33. Mondá ennek: „Császár Jovenianus vagyok,
Beszéld meg uradnak, ím, látod, azmint vagyok,
Ruhám elvesztettem az förödés közben, mezítelenül vagyok."

34. Kapun álló mondá: „Mit hazudsz, bolond ember,
Uram az császárral hazajutott nem régen,
Immár az én uram az asztalhoz ülvén vígan lakik ebéden."

35. Szóla ismét neki az mezítelen ember:
„De mondd meg uradnak, legyen gondja testemre,
Küldjön ruhát nekem, hogy ne nézzen senki mezítelen testemre."

36. Megmondá az úrnak, elejiben hozatá,
Látván úgy csudálja, kérdé, mi állat volna.
Ilyen öltözetű személyt, bizony dolog, régen nem látott volna.

37. Szóla: „Nem ismersz-e, Jovenianus vagyok,
Nézd meg személyemet, megismersz, én ki vagyok,
Ez nagy uraságra én emelélek föl, mégsem ismersz, ki vagyok?"

38. Csudálkozik az úr ennek ő bolondságán,
De annál is inkább ő mezítelen voltán,
Monda: „Bizony lehet, hogy fejedelem vagy, miként vagy ruháztatván."

92 B hozzon embernek az negédsêg **106 B** mondá Vrának eleiben **107 B** Mikor látá az Vr kérdé **113 B** ennél

39. Hamar hozattata három nagy marok vesszőt,
Erősen megverék az udvar népe előtt,
Hamar kilobbanták mezítelen császárt, fetreng az kapu előtt.

40. „Jaj, mire jutottam – úgymond – édes Istenem!
Ím, mely véletlenül veszék, uram Istenem!
Könyörülj énrajtam az te szent fiadért, én teremtő Istenem!

41. No, tudom, mit tegyek, nem messze egy kastélyban,
Vagyon egy hadnagyom nékem ím ez faluban,
Elmegyek, el oda, talám az megismer engem szegény voltomban."

42. El oda indula, kapura mikor juta,
Zörgetni az kapun szegény erősen foga,
Megveretett testén legyet és bogarat oly erősen csapkodja.

43. Az kapun őriző, kérdi, kicsoda volna,
Monda, szegény ember, Jovenianus volna,
Azért kére őtet, mondja meg urának, hogy kapu előtt volna.

44. Csúfságra az drabant urához el- fölmene,
Mondá, hogy egy bolond kéredzik, hogy följűne,
„Ki uraságoddal, mondja, dolga volna, ha veled beszélhetne."

45. Bebocsáták kapun, az úrhoz el- fölvivék,
Szegény mezítelen az ajtón, hogy belépék,
Hogy mi ördög volna, mint öltözött volna, az úrtúl megkérdeték.

46. „Jaj, nem esmersz-e meg az Istenért engemet?
Ha az császár vagyok, jól szemlélj meg engemet!
Ez nagy nyavalyából, mezítelenségből, kérlek, ments ki engemet!

47. Ez nagy méltóságra téged én emellek,
Az én udvaromban fejedelemmé tőlek,
Az én sok népemen, tudod, hatalmassá tégedet hogy én tőlek."

121 B meszsze az Castélyban **123 B** mégyek én oda **126 B** bogarat erössen **130 B** darabant **137 B** személy jól meg **139 B** emelélek **140 B** Fejedelemmé én tölek **L** Fejedelmé én tölek

48. Mosolyodék az úr, monda: „Óh, hitván ember,
Eszétűl távozott, mosdatlan lator ember,
Hogy mered mondani, hogy fejedelem vagy, hazug, nem jámbor ember!"

49. Haragjában hamar tömlöcben őt vetette,
De nagy hamarsággal ismét el- kivétette,
Tatár ostorokal mezítelen testét igen megverette.

50. Udvarából szegént mindjárt el- kiűzeté,
Oly nagy ügetéssel juta egy erdő mellé,
Mégsem jut eszében, hogy szívét emelné Istenhez az ég felé.

51. Monda ő magában: „Szolgáimmal mint járék,
Én császári testem tűlök mint veretteték,
Az én méltóságom udvarom népétűl miképpen csúfoltaték.

52. Sokkal jobb énnekem udvaromban betérek,
Én feleségemhez én házamban bemegyek,
Mezítelenségért ott az én testemnek elég ruhákat lelek."

53. Elindula hamar, vár kapujára juta,
Nem tudja, az várat más fejedelem bírja,
Nagy szégyenletiben az várnak kapujában erősen koltoga.

54. Kapun álló hallá, az kapura kilépék,
Mezítelen embert láta, elcsudálkozék,
Hogy mi ördög volna ilyen mezítelen, őtűle tudakozék.

55. Monda az drabantnak: „Jovenianus vagyok,
Ti fejedelmetek, ím látod, azmint vagyok,
Császárné asszonnak azért hamar mondd meg, hogy mezítelen vagyok."

56. Monda az hajdú: „Ó, hazug, vizsla lélek,
Az te szerencsédre pálcát ha most lelek,
Te hazugságodért megkékül az hátad, arra reá felelek.

149 B nagy nyegödéssel juta **151 B** magában oh szógaimmal **163 L** Darabantnak **167 L1** páltzát ha mostan **L2** páltzát mostan lelek

57. Az császár nem régen mezőről hazajöve,
Az ő ebédére mindjárást hozzá üle,
Te hazugságodat, hogy fejedelem vagy, meg ne hallja ő füle."

58. Szóla szegény: „Mégis, bár ne éljek, meghaljak,
Ha nem igaz én szóm, bár mindjárt itt elvesszek,
Ez jeleket vidd föl császárné asszonnak, hogy én itt el nem veszek.

59. Cselekedd meg, kérlek, az nagy Isten kedvéért,
Ez kis munkát vödd föl te jó egészségedért,
Talám még idővel neked jóval leszek az te emberségedért."

60. Monda: „Istenért kérsz, majdan megcselekszem."
Igyekezik azon, asszonnyal beszélhessen,
Ily nagy csuda dolgot miképpen asszonnak hamar megjelenthessen.

61. Az titkos jelt asszony mihelt kezében vevé,
Ottan az császárnak elejiben bevivé,
Az csuda esetet rendenként az asszony urának mebeszéllé.

62. Monda: „Uram, vagyon harminckét esztendeje,
Hogy Isten öszve bírt, annak már sok ideje,
Ez jelt, uram, nálunk még soha nem látta semmi udvarunk népe.

63. Ez bolond hogy jutott ezekhez, azt csudálom,
Vagy talám csak próbálsz, uram, én azt gondolom,
Mert az ki ezt küldte, az minemű ember, mezítelen, úgy hallom."

64. Az új császár hallá, elejiben hozatá,
Szegény mezítelent előtte megállatá,
Ő udvara népe azon előmenvén keményen hurrogatá.

65. Vala egy vizslája és egy sólyma császárnak,
Erősen mardossák testét az nyomorultnak,
Fejét hova hajtsa és ki oltalmazza, nincs szegény nyavalyásnak.

171 L bár meg-hallyak ne éljek **172 L** hogy én itt jelen vagyok **178 L** megtselekeszem **180 L** Az nagy **187 L** Ez bolond kezéhez hogy jutot azt

66. Monda az új császár: „Mondd meg, ki vagy s honnat jüssz,
Mert azmint én látom, csuda öltözettel bírsz,
Parancsolok neked, mondjad meg mindjárást: szemeiddel miért sírsz!"

67. Monda szegény ottan: „Jovenianus vagyok,
Ez nagy birodalom, kit bírsz, mind ura vagyok,
Az én gyermekimnek és házam népének, higgyed, atyjok én vagyok."

68. Az új császár monda: „Tudom, mit érdemlenél,
Ha méltóságomat ebben nem tekénteném,
Még törvény szerént is az én tanácsimtúl tudom, mint ítíltetnél."

69. Hagya ottan császár, hogy lófarkra kötöznék,
Utcákrúl utcákra városban úgy viselnék,
„Minden embereknek – monda – legyen példa azért", ottan meg ne ölnék.

70. „Ha peniglen másszor országomban kaphatlak,
Fejedelem névvel hogy élsz, én megtudhatlak,
Nagy szörnyű halállal, rettenetes kénnal tégedet megöletlek."

71. Kezét-lábát gyorsan szegénnek öszveköték,
Várból az városban szegény el- kiviteték,
Számtalan sok néptűl mint egy gonosztevő, városból kísírteték.

72. Az poroszló ott kinn nagy torokkal kiáltja:
„Császár őfölsége mindennek kiáltatja,
Hogy császári névvel ki élne ezután, mindjárt fölakasztatja."

73. Kezérűl-lábárúl köteleket leoldák,
És az város kívül holt elevenül hagyák,
Város népe közül alamizsnájokat szegény embernek nyújtják.

74. Szegény nagy véresen onnat fölvakarkodék,
És nagy sok sírással magában fohászkodék,
És nagy lassúsággal onnét elmentében ezképpen gondolkodék:

75. „Jaj, jaj, Uram Isten, mire juta én igyem,
Nincsen immár, látom, kihez hajtsam én fejem,
Nincsen emberek közt nekem segítségem, meghasad az én szívem."

215 L Felsêge nagy torokkal kiáltattya

76. Gondoljad meg azért, ha volt bánat szívében,
Hogy ilyen veszéllyel kísérteték éltében,
Hogy feleségétűl, fiától, lyányától nem lőn megismerésben.

77. Ez világi dolgot forgatá elméjében,
Isten ellen vétett dolga nem jut eszében,
Ki által lehetne az ő szabadsága, juthatna császárságra.

78. Láss, eszében juta gyóntató confessora,
Hogy ki egy erdőben lakik cellácskájában.
„Elmegyek, el oda, tudom, az megismer, ruhát kérek testemre."

79. Nem sok üdő múlván cellácskához ballaga,
Nagy szép beszédekkel az barátnak szólala,
Kéri, bebocsássa, mert nagy dolga volna, kit neki megmondana.

80. Hallá az vén barát, az ajtót fölnyitantá,
És hogy mezítelen az embert megsaldítá,
Becsapá az ajtót, sok körösztháyással nagy reszketve ezt mondá:

81. „Vessz el, te hitetlen kísírtet éntőlem!
Nincsen semmi közöd velem, véssz el tőlem!
Menj vissza pokolban, honnét ide jöttél, ne háborgass lelkemben!"

82. Kezében ragadá foldozott breviárját,
Erősen olvassa az áldott medicinát,
Sok körösztháyással és nagy röszketéssel zárolja ő ajtaját.

83. Szegény császár arccal magát az földhöz üté,
És egy kicsin szikra lelkét fölgörjeszté,
Az nagy Úristenhöz nagy szép könyörgésre őtet el- fölébreszté:

84. „Ábrahám-, Izsáknak atyja, teremtő Isten!
Ez széles világnak váltója, fiú Isten!
Az nyomorultaknak megvigasztalója, áldott Szentlélek Isten!

85. Most vöttem eszemben, hogy vétköztem ellened,
Nagy sok rút vétkeket cselekedtem ellened,
Számtalan sokféle nagy sok álnokságot hordoztam teellened.

229 L forgatta **238 L** fel-nyitá **240 L** kereszt hányással reszketvén ím ezt **248 L** el fel-gerjeszté **249 L** könyörgéssel **254 L** Sok álnokságot tselekedtem

86. Fölemelem, Uram, szívemet te elődben,
Sok fohászkodásim, kérlek, bocsásd elődben,
Mert megbántottalak nagy sok bűneimmel, bocsássad meg nekem!

87. Légy kegyelmes mostan nyomorodott fejemnek,
Hogy hadd örülhessen fejem szabad életnek,
Te légy eltörlője, én Uram Istenem, én álnok vétkeimnek!

88. Szabadíts meg, kérlek, ez nagy sok nyavalyából,
Az Jézus nevéért ments meg az búdosásból,
Ő szent haláláért gyógyíts meg testemet ez nagy sok fájdalomból!

89. Lám, az Manassesnek meghallgattad kérését,
Szent Judit asszonnak meghallád könyörgését,
Hallgass meg engem is szívem szerént való hozzád megtérésemért!

90. Ha pediglen, Uram, felőlem azt végezted,
Én idvösségemre jobbnak ha így rendelted,
Csak kérlek tégedet, az én életemet ekképpen ne gyötörjed.

91. Add meg, Uram Isten, előbbi ép testemet,
Tetűled szegénnek adott tisztességemet,
Kiért dicsírhessem és fölmagasztaljam örökké fölségedet!"

92. Láss, mint egy álomból ismét el- fölébrüle,
Az ajtóhoz mene ismét zörgetni,
De az szegény barát annál inkább kezde nagy erősen zárkózni.

93. Monda ismét neki: „Az nagy Istenért kérlek,
Nyisd meg az ablakot, hadd beszéljek tevéled,
Ily nagy nyavalyámban jó tanácslásodat hadd hallhassam tetűled!"

94. Istennek szent nevét az vén barát hogy hallá,
Ablakát nagy lassan egy kicsinné megnyitá,
Ablak nyílásárúl mezítelen embert nagy erősen kanditslá.

261 L álnok büneimnek **271 L** Isten én elébbi tisztemet **272 L** adó **274 L** Lásd ... el fel-ébrede **275 L** zörgetni kezde **276 L** zárkódni

95. Monda neki: „Császár Jovenianus vagyok,
Ím, látod, jó atyám, mely éktelenül vagyok,
Az nagy Úristennek ő büntetésében mostan mind torkig vagyok.

96. Megmondtam előtted mindenkor én titkomat,
Kérlek, hallgassad meg mostan is panaszomat!
Az sok vereségtűl és sok hurcolástúl látod, mint vagyon testem.

97. Egyszer egy székemben mikoron üldögélnék,
Nagy kevélységemben ily káromlást gondolék,
Hogy ilyen hatalmú még Isten sem volna ez földen, mint én volnék.

98. Azért megkövettem érötte Istenemet,
Kérem, megbocsássa ellene tött vétkömet,
Újonnan megadja, én azon könyörgök, az én uraságomat."

99. Az barát hogy hallá, legottan megismeré,
Az Jovenianust azontúl beereszté,
Egy alacson székre az megtaglott császárt ő szépen leülteté.

100. Szép szóval az barát az császárnak azt mondja:
„Dicsőség Istennek az magas mennyországban,
Ki megismertetett énvelem tégedet az te nagy nyavalyádban!

101. Legyen hála neki, hogy megszántad vétkedet,
Bizony megbocsátja te undok bűneidet,
Telhetetlen undok nagy kevélységedből gondolt rút bűneidet.

102. Ím, vagyon énnekem egy foldozott köntösöm,
Mezítelen ne légy, azt is, ím, reád adom,
Könyörögj Istennek, hogy megismerjenek, igen alázatoson.

103. Ím, én is könyörgök éretted az Istennek,
Lágyítsa meg szívét te udvarod népének,
Legyen méltósága és nagy tisztessége te császári képednek.

104. Ábrahám-, Izsáknak és Jákobnak Istene,
Áldjon meg utadban, tegyen jó szerencséssé,
Az Raphael angyal mint az kis Tóbiást, viseljen kegyelmesen."

105. Ottan elindula foldozott köntösében,
Az úton mentében gondolkodik magában,
Mert oly igen tudja, hogy mi szentenciát mondtak vala fejére.

106. Fölséges Istentűl de megbátoríttaték,
Újonnan ereje testében megadaték,
Nem sok fáradtsággal, csak kevés munkával az kapura föllépék.

107. Zörgeti az kaput, kapunálló futamék,
Hamar fölugordván az kaput megragadá,
Császárt megismeré, az várnak kapuját nagyhamar leereszté.

108. Monda: „Uram császár, légy kegyelmes fejemnek,
Eszemben nem vöttem kimentét fölségednek,
Bizonságul penig ez dologért fogom szent nevét az Istennek."

109. Udvar népe széllel kockajátszásban vala,
Mind fölszökdösének, császárt követik vala,
Mint nagy fejedelmet, ő palotájában szépen kísérték vala.

110. Megszokása szerént császár székiben üle,
Minden rendbeliek udvarolnak előtte,
Ő régi tacskója mindjárt megismeré, hízelkedik előtte.

111. Az új császár penig az belső palotában
Császárné asszonnyal vagyon beszélgetésben,
Az komornik látá, nem késék, bemene császárnak eleiben.

112. Monda: „Uram császár, ott kinn az palotában
Más császár üldögél te császári székedben,
Mindenben hasonló császári képedhez, csak rossz ruházatjában."

113. Az császárné asszont az új császár kiküldé,
Monda, hogy meglássa, reá szép szóval kéré,
Az császárné asszony nagyhamar kimene és őtet megszemlélé.

114. Monda az császárné: „Hitemre, én jó uram,
Ő-e vagy fölséged, nem tudom, melyitek uram,
Mert ábrázatjával hasonló tehozzád, azmint látom, jó uram."

115. Mosolyodék ezen az új császár, kimene,
Császárné asszonnyal palotában hogy ére,
Az tacskó mindjárást ott az új császárra hamarképpen ugata.

116. Szóla az új császár: „Halljátok meg, híveim,
Ti hitetek szerént szóljatok, szerelmesim,
Ha ez-e az császár vagy penig én vagyok, mondjátok meg, híveim!"

117. Senki egyet sem szól, csak mindenik vesztegle,
Az császárné asszony erre végre felele:
„Nekem vagyon erre főképpen nagy gondom" – azért erre felele.

118. „Az nagy Istent hívom én ezekben bíróul,
Azki megítíljen az ti személyetekrűl,
Tegyen bizonyossá minket ez mai nap az ti császárságotokrúl."

119. Szóla az új császár: „Halljátok szerelmesim,
Nem nekem, de neki vadtok az ő hívei,
Azért nem én vagyok, ez az ti császártok, tiszteljétek, hívei!

120. Az nagy Isten előtt éktelenül vetett volt,
Kiért nagy keményen őt megsanyargatta volt,
Isten tisztességét és hatalmasságát mert magának vötte volt.

121. Mert egyszer székiben mikor kevélyen ülne,
Nagy fölfuvalkodván monda ő elméjében,
Hogy azmint ő volna, ily hatalmasságban Isten sem volna mennyben.

122. Az angyalok közül egyik angyala vagyok,
Bosszúállásra Istentűl küldött vagyok,
Rajta kitöltöttem Istennek bosszúját, Raphael angyal vagyok.

123. Mert az kevélyeket az Isten nem szereti,
Az magahitteket, higgyétek, nem kedveli,
És az szegényeket, alázatosokat az égig fölemeli.

124. Én az nagy Istennek ajánlalak titeket,
Istennek áldása maradjon mind veletek,
Istennek Szent Lelke és az ő jó kedve áldjon meg mind bennetek!"

345 L hamar ugatni kezde

125. Ő szemök láttára előlök elenyészék,
Nagy hálaadással az nagy Istent dicsírék,
Az császárné asszony mind az nagyurakkal erősen megfélemlék.

126. Az Jovenianus az uraknak így szóla:
„Énrajtam lött dolgot senki most ne csudálja,
Az nagy bujaságot és rút kevélységet mindentek hátrahagyja.

127. Áldott az Úristen, ki velem ezt mívelte,
Mert énbennem az bűnt ugyanitten megverte,
Legyen hála neki, én szegény lelkemet pokoltúl megmentette."

128. Ezeket megmondván az császárné asszonnak,
Mely nagy szép szavával beszéle az uraknak,
Az őrajta esett sok nyomorúságért Istent fölmagasztalák.

129. Ezek után császár holta napig regnála,
Ő hivataljában békességgel eljára,
Az nagy Úristennek parancsolatjában mind holta napig jára.

130. Immár ha meghallád, kérlek, meg ne csúfoljad,
Az rút kevélységet inkább te hátrahagyjad,
Inkább az nagy pohárt az énekmondónak jó boroddal megtöltsed.

131. Azki ez verseket fordította magyarra,
Az Szekcső mentében, Sóvár nevű faluban,
Az énekszerzőnek nevét megtalálod az versek folyásában.

132. Az ezerötszázban és kilencvenháromban,
Ez éneket szerzé gondolkodván magában,
Az nagy kevélységet, istentelenséget utálván ő magában.

389 L te el-hadgyad

ISMERETLEN SZERZŐ

12.

CLITOPHON ÉS LEUCIPPE

LIBER PRIMUS

1. Olvastunk már sokféle írásokat,
Hadakozásokról írt bő krónikákat,
És szerelmesek közt történt példákat,
Sokképpen sokakra folyt s ment nyavalyákat.

2. Meggyőz mindent, mint mondják, az szerelem,
Nincs mert ellőtt nyilában engedelem,
Rabjává lész mind szegény s fejedelem,
Ellent nem áll néki ész, sem értelem.

3. Erőt, eszet, elmét mert mind felyülmúl,
Valakikben mérge hevének indul,
Éget ő tüzével, kímíletlen dúl,
Mint vitéz, tőrében bölcs azképpen hull.

4. Sok uta és módja vagyon rendében,
Kit mint s mikor bántson meg életében,
Mérges, titkos nyilat visel tegzében,
Kit meglőhet, bolgást szerez ezekben.

5. Ítíletet azért akárki tehet,
Hogy rossz embert szerelem nem illethet,
Egyebet mert nem is gyönyörködtethet,
Hanem csak azt, ki eszével bővölködhet.

6. Sok jószágval kell bírni, bővelkedni,
Az szerelmet ki akarja követni,
Jó ízivel hogyha akar megtelni,
Móddal kezdött dolgának megfelelni.

7. Tökélletes hívség s állhatatosság,
Igaz szű, vigyázás, szorgalmatosság,
Józan elme, félelem közt bátorság,
Használ ebbe gyakor rövid álnokság.

8. Ezt Clytophon görög ifjú példája,
Ez énekben minekünk megmutatja,
Szerelemnek hogy jó módját előszámlálja,
Kinek rendit Tatius ímígy írja:

9. Az Assyria-beli tenger mellett,
Phaeniciának ő várasa között,
Sydon váras legszebben épéttetett,
Adott thébánusoknak eredetet.

10. Két szép kikelő rév vagyon mellette,
Kiben mindenkor tenger csendessége,
Télben, nyárban hajóknak kimenése,
Vagyon nagy békességes kikelése.

11. Ott az víz magát kétfelé szakasztja,
Mely várasnak réveit megmutatja,
Kiknek nem különben vagyon állása,
Mintha közel lött volna alkutása.

12. Rajta sokat haboktúl hányattatván,
Az tengeren igen sokat bujdosván,
Az szelektűl váras alá hányatván,
Aster istenasszonynak es áldozván.

13. Phaeniciaiak ez istenasszonynak
Gyakor áldozatokot szolgáltatnak,
Én is, hogy már mentségem lött magamnak,
Könyörgék, szolgálván az áldozatnak.

14. Véget vetvén ott az tiszteletöknek,
Az város szépségét nézni kimenék,
Nagy sok szép ajándékokra találék,
Kiket Aster istennek vinni láték.

15. Találék mentemben egy írt táblára,
Kin az földnek megtetszék ő állása,
Körülle az tengernek is folyása,
Ilyen volt az táblának formálása:

16. Európa az táblán vala kifestve,
Phaeniciai tenger őmellette,
Sydon városnak is ő ékessége,
Egy nagy rétség mellette kijegyezve.

17. Nagy sok leánzó az rétön vala,
Az tengerben egy bika látszik vala,
Bika hátán egy szép leány ül vala,
Creta felé bika leánnyal úsz vala.

18. Sok jó szagú virág az rétön vala,
Közte penig nagy sok plántált fa vala,
Ezeknek oly szép sűrűsége vala,
Egyik ága az mást béfödi vala.

19. Ez mellett fák alatt szép árnyék tetszik,
Napnak fényessége köztök tündöklik,
Sok fa sűrő levelekkel zöldellik,
Kin képíró mestersége megtetszik.

20. Szép kőfallal az rétöt kerítette,
Az fák alját füvekkel beültette,
Rózsát, mirtuszt, ivolyát helyheztette,
Sok négyszegű táblákban ezt szerzette.

21. Szintén az közepin szép víz fut vala,
Ki magától az földből fakad vala,
Annak penig ím, ilyen haszna vala:
Füvek, fák véle öttöztetnek vala.

22. Táblán az kertész is meglátszik vala,
Annak kezében egy kis kappa vala,
Kivel kertész az földet ássa vala,
Folyó víznek folyását nyitja vala.

23. Az tenger felől az rétnek végében
Írattatnak szép leányok egy seregben,
Kik láttatnak néha lenni örömben,
Néha penig keserves félelömben.

24. Ő fejeket koszorókkal megrakták,
Hajokat is az szélnek bocsátották,
Övig mezítelen testöket hatták,
Kiáltván az tenger felé fordultak.

25. Szintén térdig az tengerben beléptek,
Bika után ők mindnyájan eredtek,
Tenger mélységétől ők megijedtek,
Beljebb menésben ők véget vetettek.

26. Nagy sok szép színt az víznek jegyzett vala:
Kéket, zöldet, vöröst, sárgát írt vala,
Közte kősziklákat is jegyzett vala,
Víz azokra folyván tajtékzik vala.

27. Szörnyen alá és fel bika úsz vala,
Lábaival nagy habokat ver vala,
Ennek hátán az szép leány ül vala,
Bal szarván mint féken hordozza vala.

28. Bikán az leány keresztül írva vala,
Övig vékony ruha őrajta vala,
Teste fejér, bársony berhéje vala,
Övéhez ruháját foglalta vala.

29. Inge lobog és fején ékessége,
Szép testének tündöklék fejérsége,
Arra vagyon bikának ő menése,
Valamelyre szép leány térítése.

30. Írt előtte képíró delphineket,
Környül penig leánnak szerelmeket,
És az tegzös Cupido kis gyermeket,
Fél kezében íjat, másban írt tüzet.

31. Kis Cupido kiterjedt szárnyaival,
Bikát szarvon vezeti jobb karjával,
Jupiterre néz nagy mosolygásával,
Hogy ökré tűnt szerelme hatalmával.

32. És mint szerelemtűl körülfogatott,
Nézem szerelemben az nagy hatalmat,
Cupidónak adatott birodalmot,
Földet, nem néz tengert, mely körülfogott.

33. Ez közben az táblát hogy én csudálnám,
Képírónak mesterségét jovallnám,
Egy ifjúnak hozzám jövését látám,
És őnéki ilyen szólását hallám:

34. „Ez kép ábrázatja az szerelömnek,
Ki nem kedvez sem nagy, sem kicsin rendnek,
Árad s terjed habja, mint egy tengernek,
Úszni kell itt égi s földi nemeknek.

35. Bővebb természetét is számlálhatnám,
Ha szívem keservét távoztathatnám,
Kínt viselt, sérült elmémet óhatnám,
Régi égő lángomat megolthatnám.

36. Kell de keservemet megújítanom,
Szerelmemnek rendit előszámlálnom,
Vagy sőt talám személyöd megbántanom,
Ha szóm végét veled soká vártatom."

37. Végre őtet az nagy élő Istenre,
Kénszerítém dolgának kezdésére,
El- bévivém azért egy szép berekbe,
Leültetém egy nagy magas tőkére.

38. Az berekben nagy sok sűrű fa vala,
Egy folyóvíz is mellette foly vala,
Az hóvízzel mely megáradott vala,
Mindenfelől köztünk csendesség vala.

39. Fohászkodván rámfüggeszté két szemét,
Jövendölvén sebhült szíve szerelmét,
Ellenemben választá ülőhelyét,
S így kezdé el dolgát, rendit, beszédét:

40. „Én – úgymond – Phoenicia-beli vagyok,
Tyrus város azhonnan való vagyok,
Nevem penig, hogyha kérded, ki vagyok,
Clytophonnak neveztek volt az papok.

41. Az én atyám Hyppiasnak hivattatott,
Annak bátyja Sostratesnek mondatott,
Attyul egyek, annyul különbek voltak,
Mind az ketten elég gazdagok voltak.

42. Sostratesnek anyja Bizanciomban,
Én atyámé volt az Tyrus városában,
Atyám bátyja lakott Bizanciomban,
Ő anyjától maradt szép jószágában.

43. Az én atyám penig Tyrus városban,
Lakozott mindeddig ő hazájában,
Anyám megholt nékem kicsin koromban,
Marasztván magától árva voltomban.

44. Én atyám újobban megházasodék,
Tőle húgom, Caligo születteték,
Atyámtúl én számomra neveszteték,
Feleségül hogy nékem jegyzettetnék.

45. De miért hogy Istennek akaratja,
Eltávozhatatlan ő bölcs tanácsa,
Azt nem tudtam, volt kegyes akaratja,
Lenne más jegyesem, azkit ő adna.

46. Sőt, még álmunk is gyakran megjelenti,
Az mi dolog életünket követi,
Nem azért, hogy tudnók azt elkerülni,
Mert Isten végezte, s úgy kell történni.

47. De hogy midőn eljő annak ideje,
És embernek elforog szerencséje,
Megjövendölt gonosznak tűrésére,
Legyen bátrabb az elszenvedésére.

48. Mert ha embert véletlen gonosz éri,
Sokkal hamarébb is az megröttenti,
De az, akit immár reá tud várni,
Ha nehézb is, könnyebb azt elszenvedni.

49. Hogy már tizenkilenc esztendős valék,
Atyám menyegzőre szorgalmaskodék,
Hogy egy esztendőre véghezvitessék,
Nézd, ott az szerencse mit cselekednék.

50. Egy éjjel láték egy álmot fektömbe,
Övemön alól láttatom kötözve,
Egy szép szűz leány fekszik az én ölembe,
Teste vagyon tűlem különrekesztve.

51. Másfelől látok egy asszont előttem,
Égő fáklyát, égő tőrt tart mellettem,
Nagy haragos tekintete mindenben,
Látván őtet én igen megröttentem.

52. Vérrel szemei fölfordultak vala,
Haja hosszú s az megborzadott vala,
Oldalamat tőrrel vagdalja vala,
Az szép leánt tőlem választja vala.

53. Felserkenvén álmomból felijedtem,
De ezt én senkinek sem beszéllettem,
Mi teljék rám, elmém hántam-vetettem,
De értelmét soha fel nem lelhettem.

54. Történék azonban, hogy Sostratestől,
Azkit mondék, én atyámnak bátyjától,
Követek jövének Bizanciumból,
Akaratját így értők írásából:

55. »Köszönetit Sostrates Hyppiasnak,
Írja mint szerelmes atyjafiának,
Kíván minden jót ő teljes házának,
Egészséget magának, mint bátyjának.

56. Tráciaiaknak ellenünk hada,
Néminemű okból reánk támada,
Ki hazánkot miért hogy elfolyatta,
Hozzád folyamodnom most szükség adta.

57. Küldöm hozzád leányomat, Leucippét,
Panthiát, szerelmes feleségemet,
Míg véghözvihetjük békességünket,
Viseld gondját, kérlek, vödd fel ügyünket.«

58. Hogy az levelet atyám elolvasá,
Az tengerhöz méne, ott nem múlata,
Nagy sok leánt, szolgát házához hoza,
Kit Sostrates leányával küldött vala.

59. Asszonyok közt egy nagy szép asszont láték,
Ruhájában frissnek, gazdagnak látszék,
Mellette egy igen szép szüzet láték,
Kinek ő szépsége szívemben ötlék.

60. Annak kemény, de nyájas tekintete,
Haja sárga, fekete szemöldöke,
Teste fejér, bársony színő szép képe
Piroslik úgy, mintha volna megfestve.

61. Mihent láttam, én ottan elájulék,
Szépsége tükörnél ékesbbnek tetszék,
Szemei miatt lelkem megsebheték,
Mint egy égő tűztűl, úgy felgerjedék.

62. Reszket szívem reá való néztemben,
Szégyenlem, hogy estem már szerelemben,
Nem jelentem, titkolom ezt szívemben,
Szemeim másra fordítom néztemben.

63. De hogy reánézni nem igyekezém,
Szemeimben szépségétűl győzetém,
Őt szemlélni gyakran kénszeríttetém,
Hatalmával rabképpen kötöztetém.

64. Mert mint egy lánc, az szépségnek hatalma,
Az embert magához kapcsolja, hajtja,
Elméjét és szűvét úgy általhatja,
Minden fölött hogy csak magát óhajtja.

65. Az partról asszonyok hogy bejövének,
Szállások atyámtúl szerzettetnek,
Fele házunk nékik engedtettenek,
Végre vacsorálnia bejövének.

66. Kettőt közülönk atyám elröndöle,
Engem asztal középben helyheztete,
Az két asszont bal felől helyheztette,
Az leányokat ellenben telepíté.

67. Ez rendtartást ott én igen javallám,
Atyámot érte csókolni akarám,
Örömemben ölelgetni kívánám,
Hogy az szép leánt ellenben ülni látám.

68. Bizonságul én ebben Istent vetem,
Hogy nem tudom, vacsorán ott mit öttem,
Csak álmomban mindent mívelni véltem,
Fejem hajtván titkon az leánt szömléltem.

69. Az vacsora tűlönk hogy végezteték,
Egy ifjú egy lanttal közénkben lépék,
Tőle mindenikünk vigasztaltaték,
Végre tőle egy szép ének kezdeték.

70. Apollo Daphnét miképpen siratta,
Hogy futtában laurussá tűnni látta,
Kergetésével kit soká fáraszta,
Szerelmére de föl nem gyullaszthatta.

280 K föld

71. Az elváltozott laurust végre fogá,
Annak gyönge ágait levagdalá,
Koszorút magának abból csinála,
Vigasztalásra fejében nyomá.

72. Fel [...]

[K ív]

Ez az lakodalom jó volna [...]
[...] is hasonlatosbnak,
Mint az ki [...]
De koporsóját mégis meg csé[...]

Láttam gyakran én üres ko[porsókat]
[...] ily szűz házasságokat,
Mi me[...] hasznot,
Minden jó örömtől m[...]

Ezen Mellita más dolgot é[... vala]
[Alexandriába] indultunk vala,
Nagy jó szelün[k ... vala]
[Me]nelaus az partra késért vala.

Öszveölelközvén ott elbú[csúzánk,]
[...] kévánván elválánk,
Véle igen [...]
[... tő]lünk, mi is tőle elmaradánk.

Clyvias vélünk Ephesumb[a ...]
[...]sek meg visszamene,
Csak á[...]
Nagy búcsú-véve hazájában m[...]

Estve hogy lőn, ágyunk az [... vala,]
[...]ni mentünk vala,
Bársonyos [... vala,]
[Super]láttal azt bévonatta vala.

Környülem úgy hízel[...]
[... gyü]mölcsére onszol vala,
Vége va[...] [... va]la,
Kivel Leucippédnek tarto[...]

Nékem mind ez időre hal[...]
[...]lyünk házasságunkkal,
Mon[...] [...]zunknál,
Az tengert ne bánts[...]

Nem kell hinnünk igen az [...]
[...] már lenni külömbözőknek,
M[...] [...] hogy égek,
Kit örömest meg[...]

Ha ez langnak oly termés[szet...]
[...]
[...]
[...]

[...] az mi napunk,
Mellyen kérlek [...]
Játékunkban őnéki kedvesked[...]
[... a]z mi szerelmünk.

[...]öltess engem,
Méltó fogadáso[...]
[M]egholt Leucippémet el nem fe[ledem,]
[...]gban nem lész menésem.

[...]dva vagyon nálunk,
Azért az [...]
Testének árnyéka itt jár után[unk,]
[...]őle hallunk.

[... ho]lt ember lelke,
El nem nyug[...]
[Tud]nám ha szegény Leucippé meg [...]
[...]a ölelkezve.

[... m]ódja itt nincsen,
Hogy Ve[nus ...] [...]en,
Tudod, hogy akkor lenni [...]
[...]helyen s úgy lehetünk örömben.

[... Clyt]ophónom,
Te nékem szólasz [...]
[...]n úgy tetszik nagy bizonyoson,
[...]othon.

[...]zni Venusnak,
Mint itt, kit ír[...]
[Há]zasságunk gyümölcsét adjuk [...]
[...]nia bódogoknak.

[...]ót jelentnek,
Minden öltözé[...]
[Sup]erlátos ágyak örvendeztetnek,
[...]tetnek.

[...]áknak sereg,
Köztünk vagyon [...]
[...]m nyájasságunknak is öröme,
[...]k kedve.

[...]ságban látám,
Olts meg ezt [...]
[...]
[...]

Megesküszöm én néked az [...]
[...]cses evezésünkre,
Én is égek h[...]
[...]had légyen az tenger törvényébe.

Hallottam én régi evezésekt[...]
[...]szönni az bűntől,
De még házass[...]
Istent kell félni jámbor, szent életből.

Mert az tenger igen hamar v[...]
[... tá]voztassék, azért illik,
Így az ki az [...]
[...] gonosztól nem fél, Istenbe bízik.

Azért kérlek én szerelmes Mel[litám,]
[...] hallgatásáért reám,
Nem panaszo[...]
Szolgálok abban, azmit szíved kéván.

Hogy ezt mondám, megölel[...]
[...]ve nehezen leszállítám,
Az után [...]
Ötöd napig Ephesusban eljutám.

Mellitának szép gazdag háza vala,
[...] Ephesumban szebb vala,
Friss öltözete [...]
[...]ig vacsorát készíttetett vala.

Meddig az vacsora elkészült vala,
[...]ély földön vala,
Szekerében [...]
[...] látni hitt vala.

[...] kertben hogy lugas al[...]
[...] a állánk,
Kötözött k[...]
[...] megveszett, igen szánánk.

[Szaka]dozott ruha őrajta vala,
[...]
[...] kérlek asszonyom [...]
[...] vagyok nyomorult [...]

[...]rt árvának nevez[...]
[...]ra vitettem,
Isten tudja [...]
Hogy így szóla, elhallgata szégyenletében.

[...]j fel innét,
Mondd meg nékem [...]
[...] vaslánccal így téged ki köttetett,
[...]m erkölcsed.

[...] szolgádtól verettem,
Hogy go[...][...]gettem,
Énnékem Lascaena az [...]
[...]k én nemzetem.

[...]morult életemet,
Ments meg [...]et,
Tarts, míg megadhatom fi[zetségemet,]
[...] váltságú pénzemet.

[...] udvarbírád,
Ennyin vött az [...]d,
Néked azt megadom, bizon[...]
[...]k örök rableány szolgád.

[... ru]háját is leveté,
Testemet mely [...]
[L]átám, hogy szegény ruháját leveté,
[...]ké.

[...]láttam vala,
Én magamban u[...] vala,
Mert az haja nékem úgy tetszett vala,
[... Leucip]péjéhez hasonló vala.

[... i]gen biztatá,
Hogy jó reménség[...]
Őtet megmenti és hazabocsátja,
[...] bár ne adja.

[...]ért külde, hívatá,
Addig az leány [...]
[Sos]tenes eljövén fél, reszket vala,
[...]a.

[... sz]olga azt mondá,
Akár [...]
Bár rossz és haszontalan is[...]
[...] megverték volna.

[...]n minden hazugság [...]
[...] nélkül,
Kit te így [...]
[...]enül és jámborság nélkül.

Amaz rettegve Mellitának monda,
Hogy őnéki Callistenes adta,
Ő az tolvajoktól vötte, azt mondta,
Szabad leány, s neve volna Lacaena.

Megharaguvék Sostenesre Mellita,
Róla tisztit is mindjárást levonatá,
Az leányt az ő szolgálóinak adá,
Hogy városban megförössze, ruházza.

Hogy majorban dolgát elvégezé,
Majorságát, szántását elnézélé,
Szekérben felüle, s én is mellé,
Vacsorához vendégit bégyűteté.

Hogy észünk, Satyrus inteni kezde,
Hogy felkeljek, siettet tekintélve,
Tettetém, mintha mennék szükséghelyre,
Egy levelet ada ott én kezemben.

Az levelet elvőm, de nem olvasom,
Felette megrettentem, mert jól látom,
Hogy Leucippe írása, csak csudálom,
Az levélben ez igéket találom:

Clitophonti Domino meo Salutem

»Köszönök én uramnak, Clitophónnak!
Azért írlak penig téged uramnak,
Hogy vagy hites ura én asszonyomnak,
Ki engem megvál[tott ...] tart magának.

Tudod [...] sok nyomorúságomot,
Érted kit szenvedtem, állapotomat,
Tengeren az haboktól boríttattam,
Az [... kezéb]en is akadtam.

Azoknak vétkéért megáldoztattam,
Kétszer holt nevem költ, eladattattam,
Érted vasláncokkal kalodáztattam,
Megverettem érted, sokat kapáltam.

Ezt, vélem én, azért cselekedtetted,
Hogy magad más asszonyhoz kötelezzed,
Személyemet más embernek engedjed,
Kitől Isten megőrizett engemet.

Mind ennyi sok nyomorult kínaimban,
Megmaradtam az igaz jámborságban,
Te meg sem verettél, el sem adattál,
Mégis azért ugyan megházasodtál.

De ha azért, kit éretted szenvedtem,
Gondold, hogy valamit érdemlettem,
Kérjed feleségedet én képemben,
Azmint ráfelelt, hogy végyen meg engem.

Küldjön haza engemet én házamban,
Váltságomat megküldöm bizonyában,
Kin Sostenes vött engem egy summában,
Vétket nem tészek néki ez dologban.

Avagy adj annyi pénzt kölcsön énnékem,
Vagy légy kezes Mellitának érettem,
Míglen néki azt az pénzt megküldhetem,
Nem messze hazánk, Bizantium, értem.

Ha vélem ezt az jót megcselekedended,
Nyomorúságimot te megfizeted,
Kínvallott fejemet megelégíted,
Sanyarúságimat elfelejteted.

Légyen azért az jó Isten teveled,
Az házasság [...] légyen tenéked,
Egészséges, hosszú légyen [...]
[...] Leucippe írta tenéked."

Hogy ezt az levelet én megolvas[ám,]
[...]gimban megváltozám,
Szerelem[...][...]ladám
Orcámban is igen meg[...]

Magamban csudálkozom nem[...]
[...] is de felette örvendek,
Satyrussal szó[...]
[Ta]lám pokolból az levéllel jöttetek.

Mit jegyez ez? Leucippe feltámadt-é?
Satyrus mondja: látod ez levélbe,
Ez az, kit láttál az majoros kertben,
Azki nem tudná, most meg nem ismerné.

Haját mind elnyírták, rongyos ruhája,
Igen megváltozott ábrázatjába,
Mondám: jer, nézzük meg már valóságban,
Ne maradjon az szívem gyanóságban.

Satyrus mondá: azt eltávoztassad,
Hogy ez dolgot senkinek meg ne mondjad,
Mindnyájunkat el ne veszess, megójad,
Míg elszökésünknek nem látjuk módját.

Látod ezt az asszonyt itt Ephesumba,
Mindennél szebb, gazdagbb is ez városban,
Téged igen szeret, gerjed magába,
Mi idegenek vagyunk ez országban.

Mondám: Bizony én el nem titkolhatom,
Nem szenvedheti el nagy vigasságom,
Levélben panaszol rám, jól látom,
Újobban az levelet én ott olvasom.

Hogy penig én az levelet olvasnám,
Úgy tetszék, mintha az Leucippét látnám,
Én is mindjárt magamban ez szót mondám,
Méltán panaszlasz, édes Leucippém, reám.

Mert énértem sok nyavalyákot tűrtél,
Mind én voltam oka, kiket szenvedtél,
Egyebek felett híven is szerettél,
Minden szerencsémben végig követtél.

Leveléből hogy azt olvasom vala,
Ahol Sostenesre panaszol vala,
Én magamban megkeseredtem vala,
Mintha meg is vernék, úgy tetszik vala.

Azt is leveléből hogy értem vala,
Hogy megházasodtam, róla fedd vala,
Teljességgel elpirosodtam vala,
Mint egy vétekben esett, félek vala.

Satyrushoz fordulék és [...]
[...]
[...]
[...]

Mondd meg, Satyre, hogyha tudod, nékem,
Mint szabadult meg Leucippe, jegyesem,
Kinek testét temettették el velem,
Satyrus mondá, megérted bővebben.

Idővel azt Leucippe megbeszéli,
Mostan szükség választ írnod őnéki,
Az leányt kell azzal megvigasztalni,
Mert én ezen megesküdtem őnéki.

Hogy az feleségedet erőszakból
Vötted te el, s nem szabad akaratból.
Mondám: Satyre, tudatlanságodból
Elvesztheted hirtelen tanácsodból.

Mert meg merek bátron azon eskünnöm,
Hogy ez feleségemet nem ismérem,
Éppen feküdt minden éjjel mellettem,
Nem hitetheted el, én mondám, velem.

Tudom, minden éjjel fekszik melléd,
Nehezen lehetne azt megtűrhetned,
Hogy szovának nem kellene engedned,
Azmely igen nagy kedvvel kévánt téged.

De ez mind hadd járjon, ezt mondd meg nékem,
Leucippének mit írjak, taníts meg engem,
Mert ez új híren én úgy megijedtem,
Hogy magam sem tudom, mit cselekedjem.

Nálamnál bölcsebb vagy, Satyrus monda,
Mit írj, az szerelem azt megmutatja,
Segítséggel lészen, s módot ád abba,
Így lőn azért az én levelem írva:

Clitophon ad Leucippem

»Írom köszönetem Leucippémnek,
[...] jegyesemnek
Kit én tar[...]
[..."]

ISMERETLEN SZERZŐ

13.

FORTUNA SORSVETŐKÖNYV

A GAZDAGOKNAK

Ím az szerencse képe itt előtted,
Kiről minden dolgát megismerheted,
Őbenne nincsen semmi állandóság,
Benne vagyon csak nagy bizontalanság.
Jót hoz nehányszor az szegény árváknak,
Gyakorta veszedelmet nagy uraknak.
Az historiák erről példát adnak,
Hogy sok kevélyek és bölcsek voltanak,
Sok gazdagok s szerencsések bíztanak,
Hogy soha kéncsekben meg nem fogyatkoznak.
De ládd, az szerencse mint csalta őket,
Tőlek elvesztette minden kéncseket.
Azért intlek, őbenne te ne bízzál,
Együld az szerencse téged is megcsal.
Mert ha szintén felső vagy az keréken,
Alsó is lehetsz csak hertelenségben.

AZ SZEGÉNYEKNEK

Ha szegény vagy is, semmit ne bánkódjál,
[Talán a] szerencse [reád is] talál,
[Nem szegődött szolgája gazdagoknak,
Akaratjok szerént véle nem bírnak.
Néha az gazdag ő házát elha]gyja,
[És a szegények]nek az erszényét megrakja,
[Néha esik] oly dolog egy órában,
[Ho]gy szegény jut nagy uraságban.

[Affélék] sokan voltak ez világban,
[Miké]ppen olvassuk históriákban,
[Kinek e]zentúl nem volt egy batkája,
Most uralkodik nagy uraságba.
[Azért] ne kételködjetek szegények,
[Még ti] is pénzes emberekké lehettek,
[Még én is] vagyok ily jó reménségben,
[Hogy büszkél]kedem egykor szép kéncse[mben.]

AZ OLVASÓNAK

Ímé, barátom, ezt vedd jól eszedbe,
Ha múlatni akarsz ez játékos könyvbe:
Csak szép nyájasságra szolgál tenéked,
Olvasásban is néha pirongat téged.
Bátor ne bízzál semmi mondásába,
Noha teneked igazat mond mindenben.
Szerethetd, de amellett azt is tudjad,
Keresztyén módra nézőket utáljad.
Lám, az keresztyéni gyüleközettől
Erősen tiltva vadnak mindenfelől,
Sőt ha valami gonoszt mondand [néked,]
Ide ne mondd ottan, [az neste lelkét.]
Vigyázz tisztedre, az Isten[be bízzál,]
Jobbíts magad, ne [tarts az sorsmondással.]

[SYBILLA PERSICA

ELSŐ]

1. *Az Úristen nem engedte az embernek,*
Hogy határát tudja maga életének,
Azért én néked nyilván most jelenthetek:
Sok örömet szörzek még te életednek.

2. *Sokféle mostan az te kévánságod,*
Mert papságra vagyon nek[ed nagy gondod,]
Házasulásra nagy igyek[ezeted,]
Azért azon kurva megbűvölt [tégedet.]

3. *Igazat mert mondok én teneked [ebben,]*
Hogy felmagasztaltatol te ügy[edben,]
Jó szerencsédért lész nagy bö[csületben,]
Jámbor erkelcsedé[rt nagy tiszteletben.]

4. *[Nem] igen kedves hírmondásom teneked,*
[Kívá]nságodban nem telik be kedved,
Mert mostansággal meg nem leszen az férjed,
Csácsogásodért senki nem szeret téged.

5. *Jó szerencséd lészen neked mindenben,*
Mind ifjúságodban, mind vénségedben,
[Mert mindennél] lész te nagy böcsületben,
[Házad növe]ködik jámbor hírnévben.

6. *[Ha tanácso]mat mostan megfogadod,*
[Ez urat] sokáig te nem szolgálod,
[Nem] foganatos benne bizodalmod,
[Csak hiá]ban itten való zsugorgásod.

7. *[Uram, bízz]ál és légy jó reménységben,*
[Nincs ell]entartás igyeközetedben,
[Maga kev]és te hiedelmed ebben,
[Gondolato]dnál dolgod jobban lészen.

8. *[Ne bízzál az em]bernek szép szavában,*
[Hogy téged el]vegyen, nincs szándékában,
[Nyájaskodik veled] csalárd[ságában,]
[Hogy téged ejthetne] szégye[nval]lásban.

9. *[Jól látom, hogy házasul]ni akarnál,*
[Tőlem is taná]csot arra kévánnál,
[Hogyha szépre] s gazdagra találhatnál,
[Bár elvennéd, mert ott kárt nem] vallanál.

10. *Heában töröködél nagy uraságra,*
Nem tudod-é, nem bízzák azt disznóra,
Gondod vagyon néked csak tobzódásra,
Ételre, italra, nagy büszkés szarásra.

11. *Kereskedésre jó magadat már adnod,*
Abból lehetne néked nagy kazdagságod,
Egyéb mesterségeket, hidd el, kell hadnod,
Mert azokból lenne gyakran kárvallásod.

12. *Tudom, nem kedveskedem ebben tenéked,*
Hogy nyilván vagyon nálam te erkölcsed,
Csak szép szöméjért volt erőlködésed,
De kell rút potrohost jó néven venned.

13. *Jó szerencséd lészen kezdett dolgodban,*
Csak hozzáláss alkalmatosságodban,
Hát végezd el szorgalmatosságodban,
Addig máshoz ne nyúlj kévánságodban.

14. *Fáradságodat mátkádért nem sz[...,]*
Benne vagyon minden gyöny[örűséged,]
Azért ő is mindenben enged [néked,]
Szűvében éjjel s nappal forgat [téged.]

15. *Ha kévánsz kedved szerént [lakásokat,]*
Tanácslom, szolg[álj szerzetes papokat,]
Azok mind tö[ltik könnyen idejüket,]
Ott jól hizlalhat[od ....]

16. *Bételnék majdan az te kévánságod,*
Ha férfiú gyermek lenne tenéked,
Azért ebben bizonyossá teszlek én téged,
Mert nem fiú, de lány lészen néked.

17. *Az Istennek igéjét te kövessed,*
Az tiszta, jámbor életet szeressed,
Hogy Isten áldomását elvehessed,
Jó halál légyen innét múlásod.

18. *Hamar elhiszed embernek szép szavát,*
Nem veszed eszedbe nagy álnokságát,
Vaj, ha tudnád annak hozzád mivoltát,
Majd megunnád ízetlen barátságát.

19. *Ezt mondhatom néked bizonyában,*
Te jó szerencsével jársz ez útodban,
Csak megindulj alkolmatosságodban,
Bár semmit ne múlass te szándékodban.

20. *Szorgalmatos légy, fiam, szándékodban,*
Hogy egyszer véget érhess te dolgodban,
Gondviseletlenséged bűnes abban,
Hogy más gyönyörködik veszett marhádban.

21. *[Elkezd]ett dolgodat bízvást míveljed,*
[Maga]dat senkitől el ne hitessed,
[Mert jó ha]sznod lészen abból néked,
[És neveke]dik benne tisztességed.

22. *Nem kedvelem, higgyed, természetedet,*
Bár mindenhez mutasd engedelmedet,
Ne űzd tovább feslett erkölcsedet,
Mert rövid nap elveszted életedet.

23. *Adom tanácsul, hogy légy szerzetes pappá,*
Nézsze csak, mely szép módod vagyon hozzá,
Ím, ezentől juthatsz nagy méltóságba,
Beszerzünk ott téged az bordélyházba.

24. *Nem hazugságot mondok én most néked,*
De nyilván igazán ijesztlek meg téged,
Napról napra fogytán fogy tisztességed,
Gyalázatod örögböl s kisebbséged.

25. *Jó leány, mondásom ne legyen ellened,*
Ím, rövid nap férjedet ölelgeted,
Egy kántor múlva telik abba kedved,
Tudjad, hogy jobb felől fekszik [melletted.]

26. *Azmely dologban haszno[dat keresed,]*
Abban lészen nagy [szerencsétlenséged,]
Mert nyilván va[gyon a te gonoszságod,]
Minden utcákon [híres álnokságod.]

27. *Légyen bizodalm[ad a te uradba,]*
Szolgálatodnak [bérét jól megadja,]
De azért [szorgalmatos légy te arra,]
Mert [e mostani idő azt kívánja.]

28. *Sokszor csak heában töröd fejedet,*
Kelletlen gonddal bántod meg szűvedet,
Bár most is másra fordítsad ügyödet,
Mert ez gondoddal nem tölted kedvedet.

29. *Te asszonyember, halld meg beszédemet,*
Vedd eszedbe kedveskedésemet,
Ifjú legény igen szeret tégedet,
Szűve szerént óhajtja szerelmedet.

30. *[Halld] mit mondok, bizonyába szánhatlak,*
[Hallgass] reám csak, nyilván meg nem csallak,
[Te meg] nem nősszél, ím, heréltnek mondnak,
[Hogy a] leányok téged megutáltak.

31. *[Úrrá léssz,] fiam, nem sok idő múlva,*
[De Isten]nek szolgálj uraságodba,
[Légy hű és] eszes minden dolgaidba,
[Hogy te] ne essél szégyenvallásba.

32. *[Jobb volna tenéked] sarut fejelned,*
[...]d áros emberré lenned,
[Mert nem arra való] az te bolond fejed,
[...]knak nyereséged.

33. *[Hallgass most tőlem kedves be]szédeket,*
[Jámborságodban szolgáld] Istenedet,
[És szép legénnyel áld meg ő té]gedet,
[Kazdagsággal is betölti kedve]det.

34. *Azkiről mostan vagyon gondolkodásod,*
Ahhoz nem juthatsz, te nyilván meglátod,
Nem is tudom, miért most kévánod,
Másszor mert jut affélében elég néköd.

35. *Fiam, légy állhatatos szerelmedben,*
Ne kételkedjél semmit szeretődben,
Mert szüntelen vagyon töröködésben,
Hogy mindenből lehessen te kedvedben.

36. *Bízd csak az egy Úristenre magadat,*
És szolgáld híven mostani uradat,
Hadd el máshoz való kévánságodat,
Hogy meg ne bánjad gorombaságodat.

37. *Ezt bizonyában mostan tőlem tudhadd,*
Ez időn lészen néked szép kis fiad,
Más esztendőre is egy szép leányod,
Ha ám az dolgot meg nem kém[...]

SYBILLA LIBICA

MÁSODIK

1. *[Ez világ szerint] nincsen itt jó tebenned,*
[Utálatos] mindenütt, hogy lator erkölcsed,
Gonosz fajtalanságra gondolt szűved,
Néked azért gonoszul kell volt leszned.

2. *Ha minden hozzád oly szándékkal volna,*
Mint ez, kiről most vagy gondolkodásban,
Embereknél te dolgod jól forogna,
Úgy, ha vélek ott egyenességed volna.

3. *Én örömest néked tanácsomban adnék,*
Csakhogy tudnám, ha kedvednek tetszenék,
Ha akarod, hogy ne lábodon seb essék,
Hát most békét hagyj útra menésednek.

4. *Ne szólj senkinek elveszett marhádról,*
Háznál vagyon, azt mondhatom affelől,
De idővel még kezedbe is kerül,
Csak szorgalmatosságod légyen arról.

5. *Restséged miá meguntad magadat,*
Mind csak más emberre bízod dolgodat,
Elhidd, hogy megüresítik táskádat,
És miattuk mind elveszted marhádat.

6. *Kemény ember vagy és vad természetű,*
Annak felötte vastag és jó gyomrú,
Hogyha ételedbe mértékletes lész,
Ez világon nagy hosszú ideig élsz.

7. *Igen szép dolog volna pappá lenned,*
Így Istened is gyönyörködnék benned,
De más dolgot hallottam felőled:
Az szent tanúság utálatos előtted.

8. *Színöd mutatja jámborságodat,*
Minden dolgaidban igaz voltodat,
Azért feljebb viszed méltóságodat,
Mert kedvelik szorgalmatosságodat.

9. *Sok idő múlik még te örömednek,*
Nincsen semmi híre menyekeződnek,
Kiterjedt híre lator erkölcsednek,
Azért mind maszlagos férjeid lesznek.

10. *Hogyha valamire vagyon szándékod,*
Kezdd el, most vagyon alkolmatosságod,
Bételik abban minden kévánságod,
Mert az szerencse híven szolgál téged.

11. *Álnok szándéka vagyon az uradnak,*
És most sokfelé gondolati vadnak,
Bár keresztül én fejemre szarjanak,
Hogyha haszna lészen szolgálatodnak.

12. *[Ím, biztatlak,] ne hadd el szándékodat,*
Betöltheted az te gondolatodat,
Csak ne kéméld szorgalmatosságodat,
És híven szolgáljad az te uradat.

13. *Ez ifjú legénnek bátor hagyj békét,*
Nem bírhatod tehozzád az ő szűvét,
Tavoly vonta meg tőled már szerelmét,
Csalárdul mutatja hozzád álnok kedvét.

14. *Tölts be mostan, kérlek, gondolatodat,*
Ne halaszd tovább házasulásodat,
Mert így öregbíted meg jószágodat,
Atyádfiai is így vehetik hasznadat.

15. *Mit használhat jövendülésem néked,*
Ha semmivé lészen minden örökséged?
Akármely latorval is van ügyed,
Valamennyid vagyon, vélek elkölted.

16. *Kérkedéstől meg nem tiltlak téged,*
Mert sok hasznod származik azból néked,
De hogyha magad kárát nem kévánod,
Hütelben semmit nem kell másnak adnod.

17. *Valaki jámborul férhöz akar menni,*
Szép s jó erkölcsűnek kell lenni,
De te igen kezdtél fertelmeskedni,
És sok helyen kisebbséget vallani.

18. *Édes fiam, nem kell semmit bánkódnod,*
Meg kívánságod szerént leszen dolgod,
Rövid nap hozzájutsz, meglátod,
Minden gondod nélkül lészen jutalmod.

19. *Te agg daduk, mit szóljak tefelőled?*
Az szeretetért magadat nem kéméled,
Bár távol légyen nyalánkságtól szűved,
Mert azt kívánnod nagy szömé[rem néked.]

20. *Fiam, kedvetlen gazdát ne szolgálj,*
Jobb hasznodért máshoz bátor szűvvel állj,
Dolgában fizetésedért forgolódjál,
Nagy örökséghez jutsz, csak híven szolgálj.

21. *Mondd meg énnékem, azmit te akarnál,*
Leánt-é avagy fiat kévánnál?
Lyukas fiad lészen, tudjad bizonnyal,
Mind temagad vagy, vedd jóakarattal.

22. *Dicsíretes benned te igazságod,*
Azért lészen ez földön vigasságod,
Halálod korán bódog kimúlásod,
És mennyországban örök bódogságod.

23. *Azmit mostan mondok, jól tarts eszedbe,*
Kiről gondolkodol az te szűvedbe,
Oly jó barátod, ha tőle lehetne,
Csak egy kalán vízben is megölne.

24. *Nem bánom ez útra indulásodat,*
Hasznosnak vallom jó kévánságodat,
Mert szükségesnek tudom szándékodat,
Kedvesnek mondom érte jutalmodat.

25. *[Csak kár] olyan igen rajta bánkódnod,*
[Veszett] marhádat soha nem találod,
[Azért] jobb inkább másra gondolkodnod,
Hogysem heában az után fáradnod.

26. *[Egészségért] Istenhöz fohászkodjál,*
Áldomásért néki imádkozzál,
Úgy kezdj osztán dolgodhoz jó szándékkal,
[Hasznod] lészen onnét, hidd meg bizonnyal.

27. *Ez ember nem mostan fog még meghalni,*
Ha valaki őtet meg nem ölendi,
Ezt penig soha el nem kerülheti,
Mert gonosz minden cselekedeti.

28. *Én csodálom állhatatlanságodat,*
Mert ismerem sokféle szándékodat,
De bár hasítsák fel én jobb orromat,
Ha fejedbe nem vonsszák az barát kápát.

29. *Ha egyebeket meg kezdesz utálni,*
És más ember fejére akarsz hágni,
Te kévánságod semmivé fog lenni,
Sőt általa fog még nyakad szakadni.

30. *Ím ez előjövő pünkösd havában*
Egy agg emberhöz mégy, ki rest dolgában,
Kecskédet azért megnyírod azonban,
Mert ifjabbal léssz sok nyalakodásban.

31. *Ím, álnokságodért mit jelentek:*
Nem örülhetsz semmi jó szerencsédnek,
Gonosz hírt is jövendülnek fejednek,
Ódd meg, hogy mellé ne tegyék [seggednek.]

32. Fiam, egy ilyen újságot én mondhatok tenéked,
Az urad mint saját fiát, úgy szeret téged,
Az ő keze által néked könnyű úrrá lenned,
Csak azt akarja ő, hogy őtet bűven szolgáljad.

33. Nagy bolondság olyan dologért töröködni,
Azmelynek ember nem tud szerét tenni,
Te is oly dolog után kezdtél álmélkodni,
Egy nagy ebszar fog nyereséged lenni.

34. Szép szeretődben ne légyen kétséged,
Ismerem, hogy szűved szerint szereted,
És soha senkit inkább nem kedvelhedd,
Csak az Isten tőle választhat téged.

35. Nyilván hüggyed, ingyen sem jó gondolnod,
Hogy néked jódra lenne megházasulásod,
Mind agg ebnek szidna téged kurva feleséged,
Mint az macskát az eb, úgy szeretne téged.

36. Előbb nem lehet neked semmi kincsed,
Hanem az magad kenyerére kelly szorulnod,
Még azután leszen jámbor feleséged,
És mindenfelől hasznod jő be néked.

37. Keresködésed miá jutsz nagy szegénségben,
Mert nincs semmi igazság az te beszédidben,
Minden ember veszti marháját ekképpen,
Valaki hamis, csalárd az ő keresködésében.

SYBILLA DELPHICA

HARMADIK

1. Hogy ha az én beszédemet akarnád elhünni,
Hamar való nap férhöz kezdesz te menni,
Kivel együtt sok marhát fogsz gyöjteni,
Ha más embert inkább nem fogsz szeretni.

2. Egyelőször jól leszen dolgod néked,
De nem soká tart, hamar végét éred,
Mert az társod megelőz abban téged,
És héában leszen szorgalmatos ügyeközeted.

3. Jó szűvöd legyen az te szép szeretődben,
Eleget nyersz véle jó engedelmödben,
Meghüdd, hogy ő nem kedvel mást szűvében,
Csak tégedet óhajt ő igaz szerelmében.

4. Más úrhoz vagyon néked kévánságod,
Mert annak ígéretét te mind igaznak tartod,
Lássad, hogy meg ne csaljon vak bolondságod,
Ezt mondom, jobb volna ennél szolgálnod.

5. Jó asszony, ezentől bételik az te kévánságod,
Feljutott Istenhöz az te imádságod,
Rövid nap szép gyermekid lesznek néked,
Őbennek lészen minden nagy gyönyörűséged.

6. Fiam, hallgass reá, mit diktálok néked,
Csak gyönyörűségben volt felnevelésed,
És senkitől nem volt néked semmi félelmed,
Az akasztófától igen féltlek én téged.

7. Mit használ néked erről kérdezkedned,
Lám, magad jól tudod, hogy ő szeret téged,
Azért te őtet ugyan nem kedvelöd,
És nagy őhozzá az te fajtalanságod.

8. Felfogadom véled egy hordó borban,
Nagy kárt vallasz te ez mostani urodban,
Maga nincsen hiedelmed mondásomban,
Meglátod, hogy te esel nagy nyavalyában.

9. Ha az elveszett marhádat te megkévánod,
Az én tanácsomat néked meg kell fogadnod,
Egy nagy rakás kövek között keressöd,
Minden kétség nélkül ott megtalálod.

10. Ha engem meghallgatnál, jót mondanék néked,
Kárvallástól megszólítanálak téged,
Ez dologan fárad meg az eszed,
De ha elkezded, nagy károddal végezed.

11. Hogy ha te hosszú éltedet kévánod,
Az te Istenedet hűven kelly szolgálnod,
Ha ez nyáron nem történik néked halálod,
Sok ideig lészen még ez földen lakásod.

12. Egyházi emberré felszentelnek téged,
Sok lelkeket veszt el az te gonosz tévelgésed,
Az ördög azért jutalmot ádd tenéked,
Tüzes taligán pokolba hogy hordoz téged.

13. Senki sok barátid közül nem ér veled,
Oly *igen nagy lészen* az te örökséged,
De *az fösvénység távol* légyen tőled,
Mert egy szömpillantásban mind elveszted.

14. Házasulásodról egy igével meg se emléközzél,
Nincs haszon benne, hogy valakihöz mehetnél,
Az te ifjúságodban az dolgot te röstellettél,
Mostan immár igen agg fasszá löttél.

15. Jó hírvel vigasztallak mostan tégedet,
És megindítom tebenned örömödet,
Az Úristen megbővíti az te jó szerencsédet,
Sokféle jókkal tölti bé kedvedet.

16. Fösvény embernek ismerem az te uradat,
Azért ne vesd őbenne bizodalmodat,
Csak veszted őnála hű szolgálatodat,
Oda kelly hadnod minden jutalmodat.

17. Nagy csodálatos minden te kévánságod,
Könyörgésed által kell dolgodhoz jutnod,
De bátran kezdj hozzá, nem jó alunnod,
Együld az kertvélt az hamuban felejtöd.

18. Ifjú, azkiről gondolkodol az te szűvödbe,
Nincsen haszna, kedved nem telik benne,
Ne hüdd azt, hogy ő tégedet szeretne,
Mert gonoszságodat immár ő megismerte.

19. Jobb néked ifjúságodban megházasulnod,
Míglen az kertvélyfát jól megrázhatod,
Mert ha még nyolc esztendeig nem akarod,
Használj véle, mástól kölcsönkér az feleséged.

20. Mindéltig kell így fekünnöd az sárban,
Mert valaki nem keres ifjúságában,
Hová semmit nem tött, ott nem talál vén korába,
És az kuldustáskát hordozza nyakában.

21. Fiacskám, néked jó áros emberré lenned,
Kereskedésed után kenyered lészen néked,
De semmi fáradságot nem kell röstellned,
Igazmondóvá, s nem hazuggá lenned.

22. Isten oltalmazzon minden jámbort tetőled,
Jó leány, gonosz hír vagyon tefelőled,
Az korcsomákat te mind megkerüled,
És dolgodat igen sokakkal közled.

23. Hogy kévánságod szerint légyen dolgod,
Komád által jó róla tudakoznod,
És magadnak is róla légyen gondod,
Hogy az te társaid azt el ne veszessék tőled.

24. Nem kedveli mátkád az te dolgodat,
Azért ne vesd benne bizodalmodat,
Jóllehet örömest elveszi szép ajándékodat,
Azért meg is csúfolja bujaságodat.

25. Jobb magadnak egy ifjú úrhoz állani,
Ha szolgálatoddal akarsz magadnak használni,
Az ifjú úr az ő költségét bővön költi,
Oly helyen jó az szolgáknak szolgálni.

26. Bizonyossá tészlek én tégedet ebben,
Neked mostansággal fiad nem lészen,
Azért csak csorbás leányod lészen,
Mely szeplős, hervadt és színetlen lészen.

27. Soha nem jó néked télben szánkáznod,
Odatörik egyolykor kezed avagy lábod,
És hogyha üdején az szánkázást el nem hagyod,
Nyilván az legjobb nyakad is odaszakad.

28. Ez embernek te nem érted az ő hamis voltát,
Elfedezi előtted az ő nagy latorságát,
Színnel jónak mutatja tehozzád magát,
Megvonta tőled minden igazságát.

29. Indulj mostan utodra bátorsággal,
Menten menj, fiam, ahová szándékoztál,
Ne mulass, a jó szerencsébe bízzál,
Nyilván elhiggyed, hogy téged meg nem csal.

30. Azmit elvesztettél, ne juttasd eszedbe,
Igazán megmondom, nincs hasznod benne,
Mert igen hallgat az, aki elvötte,
Egy szót sem szól ő senkinek felőle.

31. Fiam, igen jó szándékod vagyon mostan,
Csak ne késsél alkalmatosságodban,
És jó szerencséd lészen ez dologban,
Bételik kedvöd jó használatjában.

32. Nem igen kedves hírt mondhatok néked,
Te az szép lovakat igen szereted,
De üdő előtt kell néked miattok veszned,
Ha tőlek magadat te meg nem őrized.

33. Bár ne csúfold, társ, az plébánusságot,
Tudom azért, hogy reá vagyon szándékod,
És karácsony napján jobb reáállanod,
Vaj, ki gazdag lészen onnét jutalmod.

34. Jól vészem én eszembe szándékodat,
Küsebbségbe ejted azzal magadat,
Minden bánja felfuvalkodásodat,
Barátid mia vallod nagy károdat.

35. Jóasszony, nem múlik már tovább dolgod,
Ez nyáron lészen megházasulásod,
De az dolgot tréfára te ne vegyed,
Hogy osztán mással akarnál egerészned.

36. Látszik bizony, hogy nem sisakba löttél,
Igen későn az jó szerencséért mentél,
És nem jutott néked az szerencsében,
Mert igen kevés az olaj az te fejedben.

37. Hűven szolgáld, fiam, jámbor uradat,
Ne szánd az ő hasznáért fáradságodat,
És bővön vészöd bé jutalmodat,
Mert jámborul megelégíti szolgálatodat.

SYBILLA CYMERIA

NEGYEDIK

1. Szánom s bánom is gorombaságodat,
Mert mind más emberre bízod magadat,
Azáltal te nem többíted jószágodat,
És eb seggiből vájod kü hasznodat.

2. Szép szeretődnek mását te nem láttál,
Hűvebb dolgot is sohasem hallottál,
Minden szereteti csak tebenned áll,
Szűve szerint hűséggel tégedet szolgál.

3. Bizony nagy bolondság ez tetőled,
Hogy ez szömélt csak az ő jószágáért kedveled,
Ha ezer disznót adhatna is néked,
Mégsem adnám tanácsul, hogy elvegyed.

4. Jámbor és jó gazda lészen benned,
És jámborságodért lészen sok kéncsed,
Mindenféle marhákkal házadat megrakod,
Szintén úgy, amint te magad kívánod.

5. Fiam, nem jó áros emberré lenned,
Mert az tolvajok miatt kell néked elveszned,
Jobb azért másból kenyeredet keresned,
És házadnál szép csendességben élned.

6. Ha hív házastársot kívánsz magadnak,
Engedj hát vénemberek tanácsának,
Add be hütödet hozzád hasonlónak,
Ne örülj elmúlandó gazdagságnak.

7. Nagy bizodalmod vagyon ez emberbe,
Csak hozzá futsz akármi szükségedbe,
Néked is nagy segítséggel lehetne,
De nyilván elhüggyed, nincs arra kedve.

8. Ne sápolódjál semmit szeretődben,
Senkinél nem lehetsz jobb szerelemben,
Kínáld csak azzal, kit viselsz berhédben,
Majd véled hál fosos alsóingében.

9. Oda nem állasz, hogyha szómat fogadod,
Igen vékonyon lészen őnála az hasznod,
Te dolgod, ha ez fösvény gazdát kedveled,
De egy esztendeig is egy pénzt sem ád neked.

10. Ha az Istent szüntelen imádod, s kéred,
Hogy egy fiúval látogasson meg téged,
Meghallgattatik buzgó könyörgésed,
És kettőt is egyszörsmind ád ő néked.

11. Nincs tebenned ennél gonoszb erkölcsed,
Csak hogy az kurvákat igen kedveled,
Ma egyet, holnap másikat elővészed,
Gonoszul kell az fosos kurvák miá veszned.

12. Nyilván igazat mondok néked ebben,
Az atyádfia felől ne légy kétségben,
Benned gyönyörködik nagy hűségében,
Soha jobban ne kévánd szűvödben.

13. Az, hová gondolkodtál, nem jó menned,
Veszedelem lészen ott nyereséged,
Mert erős fogságba bévetnek téged,
Vízbe mártott kenyérhéj lészen élésed.

14. Vigadj és hadd el szomorúságodat,
Tudjad azt, hogy megtalálod orvodat,
Hétfőn míglen megészöd vacsorádat,
Megtalálják az elvesztett marhádat.

15. Semmit nem nyersz bolondoskodásoddal,
Megbánod még, elhüdd azt bizonnyal,
Azt tudod te, hogy nincsen szebb náladnál,
Megköszönnéd, ha disznómmal hálhatnál.

16. Megismervén benned jámbor erkölcsedet,
Anyádtól szakadt jó természetedet,
Száz esztendősnek mondhatlak tégedet,
És igen potrohos daduk lészen belőled.

17. Soha nem volnál te jó tanítónak,
Jobb volnál egy büdös disznópásztornak,
Mert igen örülsz lopott szalonnának,
Az varjak is igen rádkákognak.

18. Fiam, bár örülj kedves mondásomnak,
Jó nevet szörzösz az te atyádfiainak,
Méltóságot szörzösz az te rakonságidnak,
Mert nagy úrrá lész, és használsz sokaknak.

19. Szép leány, kevély, undok s alávaló vagy,
Kedvetlen, poszagó s patvarkodó vagy,
Bizony így soha el nem adhadd magad,
Hanem ha valami koszos talál reád.

20. Hogyha valamire vagyon szándékod,
Az jó szerencsében légyen bizodalmod,
Mindenben enged néked, azt meglátod,
Nem lészen héában az te fáradságod.

21. Te magad is jól eszedbe veheted,
Hogy urad ugyan semmit nem ád néked,
Sőt mindhéában lészen szolgálatod,
Fáradságodért csak szitok jutalmod.

22. Minden dolgodat az Istenre bízzad,
Uradat mindenben hűven szolgáljad,
Egy úr által telik bé gondolatod,
Fáradságodért lészen bő jutalmod.

23. Semmi reménséged ne legyen mátkádba,
Ne bízzál szép hízelkedő szavába,
Mind éjjel s nappal vagyon ez szándékba,
Hogy ejthessen tégedet gyalázatba.

24. Hogyha tanácsomat megfogadandod,
Azt mondom, jobb néked most megházasulnod,
Látom is, hogy arra vagyon szándékod,
Mert az dolgot kévánja dactylusod.

25. Éltödben soha te gazdaggá nem lész,
Azmi jószágod vagyon is, mind elvész,
Mert mind hamis marha az, kivel te élsz,
Gonoszul győjtett marha gonoszul vész.

26. Jó reménségben vagyok tefelőled,
Okoskodásodról dicsírlek téged,
És jó hamar áros emberré lenned,
Nagy hasznodra lészen keresködésed.

27. Jóasszony, árt néked az te nagy kevélységed,
Sok férfiakat távoztatsz el tetőled,
Nincsen az ember, ki kedvelne téged,
Mint az ördögtől, úgy ijednek tőled.

28. Dolgod felől légy csak jó reménségben,
Egy kevés üdeig várj csendességben,
Ez dolog nem lehet hertelenségben,
Nyilván el nem múlik mellőled héában.

29. Meg kell néked mondanom, azmi igaz,
Bolond szeretetedért nagy kárt vallasz,
Bujaságodért küsebbségbe jutasz,
Minden embertől átkot s szitkot hallasz.

30. Ne hadd magadat uradtól elhitetni,
Netalám kárban kezdesz maradni,
Egyűld ingyenében kezd tégedet tartani,
És másnál jobb szerencséd fogna lenni.

31. Nem hüszem azt, hogy örülhess egy fiadnak,
Mert nem engedtél mindenkor uradnak,
Többet tűrtél és kedveztél magadnak,
Azért vigadjál ottan kisleányodnak.

32. Állhatatos és erős légyen az te hüted,
Az ördög kétségbe ne ejtsen téged,
Istenedben légyen jó reménséged,
Úgy lészen mennyországban nagy örömed.

33. Láss dolgodhoz, fiam, az Istenért kérlek,
Egy igét se hüggy az hízelkedőknek,
Mert elhüdd, tégedet csak addig kedvelnek,
Míg az ő hálójokba bérekeszthetnek.

34. Elindulhatsz, valamikoron te akarod,
Nagy hasznodra szolgál néked ez utod,
Bételik ebben minden kévánságod,
És kedved szerint lészen minden dolgod.

35. Elköltél, jó barátom, az tréfáról,
Miért nem viselsz gondot az magadéról?
Igen könnyen tehetsz vala károdról,
Meg se emléközzél már elveszett marhádról.

36. Uram, nyilván szólok mostan néked,
Dolgodat igen jó végre viheted,
Csak röst ne légy, bételik abba kedved,
Költségedet is soha ne kéméljed.

37. Ha szintén az Apolló volna orvosod,
És ezörféle patikaszerszámod,
De ugyan kü kell ez világból múlnod,
Mihelt valami betegség esik rajtad.

SYBILLA ERYTHREA

ÖTÖDIK

1. Istennek nagy hálaadással tartozol,
Hogy rövid nap küvészen ez világból,
Igaz, eleget tűrtél nemzetségidtől,
Megszűnnek talám ottan irigységöktől.

2. Oda vagyon az, lassú vagy hozzá,
Házadnak nem lész te soha hasznára,
Senki tanácsát nem akarsz fogadni,
Csak gorombaságban akarsz búdosni.

3. Ím, mihelt az innepek előjőnek,
Hüdd meg, néked elég kérőid lésznek,
Azok közt adnak egy szép termetűnek,
Tisztes és jámbor erkölcsű legénnek.

4. Az szerencsénél nincs néked nagyobb ellenséged,
Ezt minden játékidban megismered,
Ne legyen benne semmi reménséged,
Mindenkor miatta csak kell vesztened.

5. Ha az urad az ő jószágát mind el nem veszti,
És az jó szerencse őtet megsegíti,
Elhüdd, szolgálatodat ő jól megfizeti,
De sokáig kell utána várni s tűrni.

6. Rövid szóval ezt mondom meg néked,
Csak héában való nagy töröködésed,
Elég nagy rajta az te gondolatod,
Maga nyilván egy ebszart sem ér dolgod.

7. Azki felől most vagy gondolkodásba,
Mindenben vagyon hozzád jó szándékba,
Légy csak te is jóakarattal hozzája,
Ő tenéked minden jódat kévánja.

8. Metszen véled az te ifjú feleséged?
Egy csepp sincs néki való örökséged,
Kappan vagy te, nincs semmi monyod néked,
Ha megházasulnál, elszöknék tőled.

9. Bételik tenéked ez prófécia,
Ímé, nagy úrrá lész rövid idő múlva,
Azért ötvenesztendős korodba
Ódd magad, hogy ne essél kárvallásba.

10. Fiam, nem jó áros emberré lenned,
Nincsen arra való szerencséd néked,
Azmit atyád s anyád erős munkával gyöjtett,
Csak egy gonosz órában te mind elveszted.

11. Az te jámborságod és nagy gondviselésed
Egy jámbor gazdához szöröznek téged,
Kinél bételik néked minden kedved,
Kérlek, hozzád jótétemet el ne felejtsed.

12. Régtől fogva mind erre volt szándékod,
Elhüdd, héában lészen fáradságod,
Ilyen dologhoz nincsen semmi módod,
Igen nagy kárba ejt téged az te gyorsaságod.

13. Igen kedveled dolgát az szép Vénusnak,
Azért egy igét se hüggy társaidnak,
Mert ők mindnyájan azon forgódnak,
Hogy gyűlölségbe ejtsenek mátkádnak.

14. Feleséges gazdát nem kell szolgálnod,
Felesége együld kölcsön ád néked,
És ha jókedvvel rajta el nem üted,
Béárul az urának és elűz téged.

15. Asszonyom, vigadj uraddal egyetemben,
Jó hírt mondok: fiat hordozsz méhedben,
Ki után jó hírnév zendül fülödben,
Csak neveld fel isteni félelemben.

16. Háborúságkezdő soha te ne légy,
Patvarkodástól mindenkor távoly légy,
Ha ez tanácsomat nem fogadándod,
Ottan szörnyű halállal kell meghalnod.

17. Ha még más is tehozzád olyan volna,
Azki néked annyi jódat kévánna,
Mind azkiről most vagy gondolkodásba,
Nem csalatkoznál meg kévánságodba.

18. Jobb volna tanácsomat megfogadnod,
És mostani utodat máskorra halasztanod,
Ha elmégy is, nem lészen semmi hasznod,
Mert néked ezen úton kell meghalnod.

19. Tudom, hogy gyönyörködöl ez újságba,
Ím, kárt nem vallasz elveszett marhádba,
Mert egy ember annak dolgát jól tudja,
Tégedet csak ijeszteni akarja.

20. Megaláztatik, fiam, az te nagy kevélységed,
Ez dologban ne légyen reménséged,
Héábanvaló minden szép költséged,
Jutalmod néked ebben nagy veszedelmed.

21. Az patikaszerszámtól ódd meg magad,
Lám, purgáció nélkül is küszarhadd,
Ha soha orvosságot nem vész hozzád,
Sokáig elélhetsz, azt nyilván tudjad.

22. Patvarkodástól megójjad magadat,
Mert veszedelmedre tudják dolgodat,
Nem jó, ha reád köszönik pohárokat,
Együld nem nyalhadd bé mérges borokat.

23. Én szép uram, igazat mondok én ezben,
Te felmagasztaltatol tisztességedben,
Némelyek igen rajtad vadnak irigységekben,
Nem árthatnak azért néked gyűlölségekben.

24. Szép leány, minden jámbor ójja magát tetőled,
Mert nem igen jó híreket mondnak tefelőled,
Felötte igen csácsogó és hosszú az te nyelved,
Szömérmetlen mindenben a szömed és szűved.

25. Nagy szerencsés volt az te fogantatásod,
És boldog is volt ez világra születésed,
Azért az te atyádfiai bíznak tebenned,
És minden jót reménlenek és várnak tetőled.

26. Nyilván szánlak, édes bátyám, azt tudjad,
Gonosz kedvvel vagyon hozzád az te urad,
Azért láss hozzá, mi legyen szándékod,
Itt csak héában lészen szolgálatod.

27. Mire való az te sokféle gondolatod?
Egyikben sem telik be kévánságod.
Ám járj, nem pirongatlak azért téged,
Mert szégyenért mást kell ezentől mívelned.

28. Tudjad, hogy ez ifjú nem kedvel téged,
Akármely nagy dolgot ígérjen is néked,
Ha orron fogva magadat hordoztatod,
Nagy küsebbséget vall jó méltóságod.

29. Ezt igazán tudom mondani tenéked,
Egy leánt véssz magadnak, nem özvegyet,
Ha véle nem késel, s el nem múlatod,
Nagy kedved szerint élhetsz véle együtt.

30. Ez magát szegénységtől igen félti,
Uraságért sok dolgot megkísérti,
De az uraság őtet nem illeti,
Mert ingyen sem tudná annak hasznát venni.

31. Az te próféciád ezt jövendüli néked,
Hogy igen jó áros emberré lenned,
Csakhogy józan légyen minden életed,
Úgy kazdagíthat meg szép keresködésed.

32. Jó leányom, vödd eszödbe ezeket,
Jónak hozzád nem mondhatom férjedet,
Kurvaságoddal mind elveszted őtet,
Azért még küperengéreznek tégedet.

33. Társ, efelől légyen jó bizodalmod,
Légyen ördögben sokféle szándékod,
Meglátod, hogy igen jó lészen dolgod,
Karácsonig bételik kévánságod.

34. Hadd ördögben bolond szeretődet,
Bizony, ezzel nem töltöd bé kedvedet,
Te nem látod az ő nagy mevetségöket,
Csak majom gyanánt tartnak ők tégedet.

35. Régtől fogva egy helyre volt szándékod,
Igen hasznos lészen már ott szolgálnod,
Kedved szerint gazdád lészen az néked,
Az ő felesége minden jót tészen véled.

36. Igaz, jóasszony, hogy te leánt kévánnál,
Fiad lészen, azért azt tudjad bizonnyal,
Mert az urad erősb az ágyban náladnál,
Igen elüti rajtad nagy mankósával.

37. Ne kövessed, fiam, az bujaságot,
Távoztasd el tőled minden gonoszságot,
Ekképpen nem vétközik az te lelked,
És úgy, mint jámbornak lészen halálod.

SYBILLA SAMIA

HATODIK

1. Az emberrel, kit most forgatsz gondolatodba,
Kérlek, ne légy véle egy társaságba,
Soha ő jódat néked nem kévánja,
Előmenetödet mind erősen bánja.

2. Na mulass, indulj el nagy csendességben,
Elgondolt utodban járj vesztegségben,
Onnat megtérsz nagy szép nyereségben,
Úgy lészen dolgod, mint kévántad szűvödben.

3. Bizonyossá tészlek mint jó bátyámat,
Soha nem leled meg elveszett marhádat,
Vaj, kicsoda helyre kerítették jószágodat,
Bár ugyan vegyed attól most búcsúdat.

4. Nagy hasznos dologban forgódol te mostan,
Vigyázz reá alkalmatosságodban,
Ne foglald magadat heú oldódásban,
Bánjál véle, vigadhatsz jutalmodban.

5. Haláltól magadat még most megóhatnál,
Mert jól tudod, egészségöd miben áll,
De tobzódásodért, elhüdd bizonnyal,
Szörnyű halálod lészen korcsomaháznál.

6. Azt adom tanácsul néked, hogy légy pappá,
Ha kedvedre akarsz élni ez világba,
Légy mindennek hű jóakaratodba,
És nagy csendességben élhetsz házadba.

7. Soha nem lészen néked böcsületed,
Mind csak az hamuban kell néked ülned,
Noha orrodat igen fenn hordozod,
Ugyan nem lészen azért gazdagságod.

8. Jóasszony, ha tudnád, mint vagy dolgodba,
Eljárnád az táncot vigasságodba,
Ám mindent hivathatsz lakodalomba,
Mert özvegy emberhöz mégy ez napokba.

9. Az szerencse hitvánul szolgál néked,
Nem telik benne te kévánós kedved,
De benne vagyon minden reménséged,
Bizonnyal elhüdd, hogy megcsal téged.

10. Vaj ha oly hűven szolgálnád uradat,
Mint ő adja meg minden jutalmodat,
Nyilván megfizeti fáradságodat,
Nem hagyja héában szolgálatodat.

11. Nagy gondban forogsz te ifjúságodba,
Mert azt tudod, hogy azért lész gazdaggá,
De az hat s öt szöm néked prófétálja,
Hogy héában töröd fejedet rajta.

12. Nyájas ember vagy minden dolgaidba,
Kiért minden ember barátságodat kévánja,
Azkiről mostan vagy gondolkodásba,
Igen nagy tehozzád az ő jóvolta.

13. Ne hozz még most feleséget magadnak,
Együld nincsen kopó füle se annak,
Nem úgy adhadd vissza, ha egyször elvészed,
Mind holtodig kell együtt véle töröködned.

14. Barátom, mostan légy nagy vigasságba,
Ímé, nem sok üdő múlva lész úrrá,
Egy gazdag úr meghal rövid nap múlva,
Rajtad marad az ő foltos kapcája.

15. Kérlek, kalmárságtól magadat megódd,
Mert sok csalárdságot kell ahhoz tudnod,
Jobb néked más mesterséget tanulnod,
Hogysem más ember pénzecskéjét elcsalnod.

16. Prófétálásom szerint víg kedvő légy,
Amaz alfeleddel minden nap kész légy,
Mert hamar üdőn, te jámbor, férhöz mégy,
Annak akaratjának engedelmes légy.

17. Másképpen kell néked az dologhoz fognod,
Semmit nem használ abban tunyaságod,
Elhüdd, hogy nem aluszik az te társod,
Nagy serénségével megelőz téged.

18. Mit adsz nékem, hogyha igazat mondok?
Azt beszélem meg, kit voltaképpen tudok,
Szeretőd és te azon gondolkodtok,
Hogy rövid nap együtt vigadhassatok.

19. Jó atyámfia, fogadd meg az én tanácsomat,
Soha el ne hitessed valakivel magadat,
Kérlek, el ne hadd az mostani uradat,
Másutt meg nem köszönik szolgálatodat.

20. Ímé, felőled micsoda új hír vagyon,
Azt mondják, hogy neked egy fiad lészen,
Ki dolgában oly szerencsés lészen,
Hogy minden embereknél kedves lészen.

21. Én az tanács, hogy ne nyargalj lóháton,
Ha akarod, hogy nyakad oda ne szakadjon,
Jelesben az kék szőrű-féle lovakon
Néked nagy boldogtalanságod vagyon.

22. Szerető fiam, eszödbe ezt vegyed,
Kiről gondolkodol, el ne veszessed,
Mert az igen hű barátod tenéked,
Mint öcséjével, úgy gondol tevéled.

23. Ha tudnád, mi következendő tereád,
Árultatástól magadat oltalmaznád,
Utodat más üdőre halasztanád,
Veszedelmedet hogyha nem kévánnád.

24. Ha megfogadod mostan az én tanácsomat,
Cigánnál találod meg elveszett marhádat,
Csipszömő, ki rázza borzos szakállát,
Az tartja zálagban veszett marhádat.

25. Megmondom, hogy reád mi következik,
És bátorságodért mi rajtad megesik,
Egy szép jó szerencséd is nem érközik,
Minden cselekedetidben károd történik.

26. Nagy kemény természeted vagyon néked,
Ételben s italban mértékletességed,
Ha mind ekképpen üdődet múlatod,
Addiglan élsz, meddig szintén kévánod.

27. Sem püspökké, sem káplánná te nem lész,
Váras emberré ugyan sem lész,
Ez világ szerint hitván búdosó lész,
És kurválkodásban foglalatos lész.

28. Nagy az Istennek tehozzád jóvolta,
Felemel ő téged nagy gazdagságra,
Azmely által juthatsz nagy uraságra,
Minden embereknél nagy méltóságra.

29. Megbocsáss nékem, kérlek, jó leányom,
Igazat kell néked mostan mondanom,
Sok ölelgetéstől már nincs benned haszon,
Azért soha igaz férjed tenéked nem lészen.

30. Istenben légyen minden reménséged,
És mindenben jó szerencsét ád néked,
Haragját soha tereád ne gerjesszed,
Ha akarsz, hogy mindenkor legyen véled.

31. Héában lészen fiam, az te szolgálatod,
Sok fáradságodért semmi jutalmod,
Vaj kicsoda erkölcső az te urad,
Mert semmit nem ád, noha sokat fogad.

32. Azmit gondoltál, azzal jobb sietned,
Azért azt senkinek meg ne jelentsed,
Mert azt tőlem bizonnyal megértheted,
Társaid el akarják azt veszteni tőled.

33. Igen nagy gondod vagyon az te szeretődről,
Mert játszódhatnál véle ki fenn s ki alól,
De ezt tudjad hozzád való jókedvéről,
Hogy örömöst ellenne nálad nélkül.

34. Megházasodol te rövid nap múlva,
De tudom, megunod azt nemsokára,
Sőt ha lehetne, el is válnál tőle,
Mert elég társaid lesznek kerülle.

35. Mely helyen juthatnál az urasághoz,
Ott rövid nap sós rákak hadnaggyá lész,
És az agg bábákat búcsúra hordasz,
Gonosz erkölcsöddel sokaknak ártasz.

36. Megengedem, áros emberré lehetsz,
Mert te azután jókedvvel elélhetsz,
Jószágnak, gazdagságnak szerét tehetsz,
De azt mondom: jámbor, hű szolgákat tarts.

37. Én jó leányom, halld meg beszédemet,
És dicsírd rajta az te Istenedet,
Jó jámbor urad lészen, nyilván hüggyed,
És esztendő múlva szép kis fiad néked.

SYBILLA CUMANA

HETEDIK

1. Légy víg kedvvel, ne törd azon az fejedet,
Rövid nap hallasz kellemes örömeket,
Az dolog bétölti minden kedvedet,
És nagy böcsületre viszen tégedet.

2. Jó szerencsével társ, mit hallgatsz füst alatt?
Látom, szeretődért fohászkodásodat,
Béadod néki szép ajándékidat,
Használj véle, ím, mással is közli dolgát.

3. Ha akarsz élni az én tanácsommal,
Tahát ez helyen többé már ne szolgálj,
Mert semmi nyereséged egyéb annál,
Étöd, béröd, aludtod hasznod annál.

4. Úgy tetszik nékem, tudom, nem is vétek,
Nagy sok üdeig néked fiaid nem lésznek,
Hanem ha jobb kaszást szörzösz rétödnek,
Úgy mondanám, hogy gyermekid lennének.

5. Minden emberhöz tessék meg irgalmasságod,
És jó halállal lészen kimúlásod,
Szegényekhöz künyújtva légyen karod,
És soha nem lészen néked fogyatkozásod.

6. Az ember, ki felől most tudakozol,
Nem emléközik meg az te jóvoltodról,
Sőt oly jó szándékkal vagyon hozzád,
Hogy egy sánta balhát nem adná rajtad.

7. Hogyha lóra ülendesz ez napokban,
És nem adod magad hévolkodásban,
Jó szerencsés lész minden dolgaidban,
Ez esztendőt is nem veszted héában.

8. Nem szükség néked ígyen szomorkodnod,
Elveszett marhádat meg nem találod,
Csoda forgását meg nem gondolhatod,
Ördögnek ígérték, azt megtudhatod.

9. Azmely dologra mostan szándékoztál,
Te nem héában benne munkálkodnál,
Csak hozzákezdenél nagy hamarsággal,
Bétölted kedvedet nagy hasznajával.

10. Szerencsétlen mostan úton járásod,
Veszedelmes vízen hajókázásod,
Azért jobb más időre halasztanod,
Netalám mostan történnék halálod.

11. Ne késsél véle, bár pappá légy mostan,
Mert nagy jutalmod lészen néked abban,
És vigadhatol nagy jó lakásodban,
Kiért nehezen mégy be mennyországban.

12. Hadd el udvari nyalankodásodat,
Lám, meguntad feljebbugordásodat,
Meg is raktad költséggel bőszájú zacskádat,
Megéred véle, eltarthatod az te egész házadat.

13. Egy emberhöz gondolkodtál mostan menni,
Azt hamar való nap kezdesz szalgálni,
Ketten egymáshoz nagy szeretettel fogtok lenni,
Egyik az másiknak minden jót kívánni.

14. Édes bátyám, igen kicsid az te szerencséd,
Mert nagy mindenben te esztelenséged,
Ha versengéstől magadat meg nem őrized,
Nagy sebek esnek rajtad, nyilván higgyed.

15. Hogyha eszedbe vennéd nagy hasznodat,
És valóban megismernéd uradat,
Elhüdd, nem vonnád meg tőle magadat,
Mert másutt jobb szerencse reád nem találhat.

16. Édes bátyám, intlek én mostan téged,
Csak héában felfuvalkodik az te szűved,
Ez szándékodban néked nem telik kedved,
Az te nagy fáradságodat héában odaveszted.

17. Jó reménséged légyen az te szép mátkádba,
Az te szerelmedet mert szűve szerint óhajtja,
Mindvégig te légy néki hű és jó barátja,
Fejét, jószágát teérötted ő nem szánja.

18. Házasulástól én el nem tiltlak téged,
Mert régen magadban azt te elvégezted,
De az, mit kévánsz, te magad sem érted,
Nyilván farra elég bút szöröz néked.

19. Igaz dolog ez, de újság tenálad,
Uraságodat minden órán várjad,
Elközelget már hozzád, nyilván tudjad,
De szegény társaidat tőled el ne rúgjad.

20. Jobb néked baráttá, hogysem kalmárá lenned,
Mert nem elég erre te emberséged,
Látom, hogy igen bolyókás az te fejed,
Kevély vagy, de förödni vagyon eszed.

21. Igen jámbor férjed fog néked lenni,
Ki mindenek felött fog téged kedvelni,
Nagy gyönyörűségben teveled élni,
Mert minden nap hajaddal az házát söpri.

22. Bátor másról immáran gondolkodjál,
Ezen dolgodért tovább ne fáradjál,
Mert azkivel efelől tanácskoztál,
Az veszt el tégedet árultatással.

23. Talám beszédem nem lészen ellened,
Mert igen kedves dolgot mondok néked,
Nagy hűséggel vagyon hozzád szeretőd,
Mindenek felött kedvel s óhajt téged.

24. Intlek mostan, tanácsomat fogadjad,
Mostani uradat el ne hagyjad,
Nyilván azonnal vesztél, ha elhagyod,
Mert ebül lészen másnál néked dolgod.

25. Asszony, ne törd azon az fejedet,
Bétölti Isten kévánós kedvedet,
Fiakat szülsz, egyszörsmind kettőseket,
Kik után két leány is lészen néked.

26. Azki nem téveleg keresztyén hütben,
Az vagyon Istennek őrizésében,
De hogy te az Arriust így követed,
Azért örökké pokolba kell veszned.

27. Intlek erről téged mint barátomat,
Ismerd meg azt mint saját atyádfiát,
Őbenne vessed minden bizodalmodat,
Tanácsával megbővétheti jutalmodat.

28. Fiam, kérlek tégedet egy dologra,
Ne indulj mostan elgondolt utodra,
Mert fejödet veted nagy kárvallásra,
Sőt életedet is szörnyű halálra.

29. Ezután szorgalmatos légy az te dolgodban,
Mert sok latrok támadnak ez napokban,
Azkik nagy kárt tesznek mások marhájában,
Dúlásal, fosztással járnak el abban.

30. Szólok, de reám meg ne haragudjál,
Efféle dologban bár ne munkálkodjál,
Eszed felött valóban ne fáradjál,
Hogy kurvául benne ne hurcoltassál.

31. Jó szerencsével te Isten embere,
Vessed bizodalmodat Istenödre,
Ha szándékozol boldog kümúlásra,
Gondolj Istennek parancsolatjára.

32. Fiam, én nem hízelkedem tenéked,
Igen ostoba s goromba az fejed,
Tagadom tőled pappá való léted,
És ez világban is sokáig te élted.

33. Bizott uram, ezt tőlem megtudhatod,
Hamar üdőn nagyra megyen te dolgod,
Emberek közt lészen nagy méltóságod,
Házadnál bővül meg gazdagságod.

34. Szömeidről könnyen megismerhetni,
Hogy rövid nap akarsz férhöz menni,
Felöttébb kezdted az kardolást kévánni,
Nem tudom azt, ha véle fogsz használni.

35. Igaz és hű légy cseleködetidben,
És örömöd lészen jó szerencsédben,
Sőt Isten felől légy jó reménségben,
Hamar üdőn tégedet úrrá tészen.

36. Én nem osztoznám meg abból teveled,
Azmennyi az te uradnál lészen béred,
Ha búcsúzol, bottól hasad meg bőred,
Tovább lépjél, bár ha vagyon költséged.

37. Azmiről nem tehetsz, ne gondolj azzal,
Talám az dolog még néked is használ,
Kérlek, csak élj benne én tanácsommal,
Ne háborodjál soha társaiddal.

SYBILLA HELLESPONTICA

NYOLCADIK

1. Szánom s bánom az te nagy bolondságodat,
Hogy annyira szereted az ifjakat,
Nem vészed eszedbe bába voltodat,
És hogy megittad már jámborságodat.

2. Istenben légyen minden reménséged,
Buzgó szűből légyen te könyörgésed,
És jámbor házastársot ád tenéked,
Ki mindenek felött szeret téged.

3. Igen álnok s ravasz vagy te ez világon,
Csalárdságod híres minden utcákon,
Egy balhát sem ér, ami jó benned vagyon,
Azért semmi jót nem ád néked Isten.

4. Mint szintén házadnál, így utaidban,
Erdőn, mezőn és minden szállásidban,
Jó szerencséd lészen kalmárságodban,
Drágakövekkel ne keress azomban.

5. Rövid nap jámbor és jó férjed lészen,
De bizony kár, hogy téged elvészen,
Morgó természeted néki kárt tészen,
Hanem ha megpálcáz téged igen erősen.

6. Ez holdnapnál tovább nem fogsz múlatni,
Te dolgodban nagyon kezdesz vigadni,
De társaidnak is kell abban kedvezni,
Ottan ártalmodra nem fognak törekedni.

7. Az te buja szeretetödért jaj tenéked,
Jaj, hogy minden kurvának az seggit kened,
Azok minden marhádtól fosztnak meg téged,
És kuldussá hagyván elmennek tőled.

8. Fiam, azmely úrhoz vagyon szándékod,
Hasznos lészen, hüggyed, már azt szolgálnod,
Mert nagy bővön lészen onnét jutalmod,
És mindenből kedves lészen lakásod.

9. Az alfeledet te igen kéméled,
Nem sért meg urad, nem kell azon félned,
Fejér lábaidat szépen küterjesszed,
Ha akarsz, hogy egy fiat csináljon néked.

10. Ímé, fiam, mit kell mondanom tenéked,
Hengér által történik te halálod,
Gonosz érdömedért gonosz fizetésed,
Azért csak Istenben légyen reménséged.

11. Hű társ, ez ember felől ezt megértheted:
Sokkal jobb néked távoly tőle lenned,
Nagy álnokságát te még nem ismered,
Sokat mond másokról, de mind hazud néked.

12. Hüdd meg, kicsid lészen ebből az te hasznod,
Hogy utodat mind tovább-tovább halasztod,
Azért hogyha károdat nem kévánod,
Az te dolgodért jobb hamar útra indulnod.

13. Ingyen is azt az üdőt soha te se várjad,
Hogy elorzott marhádat megtaláljad,
Sőt el is vész tőled mentől jobb marhád,
Egy kántorig sem veheted annak hasznát.

14. Vigadjál jó fiam mostan szűvedben,
Semmi kétséged ne légyen beszédemben,
Az te dolgodról ezt vegyed eszedben,
Hogy néked igen nagy hasznodra lészen.

15. Nem sokat élhetsz te már ez világon,
Életednek csak nyolc holdnapja hátra vagyon,
Bár halálodhoz készülj minden módon,
Abba ne bízzál, hogy most egészséged vagyon.

16. Fiam, te az Istenednek hálákat adj rajta,
Mert te még elmehetsz valami papságra,
Holott gondot viselsz üres táskádra,
Mert szándékod lészen másféle dologra.

17. Jó barátom, ezt fogadom én tenéked,
Akármennyi volna az te kéncsed,
Soha nem telik néked abban kedved,
Hogy az másénál nagyobb lenne az te böcsületed.

18. Hogyha ez télen jó szánút kezd lenni,
Jó leány, szép s kazdag legénhöz fogsz menni,
Ki veled együtt nappal fog szánkázni,
Éjjel igen szépen terajtad nyargalni.

19. Édes bátyám, gonosz minden szerencséd,
Mert az nagy orrodat igen fenn kened,
Hasonló akarnál uradhoz lenned,
Maga olyan vagy, mint egy lökött valag.

20. Bátor míg élsz, mind szolgáljad ez urat,
Mert akárhol keress, nem leled mását,
Sok pénzzel rakodik meg nála táskád,
Kedved szerint mindent tőle kévánhadd.

21. Igen együgyű az te gondolatod,
De rövid nap telik bé kévánságod,
Ezt az szerencsét ígérem most néked,
Jobban lészen dolgod, hogysem kévánod.

22. Szintén úgy tetszik nékem, te szép virág,
Hogy nemigen kedvel az ifjú mátkád,
Jó volna álnokságát meggondolnád,
Mert víg kedvet soha nem mutat hozzád.

23. Mondd meg, mire kell néked az szép feleség?
Jól tudod, hogy már nyomorgat az vénség,
Azt mondom, ha feleséged javát akarná,
Ifjabbat keresne, azki kardolhatná.

24. Fiacskám, jó engedelmessé lenned,
Mert azután sok pénzed lészen néked,
Hogyha felöttébb és héában nem költöd,
Elhüdd, kis szekrényedet jól megtöltöd.

25. Jobb volna néked egy nagy ebszart rágnod,
Hogysem csalárd kalmárkodással bánnod,
Mert az te fejed felötte nagy bolond,
Mennyi rágszart egy pénzen adnak sem tudod.

26. Jóasszony, jámbor férjed lészen néked,
Jobbat sem kévánhatott volna szűved,
Azért kevélységedet le kell tenned,
Mert ha felrúgsz, nyilván megaláz téged.

27. Dolgodért felöttébb töröd fejedet,
Maga nem töltöd azzal kedvedet,
Meg sem éri nagy törököd ésedet,
Kár ebnek vetnöd fejér kenyeredet.

28. Ne vesd reménségedet az te szeretődben,
Jaj, szegény, hüdd meg, nem lehetsz kedvében,
És megjelentem, mi árt néked ebben,
Ím, társod tégedet ejtet bé gyűlölségében.

29. Kártól oltalmazlak téged, mint jó fiamat,
Ne szolgálj felötte nagy urakat,
Mert nem vihedd feljebb méltóságodat,
Nálok megleléd, ha keresed károdat.

30. Jó asszonyom, ám légy bizonyos ebben,
Ne rúgjad az te uradat öklelésében,
Ím, tenéked egy szép kisfiad lészen,
Kámbzsát varrj néki, mert sajtár-deák lészen.

31. Nem akarsz gonoszságodtól megszűnni,
De rútul fogsz ez világból kümúlni,
Ha az Isten rajtad kezd bosszút állani,
Meghüdd, hogy pokolba fog tégedet elvetni.

32. Ez ember, azki felől gondolkodtál,
Tehozzád vagyon igen jó szándékkal,
Nincs néki szerelmesb egyéb náladnál,
Úgy gondol teveled, mint atyjafiával.

33. Ez út igen ártalmas lészen néked,
Meglátod, hogy az te társod elárul téged,
És nagy küsebbségre jut minden ügyed,
Odavész miatta minden tisztességed.

34. Atyámfia, jól ismerem, nem is tagadhatod,
Hogy veszett marhádról vagyon nagy gondod,
Nem szükség arról szorgalmatoskodnod,
Minden fáradság nélkül majd megtalálod.

35. Barátom, ha bántásodra nem lennék,
Igen jó tanácsot én tenéked adnék,
Úgy, hogy szándékodtól mostan megszűnnél,
Minekelőtte nagy szégyenbe esnél.

36. Társ, fogadjuk, hogy megijesztlek téged,
Vagyon-é híreddel, majd meg kell halnod?
Azért az Istenben legyen bizodalmod,
Ezvilági dolgot már el kell hadnod.

37. Nem jó ekképpen mind veszteg heverned,
És az kenyeret csak héában enned,
Jobb volna valami rossz pappá lenned,
Lám, szintén nagy gonosz írástól az fejöd.

SYBILLA PHRYGIA

KILENCEDIK

1. Uram, akorod-é azt megérteni,
Mit az négy és három szöm fog mondani?
Rövid nap egy tisztre kezdnek szörözni,
Mely által nagy méltóságot fogsz nyerni.

2. Az jámbor szolga nem illik tehozzád,
Nem böcsülheted meg hű szolgálatját,
Igen megkedvelted az búdosókat,
Azért igenis agg ebül vészed hasznát.

3. Mindenben gondold meg az te tisztességedet,
Jámborságot keress és bücsületet,
Így vesd szerencsébe az te reménségedet,
És mindenképpen bétölti kedvedet.

4. Társ, bizony dicsírem szolgálatodat,
De senki nem veheti hasznodat,
Kiért urad megadja jutalmodat,
De bizony nem én, agg eb vegye hasznát.

5. Emléközzél életednek mivoltáról,
Embereknek külömb-külömb állapatjokról,
Meg ne vondd magadat az szegényektől,
És örömöd lészen minden gondidról.

6. Most gondolkodtál egy embered felől,
Bizony, igen szeret teljes szűvéből,
Nem szólok semmit hízelködésből,
Te őtet nem szeretsz oly jó kedvedből.

7. Hű társ, néked lészen szép feleséged,
Minden marhájával készen vár téged,
De azért nagy gondot kell rá viselned,
Hogy együld rútul meg ne rostáljon téged.

8. Az uraság nem jutott most eszedben,
És gazdagság nincs emléközetedben,
Mert te nem fogadsz tanácsot semmiben,
Csak kártya s kocka forog eszedben.

9. Keresködéshöz szerencséd jó vagyon,
Hűven szolgál téged minden módon,
De hogyha használni akarsz azon,
Most kezdj hozzá, mert üdeje vagyon.

10. Te asszony, hamar sietsz férhöz menni,
Talám az kockajátszást meg kezdted kévánni,
Vaj ha tudnád, mint fog még dolgod lenni,
Ezt mondanád, ördögben kezdem hadni.

11. Semmit ne kételkedjél az te dolgodban,
Bízzál az Istennek nagy jóvoltában,
Esztendeig várj állhatatosságban,
Megadja néked, elhüdd bizonyában.

12. Jaj, bolond, vajon hol sétál az eszed,
Hogy semmi dologra sincs egy csepp kedved?
Minden valaki ezt hallja felőled,
Azonnal rúdját elfordítja tőled.

13. Igen jó néked más úrhoz állanod,
Míglen vagyon alkalmatosságod,
Mert onnét lészen néked nagyobb hasznod,
És az úrnál is sokkal jobb jutalmod.

14. Jóasszony, igen könyörgösz szűvedben,
Hogy az Isten néked egy szép fiat engedjen,
De ismerem, leánt hordozsz méhedben,
Mert igen vakarhatnál az ágyban.

15. Hű vagy az Istennek parancsolatjában,
Szegényeket segítesz nyavalyájokban,
És azért lészen boldog kümúlásod,
És mennyországban örök vigasságod.

16. Azt tudod, hogy hű barátod az teneked,
Valaki szép szóval beszélget veled,
Én mondom, nem jó annak kedvesködned,
Csak mosolygat néki és megcsal téged.

17. Elindulhatsz útra, ha vagyon kedved,
Most vagyon alkalmatosságod néked,
Csak dolgaidat szépen elrendeljed,
Elég pénzed lészen, s jó örökséged.

18. Fiacskám, jó hírt mondok én tenéked,
Elveszett marhádat majdan megleled,
Nem szükség felöttébb rajta keresned,
Ím egy ember házadhoz viszi néked.

19. Kezdd el dolgodat, valamikor akarod,
Te szömeiddel nyilván meglátod,
Minden dolgodat szerencsével bírod,
Tanácsomat is tudom, hogy megköszönöd.

20. Igazat mondok én néked nyilván arról,
Ne gondolkodjál hosszú életedről,
Jó egészségedben felöttébb bízol,
Ím, vasárnap nem kelhetsz fel ágyadból.

21. Két dologban most bizonossá tészlek,
Mert kellemes embernek ismertelek:
Tégedet egyházi tisztre emelnek,
Azután ismeg penig főbíróvá tésznek.

22. Az szerencse akkor igen kedveze néked,
Ez tiszthöz mikoron szöröz vala téged,
De látom, immár elbúcsúzik tőled,
Vajon mire jut még nagy kevélységed?

23. Szép leány, ha egy vén özvegyembert kedvelsz,
Azt mondhatom, rövid nap férhöz mehetsz,
Egy ifjú legént csak héában szeretsz,
Mert nehéz faradnak az szép forgó tánc.

24. Bezzek röst ember vagy te ez világon,
Megutáltad az dolgot minden módon,
Azért méltán minden nagy szükségedben,
Elfakad rajtad az szerencse mevetve.

25. Ha jámborul uradat megböcsüled,
Jó menyecske, és szavát megfogadod,
Hüggyed azt, jól lészen néked minden dolgod,
És nagyasszony módra nála lakásod.

26. Haszontalan gond elfogta elmédet,
Hozzád nem illendő dolog töri fejedet,
Vigyázz magadra, nyisd fel az szömedet,
Együld sárba ejted jó hírnevedet.

27. Igen megtudhatnád szeretődnek kedvét,
Szűvében való tehozzád szerelmét,
Igazat mondok ezben néked, hüggyed,
Úgy szeret ő téged, mint saját lelkét.

28. Megtehetnéd-é, társ, szép feleségnek?
Hasznát vehetné-é az asszony röstségednek?
Bizony, szintén úgy kellesz szép feleségnek,
Mint az szép drága gyöngy undok disznónak.

29. Az urasághoz te jó utot találtál,
Gazdagsághoz is jó móddal juthatnál,
Hogyha tisztödben szorgalmatos volnál,
Jó szerencsédben fel ne rugaszkodnál.

30. Valaki keresködéssel akar élni,
Sok ravaszsággal kell széllel búdosni,
Afféle ravaszság nincsen tebenned,
Azért nem hasznos néked keresködéssel élned.

31. Óh, te szép virág, vigadj bár szűvedben,
Ím, néked szép és jámbor urad lészen,
Együtt laktok ketten nagy szerelemben,
Kiért tü lehettek nagy böcsületben.

32. Szánom ez szegény jámbor asszony fiát,
Hogy ígyen elcsalták tőle mátkáját,
Azt tudá, hogy ő vészi majdan hasznát,
De az kurva másnak ígérte farát.

33. Ne utáld meg szeretődnek jókedvét,
Ne cseréld el hozzád való szerelmét,
Meghüdd, mind hozzád igazgatta szűvét,
Meglásd, csakhogy tőled kü ne jelentessék.

34. Azmely úrhoz te mostan szándékoztál,
Bátor soha hozzá ne kévánkozzál,
Sokat fogad, de mindent csalárdsággal,
Segged telik, erszényed üresen áll.

35. Édes asszonyom, légy jó reménségbe,
Igen fáradsz uraddal egyetembe,
Kiért szép fiad lészen, János neve,
Ez világban forog nagy jó szerencsékbe.

36. Nagyon űzed mégis gonoszságodat,
Nagyon tiszteled az rút bálványokat,
Isten megtudta nagy pápás voltodat,
Kiért az ördög megrontja nyakadat.

37. Barátom, fogadd szót, mert nem vallasz kárt,
Állj csak imez emberhöz és vigyáz rád,
Megismered hamar hozzád szándékát,
Nem mondhatom meg nagy jóakaratját.

SYBILLA TYBURTINA

TIZEDIK

1. Az Istenért kérlek, azt soha ne gondold,
Hogy most jó legyen útra indulnod,
Hogyha vizen kelletik általkelned,
Felötte nagy kárt vallasz, bár elhüggyed.

2. Mint látom, elhadtad most az csúfságot,
Elveszett marhádat igen óhajtod,
Károdnak oka az nagy latorságod,
De mégis biztatlak, hogy megtalálod.

3. Egy dologra vagyon néked nagy gondod,
Abban áll, tudom, minden bizodalmod:
Hágyj békét néki, jobb lészen néked,
Meghüdd azt, ezután igen megbánod.

4. Ez világnak dolgát hamar megtudhadd,
Csak az Istent igen hűven szolgáljad,
Nem jó soha vízben förödnöd, tudjad,
Félő, hogy veszedelem esik rajtad.

5. Pappá nem lehetsz, mert semmit nem tanultál,
Ifjúságodban igen lator voltál,
Ily nagy dologra bár ne szándékozzál,
Te nem bírod azt gorombaságoddal.

6. Messze földre kell még néked búdosnod,
És sok félelmes helyeken forognod,
Azután lészen még csak bő jószágod,
Mely honnan származék, te magad sem tudod.

7. Valamint vagy jó asszonyom dolgodban,
Soha urad nem lészen, hüggyed nyilván,
Az emberek tartnak nagy méltóságban,
Mindnyájan téged csélcsapónak mondván.

8. Szerencsés mostan az kártyához készülnöd,
Eleget nyersz, csak meg tudjad tartanod,
De másszor osztán nem jó nekiülnöd,
Együld csak, hamar bétörik az fejöd.

9. Társ, miért nem akarsz uradnak hízelködni?
Bizony egy fillyért is nem fog néked fizetni,
Szép böcsületödet, vaj, mint irigyli,
Hű szolgálatodat meg sem köszöni.

10. Mostansággal vagyon nagy gondolatod,
De nagy fáradsággal azt bételjesíted,
És ha hű lész rajta s meg nem unod,
Igen édesden esik minden dolgod.

11. Hadd el bujaságos szeretetedet,
Nem töltöd azzal bé szomjú kedvedet,
Az leány nyilván nem szeret tégedet,
Igen kévánja nagy küsebbségedet.

12. Társ, ám egy szép feleséged lészen néked,
Tökéletes, jámbor és hű embered,
De kápolnáját jól meg kell szentelned,
Ha azt akarod, hogy el ne szökjék tőled.

13. Barátom, jó szerencsés lész éltedben,
Felötte boldog lész minden ügyedben,
Udvarnyalakodó ifjúságodban,
Undok táskahordozó aggságodban.

14. Fiam, ha keresködésre szándékoznál,
És szorgalmatossággal kalmárkodnál,
Hüdd meg szómat, oly gazdagsághoz jutnál,
Hogy mindenfelől híres-neves volnál.

15. Óh, leány, undok, gonosz, vásott, röst vagy,
Bolond és ugyan semmirekellő vagy,
Valamely ember tégedet elvészen,
Bár kemény sompálcát kezébe végyen.

16. Társ, bár erősen forgódjál mostan,
Na szánjad fáradságodat dolgodban,
Más is töröködik azon dologban,
De te szerencsésb lész náladnál abban.

17. Sokat fáradsz te az szép leányok kedvökért,
Munkádat nem szánod szép szömélyekért,
Mégis sincs helyed nálok szép költségedért,
Téged csak szeretnek az huzúért.

18. Ifjú gazdát víg kedvvel szolgálhatod,
Mert erszényedet pénzzel megrakhatod,
Vénembernek soha nem kell szolgálnod,
Hogyha jó híredet-nevedet kévánod.

19. Gonosz, gyümölcstelen fa vagy, jóasszony,
Nincsen uradnak benned semmi haszon,
Fáradsága rajtad mind csak héában,
Tenéked soha is fiad nem lészen.

20. Szorgalmatos légy és tűztől ódd magad,
Ne legyen portörő háznál lakásod,
Böcsületre viszen nagy jámborságod,
Természet szerint lészen te halálod.

21. Ne bízzál édes beszédő emberben,
Fogai által mosolygó szömélyben,
Tiszta eresztett lator ő dolgában,
Nincsen semmi hasznod barátságában.

22. Ez utodat tovább bár ne halasszad,
Senki ellentartását ne fogadjad,
Mert nagy hasznod lészen belőle, tudjad,
Mindenütt jó szerencséd lészen, kapjad.

23. Mind odavagyon már elveszett marhád,
Abban nincs haszon, hogy megtalálnád,
Igenis gondviseletlen ember te vagy,
Ugyan akarom ez dolgot, mert röst vagy.

24. Látom, vagyon valamire szándékod,
Egy jeles dologra igen nagy gondod,
Istent kell abban segítségre hívnod,
És mindenedet jó végre szörözhötd.

25. Hogyha hosszú életödet kévánod,
És egészségedet igen akarod,
Bizony hát nem kell udvarban szolgálnod,
Mert igen hamar üdőn kell meghalnod.

26. Vigadjál, fiam, jó hírt mondok néked,
Majdan porból lészen felemelésed,
Egyházi rendre változik már ügyed,
Azután nagyobb uraságra jutsz, hüggyed.

27. Mint az disznó az rút, utálatos sárnak,
Akképpen adtad magadat torkosságnak,
Nincs helye nálad az drága jámborságnak,
Lakása benned minden latorságnak.

28. Igen megházasulhatnál te, jóasszony,
Látom, hogy fejedet igen töröd azon,
Várd csak, egy úrnak reád gondja vagyon,
Hogy veled ágyában nyájaskodhasson.

29. Fiacskám, bizony dolgot mondok néked,
Hüdd meg beszédemet, nem csallak meg téged,
Minden dolgodhoz nincs semmi szerencséd,
Rövid nap múlva urad elűz téged.

30. Csak drabantságban áll minden szerencséd,
Másféle rendre ne legyen szándékod,
Sok marhád, elég pénzed lészen néked,
Tartsd meg, kártyára s kurvákra ne költsed.

31. Jól tudom, nem tetszik uraságodnak,
Hogy most ellene mondok szándékodnak,
Ugyan bár véget vess mostani gondolatodnak,
Mert nagy küsebbséget szörzösz magadnak.

32. Mindenben kedvedet keresi urad,
Mert nyilván szűve szerint szeret téged,
Mégis rakva csalárdsággal te szűved,
Elhüdd, másunnan lészen meg az te fizetésed.

33. Soha te nem kévánnád az házasságot,
Hogyha nem szeretnél asszonyállatot,
Mert az nagy gondviselés megtartóztat,
És kevés ázalékért hosszú bánat.

34. Özvegyasszonyt hogyha feleségül elvész,
Hüdd meg szómat, gazdag emberré lész,
Mert minden marháját kezedbe bízza,
És valamikor akarod, elütöd rajta.

35. Nem lész áros emberré, sem tanítóvá,
Hanemha valami oly mészárossá,
Azki az várost utcánkint eljárja,
És kéményit s kamaraszékit tisztítsa.

36. Két esztendő múlván, hüdd meg beszédemet,
Ha épen megtartod szüzességedet,
Egy szép jámbor legény elveszen tégedet,
Kiért megszolgálod az te jó Istenödet.

37. Rút dolog tetőled nagy bolondságod,
Felöttébb vagyon már gorombaságod,
Azmihöz nem juthatsz, azt megkévánod,
Használj véle, ím, mely zsíros az orrod.

SYBILLA CUMAEA

TIZENEGYEDIK

1. Ifjú voltomra kérdésedre én megfelelek,
Vaj ki jól tudom minden szükségedet,
Mátkádra nagy gondja vagyon fejednek,
Bízzál, nagy örömet szöröz szűvednek.

2. Bár egy ifjú úrhoz menj szolgálatra,
És minden dolgodat csak bízzad őrejá,
Mint egy ökröt, úgy hajt téged az munkára,
Bé nem telik kedved jótartásába.

3. Jóasszony, fáradságodat ne szánjad,
Urad kardolását soha te meg ne bánjad,
Ím, az Úristen mivel szeret téged,
Egy szép, jó erkölcsű magzatot ád néked.

1527 B veltomra

4. Nem ismertem, társ, tenáladnál gonoszbbat,
Ez világon még nem láttam latrabbat,
Félek, hogy megsöprik egyször az hátodat,
El is kell veszned undok bujaságod miatt.

5. Úgy nem kedvelnek, bátya, téged az nénéd, húgod,
Úgy nem szeret téged az egész rokonságod,
Mint az szömély, kiről vagyon gondod,
Ő lészen néked nagy vigasságod.

6. Ne emlegesd mostan útra menésedet,
Kérlek, arra ugyan ne vesd fejedet,
Nyilván megrövidíted életedet,
Igenis féltem ott temetésedet.

7. Elveszett marhádat te megtalálod,
De azmiatt lészen néked halálod,
Azki ellopta, azzal kell függened,
Mert az ura felakasztatja őtet.

8. Ha mást nem néznék, majd megpirongatnálak,
És gondolkodásodról majd megtiltanálak,
Csak héában minden ügyeközetöd,
Nagy szégyenvallással kell még elhadnod.

9. Sokáig élhetsz még te ez világon, azt tudjad,
Csak paráznaságtól magadat igen ójad,
Más ember feleségét ne szeressed,
Hogy ura miatt valahogy el ne essék fejed.

10. Látom, társ, nem tégedet illet az papság,
Mert igen kedves nálad az bujaság,
Benned lakik csak gonosz fajtalanság,
Nem ismerszik terajtad semmi jóság.

11. Udvari tisztben lészen néked foglalásod,
Koplalásod után nagy tisztességed,
Csak lator ne legyen osztán az ügyed,
Méltóságban magadat feljebb viszed.

12. Kár, jóasszony, férj nélkül kell meghalnod,
Kévánságodban nincsen semmi hasznod,
Hanem ha egy gonosz latort szeretnéd,
Kit az akasztófától megmentenéd.

13. Lám, egy szép jó erkölcs tebenned nincsen,
Jámbor embert illendő színed sincsen,
Az szerencse tégedet elkerül mindenben,
Mert adományát mind veszted kártyában.

14. Jobb néked Magyarországban egy urat szolgálnod,
Jó borral, szép cipóval vígan laknod,
Hogysem az Muszkaországot ostromlanod,
Vizet innod és tartárka kenyért rágnod.

15. Az sok gondolattól ugyan sárga az színed,
Csak egy dolgot igen kéván az szűved,
Prókátor által azt nyilván megszörzed,
Mert az urad megengedi azt tenéked.

16. Nagy gondban forogsz te most egy szömélyért,
Sokat megkísírtesz te az ő kedvéért,
Maga mindenütt sok gonoszt szól felőled,
Iszonyú dolog az, mint szeret téged.

17. Az két s három szöm egy jó tanács néked,
Még ez ősszel feleségedet hazavigyed,
Mert télben az nagy derék hidegségben
Melegb ketten hálnotok egy ágyban.

18. Hitván munkásnak ismerlek én téged,
Nyilván azért is kuldussá kell lenned,
Soha nem lészen semmi marhád néked,
Az akasztófától nyakodat bár megőrizzed.

19. Nagy bízvást dolgodat megmívelheted,
Eszességeddel azt jó végre viheted,
Ha szorgalmatos lészen benne fejed,
Sok hasznod lészen belőle, meghüggyed.

20. Láss, láss az agg bábát, mint vagyon benne,
Még ő is egy ifjú gazdát kedvelne,
Fogát szájából immár mind kiszedte,
Ily régi köntöst jó kedvvel kü venne?

21. Jó tanácsából egy asszonyembernek
Meghallgattatik könyörgése szűvednek,
Azért ne engedj veszteg heverésnek,
Hogy valaki más eleit ne vegye ügyednek.

22. Igen rókamódra tartod magadat,
Mégis nem ismerheted meg mátkádat,
Mindenütt csúfolja horgos orrodat,
Nevetségre vette minden dolgodat.

23. Ez embert bátor szűvvel te szolgáljad,
És jámbor gazdasszonyát is megtiszteljed,
Mert mindketten igen kedvelnek téged,
És nem kicsid haszon lészen onnat néked.

24. Azt ismerem én rólad, jó asszonyom,
Néked szép leányod lészen, azt vallom,
De nem él sokáig, azt nyilván tudom,
Nem éred azt, hogy néked szolgálhasson.

25. Jó atyámfia, te azt tudni akarod,
Mint lészen ez világból kümúlásod,
Vénségedben történik te halálod,
És az lassú podagra fojt meg téged.

26. Azkiről gondolkodol, hüdd meg szómat,
Szűve szerint kévánja minden jódat,
Bízvást benne vessed bizodalmodat,
És elveheted az hús aszalékját.

27. Azt adom tanácsul, elhagyjad szándékod,
Igen szerencsétlen lészen ez mostani utod,
Hogyha rámégy, jól tudom, megbánod,
Mostan mondom meg, küszegik az lábod.

28. Látom, veszett marhád nagyon forog eszedben,
Az baronák között keresd az pincében,
Megleled, ha keresed hevenében,
Mert azt mondom, világosságban nincsen.

29. Hasznodra lészen ez te gondolatod,
Istenben légyen minden bizodalmod,
Az jó szerencsét csak őtőle kérjed,
Kévánságodat ő bétölti néked.

30. Az gyóntó paphoz siess hamarsággal,
Nagy latorságodból hamar kügyónjál,
Mindenütt melletted vagyon az halál,
Mind utánad jár mérges kaszájával.

31. Szenteltesd magad, papköntöst vödd reád,
Ezentől lészen jó plébánusságod,
Istenhöz jusson buzgó könyörgésed,
És még jobbat ennél ád ő tenéked.

32. Ravaszságodban igen kezdtél bízni,
Félek rajta, nem fogsz azzal meghízni,
Emberek közt nagy kárt fogsz vallani,
Sőt végre még nagy küsebbségre jutni.

33. Húgom, kész légy hozzá, azt mondom néked,
Ím, majd végeznek valamit felőled,
Mert egy jámbor akar kéretni téged,
Annak adnak, szómat bár elhüggyed.

34. Azmint születésed szerint ismerlek,
Szerencsét én néked nem ígérhetek,
Hévolkodásra is azért sem intlek,
Csak az, munkáid kár nélkül nem lésznek.

35. Vigyáz és szorgalmatos légy csak ebben,
Szolgálatodért jó fizetésed lészen,
Urad untalan gondolkodik azon,
Hogy utána néked is lenne haszon.

36. Gonosz latorsággal rakva nagy tokod,
Egy csepp jóság sincsen ugyan tebenned,
Most is semmirekellő minden ügyed,
Ebül lészen utána nyereséged.

37. Ám víg kedvvel légy bár, szép húgom,
Ím, kedved szerint atyádfia vagyon,
Meg ne utáljad őtet, én tanácsom,
Mert te lész felesége, azt fogadom.

SYBILLA AGRIPPINA

TIZENKETTEDIK

1. Édes társ, jobb magadat megöletnöd,
Hogysem ekképpen megházasulnod,
Mert olyan feleséget találsz elvenni,
Azmely másnak kezdi farát tartani.

2. Nincsen terejád nagy gondom, jó bátya,
Szömödről ismerem, hogy lész gazdaggá,
Csak szorgalmatos légy te dolgaidba,
Hogy bántásod ne essék az munkádba.

3. Jaj, nem értem, hogy miért kalmárkodnál,
Lám, ugyan nem bírsz csak egy fél garassal,
Bár ez uraságra ne kévánkozzál,
Jobb volna, hogy az eke után szarnál.

4. Jámbor atyádnak jó híre-neve vagyon,
Kiért néked is jámbor urad lészen,
Csak azt szolgáljad jámborul mindenben,
Hogy tégedet is mindenből kedveljen.

5. Nincs ez dologban néked semmi hasznod,
Mind csak héában vagyon fáradságod,
Jó ajándékot ígértél néki, tudod,
Azért egy nagy ebszar lészen jutalmod.

6. Nem gondolok véle, megkedvelhetöd,
Látom, hogy erősen kedvét keresöd,
De jól meglásd, kivel vagyon ügyöd,
Valamint akarod, úgy lészen dolgod.

7. Nyilván nem mégy, ha engedsz tanácsomnak,
Az emberhöz, mert csak ártasz magadnak,
Hajadat húznák és arcul vágnának,
Mindenképpen téged megcsúfolnának.

8. Óh, szép menyecske, azt kévánom néked,
Isten áldomása legyen teveled,
Igen szép fiad lészen, hogyha hüszed,
Abból papod lészen, ha tanéttatod.

9. Jó szerencsével, kopasz pápás uram,
Igen olcsón hadtad lelkedet, látom,
Lám, te is megkedvelted az kevér hús,
Hadd csak, nyakadat tekerik, mint egy gúzst.

10. Fiam, szép szó forog emberek szájokban,
De igen álnokok minden dolgokban,
Ne bízzál urad szép sípoljásában,
Mert nyilván tudjad, béejt hálójában.

11. Indulhatsz mostan végezett utodra,
Az Isten megsegít tégedet arra,
Fáradságod is lészen nagy hasznodra,
De én az tanács: jól vigyázz marhádra.

12. Jaj, nyavalyás, nyilván szánlak tégedet,
Más vitte el régen veszett marhádat,
Elhüdd bár nyilvánvaló beszédemet,
Hogy kéméletlenül költi pénzedet.

13. Ne félj, bátor légy elkezdett dolgodban,
Mert nagy jó híred neveködik abban,
Sőt szép nyereségöd is lészen abban,
De ne foglald magad hévolkodásban.

14. Ím, ez vers megmondja néked bizonnyal,
Hogy egészségedről semmit se bánkódjál,
Minden dolgodban légy te víg kedvvel,
Sok ellenségeidet múlsz el életeddel.

15. Láss, láss: lám, papságra volt kévánságod,
Azért nem így kell az Istent szolgálnod,
Mert az kurvákat igen nyalogatod,
És sokaknak árt az lator szokásod.

16. Hű társ, majd jó szerencse talál tereád,
Ím, rövid idő múlva meghal az urad,
Kezedbe adják minden birodalmát,
Fő léssz, midőn bírod minden jószágát.

17. Szép menyecske, légy kész, hívj vendégeket,
Ifjú legény hazaviszen tégedet,
Nyájaskodással bétölti kedvedet,
Az ágyban meg ne vondd tőle testedet.

18. Szerencsében ne legyen reménséged,
Őrizd atyádtól maradt örökséged,
Idegen marhát magadnak ne kévánd,
Kuldussá léssz felötte, azt nyilván tudjad.

19. Igen mondják, hogy uradat elhagyjad,
De én tanács: szavokat ne fogadjad,
Meglátod, hogy ennél jobb lészen dolgod,
És szolgálatodért gazdag jutalmod.

20. Láss, láss: négy és három szöm, hüszem, szép sánc,
Hallád, tetszik-é néked az forgó tánc?
Istókomra mondom, jeles legény vagy te,
Ugyan bánom, hogy kedved nem telik be.

21. Szép mátkádban bár ne legyen kétséged,
Mert csoda nagy dolog, mint szeret téged,
Mindenben mutat ő jó kedvet hozzád,
Kedvedet szüntelen óhajtja, tudjad.

22. Hű társ, majd vigasztallak egy újsággal,
Az-é szándékod, hogy megházasulnál?
Nincs merő fád, répát nem áshatsz gúzzsal,
Hadd el, az feleséged dolgát közli mással.

23. Csak könnyű néked urasághoz jutnod,
De könnyebb lészen mindent elvesztened,
Mert igen házsártos s kurvás te dolgod,
Ki miatt lészen nagy nyomorúságod.

24. Ha magad foglalod keresködésben,
Bár csak tíz forintod légyen kezedben,
Elhüdd, jó szerencséd lészen ügyödben,
Csak élj véle, és okos légy mindenben.

25. Jó leány, huszonkét esztendősnek kell lenned,
Úgy történik osztán férhözmenésed,
Egy jámbor vénember elvészen téged,
De kardolása nehezen esik néked.

26. Szorgalmatos vagy gondolkodásodban,
Reménséged megcsal bátorságodban,
Mert az szömély, kit szeretsz, másutt vagyon,
Ki közelb hozzád, bár szerelmesb légyen.

27. Tudom, rám gerjesztem most haragodat,
Hogy szömödre hányom bolondságodat,
Felöttébb szereted ama mátkádat,
Maga nem tied, másnak ígérte farát.

28. Kérlek, társ, ne légyen szándékod arra,
Hogy valaha szolgálnál Ónod várába,
Mert onnét kelletik kümenned csatára,
És fejöd elesnék torkosságod miá.

29. Hogy fiadat méhedben meg ne bántsad,
Jóasszony, az Istent szűből imádjad,
Haragtól, emeléstől magadat megójad,
És séréstől, mert azon áll, azt tudjad.

30. Hadd el már egyszer gonosz erkölcsedet,
Ne kövesd tovább lator természetedet,
Mert Isten bánja bűnös életedet,
Bosszút áll rajtad és elveszt tégedet.

31. Az olyan ember ritka ez világban,
Az mineműről vagy gondolkodásban,
Tehozzád vagyon igen jó szándékban,
Benned gyönyörködik mint atyjafiában.

32. Azhová szándékoztál, nem jó menned,
Mert rútul megbarotválkoznak téged,
Így is mindenütt magadat jól őrizzöd,
Hogy valamiképpen bé ne törjék fejöd.

33. Elveszett marhád felől reménlem,
Hogy rövid nap megtalálod, jól tudom,
De jobban őrizd meg osztán, azt mondom,
Ha nagyobb kárba esel, nem én bűnöm.

34. Hű tanácsot adok én néked mostan,
Látom, mert nagy dolgot forgatsz elmédben,
Hágyj békét néki, nagy kárt vallasz ebben,
Csak Isten tudja, mikor vége lészen.

35. Hosszú életben ne legyen bizodalmod,
Sokféle dologba ne avasd magad,
Mert mindennek adóját kellj megadnod,
És héában lészen nagy fáradságod.

36. Szabadon pappá lehetsz te, barátom,
Hogyha erősen tanulasz, úgy mondom,
Mert igen kevés írást tudsz még mostan,
Vaj, vaj, nagyleányok bűnesek abban.

37. Az szűved gonosz álnoksággal rakva,
Kemény járom szükség volna nyakadba,
Barátok közé mennél mostanába,
Talám [az után] lennél gárdgyiánná.

13A

FORTUNA SORSVETŐKÖNYV

AZ GAZDAGOKNAC

Im az szerencze kępe it elötted,
Kiröl minden dolgát megismerheted,
Eo benne ninczen semmi állandoság,
Benne vagyon czak nágy bizontalansag.
Iót hoz nehányszor az szegény árváknac,
Gyakorta veszedelmet nagy wraknac.
Az historiac erröl példát adnac,
Hogy soc kevéllyec és bölczec voltanac:
Soc gazdagoc s szérenczéssec biztanac,
Hogy soha kénczekben meg nem fogyatkoznac,
De lád, az szerencze mint czalta öket,
Töllec el vesztette minden kénczeket.
Azért intlec, ö benne te ne bizzál,
Együld az szerencze téged is meg czal.
Mert ha szinten felsö vagy az keréken,
Also is lehetz czak hertelenségben.

AZ SZEGENYEKNEK

Szegény vagy is, semmit ne bánkodgyál,
[...] szerencze [...] talál,
[...]
[...]
[...]gya,
[...]nek az erszénnyét meg rakya,
[...]oly dolog egy orában,
[...]gy szegeny iut nagy wrasagban.

Sokan voltac ez világban,
[...]ppen olvasuc historiakbán,
[...]zen tul nem volt egy batkáya,
Most wralkodic nagy wraságba.
Ne kételködgyetec szegényec,
[...] is pénzes embereké lehettec,
[...] vagyoc ily io reménségben,
[...]keden egykor szép kéncze[...]

AZ OLVASONAC

Imé, Báratom, eszt ved iól eszedbe,
Ha mulatni akarsz ez iátékos könywbe:
Czak szép njayaisságra szolgál tenéked,
Olvasasban-is neha pirongat téged.
Bátor ne bizzál semmi mondassába,
Nohá te neked igazat mond mindenben.
Szerethed, de a' mellet asztis tudgyad,
Keresztyén modra nézöket utállyad,
Lám, az keresztyéni gyüleközettöl
Erössen tiltua vadnac minden felöl,
Söt ha valami gonoszt mondand,
Ide ne mond ottan,
Vigyáz tisztedre, az iste[...]
Iobbicz magad, ne [...]

SYBILLA PERSIKA

ELSÖ

1. Az Wr Isten nem engedte az embernec,
Hogy hatarat tudgya maga ęletenec,
Azért en néked nyilvan most ielenthe[...]
Soc örömet szörzesz még te életednec.

2. Soc-fęle mostan az te kevansago[...]
Mert papságra vagyok nek[...]
Házasulásra nagy igyek[...]
Azert azon kurva meg büvöl [...]

3. Igazat mert mondoc en teneked [...]
Hogy fel magasztaltatol te üg[...]
Ió szerenczédért lész nagy bö[...]
Iámbor erkelczed [...]

4. [...] igen kedves hir mondasom tęneked,
[...]nsagodban nem telic be kedved,
Mert mostansaggal meg nem leszen az feryed,
Cáczogásodért senki nem szeret tęged.

5. Szerenczed leszen neked mindenben,
Mind ifiusagodban s-mind mar vensegedbe[n,]
[...] lesz te nagy böczületben,
[...]ködic iambor hir nevben.

6. [...] mostan meg fogadod,
[...] sokaig te nem szolgalod,
[...] foganatos benne bizodalmod,
[...]ban itten valo sugorgasod.

7. [...]al, es legy jó remensegben,
[...]en tartas igyeközetedben,
[...] te hiedelmed ebben,
[...]dnál dolgod iobban lészen.

8. [...]nbernec szep szavaban,
[...] vegyen, nincz szandekaban,
[...]
[...] szegy[...]asban.

9. [...] akárnál,
[...]czot arra kévánnál,
[...] kazdagra tálálhatnál,
[...] vallanál.

10. Heában töröködel nagy wrasagra,
Nem tudodé, nem bizzák aszt disznora,
Gondod vagyon neked czak tobzodásra,
Etelre-italra, nagy büszkes szarásra.

11. Kereskedesre jó magadat mar adnod,
Abbol lehetne neked nagy kazdagsagod,
Egyeb mesterségeket, hid, el kel hadnod,
Mert azokbol lenne gyakran karvallassod.

12. Tudom, nem kedveskedem ebben te nęked,
Hogy nyilvan vagyon nállam te erkölczed,
Czak szep szömélyert volt erölködésed,
De kel rútt potrohost jó neven venned.

13. Ió szerenczed leszen kezdet dolgodban,
Czak hozzá lás alkolmatossagodban,
Eszt vegezd el szorgalmatossagodban,
Addig máshoz ne nyuly kévansagodban.

14. Faratsagodat matkadert nem [...]
Benne vagyon minden gyöny[...]
Azert ö is mindenben enged[...]
Szüveben éyel s nappal forga[...]

15. [...] kevansz kedved szerent[...]
Tanaczlom, [...]
Azoc mind [...]
Ot iol hizla[...]

16. Bé-telnéc maidan az te kevansagod,
Ha fęrfiu gyermec lenne tenéked,
Azert ebben bizonnyossa teszlec en téged,
Mert nem fiu, de leany lészen néked.

17. Az Istennec igeyet te kövessed,
Az tiszta iámbor életet szeressed,
Hogy Isten áldomássát el vehessed,
Ió hallal legyen innet mulásod.

18. Hamar el hiszed embernec szep szavat,
Nem veszed eszedbe nagy álnokságat,
Vay, ha tudnád annac hozzad mi-voltat,
Maid meg unnad izetlen barátságat.

19. Eszt mondhatom néked bizonyában,
Te jó szerenczevel jársz ez utodban,
Czak meg indúly alkolmatosságodban,
Bár semmit ne mulas te szándekodban.

20. Irgalmatos legy, fiam, szandekodban,
Hogy egyszer véget ęrhes te dolgodban,
Gondviseletlenséged bünes abban,
Hogy más gyönyörködic veszet marhádban.

21. [...]et dolgodat bizvast mivellyed,
[...]dat senkitöl el ne hitessed,
[...]asznod lészen abbol néked,
[...]lic benne tisztességed.

22. Nem kedvelem, hidgyed, termeszetedet,
Bár mindenhez mutasd engedelmedet,
Ne üzd tovab feslet erkölczedet,
Mert rövid nap el veszted életedet.

23. Adom tanaczul, hogy legy szerzetes pappa,
Nésze czak, mely szep módod vagyon hozzá,
Im, ezentöl iuthatz nagy méltosságba,
Be szerzünc ot téged az bordely hazba.

24. Nem hazugsagot mondoc en most neked,
De nyilvan igazan iesztlec meg teged,
Naprol napra fogytan fogy tisztesseged,
Gyalazátod ördögböl s kissebseged.

25. Ió leany, mondasom ne legyen ellened,
Im, rövid nap fęryedet ölelgeted,
Egy kántor mulva telic abba kedved,
Tudgyad, hogy iob felöl fek[...]

26. Az mely dologban haszn[...]
Abban lészen nagy [...]
Mert nyilvan va[...]
Minden utzak [...]

27. Legyen bizodalm[...]
Szolgálatodna[...]
De azert[...]
Mert[...]

28. Sokszor czak heaban töröd feyedet,
Kelletlen gonddal bántod meg szüvedet,
Bár most-is másra fordiczad ügyödet,
Mert ez gondoddal nem tölted kedvedet.

29. Te, aszszony, ember, hald meg beszedemet,
Ved eszedbe kedveskedesemet,
Iffiu legény igen szeret tégedet,
Szüve szerént ohayttya szerelmedet.

30. [...] mit mondoc, bizonyaba szanhatlac,
[...] reyam czak, nyilvan meg ne[m] czallak,
[...] nem nöszszel, im, heréltnec mondnak,
[...] leányok teged meg utaltac.

31. [...] nem sok idö mulva,
[...]nec szolgály wrasagodba,
[...] es minden dolgaidba,
[...] ne essęl szégyen vallásba.

32. [...] feyelned,
[...] aros emberré lenned,
[...] te bolond feyed,
[...]knak nyereséged.

33. [...]deket,
[...]stenedet,
[...] tégedet,
[...]et.

34. Az, kiröl mostan vagyon gondolkodasod,
Ahoz nem juthatz, te nyilvan meg látod,
Nem-is tudom, miert most kevánod,
Maszor mert iut affęleben eleg néköd.

35. Fiam, legy alhatatos szerelmedben,
Ne ketelkedgyel semmit szeretödben,
Mert szüntelen vagyon töröködésben,
Hogy mindenböl lehessen te kedvedben.

36. Bizd czak az egy Wr Istenre magadat,
Es szolgáld hiven mostani wradat,
Had el máshoz valo kevanságodat,
Hogy meg ne bannyad gorombasagodat.

37. Eszt bizonyaban mostan töllem tudhad,
Ez idön lészen neked szep kis fiad,
Más esztendöre-is egy szep leányod,
Ha am az dolgot meg nem kém[...]

SYBILLA LIBIKA

MASODIC

1. [...] ninczen it ió te-benned,
[...] mindenüt hogy lator erkölczed,
[...]osz faytalanságra gondolt szüved,
[...]ed azért gonoszul kel volt veszned.

2. [...]len hozzad oly szandeckal volna,
Mint ez, kiröl most vagy gondolkodásba,
Embereknél te dolgod iol forgana,
Vay ha véllec ot egyenesseged volna.

3. En örömest neked tanaczomban adnéc,
Czak hogy tudnám, ha kedvednec tettzenek,
Ha akarod, hogy ne lábodon seb eseç,
Hát most békét hadgy utra menésednec.

4. Ne szoly senkinec el veszet marhadrol,
Háznál vagyon, aszt mondhatom affelöl,
De idövel meg kezedbe-is kerül,
Czak szorgalmatossagod legyen arról.

5. Restseged mia meg untad magadat,
Mind czak más emberre bizod dolgodat,
El hid, hogy meg üresitic táskádat,
Es miatoc mind el veszted marhádat.

6. Kemény ember vagy és vad termeszetü,
Annac felötte vastag és jó gyomru,
Hogyha ételedben mertékletes lész,
Ez vilagon nagy hoszszu ideig élsz.

7. Igen szép dolog volna pappá lenned,
Igy Istened-is gyönyörködnéc benned,
De más dolgot hallottam felölled,
Az szent tanuság utálatos elötted.

8. Szinöd mutattya iámborságodat,
Minden dolgaidban igaz voltodat,
Azért fellyeb viszed méltosságodat,
Mert kedvelic szorgalmatosságodat.

9. Soc idö mulic még te örömednec,
Ninczen semmi hire menyekzödnec,
Ki-teryet hire lator erkölczednec,
Azért mind maszlagos féryeid lesznec.

10. Hogyha valamire vagyon szandekod,
Kezd el, most vagyon alkolmatosságod,
Bételic abban minden kevánsagod,
Mert az szerencze hiven szolgál téged.

11. Alnoc szándeka vagyon az uradnak,
Es most soc fęle gondolati vadnac,
Bár keresztül en feyemre szaryanac,
[...] haszna leszen szolgálatodnac.

12. [...]e had el szandekodat,
[...]ted az te gondolatodat,
[...]ak ne kéméld szorgalmatosságodat,
[...] hiven szolgallyad az te wradat.

13. [...] legennec bator hadgy beket,
Nem birhátod te hozzad az ö szüvét,
[...]oly vonta meg tölled már szerelmet,
[...]álardúl mutattya hozzád álnok kedvet.

14. [...] be mostan kęrlec gondolatodat,
Ne halazd továb házasulásodat,
Mert igy örögbited meg ioszágodat,
[...]dfiai is igy vehetic hasznadat.

15. Mit használhat iövendülésem neked,
Ha semmivé lészen minden örökseged?
Akar mely latorval-is vagyon ügyöd,
Valamenyid vagyon, véllec el költed.

16. Kérkedesedtöl meg nem tiltlac teged,
Mert soc hasznod szarmazik azbol néked,
De hogyha magad kárát nem kevánod,
Hütelben semmit nem kel másnac adnod.

17. Valaki iamborul fęrhöz akar menni,
Szep s ió erkölczünec kel lenni,
De te igen kézdtél fertelmeskedni,
Es soc hellyen kissebsęget vallani.

18. Edes fiam, nem kel semmit bánkodnod,
Meg kévánságod szerént leszen dolgod,
Rövid nap hozza iútz, meg látod,
Minden gondod nélkül lészen iutalmod.

19. Te agh daduc, mit szollyac te felölled?
Az szeretetert magadat nem kéméled,
Bár távol légyen nyalánkságtol sz[...]
Mert aszt kevennod nagy szöm[...]

20. Fiam, kedvetlen gazdat ne szolgály,
Iob hasznodert máshoz bátor szüve[...]
Dolgában fizetesedert forgolodgyál,
Nagy örökségház iutz, czak hiven szolg[...]

21. Mond meg ennékem, az mit te akarnál,
Leánté avagy egy fiat kevánnál?
Lyukas fiad leszen, tudgyad bizonnyal,
Mint te-magad vagy, vedd jó akarattal.

22. Dicziretes benned te igasságod,
Azért lészen ez földen vigasságod,
Halálod korán, bodog ki-mulásod,
Es menyországban örök bodogságod.

23. Az, mit mostan mondoc, iol tarcz eszedbe,
Kiröl gondolkodol az te szüvedbe,
Oly jó barátod, ha tölle lehetne,
Czak egy kalán vizben-is meg ölne.

24. Nem bánom ez utra indulásodat,
Hasznosnac vallom jó kevánságodat,
Mert szükségesnec tudom szándekodat,
[...]vesnec mondom érte iutalmodat.

25. [...] ollyan igen raita bankodnod,
[...] marhádat soha nem találod,
[...]ob inkáb másra gondolkodnod,
[...]em heában az után fáradnod.

26. [...]stenhöz foházkodgyál,
[...]omássáért néki imatkozál,
[...] kezdgy osztán dolgodhoz ió szándéckal,
[...] onnét, hid meg bizzonnyal.

27. Ez ember nem mostan fog męg halni,
Ha valaki ötet meg nem ölendi,
Eszt penig soha el nem kerülheti,
Mert gonoszoc minden czelekedeti.

28. En czodalom alhatatlanságodat,
Mert ismerem soc fęle szándékodat,
De bár hasiczak fel en iob orromat,
Ha feyedbe nem vonszác az barát kápát.

29. Ha egyebeket meg kezdesz utálni,
Es más ember feyére akarsz hágni,
Te kevánságod semmivé fog lenni,
Söt altala fog még nyakad szakadni.

30. Im, ez elö iövö pünkösd havaban
Egy agh emberhöz mégy, ki rest dolgában,
Keczkédet azért meg nyirod azomban,
Mert iffiabbal lész sok nyalakodásban.

31. Im, alnoksagodert mit ielentek,
Nem örülhetz semmi ió szerenczédnek,
Gonosz hirt-is iövendülec feyednek,
Ödd meg, hogy mellé ne tegyé[...]

32. Fiam, ez uyságot mondhatom néked,
Wrad mint sayát fiat, ugy szeret téged,
O keze által könyü wrrá lenned,
Czak az, hogy te ötet hüven szolgállyad.

33. Nagy bolondsag ollyanert töröködni,
Az melynec ember nem tudgya szeret tenni,
Te-is oly utan keztél almelkodni,
Egy nagy eb-szar fog nyereseged lenni.

34. Szep szeretödben ne legyen ketsęged,
Ismerem, hogy szüved szerent szereted,
Es soha senkit inkáb nem kedvelhed,
Czak az Isten tölle választhat téged.

35. Nyilvan hidgyéd, ingyen sem jó godolkodnod,
Hogy jódra lenne meg házasulásod,
Vęn agh-ebnec szidna kurva feleséged,
Mint az eb az nyúlat, ugy szeretne téged.

36. Elöb nem lehet néked semmi kenczed,
Te magad kenyeredre kel szorúlnod,
Az után lészen iámbor feleséged,
Es minden felöl hasznod jö be néked.

37. [...]kedésed mia iutz nagy szegenségben,
[...]ncz semmi igasság beszédedben,
[...]zert veszti marhayát ecképpen,
[...]amis ö kereskedésęben.

SYBILLA DELPHICA

HARMADIC

1. Ha most beszedemet el ákarnád hinni,
Hamar valo nap fęrhöz kezdesz menni,
Kivel eggyüt soc marhát foghsz gyüteni,
Há más embert inkáb nem kezdez szeretni.

2. Egy elöszer iol leszen dolgod néked,
De azért annac véget te nem éred,
Mert az társod meg elöz abban téged,
Es heában lészen te ügyeközeted.

3. Szüved örvendezen az te szeretödben,
Eleget nyersz vęlle jó engedelmedben,
Meg hid, hogy ö nem kedvel mást szüvében,
Czak téged ohayt igaz szeretetiben.

4. Mas wrhoz vagyon neked kevánsagod,
Mert igiretet mind igaznac tartod,
Lássad, hogy meg ne czallyon bolondsagod,
Eszt mondom, iob volna ennel szolgálnod.

5. Aszszonyom be-telic kevansagod,
Fel ęrt Istenhöz az te imátsagod,
Rövid nap szép gyermekid lesznec neked,
Bennec lészen minden gyönyörüsęged.

6. Fiam, halgas reá, mit dictaloc néked,
Gyönyörüsęgben volt fel nevekedesed,
Es senkitöl nem volt semmi félelmed,
Már igen féltlec akaszto fatol téged.

7. [...]ked mit hásznál erröl kerdözesködned,
[...]lád, iol tudod, hogy szeret téged,
[...] nem kedveled,
[...]

8. [...]veled egy hordo-borban,
[...]árt vallasz te mostani utodban,
[...] nincz hiedelmed mondasomban,
Meg lád, hogy esel nagy nyavalyában.

9. Há el veszet marhádat meg kevanod,
Az en tanáczomat meg kel fogadnod,
Egy nagy rakás kövec közöt keressöd,
Minden kétség nélkül ott meg találod.

10. Ha meg halgatnal, iót mondanéc neked,
Kárvallástól szollitanálac téged,
Ez dologban igen farad meg eszed,
De ha el kezded, károddal végezed.

11. Hogyha te hoszszu éltödet kévánod,
Te Istenedet hüven kel szolgálnod,
Ha ez nyáron nem történnic halálod,
Soc ideig lészen még it lakásod.

12. Szerzetes emberré szentelnec téged,
Soc lelket veszt gonosz tévelygésed,
Az ördög azért iutalmot ád neked,
Tüzes taligában hogy hordoz téged.

13. Senki baratid közzül nem er veled,
Oly igen nágy lészen te örökseged,
De az fösvenyseg távoly legyen tölled,
Mert egy szem pillantásban mind el veszt[...]

14. Hazasulásodrol ne emleközzel,
Nincz haszszon mar, hogy valakit te vehetnel,
Iffiuságodban dolgot restellettél,
Mostan immáron igen agh duda löttél.

15. Io hirrel vigasztallac most tégedet,
Es meg inditom benned örömedet,
Isten meg böijti ió szerenczédet,
Soc fęle iockal tölti be keduedet.

16. Fösveny embernec ismerem wradat,
Azért ne vesd benne bizodalmodat,
Czak veszted nálla hü szolgálatodat,
Oda kel hadnod minden iutalmodat.

17. Czodalatos minden te kevanságod,
Könyörgésed által kel dolgodhoz iutnod,
Dę bátran kezdgy hozza, nem jó alunnod,
Elgyült az kertvelt az hamuban feleyted.

18. [...] kiröl gondolkodol szüvedbe,
[...]zen haszna, kedved nem telic benne,
[...] aszt, hogy ö tégedet szeretne,
[...] gonoszsagodat már meg ismerte.

19. Io iffiuságodban meg házasulnod,
Miglen az kertvély fat iól meg rázhatod,
Mert ha meg ez nyoltz esztendöt el mulatod,
Oldalad mellöl szökic el felesegęd.

20. Mind eltig kel igy fekünned az sarba,
Mert ki nem dolgozic iffiuságába,
Vénségébe osztan arra válic dolga,
Az kuldus-táska hogy forog nyakába.

21. Fiaczkám, ió aros emberré lenned,
Az utan kenyered lészen néked,
Dé nem kel abban semmit restelkedned,
Alhatatossa, s-nem hazugga lenned.

22. Isten oltalmazzon minden iámbort tölled,
Ió leány, gonosz hir vagyon felölled,
Az korczomákat te mind meg körüled,
Es dolgodat sokackal igen közled.

23. Hogy kevansagod szerent legyen dolgod,
Komád által jó rolla tudakoznod,
Es magadnak-is rolla legyen gondod,
Hogy tarsaid el ne veszessęc tölled.

24. Nem kedveli matkád az te dolgodat,
Azért ne vesd benne bizodalmodat,
Iollehet, el vészi ayandekodat,
De meg is czuffollya buyaságodat.

25. Iob magadnac iffiu wrhoz állani,
Szolgalatodnac kedves hasznat venni,
Az iffiu wr kölczégét böven költi,
Az szolgaknak is feles oly hellyen szolgalni.

26. Bizonyossa tészlec én téged ebben,
Neked mostansággal fiad nem lészen,
Miáttad leanyod czak hasitot lészen,
Mely szeplös, hervat és szinetlen lészen.

27. Soha nem ió néked szánnon szánkáznod,
Oda töric egyszer kezed vagy lábod,
Es ha magad tölle meg nem oltalmazod,
Nyilvan leg iob nyakad-is oda szakad.

434 veszesłęc

28. Ez embernec nem erted hamis voltat,
Be-fedi elötted nagy alnoksagát,
Szinnel ionac mutattya magát,
Meg vonta tölled minden igasságát.

29. Induly mostan utadra batorsaggal,
Menten meny, fiam, hova szandekosztal,
Ne mulas, az io szerenezebe bizzal,
Nyilvan el hidgyed, hogy téged meg ne[m] czal.

30. Az, mit vesztettel, jusson eszedbe,
[...] mondom, nincz hasznod ebbe,
[...] halgat az, á ki el vötte,
[...] szól ö senkinek egy szöt is felöle.

31. Fiam, igen jo szándekod vagyon mostan,
Czak ne késsęl alkolmatosságodban,
Es jó szerenczed lészen ez dologban,
Be telic kedved jó használattyában.

32. Nem igen kedves hirt mondhatoc neked,
Te az szép lovakat igen szereted,
De idö elöt kely miatoc veszned,
Ha töllec magadat meg nem örizzed.

33. Bár ne czuffold, társ, az plebánossagot,
Tudom, ázért, hogy arra vagyon szándékod,
Karáczon napyan kel ahoz fognod,
Vai, ki kazdag, lészen onnét iutalmod.

34. Iol veszem en eszembe szándekodat,
Kissebsęgbe eyted ázzal magadat,
Minden bánnya fel fuvalkodasodat,
Barátid mia vallod nagy károdat.

35. Aszszonyom, tovab mar nem mulic dolgod,
Ez nyaron kegyes ferhez leszen menesed,
De ez dolgot te tréffara ne vegyed,
Hogy osztan mással kevannad egerezned.

36. Latzic, bizony, hogy nem sisakba lettel,
Igen késsęn az szerenczeiert mentel,
Es nem iutot neked az szerenczeben,
Mert igen keves az olai feyedben.

37. Hüven szolgald, fiam, iambor wradat,
Ne szand hasznaért fáratsagodat,
Es böven vészed be iutalmodat,
Mert iolé meg elegiti szolgalatodat.

SYBILLA CYMERIA

NEGYEDIC

1. [...] unom-is goromba voltodat,
[...]nás emberre bizod magadat,
[...] meg nem tölted be kedvedet.
[...]öl váyod ki saiat hasznodat.

2. [...]nec massat te nem láttád,
[...] dolgat-is soha nem hallotad,
[...] szeretetit czak te benned alat,
[...]nt hüsęgel téged szolgalhat.

3. Bizony nagy bolondsag ez te tölled,
Hogy ez bünömélt ioszagáért kedveled,
Ha ezer disznot adhatná-is néked,
Még sem adnám tanáczul hogy el vennéd.

4. Iambor es jó gazda lészen belölled,
Es iamborságodert lészen soc kenczed,
Minden-fęle marháckal házad meg rakod,
Szinten ugy mint te-magad-is kevanod.

5. Fiam, nem jo aros emerre lenned,
Mert tolvayoc miat kel el veszned,
Iob azért másbol kenyeret keresned,
Es házadnál szép czendeszsęgben élned.

6. Ha hü hazas-társot kevansz magadnac,
Engedgy hát vén emberec tanáczának,
Add be hütedet hozzád hasonlónac,
Ne örüly el mulando kazdagsagnac.

7. Nagy bizodalmod vagyon ez emberbe,
Czak hozzá fútz akar mi szükségedbe,
Néked-is nagy segitséggel lehetne,
De nyilvan el hidgyed, nincz arra kedve.

8. Ne sápolodgyal semmit szeretödben,
Senkinel nem lehetz iob szerelemben,
Kinald czak azzal kis viselsz bethedben,
Maid veled hál szaros also-ingében.

9. Oda nem állasz, ha szómat fogadod,
Igen vékonyon lészen nálla hasznod,
Te dolgod, ha ez fösveny gazdat kedveled,
De esztendeig egy pénzt sem ád néked.

10. Ha Istent szüntelen imadod s-kered,
Hogy egy fiuval látogasson meg teged,
Meg halgattatic buzgo könyörgésed,
Es kettöt-is egyszer s-mind ád ö neked.

11. Nincz te benned ennel gonozb erkölczed,
Czak hogy az kurvakat igen kedveled,
Ma eggye[...]
Gonosz [...]

12. Igazat mondoc neked ebben,
Atyadfia felöl ne legy kétségben,
Benned gyönyörködic hüségében,
Soha iobban ne kevánd szüvedbén.

13. Az, hova gondolkottal, nem jó menned,
Veszedelem lészen ot nyereséged,
Mert erös fogságba be vetnec téged,
Vizbe mártot kenyer-hey lészen élésed.

14. Vigadgy és had el szomorusagodat,
Tudgyad aszt, hogy meg találod orvodat,
Hétfön, miglen meg észed vaczorádat,
Meg talállyak az el veszet marhadat.

15. Semmit nem nyersz bolondoskodásoddal,
Meg bánod még, el hid aszt bizonnyál,
Aszt tudod te, hogy ninczen szeb náladnál,
Meg köszönnéd, ha disznommal hálhatnál.

16. Meg ismerven benned iámbor erkölczedet,
Anyádtól szakat jó természetedet,
Száz esztendösnec mondhatlac tégedet,
Egy igen potrohos daduc lészen belölled.

17. Soha nem volnál te ió tanitonac,
Iob volnál egy büdös diszno pásztornac,
Mert igen örülsz te lopot szalonánac,
Latvan az varyuk rád igen kakognac.

18. Fiam, bár örüly kedves mondasomnac,
Io nevet szörzesz atyádfiainac,
Meltoságot szörzesz rokonsagidnac,
Mert nagy wrrá lész, és használsz sokaknac.

19. Vndoc, kevely s-ala valo szep leany,
Kedvetlen, poszogo s-patvarkódo, fingo,
Bizony igy soha magad el nem adhad,
Ha koszos nem talal, réad semmire kellö.

20. Hogy ha valamire vagyon szandekod,
Ió szerenczeben legyen bizodálmod,
Mindenben enged néked, aszt meg látod,
Nem lészen heaban te faradsagod.

21. Te magad-is iol eszedbe veheted,
Hogy wrad ugyan semmit nem ád néked,
Söt mind heába lészen szolgalatod,
Faratsagodért czak szitoc iutalmod.

22. Minden dolgodat az Istenre bizzad,
Wradat mindenben hüven szolgallyad,
Egy wr miat telic be gondolatod,
Faratsagodert lészen hasznos iutalmod.

23. Semmi remenſęged most legyen matkadba,
Ne bizzál szép, hizelkedö szovába,
Mind eyel s-nappal vagyon ez szándékba,
Hogy eythessen téged valo gyalazatba.

24. Hogy ha tanaczomat meg fogadandod,
Aszt mondo', neked iob most meg házasulnod,
Látom-is, hogy arra vagyon vagyasod,
Mert az dolgot kévánnya dactylusod.

25. Eltedben soha te kazdaggá nem lész,
Az mi ioszágod vagyon-is, mind el vész,
Mert mind hamis marha ez, kivel te élsz,
Gonoszul gyütet marha gonoszul vész.

26. Ió reménſęgben vagyoc te-felölled,
Okoskodásodról diczirlec téged,
Es jó hamar arros-emberre ledned,
Nagy hasznodra lészen kereskedésed.

27. Io aszszony, árt néked nagy kevelyſęged,
Soc fęrfiakat távosztatz el tölled,
Ninczen az ember, ki kedvelne téged,
Mint az ördögtöl, ugy tartnak tölled.

28. Dolgod felöl legy czak jó reménſęgben,
Egy keves idéig váry czendezſęgben,
Ez dolog nem lehet hertelenſęgben,
Nyilvan nem mulic mellölled heában.

29. Meg kel neked mondanom az, mi igaz,
Bolond szeretetedért nagy kárt vallasz,
Buyasagodért kissebſęgbe iutasz,
Minden embertöl átkot s-szitkot hallasz.

30. Nehad magad wradtol el hitetni,
Netalám károssá kezdesz maradni,
Együld ingyenében kezd az tartani,
Es másnál iob szerenczéd fogna lenni.

31. Nem hiszem, hogy örülhes fiu magzatnak,
Mert nem engedtel mindenkor wradnac,
Többet türtél és kedveztél magadnak,
Azért vigadgyal ottan leányodnac.

32. Alhatatos, erös legyen neked hüted,
Az ördög kétségbe ne eyczen-is téged,
Istenedben légyen nagy jo remenséged,
Vgy lészen menyországban nagy örömed.

33. Istenert, fiam, las dolgodhoz, kérlec,
Egy igét se hidgy az hizelkedöknec,
Mert el hüd, téged czak addig kedvelnec,
Mig nyakkal hálóyokba be rekeszthetnec.

34. El indulhatz, valamikor akarod,
Nagy hasznodra szolgál néked ez utod,
Bé-telic ebben minden kevansagod,
Es kedved szerent lészen minden dolgod.

35. El költél, jo baratom, az treffarol,
Miert nem viselsz gondot magaderol?
Igen kennyen tehetz vala károdrol,
Meg se emleközzél már veszet marhádrol.

36. Ió wram, nyilvan szóloc mostan néked,
Dolgodat igen jó végere viheted,
Czak rest ne legy, be-telic abba kedved,
Költségedet-is soha ne kéméllyed.

37. Ha szinten Apollo volna orvosod,
Es ezer-féle patika szerszámod,
De ugyan ki kel ez vilagbol mulnod,
Mihelt valami betegség esic raytad.

SYBILLA ERYTHREA

ÖTÖDIC

1. Istennec nagy hála-adással tartozol,
Hogy rövid nap ki vészen ez világbol,
Igaz, eleget türtél nemzetségidtöl,
Meg szünnec talám ottan irigységektöl.

2. Oda vagyon az, lassu vagy hozzá,
Haszzadnac nem lész te soha hasznára,
Senki tanaczat nem akarad fogadni,
Czak gorombaságbán akarsz budosni.

3. Im, mihelt az innepec elö iönec,
Hid meg, néked elég kéröid lésznec,
Azoc köszt adnak egy szép termetünek,
Tisztes és iámbor erkölczü legénnec.

4. Az szerenczénél nincz nagyob ellenséged,
Eszt minden iátekidban meg ismered,
Ne legyen benne semmi reménséged,
Mindenkor miatta czak kel vesztened.

5. Ha wrad ioszágát mind el nem veszti,
Es az jó szerencze ötet segiti,
El hid, szolgalatodat iol meg fizeti,
De sokáig kel azon várni s-türni.

6. Rövid szoval eszt mondom meg néked,
Czak heában valo töröködesed,
Elég nagy rayta az te gondolatod,
Maga nyilvan egy eb-szart sem ęr dolgod.

7. Az, ki felöl most vagy gondolkodasba,
Mindenben vagyon hozzád jó szándeka,
Légy czak te-is jó akarattal hozzaya,
Szüböl teneked minden jódat kevannya.

8. Metzene veled iffiu felesęged?
Egy czep sincz néki valo örökséged,
Kappan vagy, nincz neked affele szerszamod,
Ha meg házasulnál, el szöknec ö tölled.

9. Be telic tenéked ez prophetia,
Imé, wrrá lész rövid idö mulva,
Azért ötven esztendös-korodba
Odd magad, hogy né esel kárvallásba.

10. Fiam, nem jó arros emberré lenned,
Ninczen arra valo szerenczed néked,
Az, mit atyád-s anyád munkaval gyütet,
Czak egy gonosz orában mind el veszted.

11. Iámborsagod es jó gondviselésed
Egy iámbor gazdahoz szerzenec téged,
Kinel be-telic néked minden kedved,
Kérlec, ió tętemet el ne feleiczed.

12. Régtöl fogva mind erre volt szandekod,
El hid, heában lészen fáratságod,
Illyen dologhoz ninczen semmi módod,
Igen nagy kárba eyt te gyorsaságod.

13. Igen kedveled dolgát szép Venusnac,
Azert egy igét se higy társaidnac,
Mert ök minnyayan azon forgolódnac,
Hogy gyülölsęgbe eyczenec mátkádnac.

14. Feleséges gazdat nem kel szolgalnod,
Felesęge együld kölczen ád néked,
Es ha jó kedvel el, rayta nem üted,
Be árul wránac, és ö el üz téged.

15. Aszszonyom, vigadgy wraddal egyetémben,
Ió hirt mondoc, fiat hordosz mehedben,
Ki utan jó hir néw zendül füledben,
Czák neveld fel isteni felelemben.

16. Háboruság kezdö soha te ne legy,
Patvarkodástol mindenkor tavoly légy,
Ha ez tanáczomat nem fogádandod,
Ottan szörnyü halállal kel meg halnod.

17. Ha meg más-is te-hozzád ollyan volna,
Az, ki néked annyi jódat kevánna,
Mint az, kiröl most vagy gondolkodásba,
Nem czalatkoznál meg kevánságodba.

18. Iob volna tanaczomat meg fogadnod,
Es mostani utodat el halasztanod,
Há el megy, it nem lészen semmi hasznod,
Mert néked ezen uton kel meg halnod.

19. Tudom, hogy gyönyörködel ez uysagba,
Im, kárt nem vallasz el veszet marhádba,
Mert egy ember annac dolgát jol tudgya,
Tégedet hogy iesztnek, igen akarya.

20. Meg aláztatik, fiam, kevelységed,
Ez dologban ne legyen reménséged,
Heában valo minden szép költséged,
Hasznod néked ebben nagy veszedelmed.

21. Az patika szerszamtol ódd meg hasadat,
Lám, purgatio nelkül-is ki szarhad,
Orvosságot soha nem vészez-is hozzad,
Sokaig el élhetz, nyilvan aszt tudgyad.

22. Patvarkodástol meg oyad magadat,
Mert veszedelmedre tudgyac dolgodat,
Nem jó, ha reád köszönik poharokat,
Együld be nem nyalhad merges borokat.

23. Io wram, igazat mondoc en ezemben,
Fel magasztaltatol te tiszteségedben,
Nekic raytad vadnac irigységekben,
Nem arthatnac azért gyölölségekben.

24. Szep leany, minden óya magát tölled,
Mert nem igen jó hirt mondnac felölled,
Felette nagy czaczogo az te nyelved,
Szemérmetlen tapogatos az te szüved.

25. Szerenczes volt az te fogantatásod,
Bódog volt ez világra születésed,
Azért atyádfiai biznac te-benned,
Es minden jót-is remelnec tölled.

26. Nyilvan szánlac, édes bátyam, ászt tudgyad,
Gonosz kedvö hozzád az te wrad,
Azért lás hozzá, mi legyen szándékod,
Itt czak heaban hid hozzás szolgálatod.

27. Mire valo soc-fęle gondolatod?
Eggyikben sem telic be kevánságod,
Am járy, nem pirongatlac azért teged,
Mert szégyenért mást kelletnec müvelned.

28. Tudgyad, hogy ez iffiu nem kedvel teged,
Akar miczodát igyrien-is néked,
Ha orron fogva magád hordoztatod,
Nagy kissebsęget val jó méltosagod.

29. Eszt igazan tudom mondani néked,
Leánt vész magadnac, nem özvegyet,
Ha vélle nem késsel, s-el nem mulatod,
Nagy kedved szerent élhetz véle vilagot.

30. Ez magát szegénsęgtöl igen félti,
Wrasagért soc dolgat meg késęrti,
De az wrasag ötet nem illeti,
Mert ingyen sem tudna ö hasznát venni.

31. Te prophetiad nagyon iövendül neked,
Hogy igen jó arros emberré lenned,
Czak hogy iózan legyen minden életed,
Vgy kazdagithat meg te kereskedésed.

32. Io leanyom, eszed erre fordiczad,
Hozzad jónac nem mondhatom féryedet,
Kurvasagoddal mind el veszted ötet,
Azért meg perengereznec olyha teged.

33. Társ, effelöl legyen jó bizodalmod,
Legyen ördögben sok-fęle szándékod,
Meg látod, hogy igen iol lészen dolgod,
Karáczonig telik be kevánsagod.

34. Had ördögben bolond szeretetedet,
Bizony, ezzel nem töltöd be keduedet,
Te nem látod ö nagy nevetsęgeket,
Czak mayom gyanant tartnac ök tégedet.

35. Regtöl fogva egy helyre volt szandekod,
Igen hasznos lészen már ot szolgálnod,
Kedved szerént gazdád lészen az neked,
Felesęge minden iot tészen te veled.

36. Igaz, jó aszszony, hogy leant kevánnál,
Fiad lészen, azert tudgyad bizzonnyal,
Mert wrad erösb az agyba nálladnál,
Igen erölted teged munkaiaual.

37. Ne kövessed, fiam, az buyaságot,
Távosztas tölled minden gonoszságot,
Ecképpen nem vétkezic az te lelked,
Es ugy, mint iámbornac lészen halálod.

SYBILLA SAMIA

HATODIC

1. Az emberrel, ki most gondolatodba,
Kérlec, ne legy vélle egy társaságba,
Soha ö jódat néked nem kevannya,
Elömenetedet eressen bánnya.

2. Ne mulas, induly el nagy czendezsęgben,
El gondolt utodban iáry vesztegsęgben,
Onnat meg tersz nagy szep nyereségben,
Vgy lészen dolgod, mint kevantad szüvedben.

3. Bizonyossá tézlec, mint jó bátyámat,
Soha nem leled meg veszet marhádat,
Vay, ki czoda helyekre került már, tudgyad,
Bár ugyan vegyed attol most buczudat.

4. Hasznos dologban forgolódol mostan,
Vigyáz rea alkolmatosságodban,
Ne foglald magadat hevolkodasban,
Bánnyal vélle, vigadhatz iutalmodban.

5. Halaltol magad s-mast most meg óhatnal,
Mert jól tudod, egesség miben áll,
De tobzodásodert, el hid bizonnyal,
Szörnyü halálod czegeres korczománál.

6. Aszt adom tanáczul, hogy legy pappá,
Há kedvedre akarsz élni ez vilagba,
Légy mindennec hü jó akaratodba,
Es nagy czendezsęgben elhetz házadba.

7. Soha nem lészen néked böczületed,
Mind czak az hamuban kel néked ülned,
Noha orrodat igen fen hordozod,
Vgyan nem lészen azért kazdagságod.

8. Ió aszszony, ha tudnad, mint vagy dolgodba,
El iárnád az tántzot vigasságodba,
Am mindent hivathatz lákodalomba,
Mert özvegy emberhöz mégy ez napokba.

9. Az szerencze hitvánol szolgál néked,
Nem telic benne te kévános kedved,
De benne vagyon minden reménsęged,
Bizonnyal el hid, hogy meg czal téged.

10. Vay, ha oly hüven szolgalnad wradat,
Mint ö adgya meg minden jutalmodat,
Nyilvan meg fizeti fáratságodat,
Nem hadgya heában szolgálatodat.

11. Nagy gondban forogsz te iffiuságodba,
Mert aszt tudod, azert lész kazdagsagba,
De az hat s-öt szöm néked prophetállya,
Hogy heyában töröd feyedet azomba.

12. Nyayas ember vagy minden dolgaidba,
Kiért minden barátságodat kevánnya,
Az, kiröl mostan vagy gondolkodásba,
Igen nagy hozzad az ö jó buzgo volta.

13. Ne hoz még most feleségeт madnac,
Együld ninczen kopo fülese annac,
Nem ugardhad viszsza, ha egyszer el vészed,
Mind holtodig kel eggyüt töröködned.

14. Barátom, mostan légy nagy vigassagba,
Imé, lesz hamar idön nagy vrasagba,
Egy kazdag wr meg hal rövid nap mulva,
Te reyád marad az ö foltos kaptzáya.

15. Kérlec, kalmárságtól magadat meg ódd,
Mert soc czalárdságot kel ahoz tudnod,
Iob néked más mesterségeт tanúlnod,
Hogy sem más ember penzéczkét el czalnod.

16. Prophetálásom szerént vigh kedvö legy,
Tökkeletesen te minden nap kész légy,
Mert hamar idön te jámbor ferhez mégy,
Es akarattyának engedelmestes legy.

17. Mas képpen kel neked dolgodhoz fognod,
Semmit nem használ abban tunyaságod,
El hid, hogy nem aluszic az te társod,
Nagy serénségevel, hid, meg elöz téged.

18. Mit adtz nekem, hogyha igazat mondoc,
Aszt beszéllem, kit vólta-képpen tud[...]
Szeretöd és te azon gondolkoztoc,
Hogy rövid nap eggyüt vigadh[...]

19. Ió attyámfia, fogadgy meg tanáczo[...]
Soha el ne hihessed magadban [...]
Kérlec, el ne hadgy, mostani [...]
Másut meg nem köszönnec szolga[...]

20. Ime, felölled mi hallo uy hir megye[...]
Aszt mondgyác, hogy néked egy [...]
Ki dolgában oly szerenczés leszen,
Hogy minden embereknél kedves [...]

21. En az tanácz, hogy ne járgaly ló háton,
Ha akarod, hogy nyakad ne szakadgyon,
Ielesben az almas kek szöri lovon,
Néked nagy bódogtalanságod vagyon.

22. Szeretö, nam eszedbe eszt vegyed,
Kiröl gondolkodol, el ne veszessed,
Mert az igen hü barátod te nęked,
Mint öczeyével, ugy gondol te veled.

23. Ha tudnad, mi következendö te-reyad,
[...]ltatástól magad óltalmaznád,
[...]t más üdöre halasztanád,
[...]delmedet hogyha nem kevánnád.

24. [...]dod mostan tanaczomat,
[...] találod veszet marhádat,
[...]ö, ki rázza borzos szakálát,
[...] zálagban veszet marhádat.

25. [...]m, hogy mi reyad következik,
[...]ágodért mi raytad esic,
[...] jó szerenczed-is nem érközic,
[...]nedben kárvallásod történic.

26. [...]meny természeted vagyon neked,
[...]s italban mértékletesseged,
[...] mind eckeppen idödet mulatod,
[...]ddiglan élsz, meddig szinten kévánod.

27. Sem püspecké, sem káplánná te nem lész,
Varosban dolgodert el szenvedö nem lész,
Ez világ szerént te hitván budoso lész,
Mert az kurválkodásban foglalatos lész.

28. Nagy az Istennec te-hozzád jó vólta,
Fel emel ö téged nagy kazdagságra,
Az mely által juthatz nagy wraságra,
Minden embereknél nagy méltoságra.

29. Meg boczas nekem, kerlec, jo leanyom,
Igazat kel néked mostan mondanom,
Soc ölelgétestöl már nincz benned haszon,
Azért soha hites igaz féryed nem leszen.

30. Istenben legyen minden reménseged,
Ö mindenben ad jó szerenczét néked,
Haraggyát foha reyád [...]
Ha akarsz, hogy mind [...]led.

31. Heaban lészen, fiam, szolgalat[...]
Fáratságodért semmi jutal[...]
Vay, ki czoda erkölczü áz te [...]
Mert semmit nem ád, noha sokat [...]

32. Az, mit gondoltál, azzal iob sietned,
Azért aszt senkinec meg ne jelencz[...]
Mert aszt töllem bizonnyál megé[...]
Társaid el akaryác veszteni tölled.

33. Igen nagy gondod vagyon szeretödröl,
Mert jatzodhatnal velle, ki fen s-ki alól,
De eszt tudgyad hozzád valo kedvéröl,
Hogy örömest el lenne nálad nelkül.

34. Meg hazasodol te rövid nap mulva,
De tudom, meg unnod aszt nem sokára,
Söt, ha lehetne, el-is válnál tölle,
Mert elég társaid lesznec kerülle.

35. Mely helyen juthatnál wrasaghoz,
Öt rövid nap sós rákoc hadnagyá lész,
Es agh babákat az búczura hordasz,
Gonosz erkölczeddel sokaknac ártasz.

36. Meg engedtem, arros emberre lehetz,
Mert te az után jó kedvel el élhetz,
Ioszágnac, igy kazdagsagra szeryt tehetz,
De aszt mondom, jámbor, hü szolgákat tárcz.

37. En jo leanyom, hald meg beszedemet,
Es diczird ertte az te Istenedet,
Ió jámbor wrad lészen, nyilvan hidgyed,
Es esztendö mulva szép fiad néked.

SYBILLA CVMANA

HETEDIC

1. Legy vigh kedves, ne törd azon feyedet,
Rövid nap hallasz kellemés örömet,
Az dolog be-tölti minden kedvedet,
Es nagy böczületre viszen tégedet.

2. Ió szerenczével, társ, mit halgatz füst alat?
Látom, szeretödert foházkodasodat,
Bé adod néki szép ayándékidat,
Használy vélle, im, mással-is közli dolgát.

3. Ha akarsz élni az en tanáczommal,
Tahát ez helyen többé már ne szolgály,
Mert semmi nyereseged egyéb annál,
Etöd béröd, aluttod hasznod azzal.

4. Vgy tettzic nekem, tudom, nem-is vétec,
Nagy soc ideig fiaid nem lésznec,
Hanem ha job kapást szerzesz testednec,
Vgy mondanám, hogy gyermekid lennénec.

5. Mindenhöz tetzék meg irgalmassagod,
Es jó halállal legyen ki mulásod,
Szegényekhöz ki nyuitva legyen karod,
Es sohá lészen fogyatkozásod.

6. Az ember, ki felöl most tudakozol,
Nem emleközik meg jó-voltodról,
Söt oly jó szándéckal vagyon hozzád,
Hogy egy sánta balhát sem adná raytad.

7. Hogy ha lóra üllendez ez napokban,
Es nem adod magad hévolkodásban,
Ió szerenczés lész minden dolgaidban,
Ez esztendöt-is nem veszted heában.

8. Nem szükség néked igyen szomorkodnod,
El veszet marhádat meg nem találnod,
Czoda forgássát meg nem gondolhatod,
Ördögnec igirtéc, aszt meg tudhatod.

9. Az mely dologra mostan szandekosztál,
Te nem heában benne munkálkodnál,
Czak hozzá kezdenél nágy gyorsasággal,
Bé-tölted kedvedet nagy hasznayával.

10. Szerenczetlen mostan uton iarásod,
Veszedelmes vizen hayokazásod,
Azért job más idöre halasztanod,
Netalám mostan történéc halálod.

11. Ne [...] szerzetes pappa legy mostan,
Mert nagy jutalmod lészen néked abban,
Es vigadhatol nagy jó lakásodban,
Kiért nehezen megy be menyországban.

12. Had el vdvari nyalakodasodat,
Lám, meg untad fellyeb ugordásodat,
Megis raktad már költséggel zaczkódat,
Azzal el tarthatod egész hazadat.

13. Egy emberhöz gondolkottál most menni,
Kit hamar valo nap kezdesz szolgálni,
Egymáshoz nagy szeretettel fogtoc lenni,
Eggyic az másicnac minden jót kévánni.

14. Edes battyam, kiczid az te szerenczed,
Mert nagy mindenben te esztelenséged,
Ha versengestöl magad nem örizzed,
Nagy sebec esnec raitad, nyilvan hidgyed.

15. Hogyha eszedbe vennéd nagy hasznodat,
Es valoba meg ismernéd wradat,
El hid, nem vonnad még tölle magadat,
Mert másút iob szerencze rád nem találhat.

16. Edes báttyám, intlec en mostan teged,
Czak heában fuvalkodic fel szüved,
Mert ez szándékodban telic kedved,
Fáratságodat czak heában veszted.

17. Ió reménséged legyen mátkádba,
Szerelmedet szüve szerént ohaytya,
Czák mind végig légy jó és hü baráttya,
Feyét, iószágát eretted nem szannya.

18. Házasulastol nem titlac én téged,
Mert régen magadban eszt el végeszted,
De az mit kevánsz, temagad sem érted,
Nyilván farra elég bút szerez néked.

19. Igaz dolog ez, de uyság te-nállad,
Wraságodat minden orán váryad,
El közelget már hozzád, nyilván tudgyad,
De szegeny társaidat tölled ne rughyad.

20. Iob baráttá, hogy sem kalmárrá lenned,
Mert nem elég erre te emberséged,
Látom, hogy igen bolyokás te feyed,
Kevély vagy, de förödni vagyon eszed.

21. Igen jámbor féryed fog neked lenni,
Ki minden felöt fog téged kedvelni,
Nagy gyönyörüségben te-veled élni,
Mert minden nap hayaddal házát söpri.

22. Bátor masról immáron gondokodgyal,
Ezen dolgodért továb ne faradgyal,
Mert az kivel effelöl tanáczkoztál,
Az veszt-el tégedet árultatással.

23. Talam beszedem nem leszen ellened,
Mert igen kedves dolgot mondoc néked,
Nagy hüséggel vagyon hozzád szeretöd,
Mindennec felet kedvel s-ohayt téged.

24. Intlec mostan, tanáczomat fogadgyad,
Mostani wradat el ne hadgyad,
Nyilván azonnal vesztél, ha el hagyod,
Mert ebül leszen másnál néked dolgod.

25. Ió aszszony, ne törd azon feyedet,
Bé tölti Isten kevános kedvedet,
Fiakat szülsz, egyszersmind kettöseket,
Kic után két leány is lészen néked.

26. Az, ki nem téveleg kersztyén hütben,
Az vagyon Istennec örizessében,
De hogy te az arriust követed,
Azért öröcké pokolba kel veszned.

27. Intlec erröl téged mint barátomat,
Ismerd meg aszt mint saját attyádfiát,
Ö benne vessed minden bizodalmodat,
Tanáczával meg böveitheti hasznodat.

28. Fiam, kerlec tégedet egy dologra,
Ne induly mostan el gondolt utodra,
Mert feyedet veted nagy kárvallásra,
Söt életedet is szörnü halálra.

29. Ez után szorgalmatos legy dolgodban,
Mert soc latroc támadnac ez napokban,
Az kic nagy kárt tesznec más marhayában,
Dulással, fosztással járnac el abban.

30. Szoloc, de reyám ne haragudgyal,
Efféle dologban bár ne munkálkodgyál,
Eszed felet valóban ne faradgyál,
Hogy kurváúl benne ne hurtzoltassál.

31. Ió szerenczével te Isten embere,
Vessed bizodalmodat Istenedbe,
Ha szándekozol bódog ki mulásra,
Gondoly Istennec paranczolattyára.

32. Fiam, en nem hizelkedem teneked,
Igen ostoba s-goromba az feyed,
Tagadom tölled pappá valo létéd,
Es ez világban-is sokáig élted.

33. Bizot wram, eszt töllem meg tudhatod,
Hamar idön nagyra megyen te dolgod,
Emberec köszt leszen nagy méltoságod,
Házadnal bövül meg kazdagságod.

34. Szömeidröl könnyen meg ismerhetni,
Hogy rövid nap akarsz férhöz menni,
Feletteb kezted az kardelást kevánni,
Nem tudom aszt, ha vélle fogsz használni.

35. Igaz es hü legy czelekedetidben,
Es örömed lészen jó szerenczédben,
Söt Isten felöl légy jó reménségben,
Hamar idön tégedet wrrá tészen.

36. En nem osztoznam meg abbol te-veled,
Az mennyire te wradnál lészen béred,
Ha buczuzol, bottol hasad meg böred,
Továb lépyél bár, ha vagyon költséged.

37. Az miröl nem tehetz, ne gondoly azzal,
Talám az dolog még neked is használ,
Kérlec, czak ély benne én tanáczommal,
Ne háborodgyal soha társaiddal.

SYBILLA HELLESPONTICA

NYOLTZADIC

1. Szanom s-bánom az nagy bolondságodat,
Hogy annyira szereted az iffiakat,
Nem vészed eszedbe bába-vóltodat,
Es hogy meg ittad már iámborsagodat.

2. Istenben legyen minden remenség ed,
Bozgo szüböl legyen te könyörgésed,
Es jámbor házas társod ád teneked,
Ki mindennec felet szeret téged.

3. Igen álnac s-ravasz vagy te ez világon,
Czalárdsagod hires minden utzákon,
Egy balhát sem ér, a mi jó benned vagyon,
Azért semmi jót nem ád néked Isten.

4. Mint szinten hazadnal, igy utaidban,
Erdön, mezön és minden szállásidban,
Ió szerenczéd lészen kalmarsagodban,
Drága köveckel ne keresd azomban.

5. Rövid nap jámbor és jo feryed leszen,
De bizony kár, hogy tégedet el vészen,
Morgo természeted néki kárt tészen,
Hanem ha meg páltzáz igen erőssen.

6. Ez hólnapnál továb nem fogsz mulatni,
Te dolgodban nagyon kezdesz vigadni,
De társaidnac kel abban kedvezni,
Ottan ártalmodra nem fognac lenni.

7. Buyasagos szeretetedert ay néked,
Iáy, hogy minden kurvánac sęggét kened,
Ök minden marhádtol fosztnac meg téged,
Es kúldússá hagyván el mennec tölled.

8. Fiam, az meli wrhoz vagyon szándekod,
Hasznos lészen, hidgyed, már ott szolgálnod,
Mert nagy böven lészen onnét jutalmod,
Es mindenböl kedves lészen lakásod.

9. Also feledet te igen kémelled,
Nem sért meg wrad, nem kel azon félned,
Feyér lábaidat szépen ki teryeszszed,
Ha akarsz, hogy fiat czinallyon neked.

10. Ime, fiam, mit kel mondanom teneked,
Hengér által történnic te halálod,
Gonosz érdemedért gonosz fizetésséd,
Téry Istenhez, legyen ot reménséged.

11. Heu tars, ez emberröl eszt meg értheted,
Sockal iob néked távoly tölle lenned,
Nagy álnokságát te még nem ismered,
Sokat mond masról, de mind hazud neked.

12. Hidgyed, kiczid leszen ebböl te hasznod,
Hogy utodat mind továb továb halasztod,
Azért hogy ha károdat nem kevánod,
Dolgodért iob hamar utra indulnod.

13. Igyen-is az idöt soha se varyad,
Hogy el orzot marhádat meg találljad,
Söt, el is vés tölled mentöl iob marhád,
Egy kántorig sem vehed annac hasznát.

1107 ay jnéked

14. Vigadgyál, jó fiam, mostan szüvedben,
Semmi kétséged ne legyen beszédemben,
Az dolgodrol eszt vegyed eszedben,
Hogy néked igen nagy hasznodra lészen.

15. Nem sokat élhetz te-már ez világon,
Eletednec czac nyoltz holnapya vagyon,
Bár halálodhoz készüly minden módon,
Aszt se veld, hogy most egésséged legyen.

16. Fiam, Istenednec hálát adgy rayta,
Mert te juthatz meg valami papságra,
Holot gondot viselsz üres táskádra,
Mert szandekod lęszen más-fęle dologra.

17. Ió barátom, eszt fogadom neked,
Akar mennyi volna az te kénczed,
Soha nem telic abban kedved,
Hogy másénál nagyob lenne böczületed.

18. Hogy ha ez tellen jó szán út kezd lenni,
Ió leány, szép s kazdag legénhöz fogsz menni,
Ki veled eggyüt nappal fog szánkázni,
Eyel igen szepen raytad jargalni.

19. Edes batiyam, gonosz minden szerenczéd,
Mert az nagy orrodat igen fen kened,
Hasonlo akarnál wradhoz lenned,
Maga ollyan vagy, mint lyököt berhed.

20. Bátor mig elsz, mind szolgállyad ez wrat,
Mert akar hól keres, nem leled mását,
Soc pénzel rakodic meg nálla táskád,
Kedved szerént mindent tölle kévánsz.

21. Igen együgyü az te gondolatod,
De rövid nap telic be kévánságod,
Eszt az szerenczét igirem most néked,
Iobban lészen dolgod, hogy sem kévánod.

22. Szinten ugy tettzik nekem, te szep virag,
Hogy nem igen kedvel az iffiu mátkád,
Ió volna álnoksagát meg gondolnád,
Mert vigh kedvet soha nem mutat hozzád.

23. Mond meg, mire kel neked az szep feleség,
Iól tudod, hogy már nyomorgat az venség,
Aszt mondom, ha feleséged jó vólna,
Iffiabat keresne, ki kardolhatna.

24. Fiaczkám, jó engedelmesse lenned,
Mert az után soc pénzed lészen néked,
Hogyha feletöb es héában nem költed,
El hid, kis szekrényedet jól meg tölted.

25. Iob volna ama büdös felet ragnod,
Hogy sem czalárd kalmárkodással bánnod,
Mert az te feyed felette nagy bolond,
Mennyi rágszárt egy pénze' adnac, sem tudod.

26. Ió aszszony, jambor féryed lészen néked,
Iobbat sem kévánhatot volna szüved,
Azert kevelységedet le kel tenned,
Mert ha fel rugsz, nyilvan meg aláz téged.

27. Dolgodert feleteb töred feyedet,
Maga nem tölted azzal kedvedet,
Meg sem éri nagy töröködésedet,
Kár ebnec vetned feyer kenyeredet.

28. Ne veld remenségedet szeretödben,
Iay, legény, hidgyed, nem lehetz kedveben,
Es meg ielentem, mi árt néked ebben,
Im, társod eytet be gyülölségében.

29. [...]tol oltalmazlac, mint jo fiamat,
Ne szolgaly felette nagy wrakat,
Mert nem viszed fellyeb méltoságodat,
Nállok leled, ha keresed károdat.

30. Ió aszszonyom, ám légy bizonyos ebben,
Ne rughyad wradat öklelesęben,
Im, tenéked egy szép kis fiad lészen,
Kambsat vary néki, mert saytár deák lészen.

31. Nem akarsz gonoszságodtól meg szünni,
De rútúl fogsz ez vilagbol ki múlni,
Ha Isten raitad kezd boszszút állani,
El hid, hogy pokolba fog téged vetni.

32. Ez ember, az ki felöl gondolkottal,
Te-hozzád vagyon igen jó szándéckal,
Nincz néki szerelmesb egyeb nálladnál,
Vgy gondol veled, mint atyafiával.

33. Ez út igen ártalmas leszen néked,
Meg látod, hogy társod el árul téged,
Es nagy kissebsęgre jút minden ügyed,
Odá vesz miatta minden tisztesseged.

34. Edes attyámfia, jól ismerem róllad,
Hogy veszet marhádról vagyo' nagy gondod,
Nem szükseg arrol szorgalmatoskodnod,
Minden gondod nélkül maid meg találod.

35. Baratom, ha bantasodra nem vólnec,
Igen jó tanáczot néked adnéc,
Vgy, hogy szándékodtól mostan meg szünnél,
Minec elötte nagy szégyenbe esnel.

36. Tars, fogadgyuc, hogy meg iyesztlec téged,
Vagyoné hireddel, mind meg kel halnod?
Azért Istenben legyen bizodalmod,
Emberi talalt hütet már el kel hadnod.

37. Nem jo eckeppen mind vesztég heverned,
Es az kenyeret czak heában enned,
Iob volna rosz hütetö pappá lenned,
Lám, szinten gonosz emberi irástól feyed.

SYBILLA PHRYGIA

KILENTZEDIC

1. Wram, akarodé aszt meg érteni,
Mit az négy és három szöm fog mondani?
Rövid nap egy tisztre kezdnec szerezni,
Mely által nagy méltoságot fogsz nyerni.

2. Az jambor szolga nem illik te hozzád,
Nem böczülheted meg hü szolgála[...]
Igen meg kedvelted az budosokat,
Azért igen-is agh-ebül vészed [...]

3. Mindenben gondold meg tisztessęgedet,
Iamborságot szeres és böczületet,
Igy vesd szérenczébe reménsęgedet,
Es minden képpén be-tölti kedvedet.

4. Tars, bizony diczirem szolgalatodat,
De senki nem veheti hasznodat,
Kiért wrad meg adgya jutalmodat,
Dé nyilvan nem en, agh-eb vegye hasznát.

5. Emleközzel életednec mi-voltárol,
Embereknec külömb allapatyokról,
Meg ne vond magadat az szegényektöl,
Es örömed leszen minden gondidról.

6. Most gondolkottal egy embered felöl,
Bizony, igen szeret tellyes szüveböl,
Nem szóloc semmit hizelkedesböl,
Te ötet nem szereted oly jó kedvedböl.

7. Heu tars, neked leszen szép feleseged,
Minden marhayával készen vár téged,
De azért nagy gondot kel rá viselned,
Hogy együld rúttúl ne rostállyon teged.

8. Az wraság nem iutot most eszedben,
Es kazdágság nincz emleközetedben,
Mert te nem fogatz tanáczot semmiben,
Czak kárttya s-kotzka forog eszedben.

9. Kereskedéshöz szerentséd jó vagyon,
Hüven szolgál téged minden módon,
De hogy-ha hasznalni akarsz azon,
Most kezdgy hozzá, mert ideye vagyon.

10. Te aszszony, hamar sietz férhöz menni,
Talán kotzka jádzást keztel kévánni,
Vay ha tudnád, mint fog még dolgod lenni,
Eszt mondanád, ördögben kezdem hadni.

11. Semmit ne kételkedgyél te dolgodban,
Bizzál az Istennec nagy jó-voltában,
Esztendeig vary álhatatossagban,
Meg adgya néked, el hid bizonyában.

12. Iay, bolond, vallyon hól setál az eszed,
Hogy semmi dologra sincz czep kedved,
Minden valaki eszt hallya felölled,
Azonnal rudgyát el fordittya tölled.

13. Igen jó néked más wrhoz állanod,
Miglen vagyon alkolmatosságod,
Mert onnét lészen néked nagyob hasznod,
Es az wrnal-is sockal iob iutalmod.

14. Ió aszszony, igen könyörgesz szüved[...]
Hogy Isten néked egy fiat en[...]
De ismerem, leánt hordosz me[...]
Mert almos igen vakarhatná [...]

15. Hü vagy Istennec paranczolattyaban,
Szegenyeket segitesz nyavallyákban,
Es azért lészen bódog ki mulásod,
Es menyországban örök vigasságod.

16. Aszt tudod, hogy hü barátod az neked,
Valaki szép szoval beszélget veled,
En mondom, nem jó annak kedveskedned,
Czak mosolygat neki, és meg czal téged.

17. El indulhatz utra, ha vagyon kedved,
Most vagyon alkolmatosságod néked,
Czak dolgaidat szépen el rendellyed,
Elég penzed lészen s jó örökséged.

18. Fiaczkam, jó hirt mondoc en te neked,
El veszet marhádat maidan meg leled,
Nem szükség felettéb rayta keresned,
Im, egy ember házadhoz hozza néked.

19. Kezd el dolgodat, mikorban akarod,
Te szömeiddel nyilván meg látod,
Minden dolgodat szerenczével birod,
Tanáczomat-is, tudom, hogy meg köszöned.

20. Igazat mondoc neked nyilván arról,
Ne gondolkodgyál hoszszu életedröl,
Ió egésségedben feletéb bizol,
[...] vasárnap nem kelhetz fel ágyadbol.

21. Két dologban most bizonyossá tészlec,
Mert kellemés embernec ismertelec,
Tégedet egyházi tisztre szereznec,
Az után penig fö birová tésznec.

22. Az szerencze igen kedveze neked,
Ez tiszthöz hogy szerez vala téged,
De látom, immár el buczúzic tölled,
Vallyon mire jút még nagy kevélységed?

23. Szép leany, ha ven özvegy embert kedvelsz,
Aszt mondhatom, rövid nap férhöz mehetz,
Egy iffiu legent czak heában szeretz,
Mert nehéz faradnac az szép forgo tancz.

24. Bezzeg rest ember vagy te ez vilagon,
Meg utáltad az dolgot minden módon,
Azért méltán minden nagy szükse[...]
El fakad rayta szerencze meve[...]

25. Ha jámborúl wradat meg böczü[...]
Ió menyeczke, és szavát meg f[...]
Hidgyed aszt, bodog lészen m[...]
Es nagy aszszony modra na[...]

26. Haszontalan gond el fogta elmedet [...]
Hozzád nem illendö töri feied[...]
Vigyáz magadra, nyisd fel a[...]
Együld sárba eyted jó hir neve[...]

27. Igen tudhatnád szeretödnec kedvet,
Szüvében válo te-hozzád szerelmét,
Igazat mondoc ezben néked, hidgyed,
Vgy szeret ö téged, mint saját lelkét.

28. Szeret tehetnedé, tars, szép feleségnec?
Hasznát vehetneé restségednec?
Bizony szinten ugy kellesz szép feleségnec,
Mint a' szép drága gyöngy undoc disznonac.

29. Az wrasaghoz jó módot talaltal,
Kazdagsághoz-is jó kedvel iuthatnál,
Hogyha tisztedben szorgalmatos volnál,
Ió szerenczédben fel ne rugoszkodnál.

30. Az ki kereskedéssel akar élni,
Soc ravaszsaggal kel széllel budosni,
Affęle ravaszsag ninczen te benned,
Azért nem jó kereskedéssel élned.

31. Oh, te szép virag, vigadgy bár szüvedben,
Im, néked jó és jámbot wrad lészen,
Eggyüt laktoc ketten nagy szerelemben,
Kiért tü lehettek nagy böczületben.

32. Szanom ez szegeny jambor aszszony fiat,
Hogy igyen el czaltác tölle mátkáyát,
[...]szt tudá, hogy ö vészi maidan hásznát,
[...]e az kúrva másnac-is igirte farat.

33. Ne utáld meg szeretödnec jó kedvét,
Ne czeréld el hozzád valo szerelmét,
El hid, mind hozzád igazgatta szüvét,
Meg lásd czak, hogy tölled ki ne jelentesseç.

34. Az meg wrhoz te mostan szandekosztál,
Bátór soha hozzá ne kévánkozzál,
Sokat fogad, de mindent czalardsággal,
Segged telic, erszényed üressen áll.

35. Edes aszszonyom, legy jó remensęgbe,
Igen faratz wraddal egyetembe,
Kiért szép fiad lészen, Iános neve,
Ez világban forog nagy szerenczébe.

36. Nagyon üzed meg-is gonoszsagodat,
Nagyon tiszteled az rútt bálványokat,
Isten meg tudtá nagy pápás-voltodat,
Kiért az ördög meg ronttya nyakadat.

37. Barátom, fogad szót, mert nem vallasz kárt,
Aly czak imez emberhöz és vigyáz rád,
Meg ismered hamar hozzád szándékát,
Nem mondhatom meg nagy jó akarattyát.

SYBILLA TYBVRTINA

TIZEDIC

1. Istenért kérlec, aszt soha ne gondold,
Hogy most jó legyen útra indulnod,
[...] vizen kelletic által kelned,
[...]gy kárt vallasz, bar el hidgyed.

2. [...]m, el hadtad most az czuffsagot,
[...] marhádat igen ohaytod,
[...]ak oka az nagy latorságod,
[...] is biztatlac, hogy meg találod.

3. Egy dologra vagyon neked nagy gondod,
Abban áll, tudom, minden bizodalmod,
Hadgy békét néki, job lészen néked,
El hid aszt, ez utan igen meg bánod.

4. Ez világnac dolgat hamar meg tudhad,
Czak az Istent igen hüven szogállyad,
Nem jó soha vizben feredned, tudgyad,
Félö, hogy veszedelem esic raitad.

5. Pappa nem lehetz, semmit nem tanultal,
Iffiuságodban igen lator voltál,
Ily nagy dologra bár ne szándékozzál,
Te nem birod aszt gorombaságoddal.

6. Meszsze földre kel még neked budosnod,
Es soc félelmes helyeken forognod,
Az után lészen még czak bö jószágod,
Mely honnan származzéc, magad sem tudod.

7. Valamnit vagy jó aszszonyom dolgodban,
Soha wrad nem lészen, hidgyed nyilván,
Az emberec tartnac nagy méltosá[...]
Minnyáyan téged czélczapó[...]

8. Szerenczés mostan játékhoz [...]
Eleget nyersz, czak meg [...]
De másszor osztán nem j[...]
Együld czak ha[...]

9. Tars, miért nem akarsz wradnac hizelkedni?
Bizony egy fillyért-is sem fog fizetni,
Szép böczületedet vay mint irigyli,
Hü szolgálatodat meg sem köszöni.

10. Nagy gondolatod vagyon mostansággal,
Bé-tellyessited, de nagy faratsággal,
Es ha meg nem unod, föt hü lesz raita,
Igen édesden esic minden dolga.

11. Had el buyaságos szeretetedet,
Nem tölted azzal be szomyu kedvedet,
Az leány nyilván nem szeret tégedet,
Igen kevánnyá nagy kissebségedet.

12. Társ, am szép feleséged lészen neked,
Tökélletes, jámbor és hü embered,
De kápolnáyát jól meg kel szentelned,
Ha akarod, hogy el ne szökyéc tölled.

13. Baratom, jó szerenczes lész éltedben,
Felette bodog minden ügyedben,
Vdvar nyalakodo iffiusagodban,
Vndoc táska hordozo aghságodban.

14. [...] ha kereskedesre szandekoznal,
[...] szorgalmatossággal kalmárkodnál,
[...]d meg szómat, oly kazdagsághoz jutnál,
[...]gy mindén felöl hires neves volnál.

15. Oh leány, undoc, gonosz, vásot, rest vagy,
Bolond és ugyan semmire kellö vagy,
Valamely ember tégedet el vészen,
Bár kemény som-paltzát kezébe vegyen.

16. Tars, bar erössen forgolodgyál mostan,
Ne szányad faratsagodat dolgodban,
Másis törököszic azon dologban,
De te szerenczésb lész nállánál abban.

17. Sokat faratz szép leanyoc kedvekert,
Munkádat nem szánod szép szömélyekért,
Mégis sincz helyed nállod költségedért,
Téged czac szeretnec az huzuiért.

18. Iffiu gazdat vigh kedvel szolgálhatod,
Mert erszényedet pénzel meg rakhatod,
Vén embernec soha nem kel szolgálnod,
Hogyha te jó hir nevedet kevánod.

19. Gonosz, gyümöcztelen fa vagy, jó aszszony,
Ninczen wradnac benned semmi haszon,
Fáratsaga raytad mind czak heában,
Tenéked sohá-is fiad nem lészen.

20. Szorgalmatos légy és tüzöl ód ma[...]
Ne legyen por törö háznál laká[...]
Böczületre viszen nagy jámborsa[...]
Természet szerént lészen te halálod.

21. Ne bizzál édes beszedö emberben,
Foga által mosolygo személyben,
Tiszta eresztet lator ö dolgában,
Ninczen semmi hasznod barátságában.

22. Ez utodat tovab ne halaszszad,
Senki ellen tartássát bár ne fogadgyad,
Mert nagy hasznod lészen belöle, tudgyad,
Mindenüt jó szerenczéd lészen, hidgyed.

23. [...]d oda vagyon mar el veszet marhad,
[...] nincz haszon, hogy megtalálnád,
[...] gondviseletlen ember vagy,
[...]gyan akárom ez dolgot, mert rest vagy.

24. Latom, vagyon valamire szándékod,
Egy jeles dologra igen nagy gondod,
Istent kel abban segitségre hinod,
Es mindenedet jó végre szerezhed.

25. [...]gyha hoszszu életedet kevánod,
[...]ssęgedet igen akarod,
[...] hát nem kel udvarban szolgalnod,
[...] igen hamar idön kel meg halnod.

26. [...]yál, fiam, jó hirt mondoc néked,
[...] porból lészen fel-emelésed,
[...]ic már ügyed,
[...]

27. Mint az diszno rút, utálatos sarnac,
Azonképpen attad magadat torkosságnác,
Nincz hellye nállad az szép jámborságnac,
Lakása benned minden latorságnác.

28. Igen meg házasulhatnál, jó aszszony,
Látom, hogy feyedet igen töröd azon,
Várd czak egy wrnak reyád godgy[...]
Hogy veled agyában nyayaskodha[...]

29. Fiaczkam, bizony dolgot mond[...]
Hidgyed, besz[...]
Minden dolg[...]
Rövid nap mulva wrad el üz teg[...]

30. Czak drabantságban áll minden szeren[...]
Más fele rendre ne legyen szándékod,
Soc marhád, elég pénzed lészen néked,
Tarcz meg kartyara s-kurvákra [...]

31. Iól tudom, nem tettczik wrasagodn[...]
Hogy most ellene mondoc szánd[...]
Vgyan bár végét ves gondola[...]
Mert nagy kissebsęget szerz[...]

32. Mindenben kedvedet keres[...]
Mert nyilván szüve szere[...]
Még-is rakva czalard [...]
El hid, másunnan lészen fiz[...]

33. Soha nem kevanád az házasságot,
Mint ha nem szeretnél aszszonyállatot,
Mert az nagy gondviselés meg tartoztat,
Es kevés azzálékért hoszszu bánat.

34. Özvegy aszszont hogyha feleségül vesz,
Hid meg szomat, kazdag emberré lész,
Mert minden marhayát kezedbe bizza,
Es mikor akarod, el üted rayta.

35. Nem lész áros emberré, sem tanitová,
Hanem ha valami oly mészárossá,
Az ki az várost utzánként járya,
Es kéményit s-kamaraszékit tisztittya.

36. Két esztendö mulvan, hid meg beszédemet,
Ha éppen meg tartod szüzeségedet,
Szép jámbor legény el vészen tégedet,
Kiért meg szolgalod jó Istenedet.

37. Rút dolog te tölled nagy bolondságod,
Feleteb vagyon már gorombaságod,
Az, mihöz nem juthatz, aszt meg kevánod,
Használy vélle, im, mely siros az orrod.

SYBILLA KVMEA

TIZENEGYEDIC

1. Iffiu lévén, kérdésedre felelec,
Vay ki, jól tudom, minden szükség[...]
[...]
[...]

2. [...]
[...]
[...]
[...]

3. [...] aszszony, faratsagodat ne szannyad,
Wrad kardolását soha ne bánnyad,
Im, az Wr Isten mivel szeret téged,
Egy jó erkölczü magzatot ád néked.

4. Nem ismertem, társ, nálladnál gonoszbat,
Ez világon még nem láttam latrabbat,
Félec, hogy meg söpric egyszer hátodat,
El-is kel veszned buyasagod miat.

5. Vgy nem kedvelnec battyad, nénéd, hugod,
Vgy nem szeret téged egész rokonsagod,
Mint az személy, kiröl vagyon gondod,
Ö utánna lészen nagy vigassagod.

6. Ne emlegesd most utra menesedet,
Kérlec, arra ugyan ne vesd feyedet,
Nyilván meg rövidited életedet,
[...] feltem [...]t temetesedet.

7. [...]
[...]
[...]
[...]

8. [...]
[...]
[...]
[...]

9. Sokaig élhetz ez világon, tudgyád,
Czak paráznaságtol magadat óyad,
Más ember feleségeт ne szeressed,
Hogy wra miat el ne eséc feyed.

10. Látom, tars, nem téged illet az papság,
Mert igen kedves nállad az buyaság,
Benned lakic czak gonosz faytalansag,
Nem ismerszic te-raytad semmi joság.

11. Vdvari tisztben lészen foglalasod,
Koplalásod utan nagy tisztesség ed,
Czak lator ne legyen osztán az ügyed,
Méltoságban magadat fellyeb viszed.

12. Kar, jó aszszony, fęri-nelkül kel meg halnod,
Kévánsagodban ninczen semmi hasznod,
Hanem ha egy gonosz latort szeretnel,
Kit az akasztofatol meg mentenél.

13. Lám, egy czep jó erkölcz te benned ninczen,
Iámbor embert illendö szined sinczen,
Az szerencze tégewd el kerül [...]
Mert adomány [...]

14. Iob neked [...]
Jó borral, [...]
Hogy sem [...]
Vizet inn[...]

15. Soc gondolattol ugyan sarga szined,
Czac egy dolgot igen keván az szüved,
Prokátor által aszt nyilván meg szerzed,
Mert wrad meg engedi aszt tenéked.

16. Nagy gondban forogsz te most egy szömélyért,
Sokat késértész meg az ö kedveért,
Maga mindenüt gonoszt szól felölled,
Iszonyu dolog az, mint szeret téged.

17. Az ket s három szem egy jó tanácz neked,
Öszszel felesęgedet haza vigyed,
Mert télben az nagy derec hidegségben,
Melegb ketten hálnatoc égy ágyban.

18. Hitván munkásnac ismerlec en téged,
Nyilván azért is kúldússá kel lenned,
Soha nem lészen semmi marhád néked,
Akaszto fatol nyakadat örizzed.

19. [...]odat meg müvelheted,
[...]
[...]
[...]

20. [...]
[...]
[...]
[...]

21. Ió tanáczából egy aszszony embernec,
Meg halgattatic könyörgése szüvednec,
Azért ne engedgy veszteg heverésznec,
Hogy más eleit ne vegye dolgodnac.

22. Igen roka modra tartod magadat,
Még-is nem ismerheted meg mátkádat,
Mindenüt czuffollya horgos orrodat,
Nevetségre vitte minden dolgodat.

23. Ez embert bator szüvel te szolgallyad,
Es jámbor gazdaszszonyát is tisztellyed,
Mert mind ketten igen kedvelnec téged,
Es nem kiczid haszon lészen onnat néked.

24. Aszt ismerem en róllad, jó aszszonyom,
Neked szép leányod lészen, aszt vallom,
De nem el sokáig, aszt nyilvan tudom,
Nem éred aszt, hogy neked szolgálhasson.

25. Io atyámfia, aszt tudni akarod,
Mint lészen ez világbol ki-múlásod?
Vénségedben történnic te halálod,
Es az [...] podágra foyt meg téged.

26. Az, kiröl gondolkodol, hid meg szómat,
Szüve szerént kévánnya minden jódat,
Bizvást benne vessed bizodalmodat,
Es el veheted az hús azzalékyát.

27. [...] tanaczul, el hadgyad szándékod,
[...]enczétlen leszen az utod,
[...]rá mégy, jól tudom, meg bánod,
[...] mondom meg, ki töric az lábod.

28. [...]t marhád forog eszedben,
[...]c között keresd az pintzében,
[...]eled, ha keresed hevenyében,
[...] mondom, világosságban ninczen.

29. [...] leszen ez te gondolatod,
[...]z legyen minden bizodalmod,
[...]berektöl gondolt Istent ne szeressed,
Kévánságodat mert be nem tölti néked.

30. [...] gyontato paphoz sies hamarsággal,
Nagy latorsagodbol hamar ki gyonyál,
Mindenüt melletted vagyon az halál,
[...] utánnad jár mérges kássáyával.

31. [...]teltesd fel magad, pap köntöst vegy reyád,
[...] lészen plebánosságod,
[...]öz jusson buzgo könyörgésed,
[...] ennél jobbat ad ö tenéked.

32. [...]agban igen keztel bizni,
[...] te meg hizni,
[...]kor vallani,
[...]gre jutni.

33. Hugom, kész légy hozzá, aszt mo[...]
Im, maid végeznec valamit [...]
Mert egy jámbor akar kére[...]
Annac adnac, szomat bár e[...]

34. Az mint [...] szerent [...]
Szerenczét en néked nem [...]
Hévolkodásra-is azért se[...]
Czak az, munkáid kár n[...]

35. Vigyaz és szorgalmatos leg[...]
Szolgalatodért jó fizet[...]
Wrad untalan [...]
Hogy [...]

36. Gon[...]
[...]
[...]
[...]

37. [...]
[...]
[...]
[...]

TELEGDY KATA

14.

TELEGDY KATA LEVELÉNEK VERSBETÉTEI

Mint az gyöngyhalászok,
mikor ű hálójok
gazdag szép prédával,
megtelik gyöngyökkel,
azok között alig hiszi örömiben,
melliket kaphassa,
tegye kebeliben.

[Az vagy] Mint az szép parlagon
sétáló [kis] nyulakat,
kik nagy mulatsággal
vadásszák ebekkel,
mikor félísekben
egynehányat látnak,
víletlen találnak
ű nagy örömökben
nem tudják hamarbban,
melliket költhessík,
indítsák űzísben.

Az vagy csak házunknál
(tudom, voltál annál),
mikor kertecskémbe
megyek be kedvembe,
hogyha megtekintem,
melyeket két kezem
ültetett vagy vetett
az sovány homokban,
nem tudom, melliket
szakasszam elébben

*

Szíp csergő patakú,
gyönyörű folyású,
minden szíp füvekkel,
fákkal, virágokkal,
zúgó, csorgó folyás
mellett sok szép szavú,
kiterjedt szép *szárnyú*,
és gyönyörködtető
fákon nagy élesen
szóló madarakkal,
megékesítet*tett*
forrással, szép kúttal,
mint egy áldozattal,
holott firedjenek,
tisztelvín [szép] barlanggal.

*

Noha az szíp forrás,
firedís, tisztaság,
erdei szép barlang,
hegyeken-völgyeken
mulatság, nyájasság,
nem Pallast, Minervát
hanem csak Dianát,
illet[i] mint asszonyát.

Mert Pallas, Minerva,
ezt minden jól tudja,
kulcsos városokat,
laknak szép várakat,
erdőket, hegyeket,
völgyeket, mezőket
nem járnak, búdosnak,
hanem Dianának,
mint nagy fű vadásznak
az ű seregivel,
Hamadri nimphákkal
engedték lakóul,
mint attyok fiának.

BEYTHE ISTVÁN

15.

A CSEPREGI ZSINATRÓL VALÓ HISTÓRIA

1. Néked, Magyarország, egy éneket mondok,
Kinek urak mássát még nem hallottátok,
Jeroboámról és Amaziásról szólok,
Ámós prófétáról csoda példát mondok.

2. Az *Jeroboám Salamonnak* szolgája, 1. Reg. 11.
Országának adóbeszedő ravója,
Mint egy nagyságos úr, olyan az országban,
Erős, hadakozó, híres ez világban.

3. De ennél is Isten feljebb magasztalá,
Mert Achija által királlyá választá,
Salamon országát hogy kettészakasztaná,
Tized részit szintén őnékie adná.

4. Az Achija által így szóla az Isten:
„Megbüntetem az én népemet, én Isten,
Mert el nem szenvedem, úgy legyen igaz Isten,
Azért, hogy engemet elhagyott az én népem.

5. Sidoniusoknak bálvány istenének,
És a moabiták bálvány istenének,
Az Ammon fiai bálvány istenének,
Ennyi bálványoknak mert szolgálni kezdének.

6. De noha nem veszem mind el Salamontól,
Salamon fiától, Roboám királytól,
De nem adok többet, hanem csak Judától
És akik származtak az Benjámintól.

7. Juda nemzetségét mert kiválasztottam,
És a többi közül én magamnak hattam,
Hogy Hierusalemben vélek ennen magam,
Meg is ismertessem, és tiszteltessem magam.

5 Jeroboámnak Salamon

8. Néktek csakhogy amit immár parancsoltam,
A Moyses által amely törvényt adtam,
Azhová minemű tiszteletet hattam,
Arra rá vigyáztass, hogy meg ne bántassam.

9. Állandó leszen így, higgyed, királyságod,
Híred, neved lészen és nagy méltóságod,
És tíz nemzet lészen az te királyságod,
Senki el nem veszi az te koronádot."

10. De mint esék dolga az Jeroboámnak,
Az Salamon király vitéz szolgájának,
Az Istentől rendelt felséges királynak,
Lőn nagy haragja rá Salamon királynak.

11. Azért el kelleték menni más országban,
Futa király előtt Egyptom országban,
Kinek haláláig marada Egyptomban,
Pharahó királynak az ő udvarában.

12. Salamon halála után hazajővén,
Az Izrael népe úgyan érte küldvén,
Roboám immáron akkor király lévén,
Az király székben atyja helyében ülvén.

13. De mikor királynak az Izrael népe
Őt nem szeretnéje, lőn egy nagy gyűlése,
Roboám királynak mert kegyetlensége,
Elviselhetetlen vala nehézsége.

14. Ím azért követet küldének hozzája,
Kérvén Izraelnek minden sokasága,
Hogyha őfelsége azt felfogadnája,
Nyomorúságokat hogy meggondolnája.

15. Nagy summa adóját és sok szolgálatját
Mert az ő atyjának ő nehéz igáját,
El nem viselhetnék kemény sarcolását,
És megmondhatatlan ő sok kívánságát.

16. Azért őfelsége ha azt cselekedné,
Hogy valamennyire megkönnyebbítené,
Az sok szolgálatot ha megkevesebbítené,
Az adót is hogyha megkevesítené:

17. Drága nagy jó néven mind az ország venné,
Szolgálatjukat őfelsége is venné,
De ha őfelsége ezt nem cselekedné,
Végre ez nemzetség neki meg nem köszönné.

18. Azért hallván a király vén eszes tanácsit,
Hivatá mindjárást atyja tanácsosit,
Az népnek véneit, eszeseit, bölcseit,
Hogy erre őnéki mit kellene felelni.

19. Szólanak mind egybe és mondának néki:
„Tartozol e népnek engedni s szolgálni,
Törvényt, igazságot mindennek szolgáltatni,
És így a jobbágy is jobb kedvvel fog szolgálni."

20. De vének tanácsa nem tetszik királynak,
Szóla azért hamar ifjú tanácsinak,
Az kevély ifjaknak, csélcsapó hazugoknak,
Kik gonosz tanácsot adának királynak.

21. Így felele azért király követeknek,
Szavokat fogadván az hízelkedőknek:
„Én még atyámnál is titeket jobban verlek,
És sokkal annál is többre erőltetlek."

22. Nem tetszék az válasz a tíz nemzetségeknek,
Azért a királytól ők pártot ütének,
Visszavonást, nagyot az országban szerzének,
Más királyt maguknak ők is emelének.

23. Az Jeroboám lőn Izrael királya,
Rechabeám hogy volna Judának királya,
Az Amaziás lőn Jeroboám papja,
Ki ellen az Ámós próféta támada.

90 Roboám

24. De hallj csoda dolgot: immár az országban
Két király támada egyik a másikra,
Egy országban mert egy király elég volna;
Azon elijede Jeroboám magában.

25. Azért így gondola hamar ő dolgára,
Egy gyűlést hirdete hamar országában,
Hogy az hit dolgáról módot és törvényt szabna,
Kiben minden ember őalatta maradna.

26. S szóla az országnak ilyenképpen, mondván:
„Jéruzsálem tőlünk, látjátok, távol van,
Sokban telik néktek annyira följárván,
Áldozni akarván és ott imádkozván.

27. De én, ihon, jobbat mondok, halljátok meg,
Kérlek jó híveim, hogy fogadjátok meg,
Hasznosb ez tinéktek, kérlek, hogy higgyétek meg,
Amit én tinéktek mondok, értsétek meg.

28. Ihon én két borjút aranyból öntettem,
Mindeképpen szépen megékesítettem,
Nagy sok kincsem ettől én nem kéméllettem,
Ezt én mind a kettőt tinéktek öntettem.

29. Az egyiket Dánban, másikat Béthelben
Helyheztettem szépen, úgymint közitekben,
Hogy ezek legyenek az Isten képiben,
Az ki Egyptomból kihoza béké*ben*.

30. Szólok majd ezennel Amaziással is,
Béthelben és Dánban az több papokkal is,
Nem gondolok semmit az prófétákkal is,
Kik Jéruzsálemben laknak s tanítnak is.

31. Járjon minden ember csak Béthelben s Dánban,
Ezután ne menjen senki országomban
Föl Jéruzsálemben, az Isten templomában,
Itt is azon Istent megtalálni Dánban.

116 békével

32. És egyenlőképpen tisztelhetni itt is,
Mint Jéruzsálemben, itt is, Béthelben is;
Ott az frigyládánál, itt a borjúnál is,
Mert, nám, mindenütt van, hát jelen van itt is.

33. Reménylem is bizony, hogy még az Isten is
Fogja nagy jó néven venni éntőlem is,
Hogy majd oltárokat és szép kápolnákat is
Rakatok mind hegyen, völgyön, fák alatt is.

34. Oda mindennemű ünnepet is szerzek,
Egyházi szolgákat, papokat is szerzek,
Köztük törvényeket, egyezséget is szerzek,
Kinek először is subscribálni kezdek.

35. Bizonyságim vagytok erről, urak, nékem,
Hogy én ezt a hitet nem újonan költöm,
Hanem ama régi szent atyáktól veszem,
Akiket akarok mind holtig követnem.

36. Olyan legyen a mi istentiszteletünk,
Mint az Egyptomban és pusztában éltünk,
Holott borjúképet aranyból öntettünk,
Ki előtt áldoztunk és ott imádkoztunk.

37. Ám akárki lássa, akármit kövessen,
Ebben ha országunk egyezségben leszen,
Sehonnan bántásunk ellenségtől nem leszen,
Több országokkal is egyezségben leszünk."

38. Mikor a gyűlésben ezt Jeroboámtól,
Meghallották volna urak a királytól,
Lőn egy nagy zöndülés mind a sok uraktól,
Kiből következék ilyes dolog azoktól.

39. Némelyek mondának az Jeroboámnak:
„Méltó kívánsága vagyon nagyságodnak,
Azki nem állana ez jó királyságnak
És nem subscribálna ennek a vallásnak,

40. Az Jeroboámnak ellensége legyen,
Az hamis vallású, hamis hitű legyen,
Ha predikátor is, az is eretnek legyen,
A mi országunkban kenyere ne legyen.

41. De még maradása és háza se legyen,
Még akit adtunk is, nám anélkül legyen,
Mert a mi vallásunk ugyanazon legyen,
Valamit a király mondott, mind úgy legyen.

42. Azért, ím, mi készek vagyunk subscribálni,
Kezünk írásával megerősíteni,
Szükség leszen melletted feltámadni,
Aki nem akarna ennek subscribálni."

43. Sokan hogy ezt hallák, megszomorodának,
Szívükben, lelkükben megháborodának,
Az égben tekintvén felfohászkodának,
És nagy keservesen könnyhullatva mondának:

44. „De mi dolog, uram, felséges Úristen,
Hogy ezt elszenveded ilyen békességben,
Ím, akik ezelőtt valánk nagy egyezségben,
És nagy szeretetben, hitben, békességben,

45. Ím, majd egymás között esünk gyűlölségben,
Az igaz bíró felől esünk majd kétségben,
Mert az Jeroboám van nagy tévelygésben,
Csaknem rettenetes nagy eretnekségben.

46. Amely borjúképet egyiptombéliek,
Azután a zsidók, a pusztabeliek
Csináltak, imádtak, kiért elvesztenek,
Országok, városok kiért sokat vesztek,

47. Szintén ugyanazont majd még felépíték,
Annyira, hogy úgyan még azt is hirdeték,
Hogy ismég a régi tévelygést előveszik,
Ha ezt kedvük szerint véghez nem vihetik.

48. Igaz Isten, ki vagy seregeknek ura,
Te tisztességednek megoltalmazója,
Úgy légy, igaz Isten, légy ennek rontója,
És megbüntetője, aki ennek oka!"

49. Ezzel Jeroboám semmit nem gondola,
Noha sokat ilyent fülével hall vala,
Mert az ördög szintén megvakította vala,
Hogy az igazságnak helyt nem adhat vala.

50. Rágondola azért az ő dolgára,
Bízá minden dolgát Amaziás papra,
Egy tudatlan, bolond, Béthel-beli papra,
Ki méltóbb volt volna disznópásztorságra.

51. Ennél bolondabbat, nám, ember nem látott,
Mert a prófétáknak az ő írásokat,
Oly igen gyűlöli prédikálásokat,
Hogy eretnekségnek mondja mindazokat.

52. Csuda, a magáé mely nagy szépnek tetszik,
Maga mint tar varjú, úgy kakukdogálik,
Emberek mindenek csak csúfolják, nevetik,
De Jeroboámnak oh, mely igen tetszik.

53. Ennél rosszabb dolog, jobbat nem illetett,
Zsák meglelé foltját, ugyanilyen kellett,
Követet király is jobbat nem érdemlett,
Szégyent mert nagyobbat vallani nem kellett.

54. Szólítá azért ezt, s mond a király néki:
„Hamar az én szómmal egy gyűlést kell tenni,
Az papokat reá mind be kell gyűjteni,
Az hit dolgát köztük el kell igazgatni.

55. Nálam mert tudva van, hogy vannak oly papok,
Kik nem prédikálják azt, amit én vallok,
De ihon egy könyvem vagyon, akit vallok,
Azoknak is ide kell subscribálniok.

56. Azki pedig ide nem akarna írni,
Nem gondolok vele, nem kell erőltetni,
Csakhogy ha valaki nem akar subscribálni,
Jószágomból azon mindjárt ki kell adni.

57. Dánban, akár pedig Béthelben gyűljetek,
Akár Bersabában, Gilgálban gyűljetek,
Ott mindenikében én városomban lesztek,
Étel-ital nélkül nem is szűkölködtök.

58. Az könyvet pediglen oda vigyed veled,
Kérlek, hogy házadnál otthon ne felejtsed,
Mint a két szemedet, aztat úgy őrizzed,
Mint kit több urak is immár bévettenek.

59. Sehol Izráelben oly hercegség nincsen,
Sehol oly vármegye, oly pap, barát nincsen,
Ebben a kis könyvben kinek a neve nincsen:
Eretnek, akinek neve itt nem lészen.

60. De annak fölötte, ládde, mi van ebben,
Mózes írása, árnyéka van ebben,
Nagy sok bálványozás eretnekség ebben,
Kancsa, ostya, kelyhe, kurva köcöléje.

61. Igaz, hogy mindebben immáron vég volna,
Mert, Istennek hála, a nap fölkölt vala,
De senkinek senki azt ne mutogassa,
Hanem minden csak ezt a könyvet prédikálja.

62. Ím, ha véghezviszed, haszna, ím, ez lészen:
Jövödelmed néked Béthelben nagy lészen,
És az igazságnál sokkal hasznosabb lészen,
Mind néked s mind nékem sokkal is jobb lészen.

63. Ez előtt is nekünk csak ez kellett volna,
Országunk lett volna, nagyobb is lett volna,
Minden tudatlan pap becsületben lett volna,
Bár Hierusalemben tanulni ne ment volna."

64. „Ráfelelek – mondja az Amaziás pap –,
Ebben az országban sohol nem lesz oly pap,
Ki ezen a könyvön nagy örömest nem kap,
Mert kegyelmességén nagyságodnak nem kap."

65. Egy gyűlést hirdete hamar Amaziás,
Kire mindenfelől lőn oly nagy kiáltás,
Hogy a magas égben felhata a kiáltás,
Mert e lőn a gyűlés igen nagy botránkozás.

66. Csoda nagy haraggal szeme elmeresztvén,
Füle mint szamárnak vagyon leeresztvén,
Morog ő magában bejövén a gyűlésben,
A Béthel-beli pap, Amaziás követségben.

67. Ennek a haragja oly, mint a medvének,
Nem kell haragjában semmi ő kedvének,
A papok előtte mindnyájan felkelének,
Legfő helyt őneki mindjárt engedének.

68. Szólni amint tuda a gyűlésben, monda:
„Tudjátok-e papok, mi lennénk az oka,
Hogy most ide gyűltünk Béthel városába,
Ez az én kegyelmes uram parancsolatja.

69. Isten a ti apró sok scholáitokat,
Elvesztette volna predikálástokat,
Nám, én elbúsulék, hogy szót nem fogadtok,
Bizony megakadtok, tanítlak, ha kezemben akattok.

70. Ám az én kegyelmes uram városában,
Elpusztult a schola Béthel városában,
Oly igen haragszom, hogy minden faluban
Oskolát tartotok itt a tartományban.

71. Nem akarom azért, hogy minden faluban
Mesterdeák légyen ebben az országban,
Hanem csak fő-fő kerített városokban,
A Hierusálemben és Béthelben, Dánban.

72. Oh mely igen bánom az prófétákat,
Hogy prédikáljátok az ő írásokat,
Mintha már valamit ti ahhoz tudnátok,
Abból is megtetszik, hogy eretnekek vagytok.

73. Senkitől énnekem nem kell ebben félnem,
Sem pedig Istentől, ördögtől rettegnem,
Amit én akarok indítanom, kezdenem
Mert az Jeroboám kegyelmes uram nekem.

74. Ihon ezt a könyvet, papok, látjátok-é?
Vajon kié légyen, papok, tudjátok-é?
Ennek az ő hírét, papok, hallottátok-é?
Ez az én kegyelmes nagyságos uramé.

75. Oly hit, oly tudomány, oly vallás van ebben,
Hogy tévelygés semmiféle nincsen ebben,
Hogy mi kicsiny van is, eltűrhető ebben,
Azért, csakhogy legyünk mindnyájan egyezségben.

76. Azt hagyja a király és azt parancsolja
Mindeniteknek, akik laktok jószágában,
Sőt azon kívül is, kik birodalmában,
Vagytok szerint-szerte egyházi szolgálatban,

77. Nosza, hogy mindjárást ezt aláírjátok,
Az ő vallására, hitére álljatok,
A községet is hogy mind így tanítsátok,
És Hierusalembe fel ne bocsássátok.

78. Nem erőltet senkit uram őnagysága,
Csak kér benneteket és int őnagysága,
Hogy keze írását vesse csak alája,
Aki jószágában akar maradnia.

79. Ennek több urak is immár subscribáltak,
Egyiptom országban papok akik voltak,
Osztán a pusztában atyáink kik voltak,
Ennek mind fejenként még akkor subscribáltak.

302 laktok a jószágában

80. Senki közülök is magát ki ne vonja,
Valaki közülük, hogy nem subscribálna,
Mert valaki ennek ellene ám mondana,
Nem lészen királynak soha bizony barátja."

81. Lehajtják mindnyájan papok a fejeket,
Némelyek az égben felveték szemeket,
Mert megkeseríté ez az ő szíveket,
Monda azért egyik, úgymint őközülök:

82. „Énnekem nem tetszik, Amaziás uram,
Megbocsássa nékem szentséged, jó uram,
Az oskolák felől mit mondtál, jó uram,
Az prófétákról is valamit mondál, jó uram."

83. Oh, annál is inkább mind elharaguvék
Az Amaziás pap, monda: „Ím, mint veszék,
Nem gondolok vele, mert róla ha tehetnék,
Papot és deákot vágni, ölni nem szánnék."

84. Neki immár, aki szólni kezde, mondá:
„Szentséged a könyvről pedig amit monda,
Mi, akik lakozunk az úrnak jószágában,
Egyebet se merünk cselekedni abban.

85. Ha szintén ezelőtt mást prédikáltunk is,
Lelkiesméretünk, ha most vádolna is,
De a Szentírással ha szintén nem egyez is,
Semmit nem gondolunk úgyan ezekkel is.

86. Azért, mert hogy nem mint az úr jószágából,
Hogy nem elbújdosnánk az ő jószágából,
És kiesnénk ilyen hasznos plebánusságból,
Mi nem vonogatjuk kezünk subscribálástól.

87. Régen, hogy lakott volt Juda országában,
Göncön, az Alföldön egy plébánusságban,
Isten bizonyságom, ki lakik mennyországban,
Én soha nem voltam ilyen hamis vallásban.

88. De hogy Isten hoza az úr jószágában,
Jeroboám király fényes udvarában,
Látám, hogy előbbi én igaz vallásomban,
Nem kellek királynak, abban a tudományban.

89. Ugyanakkor mindjárt abból én kiválék,
Egyszer kedve szerént hogy én prédikálék,
Vallásom az úrnak őnagyságának tetszék,
Hála az Istennek, avval én nagy jól járék.

90. Szépen mindjárt engem megajándékoza,
Örökséget, házat és jószágot ada,
Ilyen jámbor úrnak ki ördög nem szolgálna?
Add ide a könyvet, hadd írjak alája!"

91. Némelyek pediglen mondának a gyűlésben:
„Mi nem subscribálunk ebben a jó könyvben,
Amaz egyiptomi sötétség vagyon ebben,
Kiből régen minket kihozott az Úristen.

92. Ami szegény régi atyáink e pusztában,
Mikor valának még nagy homályosságban,
Ilyen dolgot azok szegények a pusztában,
Áron pap mikor volna delirálásban.

93. De Mojzes mikor lejöve a hegyről,
Szóla Áron pappal, kit megfedde erről,
Hogy elfeledkezett Isten törvényéről,
Azért ám a borjút eltörlé ez földről. Exod. 32.

94. Azért is az Isten népét megbünteté,
Mert a bálványozást el nem szenvedheté,
Azért is titeket nagyon meg nem verne,
Nem lenne az Isten igaz, hogyha elszenvedné."

95. Semmit ennél többet ám nem mondhatának,
A gyűlésből mindjárt kitaszíttatának,
Akik a könyv alá kezekkel nem írának,
Az úr jószágából nékik búcsút adának.

96. Dicsőíték ezek fölszóval az Istent,
Bizonyságul hívták az mennyet és földet,
Hogy készek elmenni inkább mindenönnént,
Hogynem mint bevenni ezt az átkozott könyvet.

97. Ingyen, mert Istennek sokkal jobb engedni,
Hogynem mint embernek ilyen kedvét tenni,
És az idvességes tudományt eltitkolni,
Végre is miatta osztán kétségben esni.

98. „Felséges Úristen, titkoknak tudója,
Szíveknek, veséknek vagy általlátója,
A botránkozásnak, látod, nem vagyunk oka,
A parancsolásnak is nem vagyunk indítója.

99. Ez amit megmondott az Istennek fia,
Hogy oly botránkozás jön még e világra,
Hogy a választottak, ha lehetséges volna,
Kétségben esnének, tévelygésnek miatta. Matt. 24.

100. Ráfelelt arra is az Istennek fia,
A botránkozásnak hogy aki lesz oka,
Jaj, mert el kelletik annak kárhoznia,
Judással örökkén pokolban kínlódnia."

101. Ezt hogy Jeroboám hallá, megbúsula,
Mert az Amaziás már jobban fúdalja,
Az ajakát tél-túl úgyan harapdogálja,
Kik nem subscribáltak, erősen búcsúztatja.

102. Nagy sokan a hívek, akik a borjúnak,
Nem hajtottak térdet eddig még a Bálnak,
Ezt hallván Istenhez felfohászkodának,
Átkozzák oly igen fejét a királynak:

103. „Csak egy óráig is, Isten, ne éltessed,
E fejében inkább megverd, elveszessed,
Hogyha meg nem térend, ezent megbüntessed,
Úgy légy igaz Isten, hogy el ne szenvedjed!"

104. **M**ár akiket számkivetének, búcsúzának,
Sírva az országban té-tova bujdosnak,
Ha valahol szállást és helyt találnának,
De ott az országban helyt nékik nem adának.

105. **I**hon ez volt, amit az Istennek fia
Megjövendöllött volt, hogy néki szállása,
Az ő híveivel e földön hajléka
Csak annyi sem lenne, hová fejét lehajtsa. Joh. 16.

106. **T**iteket kivetnek, és ugyan kirekesztnek,
Üldöznek, kergetnek, de még meg is ölnek,
Avval, hogy Istennek áldozatot tennének,
Megmondta a Krisztus ezt az ő híveinek.

107. **Ő**tet, mert az Atyát, sem engem, ő szent fiát,
Az két természetben egy személyem voltát,
Az két természetnek elválhatatlan módját,
Nem ösmerik igaz tiszteletemnek módját.

108. **L**átják azt mindenek, hogy sírtok és zokogtok,
Mintegy gyermekszülő asszonyi állatok,
Mert eljött tinéktek a ti végórátok,
De leszen oly idő, hogy örömre változtok.

109. **D**e bezzeg ugyanez a ti koszorútok, 2. Tim. 3.
Valakik kegyesen élnie akartok,
Kiért hervadatlan leszen koronátok, 1. Pét. 5.
Ha az igazságban mindvégig megmaradtok. Matt. 24.

110. **Ö**rülnek oly igen az Amaziások,
Velük egyetemben az Jeroboámok,
Hogy széjjel bujdosnak sok predikátorok,
Kik nem akarának velek subscribálniok.

111. **S**zent Dávid azt mondja egy dicséretiben: Psalmo 32.
„Örüljetek ti is a nagy Úristenben,
Akik dicsekedtek szívetekben, lelketekben,
Mert nem hágy az Isten semmi szükségtekben.

112. Énrólam valaki (Krisztus is azt mondja) Matth. 10.
Fogadást nem tészen, ha ki reáfogja,
Én is vallást tészek arról szent országomba,
De ha megtagadand, megtagadom mennyországba.

113. Ne féljetek attól, ki csak testekkel bír,
Lelketekkel pedig egy mákszemet sem bír,
Féljetek de attól, aki mindenekkel bír,
Ki még a pokollal és ördögökkel is bír.

114. Gyűljenek egyben bár királyok, fejedelmek, Psalmo 4.
Tanácskozzanak bár és fenekedjenek,
De hiában valót, lássák, ne végezzenek,
Mert ők az Úr ellen semmit nem tehetnek.

115. Ennek ő haragja olyan, mint oroszlánnak,
A pálcája olyan, kit vasból csináltak,
Kik tisztességében ekképpen praktikálnak,
Mint a föld fazekak, össze úgy rontatnak.

116. Mondjam az Istennek immár egy csuda dolgát,
Ki megoltalmazza az ő igazságát,
De megfeddi, el is veszti a bálványozást,
Mind Jeroboámot, mind pedig Amaziást.

117. Parancsolá Isten hamar az Ámósnak, Ámós 1.
Ki csorda pásztora vala *Tekoá*nak,
Az Izrael földén egy szegény falucskának,
Hogy felkelvén, hagyna békét a pásztorságnak.

118. Régtől fogva, mert az Izraelnek népe,
Elszakadott volna tőle az ő népe,
Jeroboám pedig és Amaziás bűne,
Azért predikálna ezeknek ellene.

119. Ám nem mere Ámós egyebet tenni benne,
Azért hogy felkele, elméne Béthelbe,
Kezde predikálni oly igen ott Béthelben,
Hogy kimene hamar Amaziás fülébe.

467 Technának

120. Ezért az Amaziás hallván elijede, Ámós 7.
Hamar a királynak titkon elizene,
Mondván, hogy az Ámós összeesküdt ellene,
Kezének miatta hogy meghalni kellene.

121. De annakfölötte hogy még Izraelnek is
El kellene veszni, meg az országnak is,
Kinek tanítását nem viselheti a föld is,
Hamar azért vegye elejét a király is.

122. Igen hamar hogy megfogassa s megölesse,
Vagy mint eretneket tűzre ítéltesse,
Vagy pedig a fejét érette elüttesse,
Hogy ellene eztet merte cselekednie.

123. Csuda mester, higgyed, a pokolbeli ördög,
Csuda, ha hazudni nem tudna az ördög,
Ím miképpen csélcsap és hazud az ördög,
Ámós prófétára ím mit fog az ördög.

124. Tudniillik, hogy már a királyt fenyegetné,
Hogy fegyverrel őtet ő maga megölné,
És az országot is elrablaná, vesztené,
Maga ezt az Isten igéjéből meríté. Ámós 5.

125. Imitt pedig Amaziás, ahol azt mondja,
Hogy Ámós próféta oly hitet vallana,
És tudományt olyat hirdetne s prédikálna,
Ki miatt az ország elveszne, elpusztulna.

126. Olyan, mint a zsidók és az írástudók,
Mondják vala régen a farizeusok:
„Eljőnek messzünnen – úgymond – a pogányok, Joh. 11.
Akik elpusztítják a mi városinkat,

127. Porrá teszik a mi drága szép templominkat,
Ha magát a Krisztust és a tanítványokat,
Predikálni hagyjuk az apostolokat",
Holott sőt emiatt veszték el országukat.

128. Oh mennybéli Isten, te vagy mi bizonyságunk,
Hogy a büntetésnek okai nem vagyunk,
Reánk jövendőnek, kit szemeinkkel látunk,
Noha nagy méltatlan így szidalmaztatunk.

129. Ennek sőt okai az Jeroboámok,
Vélek egyetemben az Amaziások,
És az ő dögletes hamis tudományok,
Részegeskedések és bálványozások.

130. Nem telék bé kedve Amaziás papnak
Jeroboám király mert Amaziásnak
Nem fogadá szavát és intését papjának,
Nem úgy, mint az urak a mostaniaknak.

131. Azért Amaziás ő álnokságában
Más dolgot gondola hamar ő magában, Ámós 7.
Hozzá hívattatá Ámóst gondolatjában,
Kinek ilyen módon szóla képmutatásban:

132. „Én tanácsot adok, látó, ha megfogadnád,
És reá felelek, hogyha bár megbánnád,
Bár feleségemet jámbornak ne mondanád,
Még gyermekemet is bátor megátkoznád.

133. Ám az Jeroboám oly igen haragszik reád,
Hogy még az ország is bosszankodik reád,
Igaz vallásodért úgyan fenekedik reád,
Menj el azért, fuss el, ne találjanak reád.

134. Mert ha megkaphatnak valahol az országban,
Izrael földének az ő határában,
Az Jeroboámnak az ő birodalmában,
Ejted te magadat oly nagy nyomorúságban.

135. Azért, hogy megójjad magad Jeroboámtól,
Fuss Juda földébe, mert én féltelek attól,
Hogy még a kenyérben sem ehetöl te attól,
Többé prófétálni itt ne merj a királytól.

136. Szemeddel jól látod, hogy itt az országban,
Nem szenvedi senki az ő birtokában,
Amely predikátor vagyon ilyen vallásban,
Mit tekeregsz azért ebben a városban?

137. Igaz, hogy Istennek igaz prófétája vagy,
De mit tehetsz róla, hogyha kedves nem vagy,
Éhező, koplaló, ruhátlan és roncsos vagy,
Majd ennél is szegényebb lészesz, hogynem mint most vagy.

138. Ám Juda országa ilyen vallásúakkal,
Rakva van mindenütt ez hiten valókkal,
Királlyal, urakkal, nemesekkel, papokkal,
Ott egyél kenyeret azokkal a papokkal."

139. Erre így felele Ámós próféta, mondván:
„Ha igaz próféta vagyok, amint mondál,
Miért ne predikáljam itt azt, amit mondál,
Hogy másuva vigyem innen, akit mondál.

140. Itt nem jó-e azon igazságot hirdetni,
Juda országában kit szabad hirdetni,
Álnokságod, ládd-e, honnan fog kitetszeni,
Világos angyalnak noha akarsz láttatni. 2. Kor. 14.

141. Eretnek peniglen, ha mondanád, hogy volnék,
Te ha nem küldenél, másuva nem mennék,
Én e tudományra másutt nem tanítanék,
És így énmiattam ott senki nem kárhoznék.

142. Rád kiáltson azért annak lelke pokolban,
Ki megbotránkozik ott tanításomban,
Mert ha én eretnek volnék én vallásomban,
Nem kellene engemet küldenek más országban.

143. Olvassuk, hogy régen a hamis tanítókat,
Az Illyés próféta ama Baal papokat,
Ama bálványozó köcölés kurvákat
Úgyan levágatá, mint eretnek latrokat. 1. Reg. 18.

144. Bizony, hát ha mi is hamis tanítók volnánk,
Bizonyságot róla többet is találnánk, Deut. 13.
Hogy szörnyű halálra mi mind méltók volnánk,
Fejünket letenni azért mi készek volnánk.

145. Olyan eretnekek, hogy mi nem vagyunk, mint ti,
Olyan hízelkedők és csélcsapok, mint ti,
Olyan bálványozók, tökéletlenek, mint ti,
Kit lát mind e világ, nem hízelkedünk, mint ti."

146. Amaziás monda erre a prófétának:
„Hadd el, azt ne mondjad az Jeroboámnak,
Az Istentől rendelt felséges királynak,
És az ő szentséges jámbor papjainak,

147. Mert amit a király javallott s jóváhagyott,
A szent és istenes gyűlésből kihozott,
Kin mind az ország is immár megnyugodott,
Szentségtörés annak ellene mondanod.

148. Inkább, én a tanács, hogy bizony jobb hallgatnod,
Jobb másfelé menned, másfelé tartanod,
Hogynem mint az Isten igéjét oltalmaznod,
Mert bizony miatta majd elveszted magadat."

149. Ezt hallván az Ámós néki imígyen szóla:
„Nem valék próféta, sem próféta fia,
Mikor az Úristen engemet szólíta,
Hanem barompásztor valék *Tekoá*ba.

150. Te, látom, megszoktad a jó borsos étkeket,
Nem hagyhatod hasznos, jó jövedelmedet,
Kiért megtagadtad előbbi igaz hitedet,
Elárultad a te édes Istenedet.

151. Régen megszoktam én a szegény életet,
Csak én találhassak a jó kenyér helyett
Vad almát, vad körtvélyt, szedret a bor helyett,
Az igazság mellett maradok ahelyett.

596 Technába

152. **E**nnek okáért te, aki ezt mondád nékem,
Hogy innen énnékem el kellessék mennem,
És ne merjem nyilván az igazságot hirdetnem,
Tudod-e, jobb nekem az Istennek engednem. Act. 4,8.

153. **G**yakran megbünteti az Isten efféléket,
Mint szokta megverni ő feleségeket,
És mind országostól a fejedelmeket,
Éntőlem tanuld meg, Amaziás, ezeket!

154. **N**éked, tudom, vagyon feleséged, gyermeked,
Akit az Úr adott: házad, örökséged,
Kurva legyen a szép gyenge feleséged,
És egyik jutalmad ez legyen tenéked.

155. **I**gen méltó büntetése ez az Istennek,
Hogy oly tanítása vagyon valakinek,
Kivel megszeplősül jegyese az Istennek,
Ő feleségek is megszeplősíttessenek.

156. **S**őt, büntetést ilyet immár nem láttatok-é?
Avagy csak fülheggyel nem hallottatok-é?
Ha nem vakok vagytok, rosta által láttok-é?
De ti magatok is mint jártok, tudjátok-é?

157. **R**égen megmondta az az Istennek fia, Matth. 15.
Mikor egyik vakot vezeti másika,
Mindkettőnek szakad a verembe nyaka,
Ihon azért immár országunk mint jára.

158. **Á**m Izráel fogva vitetik földéről,
Mind elpusztíttatik ő zsíros földéről,
Házuk, örökségük kiége mind tövéből,
Ez lőn országostól rajtunk büntetésül.

159. **E**zennel még ennél ilyen több is leszen,
Egyébért pediglen, bizony most sem leszen,
Hanem mind efféle gonoszságért leszen,
Mert ilyen büntetés ilyen bűnért leszen.

160. Látjátok-e rajtunk, hogy mindaz a büntetés,
Kivel az Istentől lőn a fenyegetés,
Hát ez a mostani egyházi ember-kergetés,
Leszen magunknak is ezennel számkivetés.

161. Ím, nincsen pediglen, ki poenitentiát tartson,
Nincsen igazságot aki oltalmazzon,
Nincs Jeroboámnak aki szemébe szóljon,
Kiért velem összve no, minden ember sírjon.

162. Ti, uraim, akik ezen így dölyfösködtök,
Ti olyanok vagytok, mint ama gyermekök,
Kiknek így szólanak ama más gyermekök:
Halljátok, mit mondunk, gyermekek, tinéktök.

163. Ím, sípoltunk néktek, és nem táncolátok,
Siralmat mondottunk, és ti nem sírátok,
Poenitentiára úgyan nem indulátok,
Semmi intésünkkel semmit nem gondolátok.

164. Csak semmit is rajta úgyan nem adátok,
Kemény feddésünkkel szót nem fogadátok,
Sőt felyül reája ördöngösnek mondátok,
A kemény feddésért esztelennek mondátok.

165. Ím, az engedelmes szép beszédünkért is,
Engedelmes, kegyes jó intésünkért is,
Nám a bűnösökhöz vetétek ezért is,
Nem tudunk immáron szólni veletek is.

166. Jaj néked Korazim, jaj néked Betsajda,
Mert ha ez a csuda Tyrusban lett volna,
Vagy ha ezt Sidonban éneklették volna,
Jobb poenitentiát tartottanak volna.

167. Könnyebb lészen dolga Tyrusnak és Sidonnak,
Hogynem a mostani városnyi faluknak,
És sok vármegyéknek, nemeseknek, uraknak,
Kik az igazságnak helyt köztük nem adának.

168. És te Kapernaum, ki felmagasztaltattál,
Te sok városoknál dicsőségesb volnál,
Te tévelygésednél ha meg nem maradnál,
Mert az igazságban te többet hallottál.

169. Vallást teszek néked, mennynek és földnek ura,
Ki az igazságot eleitől fogva,
A kisdedektől s az csecsemőktől megválva,
Az bölcsektől s az eszesektől eltitkolta.

170. Úgy légyen felséges Isten, amint akartad,
Az te keresztedet mi vállunkra adtad,
Itt a mi életünk siralomra juttattad,
Úgy légyen, úgy légyen, valamint akartad."

171. Ez éneket szerzénk Nádasdi jószágában,
Kik prédikátorok valánk jószágában,
De az igazságért valánk búcsúztatásban;
Isten hozzád immár, én jó Nádasdi uram!

172. Írnak vala ekkor kilencvenhatodikban,
Mikor mind e dolgok lőnek az országban,
Kin a keresztyének, kik vannak ez országban,
Vannak nagy keserves bánatban és sírásban.

BARANYAI DECSI JÁNOS

TÖRÖK CSÁSZÁROK KRÓNIKÁJA

19. Azért Zsigmond császár nagy erővel indula,
Némettel, francokkal Nicapolhoz ő juta,
Nicapolt megvívá, Baiazet oda juta.

20. Megveré erősen török ott az Zsigmondot,
És menten megszállá az nagy Custantinapolt,
De meg nem veheté akkor Custantinapolt.

21. Mert az scythiai Taberlanes kijöve,
Tízszer való százezer tatárral kiüte,
Török birodalmát rablotta, égettette.

22. Ezt hallván Baiazet erősen megijede,
Két esztendő múlva szemben tatárral mene,
De száznegyvenezert népében ott veszte.

23. Sőt, elevenen ő maga is megfogaték,
És aranyláncokkal ott ő megkötözteték,
És vaskalitkában széllel ő hordoztaték.

24. Mikor Taberlanes lovára felül vala,
Baiazet császárnak hátárul felül vala,
Ű kegyetlenségét azzal bünteti vala.

25. Ötödik császárok Ciriscelebi vala,
Ki az bolgárokat igen rabolta vala,
Az Macedóniát, Szerviát dúlta vala.

26. Ezt hallván az Zsigmond nagy erővel támada,
Galambócnál török császárral ő megvíva,
[...]

27. [...]
[...]
[...]

73 Ciriscebeli

28. Hetedik császárok másod Ammurates lőn,
Ki Thessalonicát és Aetoliát megvőn,
Atticát, Phocist és Acarniát megvőn.

29. Az nagy Sándor béggel sokszor ez megvítt vala,
Nándorfejérvárat meg nem vehette vala,
László királt Várnánál ő megverte vala.

30. Azután Hunyadi Jánost is ő megveré,
Magyari uraknak jobb részét ott elveszté,
Az jancsároknak is rendit elsőben szerzé.

31. Nyolcadik császárnak másod Mahumet neve,
Az velencéseket tengeren ő megvere,
Vízi erőt tengeren ő elsőben szerze.

32. Constantinapolt is azután ő megszállá,
Négyszázezer néppel erősen ostromlatá,
Ötvennégy nap után ugyan kezéhez hajtá.

33. Nándorfejérvárat azután ő megszállá,
De Hunyadi János onnat őtete elhajtá,
Halálával Magyarországot oltalmazá.

34. Nem sokkal azután Ázsiában ő mene,
Kazul Kaszon basát Arsengánál megvere,
Az Paphlagoniát, Ciliciát megvevé.

35. Onnét visszatérvén tengerre ő erede,
[...] Lesbus szigetet ő megvevé,
[...]

36. [...]
[...]
[...]

37. Ezen elbúsulván ismét el- felkészüle,
Bosznát ő megvevé, királyát kikergeté,
Erős Jajca várát ám kezéhez keríté.

85 Sandor Beckel

38. Innét visszatérvén velencésekre mene,
Lemnust és az Lesbust ismét tűlök megvevé,
[Eu]boea szigettel Chalcis várast megvevé.

39. Ismeg nagy erővel Sándor bégre indula,
[...]iat és az Scodrat Epirusban meghajtá,
[...]reodositat is népével hódoltatá.

40. Török álnoksága, jegyezd meg, mi szokása!
Velencésekkel ő frigyet ott kötött vala,
Másfelől nagy három hadat indított vala.

41. Egyikkel Rodusra Mesith basát bocsátá,
Ki akkor az Rodust meg nem vehette vala,
Szégyen [...]atra nagy kárral ő tért vala.

42. Achomatos basát másik haddal bocsátá,
Ki Olaszországnak nagy részét raboltatá,
[...] Rómából hamar el- kifuttatá.

43. Erős Hydruntumot kezéhez koporítá,
És naponként immár tovább ő megyen vala,
[Ha] az császár Ázsiában meg nem hal vala.

44. Mondhatnánk itt nem jót az jó Mátyás királyrúl,
Az keresztyénekkel való sok hadairúl,
Németnek elsőben országunk kötésérűl.

45. Addig [ve]szekedék ő jóltött emberivel,
Addig veszekedék némettel és csehekkel,
Öregbedék az pogán ő versen*gés*ével.

46. Nem hejában Mahumet császár ő halálán
Mondta, hogy bánkódék világból kimúlásán,
Mert ű örült volna az ő sok háborúján.

47. Bizonnyal mondhatjuk mi is, hogy jobb lött volna,
Avagy hogy soha ő bár ne született volna,
Avagy ha született, soha meg ne holt volna.

135 versensegeuel

48. Kilencedik császár második Baiazet lőn,
Ki Oláhországban két erős várat megvőn,
Aegyptusban Caithbékre indulása lőn.

49. De ott az Caithbék erősen őt megveré,
Negyvenezer embert népekben ott elveszte,
Azért Európában hadakoznia kezde.

50. Az velencésekre erős hadat támaszta,
Noha frigyet vélök azelőtt kötött vala,
De ez csak addig tart, míg hadra leszen módja.

51. Azért másfél százezer magával indula,
Duraczót és Methon városát ő meghajtá,
Pylust, Leucast több szigetökkel hódoltatá.

52. Ismael Sophusra végre hadat indíta,
Ki sok országokat meghódoltatott vala,
Akkor Baiazetet ördög elvitte vala.

53. Tizedik császárok az nagy Selimus leve,
Ki bátyja fiait erős haddal el[veszté],
Aladolus királt megölé, népét hódlatá.

54. Onnét Európában ismét hamar megtére,
Az Horvátországot dúlatá, égetteté,
Nagy készületivel királyokat ijeszté.

55. Azért az királyok Bécsben összegyűlének,
Maximiliánus császárral szömbe lének,
Dobsa László király és Zsigmond ott levének.

56. Ott űk addig hárman lakának, múlatának,
Hogy az török ellen semmi jót nem végezének,
Mert rövid az idő, hosszú tanácskozások.

57. Otthagyá Szelymus őket tanácskozásban,
Ű maga nagy haddal erede Aegyptusban,
Gaurius Campsonra való nagy haragjában.

58. Vala Aegyptusnak ez hatalmas szultánja,
Kit török császár Singánál megvert vala,
Cajerbék árultatásával meggyőzött vala.

59. Ottan őnekie egy nagy Damascus meghódla,
Tripolis, Berytus, Sidon melléje álla,
Ptolemais, Gáza, Zsidóország meghajla.

60. Onnet az nagy Memphis várasra indula,
Az Tomumbeiussal erősen megharcola,
Az várast megvevé, magát veté horogban.

61. Aegyptus országát a Caierbékre bízá,
És az nagy Syriát az Gazellesnek hagyá,
Nagy győzedelemmel Byzantiumban juta.

62. Keresztyének ellen ott mikoron készülne,
Az ezerötszáz és huszadik esztendőben,
[...]

63. [...]
[...]
[...]

64. Hét ízben Szulimán Magyarországra jöve,
Nándorfejérvárat és elsőben megvevé,
Jó Magyarországnak utát nyitni ott kezdé.

65. Onnat visszatérvén erős Rodust megvévé,
Midőn egy király is őket meg nem segíté,
Nem illet agebet hintó szekér, ítílé.

66. Veszni fordult vala immár szegény országunk,
Semmire nem visel vala gondot királyunk,
Laptára, lakásra, táncra vala csak gondunk.

67. De az török által kár nyitá mi fülünket,
Mert másod csapással megveré mi népünket,
Ifjú királyunkkal elveszté mi földünket.

68. Onnét az Szulimán Budáig el- felmene,
Szegény országunkat rablatá, égetteté,
De az sógoroknak csak nyomát sem lelheté.

69. Nem múlata sokat, Budáról ő megtére,
Ázsiában támadt háborútúl ű féle,
Kétszázezer magyar vesztével hazaméne.

70. Mindéltig hallottad, nincs jobb az egyezségnél,
Viszontag ártalmasb nincs egyenetlenségnél,
Az visszavonyásnál, egymással kötődésnél.

71. Addig veszekedék német János királlyal,
Szulimánt felhívá segítségül hadával,
Harmadik csapással feljöve nagy haddal.

72. [...]
[...]
[...]

73. Nem aluszik török, Bécset nyomában szállá,
De ű akkor Bécset meg nem vehette vala,
Mert Győr, Buda, Eger kezénél még nem vala.

74. Mint az jó madarász madarat síppal fogja,
Így Szulimán akkor Budát Jánosnál hagyja,
Azmi halad, nem szokott elmúlni, jól tudja.

75. Negyedik csapással ismeg ő el- kijöve,
És Némötországot egész Linczig égeté,
Károly császár véle szömbe menni nem mére.

76. Nem nyughatik németöt, darázst addig szurkálá,
E[...]t özvegy királynére kétszer is szálla,
Ezzel török császárt ötödízben kihozá.

77. Némötöt Budánál *erő*sen ő megveré,
És az Duna vizét vérökkel elegyíté,
Budát Török Bálinttal ott kezében vévé.

229 öressen

78. Kirá*l*ynét fiával Erdélyben igazítá,
Az két pörös között valóban ő megosztá,
Szamárt vörös nyereg nem illet, azt gondolá.

79. Addig háborgatja Károly császár az hitöt,
Addig víja az Joachim herceg az Pestöt,
Hatod ízben immár ím, felhozá törököt.

80. Kijöve Szulimán, Pécset, Valpót megvevé,
S*iklós*t, Tatát, Esztergamot is ő megvevé,
Székesfejérvárat kezünkről ott elüté.

81. Másfelől az barát asszonyát elárulá,
Kin Szulimán császár oly igen felbúsula,
Becsét, Becskereket, Csanádot foglaltatá.

82. Nem sokkal azután Lippát is megvéteté,
Ságot, Tömösvárat, Gyarmatot megvéteté,
Buyákot, Hollókőt, Szécsént, Buzát megvéteté.

83. Készült budai herélt basa, indula,
Ördög Mátyást ott ő nagy hadával levágá,
Szolnakot ő megvevé, Egret igen vítatá.

84. Elkele mitőlünk az tájban Filek is,
Berzence, Babolcsa, Dersfiak új vára is,
Országunknak alig marada galléra is.

85. Heted ízben török császár Szigetre jöve,
Szigetet megvevé, Gyulát is megvéteté,
Földünket rablatá, magát Isten ott veszté.

86. Tizenkettödik császárok második Szelim lőn,
Ezerötszázhatvanhat esztendőben ez lőn,
Maximilian kéréssel vele frigyet tőn.

87. Négy esztendőt nyugovék, pogán hadat indíta,
Cyprus szigetében Nicosiát megszállá,
Az Famagustát is Cyprussal ott meghajtá.

232 Kiraylnét **237** töröket **239** Sokiost

88. Másod esztendőben velencésekre téré,
De ott az Don Ioan népét igen megveré,
De mégis őtőle Velence frigyet kére.

89. Nem sokat múlata, hadát ismét indítá,
Iuonia vajdát megveré, földét hajtá,
Mind az két Oláhországot magához hajtá.

90. Másfelé tengeren Szinán basát bocsátá,
Tunetum országot Africában meghajtá,
Goletta városát mind földig lerontatá.

91. Azonban Szel[im ...]
Tizenharmadi[k ...]
Harmad Amu[rates ...]

92. Ez legelőszer [...]
Kétezer jancs[ár ...]
Százhúszezer [...]

93. Nagy sokat [...]
Számtalan rabo[kat ...]
Végre az tetet [...]

94. Nem vala az [...]
Mert ő semmit [...]
[...] való lakás [...]

95. [...]ideie im[már ...]
[...] Szinan ba[sa ...]
[...] es Bisp[...]

96. [...] egmutat [...]
[...]zak őtet fe[...]
[...]ol vele éln[...]

97. Székösfejér[vár ...]
Megvevék Filek [...]
[...]

98. [...]
[...]
[...]

99. [...]
[...]
[...]

100. [...]vel kijöve,
[...]addal kiüte,
[...]ene.

101. [...] hamar megszállá,
[...] futamtatá,
[...] meghajtá.

102. [...] teremtetted,
[...] népedet,
[...] híveidet.

103. [...] Havasalf[...]
[...]nnie,
[...]

104. [... világ]ból kimúlék,
[...]teték,
[...]teték.

105. [...]eg mutatá,
[...]t elhadná,
[...]tatá.

[106–126. hiányzik]

127. De három basája vagyon az Africában,
Az Gyul gesareti lakik Algériában,
És az tunetumi, ki vigyáz Tunetumban.

128. Tripolisi basa vagyon Leptis várasban,
Kihez az kapitán basát is ő számlálja,
Ki vízi erejét tengeren igazgatja.

129. Ez egész világon csak négy birodalom volt,
Első chaldaeai és assyriai volt,
Ezerkétszáz esztendeig közel tartott volt.

130. Másik Médiában és az Persiában volt,
Közel ötszáz esztendeig ez is tartott volt,
Az nagy világbíró Sándorig ez tartott volt.

131. Harmadik uraság az Nagy Sándortúl fogva,
Tizenkét esztendeig uralkodott volt,
Kétszázharminc esztendeig ez tartott volt.

132. Negyedik országlás az rómaiaké lőn,
Kinek közel ezerhatszáz esztendeig lőn,
De mindvégig kezdött erőben egyik sem lőn.

133. Mind az négy birodalomnál töröké nagyobb,
Még az idei is ű hatalmának nagyobb,
Közel ezer esztendő forgásánál nagyobb.

134. Adná Isten, birodalmok nagyobb ne lenne,
Napkeletről napnyugatra ki ne terjedne,
Róma császárságát magáévá ne tenné.

135. Mert élt mielőttünk másfél száz esztendővel
Hiltenius nevű János jámbor élettel,
Türingiában Isenacum várasban.

136. Írta ezerötszáz tizenhét esztendőben,
Hogy az kereszténység lenne meghanyatlásban,
Melyet valónak is láttunk az mi időnkben.

137. Ezen ember írta, hogy ezer és hatszázban
Egy kegyetlen ember bírni fogná Európát,
Góg és Magóg ezerhatszázban Európát.

138. Igaz lészen ez mondás, azt csak Isten tudja,
Bizony, az töröknek vagyon arra szándéka,
Szándékában vagyon, elsőben így jó módja.

139. Az keresztyénségnek bűnek is ezt érdemlik,
Sok eretnekségek, tévelygések érdemlik,
Sok hitetlenségek, gonoszságok érdemlik.

140. Régen napkeletet Isten eretnekségekért,
Mindaddig büntette Arius értelméért,
Sok káromlásokért, Krisztus tagadásáért.

141. Ím, napnyugotot is el kezdte immár verni,
Sok eretnekségért török által büntetni,
Az sok kilömb-kilömb vallásokért megverni.

142. De mindazonáltal kétségben mi ne essünk,
Az mi Istenünkhez Kristus által folyamljunk,
Pogán veszéséről jó reménségben legyünk.

143. Nagy az török császár, nagy az ő birodalma,
De nagyobb az Isten, nagyobb ő birodalma,
Nagyobb végezése, nagyobb az ő hatalma.

144. Soha az pogánság római birodalmat,
Soha el nem veszti keresztyén birodalmat,
Pogán nem emelhet ötödik monarchiát.

145. Sokképpen az Isten ezt régen megmutatta,
Mikor Dánielnek egy magas fát mutata,
Kinek ő gyökerit senki el nem ronthatja.

146. Megmarad gyökere negyed birodalomnak,
Akármint vagdalják, veszessék ága annak,
Tövét és gyökerét nem vághatják ki annak.

147. Ugyanezent amaz magas kép jedzi vala,
Kinek az ő feje tiszta aranyból vala,
Mellye, karja ezüst, hasa, combja érc vala.

148. Az szára őneki tiszta vasból vala,
De az alsó lába vasból-földből áll vala,
Mely képet egy kis kő, ráesvén eltört vala.

149. De lám, az arany fű jedzi az Assiriát,
Érckar és melly jedzi Perzsia birodalmát,
És az vas szár jedzi Nagy Sándor birodalmát.

150. Az vas és az föld láb jedzi Róma országát,
Kinek az zúrzavar veszté el ő hatalmát,
Egymás között való visszavonyás nagy voltát.

151. De minthogy az képnek erős vas talpa vagyon,
Világ végezetig erős állása vagyon,
Csak az kis kő, Krisztus által romlása leszen.

152. Ugyenezent jedzi Dánielnek látása,
Mellyel négy állatot álmában látott vala,
Oroszlánt, medvét, párduszt, csudát ő látott vala.

153. De lám, az oroszlán jedzi régi Chaldeát,
Egyik szárnya jedzi nékie Babilóniát,
Az második jedzi az nemes Assyriát.

154. Medve penig jedzi Perzsiának országát,
Az ű három csontja jedzi három királyát,
Cyrus és Darius Artaxerxes nagy voltát.

155. De az párduc jedzi az Nagy Sándor országát,
Párducnak négy szárnya jedzi ő négy országát,
Siriát, Aegyptust, Ázsiát, Macedoniát.

156. Negyedik állatnak semmi neve nem vala,
Az római birodalmat mert jegyzi vala,
Tíz szarva tíz országát jedzi vala.

157. Ez tíz szarvak között egy kis szaru támada,
Mely az tíz szarvaknak hármát meggyőzte vala,
Az szent Isten ellen káromlást ő szól vala.

158. Ez kis szaru jedzi török birodalmát,
Azmely Rómának elvette három országát,
Az Görögországot, Aegyptust és Ázsiát.

159. Azt mondja Dániel, ez állat megmaradna,
Azmíg az nagy Isten ítíletre eljű[ne],
És örökkévaló országát elkezdené.

160. Azért az pogánság akármint döhösködjék,
Az keresztyénekre akármint igyekezzék,
Soha teljességgel minket el nem veszthetnek.

161. Ezechiel által ezt Isten megmutatta,
Mikor Góg és Magóg ellen jövendőt monda,
Török veszedelmét világosan megmondta.

162. Az Góg, úgymond, és Magóg népei felkelnek,
Perzsák és szerecsenök ővelük készülnek,
Szántalan nagy sokasággal ők el- feljűnek.

163. Az Isten népére erős hadat támasztnak,
Az ő anyaszentegyházát vesztik, süllyesztik,
Tűzzel és fegyverrel üldözik és kergetik.

164. De mihelt az rendelt üdő elteljesedik,
Az Góg és az Magóg szörnyen ott elvesztetik,
Török birodalma csudaképpen elmúlik.

165. Ezent mondja Szent János is ő látásiban,
Hogy Isten töröket eltörli haragjában,
Pogánt megemészti tűzzel bosszúállásban.

166. Avagy nem tudod-e török jövendülését,
Mellyel önnön magok várják veszedelmeket,
Magok prófétájok beszéllik veszéseket?

167. Valamikor, úgymond, veres almát megvesszük,
Mi birodalmunknak ottan végét mi érjük,
Ha az keresztyének héven lesznek mirajtunk.

168. Hét esztendő múlva ha ők fel nem támadnak,
Veres alma vételén ők fel nem búsulnak,
Tizenkét esztendeig minékünk szolgálnak.

478 dühöködgyec **499** vgymód

169. Valamikor török veres almát megveszi,
Menten Isten őtet az földről ott elveszti,
Azmint magok jövendőmondása jelenti.

170. Mi légyen az vörös alma, senki nem tudja,
Győr-é, Bécs-é, Róma avagy Colonia?
Csak Isten és az idő ezt megmutatja.

171. Valamikor ők az jövendölést olvassák,
Vének és gyermekek, asszonynépek siratják,
És jövendő vesztöket mindnyájan óhajtják.

172. Meg is verné Isten őket mi kezünk által,
Ha segítségünket várnók csak Isten által,
Ha közakarattal felkelnénk Krisztus által.

173. Az Scilirus mikor fiait inti vala,
Egy nagy kötés vesszőt el- behozatott vala,
Egyszersmind eltörnék egyenként, hagyta vala.

174. Mikoron egyszersmind el nem törheték vala,
Egyenként vesszőket ő eltördelte vala,
Ezzel egyezségre fiait inti vala.

175. Azmíg tü nyolcvanon, úgymond, egyesek lesztek,
Győzhetetlenek bizon tü mindaddig lesztek,
Ha megszakadoztok, erőtlenek tü lesztek.

176. Micipsa király is fiait inti vala,
Egyesek lennének, ő igen kéri vala,
Egyezségnél jobb nem volna, azt mondja vala.

177. Az egyezség még kicsinből is nagyot tehet,
De az visszavonás nagyból is kicsint tehet,
Mindenkor az kettő lám egynél többet tehet.

178. Erős az pogánság, mert egyezséget követ,
Egyfejű sárkány ő, mindenek félik őtet,
Sok farkú, mert sok országok követik őtet.

179. De az körösztyének ezekért erőtlenek,
Sok fejek őnekik vagyon, sok fejedelmek,
De csak egy az farkok, külömb-külömb erszények.

180. Szántalan az pogán, de bizony erőtlen,
Mert az napkeleti nép mindenkor erőtlen,
Északi nép ellen, mint asszonynép, erőtlen.

181. Adófizetője Sándor az Dariusnak,
Szintén mint az Erdély vala török császárnak,
Úgy támada is fel ellenek az perzsáknak.

182. Harminchatezer magával Sándor indula,
Darius szántalan hadát megverte vala,
Napkeleti országokat meghajtott vala.

183. Sokszor az Hunyadi János is törököket,
Megvere kevés magával ő sok népeket,
Nándorfejérvár alól elűzé népeket.

184. Az keresztyénség is nem oly kevés, mint véljük,
Ez világnak erősb országi vadnak velünk,
Ha az pogán ellen tartanak ők mivelünk.

185. Avagy mit gondolsz te az nagy Németországról,
Az ő benne való hatalmas hercegekről,
Sok tartományról, nagy kazdag városiról?

186. Hét elektor vagyon, kik az császárt választják,
Mint egy-egy királyok, magukat úgy bírhatják,
Néppel, fegyverekkel, pénzzel megmutathatják.

187. Három érsök vagyon, kik császár jobbján ülnek:
Maguntiai, treuiri, coloniai,
Mint egy-egy királynak vannak nekik népei.

188. Bal felől császárnak nagy fejedelmek ülnek:
Palatinus, saxoniai herceg ülnek,
Brandeburgi herceg és az cseh király ülnek.

189. Ezek után vagyon az lotharingiai herceg,
Suevia és Bavaria, az Brunsuig herceg,
Thuringia, Hessia és alsati herceg.

190. Ezekhez számláljad badenai herceget,
Misniai és vestphaliai herceget,
Szántalan grófokat, hatalmas nagy urakat.

191. Európában nincs-é nagyobb Németországnál?
És gazdagb sincs benne való tartományoknál,
Hatalmasb nagy roppant szántalan várasinál.

192. Vagyon felső Németországban Austria,
Stiria, Rhetia, Helvetia, Suevia,
Rhen mellyéke, Bavaria és Alsatia.

193. Vagyon az alsóban Gelria, Selandia,
Hollandia, Lotharingia és Phrisia,
Flandria, Vestphalia, az két Saxonia.

194. Vagyon Silesia, Morva, Pomerania,
Misnia, Marchia, Thuringia, Hessia,
Prussia, Livonia és csehek országa.

195. Nem számlálhatom én elő ő sok várasit,
Bécset, Ulmát és nagy Argentina várasát,
Lubecat, Hamburgot, több szántalan várasát.

196. Ezt eszedbe venned: csak az Helvetiából,
Kinek az hét közül állhat egy falujából,
Hetvenezer fegyver fogható az Bernából.

197. Ha Németországból lépendöl Galliában,
Nagy sok hatalmas tartományok vadnak abban,
Szántalan nép és sok várasok vadnak abban.

198. Ezt is megítílheted csak Paris várasából,
Harminckétezer deák kiment régen abból,
Negyvenezer barát gyülekezett csak abból.

591 nap

199. Mit szóljak én néked az Spanyolországról,
Az Neapolisrúl és az Siciliárúl,
És az új világról, az nagy Amerikárúl?

200. Bizonnyal mondhatom, az spanyol országa,
Ha mind együtt volna az ő sok tartománya,
Tenne annyit, mint az töröknek birodalma.

201. Ezekhez számláljad az hatalmas Angliát,
Kinek sem az pápa, sem spanyol nem árthat,
Isten vagyon véle, azért senki nem árthat.

202. Mit gondolsz immáron sok tenger szigetekről,
Az őbennek való hatalmas országokrúl,
Scotiárúl, Daniárúl és Sveciárúl?

203. Gondold meg, csak muszka császár is mit tehetne,
Rettenetes sok népével ő mit tehetne,
Ha az keresztyénség őtet venné melléje?

204. Immár jöjjünk közelb az nagy Lengyelországra,
Sok tartományira, szántalan lovagjára,
Ha ű kedvek inkább nem volna az pogánra.

205. Az velencéseket ím, csak el nem felejtem,
Kiknek hatalmokat csak meg sem gondolhatom,
Vízi erejeket bizony meg nem mondhatom.

206. Olaszországban is nagy sok hercegek *vadnak,*
Nagy roppant városok, hatalmas urak vadnak,
Szántalan érsekek, cardinálok ott vadnak.

207. Én el nem hagyhatom az mi kis országunkat,
Az hegyekkel környülvött tartományunkat,
Néppel, kinccsel, minden jóval megtölt földünket.

208. Kicsin ország Erdély, de bizony igen erős,
Néppel, termött borral és búzával ő bővös,
Nem hejában mondták régiek, hogy ő kéncses.

616 vagyon

209. Régen Dromothenes az Lysimachus királt,
Macedóniának Sándor után királyát,
Megveré, nagy kéncsen úgy adá meg ő magát.

210. Az Traianus császár régen Erdély országát,
Tizenhat esztendeig vítta az Daciát,
Végre úgy vette meg Decebalus országát.

211. Maga az Traianus töröknél nagyobb vala,
Ez világnak erősb országit bírja vala,
Körös-körül minden országokat bír vala.

212. Valamikor még török Erdélyben beütött,
Mindannyeszor pogán itt vakot vetett,
Jól tudja őmaga, hogy itt kudarcot vallott.

213. Szegény Magyarország immár elfogyatkozott,
Kezünkben galléra is csak alig akadott,
Az sárkány torkában lábát csak alig látod.

214. Meghidd azért, magát nem hagyja mindhalálig,
Ki török erejét ím kétszáz esztendeig,
Isten vele lévén tartóztatta mindeddig.

215. Bizony még mostan is ha őtet nem hadnójok,
Töröket megverné, ha őtet segítenők,
Ha ugy*an* valóban mi őtet keserölnők.

216. Minem most is bizony a török vert meg minket,
Hanem csak az Isten egyedül vert meg minket,
Ki bizonnyal ezután megsegít minket.

217. Nem szokták az tölyfát egy vágással levágni,
Az ló farkát is kell egyenként kiszaggatni,
Sertorius mondta, nem kell tövestül vonni.

218. Bizony, még mindeddig az törökben több veszett,
Noha visszavonás miatt táborunk ha veszett,
Jobb, hogy sátorink, hogynem mint népünk ott veszett.

645 ugyab

219. Octavius császár ugyan meg is köszönte,
Jó szerencséi közt mikor néha vesztette,
Azzal szerencsének mérgét ő elkerülte.

220. Mikor rómaiak megverettettek vala,
Annál inkább ellenségre támadnak vala,
Az míg karokkal is őt meg nem hajtják vala.

221. Jól tudom, nagy sokan török frigyet kévánják,
Az Aegyptus-béli káposztás húst óhajtják,
Mint az zsidók pharao rabságát kévánják.

222. Mit gondolsz, te bolond, az töröknek frigyéről,
Avagy nem hallottál-é az töröknek hitirűl,
Ű fogadásinak nagy hitetlenségérűl?

223. Sok országot frigynek színe alatt megvött,
De mihelt valóban azokkal ő bírhatott,
Erős rabsága alá hiti ellen ő vetett.

224. Soha ne reméljed Erdélynek maradását,
Mihelt ő meghajtja szomszédságink országát,
Rövid békességnek bizony megveszi árát.

225. Senki ne remélje akkor ő maradását,
Se nemességét, se feleségét, se házát,
Soha meg nem tartja török ő fogadását.

226. Legelőszer is az nemességet levágja,
Fiát, feleségét erős rabságra hajtja,
Az szegény községet szarahoráknak tartja.

227. Az kővárasokból magyart és szászt kirekeszt,
Arany-, ezüst- és sóbányákra ő berekeszt,
Iszonyú szolgálattal, adóval megemészt.

228. Te szántod az földet, de ű eszi kenyerét,
Míveled az szőlőt, de ő issza borát,
Tisztességes ágyadnak ő bírja asszonyát.

229. Vaj, tü balgatagok, kik az frigynek örültek,
Az bolgárt, az potort miért nem tekéntitek?
Bizony, szarahórák egyes egyig tü lesztek.

230. Értem, hol jár kácsa mind nemesnek, parasztnak,
Semmi gondját nem viseli a közdolognak,
Ki-ki mind viseli csak gondját magának.

231. Fejet tör igazság, régtül fogva én hallom,
Úrral nem jó cseresznyét enni, én jól tudom,
Vagy szeret, vagy gyűlöl – az igazat megmondom.

232. Jobb az nemességnek csendességnél nem volna,
Házoknál ülésnél semmi kedvesb nem volna,
Asszonyomnál való nyugovásnál jobb nem volna.

233. Ámbár Magyarország tövéből mind kiveszne,
Bár keresztyénséget török kezében venné,
Nem gondolna vele, csak ő veszteg ülhetne.

234. Tisztesség adassék tőlem főembereknek,
Sokan ő közülök hinnének az pogánnak,
Hogyha szerencséje öregbednék pogánnak.

235. Sokan vadnak őköztök igen kegyetlenek,
Jobbágyok szolgáltatásával ők kemények,
Nyúzásban-fosztásban szegényeken serények.

236. Sokat itt szólhatnék nemeseknek tisztekről,
Jobbágyokhoz való engedelmességekről,
Istennek tartó lelkük gondviseléséről.

237. Többet én nem szólok, mert vagyok Amiclasban,
Hallgatásban lenni jobb az töndér országban,
Mint Amiclae váras, vesszünk el hallgatásban.

238. Igen munkálkodnak szász urak városokban,
És igen vigyáznak szász papok praebendákban,
Igen serénkedik áros nép ő dolgában.

239. Az bolond paraszt is az töröket kévánja,
Úgyan Istent kéri, az töröket láthassa,
Ű földesurának veszését hogy láthassa.

240. Ó, te bolond község, nem tudod, azmit kévánsz!
Bizony méz és madzag helyett te kígyót kévánsz,
Keresztyén úr helyett hogy pogán urat kévánsz.

241. Nem jobb volna-e, ha nemzetednek szolgálnál,
Vérednek, tagodnak becsülettel te volnál,
Vele együtt az igaz Istent te imádnál?

242. Nagy szolgálatban vagy, de bizony nagyobbá lész,
Szarahóra te lész, kuldusnál is szegénb lész,
Szamár, ökör, bial, teve, ló helyett lész.

243. Mind jól adná Isten, csak kétségben ne esnénk,
Az keresztyénektűl pogánhoz mi nem mennénk,
Istent megkövetnők, és egyesek mi lennénk.

244. Minem az sokaság veri meg az töröket,
Isten és bátor szű veri meg az töröket,
Kevés istenfélő veri meg az töröket.

245. Az Gedeon régen nám háromszáz magával,
Madeanitákat megveré kevés néppel,
Nem ő erejével, hanem Isten kezével.

246. Sennacherib királt egy angyal megvert vala,
Száznyolcvanezer emberét levágta vala,
Egy éjjel annyi népet ő elvesztett vala.

247. Ki lehet ez földen kegyetlenb pharahónál?
Ismét kit büntetett kegyetlenbül nálánál?
Az tengerben veszté több népét minálunknál.

248. Régen Holofernes nagy néppel feljött vala,
Gyenge Judit asszony űtet megölte vala,
Önnen szablyájával fejét elcsapta vala.

249. Nabugodonozor király is ilyen vala,
Kit az Isten emberből barommá tött vala,
Ű kegyetlenségéért így büntette vala.

250. Boldizsár királt is Babilóniában,
Cyrus által így veszté el részeg korában,
Kevélysége miát szégyeníté dolgában.

251. Az Godofridus egyszer feltámadt vala,
Csak egy herceg lévén törökre támadt vala,
Nagy sok országiból őtet kiverte vala.

252. Vajha tü, németek szavunkat fogadnátok,
Bizony az sok kincsben, népben tü adnátok,
Török ellen tü valóban feltámadnátok.

253. Óh, bolond francúzok, tü miért veszekedtek,
Így az királtokat miért nem esmeritek,
Az török frigynek miért békét nem hadtok?

254. Kevély spanyolok, mit istentelenkedtek,
Az keresztyén hitöt tü miért üldözitek,
Törökkel nem volna nektek fontáné szösztök?

255. Tü is britannusok, miért hogy veszekedtek,
Keresztyének lévén törökkel hogy tartotok,
Az keresztyénséget hogy tü nem segétítek?

256. Tü is, tengerbeli hatalmas szigetek,
Közönséges gyulladást miért nem oltjátok?
Bolondul magatokra ím, szintén várjátok.

257. Óh, te háládatlan és gonosz Lengyelország,
Közönséges békességvesztő bolond ország,
Méltó, hogy sokáig ne maradj te ép ország.

258. Gonoszt az magyarnak jótéteiért lám fizetsz,
Méltán igaz törökkel béllött ország lehetsz,
Sodománál és Gomorránál gonoszb lehetsz.

750 kenelysege **764** tartyatok

259. Tü sem jobbak vartok az deákné vásznánál,
Gonosz velencések, az török társainál,
Kik az pogánt inkább szeretitek nálunknál.

260. Óh, ti fejedelmek, ne legyetek Achazok,
Hanem Josiások, jámbor Ezéchiások,
Igaz istenfélők, eretnekségutálók.

261. Ne féljetek semmit az két üszög farkától,
Az töröktül és az kegyetlen tatároktól,
Isten megszabadít, higgyétek, ellenségtől.

262. Tü is, fő-fő rendek, az Istenhez térjetek,
Se pénzt, se magatok tü ne kéméljétek,
Véreteket tü kiontani ne szánjátok!

263. Tü is, óh, nemesek, magatok jobbítsátok,
Az szegény községet, kérlek, ne kénozzátok,
Keresztyénség mellett véretek kiontsátok!

264. Tü városbeliek, kedvetekre kik éltek,
Az sok ciffréságnak békét immár hagyjatok,
Fejedelmünknek pénzetekben adjatok!

265. Tü is asszonynépek, páva módra kik jártok,
Az sok bujaságban immár alábbhagyjatok,
Ha török kezében akadni nem akartok.

266. Te is, szegény község, intlek, ne viszálkodjál,
Isten ellen, urad ellen ne átkozódjál,
Engedelmességgel mindenben te forgódjál!

267. Tü is, óh, őrállók, kik népet tanítjátok,
Az néma ebeket, intlek, ne kövessétek,
Kiáltsatok, mindent Istenben biztassatok!

268. Vitézek, kik vattok, kétségben ne essetek,
Keresztyénség mellett erősen forgódjatok,
Jó hírt, idvösséget hadban szerezzetek!

775 vartok **804** idnösseget

269. Ezt ha cselekesszük, Isten bizony megsegít,
Ím, én prófétálok, töröktűl megszabadít,
Az győzedelemre rövid nap minket indít.

270. De ha Istennek mi beszédét megutáljuk,
Bizony, az pogánságnak tömlöcét megüljük,
Rettenetes kegyetlenségét megkóstoljuk.

271. Óh, ti keresztyének, Istenhez már kiáltsunk,
Mindaddig zörgessünk, míg meg nem hallgattatunk,
Ű fogadásához erős hittel folyamjunk.

272. Nám, Dániel által megígírte minekünk,
Ezéchiel által nyilván mondta minekünk,
Török veszedelmét nyilván ígírte nekünk.

273. Hatalmas Úristen, ki pogánt támasztottad,
Az mi bűneinkért űket ránk bocsátottad,
Ez világon ostorod lenne, parancsoltad.

274. Vess véget, Úristen, immár büntetésednek,
Fordíts haragodat az pogán nemzetre,
Hadd ismerjenek meg téged veszedelmekre!

275. Keresztyénség közé adj immár egyezséget,
Bátor szűvet, erőt, adj jó fejedelmeket,
Az pogánság ellen adj immár győzedelmet!

276. Nem kérünk mi mostan tűled oly bódogságot,
Minden nyomorúság nélkül való országot,
Másvilágon, tudjuk, találunk oly országot.

277. Világ végezetig tudjuk, hogy ez így leszen,
Sok nyomorúságunk, üldözésünk hogy leszen,
De töröknek, hisszük, elveszése hogy leszen.

278. Azmit megígírtél, kérünk, hogy beteljesíts,
Gógnak és Magógnak veszedelmét teljesíts,
Te választottidnak szabadulását indíts!

279. Hogy édes hazánknak lássuk szabadulását,
Az pogán nemzetnek lássuk meghanyatlását,
Érhessük örömmel lelkünknek kimúlását.

280. Azki ez verseket most így öszverendelé,
Hogy hazáját bírja pogán, búsul szívében,
Kíván Istentül valaha menni földében.

281. Nevét versfejekben nem akará foglalni,
Mert nagyobb dolgokban akarta jelenteni,
Mostani időben kellett így eltitkolni.

282. Ezerötszáz és kilencvenhét esztendőben,
Mikor az törökrűl gondolkodnék búában,
Egy puszta klastromban székelyek városában.

CEGLÉDI NYÍRI JÁNOS

17.

HISTÓRIA A MAKKABEUSOK MÁSODIK KÖNYVÉBŐL

1. Gyakor emleközet vagyon az Szent Irasban,
Mint forgattak legyen sok dolgok ez világban,
Eleitül fogvan mint meg vannak irva renddel a Bibliaban.

2. Ieles dolgok közöt vagyon együt megh irua,
Mint Isten hatalmat egykor mutatta vala,
Egy nagy fö emberön, Heliodoruson Ierusalem varosba.

3. Ö rayta löt csapast ki akaria erteni,
Az szent Bibliaban szüksegh annak oluasni
Machabaeusoknak az masodik könyuet, tud ö rola tanulni.

4. Kezdgyük azert mostan dolgat megh beszelleni,
Az mint ö iart legyen, versinkben enekölni,
Meg neuezöt könynek az harmadik reszet rendel megh magyarazni.

5. Egykor egy idöben mikoron Syrianak,
Feiedelme volna Seleucus az orszagnak,
Az kit töb Seleucus neuü kiralyok közt hittak Philopatornak.

6. Földök az sidoknak Syriahoz nem meszsze,
Söt inkab hataros orszagok vala vele,
Ezert Seleucusnak, szomszed hatalmasnak, meg hodolniok kelle.

7. Ez oly idö taiaban sidok közöt lött vala,
Mikoron hatalmok külsö semmi vala,
Babiloniabol haza jüues utan sok udöuel ez vala.

8. Reghi kiralysagnak magua szakadot vala,
Es csak az fü papsagh helyen maradot vala,
Hadnagyok, fö papiok gyakorta sidoknak ugyan azon egy vala.

4 M egy helyütt

9. Egy hadnaggyok ezkor iollehet nekik vala,
Az Ianna Hirkanus kinek ü neue vala,
David nemzeteböl legh utolso leuen, meg ölettetöt vala.

10. Nem leuen kiralyok, Onias az fü papiok,
Kinek ideieben lön bekeuel lakasók,
Mind addiglan, mig nem feiedelemsegert lönek viszszavonyasok.

11. Csuda nagy io sziuel az kiralys hozzaiok,
Bü költsegöt adot Seleukus-is nekiök,
Aldozatok környül valamelliek lönek templomhoz szüksegesök.

12. Az templomnak vala akkor egy tiszttartoia,
Ki Beniamin nemzeteböl valo vala,
Simon neue, vagyon az Onias pappal ö nagy vissza vonyassal.

13. Zerith nem teheti, Simon mikoron lattya,
Az Onias papot hogy ot ü el nyomhassa,
Iambor istenfelö az Onias vala, Isten seghelli vala.

14. Bozzonkodik raita, Oniast nem birhattia;
Eggyik tisztartohoz mene bozzusagaban,
Coelesyriaban, Apolloniusnal lön ily arulkodasban:

15. Ielente ily dolgot ott Apolloniusnak,
Hogy volna nagy kinczök templomokban sidoknak,
Kiralyt illetneie, mert szüksege arra nem volna aldozatnak.

16. Bemene kiralyhoz tisztarto, hogy ezt halla,
Mit Simontul halla, királynak hire ada,
Antiochiaban, kiraly varosaban kiraly örömmel halla.

17. Legh ottan indita kiraly eggyik szolgaiat,
Az Heliodorust, kiraly fö kencs tartoiat,
Kincset el hozassa, Heliodorussal el indita nagy hadat.

18. Indula hadaual Heliodorus gyorsan,
Sido orszag fele megyen nagy gyorsasagban,
Mi szandekkal legyen, de senkinek semmit ö meg nem ielönt abban.

32 M az Seleukus nékiök **36** [helyesen: visszavonyásba?] **47 D** Kirilynak

19. Azt teteti, mint ha mas volna ü szandeka,
Mint ha az orszagok latni bocsattak volna,
Es azert szert szellel ott az orszagokban lönne neki iarasa.

20. Be iuta eszenben am ott Ierusalemben,
Sidok tisztesseggel menenek eleiben,
Hogy gonosz szandekkal iüt legyen közikben, semmit nem ertnek ebben.

21. Az fö paptul kezde erössen kerdöznie,
Az bemondot kencsnek holot volna ü helye,
Kiraly azert külte, kiraly tarhazaban az kincsnek kel me[n]nie.

22. Nem tagada az pap, hogy penz sohol nem volna,
De öszuegyek, aruak szamara valo volna,
Ne mellik pediglen csak tartani valo be adott penz ott volna.

23. Teszen, vgymond, ennek nem sokat az summaia,
Szaz talentomot mind azis megh nem haladna,
Kincs azrert templomban ollyan nagy nem volna, az mint Simon hazutta.

24. Az Istennek is ez bozzusagara lenne,
Özuegyök, aruaktul penz ha el ueue lenne,
Azoknak sem illik, kik ot hattak vala, penzeknek el vesznie.

25. Lam ök, vgy mond, bizak ez helynek szentsegehöz,
Mert az ö penzeket attak ide szent kezhez,
Hogy ök ollyaneppen, az mint itt le töttek, vegyek ismeg kezhez.

26. Az Heliodorus ez ellen meg ezt mondgya:
Valami kiraltul meg vagyon parantsolva,
Meg kell annak lenni, semmikeppen nem meer egyebet tenni abba.

27. Lön egy bizonios nap erre tüle rendelue,
Melyen ö az templom kintsenek szamat vegye,
Es igy szamat veuen, kiraly taar hazaban ez kepen ü be vigye.

28. Tönek nagy zendülest ezen varasbeliek,
Esenek nagy buban varosban minde[n] rendek,
Futosnak szegeniek, Istenhez kiatnak, nints egyebet mit te[n]niek.

55 M Az tételi 77 D parantsolra

29. Az penz el vitelnel mind nagyo[b]bnak azt tartyak,
Templom gyalazattyat hogy ük szemökkel lattyak,
Isten tisztessege hogy igy gyalaztatik, azt erössen failallyak.

30. Azert az templomhoz mind fel futottak vala,
Szantalan nagy sok nep templomban be gyült vala,
Ferfiak, aszoniok, aprok es öreghök vadnak imad*koz*asban.

31. Az papok peniglen vadnak mind fel öltezue,
Artzul mind borultak oltar elöt az földre,
Istent azon kerik, legyen mastis gyondgia neue tisztessegere.

32. Azonközben mikor ök igy könyörgenek,
Hogy ök az Istentül menyböl segittetnenek,
Es az idegenek ez gonosz szandekben elö ne mehetnenek.

33. Heliodorus az templomhoz fel iüue,
Vele eggyüt vagyon sok fegyverös sereghe,
Az minden szandeka, az mit elindittot, hogy ö azt veghez vigie.

34. De mikoron közel kentstarto helyhez iuta,
Minden seregheknek az ü hatalmas Vra
Egy csodat tön raita, ki mia az kincshöz lam ott nem nyulhata.

35. Ot Heliodorus oly igen meg remüle,
Vele egyetemben ö fegyueres sereghe,
Hogy minden merezsegh sziuekböl ki vesze, allanak nagy reszketue.

36. Mert egy retenetes louaghos al elötök,
Aranyas fegyuerben fenlik ot ö elöttök,
Ket elö labaual ki Heliodorust földre vaga közzülök.

37. Ket szep iffiu legheny louas elöt aal vala,
Kiknek tekentetök nagy rettenetes vala,
Ostor iob kezekben es Heliodorust erössen verik vala.

38. Mikoron az földön az keppen fetrengene,
Mint egy halo ember, vgy kapalodik vala,
Ragadak szolgai, teuek lectikaban es viuek szallasara.

90 D imadokzasban **M** imátkozásban **112 M** Es mikor az földön akképnek főtrőngne

39. Ismerek mindniaian az Istennek hatalmat,
Nagy Isten az sidok istene, mind azt vallyak,
Ki ellen ne lehgyen sohul semmi erö, mindniaian azt kialtyak.

40. Fekszik azonközben hadnaggyok az szallason,
Szauat sem vehetik, feltik, meg halni fogion,
Az fo papot kerik, Heliodorusert Istennek könyörögyon.

41. Onias pap kezz lön mingiarast ez dologhoz,
Kezüle azonnal ot aldozat tetelhez,
Ne vellye az kiraly, hogy ük alnok sziuel voltak Heliodorushoz.

42. Mikor igy erötte Onias könyöröghne,
Elebbi ket iffiu megh azon öltezetbe,
Heliodorusnak alnak eleiben, es igy szolnak nekie:

43. „Kezönnied te – vgy mond – ezt az Onias papnak,
Hogy lesz halladasa maarol te halalodnak,
Mert az ö keduiert löt el halladasa halalod oraianak.

44. Te penig meg lassad, hogy el ne feletkezzel,
Az Istentül mastan mikent meg verettettel,
Vrad vduaraban söt mindenek elöt te erröl emlekezzel."

45. Lön meg gyogiulasa mihelt Heliodorusnak,
Sok aldozatokat tön ot az Vr Istennek,
Nagy fogadasokat es igeretöket ielente ot az Vrnak.

46. Igen meg köszöne io tetet Oniasnak,
Hamar kezzüllyenek, parantsollya hadanak,
Az kintset ot hadgyak, indulanak haza orszagaban vroknak.

47. Iutanak el haza ök Antiochiaban,
Vagyon ot az kiraly tülök tudakozasban,
Az meg hagiot kincset miert hogy nem hoztak be kiraly tarhazaban.

48. Ott Heliodorus rendel mind meg beszelle,
Ott ö mint iaart volna, vranak meg ielente,
Isten mint meg verte, de meg *gyógyította* az pap könyörgesere.

119 M Szavát sem érthetik **144 D** giogyotta **M** giogotta > giogyitta

49. Raita csudalkozuan az kiraly ezt halgattia,
Mit az ö szolgaia elötte beszel vala,
Mind el hitte vala, az Sion istenet ezert ö magasztallya.

50. Vduar nep elöttis az Istent magasztallya,
Es hatalmassagat erössen csudaltattia,
Sem földön, sem mennien nints ollyan nagy Isten, mindenek elöt vallya.

51. Egyször egy idöben kiraly elö kerdözi,
Kit kelien vyobban sidok közze küldeni,
Kiraly kerdesere az Heliodorus akkoron azt felele:

52. Ha ki, vgymond, neked vagy ellenseged volna,
Avagy ha arulod neked lönni akarna,
Azt bocsassad oda, tanitua *jő haza,* meg vgy, ha meg nem halna.

53. Mert az Mennyei Vr Hierusalem otalma,
Es az nagy Istenek vagyon az helyre gongya,
Ki meg ver es el veszt mindeneket, az kik artani mennek oda.

54. Az Heliodorus azertan igy iart vala,
Ki minden szolganak erre ighen nagy pelda,
Hogy földi Vranak senki Isten ellen szauat meg ne fogadgia.

147 M de mind **156 D** ö hozza **M** ű hozzá **157 M** mennyei Jérusálem

MUNKÁCSI JÁNOS

18.

TÓBIÁS HISTÓRIÁJA

1. Meg irom az nagy Tobiasnak életét,
Életében sok változó szerenczeiét,
Mind ezekben iamborságát, sok türéseţt,
Hogy minden kereztién köuesse ö életét.

2. Vala az Tobias Tobielnek fia,
Galileában Tysbe városát lakia,
Isten töruényében foglalatossága,
Kiben fel neuelte vala ötet az atia.

3. Nagy szép vtát köueti az igazságnak,
Köuetöie igen az igaz mondásnak,
Engedelmes Isten paranczolatinak,
Kik Moysestöl eleiben irattanak.

4. Kine*k iffiu*ságának ö üdeiében
Isten töruényéröl lön feletközésben,
Minden nemzetsége az nagy Isten ellen
Báluánt, boriu képet tiztele életében.

5. Az Tobias életében ezt nem köuette,
Nemzetsęge mit miuele, nem szerette,
Az nagy Istent inkáb, sem az báluánt fęle,
Magát az Istennek dedikálá, szentelé.

6. Czuda, mint az Isten ezen fel geriede,
Hogy az sidó nemzet ötet feleitette,
Báluánt, boriu képet imádnia kezte,
Istennek ió tétét mind semminek itélte.

7. Salmanazart, Niniuének feidelmét
Isten fel inditá, ostorát, ereiét,
Galileára boczáta büntetéseţt,
Raboltata tűle el idegőnőt népét.

28 M el távozot > el idegőnőt

8. Ily romlásban, mikint nyers fa aszszu közöt,
Szent Tobias meg fogaték sidók közöt,
Fogságba veteték nemzetsęge közöt,
Ily kereztet szenued öis vétkessek közöt.

9. Ily rábságban nemzetiuel hogy tartatnék,
Az élö Istenröl meg sem feletkezék,
Pogányok töruényében nem egyeledék,
Isten töruényében ottis meg erössedék.

10. Az kereztet noha ö reá boczátá,
Isten azért néki lön kegyelmes atia,
Alhatatosságát Tobiasnak láttia,
Ezért Salmanazart hozzáia felindita.

11. Nagy keduére mert lön az feidel*emnek,*
Saffáráuâ tételék Salmanazarnak,
Minden iauaiual bir immár kiralynak,
Wra után böczületi nagy Tobiasnak.

12. Oly nagy kárt Tobias iauaiban vallá,
Mikor nemzetiuel fogságba akadá,
De hogy az nagy Istent el nem hadta *vala,*
Lás, mely hertelen rólla gondot viselt *vala.*

13. Sok iót czeleködik ottis nemzetiuel,
Az ehezöket taplállya kenyéruel,
Ruhátlanokat éppit öltezettel,
Az hóltakat el temeti szép tiztesse*ggel.*

14. Igen hamar Mediába el bé m*éne,*
Gabaelhöz Rages várasban siete,
Tisz talentum ezűst pénzt ot vive vele,
Iővendő szűkségére hogy azt helyheztesse.

15. Ragesben dolgait végezé, meg *tére,*
Lás, ittis mint szólgál néki az szerencze:
Wra ez világtól mert hamár ki méne,
Fia, Sénnacherib üle atia székibe.

16. Az Sennacherib nagy hadát meg inditá,
Kiuel sidóságot rablani akará.
Onnat futua Sennacherib iöue haza,
Szerenczétlenségén igen meg búsúlt vala.

17. *Rút* öldöklést czeleködék sidók közöt,
Az nagy Niniuében széllel fekszik hólt test,
*Kin To*bias köseredék elmeiében,
*Testekn*ek serénkedik el temetesęben.

18. *Ez penig* meg vala az királytól hagyua,
Senki holt testeket hogy el ne takaria,
Tobiás de titkon el temeti vala,
Kiért az királynál bé vádoltatot vala.

19. *Gyorsa*n meg változék ittis szerenczeie,
*Me*rt királynál Tobias lön gyülölségbe,
Királytól fęltébe hamar reitezése,
Hogy meg maradhatna Tobiasnak élete.

20. El ozla prædára ottis minden iaua,
Semmiué tételték minden gazdagsága,
Megmarada maga, felesęge s fia;
Ez alat Sennacherib meg öletet vala.

21. *Czuda az* Istennek az ö itéleti,
Gyakran ö hiueit mert probara veti,
Minden hű kőrősztény eszeben veheti,
Tobiásnak dolga példája lehet néki.

22. *Bátorsággal Istenét még* sem feleiti,
Az ö káruallását, kereztét nem nézi,
Isten adta, ö vötte elis, vgy hüszi,
Káruallásból ötet ismetlen hogy kü veszi.

23. Ez alat budosóban Tobias vala,
Felesęge, fia és fogságba vala,
Sarchedonus király, Sennacherib fia,
Atiát meg öluén székibe ültepet vala.

24. Nagy hamar Tobiasnak ö atiafiát,
Sarchedonus Achiacarust, deakiát,
Minden iauain vrrâ téué szolgáiát,
Ki által viseli Isten Tobias gondgyát.

25. Achiacarus mert könyörge királynak,
Király kegyelmeze az nagy Tobiasnak,
Budosásából haza iöue, hagya annak,
Felesęgét, fiát meg adák az iámbornak.

26. Zörze egy ebédet pünköst innepiben,
Fiát, kis Tobiást külde ebéd közben,
Nemzetsęge közzül szűkölködésęben
Ha kit lát, hozza bé Tobias ebédére.

27. Igen hamar kis Tobias el ki méne,
Mikor meg tért vólna atia eleibe,
Monda: „Az piatzon mi nemzetsęgünkbe,
Meg öletetuén fekszik, wram, Niniuébe."

28. Az Tobias, noha ebéd fölöt vala,
Es budosásais az miá löt vala,
Hogy az hólttesteket el temeti vala,
Ezzel nem gondola, mert Isten félő vala.

29. *Meg hagyván ebédét, piaczra ki méne,*
Hol testőt föl vévén tővé rőitők helyben,
Az utan meg térvén nagy kőserűségbe,
Buval ű ebédét végezé Ninivebe.

30. *Bátorságval immár hogy estvére iuta,*
Testőt el temeté, meg tére házában,
Le nyugovék hamar önnőn pitvarába,
Lásd, mely szőrőncsétlenség éré nyugodalmában.

31. *Ot szőmeit mikor föl nitotta volna,*
Verebek pitvarba háznál laknak vala,
Tobiás szőmébe ganeylottak vala,
Ki miát Tobias hirtelen meg vakula.

113 M El hagyván [az akrosztichon alapján javítva]

32. *Raita nagy Tobias korosként busula,*
Őcse, Achiacarus őt tarttya vala,
Miglen Elimachdaban be mentek vala,
Ot néki szőgénységre űgye iutot vala.

33. *Az nagy nyavalában Tobiás hogy volna,*
Kézi munkajával felesége tarttya,
Egykor mivet aszszony gazdájának haza vivé,
És jutalmat annak várja vala.

34. *Tőb iutalmi kőzőt ajándekon aszony,*
Anna Tobiásné urának haza vűn,
Kit munkája főlőt ajándékon ű vőn
Egy gődőlyét, kit urának hazába bé vűn.

35. *Imé az gődőlye rini kezdet vala,*
Tobias lopot marhának vélli vala,
Felesége viszsza adná, kié volna,
Sidoknak lopottat enni nem szabad volna.

36. *Aszony néki monda, igaz marha volna,*
Munka főlőt ingyen néki atták volna,
Kit Tobias hamar el nem hihet vala,
Mert Isten tőrvénye űt sőrkengeti vala.

37. *Kinek felesége haragiába monda:*
„Az te szentségődnek micsoda jutalma,
Sok alamisnáid mit használnak? – monda. –
Mostan jámborságot meg tetsik" – néki szolla.

38. *Nagy sok késérteti immár lőttek vala*
Az nagy Tobiásnak, de ez is nagy vala,
Hogy feleségetűl boszuságot halla,
Iámbor életét urának Anna csufollya.

39. *Az Sz[ent] Jobotis felesége busitá,*
Nékiis nagy kőrőstnek az tetsik vala,
Bizony Tobiás is nem kevésnek irja,
Kitűl vigaztalást várna, hogy az busittya.

40. *Kérlek, ászonyok, vőgyétők eszőtőkbe:*
Jámbor Uratokat ti nagy bőcsűletbe
Tarsátok, ha Istent szeretitők ebbe,
Hogy I[ste]n néktők is jot adgyon éltétőkbe.

41. *Ez szokon Tobiás igen kőserődék,*
Sirtában Istenhőz ű fől foházkodék:
„Áldot vagy te, Uram – tűle ily szo esék –,
Mert minden igazság te tűled származtaték.

42. *Segéts meg engemet, ne ály boszut raitam,*
Én atyám vétkeit el feleicsed mostan,
Kik parancsolatid meg vetették gyakran,
Kiknek ű vétkőkért csufoltatom en mostan.

43. Immár nem kéuánom ez világban éltem,
Mert mélto iutalmát büneimnek érzem,
Kérlek, czeleködgyél velem kegyelmessen,
Ez árnyék világról vegyed el életem!

44. Az öröcké való hailékba vigy el bé,
Méltatlan szók elöt az földbe tétes bé,
Ez nyomoruságból örömre mennyek bé,
Te düczösęgedbe lelkemet helyheztesd bé!"

45. Meg fáradot vala Tobias éltébe,
Méltatlan szó vadolások hallasába,
Azért nem akar többé élni világba,
De Istentöl dolga állattatik ió karba.

46. Boczáta magához Isten könyörgésęt,
Noha nem kéuánnya ez világban éltét,
Meg vnta világnak tökéletlenségét,
Azért igy kezdi el Isten ö segétsęgét.

47. Oly szép módot ezben az Isten rendele,
Nagy Tobiast hamar inditá fel erre,
Fiának testamentomát hogy beszéllye,
Mint ha ez világból hoszú vtra készülne:

48. „Reméntelen – monda Tobias – életem,
Mert az Wr Istentöl halálomat kértem,
De minek elötte testemböl én lélkem
Ki mégyen, mélto, hogy kis Tobiast meginczem."

49. Fölötte szép dolog, atiák, néktek szóllok,
Ha Isten töruénye gyermekteknek léz ok,
Kiben ö életök ez világon forog,
Ha ifiuságokban lészen arra gondotok.

50. Isten fęlelmében ha fel neuelitek,
Vénsęgtekben miattok nem köseregtek.
Fiak, tüis ezt észetekbe vegyétek,
Az kis Tobiasnak erkölczét köuesętek!

51. Atiának intéset édesdeden hallya,
Engedelmességgel teszen válazt arra,
Kiért az Wr Isten mind kettöt meg áldgya,
Kérlek, halgas reá, immáran térek arra.

52. Kis Tobiast atia nagy hamar szólitta.
Ha meg halná, el temetesse, paranczollya,
Vén anyát meg ne vtállya, néki hadgya,
De gondgyát visellye, fęllye, tiztellye, óya.

53. „Nagy köserues kénnyáról meg emleközzél,
Mehében hogy téged viselt, ne feleicz el,
Ha meg hal, ötetis szépen temessed el,
Mellém koporsómban, maradgy Istennel *ezzel.*

54. Az Isten töruénye légyen te szüuedben,
Szeressed az igazságot életedben,
Kérlek, fiam, ne haioly bűnre semmiben,
Bizony iót ád Isten mind egéz életedben.

55. Kérlek, iauaidból alamisnálkodgyál,
Ha keuesed vagyon, męgis adakozzál,
Te irigy szemednek ne tölcz keduét azzal,
Szükölködöt üressen hogy el boczátanál.

219 B szentednek

56. **I**gen drága kinczed az lészen te néked,
Sötétseg*ben, h*alálban nem hádgy Isten téged,
Az paraznaságot szüuedböl ki vessed,
Házas társot Isten nemzetedböl ád néked.

57. **A**z te nemzetedet mindenben szeressed,
Keuélyseg gyükörét szüuedböl kü vessed,
Mert keuelyseg *annya* éhségnek, meg hüdgyed,
Ha az keuelységben életed helyhezteted.

58. **M**inden szolga rendnek és semmi embernek,
Fiám, meg ne tarczad bérét, igen kérlek,
Méltó iutalmát mindennek meg fizessed,
Bizonnyal meg hüdgyed, meg fizet im néked.

59. **B**oszszút mással ne tégy, kit te nem szeretnél,
Bort ne igyál, kérlek, hogy meg részegülnél,
Ki miat vétekbe nam, bé merülnél,
Mert az részegségben semmi iót nem vélhetnél.

60. **O**szszad könyeredet te az ehezöknek,
Testöket takargasd meziteleneknek,
Ruháual ékösicz, kérlek, szegényeknek,
Mindenkor tanáczát fogadgyad bölcz embereknek.

61. **R**óllad Isten soha el nem feletközik,
Ha szent neue tölled koroskint áldatik,
Segétség senkitöl, czak tölle váratik,
Mert minden iónak kút feiének neueztetik.

62. **E**ztis mondom néked, hogy az Mediában
Tiz talentum ezüstöt Rages városban
Gabaelnél hadtam, fiam, te számodra,
Ne fęly szegénségtöl, czak fęly Istent mindenben.

63. **S**zegénségre noha mostan ügyünk iutot,
Meg áld Isten téged, ha az bünt el hagyod,
Az én intesemet fogadod, meg tartod,
Légyen Isten, fiam, életedben óltalmod."

64. Ez testamentomát Tobias hogy téué,
Fia, kis Tobias nagy io keduel véué,
Mindenben engedelmességét ielenté,
Atiának intéset semmiben meg nem veté.

65. Nagy sok szóm lehetne itt, atiák, róllatok,
Fiak, ha vészitek, néktekis szólhatok,
Hogy ha intésemet, atiák, fogadgyátok,
Ifiak, tüis engem ha meg nem czufolnátok.

66. Gyermekteket, atiák, neuellyétek vgy fel,
Isten kit tölletek fogadgyon ió keduel,
Szent töruényéröl ne feletközenek el,
Mig gyermekek, virga töllek ne táuozzék el.

67. Ember korba mikor az ö üdeiök iut,
Az tü vénségtöknek üdeieis el iut,
Minden erkölczökben ha léz oly ékös vt,
Isten töruényében felelem*ben neuelt* vt.

68. Diciziretes lészen tü *gond viseléstök,*
Isten és ez vil*ag elöt serenységtek,*
Kelletinél *fellyeb nem gyűgöltetitök*
Fiaitokat, kiket ád *az Isten néktek.*

69. Eröszakot töllök nem szenuedtek azkor,
Mikor intésteket kéuánnátok iobkor,
Az tü fiaitok fogadnák mindenkor,
Hüd meg, vénségtöket nem köseritik azkor.

70. Lészen az *io fának mikint io* gyümölcze,
Es mind ol*ay fának ö szép zöl*dellése,
Aztalotok környül minden ékössége,
Ha virga üdeien serkenti öket erre.

71. Meg hüdgyétek, fiak, ha tü szót fogadtok,
Tü atiátokat boszszútól oyátok,
Az élö Istennek töruényében iártok,
Az mint ö paranczol, oyátok, fogadgyátok.

72. Ember korban iutat Istenis tütetket,
Az nagy szép vénsęget engedi érnetek,
Mindenben gonduiselötök lészen néktek,
Szegénsęgre, nagyra soha nem iut ügyötök.

73. Szálittia áldását Abrahamnak rádtok,
Meg sokasitatik világon magatok,
Az Isten mindenben kegyelmes atiátok,
Végre Menyországban véle eggyüt lakástok.

74. Példáiúl kis Tobiast tü néktek hagyom,
Róllatok ö rea én szómat forditom,
Mit miuele Isten mind kettöuel, irom,
Istennek kegyelmét énis koroskint várom.

75. *És* szólla kis Tobias, atiának monda:
„Atiám, én Gabaelt nem esmertem soha,
Az ezüstöt mint vegyem én meg ö raita,
Ha én személyemet nem ismeri, nem látta?"

76. „Légyen arra gondot – nagy Tobias mondgya –,
Embert keres h*amar, ki az* vtát tudgya,
Adós leuéllel ki *téged vigyen* oda,
Meg adatik tölem fárat*sága iut*alma."

77. De az Isten menyben mind ezeket hallya,
Az Raphael angyalt ember abrázatba
Menyböl alá küldé Elimaidaba,
Kire kis Tobias találа az vtzába.

78. Az angyalnak monda: „El iöhetzé velem
Ragesbe, és vti társom hogy légy nékem,
Tudodé az vtat, ielencz meg énnékem,
Mélto iutalmat véz te azokért én tölem."

79. Igy felele angyal: „Én az vtat tudom
Ragesbe, mert én Gabaelnélis laktam."
Kis Tobias monda: „Atiámnak meg mondom."
Angyal készereti, hogy azzal ne mulasson.

80. Ottan kis Tobias meg monda atiának,
Akarattiából hamar nagy Tobiasnak.
Az angyal el iutuán köszönuén iámbornak,
Tobias kérdezé nemzetségét angyalnak.

81. Kit vén Tobias embernek alit vala,
Nemzetségét angyal nem titkola, monda:
„Az te battiád, Ananias, atiám" – monda.
Ezen vén Tobias erröl angyalnak monda:

82. „Rólla tudakozom, mit adgyak te néked,
Hogy az én fiamot vtában visellyed?
Minden napra egy dragma elégé néked?
Ez fölöt itéled fiammal légyen néked.

83. Az Isten tüteket viszsza egésségben
Ha meg hoz, iobbitom béredet mindenben."
Hamar ketten lönek röuid alkuuásban,
Készité Tobias fiát vtára ottan.

84. Czuda szép áldással mind kettöt boczáta,
Anna, Tobiasné ö fiát sirattia,
Vrát, vén Tobiast dorgállya, azt mondgya:
„Soha az pénz mienk ne lehetet vólna!

85. Az mi vénségünknek szerelmes istápia,
Fiunk hogy sem tölünk el táuozot volna."
Tobias Annaszont vigaztallya, monda:
„Istennek angyala mi fiunkat hordozza."

86. Sietuén kis Tobias vtra erede,
Estuére iutának Tygris folyo vizre,
Ackor maradának vgyan azon helybe,
Kis Tobias vizbe hamar mozdani kezde.

87. Szertelen egy nagy hal magát elö veté,
Kis Tobias szüuét hamar meg rettente,
Angyal ottan néki mondania kezde,
Tölle ne rettegne, vizböl halat ki venne.

88. Az ö bélit halnak hamar el ki vetné,
Szüuét, máiát és epeiétis ki venné,
Iöuendö szükségére azokat el tenné,
Hamar kis Tobias azokat czeleködé.

89. Igy vtokra más nap ketten eredének,
Miglen Ecbatanához közelgeténeк,
Kis Tobiastol kérdezködések lönek,
Hal epeie, szüue mire valók lennének.

90. Kinek Raphael hamar feleluén monda:
„Gonoz lélektöl kinek vagyon bántása,
Szüuéböl, máiából az füstöt czinálna,
Magát meg füstöllye, gonoz lélek nem bántia.

91. Az epeie hályogot szemröl le venne,
Mely szemnek epeiuel lenne meg kenése,
Annak szeme ottan szép gyogyulást venne,
Könnyebséget ember vakságából igy venne."

92. Lön ennek vtánna, várast közeliték,
Angyaltól kis Tobiashoz ily szó esęk,
Atiafia Tobiasnak hogy ot laknék,
Raguel, kinél szállások ió vólna esnék.

93. Melynek szép leánya ember korban,
Kit Tobiasnak szerzene hazasságba,
Mert töruény szerintis rá nézendö vólna,
Mint az Moysesnek irot töruénye tarttia.

94. Az Tobias szólla Raphaelnek, monda:
„En hallottam, hogy az az szép leány, Sára,
Hét fęrfinak immár töruény hazasságba
Adatot, kik mind meg ölettek ágyas házba.

95. Raitam én atiámnak lenne busulása,
Auagy busultában világból mulása,
Hogy ha az leánnyal lennék ágyas házba,
Es az én életem el végezödnék ágyba."

371 B Merr

96. Igy szól erre angyal, Tobiasnak monda:
„Nem iuté eszedbe atiádnak mondása?
Nemzetséged közzül te házaságodra
Feleséget vennél, mint Moyses meg irta.

97. Azért fogad szómat, mert nagy iódra lészen,
Az Sára te néked feleséged lészen,
Asmodeus ördög nem árt néktek ketten,
Tüteket az Isten meg áld, veletek lészen.

98. Nagy hamar ha bé mégy te ágyas házadba,
Az halnak szüuéböl ottan oruosságra
Es máiából czinály füstöt ártalmára,
Asmodeus ördög el táuoztatására.

99. Ottan ördög el fut, soha visza sem tér,
Istennek ió vólta, mikint szép folyo ér,
Tüteket környékez, Sárais hozzád tér,
Te szüuedis, az szép leány Sárához meg tér."

100. Sok intése után Raphael angyalnak
Szerelmire geried Tobias Sárának,
Ezen közbe ketten városba iutának,
Sára eleibe iöue kis Tobiasnak.

101. Hiua öket Sára atiának házába.
Raguel Tobiast szép ifiuságába
Láta ö szüuébe, kezde mondania:
„Netalám ez ifiu vén Tobiasnak fia?"

102. Ottan tudakozék, ki nemzete vólna,
Mikor érté, hogy vén Tobiasnak fia,
Raguel ifiunak ám nyakára hayla,
Szépen meg czókolá örömében és sira.

103. Szent és iámbor ember magzattiának monda,
Atiát meg kérdezuén, hogy halotta vala,
Az Isten vakságban vén Tobiast tarttia,
Bánkodék, és Tobias esetét firattia.

104. Ezek fölöt felesęge és leánya,
Igen köseredék Raguelnek háza,
Kis Tobiast Raphaellel azért házba
Ió keduel fogadák, mert Isten vgy akarta.

105. Szólla Raphaelnek kis Tobias, monda:
„Az mely dologról velem szóllal vtamba,
Vigyed véghöz hamar!" Raguelnek monda:
„Sárát mellémvészem az én ágyas házamba."

106. Hamar Raguellel az Raphael szólla,
Sárát Tobiasnak adná házaságra.
Raguel ez dolgot mindenben iauallya,
Tobiast kinállya, ennék s innék, vig vólna.

107. „Az én leányomat illik, hogy el vegyed,
Kinek löt dolgait meg ielentem néked:
Immár hét ferfinak leányom iegyzetet,
Asmodeus ördögtöl az mind meg öletet.

108. Szent igaz az Isten, ki házaságtokat
Mindenben meg áldgya, magatokat meg tart."
Sárát kezen foga, Tobiasnak adá,
Mert Isten ő néki régen rendelte vala.

109. Agyas házba Sárát anya vitte vala,
Az mint Ragueltöl paranczolua vala,
Sara penig agyas házban igen sira,
Leány siralmát Annaszony vigaztallya:

110. „Ne fęly, ió leányom, s ne kösereg – monda –,
Köserüsęgedet Isten vigaztallya."
Tobiastis hamar viuék bé hozziáia,
Raphael angyalnak szaua eszében vala.

111. Igen hamar tüzet vün ágyas házába,
Füstelésre való szerszámot czinála,
Halnak szüuét, maiát az tüzre fel raká,
Magokat, házokat hamar füstölte vala.

112. Pokolbeli ördög, Asmodeus futá,
Ægyptus földére ackoron szaladá,
Viszsza semmiképpen nem térhetet vala,
Hogy kis Tobiasnak ártalmára löt vólna.

113. Igen hamar Sárát Tobias fel költé,
Hogy imádkoznának, ötet arra inté,
Istennek ió vóltát ne feleiczék, kéré,
Kis Tobias Sáráual szauát igy el kezdé:

114. „Nagy diczéretekre és tizteletekre
Melto vagy, Wr Isten, emberek reménye,
Teremtéd Adámot és adád melleye,
Hogy segitö társa lenne Eua nékie.

115. Ezt mondád Adámnak ö teremtesęben:
Nem ió az embernek egyedül lennie,
Segétöt teremczünk és adgyunk melleie,
Az én könyörgésem iussanak elödbe.

116. Könyörül én raitam, meg engyedgyed nékem,
Hogy az Sára légyen örök felesęgem,
Eggyüt minket ketten az vénsęg el érien."
Sára ackor monda: „Amen, Wram, vgy légyen!"

117. Szépen le feküuén eggyüt nyugouának,
Minden veszedelmek tőlek táuozának.
Raguel nem várá, hogy fel ebrednének,
Ki méne sirt ásni, véli, hogy meg holtanak.

118. Es hogy meg tért vólna, felesęgét hiuá,
Monda, szolgálóknak eggyikét boczássa,
Kis Tobias éltét auagy hóltát lássa.
„Eztis el temetem, senki azt ne tudhassa."

119. Reggel az szolgáló méne ágyas házba,
Láta kis Tobiast nyugouék ágyába.
Raguelnek meg téruén ez dolgot monda,
Raguel az Istent diczéré, és igy szólla:

120. „Eörök élö Isten, menynek, földnek vra,
Diczéretire meltó igazságnak atia,
Angyalid és szentid, hüueid világa
Téged diczérienek az te igazságodba.

121. Tégedet diczérielek, hogy meg vigaztaltál,
Mitöl fęlek vala, attól óltalmáztál,
Az én leányommal maig meg tartottál,
Szent házaságára Tobiasnak kit adtál.

122. Ellyenek elötted kedues életekben,
Téged diczérienek királi székedben,
Légyen szép békeseg az ö üdeiökben,
Hóltok után vigyed öket düczösęgedben."

123. Tön nagy lakodalmad tizen negyed napig,
Tobiast vendegli, Raguel örül s vig,
Az tizen eggyed nap ha bé tellyesedék,
Tobias áldással atiához boczáttaték.

124. Im, tizeneggyed napnak ö forgásában
Raphaelt Tobias küldé Mediában
Az adós leuéllel Rages városában
Gabaelhöz, kinél ezüst répositumban.

125. Buzgo forgodása Raphael angyalnak,
Dolgaiban hiuen szolgál Tobiasnak,
Minden pénzét éppen meg hoza iámbornak,
Mint Isten meg hatta, enged akarattiának.

126. Ezembe Tobias Elimaidaba
Fia elmenésęt szamlállya magába,
Mert az meg térésnek napia alatomba
Immár el mult vala, igy szól azért buuába:

127. „Nemde ö vtokban bántások lötté?
Auagy az Gabelus nemde nem meg holté?
Kinek ö halála fiamat késleli,
Talám az ezüstöt nincz ki néki meg adni?"

128. Ezt haluán Annaszony, Tobiasné monda:
„Az én fiam oda marat", öt sirattia,
Vén Tobias felesęgét vigaztallya,
Sirástól meg szünyék, mert Isten haza hoza.

129. Zertelen nagy sirást de az aszony tarta,
Házából ki s bé jár, szemleli, vigyázza
Fiát, kis Tobiast, nagy szüue szakadua
Vária, mert ö vala vénsęgöknek istapia.

130. Ezemben menyegzönek napia el mulék,
Tobias Ragueltöl hamar buczúzék,
Sára ö atiától kezen fogattáték,
Illyen szép áldással vtokra erezteték:

131. „Raitatok Istennek böseges áldása
Tü életöknek minden folyásiban
Meg környékezzen ö szent irgalmassága
Es meg bóldogiczon minden dolgaitokban.

132. Ipádat, napádat, szép leányom, Sára,
Féllyed és tiztellyed szüleidet – monda –,
Hogy én felölletek hallyak ió hirt" – hadgya;
Ily szép áldas vtán leányát meg czókola.

133. Ott Tobiasnakis Raguelné monda:
„Engedgye az Isten, vihesd Sárát haza,
Iámbor szüleiöknek az ö haylékokba,
Az tü maguatokat Isten meg záporicza.

134. Ez én leányomat mostan reád bizom,
Mint drága kinczemet, te kezedbe adom,
Meg ne nyomorgassad, kérlek, intlek s hágyom,
Az Wr Isten légyen gond viselötök, mondom."

135. Szép áldásokat hogy el végezték vala,
Raguel marháiát, kinczét mind meg oztá,
Felét Tobiasnak leányáual adá,
Solgálók-, teuéckel igy vtokra boczátá.

136. Tartozás nélkül vtokon mennek vala,
Raphael kis Tobiasnak mondgya vala:
„Az ház népet, kérlek, hadgyuk mostan hátra,
Siétuén mennyünk el elöl atiádhoz haza.

137. Elö vöd az epét, kit el töttél vala,
Mert az te atiádnak szemét meg gyogyittia."
Mikor haza felé közelgettek vala,
Tobiast az anya táuoly földön meg láta.

138. Nagy hamar wrának ez dolgot meg monda,
Tobiasnak szüue vgyan meg vidúla,
Házából kü lépni nagy hamar akara,
Fia jöuetelét mert örüli s akaria.

139. De mint világtalan, aitóban ütközék,
Fia, kis Tobias nagy hamar futamék,
Az epéuel szeme gyorsan oruoslaték,
Atiának szeméröl hályog hamar le eseḳ.

140. Eppen szemeiuel kis Tobiast látá,
Nyakára czüggene, örömében sirá,
Sirtában Istennek nagy hálakat adá,
Hogy az ö magzattiát egésségben meg hozta.

141. Eörömében méne Sára eleiben,
Az ki láttia vala, czudálkozék ezen,
Hogy Tobias szeme meg gyogyúla ily szépen,
Menyét szépen áldgya, vele házba bé mégyen.

142. Bé menuén házokba tönek lakodalmat,
Örömökben hét nap vigadának mind ott,
Tobiasert mindnyáian áldgyák Istent ott,
Kit szép házas társsal Isten közikbe hozot.

143. Ezek után vén Tobias fiát hiuá,
Mi légyen iutalma Raphalnek, mondgya,
Ki az ö vtában békéuel hordozta.
Kis Tobias erre atiának igen szólla:

144. „Nem vallok semmi kárt, felét néki adom,
Az mit most vtamban véle eggyüt hoztam,
Igaz társaságát, szolgálattiát láttam,
Mely szép dolog, véle egésségben meg iöttem.

145. Ezek fölöt feleségemet viselte,
Asmodeus ördög hatalmát el üzte,
Az pénztis minekünk iámborúl meghozta,
Világtalanságból tégedis meggyogyita."

146. Semmi ellent vén Tobias nem tart ezben,
Gyorsan Raphael hiuaték eleiben,
Kinálnia kezdék mind azockal szépen,
Kire az Raphael nékik meg felel igyen:

147. „Hüdgyétek meg, semmit tölletek nem vészek,
De meg halgassátok, az mit mondok néktek,
Mind ezekért czak az Istent diczérietek,
Ió tételményét nem titkoluán hirdessętek.

148. Az Isten dolgait nem ió el titkolni,
Ö czeleködetit niluán kel beszélni,
Ezekért hüueit minden ió köueti,
Ha ió tételményét emleközetben érti.

149. Tudgyátok, könyörgés tellyes iózansággal
Ha eggyüt forgodik az ió igazsággal,
Alamisnálkodás nem fuualkodással,
Istentöl emberre sok iót hoz bö áldással.

150. Semmit tü tölletek mostan nem titkolok,
Az Istentöl iöttem alá tü hozzátok,
Raphael angyal ez, kit tü mostan láttok,
Tü segétsęgtökre boczátot angyal vagyok."

151. Zertelen fęlelem öket környül fogá,
Mind ketten az földre borulának artzra,
Az Raphael angyal öket vigaztallya:
Ne fęllyenek semmit, mert békesęgek vólna.

152. Az Istent diczériék, inti őket arra,
Az ö szent neuének magaztalására,
Igy öket ott hagyuán el méne dolgára,
Tobias fiáual fel keluén nem láthata.

153. Zép és hálaadó könyörgéssel ackor
Tobias diczérni kezde Istent ackor,
Mert irgalmassága Istennek mindenkor
Ötet környül fogta, el hüte azt mindenkor.

154. „Bölczeségnek Wra, düczösség királlya,
Aldot vagy mindenkor Seregeknek Wra,
Ki engem suytoluán már meg vigaztalá,
Hogy lennék néki válaztot edénye s fia.

155. Az én testem noha gyakran sanyargatta,
De azért lelkemet magának tartotta,
Nagy tele torockal mondom magosságba,
Düczösség Istennek az örök menyországba.

156. Nem szünem diczérni ötet életemben,
Tudom, hóltom után viszen engem menyben,
Diczéret, düczösség és háladás légyen
A nagy Wr Istennek földön és menyben, amen."

157. Ez szép hálaadást hogy Tobias téué,
Sok io eztendöket vénséggel tölte bé,
Világban életét hogy elégnek vélé,
Fiát, kis Tobiást egykor hozzáia inté.

158. Nagy szép tanitással fiának beszéllé,
Hát vnokaiának ezeket ielenté,
Ha meg halna, ötet szépen el temetné,
Annyátis melleie koporsóban bé tenné.

159. Életében igaz alamisnálkodó,
Tökölletes, szelid és nagy igaz mondó,
Szegényekhöz lenne kegyes ió akáró,
Iózan, s- könyörgésben gyakran magát foglaló.

160. Kinek aztis hadgyá, hogy az Mediában
Menne fiáual az Echbatanában,
Raguelnek, Sára atiának házában,
Mind felesęgestöl tulaidon iauaiban.

161. Lön ennek vtánna nagy sok üdö múlua,
Mikor száz ötuen nyóltz eztendös löt vólna,
Vén Tobias ez világból hoszszú vtra
Méne, tiztesseggel szálla koporsoiába.

162. Ez után anyais a kis Tobiasnak
Meg hala, paranczolattiát ö atiának
Meg tarta, koporsoiát meg nitá annak,
Anyát mellé téué atiának, Tobiasnak.

163. Nagy hamar ez vtan kis Tobias méne,
Felesęgiuel, fiakiual erede
Az vin Raguelhöz, ipához siete,
Véllek végiglen czendez életet visele.

164. Az ő ipa, napa meg vénhettek vala,
Hóltok után öket el temette vala,
Ipának iauait örökösül birá,
Gyermekitis azban örökösül mind hadgya.

165. Gyamola éltében Wr Isten löt vala,
Az nagy szép vénsęgbe el bé hozta vala,
Száz huszon hét eztendös korában vala,
Mikor ez világtól Isten ki vötte vala.

166. Ily drága életet ketten viselének
Fiáual Tobias, és megvénhedének,
Tökélletesęgek fęnlék mind kettönek,
Magzattiockal Isten örökösiué lönek.

167. Bizony példa lehet nagy Tobias nékünk,
Ha az Wr Istentöl meg kösergettetünk!
Mennél inkáb suytol, hozzáia folyamiunk,
El nem hágy ö minket, mikint meg esküt nekünk.

168. Vigan el szenuedgyünk minden kerezteket,
Mert az által Isten serkenget fel minket,
Világon éltünkben nem hágy el ö minket,
Hóltunk után Menyországba viszi lelkünket.

169. *Vőd eszödben, Tobiást mint kösergté,*
Fogsággal, vaksággal útet kőseréte,
De azert éltébe mind gondgyát viselé,
Mert minden kőrősztit nagy békével szenvedé.

170. *Algyuk Istent miis, hijuk segétségre,*
Forditsa szőmeit bűnős edényére,
Tekéncsen le reánk ez nyomorult főldre,
Atyaink vétkeit ne tekéncse semmibe.

171. *Botsássa meg nékűnk szántalan vétkűnket,*
Szabaditsa pogan kéztűl mi főldűnket,
Ez világon adgya csőndes életűnket,
Holtunk után vigye Menyországba lelkűnket.

172. *Az ki ez énekőt most uijonan irta,*
Névét és űdejét vers főkben számlállya,
Segétségűl az menybéli Istent hija,
Hűszi, hogy űtet is életébe meg áldgya.

NAPTÁRVERSEK

19.

SZÉKELY ISTVÁN KALENDÁRIUMÁNAK HÓNAPVERSEI

BÓDOGASSZON H[AVA]

Vígan lakik Bódogasszon hév pecsenyével,
Vígan tartá az ű vendégét az meleg házba.

BÖJTELŐ HÓ

Jeget olvaszt Böjtelő hó déli szelekkel,
Az mezőre ganéjokot hord búza termésére.

BÖJTMÁS HÓ

Az Böjtmás hó földbe hintett tavasz marhákot,
Szőlőt metsz, fákot oltat szíp gyümölcsökért.

SZENT GYERGY HAVA

Szent Gyergy hava terömt nekünk szíp virágokat,
És megtiltot rétet sok jó szénáért.

PINKEST HAVA

Ugarat szánt Pinkest hava búza termésért,
Szőlőt kapál nagy munkával jó bor ittáért.

SZENT IVÁN HAVA

Nagy hévsígbe Szent Iván hava aratá búzáját,
És sieti kötöznie kapált szőlőjét.

SZENT JAKAB HAVA

Igen kaszál Szent Jakab hava horgas kaszákkal,
Nagyon siet csípelnie földbe vetésért.

KISASSZONY HAVA

Szenát hordat, házat rakat Kisasszony hava,
És jól lakik ért gyümölccsel ű jó kedvvel.

SZENT MIHÁL HAVA

Hordót kíszít Szent Mihál hava termött szőlőknek,
Földbe veti ű búzáját jövendő termésért.

MINTSZENT HAVA

Sok gyümölcsöt Mindszent hava házba betakar,
Hogy élhessen jó kedvére az setét télbe.

SZENT ANDRÁS HAVA

Gyorsalkodik Szent András hava sok fát vágnia,
És kóstolni jó borokat sós pecsinyére.

KARÁCSON HAVA

Karácson hava nagyon veret kövér disznókot,
És besózza ű szalonnáját jövendő nyárra.

19 betakat

20.

EGYEDÚTI GERGELY KALENDÁRIUMÁNAK HÓNAPVERSEI

JANUARIUS

Kéván eret Janus vágni, illendő lakodalmat
Mívelni, fát mastan vágnia kellő leszen.
Minden esztendőnek Janus mastan mondja jutalmát
Lennie: ha melyek Boldog asszonba látszanak.

FEBRUARIUS

Műnek örül az kert, szőlők metszésnek örvendenek,
Igába végy ökröt, irtani rétbe szeress.
Tiszta eget Februs, szántót és kellő *meséket*
Ígér, az ű napiban kisebb *fagyásnak ere is.*

MARTIUS

Mess eret az tagodon, szőlők nyitásnak örülnek,
*F*onni sövínt, vetemínt tennie kellő leszen.
Mars okait mondja, mikoron látja folyását,
Tagbeli kínoknak *látja* az ű végeket.

APRILIS

Gyomrája és színe hóval be*borult* agyagnak,
Felnyílik az hótúl, lovidat fűre bocsásd.
Röst hátát ökrödnek szántásra mastan erőltesd,
Aprilis az földnek kellő nyílását adja.

2 Mibeli **6** ögröt **7** mesèket **8** faginasnak ereis **10** Ponni **12** iattal **13** burölt

MAIUS

Mosódni, vért venni, magadat orvoslani kellő,
Tégla- és sajtcsinálás, ebbe *nyugodni* kellő.
Immáran az fáknak pinkest m*u*tatja bimbóit,
Holnapi mast dalját szép filemile gyögi.

JUNIUS

Hév és drága csinált ételtől mast szünnie kellő,
Salyátát ennie, mosnia mast jó lábat.
Hagyj békét erdődnek, melyet készölnie vágdatsz,
Benne titkolt sz*ú*akat, ha nem akarod, egyék.

JULIUS

Ebben is oltalmazd magadat, ha élni kívánsz,
Drága nagy ételtől, bort elegyítve igyál.
Megnőtt az vetemén, földnek, b*ú*zának örülnek,
De mígis mező-míes félteti háza népét.

AUGUSTUS

Mast magadat őrizd, tagodat mast fogd meg erősön,
Hogyha őszi nyavalya *fogja ne füleidet.*
Mastan őröll ezír, ellel rakít gabonának,
Mező-míes jobban adja, hogy áldozati*t*.

SEPTEMBER

Immáron az tiltott ételt mast ennie kellő,
Jó bor, borsos étek, jó mast enni gyömelcset.
Nyiss eret az fejeden, hasadat tisztétani kellő,
Hogy kólika valami vesse ne benned ágyát.

18 nogodni **19** mötattia **24** szöakat **27** bözanak **30** sogia ne föleidet **31** Mastan eöröl ehzir, ellel rakit **32** aldozatitk

OCTOBER

*H*ogyha béven termött szőlőd, pintérkednie kellő,
Szánts, vess, ha jó búzát várnia béven akarsz.
Ó bort, forrott mustot, jó mast sült pecsenyét enni,
Bélbeli tisztétás, mast jó vágatni eret.

NOVEMBER

Fokhagymát, sáfránt mast tégy, jó gesztenye tétel,
Míre való fákat, répát is ebbe keress.
Méz és titmony-étel, sós húst ebbe ennie kellő,
Az förödés mast árt, almát is ebben egyél.

DECEMBER

Hív mast az szoba, legyen kellő meleg,
Borsos étkekkel, jó borokkal lakni,
Foglyot, galambot, mézet enni kellő,
Jobb Isten-imádás.

37 Gogi **45** Hwi

21.

A BÁRTFAI KALENDÁRIUM HÓNAPVERSEI

IAN

János kíván eret vágni, kedves lakodalmat,
Hó fottára vágott, míre fa kellő leszen.

FEBR

Kertek hányásnak, szőlők metszésnek örülnek,
Szántani végy ökröt, irtani rétbe szeress.

MART

Mess eret az fejeden, szőlők nyitásnak örülnek,
Fonyj sövént, vetemény kertbeli kellő leszen.

APR

Könnyebbíts hasadat, kissebíts véredet akkor,
Ültess szép fiatalt, raj méhet ebben keress.

MAI

Förödni, vért venni, magadat gyógyétani kellő,
Sajt- és téglaverés, most jó herélni bikát.

IUN

Almafát olts mostan, bátor légy minden útodban,
Rétbe kaszálj, szénát, sajtot is ebbe csinálj.

2 D Ho fottaa vagot fa müre kellö leszen **3** Baniasznak

IUL

Véredet oltalmazd, orvos eltávozzék tőled,
Ekkorban vízzel bort elegyítvén igyad.

AUG

Részegség mostan távozzék, kérlek erősen,
Vess magot az földbe, tengeren ebbe ne járj.

SEPT

Ez betegséges, félemes enni gyümölcset,
Kertedben mostan vetnie kellő porajt.

OCT

Hogyha sokat termett szőlő, hordókat erősejts,
Szánts, vess, ha vetemént várnia bővön akarsz.

NOV

Búzát, foghagymát vess mostan, gesztenyét ültess,
Mí-beli jó fákat, makkot is ebbe keress.

DEC

Jó bor, borsos étek legyen most az te barátod,
Fonni való veszőt, most jó faragni karót.

22.

PÉCSI LUKÁCS CISIO-VERSE

BOLDOG ASZONY HAUA

Iesus erettunc uerét hogy bochata,
Kiralyoc iünnec [...]ek elettul ho[...]
Es dicheric, mint urokat, polába,
Ot vala Antal, es monda Fabianac:
Agnes imhol [Vince] Pa[llal] uigadnac
Valamit hoztal e ez [...]

BÖIT ELÖ HAUA

Lata Maria [...]gat aua[...]
Iesúst templomban be mu[tatta ...]
Vranua kezde o[...] Balint[...]
Vigan le[...]tec, im kezdunc fassanglani:
Üszögös Peter keszül Mathiast uendegleni,
[Minde]neket büusegessen tartani.

BOIT MAS HAUA

Boitmas reg[...] dolgot [...] Thamasnac,
De rest ki menni [...]ria Gergelt, boranac,
Ch[...]ertet ig[...] fözöt az chaplarnac:
[...]ec feddi i[...] volna Marianac,
[Ü]duözetot hoza [...] ez uilagnac.
[...]

[Szent Gergely, Pünkösd hava hiányzik]

SZENT IUAN HAUA

Nem sz[...]analat haborgani,
Bonifacius hogy [...] imadkozni,
[...] noha Barnabas igenis resztelli,
De Vid [...]zors[...]a böchületes sze[...]ti,
[...]döl uárakodic mert születic Ianchi,
Vig hogy Laslo erti, Peter kereszteli.

SZENT IAKAB HAUA

Aszonunc Maria azomban erede,
Indulni hogy lata fordula öröme,
Almelkoduan sietis Margit uele:
Kerdezkednec nyugodalmoc hol lenne,
Keszeriti hazba szep Magdolna esztuere
Öruendez Iakab, Annaual, uendege.

KISASZSZONI HAUA

Maszod napon mindgyart utra eredenec,
Vrnac szene gönyörüsegre ualtozec:
Lőrinc[et k]egyetlenül szütni szemlelec,
Es Bodog aszont igen keszeretec,
Tekentuen Istuan feddi dolgat nepenec,
Bertalant megnyuztac, im lasd, iai mast tinektec.

[Szent Mihály hava hiányzik]

33 Lonich[...]

[MINDSZENT HAVA]

[...]
[...]
Miuel hogy ü uolna szentseges iambor,
Talala Lukach, ki uala fö doctor,
Beusegeszen urunkrol iroc akor,
Hogy Simon hidegseggel iü haynalkor.

SZT. ANDRAS HAVA

Szenteknec seregi erettunk imadnac
Emre herczeggel melletunk is tamadnac:
Isten elöt Martonnal kedueszen alnac,
Ki nilt szep iouolta Erse aszonnac,
Valaki helt nem adand igazsagunknac,
Köteleben leszen, hidgye, Szent Andrasnak.

[Karácsony hava hiányzik]

23.

PÁL SEBESTYÉN KALENDÁRIUMI VERSEI

[JANUÁR]

Az új esztendő kezdessék tőled, Úristen,
Mert tőled minden eredet adva vagyon.

[FEBRUÁR]

Áldozzál mostan Krisztusnak szent énekekkel,
Add meg mindenben dicsíretire valót.

[MÁRCIUS]

Mostan hadra való vagyon idő, most fenyegeti
Krisztust az ördög? Krisztus ismeg őtet.

[ÁPRILIS]

Az győző Krisztus most tér meg, jüve pokolból,
Az széles föld is most száradásra válik.

[MÁJUS]

Az mezőn szedj szép virágot nagy vigassággal,
Mert most időnek gyönyörűsége vagyon.

[JÚNIUS]

Aratókot keress, csinálj sarlót sietéssel,
Mert az nap fönn jár, közel aratásod is.

7 meg uive **8** válék

[JÚLIUS]

Nézd meg az hangyát te röst, mely terhet elhordoz,
Róla vevén példát gyorsaságokra siess.

[AUGUSZTUS]

Isten ajándékával ha sok asztagot hántál,
Add meg Istennek dicsíretire valót.

[SZEPTEMBER]

Hogy az szántó ember vígabban télbe lehessen,
Megszántott földben búzáját hányja vígan.

[OKTÓBER]

Megért szőlődhöz láss ki most nagy sietéssel,
Hasas Bacchusnak immár ideje vagyon.

[NOVEMBER]

Szent Kelemennel jössz kegyetlen, veszekedő tél,
Az istállókban barmokat űzöd igen.

[DECEMBER]

Holnapinál ez az esztendő betelik immár,
Mikoron Christust Mária szüli nekünk.

24.

PÉCSI LUKÁCS KALENDÁRIUMÁNAK HÓNAPVERSEI

JANUARIUS

Esztendőknek, minden időknek kezdetit áldjad,
Krisztus pásztorunk, kezeid alá futunk.
Ellenségid messze futamnak, tunya béresek,
Nyájad csendeszen nyugodalomra megyen.

FEBRUARIUS

Jó bor, borsos étek legyen most az te barátod,
Fonni való vesszőt, mast jó faragni karót.
Házad melegen igyekezzél tartani, lakjál
Frissen, az varjak asztagodat belepik.

MARTIUS

Lassan az föld indul, szőlőd lássa képedet,
Metsző kezeddel, ott forogj oltvánnyal.
Hernyót fárúl tisztíts, kertben láss ki gyakorta,
Tisztétást kéván, kertfalod omlott: épétsd.

APRILIS

Szántó barmod nyogodt régen, kis taligáddal,
Rozsdás késeddel menj ki dologra vígan.
Szánts, vess eleget, dúdolással nyomjad ekédet.
Ilyen sétálás gyönyörűségre megyen.

MAIUS

Gyöngyvirággal hintve, rózsákkal, kék violákkal,
Pinkösd füvekkel, zöld levelekkel ékes.
Álmot is hoznak kifolyó kutak szép ropogással,
Lakjál, vigasztal az filemile szóval.

JUNIUS

Szedj salátát, bárány-cémert sülve csináltass,
Új véred szépen minden erekbe megyen.
Orvosságtúl távoztassad, kis piluláktúl
Gyomrodat; az kaszás széna rétet letépi.

JULIUS

Munkálkodtál? Láss ki gyakorta búza-vetésre,
Köss kévét, vígan rakd be kepédbe szépen.
Ért ne vágass, fürdő távul, tunya kévánság,
Jég nélkül bort most, ha lehet, iddogáljál.

AUGUSTUS

Hordót készéts pintérekkel tiszta boroknak,
Hányj lépet, szőlőd az seregélek élik.
Vért ne vetess, hideg víztűl messze távozzál,
Ért szőlőt, dinnyét, mondolamagot egyél.

SEPTEMBER

Fák alja nálad is immár régen hintve gyümölccsel,
Almát, szép körtvélt, őszvebarackot egyél.
Kelj fel, régen szántnak, csépeltél-e vetésre?
Végezd dolgodat, borsotolásra siess.

OCTOBER

Szőlőt szedtél, menj ki vadászni, most madarászni,
Mustos tormával, jó pecsenyékkel ellégy.
Vígan élj már, bojtást tetess, ásd ki répádat,
Az föld majd megfagy, vond ki karódat immár.

NOVEMBER

Kendert tilolj, fonjon házad népe ruhákat,
Káposztás húsod nagy ropogással álljon.
Csépelj, vágj fát, udvarodnak hordd ki ganaját,
Nyomtass túrókat, sokadalomra legyen.

DECEMBER

Körmed fújjad télben, nem fogsz ártani véle,
Jégvermed leszen nyárba berakva neked.
Béven mézet, kis borsocskát borba csénáljad,
Minden fáradság nyugodalomra válik.

25.

A KOLOZSVÁRI CISIO VERSES BETÉTEI

25A

[HÓNAPVERSEK]

IANVARIVS BOLDOG ASSZONY HAVA

Vigan lakic Boldog aszszony haua bö pénzéuel,
Vigan tarttya az ö vendégét ió ó boráual.

Eer vágás, vigaság, legyenek most szép lakodalmoc,
Istenedet s magadat ióllehet el ne feleicz.

FEBRVARIVS BOEIT ELOE

Ieghet oluaszt Böit elö hó déli szeleckel,
Az mezöre ganeyt hordgy buzatermésre.

Ez hónagy fagyakat, ieghet indit, soc hauat oluaszt,
Az hasadat tiszticz, gyomrodat is melegicz.

MARTIVS BOEIT MAS

Böit más hó földben hintet tauasz magokat
Szölöt haitat, fákat oltat szép gyümölczeket.

Kertedet és hegyedet meg nyisd, száncz az gabonánac,
Ebbe kapály ideyén, s iól terem a vetemény.

APRILIS SZ. GYOERGY

Szent György haua teremt nékünc szép vrágokat,
Es meg tiltat rétet soc ió szenáért.

Czapasd el hasadat, kissebicz véredet eckor,
Ültes szép fiatalt, hörpencz ürmös italt.

MAIVS. PINKEST HAVA

Vgarat szánt pünkest haua buza terméssért,
Szölöt kapál nagy munkáual ió bor italért.

Gyenge meleg feredöc, vér vételec illnec é hóban,
Sállyáról borodat, szép vigasággal igyad.

IVNIVAS. SZ. IVAN HAVA

Negy heuségben Szent Iuán haua arattya buzáyát,
Es sieti kötözni kapált szölöyét.

Kéry eröt Istentöl hogy soc iót gyücz[...]
Am bár bort igyál, czak r[...]

IVLIVS SZ IACAB HAVA

Igen kaszál Szent Iacab haua horgos kaszáckal,
Nagyon siet czépelni földben vetéssért.

Hogy ha lehet tölled, doctort igazicz el elölled,
Az Bachust se szeresd, aszszonyomat se czeczezd.

AVGVSTVS. KIS ASZSZONY HAVA

Szénát hordat, házat rakat Kis aszszony hava
Es iól lakic ért gyümölczel ö ió kertében.

Almodat el hadgyad, igen ért gabonádat arassad,
Iozan legy, ne heuery, hegybe mezöbe keuery.

SEPTEMBER. SZ. MIHALY HAVA

Hordot készit Szent Mihály hava termet szölöknec,
Földbe veti ö buzáyát iöuendö termésért.

Hogy ha keuert földed vagyon és magod és boronálod,
Ió vetni Isten vtán, ne iáry czillag után.

OCTOBER. MIND SZ. HAVA

Soc gyümölczet Mind szent haua házban be takar,
Hogy élhessen ió keduére az setét télben.

Szölödet szedni, ha nem ért, megis el ne halaszszad,
Ha te Ferentz várod, rest leszen a' te borod.

NOVEMBER. SZ. ANDRAS HAVA

Gyorsalkodik Szent András haua soc fát vághnia
Es kóstolni ió borokat sós peczenyére.

Sült lúdra borodat kóstold Mártonnal egyembe,
Megh hidegült az üdö, maid haza ry az ünö.

DECEMBER. KARCZON HAVA

Karáczon haua nagyon veret keuér disznókat,
Es be sózza ö szalonáyát iöuendö nyárra.

Vigh légy az Istenben, néki szolgály minden üdöben,
A mit adot nyárban, kölcz melegedbe vigan.

REGIMEN MINDEN HÓNAPRA

BOLDOG ASZSZONY

Io bor, borsos étec légyen ez hólnapban ebéded,
Irmös borral épicz gyomrodat, hogy ha lehet.

BEOIT ELEO

Göz feredöben magad tiszticzad veritékezuén,
Méz, etzet étkedben mostan idöben legyen.

BEOI MASOD HAVA

Gözben heuüly gyakran, ritkán tobzodgyál e' hóban,
Sallya, ruta, gyömbér, bors ételedben légyen.

SZ. GYÖRGY HAVA

Feredgyél gyakran, hasadat purgállyad italban,
Tarcza sült boryu, sült bárány asztalodat.

PINKEOSD HAVA

Borsos étket egyél, vért boczás, vizbe mosódgyál,
Ió füuel, borral tarczad egésségedet.

IVNIVS. SZENT IVAN HAVA

Mellyedet öruényes bor, laurus maggal épiczed,
Almot halasz, io bort az salátára boczás.

SZENT IACAB HAVA

Doctor wram táuoly ály, io doctor a' mértékletesség,
Kit sár bánt, forrás tiszta ió vizet igyéc.

KIS ASZSZONY HAVA

Az tobzodástól, gyümölcztöl magad oiyad,
Hogy légy egésségben, vért ne boczás e' hóban.

SZENT MIHÁLY HAVA

Bátran eret vágas karodon, ély mértékletesen,
Oruosságra valo gyökeret ebbe keres.

MIND SZENT HAVA

Könnyebiczed hasadat szölöuel mustos itallal,
Mostan gyümölcztöl oiyad egésségedet.

SZENT ANDRÁS HAVA

Bors, sáffrán, gyömbér fü szerszám légyen ételedben,
Mostan feredötöl ód magad egésségedben.

KARACZON HAVA

Io subáual bornál, meleg háznál az hurut ellen,
Nincz töb oruosság, hid meg de Isten ván.

25C

HOLDRÓL VALÓ PROGNOSTICON

Ha tudni akarsz hasznos tudománt,
Tekincz meg az wy Hóldot, mi aránt
És mellyic iegybe, auagy mikor tettzet fel,
Mely planétában, természetét mert ennec
Vötte, és azért meleg, hideg, nedues lészen.

Touábbá az vy Hóldról eszt tanóld,
Ha feyérlic, tiszta üdöt váry,
Ha piroslic, nagy szél indúl,
Homályos ha lészen, esös üdöt tart.

Ismeglen vyság után valo elsö Hétfön
[Új]ságunkban esös üdö ha lészen
[Hold f]ottáig álhatatlan üdö lészen.

25D

TERRAM CVLTVS, AZ FÖLDNEC ÉPITÉSSÉRÖL

Vess buzát Egidii, árpát zabot Benedicti,
Borsót Gregorii, lenczét, ledneket Philippi,
Hagyma magot Ambrosii, az mezö zöldül Tiburtii,
Azomban el iö az kakuk, certissimus nuncius veris,
Kendert Vrbani, lent Viti, répamagot Kiliani,
Ruffi téli búzát, Assumptionis mes mehet ha tart,
[Pa]lánta magot Viti, vágd le az káposztát Colomanni,
[Ab]don és Sennes fogad aratót, memor esto,
[Hús sóz Lamberti,] kolbászt post festum Martini,
Ludot süs Osvaldi, saitot végy Vincula Petri,
Répát ás ad opem, kaposztát vidi Dominum,
Hordoz öllyüt Sixti, meny fürezni Bartholomei,
Fát végy si velis, bizony meg kelletic Michaelis,
Simonis és Iudae, szoktác mondani vae tibi nude,
Szobádot tapaszt Calixti, aszt fücz be Natalis Christi,
Egyél diszno hust Blasii, legy iámbor per circulum anni,
Es iól lehet dolgod most és tempore omni.

26.

ÚJFALVI ANDERKO IMRE KALENDÁRIUMÁNAK VERSES BETÉTEI

26A

[HÓNAPVERSEK]

[JANUÁR]

Lakjál, egyél jámbor, utána jót is aludjál,
Ha Vince fénylik, ismét az pince telik.

[FEBRUÁR]

Vért most bocsáthatsz, ha tetszik, mással is hálhatsz,
Ki fát gyűt, ganéjoz, nyilva, hogy esze vagyon.

[MÁRCIUS]

Martius ha száraz, Maiussal nedves Aprilis,
Az esztendőben búza, bor olcsó leszen.

[ÁPRILIS]

Szánts és vess, intlek, szőlődet, kertedet irtsad,
Gyomrodat oltalmazd, vízre hajózni siess.

[MÁJUS]

Örvendj füveknek, virágoknak, madaraknak,
Menj az bányában, vágj eret, hol akarsz.

[JÚNIUS]

Szödj mézet, juhokat nyírj, álmod megrövidítsed,
Télre kaszálj szénát, az nap is visszatérül.

[JÚLIUS]

Ha most nem mívelsz, jövő télben kopog az állad,
Orvost távoztass, tiszta, jó kannát igyál.

[AUGUSZTUS]

Tobzódástúl mostan fuss, gyümölccsel egyemben,
Ebbe keress mézet, de vizet ebbe járj.

[SZEPTEMBER]

Sok jó gyümölcshozó Septemberben hordót erősíts,
Vess vissza magban, orvosolj, hogyha akarsz.

[OKTÓBER]

October mustért tölti ládádat arannyal,
És tavali ködment végre kerestet elő.

[NOVEMBER]

Élj most lúdhússal, hajts a forratot utána,
Sertéseket hizlalj, bors az ételekben legyen.

[DECEMBER]

Jó bor, borsos étek legyen most az te barátod,
Fonni való vesszőt, most jó faragni karót.

26B

BIZONYOS FUNDAMENTOMBÓL ÍRATTATOTT JÖVENDÖLÉS

Ezerhatszázötvenhétben,
Mikor jámbor írsz ennyiben,
Rezzen világ minden részben,
Intlek, felnézz ily igyedben.

Mert vagy jegy kezd ködben lenni,
Vagy az Halys visszafolni,
Az nagy Taurus elolvadni,
S kis Halcyon adattatni.

JEGYZETEK

BEVEZETÉS

Jelen kötet összeállításának munkálatait, az anyaggyűjtést még az 1980-as évek elején Varjas Béla kezdte el. Varjas halála után Kőszeghy Péter folytatta az előkészítő munkát. Amikor Kőszeghytől az 1990-es évek elején átvettem a kötet sajtó alá rendezését, a nekem átadott anyagban megtaláltam a Varjas Béla által készített – akkorra már igencsak megsárgult – gépiratokat és fénymásolatokat, együtt a Kőszeghy által készített xeroxokkal és kéziratos anyaggyűjtésekkel, cédulákkal. A szöveggondozás technológiájának időközbeni megváltozása következtében nekem természetesen a már legépelt szövegeket is újra számítógépre kellett vinnem. A szövegbevitel során minden esetben a rendelkezésre álló fotókat és fénymásolatokat használtam, ezeket mindig összenéztem a szövegforrások eredeti kézirataival, illetve kiadásaival is. Néhány esetben csak a korábbi tudományos szövegkiadásokra tudtam támaszkodni, mivel a művek eredetije időközben elkallódott vagy megsemmisült.

A sorozatszerkesztővel egyetértésben eltértem a sorozat 9–11. köteteiben általános betűhűség gyakorlatától. Véleményünk szerint ugyanis az RMKT feladata elsősorban az, hogy az egykori szöveget ideális módon prezentálja a mai olvasó számára. A szöveg jelentése, hangzó állománya pedig nincs elválaszthatatlanul hozzákötve a szövegforrások ortográfiájához. Alapelvei szerint az RMKT nem dokumentumokat kíván közölni, hanem műveket. Nem állománymegőrzés, leletmentés a célunk, hanem a versek megszólaltatása. Nem monumentumokat akarunk létrehozni, hanem élő szövegeket szeretnénk eljuttatni a befogadókhoz.

A szövegeket többnyire modern helyesírású, hangzáshű átírásban közlöm. Kivételt tettem a neveket illetően, mivel ezek egykori kiejtése nehezen rekonstruálható, és átalakításuk gyakran megoldhatatlan dilemmához vezetett volna. A Croesus nevet például meghagytam az eredeti ortográfia szerint és nem próbálkoztam a Krőzsus, Krözusz, Kroiszosz alakokkal. A neveket többnyire akkor sem javítottam, amikor az jelentősen eltért az irodalmi mintában található alaktól, és nagy valószínűség szerint szövegromlás eredményeképpen jött létre. Nem javítottam tehát a *Jovenianust Jovinianus*ra, a *Scyrilust Sciluru*sra, az *Annibalt Hannibal*ra. A nyilvánvaló sajtóhibákat azonban – természetesen – ezekben az esetekben is emendáltam. A hibásnak ítélt névalakokra a jegyzetek hívják fel a figyelmet. Az átírt szöveg minden esetben a textológiai vizsgálat során megállapított alapszöveg. A lap alján helyet foglaló kritikai apparátus emendált alakjait és a meglévő, tényleges szövegforrásokban található variánsokat az eredeti ortográfiával adom. A szövegek átírásakor mindig igyekeztem mérlegelni, hogy az adott szóalak vajon milyen hangalakon alapulhatott. Mivel a XVI. századi ortográfia sajátossága, hogy kevéssé determinált, nem minden esetben következtethető ki teljes bizonyossággal a korabeli hangalak. Különösen a magánhangzók esetében igen következetlen az ékezetek használata. Az i, ö, ü hangok hosszúságát szinte sosem jelölik, az o és u hangokét gyakrabban, de még a kvalitatív különbséget jelző ékezetek használata sem következetes: az e~é, a~á megkülönböztetésére sem fordítanak gondot minden esetben. Az ortográfiai tudatosságot tovább rombolta a nyomtatott kiadványok ese-

tében, hogy sokszor nem állt rendelkezésre kellő mennyiségben megfelelő ékezettel ellátott karakter. Az ennyire kevéssé determinált helyesírási rendszer a szöveg hangzóvá alakításának során több választási lehetőséget kínál. A kor olvasási, másolási normái egyébként is természetesnek vették, hogy a felolvasó vagy másoló a maga dialektusának megfelelően aktualizálta az előtte fekvő szöveget. Például a „velem" szóalaknál egyaránt megengedhető a *velem* és a *vélem* olvasat. Az ilyen, választást engedő esetekben a prozódiai, rímelési szempontoknak megfelelően igyekeztem dönteni. Teljesen egyenrangú olvasatoknál a köznyelvi változat mellett voksoltam.

A betűhű közlést abban az esetben alkalmaztam, (1) amikor egy szövegnek csupán egyetlen definitív szövegforrása létezik, és (2) erről még sohasem készült modern betűhű kiadás. Ha a kötet anyagában előfordult volna szerzői autográf vagy legalábbis a szerző által ellenőrzött szövegforrás, úgy abban az esetben is a betűhű közlést választottam volna. A betűhűség tekintetében a korábbi kötetekben (és az RMKT XVII. századi sorozatában) kialakult gyakorlatot követtem: csak a szavak ortográfiáját tartottam meg, a központozást és a kis- és nagybetű-használatot a mai helyesírásnak megfelelően alkalmaztam. Az egyes betűk önálló jelentést (hangzást) nem hordozó alakváltozatait egyesítettem, tehát ſ helyett s, ȝ helyett z, ů, ẃ, ù helyett ü, ỳ helyett y áll. Megőriztem a mellékjelet, amikor feltételezhető, hogy az valamilyen ejtésbeli sajátosságot őriz. Például az ę~é együttes használata jelenthet nyílt~zárt magánhangzó megkülönböztetést, ezért a „farkas e" megőrzendő.

Mind a betűhű, mind az átírt szövegek esetében nagybetűvel kezdtem a sorokat, a versszakokat megszámoztam, az akrosztichont hordozó betűket félkövérrel szedtem. A rövidítések feloldását, a kikövetkeztetett hiányokat szögletes zárójelbe tettem. A kipontozás a szöveghordozó sérülése miatt fennálló hiányokat jelzi. Az emendált szövegrészeket a főszövegben dőlt betűs szedés jelzi. Ilyen esetben a lap alján mindig szerepelnie kell a romlott alakoknak. A szövegkritikai jegyzetekben csak azon szövegforrások variánsai kaptak helyet, amelyek a stemma tanúsága szerint egy alapszövegtől eltérő ág tetején állnak. Vagyis csak akkor adok eltérő olvasatokat, amikor esély van rá, hogy az alapszövegnél jobb változatot őriznek. Igyekeztem ritkán emendálni. A nyilvánvaló sajtóhibákon túl csak akkor javítottam az alapszöveget, amikor kétségtelen a szövegromlás, és a rendelkezésre álló szövegforrásokból kikövetkeztethető a helyes eredeti alak. Verselési megfontolások alapján (rím, szótagszám) általában óvakodtam belenyúlni a szövegbe. Felfogásom szerint adott esetben a nem szerzői, de közelkorú szövegvariánsok is értékesek lehetnek, mivel azok a mű saját korának értelmezési, aktualizálási stratégiáit tükrözik, és a korabeli befogadók nyelv- és versérzékéről tanúskodnak. A szövegforrások nélküli kiadói „javítások" viszont óhatatlanul anakronisztikus poétikai elképzelések alapján változtatják meg a szöveget.

Nem törekedtem arra, hogy a tárgyi magyarázatok számát mindenáron szaporítsam. Elsősorban a szöveg jobb megértéséhez szolgáló információk megadására törekedtem. Ilyenek elsősorban a nyelvi magyarázatok, a szöveg intertextuális utalásainak megvilágítása, a művelődéstörténeti vonatkozások megfejtése, valamint a művek és az irodalmi minták, források közti viszony szemléltetése. Az általános műveltségi, mitológiai, vallás- és ókortörténeti ismeretanyagot a közismert kézikönyvekben bárki megtalálhatja. Nem magyarázom meg tehát például a Venus, a Caesar, a tárház, a Nándorfejérvár kifejezéseket. A szövegekhez csatlakozó jegyzetek elkészítése során nem tartottam feladatomnak, hogy mélységekbe hatoló alapkutatásokat végezzek. A szakirodalom eredményeinek összefoglalásán és kiigazításán túl azonban esetenként alapvető filológiai kérdések megválaszolására is kísérletet kellett tennem. A terjengősséget, valamint az adalékok és érintőleges témák burjánzását igyekeztem kerülni, mivel véleményem szerint a szövegkiadás nem vállalhatja magára az irodalomtörténeti feldolgozás munkáját – éppen ellenkezőleg, a jó kritikai kiadásnak az a feladata, hogy a filológia és az irodalomtörténet számára új nyersanyagot és új problémákat szállítson.

1.

RUSTAN CSÁSZÁR HISTÓRIÁJA

Kéziratos szövegforrása: „Historia az Rustan czaszarrol: es az eö hazas tarsarol es szep ket fiarol Remus Romulusrol." Csoma-kódex (1638) 68a–84b. A végén: „Laus Deo cujus auxilio perfici. Finis hujus operis 200. 26 vers." A kézirat Jankovich Miklós készíttette XIX. századi másolata: OSZK Quart. Hung. 237. – MTAK Cod. 8r. 7. – STOLL, 59.
RPHA 373

Strófaképlete: a14(4,4,6), a14(4,4,6), a14(4,4,6), a14(4,4,6)

Dallama: RMDT I, #20.

Modern kiadása: *Rustan császár históriája*, kiad. MIKÓ László, Bp., 1910, 41–78 (betűhű szövegközlés).

A história szerzőjéről és a szerzés körülményeiről csak annyit tudunk, amennyit a kolofon elárul: „Ez éneket Rómaságnak írt könyvéből írá, / Azki írta ő ezekben elméjét gyakollá, / Az mint érté, az deákból magyarrá fordítá, / Egy faluban Dráva mellett versekben foglalá." A záróstrófa alapján arra kell gondolnunk, hogy a szerző műkedvelő énekszerző, nem a nyilvánosság számára, hanem csak időtöltésből fordítgatott. A históriás ének hagyományát azonban jól kellett ismernie, hiszen a verskezdő „Emlékezzünk..." felszólítás a műfaj gyakorta használt, visszatérő formulája. Az RPHA incipitmutatója szerint legalább tucatnyi XVI. századi versünk kezdődik hasonló fordulattal. Egyik legrégibb epikus szövegünk, Csáti Demeter éneke is ebbe a sorba tartozik. A hasonló verskezdetek közül kettő ráadásul metrumában is egyezik a *Rustan császár históriájá*val. Bogáti Fazakas 126. zsoltárának nótajelzése – „Emlékezzünk, én uraim, az családd világról" – egy mára elveszett szövegre utal. A másik, szintén kanásztánc ritmusú szöveg a Szentsei-daloskönyvben maradt fenn: „Hallgassátok, jó uraim, amit néktek mondok." Az incipit formuláját a szerző a szövegben még többször megismétli: a 63., a 69. és a 73. strófában. A 73. strófában ügyes megoldással a római főemberekhez szóló két tudós ember szájába adja a formulát: »Halljátok meg Rómaságnak hatalmas urai, / Emlékezünk Rómaságnak elmúlt dolgairól [...]«." A történet fordulópontjain megismételt advokáció és témamegjelölés szintén a hivatásos versszerzőkre jellemző narrációs eljárás. A szerző tehát latinul tudó személy, elméje gyakorlásának céljából ír, jól ismeri a magyar verses históriák retorikai-poétikai szabályait.

Az irodalomtörténet Toldy Ferenc nyomán „Drávai Névtelen" vagy „Dráva Névtelene" elnevezéssel illeti az ismeretlenség homályába burkolódzó fordítót. A szöveg keletkezésének ideje is bizonytalan; Varjas Béla argumentáció nélkül az 1570-es évekre (VARJAS, 1979, II, 152), Szabó Géza – szintén érvelés nélkül – 1590 körülre datálta (ÚMIL, *Rustán császár históriája* szócikk). A Rustan-história szövegét egyetlen forrás őrizte meg: az 1638-ban másolt Csoma-kódex. Ha a kódexben található tizenhárom szöveg keletkezési idejét megvizsgáljuk, úgy találjuk, hogy a datálható versek közül egyik sem későbbi 1572-esnél. A szövegek a kéziratban elfoglalt sorrendjük szerint: 1. (RPHA 1316) Erdélyi Máté, *Szent János baptistának feje vételéről való szép ének*, 1560; 2. (RPHA 1340) Lévai Névtelen,

Paris és Görög Ilona históriája, 1570; 3. (RPHA 538) Hunyadi Ferenc, *Trója megszállása és veszedelme*, 1569; 4. (RPHA 373) Drávai Névtelen, *Rustán császár históriája*, ?; 5. (RPHA 12) Dobai András, *Az utolsó ítéletről*, 1540; 6. (RPHA 1205) *Manasszészről és Nabukodonozorról penitenciára intő história*, 1556; 7. (RPHA 432) Dézsi András, *Mózes és Józsué hadáról való história*, 1550; 8. (RPHA 948) Szkhárosi Horvát András, *Mind e világnak, ím, esze veszett*, 1549; 9. (RPHA 885) *Édes vigasztaló ének a bűnnek sok nehézségi alatt*, 1572; 10. (RPHA 633) István deák, *Járulok előtted, szerelmes Jézusom*, 1600 előtt; 11. (RPHA 525) Kákonyi Péter, *Astiages és Cyrus históriája*, 1548; 12. (RPHA 1127) Szegedi Kis István, *Az anyaszentegyháznak siralmas panasza*, 1561; 13. (RPHA 324) Szendrői Névtelen, *Szilágyi és Hajmási históriája*, 1561 v. 1571 (vö. DÉZSI Lajos, *A Csoma-kódex és a Magyar Nemzeti Múzeumi másolata*, MKsz, 1916, 77–84). A szövegek közel 90 százaléka datálható, és egyiküknek sem későbbi 1572-nél. Ez alapján valószínűnek kell tartanunk, hogy a Csoma-kódexet egy olyan kéziratról másolták, amelynek összeállítása 1572 körül lezárult – így semmi okunk sincs rá, hogy a Rustan-históriát ennél későbbre datáljuk. Sőt, a verselés kezdetlegessége, az előadásmód középkorias naivitása alapján nem tartom kizártnak az egészen korai, 1541–1550 körüli keletkezést sem. A Drávai Névtelen históriája ezek szerint kötetünk szorosan vett kronológiai határain kívül esik, itt való közreadását azonban mindenképpen indokolja, hogy Mikó László 1910-es szövegközlése ma már gyakorlatilag hozzáférhetetlen. Itteni közlése annyiban is szerencsés, hogy így egy kötetbe kerülhet a *Gesta Romanorum*on alapuló mindhárom XVI. századi históriánk.

A szöveget a szerző a „Rómaságnak írt könyvéből" latinból fordította, elmélyének gyakorlása céljából. A „Rómaságnak írt könyve", mint azt már Toldy Ferenc megállapította, nem más, mint a *Gesta Romanorum* valamely kéziratos vagy nyomtatott példánya. Az „írt könyv" kifejezés itt talán ténylegesen kézzel írott könyvet, kódexet jelent, tehát valószínűbb a kéziratos forrás feltételezése. A *Gesta Romanorum* példázatok, anekdoták, legendák, mondák és mesék gyűjteménye, amelyet antik – többnyire késő császárkori latin – források alapján a XIII. század végén vagy a XIV. század elején állítottak össze, legvalószínűbben angol földön. A gyűjteménynek több mint kétszáz, különböző nyelvterületeken keletkezett kéziratos másolatát tartják számon. Ezek a kéziratos gyűjtemények sokszor helyi hagyományok alapján bővítették az anyagot, illetve variálták a történetek szövegét. A kutatás úgy tartja számon, hogy a kéziratok a XIV. század közepétől három nagy családba sorolhatók be. Az egyik csoportba az angol nyelvterületen keletkezett kéziratok tartoznak. A második csoport, az úgynevezett Insbrucki-kódex csoportja német területen alakult ki (kritikai kiadása: *Die Gesta Romanorum nach der Innsbrucker Handschrift vom Jahre 1342*, ed. Wilhelm DICK, Amsterdam, 1970^2). E csoport szöveghagyományának alakításába a történetek német nyelvű variánsai is belejátszottak. A harmadik, legelterjedtebb csoportot az első nyomtatott kiadások (Utrecht és Köln, 1472–1475 között) kevert állománya képviseli. A későbbi kiadások alapjául szolgáló standard kiadás Ulrich Zell kölni edíciója (1472/75); ezt a 181 történetet tartalmazó verziót szokás a *Gesta Romanorum* vulgata redakciójának nevezni (a vulgata szöveg kritikai kiadása: *Gesta Romanorum*, ed. Hermann OESTERLEY, Berlin, 1872).

A *Rustan császár históriája* nem egyezik teljesen a gyűjtemény egyetlen ma ismert változatával sem. A szüzsé nagy vonalakban azonos a *Gesta Romanorum* vulgáris redakciójának 110. történetével *(De mirabili errantium revocatione et afflictorum pia consolatione)*. A történet tulajdonképpen Szent Eustachius – a vadászok védőszentje – mártírlegendája; a *Gesta Romanorum* vulgáris verziójának szövege bekerült a Jacopo da Voragine által a XIII. század második felében összeállított legendagyűjteménybe, a *Legenda Aureá*ba is (a szent névünnepe szeptember 20.), illetve még valószínűbben a legendagyűjteményből került be a szöveg a *Gesta Romanorum* törzsanyagába. A latin legendaszöveg és a magyar história előadása között a főbb különbségek a következők:

Rustan császár históriája	*Legenda Sancti Eustachii* (OESTERLEY, 1872, 110.)
A hős „Rómaságot bírja vala", mikor még a városnak nem álltak a falai.	A hős Trajanus császár hadvezére („magister militie").
A hős eredeti neve Eustachius, a keresztségben Rustan császár.	A hős eredeti neve Placidus, keresztény neve Eustachius (Eustathius).
A felesége neve Gönlis, majd Illia Rhea Sylvia.	A feleség neve előbb Tatiana (vagy Trajana), majd a keresztségben Theopista.
A gyerekek neve Romulus és Remus.	A gyerekek neve Agapius és Theopistus.
A feleség könyörgésére a férjet álmában egy angyal felszólítja a keresztség felvételére.	A hőst egy vadászaton – a szarva közt keresztet viselő szarvas képében – Krisztus felszólítja a keresztség felvételére.
Az angyal (ugyanakkor) választást enged az ifjúkori gazdagság és öregkori szegénység vagy az ifjúkori szegénység és öregkori gazdagság között. A hős az utóbbit választja.	A megkeresztelkedés után, másnap ugyanazon a helyen a szarvas Jób sorsának elfogadását kínálja a hősnek. A hős elfogadja a próbatételt.
Ellenség támad Rómára, és kétéves ostrom után beveszik és feldúlják a várost. Rustan megmenekül, de az alattvalói elűzik.	A házaspárt a Jóbéhoz hasonló csapások érik, végül elbujdosnak.
A bárkában rekedt asszony könyörgésére vihar tör ki a tengeren, amelyből csak egyedül ő menekül élve.	Az asszony a hajósokkal marad, mindvégig megőrizve tisztaságát.
Eltelik 32 esztendő, a hős napszámos, végül dajka.	Eltelik 15 esztendő, a hős pásztorkodik.
A római nagyurak 12 küldötte bölcsőrengetés közben találja meg a hőst; könnyeiről ismerik fel.	Trajanus követei jelenlétében sír a hős; az arcán lévő sebről felismerik. (Vö. Odüsszeusz Ithakába érkezése.)
A hős új neve: vén császár.	A hős a császár fővezére.
A két testvér beszélget: egyikük Athénben nevelkedett, és hét bölcs oktatta a tudományokra, tisztelettel beszélnek egy öreg dajkával, akiről nem tudják, hogy az anyjuk.	A két testvér felismeri egymást, beszélgetésüket anyjuk kihallgatja.
A két fiú győzelmet arat az ellenségen.	
A hős felismeri fiait, azok pedig elhozzák neki a feleségét.	Az asszony felismeri férjét, majd elvezeti őt a két fiúhoz is.
A fiúk diadalmenetben vonulnak be Rómába.	Az új császár, Hadrianus pogány örömáldozatra kényszerítené a hőst, aki erre nem hajlandó.
A hős halála után a két fiú örökli a birodalmat, kíméletlenül kormányoznak.	A hőst és családját előbb oroszlánok elé vetik, majd izzó rézbikában megölik.

A história előadásmódja színesebb, részletezőbb a meglehetősen szikár latin legendaszövegnél. Gyakran dramatizál, beszédeket illeszt a cselekménybe. A narráció furcsa sajátossága, hogy az eseményeket a szereplők gyakran újra és újra elismétlik. A család szétválásának eseménysora a narrátor, majd az egyes szereplők elbeszélésében négyszer is elhangzik. Az eltérések magyarázatára Lázár Béla azt feltételezte, hogy a névtelen fordító-átdolgozó protestáns mivolta miatt változtatta meg az eredeti történet befejezését, elhagyva a mártírium – vallási felfogása szempontjából kárhoztatandó – motívumát (LÁZÁR Béla, *A Gesta Romanorum hatása a magyar műköltészetre*, ItK, 1891, 147–161, 235–246). Katona Lajos élesen bírálta Lázár hipotézisét és rámutatott, hogy a *Gesta Romanorum* legkorábbi kéziratának, az 1342-ben összeállított Insbrucki-kódexnek a családjában az Eustachius-történet a magyar verzióhoz hasonlóan a főhős nyugodt öregségével végződik (KATONA Lajos, *A Drávai Névtelen „Rustan császára"*, EphK, 1898, 897–901). Az Insbrucki-kódex csoportjának kritikai kiadásában a történet

a 192. sorszámot viseli *(De Placido et uxore et filiis).* A Drávai Névtelen forrása tehát Katona szerint a *Gesta Romanorum*nak egy olyan, mára elveszett kézirata volt, amely szövegében az úgynevezett Insbrucki-kódex családjához áll közel. Ez a feltevés valóban megmagyarázza a „boldog" befejezést és szükségtelenné teszi az erőltetett teológiai spekulációkat, azonban a magyar verzió egyéb sajátosságainak eredetére továbbra sem nyújt megnyugtató magyarázatot. A magyar históriában előadott történet nyilvánvalóan kontaminálódott valamikor Livius *Annales*ének Róma legendás alapítástörténetével és Plutarkhosz Romulus-életrajzával: a Rhea Sylvia, Romulus és Remus nevek és az ikrek háborúiról szóló tudósítások ezt egyértelműen bizonyítják. Ez a kontamináció, véleményem szerint, már meg kellett hogy legyen a névtelen Dráva melléki históriaszerző forrásául szolgáló kéziratban (nyomtatványban?) is, hiszen nem valószínű, hogy egyszerű átdolgozás révén ilyen jelentős változtatásokat végzett volna az eredeti történeten. Egy kicsit bonyolítja a dolgot az is, hogy a szerző saját bevallása szerint nem értette túl jól a szöveget – vagy mert nem tudott jól latinul, vagy mert rosszul olvasható volt a forrás. Akár így, akár úgy: a szöveg sajátosságainak egy része félreértés, téves fordítás révén is keletkezhetett. A szerző egyébként felhívja rá a figyelmet, ha eltér az eredeti forrástól, a „Rómaságnak írt könyvétől". Így a történet végén az „alma nem esik messze a fájától" tanulságot Plutarkhosz „kis könyvére" hivatkozva vonja le. Mi lehetett a forrásszöveg? A „Rómaságnak írt könyve" a szerző szerint „régen lett dolgokról" szól, melyeket a „bölcsek" különböző könyvekből szedegettek össze. A könyv Róma eredetéről is beszél, azokról az időkről, amikor a városnak még nem voltak kőfalai és amikor még „körösztyének nem valának, körösztség sem vala". Azt is megtudjuk, hogy a könyv elmondja a két fiú, Romulus és Remus történetét: „Járásokról ezeknek is sok bölcsek írtanak." Mindebből úgy gondolom, a Drávai Névtelen előtt valamilyen Róma történetét feldolgozó kéziratos, latin nyelvű kompiláció heverhetett. A szöveg (középkori?) összeállítója az Eustachius-legenda régebbi redakcióját összedolgozta Róma legendás alapítástörténetével. Az is valószínű, hogy a „Rómaságnak írt könyvébe" bedolgozott Eustachius-történet eredetibb, ősibb verzió annál is, mint amit a legrégebbi, insbrucki kézirat őrzött meg. A Rustan-história kiindulópontja, az ifjúkori vagy öregkori boldogság közti választás eredetibbnek tűnik, mint az ószövetségi Jób könyve alapján krisztianizált és a mártírlegendák logikája szerint továbbfejlődő *Legenda Aurea*- és *Gesta Romanorum*-beli verzió. Az eltérő helyeken a Rustan-történet mindenütt eredetibbnek, régibbnek tűnik fel. A kereszténnyé tett mártírlegenda egyetlen eredetinek mutatkozó motívuma, a szarvas-látomás a váci székesegyház megalapításának a *Képes Krónikáb*an megőrzött jelenetét idézi. Érdemes volna megvizsgálni, nem lehetett-e éppenséggel a magyar *Gesta Ladislai Regis* hatással az Eustachius-legenda vulgáris redakciójának kialakulására. A magyar história legrejtélyesebb mozzanata magának a hősnek a keresztségben kapott keleties, perzsa hangzású neve, a Rustan. Ha nem tollhiba, félreolvasás eredménye ez a névalak, akkor esetleg a szüzsé keleti eredetére utaló jelet láthatunk benne.

A *Gesta Romanorum*ot már a XV. században számos európai nyelvre lefordították. A század végéig ismeretes német, alnémet, angol, francia és cseh változata. 1543-ban, Krakkóban lengyel fordítása is megjelent – az Eustachius-történet éppen a Szent Elek-legendával látott napvilágot már 1529-ben (*Gesta Romanorum linguae Polonicae, 1543, cum fontibus Latinis et Bohemicis,* ed. Janusz SIATKOWSKI, adi. Reinhold OLESCH, Wien, 1986). Ehhez képest a gyűjtemény magyarországi recepciója szokatlanul megkésett, hiszen a teljes, 181 darabból álló vulgáris *Gesta* magyarítása csak 1695-ben jelenik meg (HALLER János, *Hármas Istória,* Kolozsvár, 1695; RMK I, 1470). Igaz, a gyűjtemény latin másolatai hazai földön is közkézen forogtak. A ma ismeretes három, magyar környezetben készült *Gesta Romanorum*-kézirat közül különösen érdekes az a Mátyás király könyvtárából származó kódex, amelyet 1474-ben Sztárai Máté állított össze. A kéziratba *Hystoriegraphus* címmel felvett *Gesta Romanorum*-verzió öt igen ritka, a vulgata redakcióban nem szereplő történetet is őriz. Ha teljes fordítás nem is

készült belőle, a gyűjtemény egyes darabjai azonban már késő középkori magyar nyelvű kódexeinkben is feltűnnek. A legnépszerűbbek, Szent Elek legendája és a Barlam-példázat (OESTERLEY, 1872, 15, 168), megtalálhatók a Peer-, az Érdy-, a Tihanyi- és a Kazinczy-kódexben. Az életmentő igazmondásról szóló anekdota (OESTERLEY, 1872, 58) a Példák könyvében és az Érsekújvári-kódexben kapott helyet. Ez utóbbiban található Focus kovács története is (OESTERLEY, 1872, 57). A Debreceni-kódex pedig a saját fiától teherbe esett királyné meséjét (OESTERLEY, 1872, 13) mondja el ízes magyar nyelven (lásd V. KOVÁCS Sándor, *A Gesta Romanorum és a magyar irodalom = Utószó. Gesta Romanorum*, vál., ford. BORONKAI Iván, Bp., 1965, 251–269).

Az egyes szövegek hazai adaptációinak második hullámát a históriás énekbeli feldolgozások jelentik. Legkorábbi közülük Tinódi Sebestyén *Sokféle részegösökről* című, 1548-ban írott éneke, amely a vulgáris redakció 159., a bor eredetéről szóló mondáját hasznosítja. Időben következik a Drávai Névtelen éneke, majd Póli István *Jovenianus*a és az *Apollonius*-széphistória (mindkettőt lásd kötetünkben, 11. és 4. sz.). Ezek a feldolgozások viszont már a század utolsó harmadára jellemző, új típusú epikus énekeink sorába tartoznak, azokéba, amelyek előnyben részesítik a fordulatos szerelmi történeteket és előszeretettel nyúlnak témáért a késő antikvitás görög és latin kalandregényeihez. Ezek a művek már elsősorban érdekes olvasmányt igyekeztek nyújtani közönségüknek, és egy korszerűbb, a nyugati modellhez közel álló irodalomtípust testesítenek meg. A *Gesta Romanorum*-történetből készült három verses feldolgozás közeli rokona tehát az Árgirus-széphistória, az *Eurialus és Lucretia*, az *Aeneis*, vagy kötetünk szövegei közül a *Clitophon és Leucippe* és az *Effectus amoris*.

4 tengeren túl – Ennek a meghatározásnak csak akkor van értelme, ha a szerző az Adria partjához viszonyít.
6 Rómaságot – a Római Birodalmat
7 Eustachius – A név négy szótagban ejtendő: „estákius"; ezt a kiejtési gyakorlatot tükrözi a név magyar változata, a Lestár. Egyébként beszélő név, a görög eusztatheia jelentése: 'állhatatosság'.
13 fölválasztá – kiválasztotta
42 ez hármon hagyott szabadságot – Három közül választhat; figyelemre méltó, hogy a három lehetőség tulajdonképpen csak kettő.
47 mind szabadon hagyott – mindkettő szabadon választható
79–80 Primus ... Makeus Secundus – Nem világos a két sor jelentése: a két gyermek nevéről van szó (de akkor miért „vén ember" az egyikük?), vagy Primus és Secundus Makeus különböző személyek, akik csodálkoztak a gyermekek nevén.
99 A szöveg egyes számba fordulása másolási hiba vagy szerzői következetlenség.
158 szerzésedet – parancsolatodat
172 veszekedék – hánykódott
194 Általfalván – szájába véve
232 emliti – emleti, szoptatja
260 emtetnie – szoptatni
341 fejét tartsa vala – Varjas erre javítja: „fejét rázza vala", holott a hely teljesen érthető: a kezébe temette arcát.
370 Három szótag többlet, romlott sor.
414 Népen előtt elbocsáták – a nép élére állították (sajtóhiba ebből: „népek előtt"?)
458 entisztbeli – velem egyenrangú

508 hét doktoroktúl – A hét doktor a hét szabad tudományt megszemélyesítő alakok, szerepeltetésük a Magyarországon is jól ismert *Historia Septem Sapientium* (Ponciánus-história) elbeszélésgyűjtemény kerettörténetének hatását mutatja.

547 meglátának – elláttak (élelemmel)

586 kennyi – törölgetni

632 harminc napig tűlök tartatnának – harmincnapos ünnepet rendeznek tiszteletükre

670 Apolgatván – itt: kedvesen, gyengéden

704 Illia Rhea Silviától – Ilia Rhea Silvia Numitor albai király lánya, az ő gyermekei a Rómát alapító mitikus ikerpár, Romulus és Remus (vö. Livius I, 3).

749 Három szótag többlet. Talán így javítható: „Én előtte hivattattam az Eustachiusnak."

851 elvélé – felismerte

852 Ilya Selvia – Lásd a 704. sor jegyzetét.

882 Plutarchusnak ő egy kis könyvében – *Peri paidon agogés;* a gyermeknevelésről szóló értekezés, a *Moralia* címen ismert gyűjtemény egyik könyve. „Egy kis könyvében", vagyis önállóan megjelent latin fordítása: *De liberis educandis: latinum reversus a M. Peto Rivamondo,* Witebergae, 1568.

2.

ALI PASA HISTÓRIÁJA

Nyomtatott szövegforrásai: B „Icon vicissitudinis humanae vitae." [Bártfa, Klöss, 1621/22.] Hátul: „VEGE." – RMK I. 320 (1635 utánra datálva = RMNy S1200). – Töredékes példánya az MTA Kézirattárában (RMI 4° 235).

L [Ének Ali budai pasáról, Lőcse, 1643 k., Brewer.] – RMNy 2008 – Két kisebb töredéke az OSZK-ban, teljes példánya: MTAK RMI 8° 767.

RPHA 3520

Strófaképlete: a11(6,5), a11(6.5), a11(6,5), a11(6,5)

Modern kiadása: SZILÁDY Áron, *Ihász Névtelene*, ItK, 1893, 79–87.

Hasonmás kiadása: *Ámor, álom és mámor*, 579–586.

A bártfai kiadás szövege kiegészítve a lőcsei kiadás bővebb töredékeivel: SZILÁDY Áron, *Ihász névtelene*, ItK, 1893, 80. A lőcsei kiadás könyvfedélből kibontott újabb töredékei: PEKÁR Károly, *Az Ali basa házasulásáról és haláláról szóló históriás énekről*, ItK, 1903, 374–377. A három töredéket korábban három különböző kiadás maradványainak vélték. A kérdést nyomdászattörténeti szempontból megnyugtatóan tisztázta: PAVERCSIK Ilona, *Bártfai históriák*, MKSz, 1999, 216–218. A két kiadás közös hibái arra utalnak, hogy minden bizonnyal létezett a műnek egy, a megírásának időpontjához közeli, XVI. század végi nyomtatott redakciója is **(α)**, mely végső soron forrásul szolgált mind a bártfai, mind a lőcsei kiadás számára. A szöveget átírtuk, alapszövegként a latin lapszéli jegyzeteket is tartalmazó, jobb **B**-t választottuk, a hiányzó részeket a lőcsei kiadás alapján (dőlt betűvel) pótoltuk.

Fodor Pál és Sudár Balázs rendkívül adatgazdag tanulmánya részletesen felderítette a história történeti hátterét, részletesen kitérve a turkológiai vonatkozásokra is (FODOR Pál, SUDÁR Balázs, *Ali pasa históriájának történeti háttere és török vonatkozásai* = *Ámor, álom és mámor*, 325–358 – a szerzőknek e helyt is megköszönöm, hogy a kéziratot még megjelenése előtt felhasználhattam). A következőkben nagyrészt az ő eredményeikre támaszkodom. A história – történetileg feltehetően hiteles – kerettörténete szerint Szattay Kristófot Homonnai Drugeth István küldte a budai és a hatvani török pasához, akiket arra igyekezett rávenni, hogy ne zaklassák Heves városát. Az Ungvárról induló követség útközben érinti Jászberényt. Buda kapcsán a szerző említést tesz a pasa által az óbudai és a budaörsi országút mentén rendezett vitézi játékokról – az azonban nem egyértelmű, hogy ennek rekvizítumait a követek a saját szemükkel látták-e. Az is lehetséges, hogy a szerző egy korábbi alkalommal volt szemtanúja a játékoknak, vagy legalább a helyszínének. Budáról visszafelé Hatvanba mentek, ahol Paksy Mihállyal tárgyaltak. A hatvani pasánál, úgy látszik, eredményt értek el, mivel utasítás ment a török végvári csapatoknak Heves megkímélésére. Hatvan után a követség áthaladt Jászapáti is, ahol a Kaszás család vendégei voltak. A história szerzője művét is a család egyik tagjának, Kaszás Bálintnak ajánlja. A kerettörténetbe ágyazva, a Budán látottak kapcsán meséli el a szerző Ali budai

pasa történetét, amelyet minden bizonnyal személyesen hallott a követség során valamely jól értesült török személyiségtől, esetleg éppen attól a Velinek kalauztól, akinek Szattay még Jászberényben kopját ajándékozott.

Ali pasa története azzal kezdődik, hogy egy bolond szpáhi meggyilkolja Ibrahim nagyvezírt. Özvegye, Aszma szultána, Szelim császár nővére Ali budai pasát szemeli ki új házastársául. Ali kénytelen elbocsátani régi feleségét és gyermekeit. Immár a császár vejeként nászajándékul kikönyörgi feleségétől, hogy visszakerülhessen korábbi méltóságába és visszamehessen Budára. Nem sokkal odaköltöztük után azonban a feleség meghal. Hátrahagyott vagyonára az államkincstár ráteszi a kezét. Razainkadin nevű „vén asszonya", aki a kincsek őrzője volt, visszatart egy értékes fejéket, a török császárok leányágának koronáját. A koronát megküldi Alinak, de hiába várja, hogy cserébe feleségül vegye. Feljelenti az udvarnál, és megküldik Budára a pasának a selyemzsinórt. Ali, aki bizalmas emberei révén tudomást szerez erről, nem várja be a császár küldötteit, hanem titokban megmérgezi magát. A halál körülményeit környezete eltitkolja, és úgy állítja be, mintha betegség végzett volna vele.

Ali pasa életrajzát korábban Takáts Sándor írta meg (Takáts Sándor, *Vezír Kalajlikoz Ali basa* = T. S., *A török hódoltság korából*, [Bp.], é. n., 153–179). Fodor Pál és Sudár Balázs tanulmánya az életrajzot a korszerű kutatás eredményei alapján kiegészítette, és részletesen összevetette az *Icon...* tudósításával. Ali 1540 táján születhetett Horvátországban. Gyermekkorában került rabszolgaként Szokollu Mehmed tulajdonába, aki a gyermeket a szultáni szerájnak ajándékozta. Itt kiváló képzésben részesült, és gyorsan haladt előre a ranglétrán. Karrierjét feltehetően továbbra is egyengette egykori gazdája. 1580. június 3-án kinevezték budai pasának, és 1583. szeptember 29-ig töltötte be ezt a posztot. Kalajlikóz ragadványnevének jelentése Gévay Antal szerint 'Piperés' (Gévay Antal, *A' budai pasák*, Bécs, 1841, 17). 1583-ban egykori patrónusának özvegye, Aszma hán (Szelim szultán leánya, III. Murád lánytestvére) szemet vetett rá és házastársának kérte. Ali kénytelen volt megválni korábbi feleségétől és gyermekeitől, bánatát azonban bizonyosan enyhítette ruméliai beglerbéggé történő kinevezése. A házasságkötés 1584. október 16-án történt, azonban nem egészen egy év múlva Aszma hán meghalt gyermekágyi lázban. 1586. április 17-én újra kinevezték budai pasának, hamarosan azonban kegyvesztett hírébe került. 1587. február 22-én halt meg Budán. Valószínűleg valóban öngyilkos lett, hisz halála pillanatában már nem voltak messze Budától a szultán követei a selyemzsinórral.

A kerettörténetben leírt követségre minden bizonnyal 1587 február–márciusában kerülhetett sor. Valószínűleg nem sokkal Ali pasa halála után – amiről induláskor még nem volt tudomásuk – érkezhettek meg Budára, és néhány nap ott-tartózkodás után indultak tovább (Fodor, Sudár, *l. m.*, 330). Heves mezőváros a korábbi években az egriek és a hatvani pasa vetélkedésének szenvedő alanya volt. 1584-ben a törökök palánkvárat építettek a település védelmére, és a munkálatok ürügyén a régi városmagból elüldözték a lakosokat. A végvári erőegyensúly megbomlása miatt a következő időszakban kölcsönös katonai akciók színtere lett a térség. A hódoltsági területen támadások célpontjává vált Szolnok és Jászberény; nyáron pedig az egri vitézek rajtaütöttek a hatvani vásáron is. Természetesen a török megtorlások sem maradtak el, és a harcok egyik legtöbbet szenvedő alanya éppen Heves mezővárosa volt. A históriában elbeszélt követség fő célkitűzése az lehetett, hogy véget vessen az évek óta tartó ellenségeskedésnek. A polgári lakosság védelme, a mezővárosi kereskedelem zavartalanságának biztosítása – a kettős adóztatás rendszeréből adódóan – mindkét fél érdeke volt. A követjárás ezen túl minden bizonnyal összefüggött Homonnai Drugeth István unokaöccse, a históriában is megemlített Paksy Mihály kiváltásával is. Paksy ekkor már ötödik éve volt török fogságban, Hatvanban. Ezért lehetett a követség vezetője Homonnai egyik bizalmi embere, Szattay Kristóf. Szattay személyéről szinte semmit nem tudunk. 1589-ben az ajnácskői váruradalom urbáriumában bukkan fel egy bizonyos Christophorus Satay vagy Zatthay mint néhány falu részbirtokosa (Richard Marsina, Michal Kušik, *Urbáre feudálnych panstiev na Slovensku*, 1959, I. 433–439. – a hivatkozást lásd Fodor,

SUDÁR, *I. m.*, 2. jegyzetében). Homonnai Drugeth István 1543-ban született. Fiatal korában Lazar Schwendi és Balassa Menyhért oldalán katonáskodott. Később zempléni és ungi főispán. A török elleni küzdelmek egyik legrátermettebb magyar hadvezére. 1588 októberében a nevezetes szikszói csatában török fogságba esett. Részt vett a tizenöt éves háború nagy ütközeteiben; 1593-ban Szécsénynél, 1594-ben Turánál és Komáromál, 1596-ban Mezőkeresztesnél harcolt. 1598. december 28-án halt meg. Temetésén Kállay Albert mondott beszédet (kiadva: Bártfa, 1599; RMNy 851). Homonnai Drugeth maga is szerzett verseket. 1581-ből ismeretes egy zsoltárfordítása, vitézi énekét és könyörgését pedig Szepsi Laczkó Máté krónikája őrizte meg (verseinek kiadása, életrajza és a rá vonatkozó szakirodalom: RMKT XVII, 1, 17–21, 498–499).

A história szerzője minden bizonnyal olyan személy lehetett, aki tagja volt a követségnek, és első kézből értesült az Ali pasa házassága körüli eseményekről. Igen jól ismerte a török viszonyokat, szokásokat, bizonyos mértékig a nyelvüket is beszélte, sőt ismerte valamelyest a Koránt is. Jólértesültsége azt mutatja, hogy bizalmi állást betöltő személy, például tolmács vagy kalauzféle lehetett. A szöveg bizonyos elemei azt sejtetik, hogy talán törökországi követségben is feladatot vállalhatott. A kolofonban Kaszás Bálintnak ajánlja munkáját, és megemlíti, hogy ez már hatodik históriája. Iskolákat is végeznie kellett, bizonyítja ezt a história utolsó harmadának női családság-katalógusa. A szöveget közvetlenül a követség után írta, talán még Budáról hazafelé utaztában, ugyanis (Borsod-) Nádasdon (Ózd közelében) kezdte és Sátoraljaújhelyen végezte be, az „alsó végen, Patak felől utcáján". Szabó Géza Szattay Kristófot tartja a história szerzőjének, aki „szerzőségére önmaga szerepeltetésével utal" (ÚMIL, *Ali basa históriája* szócikk; vö.: „Jól tudom én, Kristóf látta utában"). Fodor Pál és Sudár Balázs inkább az ismert versszerzők között keresik „Ihász Névtelenét", és felvetik, hogy talán a szintén Homonnai István környezetéhez tartozó Tardi György lehetett a történet megverselője. (Tardi személyéről és művéről, a *Szikszói veszedelem*ről lásd RMKT XVI, 11, 331–356, 490–498). Bár a Szattay szerzősége melletti érvelés valamivel meggyőzőbb, az attribúció kérdését egyelőre megoldatlannak kell tekintenünk. Az mindenesetre figyelemre méltó, hogy a história nagyon archaikus vonásokat mutat. A mű rövid terjedelme, a cselekmény gyakori összefoglalása, a következendő cselekményrész folytonos anticipálása, a rímelés gyatrasága, valamint az előadás hitelességének gyakori bizonygatása azt mutatja, hogy a szöveg az orális költészet feltételrendszerében keletkezett. Nyomtatásig a mű csupán a megénekelt tárgy érdekessége miatt juthatott el, különben óhatatlanul megrekedt volna – mint sejthetően a szerző többi műve – a szóbeliség szintjén. A latin magyarázó jegyzeteket a szöveg kiadója illeszthette a verssorok mellé. Szentmártoni Szabó Géza feltételezi, hogy esetleg az *Icon...* ismeretlen szerzőjének egy másik éneke lehetett Szamosközy István forrása az 1578. évi „szinte pünkösti napján" bekövetkezett budai lőporrobbanásra vonatkozólag. Szamosközy ugyanis úgy nyilatkozik, hogy „egy ősz (ősi?) énekből" vette a történetet (VERESS Endre, *Musztafa budai basa álma, s a nagy lőpor-robbanás*, Történelmi Tár, 1896, 743–744; *Szöveggyűjtemény*, II, 1041–1042).

5 Homonnai István – Homonnai Drugeth István ekkor Ung és Zemplén megyei főispán. A jegyzetekben végig Fodor Pál és Sudár Balázs többször említett tanulmányára támaszkodtam.

9 Berényben – Jászberényben

10 Kalauz Velinek – Veli kalauz alakja 1579 óta gyakran feltűnik a hevesi végekkel kapcsolatos iratokban. A kalauzok szerepéről lásd TAKÁTS Sándor, *A kalauzok és a kémek a török világban* = T. S., *Rajzok a török világból*, II, Bp., 1915, 138–162.

14 Paxi Mihállyal – Paksy Mihály Homonnai Drugeth István unokaöccse volt. 1583 óta volt török fogságban, és a váltságdíj előteremtéséért az összes birtokát el kellett zálogosítania. Szattayék követsége részben az ő kiváltása érdekében történt.

17 Kaszások Jászapátin – A Kaszás család a jászkun terület befolyásos kereskedő-gazdálkodó nemzetsége volt.

19 Bako Jákob – A margójegyzet szerint „Primari[us] Civis oppidi Heves".

22 barjánban – A bajrám török vallási ünnep. 1586-ban az ún. kis bajrám (seker bajrami) szeptember 15-ére, a nagy bajrám (kurban bajrami) november 23-ra esett. Tehát a játékokat a követség nem láthatta, csak annak tárgyi emlékeit. A hangátvetéses „barján" alak gyakori a magyar szövegekben.

23 csiemát – A lapszéli magyarárat: „Cziemal Idolum seu Gigas Turcicus armatus pro pedibus vivit Hominibus utitur." Ezt a grammatikailag nehezen értelmezhető magyarázatot valahogy úgy kell értenünk, hogy ezek valamilyen bábuk voltak, amelyeket gyalogos katonák helyett(?) használtak. A leírtakhoz hasonló ügyességi és katonai játékok szervezése ünnepekkor szokásos volt a törököknél, bár a hódoltsági területen viszonylag ritkák lehettek az ilyen alkalmak. Fodor Pál és Sudár Balázs a latin jegyzet „vivit" szavát „vivis"-re javítják, és úgy vélik, hogy emberek által hordozott bábukról lehet itt szó. A „cziemal" kifejezést az arab eredetű török dzsamál (vagy dzsemál) szóval azonosítják. A dzsemál ünnepi játékokon, felvonulásokon hordozott, embert formázó bábu. Török ábrázolások alapján úgy vélik, hogy ügyességi lovasjátékokon használt ember alakú céltárgy lehetett a „cziemal". Ismeretes a tengelyén elforduló, pajzsot és homokzsákot tartó bábu, amely a kopjával öklelő lovast, ha az nem volt eléggé gyors, hátulról megütötte.

29 Óbuda – Nem világos, hogy miért kellett a budai követség során Óbudára és Budaörsre is ellátogatni. Talán a vendéglátók elkalauzolták a követséget a nevezetes bajrámi játékok helyszínére.

30–36 Egy magas fát... – A rúd tetejére erősített célt lóhátról, nyíllal kellett eltalálni.

37–40 gyantáros sima fát – A mi májusfa-állításunkhoz hasonló próbatétel.

41 Szulimán fia Zelin – II. Szulimán fia, Szelim

42 Azma szultán – A szultán (szultána) cím járt az uralkodói család tagjainak. Aszma hán II. Szülejmán lánya volt.

43 Ibreim pasának – Nem világos, hogy kerül ide az Ibrahim név. Aszma hán Szokollu Mohamed vezír felesége volt.

47–68 A történetet a török források is azonosan adják elő.

56 tutorol – gondviselőül, gyámul

60 Supplicálván – könyörögvén

77 csauszok – Török katonai rang. Itt futárt, küldöncöt jelent.

84 Előbbeni feleségét elhagyja – Az olyan házasságok esetén, ahol a nő rangban a férfi felett állt – különösen, ha az uralkodói család tagja volt –, a korábbi feleséget (feleségeket) el kellett küldeni.

95 Az fiát is császár... – Murád császár fia körülmetélése alkalmából 1582 nyarán fényes ünnepségek színhelye volt Konstantinápoly. A circumcisio és Ali négy évvel későbbi esküvőjének együtt említése tehát anakronizmus.

99 Nyári Istvánt – Bedeghi Nyáry István (†1582) honti főispán a magyar király követe volt Budán Ali pasa esküvőjén. Nyáry indokolatlan említése talán arra utal, hogy a szerző ott lehetett az 1582-es követségben is az említett körülmetélési ünnepségeken. Egyébként nem világos, ki találkozott Nyáryval a török fővárosban.

123 hoccsák – Hodzsák; a hodzsa az idősebb, tekintélyes muzulmán férfiak, valamint a mecsetek alkalmazottainak megszólítása. Magyar szóhasználatban: török pap.

129 Ím, nem régen... – Nurbanu valide szultána (a császár anyja) 1585 november végén halt meg. A szöveg úgy hivatkozik a temetésre, mint jól ismert eseményre. A szultána halálának hivatalos gyászolásával a törökországi követségek, esetleg a hódoltsági területek lakosai találkozhattak. Ez ismét azt a gyanúnkat erősíti, hogy a história szerzője külszolgálatokban forgolódó hivatalnok.

137 Szultánlár – Az uralkodói család nőtagjai. Úgy tűnik, valamilyen sajátos fejdísz, korona viselésének joga illette meg a császár nőrokonait.

140 Aracsint – Eredetileg a turbán alatt hordott izzadságfogó neve. Itt valamilyen női fejdíszt, kalapkát jelöl.

142 Razainkadin – Valószínűleg nem tulajdonnév, hanem valamilyen pontosan nem azonosítható tisztség. A szó etimológiája Fodor Pál és Sudár Balázs szerint rezin kadin, azaz tekintélyes asszony, vagy razi kadin, ami tejtestvért, esetleg dajkát jelenthet. A magyar megfelelőjeként használt „vénasszony" a nemesi udvarokban társalkodónőt, az udvar nőtagjainak rangidős vezetőjét jelentette.

143 haszonkadar – helyesen: hazinedár = kincstartó

144 Tács – tádzs, török korona

153 isztphant – helyesen: isztiphant; korona (a görög „sztephanosz"-ból)

158 Szinán – Ő volt ugyanis Ali utódja első budai pasasága után.

166 halgatja – halogatja

184 Getthi – A szó jelentése: kegyvesztett, bukott.

186 tihajának – Helyesen: kjája; titkárt, bizalmast jelent. A magyar szóhasználatban rendesen tihaja vagy kihaja.

190 meg látta álmát – Nem világos a sor értelme. Talán azt akarja mondani, hogy Ali megálmodta kegyvesztettségét.

202 Mint bölcs Salomon – Péld 5

206 Xantipével mennydörgő – Xanthippé Szókratész közmondásosan házsártos felesége. Egy sokszor idézett antik anekdota szerint egy kiadós veszekedés után Xanthippé az éjjeliedény tartalmával is nyakon öntötte férjét. Mire Szókratész csendesen megjegyezte: mennydörgés után szokott következni a zápor. Az anekdota forrása Diogenes Laertios, *Philoszophón bión kai dogmatón szünagógé (Vitae Philosophorum)* 2,36f és ennek nyomán Claudius Aelianus, *Poikilé hisztoria (Variae Historiae)*, 7,10. Az anekdota szerepel Baranyai Decsi János *Török császárok krónikájá*ban is (lásd kötetünkben 16. sz.).

208 Megöleté Forgáchcsal – Listi János veszprémi püspök margójegyzete Bonfini 1568-as kiadásának megfelelő helyén valószínűleg egy elveszett középkori epikus ének két sorát őrizte meg. E szerint Mária királyné a következő szavakkal biztatta Forgách Balázst I. (Kis) Károly király legyilkolására: „Balázs öld meg a királyt, / neked adom Ghimes várát!" A mondásnak más változatai is fennmaradtak. (Lásd RMKT 1^2, 7–9.)

209–210 Szent István király felesége... – A szerző Bonfini (2.1.350) nyomán Gizella királynét teszi felelőssé Vazul megcsonkításáért. Heltainál: „Mikoron pedig Giszla, a felesége, ezt megértötte volna, elöl elküldé Sebust, Budámak a fiát, Nyitrába, és meghagyá néki, hogy a király nevével odamenne, és kivájná az Vazulnak a két szömét, és annak utána fekete ónat olvasztana, és azt töltené mind a két fülébe [...] Mert Giszla nem akará az Vazulnak királyi létét, hanem kíváná a Pétert királlyá lönni" (HELTAI Gáspár, *Krónika az magyaroknak dolgairól*, kiad. KULCSÁR Margit, KULCSÁR Péter, Bp., 1981, 437).

213 Prudens Lajos – Bölcs Lajos, vagyis Nagy Lajos magyar király. Ördöngösnek az asztrológia és egyéb okkult tudományok iránti érdeklődéséért nevezték. András nápolyi meggyilkolása 1345-ben történt.

219 Nabodot az Jezabel – vö. 1Kir 21

221 Attalyá – vö. 2Kir 11

226 jászokkal – Téves azonosítással a filiszteusokat nevezték jászoknak a XVI. században.

236 Zeliha – József (Yūsuf) történetét a Korán 12. fejezete mondja el (*Korán. A Korán világa*, I–II, ford., jegyz. SIMON Róbert, Bp., 1994). A Korán nem említi ugyan Putifárné nevét, de a keleti hagyomány a XII. századtól a Zalîha (Zulejka) néven tartja számon.

237 Bölcs Salomont – vö. 1Kir 11,4–13

239 Astorot – Asztarte, kis-ázsiai termékenység- és szerelemistennő (babiloni neve: Isztár)

245 Saephira Ananiast mint csalá – vö. ApCsel 5,1–11

254 Kaszás Bálint – A már említett, Jászapátin élő Kaszás nemzetség tagja. 1580-ban nyer nemességet és vele birtokadományokat. Úgy látszik, állatkereskedelemből meggazdagodó, vállalkozó mezővárosi polgár lehetett. 1605-ben egy Kaszás Bálint szatmári főporkolábként tűnik elénk (GÉRESI Kálmán, *A nagy-károlyi gr. Károlyi-család oklevéltára IV*, Bp., 1895, 354).

258 Nádasdnak faluján – Borsodnádasd, Borsod megye ózdi járásában

259 Újhelynek városán – Sátoraljaújhelyről van szó. Hatvan, Nádasd, Sátoraljaújhely a Budáról visszafelé, Ungvárra vezető út állomásai.

3.

EFFECTUS AMORIS

Nyomtatott szövegforrása: „Effectus amoris. Az Szerelemnek ereie, ki[t] Achenevsbol magiar rithmusba szerzettenek, Atiaknak, Aniaknak tanusagokra, Mense Iulio. Anno Domini 1587. Ad Melodiam Ovidius iria Parisnak dolgat &c. Argvmentum.

Odatim rapuit Zariadres ipse puellam,
Illa ubi per somnum coepit amare virum.
Cui pater uxorem sociam de iure negavit,
Quam cupiere omnes, forte sua unus habet

Locvs commvnis

Connubio dignam natam, propriamque parentes
Haec cuicunque volet nubere sponte ferant.

Debrecenbe, Anno Domini, 1588." A végén: „FINIS." A könyvtáblából kiáztatott A_1, B_3, B_4 levelek, valamint az A_2, A_3 és A_4 levél töredékei az OSZK-ban; a B_1 és a B_4 levél az MTA könyvtárában. – RMNy 608.
RPHA 1273

Strófaképlete: a11, a11, a11, a11

Dallama: A nótajelzés a Lévai Névtelen *Paris és Görög Ilona* című históriájára utal (a második strófa kezdősorára); kiadva: RMKT XVI, 8, 135–168, 462. – RMDT I, #82, 700, 750, 757, 758, 759.

Modern kiadásai: FRAKNÓI Vilmos, *Fölfedezések könyvtáblákban*, MKsz, 1878, 244, 265, 284–289; DÉZSI Lajos, *Az Effectus Amoris*, MKsz, 1914, 338–342; *XVI. századi költőkből*, kiad. STOLL Béla, Bp., 1994, 254–256; *Szöveggyűjtemény*, II, 456–460; http://magyar-irodalom.elte.hu/effectus/masodik, kiad. SZEGEDI Béla, 1998–1999 (betűhű és átírt szöveg, a töredékek fotómásolatával).

Az irodalomtörténeti hagyomány a história szerzőjét a „Cegei Névtelen" elnevezéssel emlegeti. Énekének forrását a szöveg elején pontosan megjelöli: a mütilénéi Kharész Nagy Sándorról szóló történeti könyvének tizedik részében írja meg ezt a csodás szerelmi történetet. Kharész a Kr. e. IV. században élt. Mütilénében született, Athénben katonatisztként szolgált, majd Nagy Sándor főudvarmestereként tevékenykedett, később zsoldos tábornokként perzsa szolgálatban katonáskodott. Nagy Sándorról írott könyve első kézből nyert adatokon és értesüléseken alapult. A mű elveszett, csupán más ókori szerzők művei őrizték meg egyes részeit. A Zariadrész és Odatisz történetét elmesélő részletet Athénaiosz

(Kr. u. III. század) *Dipnón szophisztón*, vagyis a *Bölcsek lakomája* című terjedelmes antológiája őrizte meg. E műnek a XVI. század során több latin fordítása is készült. A névalakok egyezése miatt kétségtelen, hogy az *Effectus Amoris* forrása a Natale Conti által készített redakció volt (a következő kiadást használtam: *Athenaei Dipnosophistarum sive Coena sapientium libri XV, Natale de Comitibus ... e Graeca in Latinam linguam vertente*, Basileae, 1556). Dézsi Lajos, tévesen, az 1583-as lyoni *Athenaeus*-kiadást, Jacques Delechamp latin fordítását közölte a história forrásaként (DÉZSI, *I. m.*, és Uő., *Verses görög regények és regék a régi magyar irodalomban = Csengery János emlékkönyv*, Szeged, 1926, 113–135). Tévedését egy lexikonszócikk már 1926-ban korrigálta (*Cegei Névtelen = Magyar irodalmi lexikon*, szerk. VÁNYI Ferenc, Bp., [1926], 170).

A latin szöveg és a história párhuzamainak jobb követhetősége végett teljes egészében ideiktatom Natale Conti szövegét:

Neque admirari sane oportet si ex auditu solo amati fucrunt nonnulli a quibusdam, quando Chares Mytilenaeus libro Historiarum decimo de Alexandro, quosdam per somnum vidisse inquit, quos nunquam aucta viderant, ac postea amasse. Sic autem scribit, Zariadres Hystaspae frater erat iunior, at utrique formosi, de quibus indigenae narrant, quod ex Venere nati sunt et ex Adonide. Hystaspes Mediae inferioris regioni imperavit; at Zariadres superioribus locis hostiis Caspiis ad Tanai usque fluvium. Marathorum qui ultra Tanaim incolunt rex erat Homartes, qui filiam habebat nomine Odatim; de qua scriptum in historiis reperitur, quod cum per somnum Zariadrem vidisset, eum amavit, ac idem ille accidit pariter ut eam diligeret. Se igitur vicissim amabant ac cupiebant ob phantasiam per somnum incoeptam. Erat Odatis omnium mulierum quae forent in Asia formosissima, et Zariadres ipre erat formosus. Cum igitur ad Homartem misisset Zariadres, mulieremque in uxorem poposcisset, non assensit Homarts, quia filios mres non habebat, quia eam cui piam suorum familiarum, qui foret apud ipsum desponsare decreverat. Postea non multo tempore interposito omnes regni sui potentes, amicos, et affines ad se covocavit, quod nuptias filiae erat celebraturus, neque tamen cui eam esset daturus, pateficiebat. Cum vigeret igitur potus, pater Odatim filiam in symposium convocavit, ac udentibus convivis dixit; nunc tuas nuptias celebramus, o filia. Cum igitur circunspexeris, omnesque animadverteris, auream phialam capiens eam impleto, atque cuius vis esse uxor ei porrigito, huius enim uxor vocaberis. Cum omnes ea circunspexisset, illud flens faciebat, Zariadremqe videre cupiebat; ad eum enim miserat qui nunciaret quod nuptiae erant faciendae.

Cum hic apud Tanaim esset in castris clam nesciente exercitu cum solo venit auriga, nocteque profectus per civitatem in curru pervenit, cum ad octingenta stadia cucurisset. Cum vero pago in quo nuptiae celebrantur esset propinquus, currum una cum auriga in loco quondam reliquens, sto iam Scythicam indutus incessit, ac in aulam profectus. Odatimque stantem ante calicum loculum, lugentem, phialamque tarde miscentem, intuitus ad eam propius accedens inquit, adsum tibi, o Odatis ipse Zariadres, ut tu optasti. Cum haec virum externum formosumque animadverteret, eisque persimilem qui visus fuerat in somnis, maximopere laetata ei phialam ipsi porrexit, qui eam rapiens deduxit in currum, Odatimque habens aufugit. Servi vero ancillae quae amorem cognoverant conticuerunt, ac patre eam vocare inbente, se nescire posse aiebant, quo iuerit. Commemoratur hic amor ab iis barbaris, qui Asiam incolunt, et profecto dignus est quem imitentur. Hanc fabulam is sacris locis et regiis pingere consueverunt, et in privatis domibus: compluresque potentum Odatim nomen suis filiis imponunt.

A történet – görögből készült – modern magyar műfordítása a következő:

[Semmiképpen sem csodálkozhatunk azon, hogy valaki csupán hallomás által szerelembe essék, mivel Chares Mitylenus Nagy Sándorról írott históriájának tizedik könyvében azt mondja, hogy vannak, akik álmukban beleszerethetnek valakibe, akit azelőtt sohasem láttak. Ezt írja ugyanis:] Zariadresz, a Tanaisztól a Kaszpi-hegyszorosig terjedő vidék királya – így mesélik – Aphrodité és Adonisz fia volt.

A Tanaisz folyó túlsó partján lakó marathoszokon Homartesz uralkodott, akinek volt egy Odatisz nevű leánya. Ez egyszer álmában meglátta Zariadreszt és beleszeretett; ugyanez történt a férfival, s ő is ugyanúgy szerelemre lobbant a lány iránt. Amaz álombeli tünemény óta pedig mind a ketten vágyódó szerelemmel emésztődtek egymás után. Mert Odatisz a legszebb lány egész Ázsiában, és Zariadresz is ritka szép férfi volt. Zariadresz tehát követeket küldött Homarteszhez, és nagy tisztességgel feleségül kérte a leányát. De Homartesz visszautasította az ajánlatot, mert nem volt fiúgyermeke, s leányát valamelyik meghitt emberével akarta összeházasítani.

Nemsokára ezután Homartesz összehívta birodalmának országnagyjait, jó embereit s rokonait, és lakodalmat tartott, de nem mondta meg előre, kit választott férjül leányának. Mikor már az ivás virágos lendületbe szökkent, az apa behívatta Odatiszt a boros társaságba, s a vendégek füle hallatára így adta fel a szót:

– Íme, leányom, Odatisz, mi most a te menyegződet ünnepeljük. Tekints hát körül, nézz meg jól mindenkit, aztán fogj egy aranyserleget, töltsd meg, s nyújtsd annak, akit férjedül választottál. Én ahhoz adlak feleségül.

A leány végigjártatta szemét valamennyin, s aztán könnyezve távozott, mert alig várta már, hogy lássa Zariadreszt, hiszen üzenetet küldött neki, hogy hamarosan férjhez akarják adni. Zariadresz a Tanaisz folyó mellett táborozott. Egyetlen kocsihajtó kíséretében titokban távozott a táborból, s átkelt a folyón. Még az éjjel útnak indult kocsiján, s körülbelül nyolcszáz stadionnyi úton vágtatva száguldott az országon keresztül. Amint annak a városnak közelébe ért, ahol a lakodalmat ülték, kiválasztott egy helyet, otthagyta a kocsiját s a kocsihajtót, ő maga pedig szkíta ruhába öltözött, s nekiindult. Ahogy a palotába érkezett s meglátta Odatiszt – ez éppen a pohárszéknél állt, s fáradtan-könnyesen vegyítgette az italt az aranyserlegben –, odalépett hozzá, s így szólította meg:

– Itt vagyok, Odatisz. Eljöttem, amint kívántad. Én vagyok Zariadresz.

Amint felismerte a szép idegen férfiban szakasztott mását annak, akit álmában látott, határtalan örömre gyulladt, s odanyújtotta neki az aranyserleget. A férfi pedig felkapta Odatiszt, kocsijához vitte és megszöktette. A belső szolgákat és cselédlányokat a királyleány jó előre beavatta titkos szerelmébe, így hát hallgattak. Mikor az apa felelősségre vonta őket, azt mondták, nem is sejtik, ki szöktethette meg. Az ázsiai barbárok sűrűn és nagy csodálattal emlegetik ezt a szerelmet, s templomokban, királyi palotákban és magánházakban festményeken is megörökítik ezt a történetet. Leánygyermekének pedig a legtöbb apa az Odatisz nevet adja. (*A szerelmes delfin. Ókori dekameron,* ford. RÉVAY József, Bp., 1962, 53–56; szögletes zárójelben saját kiegészítésem.)

Látható, hogy a história szerzője jelentősen kibővítette az előtte fekvő eredeti szöveget. Meglehetősen szokatlan módon – hiszen XVI. századi feldolgozásainkra éppen az ellenkező tendencia jellemző – a történetet erotikus részletekkel dúsította föl. A históriát, azon túl, hogy a „bús szívőket" vigasztalja vele, az „atyáknak, anyáknak példaadásban" ajánlja, hogy ne kényszerítsék gyermeküket olyanhoz, akit nem szeretnek. Az utolsó strófákban a szerző nem túl meggyőzően óvja az ifjakat „Venus játékának" megtapasztalásától. E poétikailag nem túlzottan színvonalas – még a sorok belső tagolását sem tartó – széphistóriát aligha tekinthetjük a házasságról szóló hivatalos egyházi tanítás közvetítőjének, megjelentetését sokkal inkább a várható bevétel reménye magyarázhatja. A nyomdát bizonyára az előző évben kiadott *Eurialus és Lukretia* (RMNy 594) üzleti sikere bátorította e meglehetősen sikamlós szöveg kinyomtatására. A szöveg gondozására azonban láthatólag nem sok figyelmet fordítottak; a nyomtatás rossz minőségű, és igen sok benne a sajtóhiba is.

A magát csak „egy ifjú"-nak nevező szerző az erdélyi Cegén (Doboka vármegye), a „Holdos tónak fektében" „skólai mesterségben" tevékenykedett. Latinul jól tudó literátus kántor, segédtanító lehetett; kilétét nem tudjuk megállapítani (vö. DÉZSI Lajos, *A czegei névtelen = Dolgozatok Békefi*

Remig egyetemi tanári működésének emlékére, Bp., 1912, 354–358). A cegei „skóla" aligha volt több módosabb parasztgyerekeket írásra-olvasásra, elemi ismeretekre oktató protestáns falusi kisiskolánál. Cege a Mezőség északi határán, a Hódos-, más néven Cegei-tó északi csücskénél található. Innen nevezte magát a nagy múltú cegei Was család.

A szöveget modern helyesírással adjuk. Az egyetlen szövegforrás töredékességének érzékeltetésére megadjuk a meglévő levelek ívjelzeteit, a hiányzó – esetlegesen kikövetkeztetett – részeket szögletes zárójellel jeleztük. A mű teljes terjedelme 119 stófa (476 sor) volt.

13 Kérem az hallgatókat – Tehát a szerző archaikus módon elsősorban énekes előadásra szánta művét, nem olvasmánynak.

23 Adonidesnek – Adónisznak; az Adonides a név latin ablativusából („ex Adonide") helytelenül visszakövetkeztetett alak.

27 Caspium tenger felett – Az eredetiben valójában a Kaszpi-hegyszorosról van szó.

28 Tanais – a Don folyó

30 [Mar]atónusoknak – Nem azonosítható szkíta nép, a görög eredetiben talán a „szarmatón", szarmata népnév torzult alakja.

31 Meszemben kik lakoznak – Az eredetiben nincs megnevezve Homartesz városa. Meszem települést ezen a vidéken az ókori források nem ismernek. Valószínűleg sajtóhiba, amit valahogy így lehetne javítani: „*A folyóparton szemben* kik lakoznak." A latinban: „Marathorum qui ultra Tanaim incolunt rex erat Homartes."

91 nyolc[száz] – nyolcszáz stadion (kb. 150 km) távolságot tett meg

103 Szitiai – szkíthiai, korabeli ejtés szerint: szityai

115 Szebbnek – Eredetileg „Szepnek", a kiejtést követő (zöngétlenedés) írásmóddal.

122 malozsátul – édes bortól

123 ruhátlan – nem volt díszbe öltözve

129 megivá – Az eredeti „meg iuta" alak nem feltétlenül sajtóhiba, inkább a korban elterjedt ortográfiai hagyomány. Telegdy Kata verses levelében: „tudom hogy egyik sem *iuth* az k: forrasabul" (lásd kötetünkben a 14. sz. jegyzetét). A rímelés miatt döntöttem a javítás mellett.

138 Ná[m] békével – esetleg: „nagy békével"

146 medgyünk – mit tegyünk (összevonás)

151 megjutott – megérkezett

190 duskát – valakinek az egészségére egyszerre felhajtott pohár

203–206 Odatis kertében – Nyilvánvaló utalás az Árgirus széphistóriára és az Aeleton király kertjében lévő almákra.

211–214 két fejér almát... – A virágének-frazeológiából kölcsönzött leírás a testi szerelemről. A női testre alkalmazott kert- és rózsa-motívumot és a keblekre használt alma-metaforát a Semptei Névtelen használja *Az Béla királyrúl való és az Bankó leányáról* című, 1570-ben szerzett históriájában: „Hamar kikapcsolja komoka dolmányát, / Királynak mutatja szép két almáját. // A Bankó leánya ezt mondta királynak: / Teremnek-e, király, te birodalmodban, / Az te szép kertidben ilyen drága almák, / Mint az én kertemben, kik előtted voltak? // Budára hoztam volt az két drága almát, / De nem tudtad, király, megszegni az almát" (RMKT XVI, 8, 173–178, 123–130. sorok). Hasonló metaforát használ Bogáti Fazakas Miklós *Énekek éneke*-fordításában is: „Nemes mellyeden két szép termés alma, / Erdei kecskének, mint két szép fía, / Ki mindenkor az rózsahegyet lakja, / Szinét, szépségét az rózsától kapta" (*Énekek éneke*... kiad. Komoróczy Géza, [Bp.], 1969, 74).

220 ki szokták írni – meg szokták festeni (a paloták falán)

235 Mit cselekedék Cymon... – A történet Boccaccio *Decameron*jában található; az ötödik nap első novellája. A novella cselekményét maga Boccaccio így foglalta össze: Cimonénak a szerelemtől megjön az esze, és kedvesét, Efigeniát hajón megszökteti; Rhodoszban börtönbe kerül, melyből Lisimaco kiszabadítja; akkor annak segítségével elrabolja Efigeniát és Cassandrát menyegzőjük napján, velük együtt Krétába szökik; s minekutána mindegyik feleségül veszi kedvesét, velük együtt hazahívják őket (*Boccaccio művei,* II, ford. RÉVAY József, Bp., 1975, 6–18). A Petrarca és Filippo Beroaldo által latinra fordított négy Boccaccio-történet mindegyikéből készült magyar históriás ének a XVI. század során. A *Volter és Griseldis, Gisquardus és Gismunda, Titus és Gisippus históriája* fennmaradtak, ám a *Cimon és Ifigenia históriája* sajnos elveszett. (Valószínű forrásának címleírása: *Mithica historica Ioannis Boccacii per Philippum Beroaldum de italico in latinum translata: qua ostenditur exemplo cuiusdam adolescentis ab mores beluinos Cymonis dicti amorem cultorum morum esse parentem.*) Német fordítása 1516-ban, Strassbourgban jelent meg, később Hans Sachs is feldolgozta. A hivatkozás itt minden bizonnyal a történet elveszett magyar feldolgozására utal (RPHA 4038). Enyedi György Gismunda-históriájának Lugossy-kódex-beli másolata ugyanis nótajelzésként a „Nota Cymonis"-t adja meg (vö. DÉZSI Lajos, *Egy elveszett magyar verses Boccaccio-novella,* It, 1913, 257–259; és ENYEDI György, *Historia elegantissima,* kiad. KÁLDOS János, Bp., 1994, 17). A történet magyar változatának egykori meglétét a dallamutaláson kívül a Vásárhelyi-daloskönyv egyik, 1624-ből való énekének egy sora is igazolja: „Ám bírja Cimon Viginiát, Gyisquardus is szép Gismundát" (RMKT XVII, 3, 32. sz., 3. strófa). Egy XVIII. századi ének címe is *Cimon és Iphigenia,* s a történet kezdetét verseli meg, amikor a férfi a forrás mellett alvó gyönyörű nőt megpillantja (*Ötödfélszáz énekek. Pálóczi Horváth Ádám dalgyűjteménye az 1813. évből,* kiad. BARTHA Dénes, KISS József, Bp., 1953, 142. sz.). Ez a jelenet, amely a művészek kedvelt témája volt, látható Rubens egyik 1618 körül festett képén is.

239 Mint jára Diomedes... – A történet a Telamon-história (*Szép históriás ének az Telamon királyról, és az ő fiának Diomedesnek szörnyű haláláról,* RMKT XVI, 9, 525–538, 600–607). *Az Fortunatusról való szép história* (RMKT XVI, 8, 337–433, 491–499; és *Szöveggyűjtemény,* II, 278, 441–442) ugyancsak hivatkozik Diomedes tragikus szerelmére: „Diomedes dolgát ki hallotta volna, / Mint az Cataristát megszerette volna? / Noha szegény varga leánya az volna, / De éltében igen megszerette volna." Ezt követően további tíz strófában summázva beszéli el Telamon históriáját (2233–2276. sorok). Balassi is idézi a témát „Mire most, barátom..." kezdetű versében, azonban nála Catarista nem varga leánya: „Hol Diomedessel az ferdős leánya?" A Balassi által ismert változat az eredetibb, amely Gaspar Bernauer augsburgi fürdős és borbély leányának, Ágnesnek és III. Albert bajor hercegnek valós szerelmi történetére megy vissza. A leányt 1435-ben taszították a straubingi hídról a Dunába (vö. BÁSZEL Ernő, *Bernauer Ágnes a német költészetben,* EPhK, 1906, 586–596; Werner SCHÄFER, *Agnes Bernauer und ihre Zeit,* München, 1987).

266 Ezen kűvül egyet mondnak... – Célzás az *Énekek éneke* 8. részének 6. versére: „Mert erős a szeretet, mint a halál, kemény mint a sír, a buzgó szerelem."

272 Venus játékát – a testi szerelmet (vö. *Eurialus és Lucretia:* „*Venus dolga* után borral szép étekkel Eurialust jól tartá" – RMKT XVI, 9, 440, 941. sor)

276 mellyben lőhet – mellbe (szíven) lőhet

284 hé – hév, meleg; Szent Jakabnak havában – júliusban. Ez a sor a *Szigetvárnak veszéséről* szóló história (RMKT XVI, 7, 300) 7. sorával szó szerint megegyezik: „Nyárban, az hév Szent Jakabnak havában."

4.

APOLLONIUS HISTÓRIÁJA

Kéziratos szövegforrásai: F „Mikepen az Apolonvs neveo Kirali egy Mesenek megh feitésijerth budosuán az Tengerren mindeneket elvesztet és uegre halasz ruhaban Altestrates kiralj uduaraban, mene meljnek leania az szep Lucina aszony az kiraljfit megh szeretuen hoza mene. Es mekepen az Apolonius az kiralisagra hazamenuén az Tengeren felesegit es leanjat elvészti es mekeppen eöket sok esztendeö móluán meghtalalta es nagy örommel es bekeséggel orszagaban be iöue." Fanchali Jób-kódex (1595–1608) 153–190. Az ének végén: „finis per me Joannem Job de Fanchalj A[nn]o 1603. die vero 13. 8bris estue gierta vilagnal etc." A kolozsvári (esetleg az elveszett siczi) kiadást követi. – STOLL, 4.

P Pápai toldalék (XVI. sz. vége–XVII. sz. eleje) 1a–15a. Decsi Gáspár *Az utolsó időkben egyníhány regnáló bűnökről való prédikációk* (Várad, 1584; RMNy 560) című műve után kötött leveleken. Utána következik az Árgirus-széphistória három versszaknyi töredéke („Hystoria de amore" – lásd ORLOVSZKY, 1999). A két szöveget azonos kéz másolta a XVI. század végén vagy a XVII. század elején. Az Apollonius-história a kolozsvári kiadás szövegéhez áll közelebb: a nagyszámú varia lectiót vagy a szöveg leírója hozta létre, vagy egy mára elveszett nyomtatvány (vagy kézirat) volt a forrása. – STOLL, 70.

B „Jgen szép Historja Mikepen Apollonius az Mese meghtalasertth Anthyocus eleot budosuan az Tengeren TARSIS Uarosba tala, kiket megh segitth Száz ezer keobeol buzaval Cub: 8. Es onnet el futtuan, eluezttuen mindenet, megien Pentepolisba." Bettfalui János-énekeskönyv (1613–1616) 3a–10b. Kötéstáblából kiáztatott levelek. A 10b lapon: „P... ...sao Magna eum fama Tj..floio [?] funge apud med... Anno 1616 vltima die Junij Johannes Bettfalui mppria." Forrása egy mára elveszett nyomtatott kiadás (Sicz, 1592?). – STOLL, 26.

T „HISTORIA, Mikeppen APoLLonius, neu feü kiraly fy, egy mesenek megh feiteseert, el Budosuan, az Tengeren mindeneket elueztuen, Halaz ruhaban Altistrates kiraly Wduaraban juta, Ad Notam, Sok ereös beölczek, ez kiraljok szerelem miat uezte." Tatrosy György-énekeskönyv (1618) 28b–45b. Egy elveszett nyomtatott kiadást követ, ugyanazt, amelyet a lőcsei kiadás. A szöveg végén: „Finis huiusque per me Georgium Tatrosy, 1618 Die 14 Junj finiuit." – STOLL, 37.

V „Igen szep HISTORIA EGY APOLLONIUS Neuö Kiral-fi Miképpen hazájából Antiochus elött el bujdosván, s' a tengeren hajó törést szenvedvén, Halász ruhában Altistrátes király udvarába juta szerencsésen házasodot, s' atb. E mostani nyomtatással meg jobbétatott. Nótája: Sok erős vitézek Böltsek..." Vadadi Hegedűs-kódex (1740–1754) 61a–76a. A szöveg végén: „Scripta per me Andream Vadadi In Anno 1740. Mensis Januarij Die 20." Esler kiadását követi. – STOLL, 203.

Nyomtatott szövegforrásai: K „Szép Chronica miképpen az Apollonivs neuö Királyfi, egy Mesénec meg feytéseérrt el budosuán, Az Tengeren mindeneket el vesztuén, Halász ruhában Altistrates Király vduarában iútà, melynec Leánya à szép Lucina aszszony, az Királyfit meg szeretuén, hoz-

zà méne. És miképpen az Apollonius az Királyságra haza menuén, az Tengeren Feleségét és Leányát el veszté, és miképpen öket soc esztendö múlua nagy örömmel egésségben találà. Most vyionnan, az Lucretia notayára Magyar nyelure forditatot, és meg nyomtattatot. Colosvárat az óh várban 1591. Esztendöben." [Typ. Heltai.] Folyamatos ívjelzéssel követi Bogáti Fazakas Miklós műve: „Ez világi nagy soc zvr zavarrol valo énec." A végén: „FINIS." – RMNy 661.

S [Sicz?, 1592 k., Manlius.] A fenti, kolozsvári kiadást követő nyomtatvány. Csak a D ív könyvtáblából kiáztatott töredékei alapján ismerjük. A töredékek Bogáti Fazakas művének részleteit tartalmazzák. Az elveszett A–C ívek feltehetően az Apollonius-históriát tartalmazták. – RMNy 699.

L [Lőcse, XVII. sz. vége.] Egyetlen, címlap nélküli példánya ismeretes. Egy elveszett nyomtatott kiadást követ. – RMK I, 1596.

E „Igen szép Chronica Apollonius nevö Király-firúl, Miképpen egy Mesének megfejtéseért elbujdosuán, az Tengeren mindeneket el-vesztvén, Halász ruhában, Altistrátes Király Uduarában juta &c. Nota: Soc erös vitézek, bölcsek &c." [Buda, 1722, Esler Márton.] A lőcsei kiadás szövegét követi. Esler kiadásában a század folyamán még legalább ötször megjelent a história (1727, 1735, 1750 és 1751). Ismeretes egy 1852-es szarvasi kiadás is. – BERECZ, 1912, 38–39; It, 1916, 202–203.

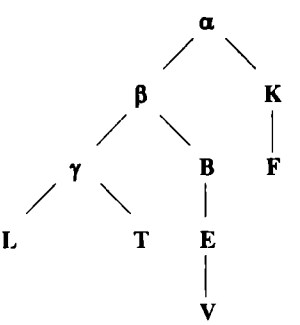
RPHA 43

Strófaképlete: a19(6,6,7), a19(6,6,7), a19(6,6,7)

Dallama: A nótajelzés az *Eurialus és Lucretia* kezdősorára utal – RMDT II, #248 variánsa, RMDT I, 747, 748, RMDT II, #206.

Modern kiadásai: *Apollónius históriája*, kiad. BERECZ, 1912, 46–72 – az 1591-es kolozsvári kiadás szövegét adja, lábjegyzetekben a lőcsei és az Esler-féle 1722-es kiadás eltérő olvasataival; VARJAS, 1979, II, 696–737; *Szöveggyűjtemény*, II, 279, 460–477.

A szövegforrások viszonyát a következő stemmán ábrázolhatjuk:

α egy feltételezett editio princeps, közel a vers megírásának évéhez, 1588-hoz. **β** és **γ** szintén elveszett kiadások, feltételezésükre azért van szükség, mivel **L** és **T** közös hibákat tartalmaz, és ezek a közös hibák néhány esetben megegyeznek **B** hibáival. A Pápai toldalékot nem lehetett egyértelműen elhelyezni a stemmán, mivel meglehetősen sok másolói hibát, illetve változtatást tartalmazó szöveg; legvalószínűbben az elveszett editio princepsről készült másolat. Alapszövegül a kolozsvári kiadást választottam, mivel ez a legépebb szöveg, a párhuzamosan eltérő helyeken a **β** ág varia lectióival összevetve pedig jobb szöveget őriz. Példa erre a 176. strófában található „oroz" szó, amely 'őr, felvi-

gyázó' jelentésben adatolható a régiségben. A β ágon öröklődő szövegekben az „őrző" alak áll, tehát a lectio difficilior elv alapján a kolozsvári alak az eredetibb.

A szerző szándékosan titkolja el kilétét, a kolofon csupán a szerzés dátumát árulja el:

> Az, ki ez éneket rendelé versekben, igen bízik Istenben,
> Mint Apollonius király az tengeren, búdosván elméjében,
> Az ezerötszáznak és az nyolcvannyolcnak kétséges elejiben.

Sándor István és Horváth János nyomán Berecz Sándor Bogáti Fazakas Miklóst tartotta a szerzőnek, mivel az első ismert, kolozsvári kiadás Bogáti *Ez világi nagy sok zűrzavarról szóló énekével* együtt jelent meg, továbbá mivel Bogáti *Aspasiájának* nótajelzése („Az Lucretia notayara") megegyezik az *Apollonius* nótajelzésével. A kolofon utalását be is illeszti Bogáti életrajzába, mondván: „1586-ban nagy járvány pusztított Magyarországon, áldozatul vitte Bogáti Fazekas fiát is, amint ezt maga keservesen panaszolja *Jób*jának versfejeiben és végső versszakában. Úgy látszik, erre a fájdalmára céloz az Apollonius-história utolsó versszakában: [...] Az utolsó sorból kiérzik az is, hogy nem volt nyugodt élete, bolyongott mindenfelé, az év eleje kétséges volt előtte, sorsa csak 1589-ben fordult meg, mikor Kolozsvárott unitárius pap lett." Berecz megalapozatlan attribúcióját az irodalomtörténeti konszenzus nem fogadta el. Újabban Szentmártoni Szabó Géza felvetette Balassi Bálint szerzőségének lehetőségét *Balassi Bálint mint Apollonius* című előadásában (*Versszerzés és poézis. A XVI–XVII. századi magyar költészet*, 1988. május 18–22., Salgótarján–Eresztvény; a program ismertetése: ItK, 1989, 349–350). Érvelése szerint az 1588-as év eleje Balassi Bálint életében felettébb kétséges időszak volt. A költő 1587 november elején unokabátyjának, Balassa Andrásnak zálogba adta vagyonát, a kapott pénzt pedig erdélyi barátaihoz menekítette, jelezve, hogy bizonyos időre peregrinációra készül. November 12-én került volna ugyanis sor hűtlenségi perére a pozsonyi országgyűlésen, amelytől jószágvesztésről szóló határozatot lehetett várnia. A kibujdosást mégis halogatta, mert akkor folyó válási ügyében is döntést várt. Balassi, a fejleményeket aggodalommal figyelve s pártfogást kereső leveleket írva, 1587 végétől 1588 januárjának közepéig barátjánál, Kapy Sándornál húzódott meg az Eger közelében fekvő Szarvaskő várában. E kényszerpihenőt használhatta volna fel az Apollonius-történet lefordítására is. Akkori lelkiállapotának jól megfelelne a história témája és a kolofon borongós hangvétele. Ügyei azonban februárra kedvező fordulatot vettek. Kegyelmet nyert a királytól, sőt állást kapott Érsekújvárott. 1588. március 7-én Liptóújvárról így írt Kapy Sándornak: „De Kegyelmedet kérem, Kegyelmed az én szolgálatomért *az tintás ládával* öszve küldje fel az szolgáim vezetéklovain az portékácskámot, kit ott Szarvaskőben Kegyelmednél hadtam" (BALASSI, 1974, 391). Balassi 1591 őszén Mátyás főhercegnek írt soraiban – Apollonius tengeri hányattatásait felidéző módon – így emlékezett vissza erre az időszakra: „quod vadis quibus, per triennium summo cum rerum *naufragio* haeseram, emersissem..." (magyar fordítását lásd BALASSI, 1974, 417). Balassi szerzőségét ezen túl stilisztikai, szóhasználati érvekkel is bizonyítani próbálja. Az attribúció kérdését jelenleg azonban semmiképpen sem tekinthetjük eldöntöttnek.

Az Apollonius-történet őse egy feltehetően a Kr. u. III. században keletkezett görög nyelvű regény. A görög eredeti elveszett, csupán háromszáz évvel későbbi latin nyelvű átdolgozása maradt fenn. Ez a *Historia Apolloni regis Tyri* című történet több mint száz középkori kódexben megtalálható; a modern kori tudományos kiadásokig azonban csupán két ízben látott napvilágot: először 1474-ben, Utrechtben, másodszor 1595-ben, Bécsben, Marcus Welser gondozásában (a szöveghagyományról lásd a kritikai kiadás bevezetőjét: *Historia Apollonii regis Tyri*, ed. Gareth SCHMELLING, Leipzig, 1988). A történet

kisebb-nagyobb átalakításokkal számos középkori gyűjteménybe bekerült, és hamarosan nemzeti nyelvű fordítások is készültek belőle (a feldolgozásokat összefoglalja BERECZ, 1912, 3–37; továbbá lásd Elizabeth ARCHIBALD, *Apollonius of Tyre: medieval and renaissance themes and variations: including the text of Historia Apollonii Regis Tyri with English translation*, Cambridge, 1991). A téma legismertebb világirodalmi feldolgozása Shakespeare *Pericles Prince of Tyre* című drámája (a drámát régebben kétes hitelűnek tartották). A mi szempontunkból lényeges, hogy a latin Apollonius-történet – kisebb, keresztény szemléletű átalakításokkal – bekerült a *Gesta Romanorum* úgynevezett vulgata redakciójába (lásd kötetünkben az 1. sz. jegyzetét). A címe: *De tribulatione temporali, quae in gaudium sempiternum postremo commutabitur* (OESTERLEY, 1872, 153). A magyar Apollonius-história ezt a *Gesta Romanorum*-beli szöveget követi (az összevetéshez a következő kiadást használtam: *Gesta Romanorum cum applicationibus moralisatis ac mysticus*, Lugdunum, 1555). A forrásszöveget elárulják a história névalakjai: az Antiochus elől menekülő Apollonius a tengerparton összetalálkozik egy férfival, aki tudósítja a fejére kitűzött vérdíjról. A *Historia Apollonii* szövegváltozataiban az ember neve Helenicus, a *Gesta Romanorum*-beli recenzióban és a magyar históriában Elinatus. Hasonlóan Tharsia dajkájának a neve ott Lycorides, itt egybehangzóan Ligozides. A névtelen magyar átdolgozó szorosan követi forrását, csak néhány ponton bővít, akkor is csak a történet logikája érdekében. Így például a 120–121. strófában Apollonius Tharsiából való elindulását – logikusan – megtoldja azzal, hogy ellenségei ellen fegyverkezik és hadat indít Antiokheia ellen. A történet utolsó harmadában kevésbé szorosan követi az eredetit: a cselekmény befejezését csupán nagy vonalakban foglalja össze. Az átdolgozás sajátossága, hogy kerüli a moralizálást és a máshol oly gyakori hosszas elmélkedő, tanító betéteket. A szöveg láthatóan szórakoztató céllal, nagy közönségérdeklődésre számító olvasmánynak készült.

Az Apollonius-téma már a história elkészülte előtt is ismert volt Magyarországon. Bornemisza Péter 1579-ben elítélőleg szólt azokról, akiknek csak „hitságos mulatságra vágyódnak [...] fülei [...] trágár és penészes csúfságra, bábabeszédre, álnokul költött fabulákra Királyfia Kis Miklósról, poéták óriásiról, Apolloniusról és egyéb hitságról, virág- és szerelemének hallgatására, lant, síp, dob, trombitaszóbéli hajahujára és temény ezer csácsogásokra" (BORNEMISZA Péter, *Ördögi kísírtetekről*, kiad. NEMESKÜRTY István, Bp., 1980, 1008; RMNy 433). Bornemisza szavaiból arra is következtethetünk, hogy az Apollonius-történetnek lehetett régebbi, mára elveszett magyar változata is. Ha volt is ilyen korábbi fordítás, annak népszerűségét elhalványította az 1588-ban szerzett ének. Ez a história az Árgirus mellett a legtöbbet kiadott, a könyvpiacon leghosszabb ideig jelen lévő XVI. századi epikus énekünk. (Jellemző, hogy a Pápai toldalék néven ismert kéziratos gyűjtemény összeállítója a XVI. század végén épp ezt a két éneket másolja le magának.) 1852-ig közel egytucat kiadásban jelent meg. 1760-ban négyrészes, 1025 strófás újabb verses feldolgozást készített a témáról Haller fordítása nyomán egy bizonyos A. S. monogram mögé rejtőző piarista *Tirusi Apollonios Buidosásinak Történetei* címmel (UJVÁRY Gyula, *Apollonius historiájának ismeretlen magyar verses feldolgozása*, It, 1922, 98–99). A téma népszerűsége nem halványodott el a XVIII. században sem: „az együgyü magyar Olvasók, kik a' fö stylusnak megértésével magokat terhelni 's törni nem akarják, más újjabbal, mint Markalf, Argirus, Brunzvik, Apollonius históriáival, és több illyetén régen koholt esméretes óságokkal, mellyek már nagyobb részént még a' mezön, 's erdön tartózkodó írás tudatlan Pásztoroknál is hathatós esméretségben álnak" – panaszkodik 1773-ban Kónyi János (KÓNYI János, *Várta mulatság avagy Ármán királynak és Florina kis-asszonynak tündéres ritka története*, II–III, Buda, 1773). Az Apollonius-téma elterjedtségét mutatja, hogy folklórváltozatai is keletkeztek, népmesei feldolgozása még a XX. század küszöbén is élt a falusi mesemondók emlékezetében (két népmesei változata: *Apollonius királyfi* = GAÁL György, *Magyar népmesék*, III, Pest, 1860, 223–334; *Mese az apolloniai királyfiról*, MNyr, 1890, 523–526).

1 Az Szentírás mondja... – Vö. Mt 7,13–14, Lk 13,24; lásd még a *Gesta Romanorum* 155. (tehát az Apollonius-történetet kettővel követő) darabjának magyarázatát (Haller János fordításában): „A' mellyre a szent Irás mondgya: hogy *Szoros út vagyon.* [...] valameddig a' Christus Jézus el nem jött [...] a mennyei bóldogságra senki nem juthatott."

4 Antiochus ... Antiochiába – Antiokheia az Orontész torkolatánál fekvő szíriai város, a szeleukida birodalom székvárosa. A helységnevek és a földrajzi környezet valós a történetben, a nevek azonban nem azonosíthatók történeti személyekkel.

28 mesét – mese = találós kérdés, rejtvény (*Gesta Romanurum: questio* – Haller is így fordítja!)

34 Tyriából – Türosz, város Föníciában

37 értelmére – jelentésére, megfejtésére (Vö. Balassi Bálint, *Aenigma:* „Jelentem versben mesémet, / De elrejtem értelmemet; / Kérem édes szeretőmet, / Fejtse meg nekem ezeket.")

40 A gonoszság visel... – Az aenigma az eredetiben: „Scelere vehor, materna carne vescor, quero fratrem meum matris mee virum, nec invenio."

50 elvihetd – elviheted

51 szinte házadra küldvén – még ha a hazádba is kell mennem utánad

60 medgyen – mit tegyen

65 százezer köbel – az eredetiben „Centum millibus modiorum frumenti"; egy köböl kb. 60 liter, a latin modius ennél lényegesen kevesebb, kb. 9 liter

94 Tharsis – Tarzusz, város Kis-Ázsiában, Antiokheia közelében

102 arcul – szemben

124 oszlopot ötteté – Az eredetiben az emlékmű Apolloniust ábrázolja, amint jobb kezében kévét tart, bal lábával pedig egy vékára lép.

130 Pentapolis – Kürenaika öt városa: Küréné, Apollóneia, Ptolemaisz, Arszioné, Bereniké

141 egy nagy erős pizsgás halász – (piros)pozsgás; *Gesta Romanorum:* „aspexit ... robustum piscatorem"

146 Maga – noha

159 laptaházba – labdaházba; az eredetiben *gymnasium*

166 trancélokon – A trancél szó jelentése bizonytalan. Bizonyosan nem a TESz trancsíroz szócikkében megadott 'fahordó hajó' *(Lastschiff)* jelentésben áll itt a szó, hanem valamilyen hálót vagy akadályt jelent, amelyen vagy ami fölött a labdát a játékosok átütik. A lovagi játékok (ó)francia terminológiájából kerülhetett – német közvetítéssel? – a magyarba. Elképzelhető az is, hogy valamiképp a 'céltábla' jelentésű német „Ziel" szóval áll kapcsolatban az etimológia (Transch-ziel?). Vö. *Gesta Romanorum:* „Cum rex ludum spere cum servis suis exerceret, admissit se Apollonius regi, et decurrentem sustulit speram, et substuli velocitate percussam ludenti regi remisit." A latin eredeti szövege a fürdőjelenet leírásánál erősen romlott; valószínűleg az Apollonius-história fordítója sem értette pontosan a labdajáték mibenlétét. Haller kugli-játéknak értelmezte. (Vö. Görcsöni Ambrus, *Mátyás király históriája,* III, 123: „Trántzelokon az király által méne.") Szentmártoni Szabó Géza értelmezése: trancélok = a lovagi tornákon használt, zászlócskákkal díszített kordonkötelek, az út felett keresztben kihúzott kötél, labdajátéknál használt akadály.

169 Király kádba üle – Az eredetiben arról van szó, hogy a labdajáték után Apollonius a fürdőben megmasszírozza és ledörzsöli Altistratus testét – a latin szöveg azonban igen nehezen érthető. (Vö. a 163–165. sorral.)

175 zseccelben – seccel, zseccel = zsöllyeszék (az eredetiben *triclinium* = étkezésnél használt háromszemélyes kerevet)

178 hopmester – udvarmester (ném. Hoffmeister)

196 Miénk vagy ... Apolloni – *Gesta Romanorum:* „Noster es, Apolloni!"

200 virginát – Virgina: billentyűkkel megszólaltatott húros hangszer. A csembalónál kisebb, tehát inkább a pianínóhoz hasonló. Az eredetiben *lira*. Haller citerának fordítja, a virginál ezzel szemben elegáns udvari hangszernek számított. 1592-ben Ecsedi Báthory István levélben sürgeti Iklódy Pétert, hogy virginását indítsa már útnak (ECKHARDT, 1944, 163). Forgách Zsuzsannáról (1582–1632) feljegyezték, hogy alig múlt tízéves, s „a verginát kellemesen tudta verni" (DEÁK Farkas, *Gróf Forgách Zsuzsánna*, Bp., 1885, 12–13). Ismeretes, hogy Esterházy Pál is virginakísérettel adta elő saját dalait (RMKT XVII, 12, 797).

212 ékest termetihez mind az nótákat szabná – Az eredetiben Apollonius nevével kapcsolatos szójáték: „ut omnes non Apollonium sed Apollinem crederent."

214 Tízezer aranyat és húszezer tallért – *Gesta Romanorum:* „auri ducenta talenta, argenti libras quadringentas"; a pohárszék az eredetiben nem szerepel.

224 szerelme miatt Apolloniusnak – genitivus obiectivus

251–252 Hogy az habok miatt... – A két sor a fordító hozzátétele, az eredetiben csak ennyi áll: „Ego passus sum naufragium."

265 Asszony hogy viselne, jelensége vala – jele volt terhességének

266–267 Minden múlatságot... – a fordító hozzátétele

281 nehézkes – terhes

315 Egy holt haszontalan testért – A kormányos ti. babonából nem akar halottat megtűrni a hajón: „Corpus mortuum navis suffere non valet..."

317 fönyű – fenyő

325 Ephesus – Epheszosz, ióniai város (Kis-Ázsia)

341 De egy tanítványa... – A felélesztés jelenete az eredetiben sokkal részletesebb.

359–363 Kiket sok éléssel... – Ez a részlet a fordító leleménye, a cselekmény menete szempontjából logikus, hogy Apollonius háborúra készül.

400 szőlő-kapás – Az eredetiben egy Theofilus nevű „villicus".

401 tokmálás – tukmálás = alku, szerződés

430 Machilena – Az eredetiben Machilenta. Mindkettő torzult alak, a helyes név a *Historia Apollonii* szövegében található: Mytilene. Mütiléné város Leszbosz szigetén.

455 fél gírát – gíra = középkori mérték- és pénzegység: a font egynyolcada, egyenlő négy magyar aranyforinttal (az eredetiben „mediam libram")

456 egy pénzért – itt kb. egy ezüstdénárért (az eredetiben „ad singulos solidos" – a solidus császárkori aranypénz, értéke általában a libra hetvenketted része)

516 Erős zokogással... – a fordító leleménye

526 oroznak – oroz = ajtónálló, udvari szolga (az „orosz" népnévből)

534 lakást – lakomát

549 De meg sem gondolta... – A fordító itt eltér az eredetitől. A *Gesta Romanorum* szövegében Athanagoras a neve és gondozatlan szakálla miatt sejti, hogy Tharsia apjával van dolga, és a lányt éppen ezért hívatja oda.

552 Leány aláméne – A fordító itt jelentősen rövidít. Az eredetiben kétszer küldi vissza Tharsiát Athanagoras a búslakodó Apolloniushoz. A lány három verses találós kérdést tesz fel, melyeket a férfi sorban megfejt. A lány is sejti már, kivel áll szemben, de egyre határozottabb célzásaira az durvasággal válaszol („genis ejus ruptis cepit sanguis effluere"); sírva fakadva végül nyíltan kivall mindent.

572 Rettenetes kínra ... latrot király kezében adá – Az eredetiben hosszabb a jelenet: Athanagoras vádló beszédet tart a város népe előtt, akik erre kiszolgáltatják a bordélymestert Apolloniusnak. A vicemestert viszont megjutalmazzák.

587 Elfogya magában – elgyöngül

593 Tharsisba jővén – A fordító itt is erősen rövidít: elhagyja a „szőlő-kapás" és Dionysia szembesítését, Apollonius vádbeszédét, a bűnös pár meglincselését, Elinatus megjutalmazását.

604 Nyolcvan esztendeig élt Apollonius – Az eredetiben: „Vixit vero Apollonius con conjuga sua LXXXIV annos."

5.

ILLYEFALVI ISTVÁN

Kéziratos szövegforrása: P „IEPhTANAK HISTIRiaia mikeppen az hadban Fogadast töt hogy ha az ellensiget megh verheti tehat vissa terteben Valamit leg elsöben othon haznal megh lat azt megh aldoza es leaniat latuán megh aldoza." Pompéry-kódex (XVII. sz.) 166a–178b. A szöveg a 855. sor után a „Czak az" őrszóval megszakad. – Egri Főegyházmegyei Kvtár, MS. 0009, U^2. III. 6.

Nyomtatott szövegforrásai: C_1 „Iephta sive tragoedia Iephte, ex Georgio Buchanano Vngaricis versibus reddita in gratiam spectabilis ac Magnifici D. D. Francisci Kendi de Rhadnot, filiolaeque, eiusdem festiuissimae Sophiae Kendi. Ad notam Lvcretiae. Stephano Illyefaluino interprete. Nyomtattatot Colosuárat 1590. Esztendöben." [Typ. Heltai.] A címlapon lovas és gyalog vitézt ábrázoló metszet. A végén: „FINIS." – RMNy 645.

C_2 „Iephta sive tragoedia Iephte, ex Georgio Buchanano Vngaricis versibus reddita in gratiam spectabilis ac magnifici D. D. Francisci Kendi de Rhadnot, filiolaeque eiusdem festiuissimae Sophiae Kendi. Ad notam Lvcretiae. Stephano Illyefaluino interprete. Nyomtattatot Colosuárat, 1597. Esztendöben." [Typ. Heltai.] A címlapon lovas és gyalog vitézt ábrázoló metszet. A végén: „FINIS." – RMNy 805.

K Címlap nélküli, könyvtáblából kiáztatott töredék. Az első rész utolsó 5 és a második rész első 42 versszakát tartalmazza. [Kassa, 1620 k., Festus.] A datálás támpontja az volt, hogy a töredék Ilosvai Toldijának (RMNy 1213) és a *Leucippe és Clitophon*-história (RMNy 1215) kassai kiadásának ebből az évből származó makulatúra-leveleivel került elő. (Ismertette: CSANDA, 1970, 381–387.) – RMNy 1212.

L Címlap nélküli unikális példánya az OSZK-ban. Kezdődik: „AZ Szent Irás mondgya, hogy szoros ut vagyon..." [Lőcse, XVII. sz.] A végén: „VÉGE." – RMK I, 1596.

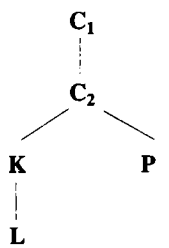
RPHA 189

Strófaképlete: a19(6,6,7), a19(6,6,7), a19(6,6,7)

Dallama: A nótajelzés az *Eurialus és Lucretiá*ra (RPHA 1249) utal – RMDT II, #246, RMDT I, #236.

Modern kiadása: VARJAS, 1979, II, 775–837.

A források egymáshoz való viszonyát a következő stemma szemlélteti:

Az alapszöveg a szerzői kézirathoz legközelebb álló editio princeps (C_1). A második kolozsvári edíció a hét évvel korábbi kiadás szedésével készült – úgy látszik, a kiszedett íveket ilyen hosszú idő alatt sem dobták szét. Mégis van néhány különbség a két szöveg között; elképzelhető, hogy ezek a többnyire csak az ortográfiát érintő apróbb változtatások szerzői korrektúra eredményei. A többi forrásnak nincs szövegkritikai értéke. A Pompéry-kódex a második kolozsvári vagy a kassai kiadásról készült, másolója igen sok értelmes hibát követett el; e félreolvasások a XVII. század eleji olvasók szövegértelmezési gyakorlatára vetnek fényt, ezért a lapalji jegyzetanyagba hozzávetésként került be.

A szerző, Illyefalvi István életének adatait nem ismerjük. Ha vezetékneve a szülőföldjét jelöli, akkor az Olt folyó partján fekvő háromszéki Illyefalváról származik. Külföldi iskolázásáról nincs adatunk; talán a kolozsvári vagy a marosvásárhelyi unitárius kollégiumban tanult. 1590 körül a Kendiek Küküllő menti, radnóti kastélyában élt. Mint Horváth János feltételezte, minden bizonnyal a kis Kendi Zsófia házitanítója lehetett (HORVÁTH János, 1957[2], 442). Jephta-históriájának második részét is tanítványának ajánlotta, míg az első részt az ő apjának, Kendi Ferencnek: „Első részét ennek, hogy szűvét jelentse, Nagyságának mutatja, / Az utolsó részét, hogy Isten éltesse, atyját meg ne bosszontsa, / Istenfélő légyen, szófogadó légyen, Kisasszonnak ajánlja." Horváth Iván felvetette, hogy Illyefalvi talán egyike lehetett a Balassinál szereplő, költészetben vetekedő nyolc „ifiú legén"-nek (HORVÁTH Iván, *Balassi költészete történeti poétikai megközelítésben*, Bp., 1982, 264).

A Kendi család egyike volt Erdély legnevesebb, legbefolyásosabb főúri famíliáinak. A Kendiek gyakran töltöttek be főhivatalokat, de sokszor voltak aktív szereplői politikai intrikáknak is. Idősebb Kendi Ferenc a fejedelem törökpárti ellenzékének egyik prominens alakja volt. 1594. augusztus 28-án őt is ott találjuk a Kovacsóczy Farkassal együtt lefogott tizenhárom főúr között; két héttel később, szabályos bírói ítélet nélkül kivégezték. Ifjabb Kendi Ferenc (Illyefalvi gazdája, a vers egyik címzettje) első felesége az a Bebek Judit volt, akinek nevére 1575–76-ban Balassi Bálint udvarló verset írt (vö. BALASSI *Énekei*, 1986, 270). Horváth János az ifjabb Kendit összetévesztette az 1594-ben kivégzett idősebbel; ezért nem érti, hogy maradhatott meg az 1597-es második kiadásban is az ajánlás. Valószínűleg Heltai János is tévedett, amikor úgy vélte, hogy Bebek Judit a kivégzett Kendi Ferenc *másod-unokatestvére* (és nem fia) volt (HELTAI János, *Balassi és Buchanan Iephtese*, ItK, 1997, 545). Kendi Zsófia sorsáról semmit nem tudtam kideríteni; talán fiatalon meghalt. Heltai nagyon óvatosan azt a feltevést kockáztatta meg, hogy esetleg ő lehetett Balassi Bálint „SOFIÁM" akrosztichonú, Zsófia nevére 1589-ben írott versének címzettje (HELTAI, *l. m.*, 545). Illyefalvi ajánlása egyébként kissé baljóslatú, hiszen a szófogadásban példaként Zsófia elé állított Iphis engedelmességének szörnyű jutalma lett.

A Jephta-történ kívül fennmaradt Illyefalvi neve alatt egy latin hexameterekből álló halotti búcsúztató is, melyet 1593. május 23-án mondott el Kemény László temetésén. Kemény László a későbbi fejedelem nagyatyja, Kemény János és Sarmasághy Anna fia volt. Az elhunyt fiatal kora miatt – mint a szövegből kitűnik, tizenhét esztendős volt – megint csak azt kell feltételeznünk, hogy talán ő is tanítványa volt Illyefalvinak. A Kolozsvárott nyomtatásban is megjelent búcsúztatót teljes terjedelmében közöljük (RMNy 722).

Carmen funebre ad tumulum E. D. peritia rei militaris, prudentia, vitaeque integritate insignis Ladislai Kemény de Omboz; qui diem suum obiit anno Domini 1593. die vero mensis Maii 23. recitatum a Stephano Illiefalvino. Calaudiopoli, typis Helthanis [1593].

ORATIUNCULA FUNEBRIS IN OBITUM E. D. LADISLAI KEMÉNY DE OMBOZ, HABITA A. D. 1593. DIE MAII A STEPHANO ILLYEFALVINO

Quot quot ad hoc aliquo properastis amore sepulchrum,
Ut Ladislai tumuletis membra Kemény,
Ora tenete viri, atque advertite vocibus aures,
Iusta cano iucunda piis, ingrata scelestis.
Tu, pater aethereus cui paret Olympus et unda,
Terraque qui vitam inspiras mortalibus, et das
Lumen et humanas confirmas robore mentes,
Exaudi; summaque meis illabere ab arce
Sensibus, ac praesta faciles in carmina vires.
Nam tua, non hominum, hoc captatur gratia versu.
Unde Kemeniadum genus, aut quo tempore coepit,
Per quas virtutes, quibus haec fastigia gestis
Attigit, et series quantum se extendat avorum,
omnia difficile est comprendere tempore parvo.
Hoc sat erit, clara quod natus origine, totam
Sic egit vitam, fic ociafugit, amavit
Virtutes; ut si media de plebe fuisset,
Ipse sibi decus, ac laudem, famamque parasset.
Nobilitas demum vera est, cum conscia virtus
It comes, atque novi priscis cumulantur honores.
Sic aurum per se pulchrum, si lucida gemma
Distinguat, precio multo maiore probatur.
Pars generosorum nunc maxima, nescia veri,
Nescia virtutum, sola se laude parentum
Aestimat; ac titulos ostentat inutilis amplos
Uros, aut aquilas, saevique horrenda leonis
Ora, pedesque licet nunquam laudanda patrarit.
Sic iuvat hos sine re decus, et sine nomine nomen,
Aurata ut stulto gladio vagina remoto.
Crimine quin etiam vita patrantur in omni
Saepe, caditque decus generis; sed stemma rependit,
Natorum vitiis quicquid decedit honori.
Pulchra nec obscaenos decorant insignia natos,
Rostro conveniens sic non est gemma suillo.
Non ita Tydides saevus, non Troilus acer,
Non Theseus, aliique quibus victoria nomen
Fecit; at exuvias, quem quisque peremerat, ursi
Gestarunt, titulosque sua virtute paratos.
Nobilis est vere cui recta geruntur, habendus.
Pricipio coeli Dominum, terraeque parentem
Omnia complentem, nullaque in parte vacantem,
Flagiciis hostem, defensoremque bonorum.

Noverat hunc unum Christo doctore; colebat
Hunc Ladislaus solum, semperque colendum
Sumserat, aeternum figens in pectore numen.
Non metus hunc, nec amor mundi, nec gratia fallax
A vera abripuit veri pietate parentis.
At modo relligio velut esset inutile nomen,
Commentumque Deus, fallax vel opinio vulgi,
Negligitur, multi procerum Capanea sequuntur,
Saeva Gigantaeo exercentes bella furore,
Esse negantque Deum; multis praecordia, tanquam
Nix hiberna, rigent; nulloque calescitis igne.
Sunt quoque qui qaestum faciunt pietate; probantque,
Utile quod credunt; dicunt, quod dicis, et ipsi,
Ora quibus iam clausa silent; laudantque tacendo
Errores, turpemque premunt sine luce cathedram.
Si iubeas, precium ne feras, vel saeva mineris,
Multi Plutonem, vilemque Charonta parati
Numine pro vero cognoscere, amare, precari.
At veniet tempus, quando ceu pulvis ab Austro
Qui rapitus; ferrumque gravis quod malleus ictu
Urget, ab irato scelerati numine poenas
Accipient; non semper erunt mihi crede maligni.
At Ladislaus, quia se mortalibus esse
Non sibi credebat natum, legesque sciebat
Numinis aethereas hominum mandantis amorem,
Utilis, ut potuit, fuit omnibus; aequus amicis
Cognatis fidus, non ipsis asper egenis.
Aspice nobilitas quid nunc agit; omnibus unum est
Hoc studium, nulli prodesse, nocere rapinis.
Alter in alterius properant incommoda; damnis,
Caede, minis, odiis, alios sine fine fatigant.
Ac velut in sylva lupus acer; in aere velox
Accipiter, piscisque assuetus in amne rapinis
Maiores semper subigunt, tribulantque minores.
Iura silent; gladiis ac viribus omnia turbant.
Ocia nec primam traxit per inertia vitam
Ladislaus, eratque bonus iuvenilibus annis
Miles, et Illyricis peregrina secutus in oris
Signa, dedit specimen septem virtutis ad annos,
Inde domum repetens, magno cum laudis honore,
Praestitit obsequium patriae Ianoque Secundo,
Aere merens eius, donec mortalia princeps
Optimus exutus, regnum caeleste petivit.
Bella modo plerisque domi vitiosa geruntur,
Exercentque manum praeda; vel lite vel armis

Lucra parant; iugulumque petit discordia regni.
Prima per illecebras luxu currumpitur aetas;
Expertes animis iuvenes, gravitate senectus.
Vertatur vino, calicum victoria nostris
Sola placet; solumque modo potare decorum est.
Sacra licet legeret bene Ladislaus et ipse,
Militiae Musas iungens, Martemque Minervae,
Non tamen aure bonos fuit aversante docentes,
Causidicos alii versant cum mente libellos,
Biblia nec tangunt; nec dant monitoribus aures.
Dum nos aere sonum damus; ac templa vocamus,
Interea canibus lepores, laqueoque volucres
Captatis, celerique iuvat discedere curru.
Pars temulenta iacet, capitis causata dolorem,
Hestrenumque merum; modicique incommoda morbi
Obiicit; et causas quaerunt, ne sacra frequentent.
Vatibus ille piis iustum praestabat honorem,
Nutritorque fuit, qui sacra tuentur, eorum.
Nulla ministrorum modo gratia; nulla docentum
Praesidia; expoliant potius, quam praemia praestent.
Ludibrium vobis sumus, et iocus; absque ministris
Nec prandere leves, nec vos coenare potestis.
Nemo sed opprobrium tulit hoc impune; luetis
Suplicium, quicunque Dei sprevistis amicos.
Hoc illi cessit non sat feliciter unum
Quod sine prole domum, sine posteritate reliquit.
Sed quis in hac scelerum vel se contagine longum
Vivere, vel dulces cuperet producere natos?
Omnia sunt corrupta; nihil laudabile quisquam
Incipit; obscaene mentes, et sermo bilinguis;
Fraudibus ora patent, ut aperta sepulchra, prophanis
Sacra, mari flammas, permiscerunt sidera terrae,
Praecipites non iura hominum, non iura Tonantis
Iam ferant; vivunt omni sine lege, nocentque.
Non semper sine prole mori vindicta putanda est.
Quos habuit, iusto rexit moderamine servos,
Subiectumque sibi populum, non more tyranni
Exactor Pharii, sed mitis amore patroni.
Testes sunt domini qui lugent fata clientes.
Is moritur bene, qui laudem post fata meretur.
At nunc mundus iners; at pondus inutile terrae,
Pernicies hominum generis, luxuque solutus,
Quod male consumit, peiusque acquirere certans;
Intoleranda rudi peperere gravamina plebi.
Nunc iusto longe maiora tributa rogantur,

Nunc labor absque modo innumerus, curaeque iubentur.
Ver, aestas, autumnus, hiems sunt cuncta potentum.
Vix miseris dormire licet; solumque relictum
Est illis coelum, nihil est, quod restet ab illo.
Quis furor iste viri? Deus est pater omnibus unus;
Est genitrix eadem tellus, par omnibus ortus.
Exitus est idem; solo distatis honesto.
Quid cognata iuvat sub viscera condere fratres?
An ne opus hoc vestrum est? An vos humana creastis
Corpora? Quid tantum iuris sumsistis in illos?
Si Deus haec vobis concessit iura; diique
Estis; et in terra, nomenque, vicemque refertis
Numinis; et leges eius, moresque referte
Tutantes miseros, firmantes robore lassos,
Auxiliis inopes; proprium est prodesse deorum.
Croesus opes, Crassusque suas, concedat arenas
Hermus, et ipse suas, non plus aufertis earum,
Quam pauper, qui nudus abit; cur ergo rapinis
Utimur? Et damnis aliorum crescimus? Illis
Radimus, in nostros male quae convertimus usus?
An spacium vestri speratis longius aevi?
Quam cito bulla cavae pluvialis detumet undae;
Quam cito vernali rosa deflorescit in horto,
Quam cito praecipiti iactantur nubila vento,
Ac vapor, et tenuis vanescit in aera fumus:
Tam brevis et nobis non longa est mea dierum.
Non diuturna voces, liquod quae terminat aevum.
Quid tumor iste animorum igitur? Quid fastus, et altus
Spiritus? Atque supercilium tam grande? Mineque
Infames oculorum, ac verba? Remittite cristas
Iam tandem, positaque mori consuescite culpa.
Fama canit Pharios, quoties convivia adibant,
Pallida de ligno solitos simulachra tenere,
Ac mensis adhibere suis, sic ore locutos;
Sume merum parce, talis post fata futurus,
Qualis inest ligni turpis sine sanguine pallor.
Quid nobis opus est simulacro? Lurida cernis
Ora manusque viri; te nunc monet ille, rogatque,
Hortaturque mori, talem post fata futuram.
Qualiter ipse iacet; voces audite monentis,
Si mihi nunc adsunt, aderunt cras ultima vobis.
Sed veluti praesente puer plerunque magistro
Hortet, et ora, pedesque suos componit; et aures
Arrigit, obsequium iam iamque paratus obire;
At mox amoto petulans terrore, priores

Aggreditur mores; solitoque effunditur ore.
Frigida charorum sic nos cum membra virorum
Cernimus, ingemimus lacrymis, laudamus amanda,
Damnamus vitia; et vitam spondemus honestam.
Ast ubi paulo post discessimus; imbribus ora
Siccantur, subeunt animos oblivia recti.
Damnatique prius redeunt in pectora mores.
Omnia tempus habent: vites plantare, mederi
Aegrotis, vestes assumere, fraena tenere,
Vomere tellurem proscindere; tollere falcem,
Quid quaecunque dies optet, bene scimus: in unum
Ignorare iuvat, pravi quo tempore mores
Mutentur, meliorque animos sententia vertat.
Quod potuit vixit bene Ladislaus, honoris
Integer, et vitae purus, plenusque dierum
Ad iustam prope iam vergens aetate senectam.
Nunc extrema dies animam illius addidit astris,
Membra tegentur humo; vos illi optate quietem,
Coelesti iudex se donec ab arce tremendus
Ostendat, cineresque tubis animentur operti.
Distinguet iustos censura, dat ultima pravis
Praemia, tormentum nulla narrabile voce.
Optatamque diu iustis, nulloque coronam
Marcescentem aevo, meritaeque insignia vitae.
Heu nimium sero flentur tunc crimina, cum mors
Incubat atra, modo cuique est accepta salutis
Hora; modo sceleris factorum quenque priorum
Poeniteat, ruat ebrietas, deferveat ira,
Illecebraeque cadat furor insatiabilis auri.
Et fastus animi; subeant in pectora vobis
Quod cinis, et pulvis, quod bulla, quod umbra, vaporque,
Hesternique sumus; quod mercenaria nobis
Vita, data est iterum repetenda, simillima palmae,
Et brevis, ut florum nitor, et non longa voluptas
Ac veluti navis properat, qua poma vehuntur,
Ne putrescat onus; sic nos ne crimina mentes
Corrumpant vitae properemus ad ultima, culpas
Exosi, quas qui cupiunt differe, quid ultra
Iam restat, nisi mors sine morte, dolorque perennis?
Disce quod iustum esz homines, nec spernite numen.

EPITAPHIUM

Hic Ladislai tumulantur membra Kemény
Barbara ubi soboles ante sepulta fuit.
Septimus ad decies cui quantum accesserat annos
Cum mens e putri cesset ad astra solo.
Consilio prudens in pace; vir acer in armis,
Iustitia, et veri plenus amore Dei.
Cui genus, et virtus nomen cum laude reliquit.
Optima mors, famae si qua nocere nequit.

A szerző tanító szándékkal írta a Jephta-históriát: „Ebből minden hasznot vehet ő magának." Elítélően szól azokról, akik „szereleménekbe" gyönyörködnek: „Jobb volna, sírnátok, hogysem mint efféle örömet követnétek"; helyette a Szentírásból vagy „bölcsek leveléből" írott dalok tanulását ajánlja hallgatóságának. Szigorúsága miatt Illyefalvit papnak tarthatnánk, ennek viszont ellentmond, hogy az ének bevezetőjében – kissé archaikus módon – inni kér: „Minden jámbor tőlem ezt majd megértheti, *csak nekem innom adjon.*" Históriájának forrását a szerző a kolofonban megnevezi: „Buchananus György ezt Szentírásból érte, bővebben magyarázta."

George Buchanan (1506–1582) skót humanista fiatal korában hagyta el szülőföldjét, hogy a párizsi egyetemen tanulhasson. 1528-ban fejezte be egyetemi tanulmányait, ezután Párizsban, a portugáliai Coimbrában, Bordeaux-ban, majd ismét Párizsban tanított latint protestáns kollégiumokban. Vallása miatt Portugáliában egyéves fogságot szenvedett az inkvizíció börtönében. 1561-ben visszatért Skóciába, ahol Stuart Mária udvari költője és a skóciai reneszánsz költészet megalapítója lett. A Saint Andrews egyetemen tanított, melynek egy ideig rectora is volt. Európa-szerte legismertebb műve az 1566-ban kiadott *Paraphrasis in librorum Psalmorum* című latin zsoltároskönyv. Két önálló latin nyelvű drámát *(Jephtes, Baptistes)* és két latin Euripidész-drámafordítást *(Medea, Alcestis)* készített. Mind a négy darab 1540–1543 között keletkezett Bordeaux-ban. Buchanan iskolai előadásra, a tanulók nyelvgyakorlásának elősegítése céljából írta darabjait; a Collège Guyenne diákjai rendre elő is adták ezeket, amint erről később egyik esszéjében *(De l'Institution des Enfants)* az iskola akkori tanulója, Montaigne meg is emlékezik. A *Jephtes sive De voto* Buchanan második tragédiája, 1542 körül írta, de csak jó tíz évvel később, 1554-ben jelentette meg nyomtatásban. A darab aktuális teológiai-morális vitakérdésben való állásfoglalás is: megírásának idején zajlott a katolikus Bartholomaeus Latomus és a protestáns Martinus Bucer többfordulós vitája, többek között a fogadalomtétel teológiai megítéléséről. A *Jephtes* az új típusú humanista dráma egyik mintapéldája. Minden szempontból megfelel az arisztotelészi *Poétika* követelményeinek, így a hely, az idő és a cselekmény egysége elvének is. Dramaturgiájában Euripidészt követi, akinek *Iphigénia Auliszban* című darabjához témájában is szorosan kötődik. Euripidész a század eleje, Erasmus fordításainak megjelenése óta nagy hatást gyakorolt az európai drámairodalomra. Buchanan eredetiben is tanulmányozta a görög szerző műveit, két darabját latinra fordította (Buchananról lásd Ian Dalrymple McFarlane, *Buchanan*, London, 1981; Magyarországi hatásáról: Berg Pál, *George Buchanan and his Influence in Hungary*, Bp., 1944). Euripidész drámái Magyarországon sem voltak ismeretlenek, *Iphigenia Auliszban* című darabja az 1570-es években magyarul is megjelent. Sajnos, e nyomtatványból csupán másfél levélnyi töredék került elő idáig, szerzője és keletkezésének körülményei nem ismeretesek, így azt sem lehet megállapítani, hogy van-e valami kapcsolata Illyefalvi Buchanan-fordításával (Borsa Gedeon, *Euripidész magyar fordításának 16. századi kiadása*, MKsz, 1998, 44–48; *Szöveggyűjtemény*, II, 163–166).

Szentmártoni Szabó Géza az újonnan előkerült Euripidész-fordítást kapcsolatba hozza Balassi Bálint személyével, feltételezve, hogy a mű szerzője – Bornemisza Péter inspirálására – akár az ifjú Balassi is lehetett (Szentmártoni SZABÓ Géza, *Euripidész magyar fordítása a 16. század második feléből* = Itk. 1998, 225–239 = *A magyar színház születése*, szerk. DEMETER Júlia, Miskolc, 2000, 161–173).

A *Jephtes* Buchanan legismertebb darabja. 1567-től kezdve többnyire együtt jelent meg a szerző zsoltárparafrázisaival, és így, szinte a Szentírás tekintélyével felruházva, eljutott a latinul tudó protestáns hívek legszélesebb olvasóközönségéhez. A darab a bibliai Bírák könyvéből merítette témáját (Bír 10.6–11,40). A zsidó fővezér, Jiftach (Jephte) az ammónitákkal vívott csatája előtt fogadalmat tett: ha győz, feláldozza azt, aki háza kapuján elsőként lép ki üdvözlésére. Elhamarkodott fogadalmát teljesítendő saját lányát kellett az oltáron elégettetnie. Buchanan darabja a sorsdöntő ütközetet megelőző felfokozott várakozás pillanatában indul. A csatáról és a háttérben zajló eseményekről a hírnök szavaiból, illetve a népet jelképező kórus énekéből értesülünk. Az események hátterét az angyal *Prologus*a világítja meg. A darab egyfelvonásos, nem oszlik szcénákra, nyolcféle különböző versformában írott részletek váltakoznak benne (hatütemű jambikus, kisebb aszklepiadészi, glükóni, szapphói és adoniszi sorok). A dramatis personae, színrelépésük sorrendjében, ahogy a szöveg élén áll: „Angelus prologus, Storge mater, Iphis filia, Chorus indigenarum puellarum, Nuntius, Iephtes imperator, Symmachus amicus, Sacerdos." A Bibliában nem szereplő alakok beszélő nevet viselnek: Storge (Jephte felesége) = 'aggódó szeretet'; Iphis (a lánya) = 'erős', egyben felidézi *Iphi*geniát is; Symmachus = 'bajtárs'. A darab nyitójelenetében az ütközet hírét aggódva váró Storge rossz előérzeteiről beszél lányának. A Nuntius jó hírrel érkezik. A Chorus örömódákat dalol. A hazatérő Jephtes monológjából értesülünk fogadalmáról. Ezután következik tragikus találkozása lányával, aki nem érti apja fájdalmas viselkedésének okát. Miután Jephte Symmachusszal folytatott beszélgetéséből nyilvánvalóvá válik a szörnyű helyzet, három szereplő három nagy párbeszédben próbálja lebeszélni Jephtét a lány feláldozásáról: Symmachus a racionális, a pap a teológiai, Storge az érzelmi érvelés képviselője. Ezután Iphis lép színre, először térdre borulva könyörög apjának, majd gyermeki engedelmességgel önként vállalja az áldozatot. Az apa összeroppan, a lány feláldozásáról csak a lányok karának rezonálásából értesülünk. Az egyes párbeszédeket szintén a Chorus eseményekre reagáló éneke választja el.

Illyefalvi a drámát históriává dolgozta át. Szorosan követi Buchanan szövegét, helyenként kiegészíti a Bírák könyve megfelelő helyéről vett elemekkel. A bibliai szövegre visszamenő legfontosabb betoldása a második rész 72–73. strófája, ahol Iphis két hónap haladékot kap, hogy elbúcsúzhasson leányságától. (A hármasegység dramaturgiájára épülő eredeti drámából ez a részlet szükségszerűen kimaradt.) Illyefalvi a cselekményt két részre osztotta, a kórus felléptetését természetesen elhagyta, de a többi szereplő, és általában a cselekmény drámai, párbeszédekre épülő jellege megmaradt. A forrással való részletes összevetés megtalálható a magyarázó jegyzetekben (az összevetéshez a következő kiadást használtam: *Psalmorum sacrorum Davidis libri quinque ... Latine expressi Theodorus Beza et Georgio Buchanano ... Ejusdem Buchanani Tragoedia quae inscribitur Jephtes*, Morgiis, 1581; illetve George BUCHANAN *Tragedies*, ed. Peter SHARRATT, Patrick Gerard WALSH, Edinburgh, 1983 – a darab szövegére való soronkénti hivatkozás e kiadás szerint készült). Illyefalvi szövegének és Buchanan drámájának összevetését korábban Heltai János is elvégezte, ő a következő eredményre jutott: „Buchanan latin szövege 1437 sor, Illyefalvi históriája 312 strófa. A két szöveg azonban csak részben fedi egymást. Az 1437 sorból csupán 754 gondolatmenetét követi Illyefalvi, de ezeket is hol erősen tömörítve, hol az eredetinél bőbeszédűbben fogalmazza meg, s a latin szöveg képeit is gyakran átalakított formában használja fel. [...] Illyefalvi munkája tehát semmiképpen sem tartható fordításnak,

hanem Buchanan művének viszonylag szabad adaptációja." Heltai statisztikája szerint a históriában összesen 65 strófa a forrásától független, önálló betoldás (HELTAI, *I. m.*, 543–544).

A Balassa-kódex 61. darabja után iktatott megjegyzésből tudjuk, hogy Balassi Bálint is belekezdett Buchanan darabjának lefordításába: „Még vadnak ennéhány Istenhez való énekek, kiket a psalmusokból is, magától is szerzett, ki mindenestül is tíz, azok más könyvben vadnak, nem is adja azokat ki, meddig több psalmust nem fordít meg azokhoz. Azért e világi éneket a Jephtes históriájától elválva, ki még nem kész..." (*Balassa-kódex*, 1994, 99). A darabnak a zsoltárokkal együtt való emlegetése arra enged következtetni, hogy Balassi kezében is olyan kiadása forgott a tragédiának, amely a Béza–Buchanan-zsoltárparafrázisok függelékében jelent meg. Horváth Iván felvetette annak lehetőségét is, hogy esetleg Illyefalvi kezébe eljuthatott – talán Bebek Judit közvetítésével – Balassi félbehagyott fordításának másolata. Nem lehet kizárni, hogy Illyefalvi szövegének néhány része ebből az elveszett fordításból származik (lásd még HELTAI, *I. m.*, 541–549). A história néhány részlete igazi művészi tehetségről árulkodik. Különösen a nagy párbeszédek egyes helyein emelkedik a pedánsabb latin eredeti fölébe tömör feszességével, költői szépségével a magyar szöveg.

1–15 A fordító önálló szövege.

2 képtelen – abszurd

6 csak nekem innom adjon – A vándor hegedűsök szóban előadott énekeire jellemző fordulat. A latinos műveltségű Illyefalvi esetében ez talán tudatos archaizálás vagy irónia.

8 bölcsek leveléből – Nem tudni, konkrét műre gondol-e itt, vagy általában a komoly, filozofikus tartalmú művekre utal.

16–24 A dráma *Argumentumát* követi.

16 Galaad – Károlyi fordításában: Gileád (Bír 11,1)

24 ledér – csavargó; Károlyinál: „henyélő emberek gyűltek össze Jefte körül, és együtt portyáztak"

25–60 Nagy vonalakban az Angelus prológusát követi, de a követek és Jephta párbeszéde önálló.

37–39 Sok jámbor vitéznek nincsen tisztessége... – A strófa aktualizálás. Nem nehéz kiérezni belőle a végvári katonák véleményét.

37 ninkell – nem kell

44 Esse fecske testek – Eufemizált szitok az „esse bestye lélek" szokásos káromkodás helyén. Talán utalás a bibliai Tóbiás könyve történetére: az öreg Tóbiás egy fecske (máshol: veréb) ganéjától megvakult (kötetünkben 18. sz.). Az „esse" kifejezés rendre megtalálható a káromkodásokban, legjellemzőbben az „esse lélek" szókapcsolatban. A szó etimológiájának felderítésével még adós a nyelvtörténet, ugyanis a jelenleg elfogadott 'ez s ez' etimológia kevéssé meggyőző (vö. EMESz, *esse* címszó). Feltételezésem szerint ez a szó rejlik az „esedezik" és „esküszik" ige tövében. Az ÚMTSz modern példa alapján adatolja a fecske szó enyhe káromkodásban történő használatát. Szentmártoni Szabó Géza feltevése szerint a fecske itt esetleg a fékcse szó (a 'közösül' jelentésű „fék" igéből) hangátvetéses alakja.

61–117 Storge és Iphis jelenetét követi (*Jephtes*, 68–146).

70–72 Az ima szövege előbbre hozva (*Jephtes*, 103–122).

76 maga – noha (végig ebben a jelentésben)

82 Ez éjjel álmomban... – Az eredetiben egy kicsit más az álom: a kutya elűzi a farkasokat, majd ő tépi ki az asszony kezéből a bárányt – világos anticipatio.

86 Kucogtatják – csattogtatják

104 az víz egyik mást ott éri – „ut trudit undas unda, fluctus fluctui / cedit sequenti" (*Jephtes*, 132–133.)

118–126 Nagyrészt a Nuntius tudósításának első része (*Jephtes*, 246–257).
121 meg nem alkhattak vala – nem tudtak megegyezni (a békéről)
127 Illyefalvi Jephta monológját logikusan előre hozta a csata kezdetére (*Jephtes*, 431–494).
133 okos állat – „rationis particeps" (*Jephtes*, 445.)
148–153 Önálló betoldás.
153 Nem tudnak Erdélyben ilyent az gyermekek – Azaz a következő imádságot az erdélyi fiatalok figyelmébe ajánlja.
154–171 A leánykórus énekét követi (*Jephtes*, 167–219).
172–186 A Nuntius tudósításának folytatása (*Jephtes*, 237–340).
182 világ – világosság
187–189 A Nuntius és a Chorus fellépésének összefoglalása.
190–219 Elmélkedés a Chorus szövege alapján, illetve a cselekmény szabad összefoglalása.
198 csodálkozik – csodáltatja
205 begyesztette – (büszkeségtől és önhittségtől) dagasztotta
213 elaránzotta vala – rádöbbent
220–297 Iphis és Jephtes jelenetét követi (*Jephtes*, 499–568).
231 el belől – „de profundo pectore" (*Jephtes*, 505.)
289 ellenünk ... pattantson – vádoljon; „quicquid ira finxerit" (*Jephtes*, 563.)
298–306 Symmachus és Iphis jelenete (*Jephtes*, 569–580).
305 tekereg az béli – Csikarja a hasát; az eredeti színtelenebb: „hic aucupabor persequens vestigia / fui parentis" (*Jephtes*, 579–580).
307–420 Symmachus és Jephtes vitája (*Jephtes*, 618–781).
308 tisztességet től – esetleg: tisztességedtől (= 'telik')
318 fél húsban vagyon, alattomban lakik – sovány és hitvány helyen lakik
319 kompodi módra – Büszkén. Kompód Heves megyei falu. A mondás hátterében valamilyen történet állhatott. Melius Juhász Péternél: „El mehetsz, s nagy kompódi módra járj" (NySz). Mikesnél: „addig reá tartjuk magunkot, valamint a kompódi nemesasszony" (1724. november 19; MIKES Kelemen *Művei*, kiad. HOPP Lajos, Bp., 1978, 108). Pápai Páriz szótárában: kompódi nemesasszony = ampullacea mulier.
321 Mocskos szép gyermekit – Az eredetiben nincs ez a gúnyosan megvető tónus.
322–339 Symmachus beszéde erősen kibővült az eredetihez képest, ez az egyik legköltőibb részlet a históriában.
326 honn laktaknak – vagyis olyanoknak, akik nem teszik ki a lábukat a falujukból
327 mint Demjén lovának – A nevet megtaláljuk Tinódinál is: „igen bölcsek, mint Damján lova, / részögségben veteködnek az hit dolgában" (*Sokféle részegösökről*, RMKT XVI, 3, 453). Demjén – pontosabban Damján – lova a délszláv epikában tűnik fel. Vuk Karadžić a XIX. században gyűjtötte a rigómezei csata körébe tartozó, feltehetően középkori eredetű *Smrt majke Jugovića* (A Jugovićok anyja) című hősi éneket. A rigómezei ütközetben elesett kilenc Jugović fiú édesanyja nyugtalanul várja fiait kastélyában. „Hogy az éjfél lassan múlni kezdett, / Nyihogott a Damján paripája. / Szólt az asszony Damján kedvesének: / Én jó menyem, Damján hitestársa, / Mért nyihitoz Damján paripája? / Talán éhes? Tiszta búzát enne? / Szomjazik a Zvečan hűs vizére? ... Úgy szoktatta paripáját Damján, / Hogy éjfélig zabot ropogtasson, / S éjfél után útnak indulhasson! / Szegény pára gazdáját siratja, / Hogy a hátán nem hozhatta vissza" (ford. KISS Károly = *A szerbhorvát irodalom kistükre*, Bp., 1969, 36–38). Ez a szöveg azonban tartalmából adódóan nem lehetett közvetlenül sem

Tinódi, sem Illyefalvi forrása. Fel kell tételeznünk, hogy a XVI. században létezett valamilyen délszláv eredetű („rác módú") ének (vagy legalább abból kiszakadó anekdota vagy szólás), melynek szereplője volt Damján Jugović és az ő jól tanított lova.

348 változtatta – váltogatta

354 eggyöl – egyben, teljességben(?); lásd a variákat is

355–369 Symmachus korholása sokkal erősebb, mint az eredetiben.

357 felfordulál – megváltoztál

367 csepkéből – kicsinyből, közerendűből (vö. REMÉNYI Andrea, *Csepkék és fruskák, avagy lehet-e női név a Csepke,* Névtani Értesítő, 1995, 63–69.)

370 Nehéz paraszt írral mély sebet kötözni – „Frustra mederi pharmacis vulgaribus / conare nostro vulneri" (*Jephtes,* 712–713.)

410 általkodott – megátalkodott

421–441 A szerző önálló betoldása.

442–639 Jephtes monológja, majd vitája a Sacerdosszal (*Jephtes,* 842–1055). Az eredetit követi, de átrendezésekkel, és több önálló gondolatmenetet is tartalmaz.

464 mibennetünk – mibennünk

511–534 A pap érvelése itt független a forrástól.

514 exceptio – kivétel

516 Hogy vezetéket tarts – hogy kövesd

522 jó folt – Jó sok. Folt (fólt) = 'állatok csoportja'; a szó azonos tőről ered *falat* és *falka* szavainkkal (TESz).

538 Hadta, de nem hadta – Vagyis megparancsolta, de nem engedte teljesítését – a szójáték a fordítótól.

550 Túllőtték, de mégis ideáll az ajával – „Nihil habes hic quo tuum / possis tueri fecimus (*Jephtes,* 929–930). Az *aj* ősi 'völgy, nyílás, rovátka, fék' jelentésű szavunk. Itt az utóbbi jelentés tűnik fel valószínűnek; e szerint a sor értelme: 'túlzásba esett (túllőtt a célon), és mégis ő oktat ki engem (nekem mutatja a féket)'. A szó lehet még 'zsák szája' is; így jelentése valami ilyesmi: 'vesztett a versengésben és mégis tartja a markát'.

558 egy unumba – egyenesen; vö. „nec ad sinistrum dextramque paullulum / deflectare licet; intueri *unum* hunc scopum / verum est" (*Jephtes,* 941–943.)

570 Azarias Király, tudd-é, mint lakolt vala? – Helyesen Uzija (Uzziás) királyról van szó, aki a törvény ellenére áldozatot mutatott be a templomban, ezért „bélpoklosság támada a homlokán". Azariás (Azarija) éppenséggel a királynak ellenszegülő főpap neve (vö. 2Krón 26,17–21).

571 Én a tanács – azt tanácsolom

574–618 Ez a párbeszéd a fordító önálló betoldása. Nagyon érdekes itt a pap és Jephta vitája: Jephta erős egyházellenes retorikával él, amit a pap hasonló élességgel ver vissza. A szöveg nyilvánvalóan aktuális utalásokat hordoz. Illyefalvi láthatóan a pap értelmiségi öntudattól telített mondandójával ért egyet.

603 Egyképű – mindig ugyanolyan, egyértelmű

608 tök az, vagy túró – Mindegy, hogy értékes vagy értéktelen; vö. „Igen tudja ő, hogy tök-e, avagy túrós étek" (*Adagiorum,* 1.3.7.3); „Én nem tudhatom, tök-é, avagy túrós étek" (*Adagiorum,* 3.2.3.8).

612 malozsánál – az édes csemegebornál (vö. mazsola, malvázia)

638 Pimponya – pipogya, oktalan

640–642 A fordító önálló elmélkedése.

642 malomban nem hegedült vala – Nem beszélt hiába. Vö. „Malomban hegedülni" (*Adagiorum*, 2.9.9.2). Balassinál is megtalálható: „heában hegedülsz az malomban" (*Szép magyar komédia*, 1990, 2, 2).

643–654 A színpadi történés önálló összefoglalása. Az érzékletes leírás felveti a kérdést: vajon nem látta-e Illyefalvi színpadon is a darabot.

655–741 Storge és Jephtes párbeszédét követi (*Jephtes*, 1126–1214).

657 alkossalak – neveljelek

676 hengerré – hengerévé; henger: ném. Henker = 'hóhér'

733 Oh kőszáltól szakadt... – Vö. Balassi: „Ó, megrepedezett kősziklák közt legelt, kietlenben született, / Tigris nemen termett, párductejjel nevelt..." (*Nő az én gyötrelmem...*, 7, Balassi *Énekei*, 1986, 58); és „Talám imez repedezett kőszikláktúl születtél" (*Szép magyar komédia*, 1990, 3, 1).

742–768 A fordító önálló betoldása.

769-903 Kisebb betoldásokkal Iphis és Jephtes párbeszédét követi (*Jephtes*, 1215–1319).

809 vetődjél – vitatkozz

821 én holtam után háborún ne alkodjál – „Ne quid patri causa mea succenseas / se sis molesta" (*Jephtes*, 1271–1272.)

856–861 Ez a részlet hiányzik Buchanannál. Forrása: Bír 11,37–39.

862–870 Iphis imája: *Jephtes*, 1320–1330.

871–903 Nagy vonalakban a Nuntius és Storge szavait követi (*Jephtes*, 1379–1434).

879 tőrheti – értsd: tűrheti

882 Surtzát – papi köténytét

904–927 Az áldozás véres jelenete, a résztvevők reakcióinak és Storge fájdalmának leírása teljes egészében a fordító betoldása.

928–930 Buchanannál hiányzik, forrása: Bír 11,40.

931–936 Önálló betoldás.

6.

CSERÉNYI MIHÁLY

Nyomtatott szövegforrása: „Historia. Az persiai Monarchiabeli feiedelmekröl. Tvdni illic: Cyrusról, Cambisesröl, Dariusról, Xersesröl, és a többiröl röuideden ki szedetet Xenophonból, Herodotusból, és töb Authorokból. Chiereny Mihaltol. Az Nagy Sándor, auagy az Máttyás Király éneke notayára." Nyomtattatot Colosvarat MDIIXC. Esztendöben. [Typ. Heltai.] A végén: „VÉGE." – RMNy 687.
RPHA 1493

Strófaképlete: a11(6,5), a11(6,5), a11(6,5), a11(6,5)

Dallama: Nótajelzése Ilosvai Selymes Péter *Nagy Sándor Históriájára* (RMKT XVI, 4, 83–172), illetve Görcsöni Ambrus *Mátyás király históriájára* (RMKT XVI, 9, 219–359) utal. – RMDT I, #195, #82.

A szerző, Cserényi Mihály a tekintélyes erdélyi nemes alsó-balázsfalvi Cserényi családból származott. 1583-ban még adolescensnek nevezik, ezek szerint 1565 körül született, valószínűleg a család birtokán, az Alsó-Fehér megyei Alsóbalázsfalván. (Thomány Sándor jezsuita 1583 márciusában kelt levelében nevezi adolescensnek. A levélből az is kiderül, hogy az ifjú Cserényi birtoka volt a Kolozsvárhoz közeli Gyulatelke falucska; *Documenta Romana historiae Societatis Jesu in regni olim corona Hungarica unitis,* III, *1581–1586,* ed. Ladislaus LUKÁCS, Romae, 1967, 242). Apja talán az a Cserényi István lehetett, aki az 1560-as években fejedelmi tanácsos és Doboka megyei főispán volt. Családi viszonyai tisztázatlanok, az 1603-ban Székely Mózes oldalán harcoló négy Cserényi: Márton, Balázs, László és István testvérei, unokatestvérei lehettek (KŐVÁRY, 1863, 65). Iskoláztatására vonatkozóan nem rendelkezünk adatokkal. 1582-ben latin nyelvű *Panegyrist* nyomtatott ki Bécsben Báthory István lengyel király dicséretére (*Panegyris in laudem [...] Stephani [...] regis Poloniae [...] authore Michaele Chyerini de Balásfalva Transsylvano,* RMK III, 712; a ma egy példányban ismeretes nyomtatvány teljes szövegét alább közöljük). E művet rokonához és pártfogójához, Sombory Lászlóhoz címezte az ajánlásban. Sombory tekintélyes pártfogó volt, erdélyi dézsmabérlő, követ a lengyel udvarnál, majd Báthory Kristóf halála után, 1583 márciusától az Erdélyt kormányzó háromtagú kormányzótanács egyik tagja, vallására nézve református (vö. MHH 213; a másik két triumvir Kendi Sándor és Kovacsóczy Farkas). A kinyomtatott panegyris bizonnyal egyetemi tanulmányai első szakaszának lezárását jelenthette, hiszen egy évvel később Possevino azt írja róla, hogy filozófiai tanulmányait bevégezvén immár a teológiára készül; másrészt azt a célt is szolgálhatta, hogy általa az uralkodó kegyét és támogatását is elnyerje további, itáliai tanulmányai folytatásához. Abból, hogy a mű Bécsben jelent meg, esetleg arra következtethetünk, hogy addigi tanulmányainak színhelye ez a város lehetett (már 1500-ban ott találjuk a család egyik tagjának nevét a bécsi universitas anyakönyvében). Bécs mellett természetesen Krakkó is számításba jöhet. Krakkó mellett szól az a körülmény, hogy

Báthory környezetében ekkoriban feltűnik egy „Georgius Cserényi cubicularius" (vagyis kamarás) – feltehetően Mihály rokona (Endre VERESS, *Rationes curiae Stephani Báthori regis Poloniae,* Bp., 1918, Fontes Rerum Hungaricarum, III). Az viszont kevéssé valószínű, hogy a csak 1581-ben alapított kolozsvári jezsuita kollégiumban egy-másfél év alatt megszerezhette volna a filozófiai baccalaureátust. Óvatosan kell tehát fogadnunk Pirnát Antal minősítését, aki Cserényiben „az erdélyi jezsuiták legtöbbet ígérő tanítványát" sejtette (PIRNÁT Antal, *Arisztoteliánusok és antitrinitáriusok. Gerendi János és a kolozsvári iskola,* ItK, 1971, 363–392). A következő évben, 1583-ban (esetleg 1584 elején) kellett elkészülnie Cserényi legnagyobb port felvert művének, a Szentháromságról szóló, antitrinitárius-ellenes vitairatának. 1584 decemberében már válaszirat is készült rá nem kisebb személyiség, mint Christian Francken tollából (Francken levele Gerendy Jánoshoz, 1584. december 29, kiad. MPrEtA VIII, 158–160). Franckent az erdélyi szombatosok vezéralakja, Gerendy János kérte fel a válasz elkészítésére. Gerendy annál inkább felfigyelhetett Cserényi Szentháromság-védő dolgozatára, mivel a szerző szegről-végről rokona volt. Francken röpirata nem került a nagyközönség elé (sőt, úgy tűnik, nem is készült el teljes egészében), de tíz év múlva az ő kézirata alapján ír végül választ Cserényi írására Enyedi György. Az 1593. november 23-i dátumot viselő válaszirata, a *Responsio ad Michaelis Cserényi de Balásfalva Assertiones Scholasticas de Sanctissima et Individua Trinitate* még abban az évben nyomtatásban is megjelent (RMNy 720 – mára egyetlen példányban sem ismeretes; a kézirat megtalálható Kolozsvárott: Academia III, *Kodex Enyedi,* Abb. 16, Ms. U. 474, 253–313; lásd Bibliotheca dissidentium XV, 103–105). Cserényi elveszett vitairatának tartalmára Enyedi válaszából következtethetünk. Igen alapos munka lehetett: 49 tézisben foglalta össze a katolikus teológia Szentháromságra vonatkozó tanítását.

1583. március 6-án Possevino egy leveléből arról értesülünk, hogy Sombory László támogatást kér ifjú rokona számára, aki teológiai stúdiumokat kíván folytatni. 1583. szeptember 7-én Cserényi Krakkóban személyesen vesz át az évi költségeire 160 lengyel forint ösztöndíjat, majd útnak indul Padovába (MHH II, 221; VERESS, *I. m.,* 213). Az időpontok egybeesése alapján bizonyos, hogy az éppen ekkor nagy készülettel Rómába induló Báthory András kíséretéhez csatlakozva tette meg az utat. A népes delegáció tagjai között volt további három, itáliai peregrinációja helyszínére igyekvő nemesúrfi is: Forgách Ferenc (a majdani esztergomi érsek) úti célja Padova, Zalánkeményi Jánosé Bologna, Jósika Istváné pedig Róma volt. Cserényi itáliai tanulmányairól, sajnos, semmi közelebbit nem tudunk. Az sem bizonyos, hogy valóban Padovában tanult, vagy továbbment valamelyik másik egyetemi székvárosba. Possevino általában nem tartotta szerencsésnek, ha a katolikus ifjak a népes protestáns hallgatósággal rendelkező Padovában végzik tanulmányaikat. Így volt ez a Cserényivel egy időben utazó Forgách Ferenc esetében is: Possevino a megbízhatatlannak ítélt környezetből Rómába irányította át. Cserényi pártfogójának fia, Sombory Sándor, aki tíz évvel később Szamosközy István *társaságában peregrinál, szintén Rómába költözik át egy Padovában eltöltött fél év után. Teológiai* tanulmányok folytatására az örök város egyébként is alkalmasabb helyszínnek számított, hisz Padova hagyományosan inkább a jogi és az orvosi képzés terén számított kiemelkedőnek. Az ugyan kérdéses, hogy Cserényi valóban teológiát tanult-e, hisz végzettségének világiként nem sok hasznát vehette, arra pedig semmi sem utal, hogy felvette volna az egyházi rendet. Jól ismert tény, hogy az itáliai egyetemeket – különösen Padovát – megjárt erdélyi nemesifjakra hazaérkezésük után gyors emelkedés várt, fontos főhivatalnoki stallumok; a Báthory-korszak szinte teljes vezető garnitúrája (élén magával Báthory Istvánnal) az egykori padovai diákok sorából került ki. Cserényi esetében nem tudunk arról, hogy valamilyen fontosabb közhivatal várta volna hazatérése után, sőt külföldi tanulmányai befejezésének időpontját sem ismerjük.

A perzsiai fejedelmekről szóló históriáját 1591-ben, „karácsony havának végső hetiben" fejezte be. Egy hónap múlva, Boldogasszony havának 24. napján Heltai műhelyében már a nyomtatással is végeztek. Ez a gyorsaság csak úgy képzelhető el, hogy a szedés már a kézirat lezárása előtt megkezdődött, és a szerző folyamatosan küldte a nyomdába az elkészült fejezeteket. Ez azt is jelenti, hogy Cserényi a história írásának évében már bizonyosan Erdélyben tartózkodott. 1592 utáni tevékenységéről semmit nem tudunk. Bethlen Farkas „litteris egregie imbutus"-nak nevezi, és arról tudósít, hogy 1596-ban a mezőkeresztesi csatában vesztette életét (a csata október 26–28-án zajlott; lásd Wolff BETHLEN, *Historia de rebus Transsylvanicis*, tomus quartus, Cibini, 1785, 27). A csatában elesettek között említi nevét Baranyai Decsi János is. Az elesett keresztények holttestét a törökök a vadak prédájául két hatalmas dombba hordták össze (BARANYAI DECSI, 1982). Minden bizonnyal erre a sorsra jutott Cserényi Mihály is.

A szokatlanul terjedelmes, 784 strófára rúgó verses történettel a szerző tanítani akart: a latinul nem tudók számára írta meg a bibliai „második monarchia" történetét. Történeti műnek szánta tehát históriáját; a verses formát minden bizonnyal megcélzott olvasóközönsége igényeinek megfelelően választotta. A mű „ismeretterjesztő" jellegét mutatja, hogy feltűnő módon hiányoznak belőle a moralizáló, elmélkedő betétek és a történetfilozófiai-teológiai aktualizálás. Szokatlan, hogy a szerző nem fűzött ajánlást munkája elé, ebből talán arra következtethetünk, hogy a história kiadását saját maga finanszírozta (esetleg Heltaival közösen), és a nyomtatás költségeit a terjesztés bevételeiből próbálta fedezni. A perzsiai fejedelmekről szóló ének minden bizonnyal kapcsolatban áll a ma már csak töredékekből ismert Croesus-históriával (lásd kötetünkben 7. sz.), mely ugyancsak Hérodotosz alapján készült, és története szorosan kapcsolódik a Kürosz-regény cselekményéhez. Nyomdászattörténeti érvek alapján feltételezhető, hogy ez a mű az 1590-es évek elején szintén Heltai nyomdájából került először az olvasóközönség elé. Az sem zárható ki, hogy sajtó alá rendezésében Cserényi is közreműködött, esetleg ő maga volt a szerző.

A mű egyenlőtlen hosszúságú négy fejezete a négy nagy ókori perzsa uralkodó: Kürosz, Kambüzész, Dareiosz és Xerxész uralkodásának eseményeit adja elő, majd a negyedik rész végén röviden összefoglalja az utódok történetét a birodalom megdöntéséig. Arra már Király György felhívta a figyelmet, hogy a cím állításával ellentétben semmi nyoma sincs annak, hogy a szerző felhasználta volna Xenophón valamelyik művét (KIRÁLY György, *A Cyrus-monda széphistóriáinkban*, ItK, 1921, 84–98). Ezt a furcsa tényt talán azzal magyarázhatjuk, hogy Cserényinek eredetileg szándékában állt a *Cyropaedia* vagy az *Anabasis* kivonatolása is a történet megfelelő helyén. Időközben valamiért ez az elképzelése nem teljesült, ekkorra viszont a címlap szövege már ki volt szedve. Valójában a szöveg első 742 versszakának (95%) egyedüli forrása Hérodotosz, pontosabban Hérodotosz *Historiai*ának Laurentius Valla által készített latin fordítása (az összevetéshez a következő kiadást használtam: *Herodoti Halicarnassei Historiae lib. IX, illi ex interpretatione Laurentio Vallae adscripta hic ex interpretatione Conradi Heresbachii, utraque ab Henrico Stephano recognita. Ex Ctesia excerptae historiae*, Francofurti, Wecheli, 1584). Cserényi munkamódszere az volt, hogy Hérodotosz szövegét lineárisan követve módszeresen kiemelte és kivonatolta a perzsa történetre vonatkozó elbeszéléseket. Helyenként szinte szó szerint fordít, máskor erősen rövidít, egyszerűsít. Többnyire mellőzi Hérodotosznak az egyes keleti népek szokásait, kultuszait stb. bemutató színes leírásait is. Az első három rész előadásmódja szikárabb, inkább a puszta eseménytörténetet állítja előtérbe, azonban a Xerxész uralkodását tárgyaló fejezetben a stílus határozottan költőibbé válik. Már Király György észrevette, hogy itt a szerzőt szinte „epikai hév szállja meg; mintha hőskölteményt írna, se vége, se hossza a festői seregszámláknak, a szárazföldi és tengeri haderők tarka leírásának" (KIRÁLY, *I. m.*, 96). A seregszám-

lánál, a görögök ellen felvonuló hadsereg leírásánál a história eltér Hérodotosztól, és tőle függetlennek látszó részleteket is tartalmaz. Ezen a helyen Cserényi talán valamilyen – idáig azonosítatlan – irodalmi forrást is felhasznált. Cserényi verses históriája a kilenc könyvből álló hérodotoszi *Historiai* jó negyedének-egyharmadának összefoglalását adja. A párhuzamos helyeket a következő táblázat mutatja:

Cserényi	Hérodotosz
Első rész: „Cyrusnac czudállatosképpen valo születésse, meg maradása, fel neuekedésse, Persiai Királyságra valo iutása, viselt hadai és Tomyris Scytthiai Királyné aszszony miat történt halála vagyon be foglalva."	
(1–4)	
5–53	I, 107–121
54–78	I, 123–130
(79–81)	
82–98	I, 178, 188–191
99	I, 201
(100)	
101–118	I, 205–208
119–144	I, 209–214
Második rész: „Cambises Királynac visselt dolgai, czoda bolondoskodási, kegyetlenkedési, és halála."	
1–2	III, 1
3–20	III, 10–11, 13–16
21–25	III, 17
26–43	III, 20–23, 25–26
44	III, 19
45–61	III, 27–32
62–75	III, 34–36
76–96	III, 61–64
Harmadik rész: „Az Két Magusnac meg öletésse. Dariusnac czuda képpen valo Királlyà léte, Babyloniánac viszsza véuésse, Scytthiara menésse, szerenczétlensége az had viselésbe, és halála.	
1–10	III, 66–70
11–34	III, 77–86
35–36	III, 88–89
37–44	III, 118–119
45–81	III, 150–160
82–87	IV, (1) 83–85
88–90	IV, 89
91–115	IV, 102, 118–127
116–135	IV, 131–132, 134–136
136–143	IV, 140–141, 143
143–146	V, 11
147–154	V, 23–25
155–160	V, 35–36
161–171	V, 100, 105–107
172	VI, 5
173	VI, 29–30
174	VI, 94
175–177	VI, 101–102

178	VI, 117
179–182	VII, 1, 4

Negyedik rész: „Xersesnec mondhatatlan nagy pompáual valo indulássa Görög Országra, Semmi ieles czelekedeti, nagy szégyennel valo viszsza pironkodása, és halása etc. Es az vtánna valóknak is röuid historiáya."

1–7	VII, 2–3, 5, 7–11
8	VII, 20
(9–10)	
11–30	VII, 22–37
31–55	VII, 40–44
56–68	VII, 53–56
69–72	VII, 59–60
73–106	VII, 61–99
107–123	VII, 100–105
124–125	VII, 108–109
126–134	VII, 116–120
135–140	VII, 131–133
141–147	VII, 140–147
148–156	VII, 153–162
157–174	VII, 174, 176, 179–181, 184–187
175–196	VII, 201–218
197–202	VII, 223–225
203–207	VII, 234–237
208–224	VIII, 50–64
225–238	VIII, 69–84
239–247	VIII, 90, 87–90
248–265	VIII, 97–102, 114–117
266–270	VIII, 136, 140–144
271–286	IX, 1–3, 5–10, 13–15, 19–22, 24
287	IX, 30
288–292	IX, 62–63, 65
293–300	IX, 80–83
301–319	IX, 108–113

Hérodotosz perzsa története véget ér Xerxész és Maszisztész novellájával. Az ezután következő események összefoglalására Cserényi két további művet használt fel. Pauszaniasz történetének (IV, 320–329) forrása Justinus *Historiae Philippicae* néven ismert történeti műve. A II. könyv 15. fejezetét követi itt Cserényi, azonban a szöveget félreértve konstruált egy második perzsa hadjáratot és egy második marathoni görög diadalt (lásd a szöveghez tartozó jegyzetet). A következő szakasznak, Artabanus történetének (IV, 330–349) forrása is Justinus: a III. könyv 1. fejezete. A Bagoas méregkeveréséről szóló elbeszélést – mint azt már Király György kimutatta – Cserényi Diodórosz Szikulidész világtörténeti művének latin fordításából merítette (Diodori Siculi, *Bibliothecae historicae*, interpr. Laurentius Rhodomanus, XVII, 5; vö. Király, *I. m.*, 96). A három történet közötti átvezető részek (IV, 350–353, 360) adatait, vagyis az egyes uralkodók nevét és uralkodásuk időtartamát bármelyik világtörténeti összefoglalásban megtalálhatta a szerző. Király úgy véli, hogy a forrás itt Vincentius Bellovacensis *Speculum historiale*ja lehetett, azonban ezt a feltételezést semmi nem igazolja; ezeket

az adatokat Cserényi megtalálhatta a Justinus-kiadás végére illesztett kronológiai táblázatban vagy akár Székely István magyar nyelvű világkrónikájában is.

Az RMK III. 712 szövegét az OSZK unikális példánya alapján közlöm. A rövidítéseket feloldottam, néhány nyilvánvaló sajtóhibát javítottam. A nyomtatvány végén a szerzőhöz címzett verses üdvözlő szerzője, Cserényi iskolatársa, Beyczy Benedek talán a felföldi Bejcsy család sarja.

Generoso ac illustrimo Dn: Ladislao a Sombor, sacrae regiae majestatis Poloniae etc. nec non illustrissimi domini principis Transsylvani etc. consiliario etc fratri sempiterna veneratione sibi colendissimo: Michael Chyerini de Balasfalva vitae utriusque felicitatem precatur.

Etsi non ignorabam, frater mihi dilectissime rem nimis arduam et difficilem esse, de nostro rege potentissimo aliquid literarum monimentis consignare, ut qui nunc amplissimo majestatis culmine locatus ad sydera solumspectet, alterumqe Homerum, Maronem aut Livium rerum suarum fortissimarum praeconem requirat: Animatus tamen rerum a sua majestate praeclari gestarum narratione, vela ventis committere et, ut proverbio dicitur, anser tot inter olores praestantissimos obstrepere non dubitaui. Quis enim tot bellis a sua Maiestate terra marique compressis, tot hostibus, immanitate feris, natione barbaris mira celeritate subiugatis saltem relatione auditis, foras erumpentem animo latitiam cohibuerit? Quis pro virium suarum facultate non ubique gentium celebraverit? Quanatio tam longo terrarum intervallo disiuncta, tamque ab omni humanitate aliena invenietur, que de immortalibus eius laudibus conticescat? Quis denique, Ungarorum gratias DEO immortali non egerit, quod nomen Ungaricum per Turcarum beluinam rabiem, sceleratamque tyrannidem adinteritum pene redactum, nonnullis nationibus invisum, multis contumeliosum, plurimis, temerario, depravatoque iudictio barbarum, ab Orco plane, ut sic dicam, vindicaverit, et tantum illi lucis solus atque splendoris attulerit, quantum alis, qui ab huius nationis incrementi primordio extiterunt, vix unitis animorum corporisque virtutibus adferre potuerunt? Si enim mentis oculos nostra sursum versus levaverimus, profecto inveniemus, in utroque donorum divinorum genere, invictissimum hunc regem nostrum nihil omnibus illis cadere, quimultarum rerum gestarum gloria immortalem nominis celebritatem sunt consecuti. Fulget enim in ipso cum Augustissima corporis dignitate insigne decus castitatis, que raro se coniungi in alterutro sexu patiuntur: Radiat cum indomita fortitudine regalis sapientia, qeu ambo nihil non pariunt absolutum: Coruscat denique vere atque catholica religionis ardori coniugata Iuistitia, que non solum vitam hominum in hoc avi fluctuantis curriculo mortalibus cunctis reddunt amabilem et admirabilem, sed quibusdam quasi gradibus in coelos elevari, cum Deoque faciunt copulari. Iam vero tot bella, et illa quidem feliciter omnia consumare, tot hostes tanta celeritate domare, tantam in regno tranquillitatem, foris vero Martem alere, fluctuantes aliquando Procerum animos componere, cum suis pacem in suauissimo ocio, cum exteris bellum continuum gerere, comissa deprecantibus exorabilem, inimicis terribilem se prabere: Hac qui faciat, non ego summis illum viris comparo, sed nostra natura imperfectionem transgressum et ad diuina accedere iudico. Quamobrem frater charissime, iustis de causis addustus sum, ut etiamsi me minima literarum cognitione, sermoneque haud satis politio praditum esse non ignorarem: ad publicam tamen vestram, omniumque bonorum latitiam ipse quoque gratam animi significationem et benevolentiam adiungere non dubitarem. Praesertim cum ad hoc idem faciendum tuis etiam me literis invitaveris non semel, sed tunc vel maxime, cum post Secundum a Regia Maiestate ex Polonia reditum primas ad me in studiorum palestra desudantem literas dares. Accipe igitur hac, frater amanissime, carmina, tuoque tutissimo fove praesidio, et meae tenuitatis non ignarus (utpote, cui per aetatem etiam nonnihil adhuc imperfectionis adhaeret) si existimas Invictissimo Regi praesentanda, meam apud Maiestatem suam sterilitatem deprecator. Quo minus enim a me aliquid ex-

quisitius tenuiorique Minerua diceretur, philosophica quoque studia intercesserunt, quibus hoc tempore deditus ab istis me humanioribus abstrahere et abducere, illisque prorsus mancipare compellor. Dubium tamen mihi non est, quin magnam partem eorum, quae praestanda mihi erant, si omnibus numeris absoluto forem ingenio, ardens ac vehemens studium, in sacri Regis laudationem iampridem concitatum suppleat. Totam siquidem, quamvis exiguam, facultatem meam, meque ipsum totum potentissimo eius numini iamdudum nuncupavi, nec quicquam antiquius habeo, aut avidius expeto, quam ad nutum etiam quemlibet suae Maiestatis promptissimum me, ad obsequentissimum exhibere. Quod superest, vale frater charissime, et meorum sicut hactenus studiorum promotor et autor extitisti, ita deinceps quoque tua me complecti benevolentia, et favore non desistas. Iterum vale.

Datum Viennae Austriae, 10. Aprilis. Anno dominicae incarnationis, 1582.

Generosi domini tuae frater.

Michaël Chierini de Balsfalua.

PANEGYRIS

Ad invictissimvm et potentissimvm, nec non semper Augustum Poloniae Regem Stephanum etc.

Ut tremit, exanguique gerit labefacta pauore
Pectora, cum fluctu pelagi iactatur et vndis
Nautia, nunc scopulos nunc sæuã intrare charybdim
Mente videt, metuitque simul, ne nausraga puppis
Deserat in vasti submersum viscera Ponti:
Sic mihi nunc rigido soluuntur frigore membra,
Torpescuntque metu, rerum sub pondere vasto
Necadat ingenium, fracta fluctuque carina
Naufraga per scopulos, perinhospita saxa feratur
Musa, vel iratum natet errabunda per æquor.
Quæ te, te dico, REX Inuictissime, adire
Ore flagrat pridem verecundo, munera versu
Contexta Aonio, tanto non digna patrono
Portat ouans, cæptis non est sed credula velis,
Ni dederis portum, finem statuasque laborum.
Ergo magnanimi summum patris incrementum,
Cuiusin immensum trepidat Mauortia Moscus
Robora, non acros autetque incurrere vultus,
Non dextras dextris conferre, nec ensibus enses,
Qualiacunque mea hæc sunt carmina, fonte serena
Suscipe, neu pigeat salebrosis consita verbis
Metra referre tuas, REX Augustissime, laudes.
Suspice coelicolas, paruo qui thuris odore
Placantur, læti quoties succendimus aras.
Diuitias dedit has nobis modo magnus Apollo
ingenij. Fateor magna formidine pectus
Quod trepidat, rerum grauitasque nitroque tuarum
Ne premat audentem informi memorate cothurno.
Est tua tanta etenim terrarum fama per orbem,

Vt procul Arctoo sis hinc licet axe remotus,
Attamen is summo laudum splendore tuarum
Affectu plaudat tacito, sonet omnis vbique
Nomine terra tuo, famam vaga gloria coelo
Terminet, excelsumque ingens attingat olympum.
Tam cito vix, quando solitis micat ignibus æther
Partibus Egois, qua se demergit in vndas
Cynthius Oceani, potuit penetrare corusca
Lux, cito virtutum quam fax et flamma tuarum
Euecta empyrei super alta cacumina coeli
Præcipiti nigros curfu peurenit ad Indos,
Impleuit totumque orbem stridente volatu.
Hinc etiam clari quando, tua cura, poetæ
Conueniunt, cupiuntque nouas tibi condere laudes,
Perstrictos rerum nimio fulgore tuarum
In dubiam præceps retrahit sententia mentem.
Nec mirum. Siquidem Regum tu maximus ille es,
Et maris et terræ domitor, qui mille triumphos,
Mille notas, fasces, totidemque merêre secures.
Muta in te fieret diuini Musa Maronis,
et tua Smyrnæus caneret si fortia vates
Gesta, graui pressam sentiret pondere mentem,
In te vnita nitent quoniam, diuisa beatos
Quæ faciunt, cumulata tenes, quæ sparsa perenni
Condecorare queunt fama, ex te fonte petuntur
Omnia, quæ celebres, summo gratosque Tonanti
Efficiunt, per quæ coelestis gaudia vitæ
Consequimur, victa caligine mobilis æui.
Es Mauorte togaque potens tua fulmina passim
Sentiet atque breui melius, ni forte proteruum
Poeniteat facti Moscum, pacemque precarj
Supplice voce tuam velit, et sua barbara sacri
Subdere colla iugo Regis, qui parcere victis
Nouit, inhumanos et debellare superbos.
Sentiet hæc eadem, spes me nisi fallit iniqua.
Gens Saracena: tuo quid sacrum in pectore robur,
Dextera quid fortis valeat, quid possit in armis
Rex bellax, nouus Aeacides, fortissimus Heros.
Iam sibi præsagit luctus, iam corda pauore
Concutit, en prompta est cæsa iam foedera porca
Tangere, iam supplex, et flexo poplite pacem
Postulat, ereptas cum possessoribus arces
Restituet, magnoque metu concussa, sub illas,
Venerat vnde prius non fausto sydere, terras
Cum victo Phryxi tranabit milite Pontum.

Clarus Iustitiæ custos, infractus in armis
Es miles regidis, indefessique laboris.
Non hiemis requies, non hybernacula segnes
Eneruant torpore manus: rarissimus vrbis,
Castorum assiduus comes es, nil flantibus Austris,
Imbribus aut madidis cædis, cumque igne propinquo
Frigora vix alij tolerent, tunc ipse rigentes
Riphæis niuibus colles ascendis, et alte
Prospicis, in quasnam deducas agmina partes.
Scis vbi ponendi pedites, vbi cornua tendi
Rectius, aut iterum flecti, quæ montibus aptæ
Quæ campis acies, fraudi quæ commoda vallis,
Quæ via difficilis. Fidat si moenibus hostis,
Quomodo murali libretur machina pulsu,
Excutiatque hostes vallo, atque effundat in æquor.
Non tibi Regificis tentoria larga redundant
Delitijs, fortes non exarmata ministros
Luxuries retrahit: belli prædulce venenum.
Si mons saxoso superandus vertice restat.
Primus adis, syluam si cædere prouocat vsus,
Non pudet arrepta primus strauisse bipenni.
Calcatur si lenta palus, tuus ante profundum
Prætentat sonipes, fuluum sub dentibus aurum
Mandens, si fluuios lex belli scindere cogit
Hærentes glacie, tu primus adire laboras:
Si conferre manum, mediosque accurrerein hostes
Aerea compellant ferali cornua cantu,
Nunc eques in medias equitum te proijcis alas.
Nunc pedes assistis pediti, nunc voce, timore
Confectos animas forti, nil deficit in te
Induperatoris quicquid lex fortis honesta
Postulat, et veterum tradunt monimenta virorum.
Quid vero memorem, quantus defensor auitæ
Sis fidei? quanto rapiaris amore Tonantis?
Nulla tuam incæstent scelerata piacula mentem
Hæreseos, cunctas in iniquo dogmate fectas
Oderis, in Stígios, si facta relinquere nolint,
Præcipitare lacus sacro mucrone paratus?
Hinc magis vt possis firmatam funere Christi
Propagare fidem, errores extinguere vanos,
Aeternumque magis tibi conciliare Tonantem,
Accensus patriæ magno telluris amore,
Doctores sacros, vitæ pietate micantes,
Fas quibus est vera mysteria pandere Regis
Sacra poli, rectosque DEO profundere cultus,

In patriam longa mittis regione vocatos,
Incesæque petis furijs succurrere turbæ
Scilicet æternæ pretium indelebile famæ
Istud erit, nomenque tuum per cuncta vigebit
Sæcula, per varias late celebrabere gentes,
Falciferique DEI dicêris conditor æui.
Historias alta doctas dum mente reuoluo
Maxima soepe meos tenet admiratio sensus,
Tam cito cur veterum genus alto a saneuine Regum,
Heroumque Ducumque, quibus suprema potestas
Imperij concessa fuit, sub nube vetustas
Abstulerit diuturna, suisque infecerit vmbris?
Curtam paucorum Stigiæ crudelia mortis
Funera, stemma virum possit vitare, vetusto
Cur pauci gaudere queant generique Monarchæ.
Testis Alexander, qui multa subegerit acri
Regna manu, populos, gentes, quem totus Eous
Horruit, inuicto submittens colla Tyranno.
Vix at in vndecimum felix regnauerat annum,
Et dum cuncta putat fortunæ iura potentis
Obsequio cessisse suo, dum nulla veretur
Fulmina quæ structas possint abolere columnas:
En subito insurgens Stygij regnator Auerni,
In medio prorsus currentem laudis honore
Abstulit, et vita priuatum funere mersit.
Imperio cuius soboles non vlla supremo
Successit, totum at perijt cum Principe stemma.
Quid memorem Pyrrhum? fuit is supremus Achillis
Stirpis honos, patrias misere truncatus ad ara.
Dum cupit alterius siquidem temerare pudicam
Consortem thalami, magno inflammatus amore
Coniugis ereptæ, iugulat sceleratus Orestes.
Morte Neoptolemi Troiano reddita cessit
Pars Heleno regni, partem accepêre Pelasgi.
Sic Fabij, Decij, Pompeius, Scipio, Cæsar,
Illustres virtute Duces, et fortibus armis,
Temporis inuidia nil præter nomina seruant.
Et ne externa petam, sat multa domestica nostrũm
Facta dabunt exempla virum, qui Marte feroci
Cuncta per æternum pepererunt secula nomen.
Astillis aliud nihil inuidiosa vetustas
Temporis, et nunquam constans fortuna reliquit.
Ex his vnus adest Ianus, Mauortis alumnus,
Hunniades, fæuis Turcorum ille horror in armis,
Præclaros cuius veteres, crebrosque triumphos

Historiæ seruant, et adhus fama occupat aures.
Hiclicet æternam poterat sperare senectam
Stirpis, ob innumeros partos ex hoste triumphos,
Ob toties nostris depulsos finibus hostes:
Sensit iura tamen fortunæ inimica potentis.
Namq; vbi summa dies, et ineluctabile tempus
Dabita naturæ persoluere cuncta coëgit,
Filius Hungariæ sacro diademate clarus,
Intrepido Mauorte ferox, post fortia gesta,
Et clarum toto quæsitum nomen in orbe:
Mox sacrata domus Augustæ limina clausit.
Stirps Casimiri etiam multos seruata per annos
In te, O Ludouice, perit, fatalibus armis
Dum certas, rigidosque, cupis de finibus hostes
Pellere Pannonicis, et pristina iura tueri.
Nam cum pro patria densos moriturus in hostes
Irrueres, magnum et cumulares stragis aceruum,
Condicis atque animam diro sub Marte profundis.
Stirps tua Magnanimos sola, Augustissime Princeps,
Per tot ducta viros tot non intercidit annis.
Sed veluti victrix sub vasto palma resurgit
Pondere, sydereos versus suque erigit orbes:
Sic tua sancta domus nullo quoque turbine Martis
Succubuit, quamuis misceret prælia forti
Sæpe manu, daret inferijs et tristibus hostes,
Quin longis inuicta malis, semperque recenti
Laude superba fuit, comtemnens parua, reuoluit
Ingenio maiora suo, dum celsa daretur
Sydera per varias tandem contingere laudes.
Testis in his Alaricus erit, qui Gotthica rexit
Sceptra manu, sacrique tui qui sanguinis autor
Extitit, vt prisci referunt monimenta Strabonis.
Hic etenim vix dum iuuenili excesserat æuo.
Pene puer, tectus nec adhuc lanugine malas,
Cum Rex Gotthorum communi voce creatus
Accipit imperij summam, modernadaque sumit
Frœna sibi, famamque studet gentemque tueri.
Materiam nactus laudis, famæque suorum
Maiorum subito arma parat, vicinaque bello
Vrget regna graui, paruo mox tempore totam
Diripit Vngariam, a forti tunc Pannone dictam.
Collocat hic solium, plenis mox cætera caftris
Regna petit, quatit infensas terroribus vrbes.
Aspirat cæpto nimium fortuna labori
Tempore namque breui qua Euxini mobile Ponti

Aequor, et Adriacas tellus interiacet vndas,
Proterit, et cinctas capit obsidionibus vrbes.
Non his contentus, latio se posse potiri
Confidit, bellum ergo mouet, totamque pererrans
Ausoniam, tristi Liguros certamine fundit,
Vlterius pergit, commiscensque omnia lætho
Expugnat pulchram victori milite Romam,
Romam, inquam, multis decoratam sœpe triumphis,
Quæque prius totum sua subiuga miserat orbem.
Laudis sacra fames, quo non mortalia ducis
Pectora. Tu vero gaudere, Vir inclyte, tanto
Progenitore potes, quem nubilus horruit Auster,
Cum Zephyro Boreas, croceus quem pauit Eous.
Sed tua clara magis decorat, quam propria virtus,
Et plus laudis habet, talem post multa nepotem
Sæcula productum, quem non certamine tantum
Luctifico, aut duri nymboso grandine Martis,
Sed pietate etiam, sed relligione verenda
Mundiuaga immensum cantaret fama per orbem.
Nobilior quanto est siquidem mens corpore, sensu
Intellectus, habet tanto plus Marte, sacrata
Relligio, domitum vasto nam robore mundum
Hæc regit et pulsa gentes feritate gubernat,
Vim prohibet, mollitque animos, et damnat iniquas
Iniustasque neces, decorat pietate, probatam
Vitam hominum, quos post cœlestibus inserit astris.
O magna virtute virum, cui nulla tulerunt
Consilio, vel marte parem, nec postera nobis
sæcla ferent, quali nunc te celebrabo cothurno?
Quæ satis apta tuis reddam præconia gastis?
Quid dicam? in tanto quæ prima exordia sumam
Virtutum pelago? Dubiam fert copia mentem,
Hinc animi virtus, hinc sa mihi corporis offert,
Hinc genus antiquum, laus hinc communis auorum,
Et decus: at proprijs quæsita laboribus inde
Gloria, stelliferis æquataque fama columnis.
Nec minus ingenium confundit in ordine nostrum,
Quam primo e varijs momorem virtutibus, atque
Sedulus auratæ dubitat rimator arenæ,
Cum propere occiduos penetrauit ad vsque Britannos,
Quem prius e multis legat, igneus ardet Iaspis,
Splendet Onix, croceo radiatque Topazius ore,
Nunc huc, nunc illuc per eas sua lumina voluit
Feruet auaritie, nihil atque relinquere gestit.
Nam quid principio referam? viresne duello

Aptas commemorem? quo spicula turbine diros,
Pro sacris pugnando focis, iaculeris in hostes,
Quam clemens, iustus, sapiens, quam prouidus, apto
Vtque loco armatas acies disponere nosti?
An potius recolam maiorum exepla tuorum?
Quæ si cuncta meis complecti versibus optem,
Posthabuisse nihilque velim, longissima quanuis
Vix caperent nostros centena volumina versus.
Nec mihi nunc tantum præsens aspirat Apollo,
Hoc ego sic facerem, propriæ si laudis egenus
Effes, nec tantum resideret pectore numen:
Si tu maiorum duntaxat nomine nixus,
Mollia tranquillo duxiffes otia somno.
Nunc autem cum sis non vna laude celebris,
Sed varijs, cædantque tuis maioribus actis
Omnia facta patrum, fatis est si littora faluus
Attingam, integris superans vasta æquora tonsis.
Singula dum reputo, dum singula mente reuoluo,
Siue diem, quo te vitales mater in auras
Edidit, ætherea felix et vesceris aura,
Seu mensem, sydusque tuis natalibus aptum:
Digne sum dubius tibi quem conferre valerem,
Namque velut Phœbus quando alto e gergite sacros
Tollit aquos, vastum et properatis passibus orbem
Ingreditur, fugiunt, omnem perduntque nitorem
Sydera: mortales claro sic nomine cunctos
Obscuras, nullumque finis lucere per orbem.
Quis genitore tuo placida vel pace, vel armis
Clarior effulfit, tamen abs te vincitur vno.
Et quantum pulchra vicit virtute priores,
Tantum abs te vinci patitur, victricia nato
Signa dat, et vinci laudem putat esse suorum.
Hector sic Priamum, sic magna laude Philippum
Fertur Alexander superâsse, Philippus Amyntum.
Neleum Nestor, Lybicus patrem Agenora Cadmus.
Ægeum multis gradibus Thræzenius Heros.
Quid Stephanum Heroa illum sacro Marte potentem
Commemorem? Cuius fortem tremuere nefandi
Bello animum Turcæ, conferre nec ensibus enses
Auss(?), puluerulenta fugæ sua terga dederunt.
Attamen ipsius tua virtus nomen obumbrat.
Non minus, ac quando reparato Cynthia cornu
Plena nitet, superans vicinas lumine stellas.
Is grandæuus enim, et florentis tempora vitæ
Prætergressus erat, cum sæui tristia Martis

Castra sequi didicit, crispare hastilia, ferro
Decertare graui, liuentis spargere plumbi
Atque globos, socium tutissima castra tueri:
Tu vix in dias ope numinis editus auras,
Atque tener, teneris striczos vagitibus enses
Implêsti, in patrijs repsisti paruulus armis
Militis exceptus manibus, puer ipse tenellus
De tenero iam tunc spirabas pectore Martem,
Iam tunc certa dabas Mauortis signa futuri.
Scilicet ille in te processu temporis vno
Ostensurus erat, quos ipse ciere tumultus
Poffet, et in cunctis miscere incendia belli
Climatibus terræ quo iure domare rebelles.
Namque vbi dante DEO venit maturior etas,
In te tanta nitet subito prudentia, tanta
Vis animi, Martisque feri succensa cupida:
Vt te Augustali nemo de sanguine cretum
Ambigat, aut rutilo, frustra retinentibus astris,
Demississe DEVM cœlo, quo lapsa resurgat
Res patriæ moderante, malis sit terror, et æquis
Defensor, vacuus fidei fit ab hostibus orbis.
Mos tibi semper erat iuueni vitare nociuam
Luxuriem, prædulce malum, quæ dedita semper
Corporis arbitrijs hebetat caligine sansus,
Et mage Circæis artus effæinat herbis.
Ocia temnebas, alacri sed pectore ferrum,
Aut clypeum, aut hastam, aut maculosi tegmina Pardi
In manibus, frænumque tuis tractare solebas.
Nunc cursu certare leui, nunc currere campo,
Nunc in equo, vani aut simulachrum fingere belli.
Infestisque acies fictas committere signis.
Iam vero quæ bella gerat, quibus æstuet armis
Rex Stphanus, sentit Moschus, sensere potenti
Mœnia strata manu, dirisque mucronibus hausti
Agricolæ, tellus Septemque subacta trionis.
Adsit Alexander, superas reuocetur ad auras
Pompeius, rerum dominus, gentisque togatæ
Gloria, conspicuis rediuiuus cæsar in armis
Iulius adueniat, trabea succinctus et auro
Victores ostentet equos, Capitolia curru
Alta triumphali refidens ascendat, honoris
in titulum victæ procedant ordine gentes:
Hi vincentne tuos, princeps Auguste, triumphos?
Hisne dabis Palmam? maiores tene fuisse
Persuadebo mihi? Citius peruersa negabit

Congenitas natura vices, Elementa vigorem
Deperdent proprium, tellus super aëra tendet,
Pondere depressus Vulcanus et ima tenebit.
Tempore nam tellus ex quo mortalibus ægris
Est incepta coli, nanquam perfecta bonorum
Sors vni concessa fuit: quem forma venustat,
dedecorant mores, animi qui viribus, atque
ingenio pollet, iuncturæ corporis aptæ
Destituunt, Mauorte ferox hic dicitur, atqui
Deformat pacem vitijs, hic publica clarus,
Obscurus priuata gerit. Quam fortibus ausis
Rex peperit Macedo laudem, præsumtio mentis
Elatæ, furor iniustus sociosque necandi
Nabibus inuoluit cæsis: sic Cæsaris illa
Vis prædura fuit, patriæ dum iura refigens
Occupat imperium, Cneo certamine fuso:
In te at concurrunt simul omnia, singula quamuis
Nobilitare queant multos: hunc robur in armis,
Hunc pietas, hunc formadecens ad sídera tollat,
In te mixta fluunt, et quæ partita celebres
Efficiunt, collecta tenes. Viresne reuoluam
Ingenij nunc ipse tui, vel martia facta?
In quibus ambobus cœli conuexa tenere
Te video. Quamuis nin sint abscura, nec ullo
Indigeant praecone, tamen mihi pauca referre
Sit licitum, mediosque ratim protrudere in aestus.
Nec tamen illa canam, quae iam maturus habeas
Pralia. Non audt fragilis committere tanto
Se mea cymba mari, laudum assurgentibus undis
Obruerer. Sed quae iuvenis miscere solebas,
Exequar, et rerum breviter fastigia tangam.
    Vix primaevus eras, nec adhuc languine molles
Vernabant vultus: Iano regnante secundo
Mitteris in bellum, varias ut ab hostibus arces
Vindicet obsessas fortis tua dextera, robur
Et validum. Facis impigre, diffunditur omne
Per latus ecce soli, sociorumque oppid complet
Fama velox, rebus magnum solamen in arctis:
Adventare ducem Stephanum cum milite vasto.
Tunc tuus adventus non unum corpus ab umbris
Inferni, verum multos sub clade iacentes
Communi populos, e facibus amplaque traxit
Oppida Tartareis, foedos pepulitque timores.
Pulveris obsuram nubem speculantur ab altis
Turribus obsessi, socios apportet, an hostes

Ille globus, dubitant, suspensa silentia cunctos
Libravere diu, donec sub turbine diro
Pulveris emicuit Stephanus, bene notaque fulsit
Forma viri, gavisa cito per moenia clamor
Tollitur, ipse venit, venit ipse, repellite tristes
Corde metus. Subito portas secura per omnes
Turba, salutandis effunditur obvia turmis.
Mellitis firmas socios sermonibus, hosti
Incutis inde metum, qui vertice proximus astris
Sperabat tota iam se regione potitum,
Nil superesse ratus. Postquam tot conspicit alas
Sed peditum, lento fulgentesque aere cateruas,
Obstupit secum, gelidusque per ima cucurrit
Ossa tremor, miseros quatit aeger anhelitus artus,
Iam timet alterius Mavortia iura secutum
Invasisse solum, subeunt iam taedia caepti
Audacis: tamen ore metum cordisque pauorem
Spem vultu simulando premit. Tu fervidus instas,
Et socios capere arma iubes, fremit arma iuventus,
Ductoresque tui. Subito primordia pugnae
Dat turba terribili sonitu, super aethera clamor
Tollitur, excelsae reboant clangoribus alpes,
Et colles circum millenia voce resultant.
Primus inis pugnam, sternisque immania primus
Corpora, succensus fortis quoque pectora miles
Exemplo cupit ire tuo, quo tristis Erynnis,
Seu pia fata vocant. Strictis mucronibus ipse
Obvia quaeque secas, et tristes mittis in umbras.
Non secus, atque leo rabie compulsus edendi
Praecipiti saltu petit alta cacumina sylvae,
Omnes inque feras spumanti percitus ira
Fertur, currentum cervorum armenta supremo
Dans laetho, miserae nec novit parcere praedae.
Mox inimica tuis miscentur castra, parique
Iampridem ancipitis Mavortis robore certant.
Iam paremaeque, globique volant, hastaeque trabales,
Iam galeas, clypeos, pellemque Lybistidis ursae
Transfigunt, aliae pendent umbone sagittae.
Vulneribus pars neutra vacat, rubet ipsa cruore
Terra procul, veluti torrens, exanguia voluit
Corpora, concreto replentur sanguine valles.
Hostis ubique cadit, pauci cecidere tuorum,
Vulgaresque, quod ut cernit, fugitiva repente
Terga dat insolito cursu, cum milite laeto
Insequeris, pauidum frameis victricibus hostem

Atque tuus caedit cuneus. Per flumina, montes,
Auspiciis currit paribus, sitiensque cruorem
Haurire invisum miles, per plena metallo
Plaustra, per auratas vestes it, caedis auratus
Abiectas conculcat opes, pretiosior illi
Auro sanguis erat, donec Sol invidus almam
Eripuit lucem, ac tenebris obduxit opacis.
Altera sed caelo lux postquam illuxit ab alto,
Inprimis tumulos decisis undique ramis
Constituis, solitoque tuos de more sepulchris
Accumulas socios, celebrat sine nomine vulgus
Exequias. Motis hinc ad certamina castris
Plura venire iuvat, patriisque ex arcibus hostes
Exturbare malos, famamque augere recentem.
Quid multis? Facilem sors fortunata laborem
Effecit, casu quoniam, ceu fulmine tacti,
Hesterno, aufugiunt hostes, opulentaque linquunt
Castra tibi, versus patriam, regemque sinistro
Corripuere viam fato, si salva referrent
Corpora, nec turpi foedassent vulnere vultus,
Sat quaestus fecisse rati. Regione recepta
In patriam remeas iterum, felicibus hostis
Ditatus spoliis, et opimae munere predae.
Eloquar, an sileam, quanta hinc accessio facta
Laudibus est titulisque tuis? Quos fecit honores
Nobilitas hinc inde tibi? Quocunque venires
Caedantes spatiis, assurgentesque videbas.
Principiis obsequium taciti suffragia vulgi
Iam tibi detulerant, proceres iam fascibus omnes
Summissis, Aquilasque tibi, lituosque ferebant.
Ioannem interea, fatali stamine rupto,
Rex Phlegethontaeus miscerum revocavit ad umbras,
Pallentes umbras Erebi, noctemque profundam.
En votum communae statim tibi publica regni
Sceptra dat, emeritosque diu largitur honores.
Tantum stemma valet clarum, spectataque virtus.
In summa positus tu Maiestate, reservas
Virtutes, quibus es primis imbutus aba annis.
Non tibi sinceram tumefacta superbia mentem
Mutavit, sed cum mitem natura crearit,
Temperiem servare studes, cum feria poscunt,
Affari licitum est, nec quos promoveris, alto
Turgidus alloqueris fastu, non commoda flatus
Attollunt nimios, in te ipsa superbia longe
Exulat, in rebus vitium solenne secundis.

Aequas Iustitiae leges cum divite pauper
Te semper tribuente tulit, punire nocentes
(Quanquam serus ad hoc) noras, et praemia iustis
Munifica deferre manu. Non dives egenum
Divexat, quod iam longis firmaverat annis
Usus apud reges alios. Non obruta virtus
Paupertate latet, modo sit quis dotibus almis
Praeditus, et patriae possit prodesse, libenter
Evehis, et dignos illi largiris honores.
Caeperunt hinc colla Deae despecta levare
Aonides, tenerae et nimia formidine mentis
Deposita, cytharis respiravere resumptis.
Expulsae rediere artes, rediere supremi
Cultus honosque Dei verus, fundamina quae sunt
Virtutum, siquidem coelesti manat ab aula
Omne bonum, terris habitatque volente tonante.
O Iubar Heroum, picti sub culmine coeli
Nemo tibi (repetam quamvis ab orogine mundi
Annales veterum) par in virtutibus ullis
Extitit, aut tantum generi splendoris avito
Attulit. Es dignus vario diademate cingi.
Te pietas, te prisca fides, te robur in armis
Herculeum siquidem praeponunt iure monarchis
Omnibus, immensum qui regnavere per orbem.
Quid mirum est igitur, si te maioribus auxit
Donorum titulis, maiori in sede locarit
Imperiique Deus, famam diffuderis omnes
Per terrasque tuam, si clari nominis ortum
Audiat ignitis etiam plaga subdita signis?
Nam quamvis semper fueris clarissimus omni
Corporis atque animi dono, tamen addidit illi
Proxima quaeque dies aliquid, vel parta novando,
Vel nova donando, donec super aethera ferri
Inciperes, summa et cum Maiestate, polaris
Axis utrumque globum, ceu vasa capacia quaedam,
Implere, atque illic mansuram figere sedem.
Hinc etiam Bellona potens, aeternaque famae
Gloria, ne frustra summa in statione locaret,
Ecce repente virum, qui plane aresceret acri
Invidia, stimulis bene docta furentibus ultro
Excitat, is rabie plenus tabescere primum
Incaepit livore tui, iustumque negare
Incaepit livore tui, iustumque negare
Obsequium praesumit, opes (laethale venenum,
Ni possint ratione regi), super omnia mentem

Attolunt misero, furiis et pectora complent.
Te ratio, non ira movet, iustumque dolorem
Sanandum celeri sapiens certamine ducis.
Vix potuere tuis cingi sed moenia castris
Illius, en mens plena dolis excedere regno,
Molirique fugam suadet, fugit ocyor Euro,
Ungatiamque petens, collectis viribus in te
Irruit, et subito furibundo cuncta tumultu
Permiscens, unum te te in certamina poscit,
Ut tibi sublato framea fortasse minaci
Invitis etiam superis succedere possit.
Sed miseri spes vana viri delusit inane
Consilium, tibi nam Deus aethere Christus ab alto
Auxiliator, erat quem tunc tamen ille negabat.
Hoc igitur fultus (solet ille venire vocatus)
Protectore, tuum felicibus opprimis hostem
Auspiciis, ditas Plutonia regna rebelli
Sanguine, praeclarumque refers ex hoste tropaeum.
Ast hic magna meam tenet admiratio mentem,
Et quoties memini, toties stupor opprimit altus
Omnia membra mihi, fueris quam mitis, et omni
Asperitate carens in eos, qui teque tuosque
(Si Bellona foret Nemesis tibi) luminis aura
Privassent socios, qui iam sua vota rebelli
Firmabant fremitu. Tenuit miseratio charae
Te patriae, facilem iustaque retraxit ab ira.
Illa dies siquidem, quae belli terminus huius
Extitit, Herculeam belli quoque sustulit iram.
Scilicet est sanctus, superis et proximus ille,
Quem ratio, non ira regit, qui sensibus istis
Imperat, et motus scit refraenare nocivuos.
Ex hoc tanta tuis accessit gloria factis,
Ut quicunque tibi mortali e semine natos
Praeferret, quamvis animi virtutibus amplis
Excultos, procul a meta lirare videri
Posset, et insano dementes vincere cunctos
Iudicio. Nam quae regio, pietate, tuisque
Laudibus. Herculeis non plena est atque columnis?
Quis neget ingenti te vincere lumine Solem,
Luciferumque tuo? Quis te mortalibus ullis
Conferat, et merito possit non stultus haberi?
O Lux Ungariae medio dignissima coelo,
O Decus eximium, Sol mundi, stella tuorum,
Nominis assertor patrii, famaeque perennis.
Pannonium siquidem depressum nomen, ab umbris

Sic rediit virtute tua, tenebrasque fugavit
Cymmerias, tanto sic teque superbit alumno:
Ut plane extremi celsissima culmina coeli
Pulset, et in toto cunctis sit amabile mundo.
Iam varii sub te gaudent, cupiuntque vocari
Pannonii: quoscunque tenet Cynosura, carinis
Sidoniis in festa, novi sibi nominis istud
Exoptant: Gens his toti substrata Trioni
Votum addit commune suum, precibusque benignis
Supplicat, Augustisque ferens tibi regia sceptra
Imperii, fasces Aquilas, diademaque sacrum,
Te regem exoptat, dominumque agnoscere gestit
Te proprium, sub te sacrata emergere iura
Namque putat, longo quae iam vitiata fuerunt
Tempore, securam sub teque videre quierem
Cogitat, assiduo Moschi lacerata furore.
O regnum felix, o terque, quaterque beatum,
Quod tali moderante viro, ceu gramen in agro
Germinat, et sensim productis floribus alte
Erigitur, nullisque potest marcescere flammis.
Vera cano. Nec enim quisquam sub cardine coeli
Dissentire queat, nisi sit rationis egenus:
Te tantis cumulasse bonis, tantoque rigentem
Munere Sarmatiam, ut quae iam vastata iacebat
Funesto Mavorte, modo iuvenescere plane
Incipiat, foedisque procul mucrone fugatis
Hostibus, impresso glebas iam sulcet aratro
Rusticus, ex tristi falces faciatque securi.
Iam ligo, iam vomis, iam sarcula, rastra, bidentes
Exercent usus proprios, iam laeta per agros
Culta virent, fessisque animum messoribus addunt.
Sub tot principibus quaecunque amisserat olim,
Te reddente tenet, campos secura per omnes
Iam possunt terrae cultorum armenta vagari.
Sic etenim infracto vaesanum robore Moschum
Fregisti, ut nulla tutus consistere terra
Audeat, aut pugnam velit acceptare virilem:
Sed tremebunda petat, multisque referta periclis
Aequora, iam vitae pigeat iam foedera tecum
Pangere posse velit, quae perfidus antea fregit
Saepius insulsis ludens tua numina factis.
Mosche quid insanis? Quae tanta superbia mentem
Exagitat? Quid sic dementi percitus Oestro
Baccharis? Regemque cupis, dominumque vocari?
En tibi perfidiae pretium, qui, foedere rupto,

Irritare Deos ausus, fatalibus armis
Iam peteris. Quocunque licet, fuge, perfide nunquam
Effugies fatum, quo mox adigente peribis
Deposita feritate nisi, agrestique furore,
Mitescas, Patiare, modo bene vivere possis,
Omnia, nil cures, an honeste, nam cadet ille
Tecum stirpis honos, quo sydera celsa petebas.
Macte animo miles, coelo demisse sereno,
Percipe iam fructus virtutum, veraque carpe
Munera, fortunae iuvat evasisse tot arcus
Instabilis, rigidos nec frustra hausisse labores.
Cum iuveni nec adhuc tenera lanugine tecto
In pretio tibi tempus erat, cum figere tygres,
Cominus aut Saevos ferro penatrare leones,
Nil breve moliri, aut parvum, sed grandia semper
Caepta sequi, tolerare diu, multumque solebas:
Iam tunc spondebat virtus tibi praemia, multis
Exoptata quidem, sed non concessa quibusuis
Sit nisi virtutum primis quis cultor ab annis,
Aetas quae flecti patitur, vitiosaque mutat
In melius: nunquam marurus tempore magnis
Aptus erit caeptis. Retrahit consueta voluptas
Namque cito: ruere in peius naturaque nostra est
Pronior, illa diu firmis radicibus haerent,
Quaecunque in teneris nascentes hausimus annis.
Ipede felici, transcendas aethera fama,
Ingressam decurre viam, tibi nulla nocere
Vis inimica potest, aderit Deus, et tua semper
Caepta reget, contunde hostem, contunde furentem,
Insanumque ducem, resonent ululatibus urbes,
Mulciber igne, fremens Mavors mucrone rebelles
Diripiat, tormenta globos ad moenia grandes
Proiiciant, fremitu insano permisceat omnem
Vis animosa ducum Scythiam. Nil crede petenti
Inducias, prono donet tibi vertice supplex
Obviet, et regem Stephanum submissus adoret.
Si posita levitate tamen, servire paratus
Esse volet, veniamque petet, sociusque vocari
Desinet, impositumque tibi persolvere promptus
Vectigal fuerit, deponas ocyus iram,
Da veniam. Precibus nunquam implacabilis obstes.
Viribus unitis, alios certamen in hostes
Nam melius transferre potes. Saracena ne regis
Colluvies immunis erit mucronibus? Illa
Ulteriusne minas nobis iactabit inanes?

Servitione premet? Spoliis et onusta cruentis
In sacra blasphaemas iactabit Numina voces?
Ungariae tristes modo respice, quaeso querelas,
Quae tibi sublatis super aethera, supplicet ulnis,
Ne patiare premi miseram tot ab hostibus unam,
Matura auxilium, depellito finibus hostes
Ungaricis, moveat te commiseratio charae
Telluris, moveat sacrae pietatis imago.
Cernis, ut insultent aris, et sacra prophanent
Templa Dei, laxisque ruant feritatis habenis.
Comlpexas viden' ut gestans in vertice palmas
Clamet, et horrendis ululatibus infermat, a te
Auxiliumque petat, quando sit nullus in orbe,
Qui plagis medicare suis, qui damna levare
Te queat excepto. Miseros num lumine sicco
Agrocolas caedi spectas mucrone furentum,
Prorsus ut effuso rubrescat sangune pingue
Soepe solum? Nudis abescant ossibus arva?
Flumina sanguineos volvant et ad aequora fluctus?
Cernis, ut innuptas brutorum more puellas
Prostituant, captas ad tristia vincula matres
Exagitent, iuvenes, teneros puerosque, senesque
Hauriat invisus mucro, faedentur iniquis
Aut manibus, nunquam visuris collaque stringant
Funibus, et totas vacuent cultoribus aedes?
Rex igitur te magne petit, tibi supplicat, istis
Evacuanda malis, et priscae patria formae
Restituenda suae. Quid enim nisi mollia forsan
Ocia lentus ages, composta pace, feroci
Cum Moscho? Exurge, et tristes dolor armet in hostes,
Opressae dubiam misere cito redde salutem
Ungariae, priscum templis rescribito numen.
Nunc rigidis frameae frameis, atque ensibus enses
Increpitent, strepitus tormenta fragore fruentes
Eructent, rapidum fremat horrida quadrapedantum
Pulvere mixta acies, sint sanguinolenta per artus
Vulnera, crudeli mucrone inflicta tuorum,
Terra cruore natet, stemitus ad celsa ferantur
Sydera, luctificis resonet mugitibus aether.
Nec prius absistas ceptis (tibi porriget aequas
Nam fortuna manus) quam bello pressus, et armis
Turca ferox, repetat casu celebrata Leandri
Aequora, vel mediis iaceat submersus in undis,
Sic erit, ut quoniam tanto terrena labori
Praemia, si cumulum redigantur cuncta sub unum.

Aequari non posse sciat, caelestia pendat
Pro meritis Deus ille tuis, qui cuncta refundit.
Interea famulum. Rex Augustissime, sacris
Me genibus commendo tuis, ad cuncta paratum
Iussa, vel ardentes iubeas intrare caminos.
Accipe devotum syncero corde ministrum.

EPIGRAMMA

Benedicti Beyczy, ad generosum ac egregium dominum Michaelem Chyerini, condiscipulum suum charissimum

Fertur ut Alcides, arcus celeresque sagittas,
In cunis etiam semper amasse suis:
Utque rudi primos tentavit robore gressus,
Voluabatque animo nil nisi grande suo:
Molli vernabant, nec dum lanugine vultus,
Nec texit teneras hispita barba geras:
Cum deserta vagus densae penetalia sylvae
Iamque per anfractus devia lustra petit.
Lusit in aethereas, primo stridente volucres
Telo: virtutis praevia signa ferens.
Mox Nemeae rigidum sternit virtute leonem,
Atque feris ipsis horrida bella gerit,
Nec tantum his spatiis virtus praeclara quievit,
Indomitum ast magno robore sternit aprum,
Ignivomos Tauri flatusque in pectore claudit,
Et mundi victor monstraque tetra domat:
Sic Michael, magnum generosa propago parentum
Indolis excelsae publica signa dabas:
A teneris etenim generoso in pectore motus
Annis heros voluis et ipse tuis:
Nec levium miraris inania nomina rerum,
Sed geminas animi nobilitate genus.
Atque memor magni generis, proavique vetusti,
Es digno soboles digna parente tuo,
Antiquas laudes in te vidisse licebit
Patris, sublimi mente decusque tenes.
Aoniis totus Chyerini immergeris undis,
Ut patriae possis utilis esse tuae
Estque tuae dulcis facundia splendida linguae,
Fontibus ut Sophiae pectoris ima rigas:
Causas rimaris rerum, mundique meatus
Atque globum Phoebi, et sydera clara poli.
Sedulus, et veterum voluis monimenta virorum,
Palladis, et magna te ditione beas.

Candens Palladium hinc cingit prudentia pectus:
Nil virtuie tua celsius ipse puto.
Nec iam privatu grandis tua Musa paloestris
Gaudet, vel gyro clauditur ipsa brevi.
Sed velut exundans torrens, se effundit in omnes
Partes, dum campis altius ire cupit:
Sic tua vis animi, doctaeque industria linguae,
Non exercitii disticha pauca canit.
Magnanimi sed iam ulterius subnecta cothurno
Regis ad astra levat fortia facta sui.
Qui factu variis, vere et victoricibus ausis,
Et fama complet Solis utramque domum.
Maximus ille quidem princeps, et nescius armis
Vinci, terrifico Marte togaque potens.
Atque vir immenso maior virtutibus orbe,
Et decus armorum, militiaeque parens.
Hostes adversos ipso vel nomine terret:
Auspiciis felix terra Polona suis.
Ad tantum per quem conscendit culmen honoris,
Amplificans regnum Marte favente suum.
Soepius et docuit quid forti pectore posset,
Dum fugat et victi signa cruenta Bekes.
Contudit horrificum, quo pridem robore Moschum
Hostis et infesti mersit in ima caput,
Omnes si vellem liius memorare triumphos,
Maius opus grandi scresceret Iliade.
O Utinam moveant illum crudelia fata
Pannoniae, patriae cura salusque suae.
Cuius in obsequio puerique, senesque parentes,
Auxilium implorant, numen ez usque suum
Quos procul a nostris abductos finibus atrox.
Hinc instar pecudum fustibus hostes agit.
At te bellipotens, nunc Augustissime princeps,
Per superos, et per numina sancta precor:
Adfer opem patriae: miserae succurre labanti,
Hungariae, forti pectore bella movet.
Et Mahometigenas Scythicos, Geticosque tyrannos.
Comprime, ne simus praeda cruenta feris.
Et procul Hungaricis expellito finibus hostem;
Hac re nulla tibi gloria maior erit.
Cedet Pelides, Hector quoque, cedet Ulisses,
Cedet Corvini nobile stemma ducis.
Magnus Alexander, summi virtute Monarchae:
Et Deus omnopotens praemia digna dabit.

A Cyrus-históriában elbeszéltekhez tárgyi jegyzetek készítését nem tekintettem itt feladatomnak. Az érdeklődők megtalálhatják ezeket a magyarázatokat bármely népszerű Hérodotosz-kiadásban. Különösen ajánlható HÉRODOTOSZ, *A görög–perzsa háború*, ford. MURAKÖZI Gyula, jegyz. GYŐRY Hedvig, HEGYI Dolores, Bp., 2000. A jobb követhetőség érdekében szükség esetén Cserényi helyenként romlott latinos névalakjainak megadom a magyar átírás szabályainak megfelelő görögös alakját.

9 második Monarchiáról – A bibliai négy világbirodalom elméletének alapja a Dániel könyve 2,31–45, Nebukadnezár király álmának megfejtése. Az első világbirodalom az asszír–babilóniai, a második a méd–perzsa, a harmadik Nagy Sándoré. A negyedik birodalom azonosítása kétséges, különböző eszkathologikus spekulációk tárgya.
12 Cyrus-, Cambisesről és Dariusról – Kürosz, Kambüzész, Dareiosz: perzsa királyok
13 Xersesről – Xerxész, perzsa király
14 Artaxersesről – Artaxerxész, perzsa király
21 Astiages – Asztüagész, méd király
37 Cambises – Kambüzész, perzsa király
38 iò nemzet – előkelő származású
47 fel ne tartatnà – fel ne nevelné
74 hozot hát halua – ti. gyermeket világra
108 illyéc – illjék
116 általanfogua – bizonyosan (SzMA: általán fogva = certo, certius, profecto)
176 hóldakelue – holdá kélve: másnap hajnalra
219 halaz – halász(?)
225 Cyre – vocativus
241 meg szerzettem – megegyeztem
252 hertzetekre – hercegetekre (elisio)
260 laknia – lakomára
265 Nagy köz – nagy különbség
298 Ecbatanaba – Egbatana, a méd főváros
321 Craesust meg fogà – Itt Cserényi elhagyja Croesus történetét, talán azért, mert még közkézen forgott a szintén Hérodotosz nyomán készített *Croesvsrol Lydiaiaknak kirallyarol valo Historia* (lásd kötetünkben 7. sz.).
346 Maga – noha
355 Negyed fél száz – 350 (valójában 360; vö. Hérodotosz I, 190.)
374 Nitocris – Nitókrisz, egyiptomi királynő
420 Dolgot hazayába… – vagyis nem helyes idegenből házastársat hozatni
467 egyszer smind – egyszerre, együtt
555 dondar hadat – a derékhadat, főseregét
576 satzot – sarcot, adót
649 Sainba – Saisba; Hérodotosz III, 16: „e Memphii urbem *Sain* abiit" – a latin locativusi alakból Cserényi rosszul következtette ki a tövet.
660 Nap Papyára – Hérodotosz III, 17: „adversus Ammonios", az ammóniószok a libüai Szíva oázis lakói; nevüket Ammón-kultuszukról vették, Cserényi itt tehát etimologizál.
661 Arabiaban az szereczéneket – Valójában az aitiópiaiakról van szó; még Dugonics is szerecseneknek hívja majd az etiópokat.
669 viszi ereyét – vízi erejét („nauticas copias")

693 tis – ti is (ecthlipsis)
746 Oasis (sajtóhibával „Dasis") – Oaszisz, város Thébai mellett
758 homlokán egy kis hóldossa – Az eredetiben: „in fronte habens candorem figurae quadratae."
820 birya vala – uralkodik rajta
880 Patizites – Patizeithész, perzsa mágus
914 érhessem – helyesen: „érthessem"(?)
947 Ecbatana – Egbatana, a méd főváros és egy szüriai városka neve
970 Smerdet – Lehetséges a „Smerdiszt" javítás is (lat. „Smerdis").
982 Phedima – Phaidümé
994 Gobrias – Gobrüász
995 Intafernes – Intaphrenész
998 Hidarnes – Hüdarnész
1009 egyszersmind – egyszerre
1021 el vette – elvetette
1024 inába vala – nyomában volt
1026 falka ideig – egy darabig
1041 Az öte peniglen – Hérodotosznál itt három szónoklat hangzik el a demokrácia, az oligarchia és az egyeduralom érdekében; Cserényi itt erősen rövidít.
1048 meg vettéc – megveték
1057 Közönséggel – közös akarattal
1060 Hanem – hacsak nem
1070 Ebares – Oibarész
1085 katzolát – kancát
1123 fék emlöre – kantárszárra (emlő = zabla)
1139 be takart – betakarított
1145 rutóllyác – rútolják, csúfolják
1152 Vemhét hogy lattyátoc lenni eoszuérnec – ti. az öszvér nem fogamzóképes
1157 Zopyrusnac – Zópürosz
1207 aláualoit – a hitványát
1233 martzonga – marcangolt
1289 Már király Susából... – Kimarad Szküthia terjedelmes leírása (Hérodotosz IV, 7–82); úgy tűnik fel, Cserényi nem mutatott különösebb érdeklődést a magyar történeti hagyományban a magyarok őseiként számon tartott szkíták iránt.
1301 Ebazus – Oiobazos (Oebazus)
1309 Traciába – Thrákia, tartomány Észak-Görögországban
1310 Dunára – Duna, görögül Iszter
1311 Ionia és Iolia – Iónia (Kis-Ázsia nyugati tengerpartja) és Aiolia (Kis-Ázsia aiolok lakta északi tengerpartja és szigetei); itt névátvitellel (antonomasia) a hajóhidat építő ión és aiol görögökről van szó.
1315 meg késnénec – várakoznának
1340 Nincz oly házunc... – a szkíták nomád életmódjára utal
1363 Tanais – a Don folyó görög neve
1374 Hoarusra – Oarosz, szküthiai folyó (talán az Oka?); itt egyébként Cserényi félreérti forrását, Hérodotosznál a perzsa sereg erődöket épít a folyó mentén (Hérodotosz IV, 124).
1375 puszta szélben – a pusztaság szélén

1389 ha bizod magad – ha bízol a saját erődben
1393 Indatyrsus – Indathürszosz
1415 meg az – Megaszik, azaz kiszárad. A sor romlott, helyesen talán: „Higgyed, megasz addég néked az agyad." (Az eredetiben csak arról van szó, hogy sírva fog megfizetni Dareiosz kevélységéért.)
1428 iedzését – jelentését
1432 ereyét – értelmét, jelentését
1437 a hat wr eggyike – a mágusokat legyőző hat összeesküvő egyike
1446 en tanáczi – én azt tanácsolom(?); én tanács(osa)im(?); vö. „én a tanács" = az a tanácsom
1497 firtattyác – győzködik
1510 hatuánt ö kötöt – ti. csomót
1520 Histiaeust – Hisztiaiosz, Milétosz türannosza, a hajóhidat őrző iónok parancsnoka
1529 Megabizussal – Megabazosz
1532 nyugossa – nyugossza, pihentesse
1539 kéröt kérne – valamilyen királyi kegyért folyamodhat
1541 Mirconus – Mürkinosz
1550 tenger elué – tengerelve; a tengeren túli tartományok
1568 Tanáczà – tanáccsá (= tanácsossá)
1575 Artafernest – Artaphrenész, Dareiosz féltestvére
1586 leuelet irà – Egy rabszolga leborotvált fejbőrére írta a levelet, majd újranövesztette a haját (Hérodotosz V, 35) – Cserényi elhagyja ezt a színes epizódot.
1594 lazaztà – lázasztá, lázította
1604 véletlen – váratlanul
1622 hogy te szeled – vagyis: ha te támasztottad ezt a szelet
1652 hir letig fel akasztatà – Mielőtt híre kelt volna; az eseményeknek Cserényi itt csak vázlatos összefoglalását adja – Hisztiaioszt egyébként karóba húzták (itt VI, 30).
1661 Artafernest, Datist – Artaphrenész (a szardiszi kormányzó fia) és Datisz; Cserényi félreérti a szöveget: csak az ifjabb Artaphrenészt küldték Eretria ellen, az atyját nem.
1664 Eretriát – Eretria, város Euboia szigetén
1679 futossa – fútassa, fuvassa
1711 praesessi – elöljárói, előkelői
1723 tauasz felt – tavasz közepén
1729 Eleontes – Elaiusz (lat. Eleus); rosszul visszakövetkeztetett nominativus: „ad Eleuntem ... classis habebat" (Hérodotosz VII, 22).
1731 Aton – Atosz; „propter Aton" (Hérodotosz VII, 22.)
1744 názádossággal – naszádossággal, vagyis az utánpótlás tengeri szállításával (Hérodotosz VII, 25.)
1746 Critalliaba – Kritalla
1750 Hális – Halüsz folyó
1751 Celenas – Kelainai
1752 Pithius – Püthiosz
1758 kit ezer tonnát – kétezer ezüsttalentumot (Hérodotosz VII, 28.)
1760 ingyen sem kordúlna – meg sem kottyanna
1764 Colossis – Kolosszai
1765 Cidrába – Küdrara
1773 Abydusuál – Abüdosz, város a Hellészpontosz ázsiai partján

1782 heu vasakat – izzó bélyegzővasakat, amivel a rabszolgákat jelölték meg

1803 Feyér lenböl – Alfafűből; valójában két rész alfafűből és négy rész büblosznádból fonták a köteleket. (Az eredetiben: „bis albo lino quateno byblo.")

1804 Egy milion singhi – A kötél singje (kb. 0,62 m) egymillióba került. Félreértés, Hérodotosz itt azt mondja, hogy az alfafű kötél egy öle egy talentum súlyú volt (VII, 36).

1809 Dob trombita szóhoz... – Xerxész seregének felvonulása jelentősen eltér Hérodotosz leírásától (VII, 40). Cserényi itt vagy a fantáziájára hagyatkozott, vagy valamilyen más forrást is felhasznált.

1821 osztánon – aztán

1824 Bagassaces – A királyi lovak lovászának megnevezését antik forrásokban nem találtam. Hérodotosznál a VII, 75. caputban szerepel egy Bagassaces (Basszakész) nevű perzsa vezér.

1826 Nisa – Nészaion, síkság Médiában

1830 Ariomardusnac – A perzsa sereg leírásakor két Ariomardosz is szerepel (Hérodotosz VII, 67. és 78.), de egyik sem volt lovászmester.

1831 Bonczókyoc – boncsok = ló nyakába való dísz, átlyukasztott színes üveggyöngy

1841 öreg – nagy

1859 Patyramphis – Patiramphész (Hérodotosz VII, 40.)

1874 Töuel à kopiát fel tarttyác – vagyis: a hegyével lefelé fordítják

1895 Pallásnac áldozot – a villámokat küldő Athéna Illionnak, engesztelésül

1932 Hellespontust meg engesztellye – ti. a korábbi korbácsolásért

1936 Nagy verésség között – ti. korbáccsal hajtották át a népet a hajóhídon

1979 Arriából – Arria nevű tartomány nincs. Hérodotosz szerint (VII, 62) a médek régi neve areiosz volt. Hérodotosz a seregszámla alkalmával mindvégig népeket nevez meg; a népnevekből Cserényi tartományelnevezéseket konstruál.

1980 Cyssia, Bactria – a kisszioszok és a baktrioszok földje

1981 Hircaniából – a hürkanioszok hazája Perzsiában

1984 Gandariából – a gandariosz ind eredetű perzsiai nép

1985 Parthia, Sogdia és Corasmia – a parthusok, a szodgdok, a khoraszmioszok hazája a Kaszpi-tenger környékén

1987 Sarangiából – a szarangák földje

1988 Vcya, Myia – az utioszok, mükoszok hazája

1889 Parianiából – a parikanioszok országa

1993–2007 De Cappadocia, Paphlagonia... – A következő népek nevéből képzett tartományok szerepelnek e strófákban: libüaiak (Kappadókiából), paphlagónok, lüdek, ligüszök, mariandünoszok, örmények, bithüniai thrákok, müsziaiak (Müsziából), laszonioszok (méiónok), milüsziak, lükiaiak (valójában Hérodotosz csak azt mondja, hogy a milüsziak lükiai pajzsot hordanak), tibarénoszok, makrónok, marok, szaszpeirok, kolkhisziak, alarodioszok, kabéliszek, thamanioszok, matiénoszok, aigloszok, szagartioszok (nomád nép). Cserényi a perzsa sereg felvonultatásánál hasznosította Hérodotosz Perzsia tartományairól szóló leírását is (Hérodotosz III, 89–94).

2025 Anaphanes – Anaphész

2027 Hotaspes, Histaspes – Otaszpész, Hüsztaszpész

2028 Pharnazenes – Pharnazathrész

2029 Artiphius – Artüphiosz

2031 Azanes – Azanész már két sorral feljebb szerepelt
2040 hal héy módra fegyuer dereka – pikkelyes bőrpáncélt viseltek a felsőtestükön
2044 vrkoc – Szövegromlás? Hérodotosznál nádból font pajzsot és ráfüggesztett tegezt hordtak kezükben a perzsák.
2062 Harmamitres és Titaeus – Harmamithrész, Tithaiosz
2063 Farnuces – Pharnukhész
2077 Eorög gállya – öreg gálya, háromsorevezős hajó
2081 Cypria – Küprosz
2084 doreseknec – dórok
2085 karessec – károk
2086 ionessec – iónok
2087 eolessec – aiolok
2095 Megabizus, Megabetes fia – Magabazosz, Megabatész fia
2096 Akimenes – Akhaimenész
2107 Calidnianak – Kalüdna
2108 Cous, Nissyria – Kósz, Niszürosz
2120 aranyas mennyes – aranyozott sátortetős
2149 métue – mevetve (= nevetve)
2178 praetort, Mascamust hagyà – Maszkamészt helytartóul hátrahagyta
2182 Stryma – Sztrümé
2185 Pissirus – Pisztürosz (javítandó Pistirusra?)
2186 morotua – Tó; egyébként azt mondja róla Hérodotosz, hogy sós vizű, tehát a perzsák nem ihatták ki a vizét.
2189 Akantumba – Akanthosz
2193 Artakesnec – Artakhaiész
2201 Thasiaba – Thaszosz, sziget az Égei-tengerben
2202 Orgisnac – Orgeusz
2229–2235 A kik attác vala… – A felsorolt görög népek a következők: thesszáliaiak, dolopszok, perrhaiboszok, eniének, lokrisziak, magnésziaiak, akhaiaiak, mélisziek, phthiótiszok, thébaiak, boiótok, khalkisziak.
2240 kútba butattác – kútba vetették
2282 imperatorrà – fővezérré
2289 Syagrus – Szüagrosz
2321 Eubea – Euboia, sziget
2322 Termopilánac – Thermopülai
2328 heu Pilaba – Hév-Pilába; az etimológia helyes, Thermo-Pülai *termál*vizeiről kapta nevét.
2331 Sciatomra – Szkiathosz
2340 kontzról kontzra – Ezután azonban a súlyosan sebesült Aszonideszt a perzsák gondosan ápolták, és nagy tisztelettel övezték bátorságáért (Hérodotosz VII, 181).
2349 aprobad – apróbbad, kisebb
2351 huszon hét száz ezer – „centum septuaginta myriades, id est decies septies centena milia", vagyis egymillió-hétszázezer
2357–2363 Európából földön ezek valánac… – A népek: thrákok, bottiaiak, paiónok, brügoszok, eordoszok, khalkidikéiek, perrhaiboszok, pieraiak, dolopszok, eniének, akhaioszok, magnésziaiak.

2375 Hetuen két száz ezer – „Quingentae et viginti octo myriades et tri milia ducenti et viginti" (= 5 283 220); a kritikai görög szövegben kétmillió-hatszáznegyvenezer-hatszáztíz (Hérodotosz VII, 185).
2385 Trekinig – Trakhisz
2395 Mycenasból – Mükéné; Fliuns – Phliusz
2425 cissussokat – kissziaiak
2431 Maga – noha; értsd: csak a spártaiakból álló előőrs is visszaverte a perzsák támadását
2460 Meggyen – mit tegyen
2496 Atarnesnec – Artanész
2503 Cythéra – Küthéra
2505 vehed – veheted
2509 Akemenes – Akhaimenész
2515 meg vette – megvetette
2540 Teres teteiébe – téres tetejébe; a domb (az Areioszpagosz) tetején lévő sík részre
2543 szöszt – kócot
2559 alà szekénec – levetették magukat (a várfalról)
2629 nem alkhatic – nem nyugodhat
2635 az el oszlás el költ volna – már nincs lehetőség a visszavonulásra
2639 hiu – hűl
2642 Egaleusnac – Aigaleósz
2643 setzelben – karosszékben
2651 Egy gáilyát... – Artemiszia valójában egy perzsa hajót süllyesztett el, hogy megmeneküljön egy üldöző görög gályától (Hérodotosz VIII, 87).
2710 azont – ugyanazt
2715 varáslo – ti. delphoi jóspap
2716 meg büntetnec – Pontosabban arról van szó Hérodotosznál (VIII, 114), hogy vérdíjat kértek Leonidasz megöléséért.
2745 meg érte – utolérte
2753 Sándor – Alexandrosz, makedón király (Kr. e. 495–450)
2808 Asopus – Aiszóposz
2810 Eretriaba – Erütrai
2811 Cytheron – Kithairón
2820 hamaryát – „sagitta *per latus* ictus est"
2892 Ki feleségétis – ti. az öccse feleségét
2918 Kéröt kérne – Lásd az 1539. sor magyarázatát.
2960 praesese – helytartója
2964 igyen iárt vala – eddig követi a szöveg Hérodotoszt
2997 Fö hadnagyoc Cymon... – Cserényi itt félreérti az előtte fekvő szöveget: „Graeci quoque ducem constituunt Cimona Atheniensem, filium Miltiadis, quo duce apud Marathonem pugnatum est" (Justinus II, 15); a quo nem Kimónra, hanem Miltidatészre vonatkozik, Cserényi viszont egy második marathóni ütközetet vívat a perzsákkal és a görögökkel. Egyébként is naivitás a részéről azt képzelni, hogy az áruló Pausziniász sorsa ilyen mélyen érintette volna Xerxészt, aki természetesen soha többé nem vonult személyesen a görögök ellen. Kimón Kr. e. 468-ban aratott győzelmet a perzsák fölött a Kherszonészosz-félszigeten, majd 449-ben a ciprusi Szalamisznál zajló tengeri ütközetben. Ebben a csatában – amely az utol-

só nagy perzsaellenes ütközet volt – személyesen már nem vett részt, mert néhány nappal korábban meghalt. Mindez azonban már jóval Xerxész halála (Kr. e. 465) után történt.

3087 két keze maid hoszszu vala – ezért kapta a „Hosszúkezű" melléknevet

3105 Ez Bagoas hadnagy és vitéz vala – Cserényi azt nem említi, hogy Bagoas herélt volt.

3128 Sándor – Nagy Sándor, makedón király

7.

CROESUSNAK HISTÓRIÁJA

Nyomtatott szövegforrása: „Historia Croesi Lydorum regis ex Herodoto antiquissimo historiographo diligenter collecta. – Croesvsrol Lydiaiaknak kirallyarol valo Historia, Herodotusbol ki szedetett. Ez vilagy birodalmoknak alhatatlan es hirtelen valtazando allapattyokrol. Kereszturat Manlius Ianos által, 1599." Könyvtáblából kiáztatott töredék. A végén: „FINIS." – RMNy S 856/B.
A nyomtatvány végén Debreceni Borégető Miklós latin disztichonjai:

EPIGRAMMATA

in Historiam Croesi

Est breuis: & fragili similis stat, vita, carinae
Quam maris insanis ira fatigat aquis.
Haud secus: & vite subuiti veruntur honores
Quam finit in celeri fors leuis orbe rotae.
E solio Reges quae deturbauit ap amplo
Saepius & miseris splendida regna dedit,
Efferat vt multos, nemo tamen inde beatus
Divino vatis creditus esse sono,
Quare age nunc animo Croesi fera fata subinde
Cautior vt fias volue reuolue tuo.
Fide opibus nunque, fortunis, viribus: haec nam
Vt saepe in portu laesa carina, ruunt.
Faelix alterius potuit qui discere poenis
Extremosque bono claudere fine dies.

RPHA 681

Strófaképlete: a11(5,6), a11(5,6), a11(5,6), a11(5,6)

Dallama: A nótajelzés, „Árpád vala fő az kapitánságban", Görcsöni Ambrus *Mátyás király históriájának* (1568 k.) kezdősorára utal (RMKT XVI, 9, 7. sz.) – RMDT I, #82.

Az akrosztichon töredéke: ...ESTAS CROESI LIDORUM REGIS JN ... CARMINIBVS PERLVBENS IN ARGV...

Modern kiadása: BORSA Gedeon = OSZK Évk., 1972, 190.

A töredék az eredetileg három nyolcadrét ívre terjedő nyomtatvány következő leveleiből áll: A_8, B_1, B_8, C_1, C_8. Tekintve, hogy egy lapra 25 sort nyomtattak, a teljes terjedelem körülbelül 1100 sor, vagyis 275 versszak lehetett. A töredéken megőrzött szövegrészek tehát a história szövegének 20 százalékát őrizték meg. A fennmaradt szöveg két nagy, összefüggő tömbre oszlik. Az első részlet párhuzamos a Hérodotosz első könyvében elbeszélt Croesus-regénnyel. A pontos párhuzamok a következők: 1–14. sor = Hérodotosz I. könyv, 32. caput; 15–19. sor = I, 33; 20–39. sor = I, 34; (a 40–44. sor önálló); 45–55. sor = I, 36; 56–59. sor = I, 37–40; 60–67. sor = I, 43; 68–75. sor = I, 35, 44–45; (a 76–95. sor önálló); 96–102. sor = I, 46. – idáig terjed a töredék első összefüggő részlete. 103–144. sor = I, 80; 145–152. sor = I, 81; 153–160. sor = I, 82; 161–203. sor = I, 84.

A névalakok latinos formája valószínűvé teszi, hogy a fordítás alapja a *Historiai* Laurentius de Valla-féle latin redakciója lehetett. (Az összevetéshez a következő kiadást használtam: *Herodoti Halicarnassei Historiae lib. IX, illi ex interpretatione Laurentio Vallae adscripta hic ex interpretatione Conradi Heresbachii, utraque ab Henrico Stephano recognita. Ex Ctesia excerptae historiae*, Francofurti, Wecheli, 1584.)

Hérodotosz fordulatos elbeszélései, Kroiszosz és Kürosz alakja népszerűek voltak XVI. századi históriaszerzőink körében. Ennek a témakörnek egyes részeit dolgozta fel Kákonyi Péter *Astigates és Cyrus históriája*, Varsányi György *Egy szép história az persiai királyról* című műve, Bogáti Fazakas Miklós *Ez világi nagy sok zűrzavarról szóló éneke* és Cserényi Mihály perzsa története.

Borsa Gedeon a verselés „primitíven régies volta" miatt a história megírásának idejét az 1540-es évek elejére tette, és az az idő tájt az Ugocsa vármegyei Nagyzőlősön működő Kákonyi Pétert sejtette szerzőjének. Ez az attribúció azonban csupán stilisztikai érveken, szubjektív benyomásokon alapul, tényleges könyvészeti adatok nem támogatják. Kákonyi Péter neve alatt két bibliai história maradt fenn: *Az Ahasvérus királyról és az istenfélő Hester királyné asszonyról való história* (kolofonja: „Ez éneket szerzé veszteg ültében, / Az Kákonyi Péter neves Szőlősben, / Ezerötszáz negyvennégy esztendőben, / Csütörtöken az farsangnak végében"; RMKT XVI, 2, 277–289, 471–476) és *Az erős vitéz Sámsonról* szóló ének (akrosztichonja: „per Petrum Kakoni in Szeoles mense Februario facta [die] Veneris"; RMKT XVI, 2, 289–301, 471–476). Látható, hogy Kákonyi irodalmi érdeklődése első renden a szentírási történetek megverselésére irányul; nem valószínű, hogy Hérodotosz művét méltónak érezte volna lefordításra. A Croesus-história terjedelmében és a vállalkozás igényességében is messze meghaladja Kákonyi ismert két bibliai énekét. Ezen túl – a Croesus-história szerzőjével ellentétben – Kákonyi mindig nagy gondot fordít a szerzés adatainak gondos rögzítésére. Mindezek megfontolásával Kákonyi Péter szerzőségét semmiképpen sem érzem valószínűnek (lásd még Szentmártoni Szabó Géza *Croesus históriája* című, ÚMIL-beli szócikkét).

Galen János kassai könyvkereskedő 1583-as könyvjegyzékében szerepel többek közt egy 23, többnyire magyar nyelvű negyed- és nyolcadrét nyomtatványt tartalmazó kolligátum, amelynek utolsó címe a következő: „Historia a Lido, d[enarii] 22" (ifj. KEMÉNY Lajos, *Egy XVI. századbeli könyvkereskedő raktára*, MKsz, 1895, 313). Ez akár a *Historia Croesi Lydorum regis* rövid címleírása is lehetne. Ugyanilyen módon rövidült le a jegyzékben a *História az macedónok legyőzhetetlen királyának, Nagy Sándornak...* cím is: „Historia de macedonio, ungarisch, ungebunden, de[narii] 22." Az azonosítás természetesen csak hipotetikus, hiszen a könyvjegyzék címfelvételéből még az sem derül ki egyértelműen, hogy a „Historia a Lido" magyar nyelvű-e.

Feltűnő, hogy Manlius az általa kiadott szórakoztató jellegű kiadványokat többnyire korábbi kolozsvári nyomtatványokból vette át. Elképzelhető, hogy ebben az esetben is létezhetett kolozsvári – esetleg debreceni – előkép. Kolozsvár mellett szólna az a körülmény, hogy Cserényi Mihály szintén Hérodotosz nyomán készített perzsa históriája pontosan kiegészíti Croesus történetét (lásd kötetünkben

7. sz.). Cserényi munkáját a Croesus-históriával több párhuzam is összeköti. Azonos a versformájuk. Mindkettő Görcsöni Ambrus Mátyás-históriáját adta meg nótajelzésként. Mindkettő forrása Hérodotosz. Ezen túl a két szöveg szóhasználatában is találunk párhuzamokat:

Rólok *história* bizonnyal *mondja* (*Croesus*, 64.)
Söt az *irás mongya*, hogy többen vóltac (*Perzsiai fejedelmek*, 2372.)

Gyalog népek ezek után mennének, / *Lovagok* utoljáróban lennének (*Croesus*, 115–116.)
Elsö nap à *louag* és à *gyalog nep* (*Perzsiai fejedelmek*, 1941.)

Nagy *sívás*, kiáltás *közöttük* vala (*Croesus*, 130.)
Nagy *siualkodás* lön *kösztöc* azomban (*Perzsiai fejedelmek*, 1453.)

Nem *alkhattak* Tyraea határával (*Croesus*, 159.)
Az ellenségis nem *alkhatic* vala (*Perzsiai fejedelmek*, 2629.)

Ezek az egyezések azonban még nem jelentenek elégséges bizonyítékot arra, hogy a Croesus-história szerzőségét is Cserényi Mihálynak tulajdoníthassuk. Az attribúció ellen szólna, hogy a verses töredék szövegének nyelvjárása eltér a Cyrus-históriáétól, ráadásul verselése is kezdetlegesebb, szabálytalanabb annál. Még súlyosabb ellenérv, hogy a katolikus Cserényi aligha íratott volna üdvözlőverset a protestáns Borégető Miklóssal. Igaz, az is elképzelhető, hogy a disztichonokat a kiadó önhatalmúlag illesztette a história végére. A szerzőség kérdését esetleg eldönthetné, ha a nyomtatványból további töredékek kerülnének elő. A mű keletkezését legvalószínűbben az 1580-as évek végére, 1590-es évek elejére tehetjük – nem zárva ki annak a lehetőségét sem, hogy esetleg korábban, akár 1580 előtt íródott. Mindenképpen indokoltnak érzem azonban, hogy a vele tematikusan szorosan összefüggő Cyrus-regény közelében közöljük.

A latin üdvözlőverset író Debreceni Borégető Miklós életének adatai ismeretlenek. Feltehetően Debrecenben született. 1588-ban Wittenbergben kinyomtatott egy latin nyelvű beszédet *Oratio adversus purgatorium pontificum...* címmel – tehát valószínűleg Wittenbergben végezte tanulmányait. A beszéd után nyomtatva található Debreceni M. Mihály levele, melyben a szerzőt beregszászi papnak ajánlja. Zoványi Jenő értesülése szerint Borégető 1589-től Tolnán rectorkodott (ZOVÁNYI, 1977, 355).

A szöveget modern helyesírással közöljük, a töredékesség érzékeltetése végett feltüntettük a meglévő levelek ívjelzeteit, a hiányzó verszakok pontos kiszámítására azonban nem vállalkoztam. A történetre vonatkozó tárgyi magyarázatokkal nem akartam a jegyzeteket megterhelni. Ezek megtalálhatók Hérodotosz művének alaposan jegyzetelt magyar kiadásában: HÉRODOTOSZ, *A görög–perzsa háború*, ford. MURAKÖZI Gyula, jegyz. GYŐRY Hedvig, HEGYI Dolores, Bp., 2000.

1 Az előzményekben a Szardiszban vendégeskedő Szolón hosszú beszédet tart Kroiszosznak a boldog élet, a gazdagság és a sors összefüggéseiről. A töredék Szolón beszédének vége felé kezdődik.
79 Maga – noha
105 tanácsát – tanácsosát
130 sívás – sivalkodás
159 alkhattak – nem értek meg
185 A rímet így javíthatnánk: „Néki az bölcsek jövendölik vala."

CSÁKTORNYAI MÁTYÁS

A Csáktornyai Mátyás életére vonatkozó adatokat Kőszeghy Péter tanulmánya nyomán (KŐSZEGHY, 1999) a következőkben foglalhatjuk össze. Vezetékneve származási helyét jelöli, mint ezt maga megvallja egyik históriája kolofonjában: „Az ki ez eneket igy egyben rendelte, Czáktornya hazáya Dráua Mura közbe." Egy 1594-ben kelt fejedelmi oklevél nemesnek nevezi, az azonban nem világos, hogy születésétől fogva nemes, vagy csak később, érdemeiért kapta – esetleg az erdélyi fejedelemtől – ezt a címet. Hogy mikor került el szülőföldjéről a távoli Erdélybe, nem tudjuk. Nyelvezete mindenesetre új hazájában írott verseiben is megőrizte erős dunántúli ízeit, a Muraköz vidékének jellegzetes tájszavait. 1564-ben Zniováralján tűnik fel egy Mathias de Chaktornya, akit Verancsics Antal „capellanus et substitutus officialis noster"-nek mond (VERANCSICS Antal *Összes munkái,* IX, kiad. SZALAY László, WENZEL Gusztáv, Pest, 1868, 96 [MHH II/20]). Ha a *capellanus* itt káplánt jelent, akkor az iratban említett személy aligha lehet azonos a költővel. Az életrajzba egyébként is nehezen illeszthető be az adat, hiszen ha 1564-ben már fontos tisztséget tölt be a püspök környezetében, akkor legkésőbb az 1540-es évek közepén kellett születnie. Ez egyben azt is jelentené, hogy az ötvenes éveiben kezd históriaírásba, ami nem valószínű. Az viszont bizonyos, hogy 1591-ben már Marosvásárhelyen él, Mindszenti Benedek szolgálatában. Mindszenti udvarhelyi kapitány, székely kamaraispán és erdélyi tizedbérlő volt. Csáktornyai az 1590-es évek elejétől kezdve 1598 elejéig a marosvásárhelyi református iskola segédtanítója (ZOVÁNYI, 1977, 354). Vele egy időben ugyanennek az intézménynek az igazgatója – a históriát szintén szerző – Baranyai Decsi János. Csáktornyai Marosvásárhelyt házzal, szőlővel és szántófölddel is bírt, erről tanúskodik Báthory Zsigmond 1594. május 17-én kelt oklevele, melyben szőlejét és szántóját mentesítette a teherviselés alól (KONCZ József, *Csáktornyai Mátyás és Marosvásárhelyi Gergely írók életrajzához,* Figyelő, 1889, 238–239). A háza a belvárosban, a Szent Kozma utcában állt. Az oklevélben a fejedelem hűséges alattvalójának nevezi Csáktornyait. A vásárhelyi segédtanító levelezett a fejedelem titkárával és konyhamesterével, Gyulafy Lestárral. Fennmaradt két hozzá írott latin levele. Mivel a levelek érdekes irodalomtörténeti vonatkozásokat tartalmaznak, teljes egészében mellékelem szövegüket (*Gyulafy Lestár följegyzései,* kiad. SZABÓ Károly, Bp., 1881, 113–115 [MHH, II/31]).

[Csáktornyai Mátyás Gyulafy Lestárnak]

Ut peregre scribo sic, non vacat pluribus, quare Vestra Generositas mihi ignoscat. Bene memor dicti, mitto ad Generositatem Vestram Domini Doctoris Huniadini carminum fragmenta, quae quidem penes me sunt, una cum libro eiusdem apotheotico, cui sunt illa ad calcem adnexa; si quae ex istis Generose Dominationi Vestrae desiderantur, exscribere licet. Libellum remitti velim per hunc ipsum famulum meum. Porro ob istas meas anguistas, quibus distineor in reddenda racione exacti mihi census comitatus Thordensis anno imediate elapso, necdum potui elegias meas finire et perpolire; sum

tamen in akmi. Ad festum Epiphaniarum Domini denuo mihi Claudopolim contendendum est, ex sanctione regia ad rationem reddendam Domino Francisco Theke. Hinc continuo Albam descendum mihi proponerem, si Generositatem Vestram forte adhuc ibi adhibere possem, ex Generositate Vestra certior reddi cupio. Quoque eam oro, tantum morae causa mei dignetur suffere, quo medio sui meae elegiae Domino Cancellario offerii possint. Compensare id morae Generositate Vestrae ad omnes temporum occasiones in vita mea non omittam. Eamque quam optime valere cupio.

Datum Thorda, penultima Decembris, Anno Domini 1596.

Generoso Domino Eustachio Gyulaffi principis serenissimi archimagiro, patrono multis nominibus observando Mathias Cziaktornay S[alutem] P[lurimam] D[icit].

Servitorum meorum commendatione praemissa salutem et felicitatem plurimam precor Generosae Dominatione Vestrae.

Ne ambigere videar de affectione Generositatis Vestrae plurimis in me argumentis affatim declarata, intercessionem bonitati Generositatis Vestrae confisam non est quod operose suggeram; est solummodo, ut Generositate Vestrae per omnia sacra oranter exorem, supplicis libelli curam in se susceptam tam sincere opera quam verbo in effectum perducat; sive stet sive cadat, dum ne intentato interaet, aequiconsulendum putabo, et me, dum vivo, Generositati Vestrae omnibus obligationem nexibus mancipo.

Alba Juliae 2a Martii, 1598.

Az első levélben említett Doctor Huniadi – mint már Kőszeghy Péter megállapította – minden bizonnyal az 1592-ben elhunyt Hunyadi Demeter unitárius szuperintendens. Hunyadinak csak egy kolozsvári diákként, 1565-ben írott, Mátyás királyt dicsőítő latin versét ismerjük, mely Bonfini történeti művének függelékében látott napvilágot (RMNy 209). Aligha ennek az epigrammának a töredékeit birtokolta Csáktornyai. Másik említett művét, a *liber apotheticus*t sem tudom azonosítani. A levélből úgy tűnik, hogy Csáktornyai az év nagy részét Tordán töltötte, ahol valamilyen – minden bizonnyal latin – elégián dolgozott. Vajon befejezte-e végül a költeményt? Mi lehetett az elégia témája? Talán az 1596 október végén zajlott mezőkeresztesi ütközet valamelyik főrangú halottját gyászolta volna benne? Jósika István, a kancellár, akinek a művet ajánlotta volna, másfél év múlva kegyvesztett lett, és hóhér kardja oltotta ki életét. Gyulafy Lestár az első levél margójára jegyezte fel később Csáktornyai halálának időpontját és körülményeit: „Mathias hic Cziaktornai in Vásárhelium hajdonibus sclopo petitus occubit anno 1602 hieme eius anni." Gyulafy valószínűleg rosszul emlékezett rá, hogy télen gyilkolták meg levelezőtársát, hiszen Csáktornyai leginkább abban a hajdúbetörésben veszthette életét, amelyről Borsos Tamás – akkor éppen marosvásárhelyi főbíró – így emlékezett meg *Emlékirat*ában: „...úrnapjára virradólag [abban az évben: június 6.] éjfélkor az Básta hajdúi megüték az várost, és sokat az város népében levágának; szörnyen megrablák, kóborlák az várost újólag azért, hogy azt reméljük vala, hogy immár nem kell félnünk, és minden másutt való marhánkkal is hazaköltözött-szállot vala az város népe" (*A Báthoriak kora,* kiad. Sebes Katalin, Bp., 1982, 275). Hasonlóan örökítette meg a tragikus eseményt Nagy Szabó Ferenc is: „No azért egytájban csak Úrnap előtt hallotta hát tanács és a bíró, hogy valami összegyűlt had volna a Mezőségen. [...] Hajnalban a piacon Jézust kiáltának, és úgy rohanának oztán a prédálásra. A város népe álmosan ki ide, ki amoda, mindenét itt hagyván, elfuta. [...] A hajdúság minden prédát összegyűjtvén, még ebéd előtt elindult Csávás felé, mert sietett – félt a székelységtől; a város népiben sokat levágának akkor is, mind az első felverésen is (*Emlékezetül hagyott írások. Erdélyi magyar emlékírók,* kiad. Veress Dániel, Kolozsvár, 1983, 139–140; „az első felverés" az előző év júliusában történt, akkor égették porig az

egykori ferences kolostor épületében berendezett református kollégiumot). Ha mégis télen történt Csáktornyai halála, az úgy eshetett, hogy nem vonult el biztonságos helyre a város többi lakójával, és kisebb létszámú kóborló hajdúsággal hozta össze balszerencséje.

Három históriáját ismerjük, ezek közül kettőt 1592-ben írt, a harmadikat négy évvel később. Az irodalomtörténet a históriás ének műfajának megújítói között tartja számon nevét. Stoll Béla véleménye szerint „nagyon valószínű, hogy Csáktornyai megtette azt az elhatározó lépést, amely előfeltétele volt a históriás énekmondás szószaporító, unalmas stílusától való megszabadulásnak: [...] elsőnek ért el eredményeket a históriás énekstílus átalakításában, olvasásra szánt epikus versszöveg kialakításában" (*A magyar irodalom története*, I, 537). Az irodalomtörténeti konszenzus az *Aiax és Ulisses* vetélkedéséről szólót tartja legsikerültebb munkájának; kiemelik igényes verselését, egyéni nyelvhasználatát, sűrítésre való képességét és jó formaérzékét: „Verselése, kivált a középmetszetek elég pontos megtartásával, jóval meghaladja társaiét, rímelése sem egyhangú, bár – s ez az egyetlen hibája – helyenként nagyon elhanyagolja" (KIRÁLY, 1917, 137). Király György megrovásával szemben érdemes viszont felhívni arra is a figyelmet, hogy Csáktornyai alkotó módon igyekszik továbbfejleszteni az elődeitől örökölt négysarkú strófatípust. Az *Aiax és Ulisses* aabb rímképlete sikeresen oldja a bokorrím egyhangúságát. Verselésének további érdekes – Zrínyi Miklóst előlegző – sajátossága a merész inverziók alkalmazása, különösen a *Római főasszonyok*ról szóló művében. A *Grobian*-illemtan érdekessége viszont, hogy nyelvezetében tudatosan használja fel a korabeli élőnyelv fordulatait. Mindhárom ismert históriája sűrűn él a közmondások és a szólásszerű frazeológiai kapcsolatok stíluseszközével. Fel kell tételeznünk, hogy a szólások iránti élénk érdeklődése összefüggésben lehet vásárhelyi tanártársa, az első magyar adagiorumot összeállító Baranyai Decsi János munkásságával.

Kőszeghy Péter felvetette, hogy a vásárhelyi segédtanárt valamilyen szoros kapcsolat (rokoni szálak?) fűzhette a debreceni nyomdász és könyvkiadó Csáktornyai Jánoshoz. Feltételezte, hogy összehangolt művelődési program keretében jelentek meg párhuzamosan a debreceni nyomda erazmista szellemiségű tankönyvei és a másik Csáktornyai oktató históriái Kolozsvárott (KŐSZEGHY, 1999, 103–106; az említett debreceni kiadványok: RMNy 655, 656, 658, 659). Valóban, Csáktornyai Mátyást elsősorban pedagógiai szándékok motiválhatták három éneke megírására: az *Aiax és Ulisses* a nyers erő és az elmésség párviadalában a bölcs Odüsszeusznak nyújtja a pálmát; a *Grobian* erazmista illemtankönyv; a *Római főasszonyok* pedig felfogható asszonyoktató, nőnevelési kézikönyvként is. Az *Aiax és Ulisses* és a *Római főasszonyok* iskolai retorikai gyakorlatok mintájául is szolgálhattak; ezeket a diákok akár párbeszédes formában, dramatizálva is előadhatták.

8.

Nyomtatott szövegforrása: „Ieles szep historia Két Görög Hertzegről, erös Aiaxról, es bölcz Vlissesről: Miképpen vetödtec, és perlettec az Táborban, Agamemnon Császár, és mind az töb Görög Királlyoc elöt, az erös vitéz Achilles fegyuere, és hadi szerszáma felet. Heltai Gáspár mühellyében [Kolozsvár], Christus Wrunknac születése után, az 1592. Esztendöben." A végén: „SOLI DEO GLORIA." – RMNy 686.
RPHA 566

Strófaképlete: a12(6,6), a12(6,6), a vagy b12(6,6), a vagy b12(6,6)

Dallama: Nincs nótajelzése. A versformának megfelelő dallamok: Huszár Gál-énekeskönyv #1560, RMDT I, 747, 752.

Akrosztichon: INCLITO ET GENEROSO DOMINO BENEDICTO MINDSzENTHI CAPITANEO ARCIS VDVARHEL AC ARENDATORI DECIMARVM REGNI TRANSSILVANIAE NECNON PRAEFECTO CAMERAE SICVLICALIS DOMINO SVO MATTHIAAS CSIAKTHORNAEVS DEDICAABAT FIDELITER (Lényegében megegyezik az A_1b lapon lévő ajánlás szövegével.)

Modern kiadása: DÉZSI Lajos, *Csáktornyai „Erős Aiax és bölcs Ulisses" cz. műve*, ItK, 1915, 71–94 (betűhű szövegközlés); VARJAS, 1979, II, 845–859.

A kolofon szerint „ezerötszázkilencvenkettőre fordulva" fejezte be a históriát a szerző, és még abban az évben nyomtatásban is megjelent. A bevezető strófákban nyilvánvalóvá teszi, hogy erkölcsi okulásra szolgáló témát keresett verse témájául. Elhatárolja magát a Trója elestét öncélú szórakoztatásképpen feldolgozóktól: „Veszése hallásának kevés hasznát vélem, / Hasznosabb dologra annál igyekezem." A következő strófákban szinte programértékű megfogalmazását adja utilitás-elvű irodalom- és életfelfogásának: „... bódogok lészünk, ha máson tanolunk, / Mert senkinek nincsen oly pokol órája, / Ki másnak ne légyen még használatjára." Azt is érzékelteti, hogy Trója veszésének tanulságai – részegeskedés, paráznaság, rossz fejedelmek, álnok és képmutató ellenség – saját korának Erdélyére alkalmazhatók: „Telnek de közelb is mindezek előttünk." Különösen érdekes a história zárófejezete, ahol még egyszer összefoglalja a mű tanulságait. Nem akárkik, hanem a fő-fő rendek figyelmébe ajánlja tanításait; sőt, a fejedelmeket is kioktatja feladataikról: „...e kettő volna fejedelmek gondja: / Legeltetni népét igaz törvényekkel, / És bővelkedtetni tudós emberekkel." A szerző társadalmi pozíciójával – legalábbis azzal, amit jelenleg tudunk róla – nehezen egyeztethető össze ez a büszke értelmiségi öntudat!

Csáktornyai Mindszenti Benedek székelyudvarhelyi főkapitánynak, a székely kamara ispánjának, erdélyi tizedbérlőnek ajánlotta művét; tiszteletére latin disztichonokat is szerzett. A címlevél versóján lévő ajánlás és a vers szövege a következő:

Inclyto et generoso domino Benedicto Mindszenthi, capitaneo arcis Udvarhely, ac Arendatori decimarum regni Transsylvaniae. nec non praefecto camerae Siculicalis &c. domino suo dedicabat.

Cui ducum Achivorum causantia bella dicabo?
Nominis auspicio, vir generose, tui.
Nam bene qui nomen virtutum dotibus augens,
Totum, magnanima dexteritate geris.
Eloquium pollens, pietas, prudenia recti,
Talia, te tale nempe decere, docent.
Aera quidem absumit tempus, sed tempore nullo,
Virtutis verae laus celebrata cadit.
Semper honos virtutis erit, laudesque manebunt,
Donec erunt homines, saecula donec erunt.
Matthias Czákthornaeus.

Mindszentit urának nevezi, az azonban nem ismeretes, milyen minőségben szolgálta az újhelyi kapitányt.

A história forrása Ovidius *Metamorphoses*ének XIII. könyve volt. Az első rész, Aiax beszéde a *Metamorphoses* XIII, 1–124. sorait követi, a második rész (Ulisses beszéde) a 124–381. sorokat, a harmadik

rész, vagyis Aiax halála a 382–398. sorokat. Már Király György megállapította, hogy Csáktornyai munkamódszere nem a históriaszerzők szokásos kivonatoló, összefoglaló eljárása volt, hanem valódi műfordításnak tekinthető. „Nem csak tartalomban, hanem előadásában is hű maradt az eredetihez; a latin distichonok zsúfolt, ellentéteken lebegő, symmetrikusan elrendezett formáit magyar tizenketteseivel elég találóan, sokszor meglepő fordulattal tudja visszaadni. [...] Kétségtelen, hogy irodalmunk első sikerült műfordítása" (KIRÁLY, 1917, 136–137). Forrásától csak ott tér el jelentősebben, ahol Ovidius mitológiai utalásait kerekíti ki apró történetekké. A magyar olvasóközönség számára szükséges mitológiai „háttérinformációkat" valószínűleg a *Metamorphoses*-kiadásokhoz hagyományosan kapcsolódó humanista kommentárokból vette. Az összevetéshez használt kiadásban a szöveget magyarázó, kommentáló apró betűs jegyzetanyag – mely terjedelmében többszörösen meghaladja Ovidius szövegét – a főszöveg körül, a széles margón kapott helyet. A közreműködők névsora a címlap szövegét követve a következő: *Metamorphoseon Pub. Ovidii Nasonis, libri XV, Raphaelis Regii Volaterrani ... explanatio, cum Jacobi Mycilli ... additionibus. Lactantii Placidi in singulas fabulas argumenta. Allegoriae quibus singularum fabularum sensa declaranturita, ut facile cognoscere possimus antiquos poetas fabularum integumentis vitam nostram adumbrasse, et mores effictos voluisse. Iacobi Phanensis, Coelii Rhodogini, Joan. Baptistae Egnatii, Henrici Glareani et Giberti Longolii in pleraque omnia loca difficiliora annotationes nuper editae,* Venetiis, 1549.

1 Igen sokan írták veszését Troiának – A trójai mondakörrel kapcsolatosan Csáktornyai előtt a következő históriák születtek: *Trójai história* (RPHA 4041), *Páris és Görög Ilona históriája* (RPHA 1340), Hunyadi Ferenc, *Historia de obsidione decennali* (RPHA 538), Huszti Péter, *Aeneis* (RPHA 332). A téma történetét feldolgozta: KIRÁLY, 1917, 11–23, 129–140.

22 A rímelés így javítható: „Ha máson tanolunk, de bódogok leszünk."

35 tizenöt-százezeren – másfél millióan

48 vetne – kedvezne

51 ok adását – érvelését

60 paizsban – a szó ejtése végig kétszótagos: pa-izs

72 szós – beszédes, nagybeszédű

80 számláljon – számoljon be róla

87 A szótagszámtöbblet a „lesz" szó törlésével javítható.

110 Sisyphus nemzete – Odüsszeusz törvénytelen fogantatásának rosszindulatú mítoszát Euripidész tartotta fenn *Iphigenia Auliszban* című drámájában.

114 kövekkel volt mester tolvajlani – Papinius Statius (*Thebais* II, 380) szerint Sziszüphosz a békés vándorokat kővel verte agyon; uő. Théseust tartja megölőjének.

127 bolonddá tőnt – bolonddá tűnt, bolondnak tettette magát

132 megfognék az eke – megállította az ekét (ti. Ulisses)

133 megismeré – kiismerte

155 fértatta – firtatta, kérdezgette

165 A bonyolult inverziós sor jelentése: a lábával mutatta meg, hol található Hercules sírja.

191 űzőben – Menekülés közben; a sebesült lován menekülni nem tudó Nesztor hiába könyörgött Odüsszeusz segítségéért.

201 társaságot üvöltene – segítségért kiált

204 tűrben – tőrben, értsd: Ulisses tőrbe esett

205 vetődni – vetélkedni

216 Ugyan embernek is – még igazi vitéznek is; az ember itt derék, bátor ember értelemben áll; vö. emberkedik
217 magát kezén hinné – már győztesnek hitte magát; vö. „hunc ego sanguineae successu caedis *ovantem* / eminus ingenti resupinum pondere fudi" (Ovidius, *Metamorphoses*, XIII, 85–86.)
221 küzdeni – Javítandó „küldeni"-re?
242 A sor értelme nem egészen világos; az eredetiben csak ennyi: „Conferat his Ithacus Rhesum inbellemque Dolona" (Ovidius, *Metamorphoses*, XIII, 98).
247 látomást – láthatóan
248 Sohúl el sem hadta Diomedes kezét – sohasem haladta meg Diomedest (a harci erényekben); „luce nihil gestum, nihil est Diomede remoto" (Ovidius, *Metamorphoses*, XIII, 100.)
251 Metszene – mit tenne
257 Az merő Pelias kopjának neheze – a bátor Pelias kopjájának súlya
260 Lopásra született néked bal kezedre – inversio; értsd: a te lopásra termett bal kezedre
296 megvárom – elvárom
300 urának – értsd: Odüsszeusznak
315 tekintetet – tekintélyt
319 Laertes – ejtsd: lártész; a nevekben a diftongusok máshol is egy szótagként ejtendők
352 vők – vevék, vásároltam
356 A rímelés így lehetne javítható: „Kezde minden kedve figyelmezni arra."
358 Mert természet válik első indulatba – mert az ösztönös cselekedetben megmutatkozik valakinek a természete
374 holdlának – hódolának, hódoltak
400 közönséges jónkra – mindannyiunk javára; vö. közjó
421 Menelae – a Menelaus vocativusa
432 Tized – tizedik
439 Gályák bomlásinak megépítésére – a gályák sérüléseinek kijavítására
460 kisebbségbe – szégyenbe
479 Az mi barátságunk néki mi ellene – Mivel volt neki kárára a mi barátságunk?
513 egy kék sincs – ti. kék folt
519 közönségest – a közösséget illető dicsőséget
588 ürigyivel – ürügyével
592 üres még haláltól – mentes még a haláltól; az eredetiben: „paruit et vivit!" (Ovidius, *Metamorphoses*, XIII, 318.)
619 magahányó – öntelt, fennhéjázó
629 Integethetsz – szidalmazhatsz
644 tőlem hallgatnak – velem szemben hallgatnak
650 Erődnek éntőlem adattatik üdő – az eredetiben: „tu vires sine mente geris, mihi cura futuri" (Ovidius, *Metamorphoses*, XIII, 363.)
653 tagok – izmok
664 hálaadó – három szótagként ejtendő: háladó
706 szederjes színű liliomot terme – az eredetiben jácintot
707 A hagyomány szerint a jácint szirmain felismerhető a görög „Aé" fájdalomkiáltás, emlékeztetésül Hüakintosz tragikus halálára.
725 állatja is – testtartása; ez a hely érv lehet amellett, hogy a művet szerzője retorikai gyakorlatul szánta

729 Erre tanít azért az paizs példája – Csáktornyai – az antik értelmezői hagyomány nyomán – itt a pajzsot mintha általában a művészet szimbólumaként értené.

751 Ezerötszázkilencvenkettőre fordulva – Mivel a szerzés évét megnevező sor szótagszámtöbbletet tartalmaz, elképzelhető, hogy eredetileg itt más dátum állt, és a kiadó csak azért változtatta meg, hogy a mű újdonságának látszatát keltse.

9.

Nyomtatott szövegforrása: „Grobian verseinec magyar énekbe valo forditasa, Mellyekben az io tiszteséges erkölcznec Regulai, viszsza valo értelemmel, vannac meg iratuán. Ad notam Hegedösec néktec szóloc meg halgassátoc. [...] Clavsvmbvrgi [Kolozsvár]." [Heltai, 1592?] Hátul: „VEGE." – RMNy 685.
RPHA 690

Strófaképlete: a13(8,5), a13(8,5), a13(8,5)

Dallama: A nótajelzés Hegedűs Márton *Az hegedűsökről* szóló énekére (RPHA 530, kiad. RMKT XVI, 11, 25) utal. – RMDT I, #37, 751.

Modern kiadása: CSÁKTORNYAI Mátyás, *Gróbián*, kiad. KŐSZEGHY Péter, Bp., 1999 (Régi Magyar Könyvtár. Források, 9).

A címlapon latin disztichonok „Ad lectorem":

Nostra legant iuvenes et casta scripta puella
Et legat imberbis carmina nostra puer,
Non Veneris flammas, non foedos tractat amores,
Sed facit AD MORES pagina nostra bonos,
Humanum est labi, scelus est non surgere velle,
Qui videt errorem et corrigit, ille sapit.

A címlevél versón nemüket jellemző tárgyakkal körülvett férfi és asszony fametszete. A következő lapon ismét latin vers:

M	ateries Typico lusa	**T**eheatro,
A	ptior excita reddi fore credita	**S**cena,
T	radit quo vitium culpanda piacula	**I**ungens,
T	radit eo exactam penitus Virtutis	**A**muslim
H	orret enim Recti Speciem mens quippe	**C**aduci
I	nuisumque videt, quod seria munia	**T**endit
A	d non illicitas tetricans, morosaque	**H**abenas,
S	ed cum peccandi fomenta licentia	**O**barctet:
V	isa magis res Authori ceu cardine	**R**eddi
E	verso, út tali praeposteritate	**N**itescat
R	egula nequitiae: speculo se crimen	**A**darmet,
T	alis scordicia est, et simplex mentis	**E**gestas,
I	llectiva odii, sese fastidit et	**U**ltro,
T	antae molis erit ludicra haec scire	**S**alesque.

A kezdőbetűk és a sorok utolsó szavainak kezdőbetűi függőlegesen összeolvasva a „Matthias vertit Tsiacthornaeus" szavakat adják.

A „VEGE" után, a maradék helyet kitöltendő latin disztichon „Ad puerum civem":

Civis habes nomen, sis cluis, at inter agrestes
Si quis te querat, non bene notus eris.
Disce puer mores dum cerea te finit aetas
Esse tuum,ad quiduis quae solet esse sequat.
Nam licet omnigenas recte cognoveris artes,
Ipse tamen stipes moribus orbus oris.

A latin versek is minden bizonnyal Csáktornyaitól származnak. A versek elrendezése, az, hogy helykitöltő szerepük van, azt bizonyítja, hogy a szerző részt vett a nyomtatás munkálataiban. Ennek ellenére a szöveg meglehetősen kusza ortográfiájú, helyenként igen nehezen érthető, romlott.

A mű fordított illemtan: a fiatalok általában pont az ellenkezőjét teszik annak, amit tanítóik javasolnak. Ha most ezeket a regulákat adják elébük, hátha ezt is megutálják és az ellenkezőjét cselekszik – így végül mégiscsak a helyes viselkedést követik. Forrását a szerző pontosan megnevezi bevezetőjében: „Ez erkölczröl irt énekis áll három részben, / Mint meg vagyon el rendeluén bölcz verseiben / Frideric Dedekindusnac, Grobian szerben." Friderich Dedekind 1524-ben született a Leine-parti Neustadtban (Neustadt am Rübenberge). Apja tehetős mészárszék-tulajdonos volt, a városi tanács megbecsült tagja. Dedekind Marburgban tanult teológiát, majd 1549-ben a wittenbergi egyetemre iratkozott be, ahol 1551-ben megszerezte a magiszteri fokozatot. Házastársul a neves humanista költő és orvos, Euricius Cordes leányát nyerte el. 1576-ban bekövetkezett haláláig szülővárosában és Lüneburgban lelkipásztorkodott (lásd Barbara Könneker kísérőtanulmányát: Friedrich DEDEKIND, *Grobianus. De morum simplicitate. Grobianus, von groben Sitten und unhöflichen Gebärden. Deutsche fassung von Caspar Seidt,* Hrsg. Barbara KÖNNEKER, Darmstadt, 1979, az első kiadás latin szövege az első német kiadás facsimiléjével; a további szakirodalmi hivatkozások és a téma történetének bemutatása: KŐSZEGHY, 1999, 85–113). Két német nyelvű reformációs-hitvitázó dráma szerzője (*Der christliche Ritter,* 1576; *Papista Convertus,* 1596). Leghíresebb művét, a *Grobianus, morum simplicitate* című, latin disztichonokban írott szatíráját wittenbergi diákként írta. A mű népszerűségét mutatja, hogy megjelenése után két évvel, 1551-ben Caspar Scheidt elkészítette verses német fordítását is. Egy évvel később a szerző az eredetileg kétrészes művet egy harmadik fejezettel, a lányok és asszonyok erkölcseit feddő *Grobiané*val is kiegészíti. Ez a kiegészített, bővebb változat a század folyamán több kiadást is megért. 1605-ben egy bizonyos R. F. *The Schoole of Slovenrie, or Cato turnd wrong side outward* címen angolra is lefordította. 1609-ben Thomas Dekker megalkotta az angol Grobiánus figuráját a *The Gulls Hornbooke* című szatírájában. Érdekességként megemlíthető, hogy 1739-ben egy újabb angol fordítása is készült Dedekind művének, melyet a fordító, Roger Bull Jonathan Swiftnek ajánlott (Ernst RÜHL, *Grobianus in England = The School of Solverigne,* ed. Ernst RÜHL, Berlin, 1904).

Az elsősorban gyermekek számára étkezési szabályokat összefoglaló humanista illemtankönyvek mintadarabja Erasmus kézikönyve, a *De civilitate morum puerilium* (1530). E mű Csáktornyai *Grobian*jával egy időben Magyarországon, Debrecenben is megjelent, a protestáns kisiskolákban a XVI. század végén tankönyvként használták. Német földön az erazmista illemtankönyvek, az asztali viselkedési szabályokat összefoglaló Tischzuchtok a XVI. század első felében igen népszerűek voltak. Dedekind műve tulajdonképpen negatív Tischzucht, fordított asztali illemtan, amely az udvariatlan, faragatlan viselkedést állítja követendő például az olvasó elé. A mű ironikusan megcsavart nar-

rációs helyzetének, a fordított illemtan ötletének irodalmi előképe Erasmus *Moriae encomium*a (1507), az *Epistolae obscurorum virorum* (1515–1519) címen ismert fiktív levélgyűjtemény, valamint egy 1519-ben kiadott, szatirikus részegség-dicséret, az *Encomium ebrietatis* volt. Grobianus alakját Dedekind Sebastian Brandt *Narrenschiff*jéből vette, ahol a mű 72. fejezetében lép fel a modortalan gorombaságot megtestesítő, iszákos és nagyevő „Sankt Grobianus". A név beszélő név, a 'durva, ormótlan' jelentésű német grob melléknévből veszi eredetét. A disztichonokban írott *Grobianus* felfogható a tanító költészet mintadarabja, a *Disticha Catonis* címen ismert késő császárkori maximagyűjtemény paródiájaként is. A XVI. század közepén, már Dedekindet megelőzően is, gazdag Grobianus-irodalom virágzott német nyelvterületen. Egy névtelen szerző Brandt nyomán 26 strófás német versezetben dolgozta fel a Szent Grobian-témát. A műfaj talán legismertebb darabja Hans Sachs 1561-ben írt *Tischzucht*ja (Barbara KÖNNEKER, *Satire im 16. Jahrhundert. Epoche–Werke–Wirkung*, München, 1990; különösen 118–134).

A faragatlan paraszti viselkedés jellemzésére már az 1560-as évektől hazai szövegekben is feltűnik a szó köznévi alakja: „Jó pór bátyám, hadd el a gróbiánságot" (HELTAI Gáspár, *Száz fabula*, Kolozsvár, 1566, 433; RMNy 219); „Szóban jó értelmesen szólni, se susogva, se gróbián módra, dérrel-durral" (BORNEMISZA Péter, *Evangéliumi prédikációk*, Sempte, 1578, 553; RMNy 422); „Efféle gróbián emberre nem jó az gyönygyöt vesztegetni" (MONOSZLÓY András, *Apológia*, Nagyszombat, 1588, 508; RMNy 620; a példákat idézi KŐSZEGHY, 1999, 86).

Csáktornyai forrása Dedekind művének a *Grobianus et Grobiana, morum simplicitate* címet viselő, első ízben 1552-ben megjelent, a szerző által átdolgozott és kiegészített háromrészes latin változata volt. Ez a mintegy 90 lapos kiadvány három fejezetre tagolódik. Az egyes fejezetek további alfejezetekre, caputokra oszlanak. A caputok szövege a lapszélen sorszámmal megjelölt szabályokból, exemplumokból épül fel. Csáktornyai erősen sűríti, tömöríti, kivonatolja az előtte fekvő szöveget; rendesen egy-egy, az eredetiben akár 20–30 soros szabály vagy paragrafus tartalmát egyetlen strófában foglalja össze. Nem minden fejezetet kivonatol végig, a hosszadalmasabb értekezéseket, az aprólékosan részletező asztali rendelkezéseket sokszor nagy kihagyásokkal foglalja össze, illetve egész részleteket teljesen elhagy.

A *Grobianus et Grobiana* Csáktornyai mintájául szolgáló redakciója a következőképpen épül fel (az összevetéshez a következő kiadást használtam: *Grobianus et Grobiana. De morum simplicitate libri tres, in gratiam omnium rusticitatis amantium conscripti per M. Fridericum Dedekindum. Iam denuo ab authore diligenter emendati, et plerisque in locis cum praecipuis, tum exemplis aucti* [Wittenberg, 1555]).

Az első rész caputjai:

1. Quae modestia servanda mane in vestitu, capillis, facie et dentibus munandis
2. De ientaculo sumendo et compositione totius vultus et corporis
3. De ministerio mensae
4. De moribus in mensa ante cibum
5. De moribus in edendo
6. De moribus a prandio
7. De adornatione mensae ante coenam et alii ministeriis
8. De ministerio mensae in coena
9. Quomodo a coena convivae tractandi
10. De convivarum a coena confabulationibus, altercationibus et rixis
11. De convivarum dimissione, et quid agendum antequam cubitum eas

A második rész caputjai:

1. Quomodo ab alio invitatus se ad coenam praeparet
2. De moribus in edendo
3. De moribus in mensa post primum missum
4. Alia praecepta de modestia edendi et bibendi
5. De voracitate, risu, vomitu in mensa, et aliis civilitatibus
6. De lotione manuum a coena, mensis secundis, et quid apud virgines deceat
7. De clamoribus a coena, digressu et pactione crastinae coenae
8. Quomodo se a coena ebrius in via domi, ante somnum et postridie gerat
9. Quomodo tuos convivas excipias, tractes et denique dimittas

A harmadik rész caputjai:

1. De moribus in honesto convivio, edendis ossis et cancris
2. De potorum lantitiis et moribus in discessu
3. De scommatis, crepita, scerata, responsione ad interrogata, inspectione aliarum litterarum
4. Quomodo te in alienis aedibus geras. De versicoloribus et dissectis vestibus, ornatu barbae, usum chartarum et librorum, excipiendis amicis, deque aliis civilitatibus
5. Exempla civilitate in mensa
6. Exempla de evacuatione vesicae, vomitu, et aliis morum elegantiis
7. Exempla de crepitu, ructu, retentione urinae, et aliis rusticitatibus
8. Grobiana. De moris puellarum

A párhuzamos szövegrészeket a következő táblázat mutatja (Csáktornyai szövegénél fejezetre és strófára, Dedekind esetében fejezetre, caputra és paragrafusra hivatkozunk).

CSÁKTORNYAI	DEDEKIND
[Bevezetés]	
I, 1–13	I, 1, 1–8
I,14–20	I, 2, 1–9
I, 21–24	I, 2, 12
I, 25–33	I, 2, 10–14
I, 34–38	I, 2, 17–19
(Ebédhöz való regulák) I, 39–55	I, 3, 1–13
I, 56–58	?
(Szolgák ételéhez való regulák)	I, 4, 2–6
I, 65–73	I, 5, 3–10
I, 74	
(Ebéd utánra való regulák) I, 75–76	I, 6, 1–4
I, 77–96	I, 6, 7–18
(Vacsorához való regulák) 97–105	I, 7, 1–3
I, 106–108	I, 7, 7–8
I, 109	
(Vendéghez szolgálni való regulák)	I, 8, 2–4
I, 114–121	I, 8, 7–11
I, 122	I, 8, 13
I, 123–135	I, 9, 1–3
I, 136–144	I, 10, 1–(5)–7
I, 145	I, 10, 11

I, 146–147	I, 10, 14
I, 148	I, 10, 7
I, 149–157	I, 11, 1–11
I, 158	
	II, 1
II, 2–20	II, 1, 1–17
II, 21–22	II, 2, 1–2
II, 23–27	II, 2, 5–11
II, 28–29	II, 2, 15–16
II, 30–37	II, 3, 1–9
II, 38–40	II, 4, 1–2
II, 41	II, 4, 4
II, 42–43	II, 4, 5
II, 44	II, 4, 8
II, 45–47	II, 4, 11–13
II, 48–53	III, 5, 1 (Aliquot exempla)
II, 54–60	III, 3, 9 (?)
II, 61–74	?
II, 75–76	II, 7, 14–15
II, 77	II, 7, 18–19
II, 78–87	II, 8, 4–14
II, 88–100	II, 9, 1–14
II, 101–103	?
II, 104	III, 1, 1
II, 105–110	III, 1, 7–11
II, 111–112	III, 3, 10
II, 113–115	III, 4, 1–5
II, 116–117	III, 4, 15
II, 118–124	III, 5, 3
II, 125–126	
III, 1–16	III, 8, 1–9
III, 17–20	III, 8, 14–17
III, 21	

Dedekind erazmista szellemű, elegáns latinságú humanista szatíráját Csáktornyai a hazai, mezővárosi környezetbe transzponálja. Jobbára elhagyja az elegánsabb udvari környezetbe illő viselkedési szokások tárgyalását, és nem fordítja le azokat a caputokat sem, amelyekben Dedekind ironikus irodalmi-poétikai tanácsokkal látja el a versszerzésben szerencsét próbáló ifjakat. Előadásmódjában érzékelhető a témához való stílusbeli alkalmazkodás; nyelvezete helyenként eléggé vaskos, azonban sohasem válik öncélúan durvává, trágárrá. Gyakran él köznyelvi fordulatokkal, sőt néhány homályos jelentésű kifejezés (köztük több hapax), szókapcsolat mögött a korabeli ifjúsági rétegnyelvet, szlenget sejthetjük. Megjelenik a mű nyelvi szövetében egy nehezen meghatározható népiesség is: két másik művével összehasonlítva feltűnően nagy számban találunk a *Grobian*ban szólásokat, hangulatfestő szavakat és szokatlan hangzású tájnyelvi alakokat. Hogy Csáktornyai tudatosan imitálja a vágáns-hegedős hagyomány vaskosabb nyelvi, stílusbeli regisztereit, az is bizonyítja, hogy nótajelzésül jellegzetesen vágáns típusú szöveget választott. „Hegedűs Márton" kocsmadala a műfaj emblematikus mintadarabja; a versforma ráadásul felidézi Tinódi Sebestyénnek azt az énekét, amelyben az archaikus vándor énekmondó hivatás képviselőinek állít irodalmi emléket (*Sokféle részegösökről,*

RPHA 1267), és amely ének maga is az asztal melletti illetlenségeket, az italfogyasztás mértéktelenségéből fakadó „gróbiánságokat" pellengérezi ki (a dallamról lásd SZABOLCSI Bence, *Magyar vágánsdalok* = Sz. B., *Tizenöt tanulmány a magyar irodalom köréből*, Bp., 1959, 51–66).

14 lengetegh – lenge; vagyis könnyen fordul a szerencse
16 érttyeb – érettebb
21 aszszonnépeckel köz diczireti – épp annyira elítélendő, mint ha asszonyok csinálják
22–24 A strófa értelme: hiába dicsekszik a magasságával vagy az erejével, azok csak haszontalan dolgokra alkalmasak.
27 Elég puha állattal köz io volta abban – ez a tulajdonság (a nagyivás) egy puhatestűvel (szivaccsal) teszi egyenlővé
29 Ha maga alà valois meghis aszt vethi – ha még a nálánál alacsonyabb rangú is megveti
33 vi – víj, vívj
35 Félelmes – félős, félénk
42 Kire tanúlságot adnac, mint aszt nehezli – mindazt elveti, amit követendő példaként állítanak elé
48 Hirre szerzic – hírré szerzik; hírét költik
52 Kászolodéc – kászálódnék, készülődnék
54 Hat szaz esztendö miuét – hatszáz év alatt felépített épületét
69 lacenasbeli – lakedaimón, spártai
86 igen módgya – igen módos, elegáns
92 szégyengetnec – pirongatnak
101 Eczétellés – a haj kikefélése; kazi – Tulajdonképpen gazi, azaz gazból termett, semmirekellő. A gazon esett: zabigyerek.
102 Kölest nem kel gyalúlni – a máshonnan nem ismert mondás értelme: felesleges a fáradság
104 pokázodic... – pókázódik, pólyázódik; értsd: szoros az alsóneműje, ti. az erekciója miatt
105 Szenet – parazsat (átv.)
113 heüségtöl – hévségtől, melegtől
118 wy vizzel – friss vízzel
141 eszterhe – eszterha, eresz
152 nem áll ortzából – nem álorcából, azaz nem színlelve
153 nyegedes – negédes, finnyás, kényes
159 adgya salusnac – kívánja az egészségedre
162 által szólo – csúnya beszédű, szitkozódó
171 météssed – mevetésed, nevetésed
195 Seprö palástúl nem ottan esnénec türbe – a hosszú ruha elsöpri a nyomaikat, ezért nem esnek tőrbe, csapdába
207 vásznac – váznak, madárijesztőnek (az eredetiben: „et sua solicite crura locare solent")
221 czipödet fülessen meg támazd – edény füléhez hasonlóan tedd csípőre kezed
227 kanczály – kukucskálj
229 aránzod – úgy ítéled
234 ghem – kútgém
239 káringz – károgsz
243 makra bor – A Makra-hegy az Arad környéki hegység régi elnevezése; Szilády Áron szerint jó minőségű aszúbor termett itt; Farkas András is a híres borok között emlegeti: „Mert ő bővölködik arannyal, ezüsttel, [...] Ah Szerém borával, ah Somogy borával, / Ah Makra borával,

ah felföldi jó borokval" (RMKT XVI, 2, 380; idézi KŐSZEGHY, 1999, 22); a szövegösszefüggés szerint a makra bor talán habzó, pezsegő (szikrázó) bort jelent. Tehát: az asztalra csapott edényből szétfröccsen a lé. Vö. a 413. sorral.

250 egyszersmind – egyszerre; fel takary – felfalj

253 az terhe meg ment – hivatkozz arra, hogy túl nehéz volt

262 eolü – ölyü, ölyv

263 viyaid – ujjaid

270 czitkonál – csikónál; csikó = 'fiatal állat'

273 fen köued – fenőköved

275 éles kásához – éles kása = 'savanyú főzelékféle'

300 Meg se kend – meg se töröld

311 sórály – csavarogj, kószálj

313 Huricz ki – hányd ki

314 bádgyanac – bágyadnak, bámulnak

335 Ha kösség eszébe vészi mindennec szólnod – ha az emberek azt látják, hogy mindenkivel szóba állsz

337 De ha valahúl valami szép formát láthatz – értsd: szép formájú nőt (Az eredetiben: „Si tamen ulla domus steterit pro limine virgo / Praereliquis cuius forma placere queat.")

340–342 A strófa értelme: ami természetes, azért nem kell szégyenkezni (az eredetiben: „Turpe nihil rerum genitrix natura creavit" – utána hosszú elmélkedés következik a künikus filozófia tanításáról).

344 ayakod adgyon szü zálagyában – vagyis: adj búcsúcsókot a hölgynek

351 Köz è világ – ugyanabban a világban éltek

354 iob kézre sies – ti. jobb kéz felől a magasabb rangúnak illett állni

368 Régi dolog à hadgyáryon – régi dolog az, hadd járjon (esetleg: „hadd várjon"?)

377 meg szerez – elvégez

385 Együgyüség szabadon meg ment mindenekben – ha együgyűnek tetteted magad, az minden alól felmentést ad

390 Maga vetés gyakorta esést mért szenuedni – a nagyravágyás gyakran bukáshoz vezet

396 te is meg visselhed deákné vásznát – Te se legyél jobb másoknál; a mondás megvan Baranyai Decsi Jánosnál is: „Te sem vagy jobb a deákné vásznánál" (*Adagiorum*, 3.4.4.3); a mondást magyarázó históriát lásd: RMKT XVI, 9, 363–368, 504–505.

402 végre ne essél – ti. az asztal végére

403 ki végül marad – annak, aki az asztal végén marad

415 fö szerszám – fűszerszám, fűszer

419 tekercz madár – tekerics, nyaktekercs (Iynx torquilla L.) = 'harkályféle madár' (KŐSZEGHY, 1999, 37.)

429 Terhes aszszonyoknac nemzesz io oruosságot – Ti. a füst árt a terhes nőknek, mondja Dedekind Pliniusra hivatkozva: „Nam foetum gravide conceptum matris in alvo / Plinius ex illo dixit odore mori."

430 ortzázna – szidna

432 Plinius – Lásd a 429. sor jegyzetét; itt nem érthető ez az utalás, mivel korábban kimaradt a Pliniusra való hivatkozás.

437 ne felegicz – ne félig töltsd

438 ki zerbekellyed – felszürcsöljed (KŐSZEGHY, 1999, 38.)

448–450 A strófa értelme: ha nem üresen nyújtja valaki a poharát, vagy idd ki az egészségére, ami benne van, vagy töltsd rá a bort.
457 Ha valami rendi veszet pohár történnic – ha gazdátlan pohár adódik elő
462 Elö vetés ritkán czal, mindenkor késsöi – A korai vetés gyakran jó termést hoz, a kései sosem; átvitt értelemben: jobb mindenben elöl járni.
465 helyén – helyett
491 Kinec keués gondya rontására Sabatznac – A mondás forrását nem találtam; Szabács a középkori Magyarország déli végvára; Rákóczi György egyik levelében írja: „Nyakában ronthatjuk Szalánc várát" (NySz).
493 az felsö várban – vagyis a fejben
494 Az vitéz bor be, esz ki szál capitánságban – a bor beveszi a „felső várat", és az észtől átveszi a „kapitányságot"
512 kopot, agarát – a kopót és agarát vagy kopott agarát(?)
513 poculár – pakulár, hegyi pásztor
520 kötözö dialectica – vitatkozás; „Hic vetus haud quaquam dialectica sufficit illa / Non docuit tali dicta probare modo"
521 Ki mit fogot, attúl nem akar esni hátra – senki sem akar tágítani az állításától
531 Riualkodgyál: hozzà mostan, à ki mit kaphat – ti. a sötétben
549 Sötétben-is tudgya à gazda háznac czinnyát – a gazda sötétben is kiismeri magát a házban
552 Szölö gerezd nem hóld világtól erik – Vö. holdvilágnál meg nem érik a szőlő, MARGALITS, 1897, 341.
554 Szeget szeggel szoktac ütni – Baranyai Decsi János: „Szeget szegvel ütni" (*Adgiorum*, 1.1.8.3; 5.3.7.3.)
558 Gorombaság palotayánac – ostobaság tárházának; vö. „káromkodásból katedrálist"
561 medgyenec – mit tegyenek
566 hogy mélre tartozzál – hogy melyre tartozzál; hogy melyikre készülj
573 vtol – utoljára
575 nyerd meg addig az Orbant – győzd le addig (ivásban) Orbánt; Szent Orbán (a fagyosszentek egyike) a szőlőhegyek és a bor védőszentje a néphagyományban
576 Nagy költés embernec – nagy italú embernek; horband – szövegromlás(?), vö. hörpent, koppant = 'iszik'
580 késély – késsél
595 maga – noha
615 harapót – harap = 'tarlóégetéskor keletkező tűz'
645 Eteledet se számlállyác tányéron álua – vagyis: az ételmaradék nem árulja el, mennyit ettél
654 valamitól – amitől
662 kendeznec ahoz – azt használják kendőül (ti. törölgetésre)
671 auitasz – áhítasz
681 czemertöl ió è – csemertől jó ez, vagyis: legalább nem lesz tőle csömöröd
688 nem pislennec valo – pislen = 'madárfióka'
689 ompolna – ámpolna, (olajos)korsó (lat. ampulla)
690 prusz czuka – porosz csuka?, tengeri csuka?; értsd: sovány, mint egy csuka
691 Eoregben – itt: hangosabban
694 nótáld – tegyél rá megjegyzést

696 A melly késnec éli fel néz, késeddel vágyad – félnéz = 'ferde, kancsal'; a mondás a „szeget szeggel" szinonimája
699 Buda Pesttúl auagy à Lippa Themesuártúl – vagyis: provinciális, triviális dolgokat hoz elő(?)
705 késsöre ért ebe véré – későre ért ebe vérre; értsd: későn találta meg a kutyája a vérnyomot, elkésett (KŐSZEGHY, 1999, 57.)
712 igen meg roppan – ti. szellent
721–726 A példák az eredetiben is megvannak; az esetek forrása Plinius, *Naturalis historia*, VII, 53, 180–183 (KŐSZEGHY, 1999, 59).
737 mongy kuhit – Add meg magad!; Baranyai Decsi János: „Kühit mondani. Manus dare" (*Adagiorum*, 1.7.7.10.); vö. kuhi = 'szégyen', kuhint = 'hazudik' (NySz).
739 Gyümölcz felét – gyümölcsfélét
760 vászotságodat – vásottságodat
763 garázdát indicz – kezdj verekedést
787 Fel fogattasd – megfogadtasd
793 mérö singel – vagyis: bottal
795 Olly helyre se eiczenec, nap se éryen hozzád – vagyis: ne kerülj börtönbe
804 Dio, szamár, aszszonyember ha ütés lágyittya – Dedekind: „Nux, asinus, mulier cum tristia vervara cessant."
809 mossóya – értsd: felmosnivalója
824 zonczolodtál – szontyolódtál, szomorodtál; a sor értelme: ne higgye, hogy elszomorít, ha nem jön
839 hadgyác à balmost – bálmos = 'kukoricalisztből tejföllel készített étel'
841 meg is tökitczed – itt: véghez is vigyed; vö. tökít = 'ront, sebez' (NySz)
845 Ha nem lakyál lassu súgua – hanem lakomázzál, halkan, titokban
857 Elég példa, hogy te nagy hommon igen laktál – Elég az másnak, hogy te alaposan belaktál; a „hom" máshol nem használatos önmagában, csak az „éhom, éhjom" ('éhes gyomor') alakban.
871–873 A strófa értelme: nem biztos, hogy a nagyobb rák a finomabb. A farka alatt kell megvizsgálni, hogy a finom (ikrával teli) rákot felismerjük. Dedekind: „Sunt in delitiis cancry, / Inspice sub cauda quibus ova latere videbis."
874 magua – ikrája
885 mastikallyad – rágcsáld
890 kakuczolua oluassad, syllabikállyad – kukucskálva olvasd, silabizáld
905 öreg wram szabásan – öregurasan
913 eggyüt – egy helyütt
928 Eszt penig mosolygás nékül, ha mind vgy vólna – a tréfacsináló nem mosolygott, mintha komolyan beszélt volna
938 négy kilentz – négyszer kilenc(?)
957 A mi nem constal, ninczen arról iteletis – amit nem kínálgatunk, az nem lesz kapós; constat (lat.) = 'kerül valamibe'
960 keresztúl állot – keresztbe tett
974 bolyót – bogyót, vagyis gyümölcsöt; Dedekind: „invenies obiter venalia poma, nucesque / vel pyra"
976 lakásba – mulatságba, lakodalomba
980 didamsága – Sajtóhiba „vidámsága" helyett? Esetleg vö. dínomdánom.

10.

Nyomtatott szövegforrása: „Régenten az romai feo aszszonyoknac cifraság tilalmaról valo perlödésec az Tanacz elöt. Authore anagrammatismo, Sto Athenarum Castitas [= Tsactornaeus Matthias]. Ad notam: Mostan emlekezem az el múlt idökröl, az el múlt idökröl, io Toldi Miklosról. 1599." [Kolozsvár, Heltai.] Hátul: „VEGE." – RMNy 858.
RPHA 1413

Strófaképlete: a12(6,6), a12(6,6), a12(6,6), a13(6,7)

Dallama: A nótajelzés – kisebb pontatlansággal – Ilosvai Selymes Péter *Toldi*jának kezdősorára utal. – Huszár Gál-énekeskönyv, #1560, RMDT I, #23.

A címlapon, az első rész végén és hátul egy-egy fametszetes Sybilla-ábrázolás látható, melyek a Fortuna sorsvetőkönyvben találhatók.

A nevét anagramma mögé rejtő szerző határozott szakmai büszkeséggel bocsátja művét olvasói elé. „Nem köz dolgot" ígér a bevezető strófában, a kolofonban pedig – ha jól értem – históriaszerző társai előtt büszkélkedik művével, mintegy költői versenyre híva őket: „Kic historiákban vetödtec, néktec szedue."

Az *Aiax és Ulisses*hez hasonlóan ennek a műnek a középpontjában is két nagy szónoklat áll. Proterua asszony és Aristarchus beszéde a klasszikus retorika szabályai szerint felépített tanácskozó beszéd (genus deliberativum). Figyelemre méltó, hogy a két szónok egyformán meggyőző érvrendszert használ, és a végén – szemben az *Aiax és Ulisses*szel – a szerző tartózkodik az állásfoglalástól, és a tanulságot sem foglalja össze. Ez az eljárás, a teologikus-didaktikus hatalmi beszéd bizonyos fokú feladása a szöveget kiemeli a magyar költészet hagyományaiban mélyen gyökerező asszonyoktató műfajok sorából. Proterua beszédében talán első ízben kap hangot a magyar irodalomban a nők autonóm társadalmi cselekvési formáinak elfogadására irányuló igény. A kerettörténet ötletét Csáktornyai Livius történeti művének XXXIV. könyvéből vette, mely elmondja, hogy a város alapításának 559. évében (Kr. e. 195-ben) M. Fundanius és L. Valerius néptribunusok javasolják a népgyűlésnek a nők fényűzését szabályozó, húsz évvel korábban hozott lex Oppida eltörlését (XXXIV, 1). Időközben a törvény ellen tiltakozó római matrónák sokasága lepte el a Forum környékét. M. Portius Cato nagy beszédben kel a törvény védelmére (XXXIV, 2–4), majd a fényűzési megszorítások ellen L. Valerius mond szónoki beszédet (XXXIV, 5–7). Végül a nők több napig tartó tüntetésének hatására a népgyűlés elrendeli a törvény visszavonását. A római nők secessiójának története megtalálható – jóval ösztövérebb előadásban – Valerius Maximusnál is (*Factorum et dictorum memorabilium libri noven*, IX, 1.3). Csáktornyai jó dramaturgiai érzékkel egy asszonnyal mondatja el a törvény elleni vádbeszédet. Felhasználva néhány Liviusnál is szereplő motívumot, bőséges történeti és mitológiai példaanyaggal ékesíti fel Proterua érvelését. A férfiak nevében fellépő Aristarchus beszédéhez szintén Cato Liviusnál szereplő szónoklatát használja fel kiindulásként. A két beszéd sajátossága, hogy hemzsegnek a mosolyogtató anakronizmusoktól – Csáktornyai számára nyilvánvalóan nem a történeti hitelesség, hanem a retorikai teljesítmény volt a fontos.

Ahogyan az *Aiax és Ulisses* esetében, itt is valószínű, hogy a szöveg eredetileg iskolai retorikai gyakorlat céljából készült. Figyelemre méltó, hogy Csáktornyai művével egy évben két további kiadvány is megjelent a Heltai-nyomdában, amelyek tárgya szintén a vitatkozással áll kapcsolatban. Az egyik Simon Fischer kolozsvári lector latin nyelvű vitatkozástani kézikönyve (*Dialectices praecepta breviter ac methodice in schola Claudiopolitana studiosis proposita...*, RMNy 859), melyet tanít-

ványai kérésére állított össze Molnár Gergely előzőleg használt terjedelmes és nehezen befogadható dialektika-tankönyve helyett (*Erotematum dialectices libri tres*, Kolozsvár, 1564–1565 k.; RMNy 202). A másik 1599-es kiadvány Ádám János kolozsvári kereskedő kötete, mely két hosszabb lélegzetű oktatóverset tartalmaz. Közülük az első egy emblematikus Amicitia-metszethez csatlakozó értekezés a barátság mibenlétéről. A második, párbeszédes formában megírt Balassi-strófás versezetben pedig Minerva és Pallas „veteködnek az mostani világ állyapattya és az ó szerencse felől" (RMKT XVII, 1, 111–126; RMNy 857). Ádám János kötetét az is összekapcsolni látszik Csáktornyaiéval, hogy hozzá hasonlóan anagrammával nevezte meg magát a címlapon. További érdekes párhuzam a két szerző között, hogy mindkettőjüket láthatóan szoros szálak fűzték Gyulafy Lestárhoz (vö. RMKT XVII, 1, 531–532). Lehet, hogy Ádámra vonatkozik Csáktornyainak a históriaszerzésben való „vetődésre" való utalása?

Csáktornyai a kolofonban annyit mond forrásairól, hogy „egy egy historia minden vers ezekbe". Valóban, nem egyetlen mintát követ a szöveg, hanem latin történeti művekből összeszedegetett exemplumokat sorakoztat fel a beszélők érvrendszerének alátámasztására. Az is valószínű, hogy a neveket és eseményeket többnyire emlékezetből idézi, hacsak nem állt rendelkezésére valamilyen tematikus florilegium vagy egyéb hasonló kézikönyv. Az adatokra sokszor pontatlanul emlékszik, összekeveri az időrendet – egyáltalán: rengeteg az anakronizmus a kerettörténet idejéhez képest. Valószínűleg kézikönyvként használta Giovanni Boccaccio népszerű *De mulieribus claris* című latin életrajzgyűjteményét, amely százöt mitológiai, illetve antik és középkori történeti nőalakot mutat be. A Proterua és Aristarchus beszédében példaként felhozott híres asszonyok életrajza ugyanis szinte kivétel nélkül mind megtalálható ebben a gyűjteményben.

3 Mig meg nem értitec, meg ne utállyátoc – ne háborodjon fel az olvasó a nők beszédén, hanem várja ki azt is, milyen választ ad majd rá a férfiak képviselője

4 Nem köz dolog – nem közönséges, jól ismert történet

9 Egynek is NE LEGYEN SZABAD cifrálkodni – A lex Oppida megszorító rendelkezései: a nők fél unciánál súlyosabb arany ékszert nem viselhettek, színes ruhában nem járhattak, a városon belül, valamint annak ezerlépésnyi körzetében csak gyalog közlekedhettek (kivéve, ha áldozatra siettek). A fényűzést korlátozó törvényeket összefoglalóan leges sumptuariának nevezik.

13 biro az Quintus Fabius – Quintus Fabius Maximus; Kr. e. 215-ben consul Titus Sempronius Gracchusszal

15 kösség hadnaggya – tribunus plebis; valójában a néptribunusok száma tíz volt; Marcus Oppius – Valójában Caius Oppius; 215-ben néptribunus volt, és ő a névadója az ebben az évben kifüggesztett lex Oppiának, amely a nők fényűzését szabályozta.

16 Titus Romulus – A nevet nem találtam a kézikönyvekben.

20 Tanáczba – ti. a szenátusba

21 Cato Portius – M. Portius Cato, a szigorúsága miatt a „Censorius" melléknevet kiérdemlő patrícius 195-ben volt consul L. Valerius Flaccusszal; ebben az évben a lex Valeria Fundania eltörölte a húsz évvel korábban hozott lex Oppiát; Lucius Valerius tehát nem Fundanius tribunustársa – bár az említett törvény kettejük neve alatt maradt fenn –, hanem Cato társa a consulságban.

22 Marcus Fundanius – M. Fundanius 195-ben néptribunus (lásd az előző jegyzetet is)

25 Mind szinnel, mind szüuel – tevékenyen és belső meggyőződésből

27 viszszállya – visszálja, ellenzi

32 fellyül esni az leplen – erotikus utalás(?); értelme: felülkerekedni, uralkodni

37 kiczin álattul – alacsony állapotú lénytől
47 Proterua ... Rixa felesége – beszélő név, a szó jelentése Szenczi Molnár Albert szótára szerint: „faytalan, zilay, szemtelen, kényes"
55 Nyugoto könyébség – nyugótó könnyebbség, pihentető könnyítés; soralásunc – sórálásunk; sórál = 'sétál, kószál'
62 Szerzetös iámboroc – a törvényt szerző jámbor elődök
70 nám az töruény természetnec papya – nem világos a jelentése; értelem szerint: a (fényűzési) törvény nem veszi figyelembe a nők természetét, olyat kíván, ami nem egyezik a nők természetével
71 nem modgya – nem illik
77 Cecrops – Kekropsz, Attika kígyótestű, mitikus első királya. A mítosznak a következő strófákban előadott változatának forrása Szent Ágoston, *De civitate Dei*, XVIII, 9.
90 voxot adgyon – szavazzon
111 Bölczec szerént... – vulgarizált platonikus elképzelés
113 Rabotoc, szolgátoc bársonybanis iárnac – ez az érv Liviusnál is szerepel
115 agyà – agya, vagyis agyszüleménye
118 étünketis – étkünket (életünket?) is
119 volna hogy mely könyü – hogy milyen könnyű volna (inversio)
123 Mint vipera kigyo, ragattot országunc – Mint(egy) vipera kígyó (által) rágatott országunk; vagyis: mintha kígyó marta volna meg (Apáczai szerint „a nőstény vipera bagzás közben a hímjét megöli annak fejét elharapván, s ő maga is az őbenne levő kölykétől megöletik", *Magyar encyclopaedia*, VII, 39, 37). E strófa egyébként bízvást alkalmazható az 1590-es évek végének Erdélyére is.
127 Arany idő fordult, keduesség meg terült – ismét elkövetkezett a békés aranykor, megtérült (visszatért) a kedvesség
128 Mint egy ragadomány, illyen fösuény talalmány – a régi (háborús) idők maradványa ez a kicsinyes rendelkezés
130 gyakorlatos – gyakori
132 Cato, bodog állapat válto – Cato, a boldog békeidő elhozója
139 Annibal – Hannibal; Kr. e. 216-ban volt a rómaiak cannae-i csatavesztése, a lex Oppida közvetlen kiváltója
140 Czak arany gyürötis, hogy ki köbellel mér volt – a rómaiaktól zsákmányolt aranygyűrűket köböllel mérte
147 Igasság hagyóya – az igazság eltávoztatója
148 Nem élö állatnac az élötül fosztoya – értsd: a nem élő állat a vagyon
151 pénznec ... sockátul tartozni – tartózkodni a sok pénz birtoklásától
155 Xenocratesnekis Sándor – Xenokratész filozófus, Platón tanítványa, később huszonöt éven át az Akadémia vezetője; a róla és Nagy Sándorról szóló anekdotát lásd Diogenes Laertios, *De vitis dogmatis et apophtegmatibus clarorum philosophorum*, IV, 2, 5.
158 specialét – különleges ünnepi fogásokat
163 Diogenes – Diogenész (Kr. e. 404–323) görög filozófus, számos anekdota szereplője
169 Valerius – P. Valerius Poplicola a királyságot megdöntő triumvirek egyike; négy ízben nyerte el a consulságot, Kr. e. 503-ban fényes állami temetést kapott (Livius, II, 16.)
172 Quintus Cincinnatus – L. Quinctius Ciccinnatus, a római egyszerűség és erkölcsösség megtestesítője; Kr. e. 458-ban az ekeszarv mellől hívták el dictatornak (Livius, III, 25.)

175 Fabriciusnakis – C. Fabricius Luscinus, római államférfi (megvesztegethetetlensége miatt a „Justus" melléknevet érdemelte ki); Kr. e. 280-ban Pürrosz (Epürosz királya) hiába próbálta hatalmas összeggel megvesztegetni (lásd Plutarkhosz, *Pyrrhus*, 18.)

190 szoritgatunc hozzánc – magunkhoz ölelünk

192 Veletec mi bánunc, az bánást ök meg váryác – Értsd: mi kiszolgálunk benneteket, a lovak meg törődést igényelnek. A lovakra vonatkozó érv is megvolt eredetileg Liviusnál.

193 allyát – a lovak almát

196 el eczetellye – megkefélje, kifésülje

200 Hát mint louatoknac, annyira hogy nincz böczünc – annyi becsületünk sincs, mint a lovaitoknak (inversio)

201 helyben állunc – helytállunk

202 Mint egyszer az szolgác – utalás a plebejusok Kr. e. 494. évi „secessio"-jára (később két további hasonló kivonulásra is sor került 449-ben és 287-ben)

207 Nem keueset árthat az egy eggyességben – a sor értelme: az az egy a közösségnek is sokat árthat

208 Maga el ayánlás – elkeseredettségből táplálkozó elszánás

211 hayszálnakis ... árnyékát láttyuc – Vö. „Hajszálnak is van árnyéka" (Kis-Viczay Péter, *Selectiora adagia Latino Hungarica*, Bártfa, 1913).

212 Az kis hangyánakis vagyon dagállya – Balassi: „...még az erős kősziklákon is megtetszik néhol az hangyanyom is" (*Szép magyar komédia*, 1990, II, 4).

215 Mikoron az persác... – Asztüagész méd királyt Kürosz győzte le Kr. 550-ben (a történetet lásd Justinus, I, 4 skk.; Diodorosz II, 34).

218 viszsza fognánac – visszafordulnának

223 el futtac – az elfutottak

226 Capitulumot sabinoc vináyác – Amikor a szabin sereg árulás révén betört a Capitoliumba, a római nők, vagyis az egykor elrabolt szabin nők magukat a küzdő seregek közé vetve állították meg a harcot (Livius, I, 13).

230 volscussoc hada meg tolyúlna – Kr. e. 490-ben a Rómát ostromló volcusokat a római nők elszántsága késztette visszavonulásra (Livius, III, 22; Plutarkhosz, *Moralia*, IV, 337).

233 Semiramis – Ninusnak, az asszír birodalom legendás alapítójának felesége, aki férje halála után megalapította Babilon városát (vö. Diodórosz Szikulidész, II, 1).

237 Tanaquil – Tarquinus Priscus (Róma ötödik királya) felesége; férje halála után veje, Servius Tullius számára szerezte meg a trónt (Livius, I, 34, 41).

241 Hortensia – Szerepeltetése anakronizmus: Kr. e. 42-ben nagy beszédben lépett fel a triumvirek ellen, amikor azok Brutus elleni harcuk támogatására hatalmas adót vetettek ki a gazdag római matrónákra (vö. Valerius Maximus, *Factorum et dictorum...* VIII, 3, 3).

242 meg rótatot volna – adót róttak volna ki rá

245 Carmentis – Más néven Karmenta, a mitikus arkádiai Evandrosz király felesége. Az *Aeneis*ben fiával, Pallasszal Aeneas szövetségese. Livius szerint (I, 6, 7) férjével együtt ő terjesztette el elsőként Itáliában az írást.

249 De hogy elö hozzam ... Cleliát – A történetet lásd: Livius, II, 10.

257 Lucretia – Tarquinus Collatinus felesége; Tarquinus Sextus (a király fia) erőszakot követett el rajta, Lucretia szégyenében öngyilkos lett. A történetet lásd: Livius, I, 57.

261 Portia – Ismét anakronizmus: Porcia M. Porcius Cato (Uticensis) lánya, M. Junius Brutus felesége. Férje halálhírére a mondott módon lett öngyilkos, Kr. e. 42-ben (vö. Plutarkhosz, *Brutus*, 53).

264 prását – parazsat
266 szinten – szinte
268 Artzal essünc szemben, mellyel öszue, ha szükség – ha szükséges, szembenézünk azzal, amivel kell(?)
275 Kit iól meg itiluén töllec czak nemzettöc – a sor értelme: ha jól meggondoljuk, az atyák csak a nemzéssel vesznek részt a gyermeknevelésben
281 emlénckel éltetünc – emlőnkkel táplálunk
286 haládosság – hálaadósság, háládatosság
293 szegünc – szegődünk, fordulunk
296 elegited – elegyíted
308 mennyec – asszonyok (vö. menyasszony)
319 Aristarchus – Nem konkrét személy; a mindenkori kritikusokat hívták Aristarchusnak.
320 nyilua – nyilván
321 vetödic – vetekedik, vitatkozik
325 szerzetessekre – Lásd a 62. sorhoz tartozó jegyzetet.
327 Kiknec erkölczek, mint volta szauoknac – kik erkölcse olyan, mint beszéde
341 Pausanias – Spártai királyfi, nagyravágyásból és kapzsiságból hazája ellen fordult, és a perzsa Xerxésszel lépett szövetségre (vö. Hérodotosz, VIII, 3; Plutarkhosz, *Arisztarkhosz*, 23).
342 Példa az Annibal – Hannibal (Kr. e. 249–183) karthagói hadvezér
345 Hires Cleopatra – Kleopátra természetesen jóval a történet ideje után élt (†Kr. e. 30). A híres szőnyegbe csavarási jelenetet lásd: Plutarkhosz, *Caesar*, 20.
353 önen köszte – maga közé
360 lepely duchna – pehely dunyha
366 lakást – lakomázást
367 alakot – Az alak szó 'kedves' jelentését az NySz egyedül e szöveghely alapján adatolja.
377 Orchia töruény – A lex Orchia (Kr. e. 183) limitálta az ünnepségekre meghívható vendégek számát.
379 Fannia töruény – A lex Fannia (Kr. e. 161) meghatározta az ünnepségekre fordítható összeg felső határát. Említése itt anakronizmus.
381 Durinius – Marcus Duronius nevéhez fűződik a lex Fannia eltörlése (Kr. e. 97-ben).
384 Oppia töruény – Lex Oppia; lásd a 15. sorhoz fűzött jegyzetet.
387 cerussánac – cerussa, ólomfehér; a római hölgyek fehérítő arcfestéke (vö. Ovidius, *Ars Amatoris*, 3, 199 skk.)
399 marr keduüb – veszekedősebb
420 Hercules sockáig font az kontyba – Büntetésül Iphitosz megöléséért Héraklésznek három évig szolgálnia kellett Omphale lüdiai királynőt, aki megszégyenítésül a héroszt rokka mellé ültette.
426 Bilbisrul – Byblis; történetét lásd: Ovidius, *Metamorphoses*, IX, 418–464.
428 Myrrhánac... – A történetet elbeszéli: Ovidius, *Metamorphoses*, X, 298–325.
437 Pisistratus – Peiszisztratosz, athéni türannosz; az anekdota forrása Plutarkhosz, *Moralia*
442 Olympias azszony – Philipposz, macedón király felesége, Nagy Sándor anyja; a gyilkosságról szóló híreszteléseksről: Plutarkhosz, *Nagy Sándor*, 9–10.
445 Socratesnét ki nem tudgya – A Szókratészről és Xantippéről szóló anekdota forrása Diogenész Laertiosz idézett művének Szókratész-életrajza (II, 36).
451 Thais – athéni hetaira, Nagy Sándor hadvezérének, Ptolemaiosznak a kedvese, később egyiptomi királyné

452 Flora – A korai kereszténység írói a római Flora istennőről azt tartották, hogy eredetileg prostituált volt (vö. Boccaccio, *De claris mulieribus*, Flora).

454 Tullia – Servius Tullius leánya, szekérrel áthajtatott atyja holtteste fölött (lásd Livius, 1, 22).

458 Tarpenia azszony – Tarpeia, Tarpenius Spurius leánya a szabinoknak elárulta a Capitoliumra vezető utat (Livius, I, 11).

461 Etetö – méregkeverő

465 Caligula czászárt... – Milonia Caesonia Caligula császár negyedik felesége volt. Állítólag szerelmi varázsitallal láncolta magához a császárt (Suetonius, *Caligula*, 50; Josephus Flavius, *Antiquitates Judaeorum*, XIX, 193).

466 Meg krúslot – megkuruzslott, megbűvölt (szerelmi varázslás céljából)

467 Claudius czászárt – Vö. Suetonius, *Claudius*, 44–46; Claudius megmérgezése Kr. u. 54-ben történt.

469–470 Licinia ... Publicia – Licinia és Publicia két római matróna volt, akiket Kr. e. 153-ban perbe fogtak és kivégeztek férjgyilkosságért. Megmérgezett férjeik consulviselt férfiak voltak: Aemilianus Asellius és Lucius Posthumius Albinus (lásd Livius, XLVIII; Valerius Maximus, VI, 3, 8).

487 frissebbet – fiatalabbat

489 gyöngyessit – gyöngyként ékesít

494 fel kötöt állotoc – Talán a kendőviselésre utal.

500 Kic historiákban vetödtec – kik históriaírásban vetélkedtek(?)

11.

PÓLI ISTVÁN

Nyomtatott szövegforrásai: D Önálló címlap nélkül, belső cím: „Historia Az Iovenianus nevö Romai csaszarnak, Isten ellen valo föl fuvalkodasarol, es az Nagy Ur Istennek rayta tött boszszu allasarol, es elöbbi tisztiben valo allasarol, mostan Deakbol Magyarra fordittatott. 1593 Ezendöben." Notaja: Szonnya az Ur Isten hiveinek romlasat. [Debrecen, Rheda Pál, 1596 k.] A végén: „VÉGE." – RMNy 777.

B Címlap nélküli töredék [Bártfa, Klösz, 1598–1612]. (Leírását lásd ERDÉLYI Pál, MKsz, 1894, 352–353.) A könyvtáblából kiáztatott A_2 és A_3 levél a 15. strófától az 51. terjedő részt őrzi. – RMNy 924.

L_1 Önálló címlap nélkül, belső cím: „Historia az Iovenianus nevü romai csaszarnak, Isten ellenvaló fel-fualkodásáról, és az nagy Vr Istennek rajta tött boszszú-állásáról, és elébbi tisztiben való állásáról. Melly Deákból Magyarrá fordittatott, 1593. esztendöben." [Lőcse, 1650 k., Brewer.] A végén: „VÉGE." – RMNy 2325.

L_2 Önálló címlap nélkül, belső cím: „Historia az Iovenianvs nevü romai csaszarnak, Isten-ellen való felfuvalkodásáról; és az nagy Ur Istennek rajta tött boszszú-állásáról; és elebbi tisztiben való állásáról. Mely Deákból Magyarrá fordittatott, 1593. esztendöben." [Lőcse, 1700 után.] A végén: „VÉGE." – RMK I, 1598.

RPHA 1269

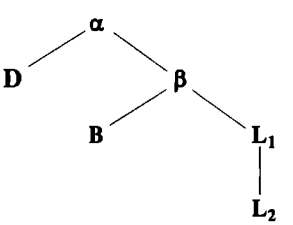
Strófaképlete: a13(6,7), a13(6,7), a19(6,7,7)

Dallama: Nótajelzése („Szánja az Úristen híveinek romlását") Szegedi Gergely himnuszának kezdősorára utal (RMKT XVI, 6, 8 sz.). – RMDT I, #18.

Akrosztichon: STEPHANUS POLI FECIT

Modern kiadása: GYÖRGY Lajos, *Póli István Jovenianusa,* ItK, 1918, 181–190. Az első kiadás szövegét adja, összevetve a bártfai kiadás töredékeivel.

A szövegforrások viszonyát az alábbi stemma szemlélteti:

α és β mára elveszett, hipotetikus közvetítők. Alapszövegül a legrégebbi és legjobb debreceni kiadást választottuk.

A versfőkben magát megnevező szerző, Póli István 1593-ban készítette fordítását a „Szekcső mentében, Sóvár nevű faluban". Sóvár középkori eredetű vár Sáros vármegyében, Kassától 25 km-re északkeletre. Mellette két Sóvár nevű falu is található: Tótsóvár és Németsóvár. Mivel az utóbbi fekszik közelebb a Szekcső-patakhoz (közel ahhoz a helyhez, ahol az a Tarcába ömlik), ez lehetett a szerzés színhelye. A vidék minden időben fontos sókitermelő központ volt. Az 1537-ben lerombolt vár és a hozzá tartozó bányák a kamara tulajdonában voltak. Sóvárról vette nevét az itt birtokos Sóvári Soós nemzetség.

Póli István neve két, egymásnak némiképp ellentmondó XVI. század végi forrásban bukkan fel. 1571. december 20-án Bornemisza Gergely csanádi püspök levelet ír Kassa város tanácsának. A levélből kiderül, hogy előzőleg a kassaiak azzal vádolták meg Bornemisza familiárisát, egy bizonyos *Poly Istvánt*, hogy elfogatott egy hernádtihanyi (Abaúj megye) illetőségű jobbágyot, és jogtalanul fogva tartja a püspök börtönében. Ezzel szemben a levélben Bornemisza azt állítja, hogy a jobbágy nincs börtönben, csak a vár (nyilván Jászó) falain belül; továbbá hivatkozik Pólira, aki állítja, hogy a jobbágy tőle szökött (Kassa város levéltára – Archív Mesta Košice, Schwarzembergiana, No. 3075; latin, kiadatlan, Kőszeghy Péter gyűjtése). A következő adat Miskolczi Csulyak István latin nyelvű *Curriculus vitae*jében található: „...elmúlván az 1595-ös év, néhány tót diák Túróc megyéből rábeszélt és rávett, hogy a jezsuita atyákhoz menjek tanulni, ahol néhány éven belül nagyobb tudásra tehetek szert. A csábításnak könnyen engedtem és velük együtt útnak indultam, gyalogszerrel meg is érkeztem egy nap alatt Kassára. [...] Kassáról Eperjesre akarván menni, Enyickén, a Tarca folyó kanyarulatában nagybátyámnál, nemes *Póli Istvánnál* estefelé megálltam, hogy tőle valami útravalót szerezzek. Közben senkinek nem mondtam el, hogy milyen szörnyű tervet melengetek keblemben, arra a kérdésre pedig, hogy hová tartok, azt válaszoltam, hogy Nagyszombatba akarok utazni, a német nyelvet megtanulni. Nagybátyám, azt hiszem, isteni intésre, nem hagyott fel a figyelmeztetéssel, hogy tervemtől elálljak. Megígérte komolyan, hogy minden követ megmozgat azért, hogy egy nemes ember fiánál tanítói állást szerezzen nekem. Mikor ezt a tisztet visszautasítottam, nem soká ellenkezett, de másnap velem jött Eperjesre. Ezalatt társaim, ígéretükhöz híven, vártak engem egy órával előbb, de miután hiába vártak, Sáros felé elmentek. Én pedig [...] nagybátyámmal az említett községbe visszatértem. Nála egész nyáron a pihenésnek és a falusi életnek szenteltem magam" (RMKT XVII, 2, 286–287; a latin eredetit kiadta Zsinka Ferenc, MPrEtA XI, 121–157). Enyicke (Haniska) Abaúj vármegyében (tornai járás), a Tarca-patak mentén található. A versnek a kolonfonban közölt szerzési helye, Sóvár ettől alig harminc kilométerre fekszik Sáros vármegyében, a Tarca és a Szekcső összefolyásánál. Könnyen elképzelhető, hogy az Enyickén honos Pólinak birtoka, ingatlana, rokona lehetett a közeli Sóvárott.

Póli István tehát nemesember, gazdálkodó, Miskolczi Csulyak édesanyjának fivére. A história végén található archaikus ízű fordulat alapján, ahol az énekmondó inni kér, inkább alacsonyabb társadalmi rétegbe tartozó szerzőt – afféle vándorhegedűst, kóborló deákot – képzelnénk. György Lajos feltételezését, miszerint Póli sóvári iskolamester lehetett, mivel semmilyen adat nem támasztja alá, nyugodtan elvethetjük. A mű didaktikus, moralizáló hangvétele önmagában nem bizonyítja a szerző tanító voltát.

A mű forrása a *Gesta Romanorum* ötvenkilencedik elbeszélése, mely az úgynevezett vulgata szövegcsoportban a következő címet viseli: *De superbia nimia, et quomodo superbi ad humilitatem maximam saepe perveniunt; satis notabile* (Oesterley, 1872, 59; az összevetéshez a következő kiadást használtam: *Gesta Romanorum cum applicationibus moralizatis ac mysticus*, Lugdunum, 1555; a *Gesta Romanorum*ról lásd kötetünkben 1. sz.).

A téma forrásvidékét a tárgytörténeti kutatás Indiában találta meg. A *Mesefolyamok óceánja* címet viselő hindu mesegyűjteményben található az a történet, mely szerint az öreg Vikramaditya király egy varázsló segítségével egy halott ifjú testébe akar költözni. A varázsló azonban csalárd módon megöli, és saját maga bújik a megifjodott király testébe. A motívum perzsa és arab közvetítéssel jutott Európába. A történet egyik változata a bibliai Salamon király alakjához kötődött. Az ószövetségi Krónikák könyve arámi nyelvű fordításában megőrzött apokrif történet szerint egy alkalommal Salamon király saját nagyságától eltelve ült a trónján. Gőgjében úgy gondolta, hogy megszegheti Isten parancsai. Drágaságokat, ékszereket, szekereket gyűjtött, és idegen földről hozatott magának feleségeket. Isten haragjában Ashmodai démont küldte a király megbüntetésére, aki letaszította Salamont a trónról és elvette tőle varázserejű gyűrűjét. A király vezekléseként Izrael földjén barangolt, és sírva ismételgette: Kohelet („a prédikátor") vagyok, akit régen Salamonnak, Izrael királyának hívtak. Az apokrif Salamon-legendával rokonságban áll a Dániel könyve negyedik részében elbeszélt történet az emberi közösségből kitaszított, füvet rágó Nebukadnezár királyról. A *Gesta Romanorum*-beli szöveg valószínűleg a különböző keleti változatok kontaminációjával alakult ki (a történet geneziséről lásd GYÖRGY Lajos, *I. m*).

Jovenianus vagy Jovinianus nevű római császárt nem létezett. Ezt a nevet viselte egy IV. század végi eretnek, aki a szerzetesi aszkézis – különösen a cölibátus – gyakorlata ellen lépett fel, továbbá tagadta Mária szűzi állapotát. Szent Ambrus és Jeromos is támadta, tanait két zsinaton is elítélték. Honorius császár Dalmáciába száműzte. 412-ben nagy szegénységben és nyomorúságban fejezte be életét. A névadásba belejátszhatott még a keresztényüldöző Diocletianus császár alakja is, aki a Jovius melléknevet is viselte (vö. GYÖRGY Lajos, *I. m.*, 162). A kevély császár meséje számos irodalmi feldolgozás alapjául szolgált. Hans Sachs 1549-ben *Der Hochfertig Kaiser* címen verselte meg, majd 1556-ban drámában *(Julianus, der Kayser)* dolgozta fel a témát. A történetből 1584-ben francia nyelvű moralitás készült (*Moralité de l'orgueil et présomption de l'empereur Jovinien,* Lyon, 1584).

Póli a *Gesta Romanorum* úgynevezett vulgata redakciójának valamely nyomtatott kiadását ismerte; szorosan követi a latin eredetit, viszonylag kevés az önálló hozzátétele. Póli saját bővítése Jovenianus lófarkon való hurcolásának jelenete (69–77. strófa) és a császár bűnbánó fohásza a remete kunyhójánál (84–91. strófa). A gyónási jelenet adott okot a Póli István felekezeti hovatartozását illető vitára. Bodnár Zsigmond és Széchy Károly úgy vélte, hogy a latin eredetiből hiányzó és a történet csúcspontjára helyezett bűnbánó gyónás nyílt kiállás a gyónás szentsége mellett, így a szerző katolikus voltának bizonyítéka (TIMÁR Kálmán, *Katolikus volt-e Póli István?*, Religio, 1910, 7–9).

A történet *A' kevélységet gyakran alázatosság követi* címen található meg Haller János *Gesta Romanorum*-fordításában (HALLER, 1900, 208–215).

19 csiba – léhűtő, semmirekellő (udvaronc)
25 sodolkodik – fondorkodik, ólálkodik; az Ördög ólálkodásának motívuma nem szerepel az eredetiben
36 sohult – sehol
38 negétség – hiúság
46–48 Isten parancsolá... – az eredetiben nem szerepel
49 Tanácsának – tanácsosának
73–75 Az új császár fogadtatása nem szerepel az eredetiben.
74 vigasság – hangszer
83 meggugolt – kigúnyolt, megtréfált
119 véletlenül – váratlanul

147 Tatár ostorokal – állatterelő karikás ostor
149 nyegödéssel – nyögéssel
159 koltoga – kopogott; vö. Müncheni-kódex: „a koltagónak megnyittatik" (TESz)
192 hurrogatá – szidalmazta
220 fölvakarkodék – Összeszedi magát; a vakarodik, elvakarodik ige több helyen is előfordul a XVI. században, pl. Balassi komédiájában. „SYLVANUS. Mit búsítasz? Hagyj békét! Vakarj el!" (*Szép magyar komédia,* 1990, 45).
244–245 Kezében ragadá foldozott breviárját – az eredetiből hiányzik
250–294 A hosszú monológ Póli saját leleménye.
265 Manassesnek – Manassze, Juda királya; megtérését és imáját lásd 2Krón 33,10–13.
266 Szent Judit – Judit imája, mikor Holofernesz táborába indul (Judit 9)
282 kanditslá – leste (vö. kandikál)
288 vereségtűl – veréstől
297 megtaglott – összevert
330 régi tacskója mindjárt megismeré – a kutya másodszori szerepeltetése Póli bővítése
372 jó kedve – kegyelme (SzMA: „gratia = kedv, kegyelem")
377–381 A császár beszéde az eredetiben nem szerepel.

12.

CLITOPHON ÉS LEUCIPPE

Nyomtatott szövegforrásai: **K** Címlap nélküli töredék [Kassa, 1620 k., Johannes Festus]. A nyomtatványból ismeretesek az első ívfüzet levelei (FRAKNÓI Vilmos, *Könyvtáblákban fölfedezett XVI. és XVII. századbeli magyar ősnyomtatványok*, MKsz, 1878, 275, 301–302; kiadta DÉZSI Lajos, *Leucippe és Clitophon széphistóriája*, Bp., 1906), és az A, illetve B ív töredékei (CSANDA, 1970, 381–387). – RMNy 1215.

L Címlap nélküli töredék [Lőcse, 1632, Brewer]. Csupán a K^4 ív levelei ismeretesek belőle (SÁNDOR István, *Töredék Leucippe és Clitophon széphistóriájának egy ismeretlen kiadásából*, MKsz, 1964, 356–359; PAVERCSIK Ilona, *Néhány impresszum nélküli lőcsei nyomtatvány megjelenési idejének meghatározása*, MKsz, 1978, 359–363). – RMNy 1508.

RPHA 4019

Strófaképlete: a11(4,7), a11(4,7), a11(4,7), a11(4,7)

Dallama: Nincs nótajelzése – vélhető dallama: RMDT I, #95.

Modern kiadása: CSANDA, 1970, 381–387; SÁNDOR István, *I. m.*, 356–359; *Szöveggyűjtemény*, II, 477–484.

A kassai kiadás kétlevélnyi töredékét Fraknói Vilmos találta meg 1878-ban (FRAKNÓI, *I. m.*, 275, 301–302). A hibás kilövésű levelek a B ívjelzetet viselik ugyan, de a szöveg alapján valójában az A ív második és harmadik levelét képezték. A töredékes mű témáját azonosította és a kétlevélnyi szöveget kiadta Dézsi Lajos (DÉZSI, *I. m.*). E kiadás újabb töredékeit ($A_{1.4}$ levélpár) Csanda Sándor egy 1626-ban, Wittenbergben kiadott nyomtatvány kötéstáblájából áztatta ki (CSANDA, 1970, 381–384, a szöveg: 384–387). A mű teljes terjedelme mintegy 16 negyedrét ív lehetett, az A ív előtt feltehetően legalább egyívnyi preliminária (címlap, előszó, ajánlás) is állhatott.

A lőcsei kiadás K^4 ívének töredékeit Sándor István áztatta ki egy kölni nyomtatvány kötéstáblájából. A szöveget próbanyomatként egy 1632. évre szóló naptár makulatúrájára nyomták. Borsa Gedeon RMNy-beli rekonstrukciója szerint a nyomtatvány eredetileg 23 ív terjedelmű lehetett. A művet Batthyány Ádám könyvtárának 1651. szeptember 17-én összeírt jegyzékébe a következő címen vették fel: „159 ibidem. Igen szép História az Geöreögh Clitophonnak és Leucipenek egymáshoz való hivséges Szerelmekrül." Ezt a címalakot hitelesnek fogadtam el, annál is inkább, mivel a szerelmespárokról szóló történeteknek ez a szokásos alakja: elöl a férfi, másodikként a nő nevével.

A história forrásául szolgáló mű 1606-os latin redakciójának (*De Clitophontis et Leucippe amoribus libri VIII*, Heidelberg, 1606) OSZK-beli példányába (jelzete A. gr. 3026/a) egy ismeretlen XVII. századi kéz a következő verses bejegyzést tette (a 31. lapon):

Szerettőknek fénies tiszta tűköre
Leucippenek Clitophónnal szerelme
Irva vagyon ez Tatius keöniuebe
Kit Magiarul forditottak versekbe

#

Libro II. pag: 31 ipse liber Tatio

Reppűlésre Szerelemnek szárniaij
Seb eytesre uadnak merges nilaij
Egetesre langozo szeőuetneky
Azért ki mér ellene tusakodni.

A második strófa a megnevezett helyen (II. könyv, 31. lap) található szövegrész fordítása: „Amor respondebat: An igitur tantum tibi sumis, út contra me arma feras, mihique resistere audeas? *mihi ad volandum pennae, ad vulnerandum sagittae, ad exurendum faces datae sunt. Quonam te modo evasurum speras?*" A bejegyzést készítő minden bizonnyal ismerte Clitophon és Leucippe történetének magyar feldolgozását, a második versszakot esetleg innen másolhatta ki – a bejegyzés metruma mindenesetre azonos a históriáéval.

Ludányi Mária megfigyelése szerint a XVI. századi magyar hivatkozásokban Clitophon és Leucippe neve minden esetben Theagenész és Khariklia említésével együtt bukkan fel (LUDÁNYI Mária, *A Leucippe és Clitophon széphistória keletkezéséről*, ItK, 1984, 44–63). Balassi Bálint is együtt utal a két történetre *Mire most, barátom...* kezdetű korai versében (BALASSI *Énekei*, 1986, 78):

Igaz szerelmő *Leucippét* nyavalyára,
Ifjú *Theagenest* annyi bujdosásra,
Nagyot kicsin renden való házasságra,
Mindent csak szerelem vitt képtelen dolgokra.

Ludányi érvelése szerint Balassi 1578-ban, e verse keletkezésének évében aligha ismerhette még a történet magyar nyelvű feldolgozását, sőt annak sincs semmi nyoma, hogy magát az eredeti művet olvasta volna. „Valószínűbbnek tetszik, e neveket valamilyen korabeli »példatárból« vette Ariadne, Medea, Gisquardus etc. közismert példái mellé, a szerelem rabjainak illusztrációjaként" (LUDÁNYI, *l. m.*, 46). A két művet, Akhilleusz Tatiosz és Heliodórosz regényét szoros műfaji és tematikai rokonság kapcsolja össze. Hasonlóan a töredékes *Clitophon és Leucippe*-história és a (feltehetően Czobor Mihály által készített) verses *Theagenes és Chariclia*-fordítás között is sok poétikai hasonlóságot találunk. Már szokatlanul nagy terjedelmük is összekapcsolja őket, a kikövetkeztethetően legalább 6500 sor terjedelmű *Clitophon* és a befejezetlenségében is 5300 soros *Chariclia* a két legterjedelmesebb verses epikai alkotás. Igényességükkel jóval az átlagos XVI. századi széphistóriák fölé emelkednek, és már a Gyöngyösi-féle regényes verses epika irányába egyengetik az utat.

A mű keletkezését legvalószínűbben a *Chariclia* megírásához közel, a XVI. és XVII. század fordulóján kell keresnünk. Ludányi Mária stilisztikai érvek alapján feltételezi, hogy a mű szerzője Petki János lehetett. 1610-ben íródott Cupido-verse szoros egyezéseket mutat a *Clitophon és Leucippe* néhány helyével.

Clitophon és Leucippe, 5. sor:
Meggyőz mindent, mint mondják, az szerelem
Petki, *Cupido*, 1. sor:
Ez világon mindent meggyőz, ezt mondják, az szerelem

Clitophon és Leucippe, 12. sor:
Mint vitéz, tőrében bölcsi azképpen hull
Petki, *Cupido*, 8. sor:
Rabja lesz bölcsi, vitéz tőriben esve

Clitophon és Leucippe, 9–11. sor:
Erőt, eszet, elmét mert mind felyülmúl,
Valakiben mérge hevének indul,
Éget ő tüzével, kímíletlen dúl
Petki, *Cupido*, 9–12. sor:
Kegyetlenül mérgét, tüzét kiontja,
Kit meglőhet, erősségét elrontja,
Eszét és elméjét benne megbontja,
Jó értelmét, okosságát elvonja.

Clitophon és Leucippe, 134–135. sor:
Ki nem kedvez sem nagy, sem kicsin rendnek,
Árad s terjed habja, mint egy tengernek
Petki, *Cupido*, 18–19. sor:
Mert nem kedvez sem nagy sem kicsin rendnek,
Áradása ollyan, mint egy tengernek

Clitophon és Leucippe, 18. sor:
Hogy rossz embert szerelem nem illethet
Petki, *Cupido*, 27. sor:
Rossz embert ő csak igen ritkán illet

A kétségtelen szövegszerű egyezések még nem bizonyítják egyértelműen Petki szerzőségét, azt azonban igen, hogy 1610-ben már olvashatta a művet. Ludányi attribúciója tetszetős hipotézis, de még további bizonyító anyag felvonultatását igényelné. Petki műveltsége bőven elegendő volt egy ilyen vállalkozáshoz, a századforduló környéki szereztetés pedig életrajzába is gond nélkül beilleszthető volna, azonban kétségtelen hitelességű verseinek kiábrándult, sztoikus szemléletétől élesen eltér a *Clitophon és Leucippe* világias és erotikus hangoltsága (Petki életrajzát, műveinek kritikai kiadását lásd RMKT XVII, 1, 307–330, 596–604). Igaz, ifjúkori, az 1590-es évekből származó művét nem ismerjük; ráadásul az életmű többi darabjával mutatott kontraszt erősen csökkenne, ha elfogadnánk Petki szerzeményének a *Sötét ködbül alig tisztult...* kezdetű szép szerelmi elégiát (RMKT XVII, 3, 20–22, 561–562). A história szerzőjét mindenképpen a Balassi környezetéből induló, késő reneszánsz műveltségű világi versszerzőink körében kell keresnünk. A mű szerelemfelfogása, az erotikum didaktikus elemektől mentes bemutatása Balassi életművének, különösen a *Szép magyar komédia* előszavának hatását mutatja.

Akhilleusz Tatiosz a Kr. u. II. század második felében írta *Ta kata Leukippén kai Kleitophónta* című regényét. A szerzőről a Szuda-lexikon tudni véli, hogy idős korában a kereszténységet felvévén püspökként fejezte be életét. Regénye jellegzetes késő hellenisztikus szerelmes történet. A véletlenszerű fordulatok halmozása, a frivol hangvétel mintha a műfaj elterjedt közhelyeit parodizálná. Mivel a műnek nincs modern magyar fordítása, érdemes röviden összefoglalni a cselekményt (kurziválással jelölöm azokat a részleteket, amelyek párhuzamosak a meglévő töredékekkel). Az összevetéshez a következő kiadást használtam: AKHILLEOSZ Tatiu Alexandreós, *Tón kata Leukippén kai Kleitophonta*, with an English translation by Stephen GASELEE, London, 1947 (Loeb Classical Library).

I. könyv: *A kerettörténet szerint az egyes szám első személyben megszólaló szerző Szidónban utaztában megcsodál egy Európa elrablását ábrázoló festményt. Beszélgetésbe elegyedik egy föníciai ifjúval, Kleitophónnal, aki unszolására belekezd szerelmi viszontagságainak elbeszélésébe. Innen tehát – továbbra is egyes szám első személyben – Kleitophón veszi át az elbeszélés fonalát. Elmondja, hogy Türoszból származik. Édesatyja mostohahúgával, Kalligonéval kívánta összeházasítani. Egyszer azonban vendégségbe érkezett hozzájuk atyja féltestvérének leánya, a szépséges Leukippé. A fiatalok egy lakoma alkalmával – ahol egy énekes Apollón és Daphné történetét adta elő –* egymásba szeretnek. Kleitophón barátjának és unokatestvérének, Kleiniásznak a szerelme viszont egy Khariklész nevű ifjú volt. Khariklészt szülei meg akarják házasítani, szeretője azonban mindenáron igyekszik őt lebeszélni a női nemről. A fiatalok hosszú beszélgetéseket folytatnak a szerelem természetéről, majd azt tervezgetik, hogy megszöknek a nemkívánatos házasságok elől. Khariklész váratlanul meghal: egy ló leveti a hátáról. Kleitophón új beszélgetőpartnere szolgája, Szatürosz, aki Leukippé szolgálójába, Kleióba szerelmes. Egy kertben beszélgetnek, ahol Leukippé is hallja őket. Kleitophón a pávák, a mágneskövek, a pálmafák, a folyók és a kígyók szerelméről tart előadást. **II. könyv:** Kleitophón szerelme egyre növekszik, ahogy kedvese éneklését hallgatja és együtt vacsoráznak. Beavatja szerelmébe szolgáját, aki cselekvésre biztatja. A kertben véletlenül összetalálkoznak, és Kleitophón úgy tesz, mintha megcsípte volna arcát egy méh. A lány gyógyítani akarja, mire megtörténik az első csók. Egy vacsora elbeszélésének kapcsán Kleitophón felidézi a türoszi Dionüszosz-ünnep szokásait. A vacsorán a szerelmesek a borospohár útján küldenek csókokat egymásnak. Néhány nappal később megkezdődnek Kleitophón és Kalligone házasságának előkészületei. (Betét: a bíborfesték mítosza.) A büzantioni Kalliszthenész személyében Leukippénak is befolyásos kérője támad, azonban összetéveszti őt Kalligonéval, akit nőnek öltözött kalózokkal raboltat el. A szolgák segítségével végrehajtott bonyolult konspiráció révén sor kerülne végre Kleitophón és Leukippé első pásztorórájára, azonban a lány anyja megzavarja őket. A fiatalok elhatározzák a szökést, és a szolgák és Kleiniász kíséretében egy Alexandriába tartó hajó fedélzetére szállnak. A hajón összebarátkoznak egy egyiptomi ifjúval, Menelaosszal, aki Kleiniászhoz hasonlóan elveszítette fiúszeretőjét. Hosszas vitát folytatnak arról, hogy a lányok vagy a fiúk szerelme nyújt-e több örömet. **III. könyv:** A hajót egy vihar elsüllyeszti, a deszkákba kapaszkodó utasokat Egyiptom partjaira veti a víz. Kleitophón és Leukippé – akik barátaikat halottnak hiszik – bemennek Peluszion városába, ahol megcsodálják Zeusz templomát. Alighogy továbbindulnak Alexandria felé, a rettegett bukoloszok (rablók) fogságába esnek. A rablóvezér beleszeret Leukippébe, és elkülöníti Kleitophóntól. Kleitophónt és a többi rabot katonák szabadítják ki. A fiatalember beáll a lovasok közé katonának. A távolból figyeli, amint a rablók egy fiatal lányt kegyetlen módon feláldoznak – úgy véli, szerelmét gyilkolták meg, ezért a lány koporsóján kardjába akar dőlni. Az arra vetődő Menelaosz és Szatürosz mentik meg, akik közlik vele, hogy színházi kellékkarddal ők rendezték meg a kivégzési színjátékot, majd élve előhúzzák Leukippét a koporsóból. (Betét: a főnixmadár mítosza.) **IV. könyv:** Végre egymáséi lehetnének a szerelmesek, a beteljesülést azonban Leukippé Artemisznek tett fogadalma késlelteti. Hasonló tiltást kap álmában Kleitophón is.

A rablók ellen vonuló egyiptomi sereg vezére, Kharmidész szemet vet Leukippére. Megtekintenek egy vízilóvadászatot. (Betét: a víziló és az elefánt természete.) A tábornok Menelaosz közvetítését kéri, hogy megszerezhesse Leukippét, aki kényszerűségből egy csókot ígér neki. (Betét: az ajkak.) Mielőtt a csókra sor kerülne, Leukippét őrültségi roham keríti hatalmába. Parancsot kap a sereg a rablók megtámadására, de azok csapdába csalják a katonákat. Kiderül, hogy Leukippét egy bizonyos Gorgiász szerelmi bájitala betegítette meg. A méregkeverő segédje, Khaireász ellenanyagot készít, és a lány felépül. Új katonaság érkezik, akik végre kifüstölik a rablókat. (Betét: a Nílus és a krokodil.) **V. könyv:** Khaireász társaságában Alexandriába érkeznek. Míg Kleitophón városnézéssel tölti az időt, Khaireász – aki szintén beleszeretett Leukippébe – matrózokkal raboltatja el a lányt. Szerelmese és társai hajóval üldözik a leányrablókat, és szemtanúi lesznek, hogy a hajósok lefejezik a lányt, majd testét a vízbe lökik. Kleitophón a megcsonkított testet elsiratja és eltemeti, majd visszautazik Alexandriába. Eltelik egy fél év. Egyszer csak feltűnik a színen a halottnak hitt Kleiniász: elmeséli a hajótörésből való megmenekülését, és arról is tudósít, hogy Kleitophón szülei már nem elleneznék fiuk esküvőjét. Szatürosz egy gazdag epheszoszi özvegyasszonyt, Melittét kommendálja Kleitophónnak. Kleitophón nagy nehezen rááll a házasságra, de kiköti, hogy testi kapcsolat nem lehet köztük, mivel szerelme halála után erről fogadalmat tett. Eljegyzést kötnek, és kitűzik az esküvő időpontját. Melitte hazájába, Epheszoszba utaznak. A hajón *Kleitophón minduntalan elhárítja az asszony szexuális közeledését. Amint megérkeznek a kikötőbe, egy sebektől borított rabszolgalány borul Kleitophón lábai elé, védelemért könyörögve.* A lány, aki Lakainának nevezi magát, elmondja, hogy a rabszolgafelügyelő, Szoszthenész üldözi őt alantas vágyaival. Melitte segítséget ígér. Kiderül, hogy a lányt egy Kalliszthenész nevű kalmár adta el. *Kleitophón levelet kap, amelyből kiderül, hogy a lány nem más, mint a halottnak hitt Leukippé.* Kleitophón szerelmes válaszlevelet küld vissza, amelyben elmagyarázza a szituációt. Melitte szerelmi varázsfüveket kér „Lakainá"-tól. Váratlanul hazatér Melitte halottnak vélt férje, aki fogságba veti a vőlegényt. Melitte megtalálja Leukippé levelét, meglátogatja a börtönben Kleitophónt, és egyetlen szerelmi egyesülést kér tőle. A férfi nagy rábeszélésre teljesíti kérését. **VI. könyv:** Kleitophón Melitte segítségével próbál szabadulni börtönéből, de kudarcot vall. A férj, Therszandrosz természetesen beleszeret Leukippébe. A lányt a szobájába hozatja, de szívét végül meglágyítják annak könnyei. **VII. könyv:** Mivel a lány minden rábeszélés és fenyegetés ellenére állhatatos marad, Therszandrosz házasságtörési perrel akar megszabadulni feleségétől és Kleitophóntól. Egy felbérelt embert küld Kleitophón mellé a börtönbe, aki elhiteti vele, hogy Melitte meggyilkoltatta Leukippét. Kleitophón a bíróság elé áll. Therszandrosz most már Szoszthenész meggyilkolásával is vádolja. Kleitophónt halálra ítélik. Az ítélet végrehajtását azonban el kell halasztani Artemisz követének érkezése miatt, aki nem más, mint Szosztratosz, Leukippé apja. A lány közben megszökik Therszandrosz fogságából, és Artemisz templomába menekül (ahová csak szüzeknek szabad belépniük). **VIII. könyv:** Kleitophón, barátai, Leukippé és Szosztratosz együtt vacsoráznak és mindent elmesélnek egymásnak. Másnap folytatódik a tárgyalás, ahol a főpap nevetségessé teszi Therszandroszt. (Betét: Rhodopisz mítosza.) Leukippét szüzességi próbának vetik alá: egy szent barlangba zárják, és pánsíp hangja jelenti ki ártatlanságát. Melitte és Kleitophón is köteles istenítélettel tisztázni magát a házasságtörés vádja alól. Melittének egy patakba kell állnia, esküjét egy táblára írva a nyakába akasztják. Ha hamisan esküszik, a víz a nyakáig emelkedik. A próbát kiállja – kis csalással, mivel arra esküszik, hogy nem volt szexuális viszonya senkivel a férje visszatérése előtt. A Leukippét gyötrő felügyelőt, Szoszthenészt kínpadra vonják, Therszandroszt pedig száműzik a városból. Leukippé elmeséli, mi történt vele elrablása óta. Szosztratosz elmeséli Kalligone és Kalliszthenész történetét. A szerelmesek Büzantionba utaznak, végre összeházasodnak, majd boldogan hazatérnek Türoszba, ahol részt vesznek Kalligone és Kalliszthenész lakodalmán. A kerettörténetre az elbeszélés nem tér vissza.

A mű utolsó négy könyvének latin fordítása először 1544-ben jelent meg Lyonban, majd tíz év múlva, Bázelben kiadták a teljes művet. A fordítást Luigi Annibale della Croce készítette. Az első görög kiadás csak jóval később, 1601-ben látott napvilágot Heidelbergben. A XVI. század második felében sorra készülnek a nemzeti nyelvű fordítások is: olaszra Lodovico Dolce (Velence, 1546) és Angelo Coccio (Velence, 1550), franciára Francois de Belleforest (Párizs, 1568), Jacques de Rochemaure (Lyon, 1573), angolra William Burton (London, 1597) ültette át a történetet. Az első német nyelvű változat 1670-ben látott napvilágot. A mű iránti magyarországi érdeklődésről tanúskodik Istvánffy Miklós Carolus Clusiushoz intézett levele 1592-ből, melyben a németalföldi tudóstól Heliodórosz *Aitiópikáját* és Akhilleusz Tatiosz *Leucippe et Clitophonját* kéri – akár latinul, akár görögül. Még ugyanabban az évben másodszor is sürgeti a két nehezen elérhető mű megküldését (LUDÁNYI, *I. m.*, 46).

6 engedelem – kegyelem
16 bolgást – bolygást, (lelki) zaklatottságot
28 rövid – egy kevés
33 Assyria-beli tenger – a Földközi-tenger keleti partvidéke; Sidon valójában Syria provinciában található, nem Assyriában
36 thébánusoknak – Thébai-beliek. A boiótiai Thébait (Thebae) a monda szerint a sidoni Kadmosz alapította.
44 alkutása – alkotása
48 Aster istenasszonynak – Astarte
51 mentségem – menekvésem
67 Bika hátán… – A kép nyilván az Európé elrablásának történetét ábrázolja.
79 ivolyát – ibolyát
86 kappa – kapa
111 berhéje – berhe = 'alsóruhaféle'
116 Valamelyre szép leány térítése – amerre a leány irányítja
124 ökré tűnt – ökörré változott
130 jovallnám – jónak, helyesnek vallanám
133 ábrázatja – ábrázolata
163 Attyul egyek… – vagyis atyjuk után féltestvérek voltak
458 Satyrus – Clitophon szolgája
465 után Clitophonti Domino meo Salutem – Clitophonnak, uramnak egészséget [kívánok]. Levelekben szokásos üdvözlő formula.
581 után Clitophon ad Leucippem – Clitophon Leucippének

13.

FORTUNA SORSVETŐKÖNYV

Nyomtatott szövegforrásai: [*Fortuna,* Kolozsvár, Heltai, 1594.] Egyetlen példánya sem ismeretes. Létére az RMNy 858. számú nyomtatványban (Csáktornyai Mátyás, *Római főasszonyok...,* Kolozsvár, 1599 – kötetünkben 10. sz.) használt Sibylla-metszetek alapján következtethetünk. – MKsz, 1956, 234–235; MKsz, 1964, 348–354. – RMNy 747.

[*Fortuna,* Bártfa, Klösz, 1597–1610.] Egyetlen példánya sem ismeretes. Létezésére az RMNy 1029. számú nyomtatványban (Joannes Bocatius, *Hexasticha votiva,* Bártfa, 1612) található metszetek alapján következtethetünk. – RMNy 892.

K „FORTVNA." A címlapon szárnyas golyóra lépő, bekötött szemű Fortunát ábrázoló metszet. [Kolozsvár, Heltai, 1599–1610.] Elöl csonka unikális példánya az OSZK-ban. – RMNy 916.

B Címlap nélküli, elöl csonka töredék. [*Fortuna,* Bártfa, Klösz, 1616 k.] Az OSZK unikális példánya a H ívvel kezdődik. MKsz, 1964, 351. – RMNy 1097.

[*Fortuna,* h. n., ny. n., 1616.] Egyetlen példánya sem ismeretes. Létére a Landerer-nyomda XVIII–XIX. században használatos, 1616-os dátumú Sibylla Cumana-metszete alapján következtethetni. – RMNy 1125.

Strófaképlete: 12, 12, 12, 12

Dallama: nem énekvers

A mű kiadástörténetét Borsa Gedeon tisztázta megnyugtatóan (Borsa Gedeon, *Hol és mikor nyomták az eddig ismert két legrégibb magyar sorsvető könyvet?,* MKsz, 1964, 348–354; és Borsa Gedeon, *A „Fortuna" sorsvetőkönyv eredete és utóélete,* MKsz, 1966, 75–81). A kiadvány forrása Stanisław z Bochnie (más néven Stanisław Gąsiorek) lengyel nyelvű sorsvetőkönyve (Helen Kapełuś, *Stanisław z Bochnie, kleryka królewski,* Wrocław, Warszawa, Kraków, 1964). Ezt a *Fortuna* című verses művet először 1531-ben nyomtatták ki a krakkói Vietor-nyomdában. Ezt az első kiadást csak egy 1548-as könyvtári leltár említéséből ismerjük. A mű egy későbbi, 1570-es krakkói kiadásából egylevélnyi töredék maradt fenn. E töredéklevélen lévő lengyel ajánlóvers pontos fordítása megtalálható a **K** kiadás A_3 levelének rectóján. Fennmaradt a lengyel mű egy teljesebb példánya is egy 1650 körül Krakkóban nyomott kiadásból *(Fortuna abo szczęśie).* Ezt a XVII. századi kiadást 1531-es évszámot viselő dúcokról készült, Fortunát és a Sibyllákat ábrázoló fametszetek illusztrálják. Ezek még feltehetően az elveszett első kiadás idejéről öröklődtek. A két legkorábbi ismert, töredékes magyar *Fortuna*-könyv mind felépítésében, mind képanyagában, mind szövegében a lengyel *Fortunát* követi. Helen Kapełuś és Jan Ślaski részletes összevetése megállapította: (1) a magyar szöveg hűen követi az eredetit, (2) a lengyel szöveghez a bártfai kiadás **(B)** áll közelebb, (3) a magyar fordító lutheránus volt (Helen Kapełuś, Jan Ślaski, *Polski druk popularny na Węgrzech z dziejów „Fortuny",* kézirat?). Borsa Gedeon megerősítette megfigyeléseiket, hozzátéve, hogy a bártfai kiadás metszetei is a lengyel

kiadás metszeteinek egyszerű másolatai. A másolatkészítés szabályai szerint a másolat tükörszimmetrikusan megfordította a képet – tehát a Sibyllák a bártfai metszeteken balkezesek. A kolozsvári kiadás (**K**) a bártfait utánozta, annyira, hogy még a bártfai nyomdász, Klösz Jakab előszavát is változatlanul átvették. Lemásolták a metszeteket is, és azok, ezúttal ismét megfordulva, immár helyes tájolást kaptak (vagyis jobbkezesek a Sibyllák). Borsa Gedeon azt is megállapította, hogy **B**-nek és **K**-nak is volt már legalább egy-egy, az 1590-es években kinyomtatott első redakciója. Összefoglalva tehát: 1590 táján Bártfán elkészítették a lengyel *Fortuna* magyar verzióját, ez az editio princeps. 1594-ben e kiadványnak elkészítették a kolozsvári „kalózkiadását". Ezek a nyomtatványok elvesztek, azonban mindkét nyomda új kiadást hozott ki az 1600-as évek elején. Ez a **B** és a **K**.

A magyar *Fortuna* a XVIII. században ismét népszerűvé vált. Kiadása ismeretes 1743-ból, 1757-ből, 1790-ből, 1807-ből, 1817-ből, 1849-ből és még 1868-ból is. E kései redakciók felépítésükben pontosan követik a korábbiakat; még a prelimináris is megmaradt: különös módon még a szabadságharc idején kiadott példány élén is Klösz Jakab jó 250 évvel korábbi előszava áll. A képeket időről időre újrametszették, és a szöveg is mindig változott valamit az újrakiadások során (az 1849-es budai kiadás, *Fortuna azaz: szerencsének, avagy szerencsétlenségnek kereke, mely most újabban, az abban mulatozóknak kedvekért, egészen megjobbítva tizenötödször nyomtatásba adatott,* 1990-ben megjelent facsimilében is). A késői kiadások szövegváltozatai a mi szempontunkból érdektelenek; abban az esetben azonban, ahol a **B** és a **K** szövege is hiányzik, hozzávetésként az 1743-as kiadást használtam fel a szöveg rekonstruálásához. Főszövegbe került a bártfai kiadás hangzáshű átirata. Az elölről hiányzó leveleket a kolozsvári kiadás szövegével egészítettük ki, e részeket dőlt betű jelzi. Azokat a helyeket pedig, amelyek mind a bártfai, mind a kolozsvári kiadásból hiányoznak, a kései kiadások alapján próbáltuk meg rekonstruálni. Ezek a szövegrészek szögletes zárójelek közé kerültek. A főszöveg tehát, amennyire lehet, az elveszett editio princeps verses törzsanyagát igyekszik helyreállítani. A kiadvány használatának megértéséhez szükséges nem verses magyarázatokat, illetve a táblák szövegét alább, a jegyzetekben adjuk.

Mivel a kolozsvári kiadás olyan jelentős mértékben eltér a bártfaitól, hogy a varia lectiók követése szinte lehetetlen volna a lap aljára tördelve, ezért **K**-t önálló szövegvariánsnak tekintve, betűhű és kiegészítetlen formában adjuk a főszövegben 13A szám alatt.

A sorsvetőkönyv felépítése

A címlap versóján olvasható *A gazdagoknak* és *A szegényeknek* szóló két vers. Ezek a szemben lévő, szerencsekereket ábrázoló metszetet magyarázzák. A metszet felirata: „Szerenczenec avagy szerenczetlensęgnec kereke." Ez után jön Klösz előszava – ahol lehetséges volt, a csonkult szöveget a kolozsvári kiadás és a kései kiadások alapján rekonstruáltuk.

Mindennek, azki ez könyvben akar múlatni, Istennek kegyelmét kéván!

Jól tudom, szerelmes atyámfia, hogy azok, azkik isteni tudományban és emberi mesterségekben való bölcsességet magoknak tulajdonítnak, sok gonoszt mondnak az sorsoknak, holott meghallják az prophetának ilyen intését: „az pogánok útaiban – úgymond – ne járjatok, és az égi jegyektől meg ne rettegjetek, kiktől az pogánok megijednek." Ismég: „fenn állván köszönjenek tenéked az égbenézők. Azkik az csillagokat nézik vala, ímé, mint egy oszlop, olyanakká lettenek." De noha tudják, hogy ezen és egyéb mondások által a szent doktorok és az egész anyaszentegyház káromlotta és megvetette az jövendölő asztrológiát is; mindazáltal nemcsak jó kedvvel elszenvedik azt, hogy minden ember

szeresse és megkedvelje az csillagokból való jövendüléseket, sőt ő magok írják azt, kiadják, és isteni jelenés gyanánt ajánlják az embereknec. Az sorsok felöl igaz ez, hogy meg vadnak tiltva az keresztyéni gyüleközettől; mindazonáltal ezzel böcsületesbek, hogy sem csillagnézés, sem egyéb féle jövendülő mesterség által jelentötte meg Isten az Ionas prophetát és Mathyás apostalt, hanem csak az sorsok által. Nem számlálom itt elő az földnek elosztogatását az zsido népeknek és egyéb féle sok isteni dolgokat, melyek az sorsok által megnyilatkoztanak és végben vittetnek, melyekből nyilván megtetszik, hogy az sorsok hasznosak és kellemetesek legyenek, akár isteni dolgokban, mert azok Isten kezében vadnak, és úgy fordítja, amint őneki kedves akaratja; akár penig csak bátorításképpen élend ember vélek. Ez okokból, szerelmes atyámfia, kénszeríttettem egynehány esztendővel ezelőtt ez sorsvetés avagy szerencse könyvet kinyomtatnom, jóllehet nagy költségemmel, főképpen csak az vitézlő magyar nemzetnek kedveiért, kinek mássa magyar nyelven még ő koráig nem költ, hogy őnékiek is ... valami oly, kivel ürességekben üdőt múlathassanak ... féle dolgokat próbálhassanak (kiknek ... Istentől várják).

...löbi szerencse könyvek már mind ... tetszék az, hogy ... ki nyomtatnám. És miérthogy ez ... asszonya a Fortuna, ki akármely igen bizon... ...állhatatlan és változó légyen, de azért jobb részre ... az hadakban forog és uralkodik; az magyar nemzet penig éppen abban foglalatos, ily reménségben vagyok, hogy ... munkámot jó néven vészik: kiváltképpen ez mostani ... avagy nyomtatást ennyivel inkább megkedvelik és ...k, hogy az előbbi vétkekből szépen megtisztitva és ...va vagyon. Az Isten adjon erőt és értelmet hozzá, ... után nagyobbal és hasznosbbal szolgálhassak.

Isten veled.

Kléz Iacab

Ez után következik a könyv használati utasítása.

Tudomány, mint éljen ez könyvvel az, ki még nem szokta.

Először, ha ez szerencse könyvben akarsz múlatni, vedd eszedbe az kerekek felett, kikben az kockák vadnak, az titulust, és az kerekekben való madarakat is, és azmely titulust akarod, az szerént vess két kockával ugyanazon keréken, és valahány szömet vetsz, az keréken megtalálod, amellett való írást olvasd el, az eligazít téged az másféle kerekre, kikben az vadak vadnak, és azokban valamely város mellett való írást olvasd el, az egy Sybillára és az abban való versekre, melyben megleled azt, amiről vetettél. Példának okáért, ha akarnád megtudni, sokáig élsz-e, vess két kockával az első kerékre, melyen az réce vagyon: ha két hatot vetesz, keresd a kereket, melyen az szamár vagyon, és abban Pozsony város mellett való Sybillát, hanyadik, és annak versét is hanyadik, keresd meg azt és olvasd el, és megmondja neked ha sokáig élendő lész. Eképpen cselekedjél az több titulusokkal is ez kerekekben. Végezet után ezt eszedben tartsad, hogy hiedelmed azonmód úgy ne legyen mondásába, hogy úgyan különben nem lenne dolgod. Azért ha jót mond, a' tevő légy; ha gonoszt, azt az gonoszt körüld el; úgy szerencséltet az ISTEN.

Vagyis a sorsvetőkönyv többféle kérdésre adhat választ. Először ki kell választani azt a tárcsát, amelynek a keresőkérdése megfelel. (A tárcsák közepén egy-egy fametszetes madárkép.) Ezután dobni kell két kockával. Mind a huszonegy lehetséges számkombinációnak (1+1-től 6+6-ig) megfelel egy-egy körcikkely, benne egy állat és egy város nevével. Tehát a dobás eredménye egy olyan felszólítás lesz, mint például „Menj vidrához Tordára!" Akkor át kell lapozni az állatnevekkel jelzett (és az adott állat képével illusztrált) tárcsákhoz, és ott megkeresni a megnevezett várost. Adott esetben a „Vidra" tárcsán Tordát. A megfelelő mezőben pedig egy Sibylla-név és egy strófaszám található, vagyis fel kell

lapozni a megnevezett Sibyllát, és az adott sorszámú strófa fog jövendölést adni a feltett kérdésre. Ebből következik tehát, hogy a szöveg egyes fejezetei nem összefüggő, folyamatosan olvasandó szöveget képviselnek, hanem önálló, négysoros kis jósversikéket.

A fametszetes vetőtárcsák vagy korongok rekonstruált szövege a következő:

Hogy valaki sok ideig élendő ez világon?
Réce
1+1 Menj bárányhoz Nestre
1+2 Menj disznóhoz Jajcára
2+2 Menj őzhöz Babócsára
1+3 Menj evéthez Blacsára
3+2 Menj sárkányhoz Stridóba
3+3 Menj nyúlhoz Újfaluba
1+4 Menj bakhoz Tüzsérre
2+4 Menj macskához Nándorba
3+4 Menj rozsomákhoz Liszkára
4+4 Menj oroszlánhoz Medgyesre
1+5 Menj griffmadárhoz Brassóba
2+5 Menj tevéhez Temesvárra
3+5 Menj medvéhez Szolnakra
4+5 Menj vidrához Tordára
5+5 Menj bikához Féregházra
1+6 Menj farkashoz Erdődre
2+6 Menj rókához Leleszre
3+6 Menj szarvashoz Kassára
4+6 Menj párduchoz Bártfára
5+6 Menj szamárhoz Pozsonba
6+6 Menj kecskéhez Bokmonostorra

Vaj ha valaki tanítóva avagy prédikátorrá lészen?
Galamb
1+1 Menj farkashoz Gyöngyösre
1+2 Menj rókához Helmecre
2+2 Menj szarvashoz Somosra
1+3 Menj párduchoz Raszlavicsra
2+3 Menj szamárhoz Püspökibe
3+3 Menj kecskéhez Szeremlyébe
1+4 Menj bárányhoz Újlakára
2+4 Menj disznóhoz Bátorba
3+4 Menj őzhez Bolcsára
4+4 Menj evéthez Zapotyára
1+5 Menj sárkányhoz Bakinba
2+5 Menj nyúlhoz Küveskútra
3+5 Menj bakhoz Várdára
4+5 Menj macskához Venécére

5+5 Menj rozsomákhoz Szalkára
1+6 Menj oroszlánhoz Kiskaposon
2+6 Menj griffmadárhoz Feketehalmon
3+6 Menj tevéhez Makóba
4+6 Menj medvéhez Gyulára
5+6 Menj vidrához Felvincre
6+6 Menj bikához Egreszbe

Hogy ha valaki elővihetí az ő dolgát?
Sas
1+1 Menj bárányhoz Zétémbe
1+2 Menj disznóhoz Drazatóba
2+2 Menj őzhöz Bárcba
1+3 Menj evéthez Velykába
2+3 Menj sárkányhoz Nödölcre
3+3 Menj nyúlhoz Pátra
1+4 Menj bakhoz Károlyba
2+4 Menj macskához Kádárkútra
3+4 Menj rozsomákhoz Dobosra
4+4 Menj oroszlánhoz Asszonfalvára
1+5 Menj griffmadárhoz Prazsmárra
2+5 Menj tevéhez Szaladnára
3+5 Menj medvéhez Biharra
4+5 Menj vidrához Decsére
5+5 Menj bikához Rednekbe
1+6 Menj farkashoz Zsámbokra
2+6 Menj rókához Attyavárra
3+6 Menj szarvashoz Eperjesre
4+6 Menj párduchoz Nagyszilvásra
5+6 Menj szamárhoz Királyfalvára
6+6 Menj kecskéhez Szegedre

Hogy ha valakinek jó szerencséje lészen?
Kakas
1+1 Menj farkashoz Hatvanba
1+2 Menj rókához Munkácsra
2+2 Menj szarvashoz Sárosra
1+3 Menj párduchoz Fintre
2+3 Menj szamárhoz Galgócra
3+3 Menj kecskéhez Serbére
1+4 Menj bárányhoz Valkóra
2+4 Menj disznóhoz Danócsra
3+4 Menj őzhez Vöresvárra
4+4 Menj evéthez Csernikbe
1+5 Menj sárkánhoz Csáktornyára

2+5 Menj nyúlhoz Kispalotára
3+5 Menj bakhoz Bagosra
4+5 Menj macskához Debrecenbe
5+5 Menj rozsomákhoz Besztercébe
1+6 Menj oroszlányhoz Egerfalvára
2+6 Menj griffmadárhoz Tiszahegyre
3+6 Menj tevéhez Balázsfalvára
4+6 Menj medvéhez Váradra
5+6 Menj vidrához Miriszlóra
6+6 Menj bikához Kézdivásárra

Hogy valakinek az ő gondolatja beteljesedik?
Filemile
1+1 Menj medvéhez Telegdre
1+2 Menj vidrához Taraszkútra
2+2 Menj bikához Gálába
1+3 Menj farkashoz Bátorba
2+3 Menj rókához Beregszászba
3+3 Menj szarvashoz Perénybe
1+4 Menj párduchoz Nagygyőrbe
2+4 Menj szamárhoz Vereskőre
3+4 Menj kecskéhez Szabatkára
4+4 Menj bárányhoz Nagyházra
1+5 Menj disznóhoz Versmárkra
2+5 Menj őzhez Veresfalvára
3+5 Menj evéthez Orsovára
4+5 Menj sárkányhoz Zábrágba
5+5 Menj nyúlhoz Szombathelyre
1+6 Menj bakhoz Somlyóba
2+6 Menj macskához Sámsonba
3+6 Menj rozsomákhoz Jékébe
4+6 Menj oroszlanyhoz Kistelkre
5+6 Menj griffmadárhoz Margódra
6+6 Menj tevéhez Branickára

Hogy ha valakinek jó-é megházasulnia?
Varjú
1+1 Menj szarvashoz Szepsibe
1+2 Menj párduchoz Szebenbe
2+2 Menj szamárhoz Sintre
1+3 Menj kecskéhez Fülegházra
2+3 Menj bárányhoz Bereszlóra
3+3 Menj disznóhoz Mohácsra
1+4 Menj őzhöz Habajomba
2+4 Menj evéthez Ibanicsba

3+4 Menj sárkányhoz Szigetbe
4+4 Menj nyúlhoz Fiakóba
1+5 Menj bakhoz Petébe
2+5 Menj macskához Székelyhídra
3+5 Menj rozsomákhoz Régenbe
4+5 Menj oroszlányhoz Márkfeldre
5+5 Menj griffmadárhoz Szebenbe
1+6 Menj tevéhez Zsidóvárba
2+6 Menj medvéhez Tekébe
3+6 Menj vidrához Enyedre
4+6 Menj bikához Kamácsra
5+6 Menj farkashoz Szentpéterre
6+6 Menj rokához Szentmiklósra

Hogy ha valaki igaz és hő más embernek?
Gerlice
1+1 Menj bikához Dombóra
1+2 Menj farkashoz Győrbe
2+2 Menj rókához Szőlősre
1+3 Menj szarvashoz Nagyidára
2+3 Menj párduchoz Késmárkra
3+3 Menj szamárhoz Németújfaluba
1+4 Menj kecskéhez Kecskemétre
2+4 Menj bárányhoz Pelynára
3+4 Menj disznóhoz Szekőre
4+4 Menj őzhöz Korotikára
1+5 Menj evéthez Domoróra
2+5 Menj sárkányhoz Vásárra
3+5 Menj nyúlhoz Kirmbe
4+5 Menj bakhoz Pelestére
5+5 Menj maczkahoz Margittára
1+6 Menj rozsomákhoz Buzaházra
2+6 Menj oroszlanyhoz Holdvilágra
3+6 Menj griffmadárhoz Homlásra
4+6 Menj tevéhez Lugosba
5+6 Menj medvéhez Révre
6+6 Menj vidrához Coborra

Hogy ha valaki szolgálatja kedves lészen?
Szarka
1+1 Menj vidrához Felenyedre
1+2 Menj bikához Kolocsára
2+2 Menj farkashoz Miskolcra
1+3 Menj rókához Sárvárra

2+3 Menj szarvashoz Szendrőbe
3+3 Menj párduchoz Makovicra
1+4 Menj szamárhoz Pápára
2+4 Menj kecskéhez Szentkirályra
3+4 Menj bárányhoz Marótba
4+4 Menj disznóhoz Bátára
1+5 Menj őzhöz Endetőre
2+5 Menj evéthez Bacsára
3+5 Menj sárkányhoz Beszerménbe
4+5 Menj nyúlhoz Fottára
5+5 Menj bakhoz Tatárfalvára
1+6 Menj macskához Zilahra
2+6 Menj rozsomákhoz Lekencsére
3+6 Menj oroszlánhoz Muzslára
4+6 Menj griffmadárhoz Felsőpoldra
5+6 Menj tevéhez Karánsebesbe
6+6 Menj medvéhez Tamáshidára

Hogy ha jó-é embernek valamit cselekednie?
Holló
1+1 Menj őzhöz Bezencre
1+2 Menj disznóhoz Bátaszékre
2+2 Menj bárányhoz Vankóra
1+3 Menj kecskéhez Várkonra
2+3 Menj szamárhoz Kapornakra
3+3 Menj párduchoz Újfaluba
1+4 Menj szarvashoz Riskbe
2+4 Menj rókához Zemlinbe
3+4 Menj farkashoz Vámosra
4+4 Menj bikához Váraljára
1+5 Menj vidrához Ajtomba
2+5 Menj medvéhez Sarkadba
3+5 Menj tevéhez Zarándba
4+5 Menj griffmadárhoz Alsópoldra
5+5 Menj oroszlánhoz Veszedbe
1+6 Menj rozsomákhoz Majtínba
2+6 Menj macskához Domohídra
3+6 Menj bakhoz Szekeresbe
4+6 Menj nyúlhoz Ikácsba
5+6 Menj sárkánhoz Csepregre
6+6 Menj evéthez Császárba

Hogy ha valaki véghez viheti azt, az mit akar?
Büdösbabuk
1+1 Menj farkashoz Aszalóba

1+2 Menj rókához Sárospatakra
2+2 Menj szarvashoz Somoskőre
1+3 Menj párduchoz Kurimára
2+3 Menj szamárhoz Almádra
3+3 Menj kecskéhez Ceglédre
1+4 Menj báránhoz Hermánra
2+4 Menj disznóhoz Ocsovára
3+4 Menj őzhez Bikárdra
4+4 Menj evéthez Kopornára
1+5 Menj sárkánhoz Köménbe
2+5 Menj nyúlhoz Harkára
3+5 Menj bakhoz Naménba
4+5 Menj macskához Zsibóra
5+5 Menj rozsomákhoz Újvárra
1+6 Menj oroszlánhoz Bárankútra
2+6 Menj griffmadárhoz Orbóra
3+6 Menj tevéhez Pozsárra
4+6 Menj medvéhez Feketetóra
5+6 Menj vidrához Varasdra
6+6 Menj bikához Paksra

Hogy ha valakinek jól vagyon-é dolga mátkájánál, szereti-é vagy nem?

Tyúk

1+1 Menj macskához Csehibe
1+2 Menj rozsomákhoz Bonchidára
2+2 Menj oroszlányhoz Nádpatakra
1+3 Menj griffmadárhoz Kelnekre
2+3 Menj tevéhez Csornára
3+3 Menj medvéhez Sebesvárra
1+4 Menj vidrához Tövisre
2+4 Menj bikához Hencára
3+4 Menj farkashoz Szikszóra
4+4 Menj rókához Újhelybe
1+5 Menj szarvashoz Marosba
2+5 Menj párduchoz Stropfkóba
3+5 Menj szamárhoz Szentgyörgybe
4+5 Menj kecskéhez Szolnokba
5+5 Menj bárányhoz Kissabácra
1+6 Menj disznóhoz Simontornyára
2+6 Menj őzhöz Csorgóra
3+6 Menj evethöz Egerbe
4+6 Menj sarkanyhoz Ugadba
5+6 Menj nyulhoz Kismartonba
6+6 Menj bakhoz Gacsalyba

Hogy ha valakinek jó-é szolgálatra állania?
Sólyom
1+1 Menj bakhoz Rozsalyba
1+2 Menj macskához Felsőbányára
2+2 Menj rozsomákhoz Sajóvárosba
1+3 Menj oroszlanhoz Verebre
2+3 Menj griffmadárhoz Rahovára
3+3 Menj tevéhöz Ráckevére
1+4 Menj medvéhez Keresfőre
2+4 Menj vidrához Fejérvárra
3+4 Menj bikához Békiújvárra
4+4 Menj farkashoz Sóvárra
1+5 Menj rókához Keresztúrra
2+5 Menj szarvashoz Krasznahorkára
3+5 Menj párduchoz Barkóvárra
4+5 Menj szamárhoz Kumárvárra
5+5 Menj kecskéhez Szentmiklósra
1+6 Menj bárányhoz Nyizsnakára
2+6 Menj disznóhoz Dombóvárra
3+6 Menj őzhez Koppánvárra
4+6 Menj evéthez Szalavárra
5+6 Menj sárkánhoz Ságfalvára
6+6 Menj nyúlhoz Leveldre

Hogy ha valamely asszony fiat szül-é avagy leányt?
Fogoly
1+1 Menj nyúlhoz Vasankőre
1+2 Menj bakhoz Tótfaluba
2+2 Menj macskához Kozárvárra
1+3 Menj rozsomákhoz Székelvásárhelyre
2+3 Menj oroszlánhoz Buzdfalvára
3+3 Menj griffmadárhoz Szászsebesre
1+4 Menj tevéhez Csokonafalvára
2+4 Menj medvéhez Désvárra
3+4 Menj vidrához Váradgyába
4+4 Menj bikához Szegedfőre
1+5 Menj farkashoz Iszprinyre
2+5 Menj rókához Tarcalra
3+5 Menj szarvashoz Novigrádra
4+5 Menj párduchoz Homonnára
5+5 Menj szamárhoz Monoródra
1+6 Menj kecskéhez Szenttamásra
2+6 Menj bárányhoz Szankóra
3+6 Menj disznóhoz Koposzújvárra
4+6 Menj őzhöz Hetezvárra

5+6 Menj evéthez Buzádfalvára
6+6 Menj sárkányhoz Pornóvásárra

Hogy valamely asszonyi állatnak jó ura lészen?
Harkály
1+1 Menj oroszlánhoz Szászhalomba
1+2 Menj griffmadárhoz Felvincre
2+2 Menj tevéhez Oroszlánra
1+3 Menj medvéhez Gyaluba
2+3 Menj vidrához Sárdra
3+3 Menj bikához Csábrákra
1+4 Menj farkashoz Szaláncra
2+4 Menj rókához Liszkára
3+4 Menj szarvashoz Gyarmatra
4+4 Menj párduchoz Hánosfalvára
1+5 Menj szamárhoz Salmárra
2+5 Menj kecskéhez Szentimrére
3+5 Menj bárányhoz Rákócra
4+5 Menj disznóhoz Szentjakabmonostorra
5+5 Menj őzhez Tardaskeddre
1+6 Menj evéthez Körmöcbe
2+6 Menj sárkányhoz Veresvárra
3+6 Menj nyúlhoz Sümekbe
4+6 Menj bakhoz Pécsre
5+6 Menj macskához Ketekbe
6+6 Menj rozsomákhoz Csíkbe

Hogy ha valamely asszony, akár leányzó (avagy férfi) szeret-é?
Kakukk
1+1 Menj tevéhez Bereckre
1+2 Menj medvéhez Almásra
2+2 Menj vidrához Kisfaluba
1+3 Menj bikához Keselykőre
2+3 Menj farkashoz Lőcsére
3+3 Menj rókához Szántóra
1+4 Menj szarvashoz Keresztúrra
2+4 Menj párduchoz Nádasdra
3+4 Menj szamárhoz Szentandrásra
4+4 Menj kecskéhez Szentgyörgyre
1+5 Menj bárányhoz Zagocsára
2+5 Menj disznóhoz Vadasdra
3+5 Menj őzhöz Somogyvárra
4+5 Menj evéthez Kanizsára
5+5 Menj sárkányhoz Körmendre
1+6 Menj nyúlhoz Essegre

2+6 Menj bakhoz Gécre
3+6 Menj macskához Alsóbányára
4+6 Menj rozsomákhoz Udvarhelyre
5+6 Menj oroszlánhoz Szentágotára
6+6 Menj griffmadárhoz Bánkerékre

Hogy ha valamely asszony avagy leány hamar férjhez mégyen?
Kenderike
1+1 Menj rókához Ónadra
1+2 Menj szarvashoz Somosszegre
2+2 Menj párduchoz Varannóra
1+3 Menj szamárhoz Bugára
2+3 Menj kecskéhez Angyalra
3+3 Menj bárányhoz Rakocsába
1+4 Menj disznóhoz Geresgálra
2+4 Menj őzhöz Kéthelre
3+4 Menj evéthez Bojnicra
4+4 Menj sárkányhoz Bécsbe
1+5 Menj nyúlhoz Medgyesre
2+5 Menj bakhoz Oroszlányba
3+5 Menj macskához Borkézre
4+5 Menj rozsomákhoz Bicskére
5+5 Menj oroszlánhoz Rozsondra
1+6 Menj griffmadárhoz Borkerékre
2+6 Menj tevéhez Csanádra
3+6 Menj medvéhez Fenesre
4+6 Menj vidrához Bocsádra
5+6 Menj bikához Sarlóra
6+6 Menj farkashoz Terebesre

Hogy ha valaki gazdaggá leszen valamikor?
Péllikán
1+1 Menj tevéhez Nagylakra
1+2 Menj medvéhez Monostorra
2+2 Menj vidrához Igenbe
1+3 Menj bikához Kólyába
2+3 Menj farkashoz Újlakra
3+3 Menj rókához Tokajba
1+4 Menj szarvashoz Oroszlánykőre
2+4 Menj párduchoz Csicsvára
3+4 Menj szamárhoz Margittára
4+4 Menj kecskéhez Beszerménbe
1+5 Menj bárányhoz Zoppiára
2+5 Menj disznóhoz Séllyére
3+5 Menj őzhöz Marótba

4+5 Menj evéthez Alsólindvába
5+5 Menj sárkányhoz Komáromba
1+6 Menj nyúlhoz Hardra
2+6 Menj bakhoz Tunyogba
3+6 Menj macskához Szircsre
4+6 Menj rozsomákhoz Kézdre
5+6 Menj oroszlánhoz Sárkánba
6+6 Menj griffmadárhoz Vízaknára

Hogy ha valakinek jó-é áros emberré lennie?
Gólya
1+1 Menj griffmadárhoz Szászvárra
1+2 Menj tevéhez Csályába
2+2 Menj medvéhez Kolozsvárra
1+3 Menj vidrához Krakkóba
2+3 Menj bikához Kebelkőbe
3+3 Menj farkashoz Regécbe
1+4 Menj rókához Tüzsérre
2+4 Menj szarvashoz Mohiba
3+4 Menj párduchoz Nagymihályba
4+4 Menj szamárhoz Szentjakabba
1+5 Menj kecskéhez Ecsedbe
2+5 Menj bárányhoz Vaskára
3+5 Menj disznóhoz Kalmáncsra
4+5 Menj őzhöz Mádhelyre
5+5 Menj evéthez Felsőlindvára
1+6 Menj sárkányhoz Sárvárra
2+6 Menj nyúlhoz Tapolcsára
3+6 Menj bakhoz Kocsordra
4+6 Menj macskához Erdődre
5+6 Menj rozsomákhoz Repicsbe
6+6 Menj oroszlánhoz Kisselkre

Hogy ha valaki mostani útja szerencsés leszen-é?
Daru
1+1 Menj párduchoz Vásárhelyre
1+2 Menj szamárhoz Pestre
2+2 Menj kecskéhez Nahvárra
1+3 Menj bárányhoz Szaladnára
2+3 Menj disznóhoz Gyomára
3+3 Menj őzhez Csahozba
1+4 Menj evéthez Dobronikba
2+4 Menj sárkányhoz Vasvárra
3+4 Menj nyúlhoz Brinhidára
4+4 Menj bakhoz Porcsalmra

1+5 Menj macskához Rudnabányára
2+5 Menj rozsomákhoz Segesvárra
3+5 Menj oroszlánhoz Nagysenkre
4+5 Menj griffmadárhoz Dévára
5+5 Menj tevéhez Aradra
1+6 Menj medvéhez Kolozsra
2+6 Menj vidrához Királyszékre
3+6 Menj bikához Marcalházra
4+6 Menj farkashoz Egerbe
5+6 Menj rókához Tárkánba
6+6 Menj szamárhoz Szarvaskőre

Hogy ha valaki elveszett marháját megtalálja-é?
Páva
1+1 Menj őzhez Fonódba
1+2 Menj evéthez Regedébe
2+2 Menj sárkányhoz Kishályomba
1+3 Menj nyúlhoz Jajstba
2+3 Menj bakhoz Pálfalvára
3+3 Menj macskához Betlenfalvára
1+4 Menj rozsomákhoz Berethalomba
2+4 Menj oroszlánhoz Halmágyra
3+4 Menj griffmadárhoz Vajdahunyadra
4+4 Menj tevéhez Solymosdra
1+5 Menj medvéhez Bányába
2+5 Menj vidrához Isztárra
3+5 Menj bikához Varazra
4+5 Menj farkashoz Darócra
5+5 Menj rókához Szécsbe
1+6 Menj szarvashoz Garadnára
2+6 Menj párduchoz Ungvárra
3+6 Menj szamárhoz Földvárra
4+6 Menj kecskéhez Nagykálóra
5+6 Menj bárányhoz Bákvárra
6+6 Menj disznóhoz Sebesvárra

Minemő halállal múlik ki valaki ez világból?
Bagoly
1+1 Menj sárkányhoz Alsófalvára
1+2 Menj nyúlhoz Úrhidára
2+2 Menj bakhoz Jánosiba
1+3 Menj macskához Mikaházra
2+3 Menj rozsomákhoz Nagykaposra
3+3 Menj oroszlánhoz Fogarasba
1+4 Menj griffmadárhoz Lippára

2+4 Menj tevéhez Filekre
3+4 Menj medvéhez Szentmártonba
4+4 Menj vidrához Márkosfalvára
1+5 Menj bikához Suránba
2+5 Menj farkashoz Vázsonba
3+5 Menj rókához Várkonba
4+5 Menj szarvashoz Zomborra
5+5 Menj párduchoz Kaposba
1+6 Menj szamárhoz Nagyszombatba
2+6 Menj kecskéhez Kiskállóba
3+6 Menj bárányhoz Zoploncba
4+6 Menj disznóhoz Sopronba
5+6 Menj őzhöz Dobrakútra
6+6 Menj evéthez Potolyába

Az állatokról elnevezett küldőtárcsák közepén az adott állat fametszete látható. A körcikkelyek szélén egy-egy városnév, ezek utalnak egy-egy Sibylla valamelyik strófájához. A küldőtárcsák rekonstruált szövege a következő (a számok Sibyllát, strófát jelölnek):

Szamár: Poson 1, 1; Püspöki 1, 2; Királyfalu 1, 3; Buga 1, 4; Galgóc 1, 5; Pápa 1, 6; Vereskő 1, 7; Szentandrás 1, 8; Sinte 1, 9; Margitta 1, 10; Szentjakab 1, 11; Salmár 1, 12; Almád 1, 13; Szentgyörgy 1, 14; Kumárvár 1, 15; Monoród 1, 16; Nagyszombat 1, 17; Németújfalu 1, 18; Pest 1, 19; Földvár 1, 20; Kapornak 1, 21.

Párduc: Bártfa 1, 22; Raszlavics 1, 23; Nagyszilvás 1, 24; Varannó 1, 25; Fint 1, 26; Makovic 1, 27; Nagygyőr 1, 28; Nádasd 1, 29; Szeben 1, 30; Csicsva 1, 31; Nagymihály 1, 32; Hánosfalva 1, 33; Kurima 1, 34; Stropfko 1, 35; Barkóvár 1, 36; Homonna 1, 37; Kapos 2, 1; Késmárk 2, 2; Vásárhely 2, 3; Ungvár 2, 4; Újfalu 2, 5.

Szarvas: Kassa 2, 6; Somos 2, 7; Eperjes 2, 8; Somosszeg 2, 9; Sáros 2, 10; Szendrő 2, 11; Perény 2, 12; Keresztúr 2, 13; Szepsi 2, 14; Oroszlánykő 2, 15; Mohi 2, 16; Gyarmat 2, 17; Somoskő 2, 18; Maros 2, 19; Krasznahorka 2, 20; Novigrád 2, 21; Zombor 2, 22; Nagyida 2, 23; Szarvaskő 2, 24; Garadna 2, 25; Risk 2, 26.

Róka: Lelesz 2, 27; Helmec 2, 28; Attyavár 2, 29; Ónad 2, 30; Munkács 2, 31; Sárvár 2, 32; Beregszász 2, 33; Szántó 2, 34; Szentmiklós 2, 35; Tokaj 2, 36; Tüzsér 2, 37; Liszka 3, 1; Sárospatak 3, 2; Újhely 3, 3; Keresztúr 3, 4; Tarcal 3, 5; Várkon 3, 6; Szőlős 3, 7; Tárkány 3, 8; Szécs 3, 9; Zemlin 3, 10.

Farkas: Erdőd 3, 11; Gyöngyös 3, 12; Zsámbok 3, 13; Terebes 3, 14; Hatvan 3, 15; Miskolc 3, 16; Bátor 3, 17; Lőcse 3, 18; Szentpéter 3, 19; Újlak 3, 20; Regéc 3, 21; Szalánc 3, 22; Aszaló 3, 23; Szikszó 3, 24; Sóvár 3, 25; Iszpriny 3, 26; Vázson 3, 27; Győr 3, 28; Eger 3, 29; Daróc 3, 30; Vámos 3, 31.

Bika: Féregháza 3, 32; Egresz 3, 33; Rednek 3, 34; Sarló 3, 35; Kézdivásárhely 3, 36; Kolocsa 3, 37; Gála 4, 1; Keselykő 4, 2; Kamács 4, 3; Kólya 4, 4; Kebelkő 4, 5; Csábrák 4, 6; Paks 4, 7; Hence 4, 8; Békiújvár 4, 9; Szegedfő 4, 10; Surán 4, 11; Dombó 4, 12; Marcalháza 4, 13; Varaz 4, 14; Váralja 4, 15.

Vidra: Torda 4, 16; Felvinc 4, 17; Dés 4, 18; Bocsád 4, 19; Miriszló 4, 20; Felenyed 4, 21; Taraszkút 4, 22; Kisfalu 4, 23; Enyed 4, 24; Igen 4, 25; Krakkó 4, 26; Sárd 4, 27; Varasd 4, 28; Tövis 4,

29; Fejérvár 4, 30; Váradgy 4, 31; Márkosfalva 4, 32; Cobor 4, 33; Királyszék 4, 34; Isztár, 4, 35; Decsére 4, 36, Ajton 4, 37.

Medve: Gyula 5, 1; Bihar 5, 2; Fenes 5, 3; Várad 5, 4; Tamáshida 5, 5; Telegd 5, 6; Almás 5, 7; Teke 5, 8; Monostor 5, 9; Kolozsvár 5, 10; Gyalu 5, 11; Feketető 5, 12; Segesvár 5, 13; Keresfő 5, 14; Désvár 5, 15; Szentmárton 5, 16; Rév 5, 17; Kolozs 5, 18; Bánya 5, 19; Sarkad 5, 20; Szolnak 5, 21.

Teve: Makó 5, 22; Szaladna 5, 23; Csanád 5, 24; Balázsfalva 5, 25; Karánsebes 5, 26; Branicka 5, 27; Bereck 5, 28; Zsidóvár 5, 29; Nagylak 5, 30; Csálya 5, 31; Oroszlán 5, 32; Pozsár 5, 33; Csorna 5, 34; Ráckeve 5, 35; Csokonafalva 5, 36; Filek 5, 37; Lugos 6, 1; Arad 6, 2; Solymosd 6, 3; Zaránd 6, 4.

Griffmadár: Brassó 6, 5; Feketehalom 6, 6; Prazsmár 6, 7; Borkerék 6, 8; Tiszahegy 6, 9; Felsőpol 6, 10; Margód 6, 11; Bánkerék 6, 12; Szeben 6, 13; Vízakna 6, 14; Szászvár 6, 15; Felvinc 6, 16; Orbó 6, 17; Kelnek 6, 18; Rahova 6, 19; Szászsebes 6, 20; Lippa 6, 21; Homlás 6, 22; Déva 6, 23; Vajdahunyad 6, 24; Alsópold 6, 25.

Oroszlán: Medgyes 6, 26; Kiskapos 6, 27; Asszonfalva 6, 28; Rozsond 6, 29; Egerfalva 6, 30; Muzsla 6, 31; Kistelk 6, 32; Szentágota 6, 33; Markfeld 6, 34; Sárkán 6, 35; Kissenk 6, 36; Szászhalom 6, 37; Bárankút 7, 1; Nádpatak 7, 2; Vereb 7, 3; Buzdfalva 7, 4; Fogaras 7, 5; Holdvilág 7, 6; Nagysenk 7, 7; Halmágy 7, 8; Veszed 7, 9.

Rozsomák: Liszka 7, 10; Szalka 7, 11; Dobos 7, 12; Bicske 7, 13; Beszterce 7, 14; Lekencse 7, 15; Jéke 7, 16; Udvarhely 7, 17; Régen 7, 18; Kézd 7, 19; Repic 7, 20; Csík 7, 21; Újvár 7, 22; Bonchida 7, 23; Sajóváros 7, 24; Székelvásárhel 7, 25; Nagykapos 7, 26; Buzaház 7, 27; Segesvár 7, 28; Berethalom 7, 29; Majtín 7, 30.

Macska: Nándor 7, 31; Venéce 7, 32; Kádárkút 7, 33; Borkéz 7, 34; Debrecen 7, 35; Zilah 7, 36; Sámson 7, 37; Alsóbánya 8, 1; Székelyhíd 8, 2; Szircs 8, 3; Erdőd 8, 4; Ketek 8, 5; Zsibó 8, 6; Csehi 8, 7; Felsőbánya 8, 8; Kozárvár 8, 9; Mikaháza 8, 10; Margitta 8, 11; Rudnabánya 8, 12; Betlenfalva 8, 13; Domahida 8, 14.

Bak: Tüzsér 8, 15; Várda 8, 16; Károly 8, 17; Oroszlány 8, 18; Bagos 8, 19; Tatárfalva 8, 20; Somlyó 8, 21; Géc 8, 22; Pete 8, 23; Tunyog 8, 24; Kocsord 8, 25; Pécs 8, 26; Namén 8, 27; Gacsaly 8, 28; Rozsaly 8, 29; Tótfalu 8, 30; Jánosi 8, 31; Peleste 8, 32; Porcsalm 8, 33; Pálfalva 8, 34; Szekeres 8, 35.

Nyúl: Újfalu 8, 36; Küveskút 8, 37; Pát 9, 1; Medgyes 9, 2; Kispalota 9, 3; Fotta 9, 4; Esseg 9, 5; Fiakó 9, 6; Harka 9, 7; Hard 9, 8; Tapolcsa 9, 9; Sümek 9, 10; Szombathely 9, 11; Kismarton 9, 12; Leveld 9, 13; Vasankő 9, 14; Úrhida 9, 15; Kirm 9, 16; Brinhida 9, 17; Jajst 9, 18; Ikács 9, 19.

Sárkány: Strido 9, 20; Bakin 9, 21; Nödölc 9, 22; Bécs 9, 23; Csáktornya 9, 24; Beszermén 9, 25; Zábrág 9, 26; Kömén 9, 27; Sziget 9, 28; Komárom 9, 29; Sárvár 9, 30; Veresvár 9, 31; Körmend 9, 32; Ugad 9, 33; Ságfalva 9, 34; Pornóvásár 9, 35; Alsófalva 9, 36; Vásár 9, 37; Vasvár 10, 1; Kiskályom 10, 2; Csepreg 10, 3.

Evet: Blacsa 10, 4; Zapotya 10, 5; Velyka 10, 6; Bojnic 10, 7; Csernik 10, 8; Bacsa 10, 9; Orsova 10, 10; Kanizsa 10, 11; Ibanics 10, 12; Alsólindva 10, 13; Felsőlindva 10, 14; Körmöc 10, 15; Koporna 10, 16; Egerszeg 10, 17; Szalavár 10, 18; Buzádfalva 10, 19; Potyola 10, 20; Domoró 20, 21; Dobronik 10, 22; Regede 10, 23; Császár 10, 24.

Őz: Babolcsa, 10, 25; Bolcsa 10, 26; Bárc 10, 27; Kéthel 10, 28; Vöresvár 10, 29; Endető 10, 30; Veresfalva 10, 31; Somogyvár 10, 32; Habajom 10, 33; Marót 10, 34; Mádhely 10, 35; Tordoskedd 10, 36; Bikárd 10, 37; Csorgó 11, 1; Koppánvár 11, 2; Hetezvár 11, 3; Dobrakút 11, 4; Korotika 11, 5; Csahoz 11, 6; Fonód 11, 7; Bezence 11, 8.

Disznó: Jajca 11, 9; Bátor 11, 10; Drazató 11, 11; Geresgál 11, 12; Danócs 11, 13; Báta 11, 14; Veresmárk 11, 15; Vadasd 11, 16; Mohács 11, 17; Séllye 11, 18; Kálmáncs 11, 19; Szentjakabmonostor 11, 20; Ocsova 11, 21; Simontornya 11, 22; Dombóvár 11, 23; Koposújvár 11, 24; Sopron 11, 25; Szekő 11, 26; Gyoma 11, 27; Sebesvár 11, 28; Bátaszék 11, 29.

Bárány: Nest 11, 30; Újlak 11, 31; Zétén 11, 32; Rakocsa 11, 33; Valkó 11, 34; Marót 11, 35; Nagyház 11, 36; Zagocsa 11, 37; Bereszló 12, 1; Zoppia 12, 2; Vaskár 12, 3; Rakóc 12, 4; Hermán 12, 5; Kissabác 12, 6; Nyizsna 12, 7; Szankó 12, 8; Szaplonc 12, 9; Pelyna 12, 10; Szaladna 12, 11; Bákvár 12, 12; Vankó 12, 13.

Kecske: Bokmonostor 12, 14; Szeremlye 12, 15; Szeged 12, 16; Angyal 12, 17; Serbe 12, 18; Szentkirály 12, 19; Szabatka 12, 20; Szentgyörgy 12, 21; Fülegház 12, 22; Beszermén 12, 23; Ecsed 12, 24; Szentimre 12, 25; Cegléd 12, 26; Szolnok 12, 27; Szentmiklós 12, 28; Szenttamás 12, 29; Kiskálló 12, 30; Kecskemét 12, 31; Nahvár 12, 32; Nagykáló 12, 33; Várkon 12, 34.

A tárcsákon szeplő települések túlnyomórészt magyarországi falvak és városok, elvétve az országhatárokon kívüli névvel is találkozunk (például Bécs, Krakkó). A nevek csoportosítása a jóslótárcsákon nagyjából a valóságos területi elhelyezkedésükhöz igazodik – a rókához tartozó nevek például többnyire Abaúj és Zemplén vármegyéből valók, a griffmadárhoz és az oroszlánhoz Dél-Erdélyből stb. A településnevek gyakran nyelvjárási alakban szerepelnek, egy részük a felismerhetetlenségig eltorzult, ezek mindenáron való javítását nem erőltettem. Ha a küldőtárcsán szerepelő hivatkozásokat összesítjük: 21 × 21 = 441, és összevetjük a versek számával: 12 × 37 = 444, akkor láthatjuk, hogy a két összeg nem teljesen azonos; és valóban, a tizenkettedik Sibylla utolsó három verse létszámon felüli – ezekhez a küldőtárcsákról nem vezet utalás.

A sorsvetőkönyvek története az európai művelődéstörténetben a XII. századig követhető vissza. Szinte minden nagy európai nyelven megtaláljuk a hasonló, kockavetéssel választható sorozatokra épülő verses vetőkönyvek hagyományát (a műfaj történetét áttekinti: MAJLÁTH Béla, *A sorsvető könyvek és egy ismeretlen XVI. századi magyar Fortuna,* MKsz, 1887, 1–45). A szöveg, a kérdések, a sorozatot képező alakok különbözők (planéták, bibliai próféták, partiarchák, antik bölcsek stb.), de a játék lényege, a véletlenül kisorsolódó „jósversek" elve mindenütt azonos. A tizenkét Sibylla szerepeltetése a lengyel vetőkönyvben tűnik föl először, közvetlen előzményét – ha volt ilyen – a kutatás még nem találta meg. A Sibyllák a görög antikvitásban jósnők, Apollón isten papnői voltak. Jóslataikat többnyire transzállapotban hozták meg, és homályos, nehezen értelmezhető versekben adták a jóslatkérő tudtára. A késő antik, középkori hagyomány rendesen tíz Sibyllát tart számon. Caelius Firmianus Lactantius *Divinae institutiones et epitomae divinarum institutionum* című művében (Terentius Varro *Antiquitates rerum humanarum et divinarum* című műve alapján) a következőképpen sorolja fel őket: „Ceterum Sibyllas decem numero fuisse ... primam fuisse de Persis ... secundam Lybissam ..., tertiam Delphida ..., quartam Cimmeriam in Italia ..., quintam Erythraeam ..., sextam Samiam ..., septimam Cumanam nomine Amaltheam..., octavam Hellesponticam in agro Troiano natam ..., decimam Tiburtem nomine Albuneam, quae Tiburi colatur (I, 6, 7–13). Lactantius nyomán a névsor változatlanul került be a nagy középkori kézikönyvekbe is. Sevillai Izidornál a következő leírást találjuk: „Sibyllae generaliter dicuntur omnes feminae vates lingua Graeca. [...] Decem autem Sibyllae a doctissimis auctoribus fuisse traduntur. Quarum *prima de Persis* fuit; *secunda Libyssa; tertia Delphica* in templo Delphii Apollinis genita, quae ante Troiana bella vaticinata est, cuius plurimos versus operi suo Homerus inseruit. *Quarta Cimmeria* in Italia; *quinta Erythraea* nomine Herophila in Babylone orta, quae Graecis Ilium petentibus vaticinata est perituram esse Troiam, et Homerum mendacia scripturum. Dicta autem Erythraea, quia in eadem insula

eius inventa sunt carmina. *Sexta Samia,* quae Phemonoe dicta est, a Samo insula, unde fuit cognominata. *Septima Cumana,* nomine Amalthea, quae novem libros adtulit Tarquinio Prisco, in quibus erant decreta Romana conscripta. Ipsa est et Cumaea, de qua Vergilius (Ecl. 4,4): »Vltima Cumaei venit iam carminis aetas.« Dicta autem Cumana a civitate Cumas, quae est in Campania, cuius sepulchrum in Sicilia adhuc manet. *Octava Hellespontia* in agro Troiano nata, quae scribitur Solonis et Cyri fuisse temporibus; *nona Phrygia,* quae vaticinata est Ancyrae, *decima Tiburtina,* nomine Albunea" (*Origines,* VIII, 8).

A kései hagyomány a Sibyllák számát tovább szaporította – például a Hebraica, Europica, Aegyptica és Agrippina Sibylla megnevezésűekkel. A XVI. század során – talán az apostolok vagy a zodiákus jegyeinek analógiájára – a számuk többnyire tizenkettő. A tizenkét Sibyllát sorba állító műalkotások sorából talán a legismertebb Orlando Lasso 1585-ben írott *Profetiae duodecim Sibyllarum* című madrigálja. Itt a jósnők névsora a következő: „Sibylla Persica *(Virgine matre satus),* Sibylla Libyca *(Ecce dies venient),* Sibylla Delphica *(Non tarde veniet),* Sibylla Cimmeria *(In teneris annis),* Sibylla Samia *(Ecce dies, nigras qua tollet),* Sibylla Cumana *(Iam mea certa manent),* Sibylla Hellespontiaca *(Dum meditor quondam vidi),* Sibylla Phrygia *(Ipsa Deum vidi summum),* Sibylla Europaea *(Virginis aeternum veniet),* Sibylla Tiburtina *(Verax ipse Deus),* Sibylla Erythraea *(Cerno Dei natum),* Sibylla Agrippa *(Summus erit sub carne satu).* Kicsit eltérő névsort ad a Pléiade körébe tartozó francia Jean Dorat (1508–1588) *Sibyllarum duodeci oracula* című tizenkét – egy-egy Sibyllához kapcsolódó – nyolcsoros latin versből összeálló gyűjteményében. A mű 1586-os francia–latin kétnyelvű kiadásához igényes kiállítású metszetek is készültek; a tizenkét Sibylla képzeletbeli portréját Jean Rabel készítette el (*Les oracules des douze Silbylles ... par Jean Dorat ... en vers françois per Claude Binet ... avec les figures ... par Jean Rabel,* Paris, 1586). Rabel Sibylla-metszetei távoli ikonográfiai rokonságban állnak a lengyel és a magyar sorsvetőkönyv illusztrációival, közvetlen hatást azonban aligha feltételezhetünk.

A magyar Sibylla forrásául szolgáló lengyel sorsvetőkönyv szerzője, Stanisław Gąsiorek (1504–1562) humanista költő, a krakkói királyi kapella kórusának vezetője. 1541-ben latin gyászversben *(Cantio de Hungaria occupata)* siratta meg Buda elfoglalását.

A lengyel sorsvetőkönyvet minden bizonnyal Klösz Jakab felkérésére fordította le egy lengyelül jól tudó helyi értelmiségi. A nyomdász nagy üzleti sikerre számíthatott, hiszen a kötethez tartozó fametszetek elkészíttetése nem kis költséggel járt. A kiadói előszó az írni-olvasni tudó, de magasabb műveltséggel nem rendelkező falusi parasztságot célozza meg – a kérdőtárcsák témaköreiből a gazdálkodó, szolgáló földművesek, béresek életformája rajzolódik ki. E sorsvetőkönyv népkönyvnek készült tehát, nyelvezete szokatlanul durva, néha öncélúan trágárkodó. Szándékoltan alantas, otrombán viccelődő hangvétele szinte párhuzam nélküli XVI. századi költészetünkben.

14 Együld – talán, netalán; végig ebben a jelentésben áll

40 nézőket – látnokokat, jósokat

73 Maga – noha; végig ebben a jelentésben áll

145 kántor múlva – Negyed év múlva. A kántor böjtök minden negyedévben – évszakban – tartandó böjti napok. „Post Crux, post Cineres, post Spiritus atque Lucia" – vagyis a Szentkereszt felmagasztalását, hamvazószerdát, pünkösdöt és Szent Luca napját követő szerdán, pénteken és szombaton tartották a kántorböjtöket.

230 maszlagos – kótyagos, zagyva (a maszlag erősen mérgező, hallucinogén növény)

267 daduk – dadus, asszonyság

530 egyszörsmind – egyszerre (vagyis: ikreket)

564 poszagó – piszmogó, lusta
586 dactylusod – daktülosz, gör. 'ujj'; itt eufemizmus; lehetséges, hogy a kétértelműségbe belejátszik a dactylus versláb szokásos ábrázolása is: — ∪ ∪
667 Meccen – mit teszen
782 mankósával – botjával (eufemizmus); vö. mankó
829 hat s öt szöm – ti. a két kockáé
836 kopó füle se – 'nincs itt az ideje'(?), eredetileg így: „kopófülese"
867 Én az tanács – azt tanácsolom
881 Csipszömő – csipás szemű
924 sós rákak – Nem világos utalás; így az sem érthető, hogy mit jelent az „agg bábákat búcsúba hordani".
1006 farra – talán sajtóhiba „Sára" helyett
1037 Arriust – Areiosz (260 k.–336), alexandriai presbiter. Tagadta a Logosz isteni természetét, és ezáltal a Szentháromság tanát. Nézeteit a nikaiai zsinat 325-ben eretneknek bélyegezte. Neve említésével a szöveg az unitáriusokra utal.
1067 Szömeidről – ti. a kockán kivetett számokból
1098 keress – kereskedj
1120 Hengér – hóhér (ném. Henker)
1202 Kámbzsát – kámzsa (casima), ingszerű ruha; sajtár diák – kisiskolás
1406 csélcsapónak – csélcsapnak, csalfának
1442 náladnál – helyesen: „nálánál"(?)
1446 huzúért – hozóért, az ajándékért
1456 portörő háznál – lőporkészítőnél
1461 eresztett lator – szabadon eresztett bűnöző („börtönviselt"); esetleg az erszt szó 'leenged' jelentésével áll kapcsolatban és akkor: akasztott lator
1495 drabantságban – drabant, darabont = 'gyalogos katona, testőr'
1510 ázalékért – itt: haszonért; ázalék = 'sűrű leves', főzelék
1518 kamaraszékit – árnyékszékeit
1574 Kit az akasztófától megmentenéd – Megmenekülhetett az akasztófától az elítélt, ha egy hajadon vagy özvegyasszony hajlandó volt férjül fogadni.
1626 podagra – az alsó végtag köszvényes megbetegedése; általában ízületi gyulladás
1630 hús aszalékját – átv. jutalmadat; lásd az 1510. sorhoz írt jegyzetet
1636 baronák – boronák
1637 hevenében – gyorsan
1680 Szömödről – Lásd a 1067. sorhoz tartozó jegyzetet.
1761 merő fád – kemény fa; gúzzsal – gúzs, vessző (obszcén utalás: merev fa helyett nem lehet lágy vesszővel „ásni")
1784 Ónod várába – Ónod Borsod vármegyében, Miskolctól délre található. Végvára 1606-ban török kézre jutott. Ónod említése is megerősíti, hogy a fordítás a felföldön, Bártfa környékén készült.
1790 séréstől – sérvtől(?)
1822 gárdgyiánná – guardian, gvárdián = 'házfőnök' (szerzetesrendben)

13A

A kolozsvári kiadás (**K**) töredékes szövege betűhíven, kiegészítések nélkül. A nagyszámú önálló olvasat a kiadó átdolgozásának eredménye. A szöveget a bártfai editio princeps alapján készült átdolgozásnak tekintjük, és mint önálló szövegváltozatot teljes terjedelmében közöljük.

14.

TELEGDY KATA

Kéziratos szövegforrása: MOL Zichy cs. lt. P 407, 12014.

Modern kiadásai: LUKCSICS Pál, *Költői vetélkedés két főnemesi udvar között a XVI. század végén*, It, 1930, 95–99. A verses részletek kiemelésével és szövegjavítási javaslatokkal: WALDAPFEL József, *Telegdi Kata levelének verses részei*, It, 1930, 160–162; és HAJNÓCZY Iván, *Egy XVI. századi költőnő*, It, 1930, 159–160. A levél újraközlése bő szövegmagyarázó jegyzetekkel: ECKHARDT, 1944, 195–198. A levél modern átirata és kimerítő poétikai elemzése: HORVÁTH Iván, *Telegdy Kata verses levele = A régi magyar vers*, szerk. KOMLOVSZKY Tibor, Bp., 1979, 161–180. Modern helyesírású átirata: *Szöveggyűjtemény*, II, 1057–1058.

A verses elemeket tartalmazó levél – beleértve az aláírást is – végig egy kéz írása. Nem autográf, az aláírás is az íródeák kezével. Viaszpecsét és címzés nélküli missilis. Betűhű szövege a következő:

[r] Zolgalatomath Irom k: mint szerelmes Aszonyomnakk Angiomnak. | Istentwl minden iokath kiuanok k: megh adatni mind az k: | iauain eörwlökkel egietemben. Magam allapatia feleol szerelmes Asz- | zoniom azt irhatom Istennek hala: mind Ersokkal eöszue io egissig | ben uagiok. de vram w k: igen beteges most megis iobbadon | uagion. Zerelmes Aszoniom. Az k: mestersigesen gondolth io aka | rattiabul formalt, es bölchessigesen irt leuelit megh oluastam, kiben | ugy giöniörködöm minth az giöngy halaszok, mikor w haloiok gazdag | szép predaual megh telik giöngiökkel. Azok közöth aligh hizi eörömi | ben, melliketh kaphassa tegie kebeliben, Az uagy mint az szep parla | gon setalo kis niulakath, kik nagy mulatsaggal uadaszak ebekkel, | mikor felisekben egy néhaniath latnal uiletlen talalnak. w nagy eörö | mökben, nem tudgiak hamarban melliket költhessik. indiczak wzisben. | Az uagy czak hazunknal (tudom uoltal annal) mikor kerteczkem | be, megiek be keduembe, hogy ha megh tekintem. mellieketh ket kezem | wlteteth, uagy ueteth, az souany homokban. Nem tudom melliketh szakaz | zam elebben: Igy en az k: giöniörwsiggel, hozzam ualo io akaro szeretettel | megh rakoth leuelith oluastamban. Vgyan nem tudom, mellik riszibe giönör | köttessem szeginy hon lakos sziuemeth, vagy mellik riszith uegiem elö, | kire ualaszt iriak: k: Gondoluan aztis hogy parazt embernek Roma | ba menni. Bölchek közt bolondnak uetekedni, az bölchessignek Isten | aszonij Pallas es Minerua oltalma alat leuökkel ualaszal igiekeznj, | nem kwlömben, mint io tanachosth ingerleni, az uagy ugrasra kecz | keth tanitani. Latom szerelmes Aszoniom es ertem hogy | immar k: Pallas es Minerua Isten Aszonnak. (az szeginy Dia | na Aszont uadaszo seregiuel hatra hagyuan) keduit talalta. Szip | czergö pataku, giöniörw foliasu, minden szip fwuekkel, fakkal, | uiragokkal, zugo, chorgo, folias melleth sok szep szauu ki terieth, szep | ...u, es giöniörkötetö fakon, nagy elesen szolo madarakkal, megh ekesiteth | forrassal, zep kuttal, mint egy aldozattal. holot fireggienek tiszteluin | szep barlangal, kiknek tudom, hogy az k: en hozzam ualo szeretetj | erth, k: engemis esmeretibe keduibe iutath. Noha az szip forras, fj | redis, tisztasagh. Erdei szep barlangh, hegieken, uölgieken, mu-

latsagh, [v] Niaiassagh: nem Pallasth, Mineruath, hanem chak Dianath | illeti minth Aszoniath. Merth Pallas Minerua ezt minden | iol tudgia, kulchos varasokath laknak szip Varakath, Erdeö | keth, hegieketh, uölgieketh, mezöketh nem iarnak budosnak. | Hanem Diananak minth nagy fw uadasznak, az w seregiuel | Hamadri Nimphakkal, engettek lakoul, minth attiokfianak. | Nem filek azerth, hogy azok az Isten Aszoniok oth az k: | chinalta forras kuth melleth talaltassanak, kiknek lako | heliek az szep kulczos varosok, kialyok, vrak hazay | palotay, Annal inkab hogy keg. kirth ennekem ualaszt | tehessenek chak azt lassa, inkab megh k: Zerelmes | Aszoniom. hogy az, az k: chinalta forras melleth Dianath. | az Erdööknek, hegieknek forrasoknak Isten Aszoniath. | ugy ne talallja k: mint iriak hogy egy Acteon neuw ember | talalta uolth. De ezeket az köztwnk ualo mulatsagh ked | ueerth iram chak hogy az k: secretariusais. kinek az vris | tentwl kg~del egietemben hoszu eletet minden iot kiua | nok ne alicha, hogy chak az forras mellet laknak az poetak. | Merth swthnek az Homokbais neha Tiuk monyath, noha chak | ritkan azerth. Mert en Orosz poetat Tiuadarnal, Zenthet | Ricznel, Orosz uitezt sem hallottam töbeth Ignatenal. | Kiketh tudom hogy egyik sem iuth az k: forrasabul. | Im k: szerelmes Aszoniom az uonth Araniatis el kwldöttem, | de az en eletemben az Isten latja soha roszabbal nem uolt igiem | im az minth megh tekerhettem el kwltem k: Ezzel az io | Istennek aianlom k: mind az k: iauain eörwlök: | egietemben. Irtam kys Vardaban ma pinteken.

K: tiszta szibwl szolgal

Thelegdi Katha

K: az leueleth senki kezibe ne adgia.

[Hosszában a bal oldali margón:]

A leany Aszonioknak k: en szommal mind feienkinth szolgalatomath mongia. A leanimis | k: mint szerelmes Aszonioknak es mind az leany Aszonioknak szolgalatjokath aianlyak.

A levél szövegébe ágyazott rímes törmelékek rekonstruálására több kísérlet született. Hajnóczy Iván szerint „e versek túlnyomó része ősi 6 szótagos hangsúlyos vers" (HAJNÓCZY, *I. m.*, 160). Waldapfel árnyaltabb megfogalmazása szerint „az első részlet csupa hatos. Sokszor páronként rímelnek, kétszer azonban félrímmel találkozunk, mintha tizenkettősökké csoportosulnának. De egyenletes periódus vagy strófaalkotásra való törekvés nem vehető észre. A másik verses részletben a hatosok közé hetesek kerülnek – mindannyiszor a gondolat nyugvópontjain –, mégis anélkül, hogy csak ilyenkor is egyenletesen visszatérő periódusok alakulnának. De itt is nemcsak a soronkénti ritmikus tagolás nyilvánvaló, hanem a rímek megcsendítésében való gyönyörködés is" (WALDAPFEL, *I. m.*, 161). Horváth Iván felhívja a figyelmet a szöveg finom metrikai váltásaira, a szerző végig „játszik a felező tizenkettes lehetőségével" (HORVÁTH Iván, *I. m.*, 165). A vers második egysége (8–18. sor) szervezőjeként egyfajta „összezavarodás-metrikát" ismer fel: „Az összezavarodás-metrika alapvető fogásának az látszik, hogy a versgrammatikailag *párhuzamos sorokat teraszok* forgatják fel" (*Uo.*, 167).

A főszövegben közölt verssorokon túl a korábbi elemzők a levélszöveg további részleteit is versként értelmezték. Hajnóczy és Horváth Iván versnek tekinti a közmondásokat halmozó argumentációt:

Paraszt embernek Rómába menni,
Bölcsek közt bolondnak vetekedni,
Az bölcsességnek Isten Asszonyi,
Pallas és Minerva oltalma alatt lívőkkel válasszal igyekezni,
Nem különben, mint jó táncost ingerleni,
Azvagy ugrásra kecskét tanítani.

Hajnóczy ugyanezt a szövegrészt erőltetetten ötszótagos sorokra tördeli. Waldapfel versként fogadja el a következő részletet is:

Kiknek, tudom, hogy az
kegyelmed én hozzám
való szeretetiért
kegyelmed engem is
esmeretibe [kedvibe] juttat.

A szöveget a szakmai konszenzusnak megfelelően hatszótagos strófákba tördelve adjuk. Dőlt betűvel jelöltük a kikövetkeztetett vagy emendált részeket, szögletes zárójelbe tettük a metrikai szempontból kiiktatandónak ítélt szavakat. A főszövegben közölt, rekonstruált olvasat természetesen csak egyike az értelmezési lehetőségeknek. Elképzelhetőnek tartjuk egy felező tizenkettes, belső rímekkel élő, strófikus alapstruktúra feltételezését is:

Mint az gyöngyhalászok, mikor ű hálójok
Gazdag szép prédával, megtelik gyöngyökkel,
Azok között alig hiszi örömiben,
Melliket kaphassa, tegye kebeliben.

Az vagy csak házunknál (tudom, voltál annál),
Mikor kertecskémbe megyek be kedvembe,
Hogyha megtekintem, mellyeket két kezem
Ültetett vagy vetett az sovány homokban.

Véleményem szerint a verses betét inkább tűnik ösztönös, játékos rögtönzésnek – Eckhardt találóan „bájos dadogásként" jellemzi –, mint valamilyen átgondolt poétikai kísérletezés végtermékének. Még a vers poétikai újításait rendkívül magasra, Balassiéval egy szintre értékelő Horváth Iván is elismeri, hogy Telegdy Kata a nyomtatott irodalomtól és a hivatalos irodalmi élettől „elit elszigeteltségben" tevékenykedett. A szokatlan, párhuzamok nélküli prozódiai alakítás tehát a XVI. századi magyar poétikai hagyomány nem ismeretéből fakad. Megfontolást érdemel még az a körülmény is, hogy Telegdy Kata nem volt gyakorlott író, többnyire diktált: nem papíron, hanem hangzás szerint, „fejben" szerkesztett. Természetesen figyelembe kell vennünk azt is, hogy a verses rögtönzés válasz „ángyom asszony" egy korábbi levelére – valószínűleg egy hasonló verses levélre –, és Telegdy Kata talán ennek az elveszett versnek a formáját igyekezett utánozni. Eszerint a poétikai kezdeményezés érdemét át kellene engednünk az ismeretlen szentmiklósi titkárnak.

Telegdy Kata a nagy múltú mezőtelegdi Telegdy (Telegdi, Thelegdy) család sarja. Édesapja, Telegdy Mihály 1575-ben csatlakozott Bekes Gáspár Báthory elleni szerencsétlen hadjáratához, minek következtében a fejedelem a család összes erdélyi birtokát elkobozta. Fiai, István és Pál kénytelenek voltak beérni a megmaradt Zemplén és Bereg vármegyei birtokokkal; két lányának többnyire csak a család korábbi hírneve, rangja maradt hozományul. Ennek ellenére a lányok jól mentek férjhez: a kisebbik lány, Borbála első férje Csapy Kristóf kállai kapitány, második férje Rákóczi Zsigmond erdélyi fejedelem volt. Telegdy Kata az 1560-as évek elején született. Házasulásának dátuma nem ismeretes, de 1587-ben már bizonyosan Szokoly Miklós felesége. A várdai előnevet viselő, Kisvárdán

birtokos Szokoly egyike volt Pallas ama ivadékainak, akiket Rimay János megnevez a Darholcz Kristófhoz intézett latin előszavában (*Balassi Bálint apológiája Darholcz Kristófhoz intézett előszó formájában*, RJÖM, 38). A kör többi tagjához, illetve a kor egyéb művelt férfiaihoz való viszonya még felderítetlen. Horváth Iván hívta fel rá a figyelmet, hogy 1589-ben kisvárdai udvarának vendége volt az európai hírű szabadgondolkodó, Christian Francken (HORVÁTH Iván, *I. m.*, 178–179). Mecénási kapcsolat fűzte Hunyadi Ferenchez, a fejedelem orvosához, legalábbis erre következtethetünk Hunyadi egy 1596-os, Baranyai Decsi Jánoshoz írott leveléből, amelyben humanista levelezőtársa figyelmébe ajánlja Szokoly bőkezűségét, és a „tudomány maecenásának" és „Magyarország főnixének" nevezi (KONCZ József, *A marosvásárhelyi evangélikus református kollegium története*, Marosvásárhely, 1896, 19). Szokoly 1594–96-ban két sógorával együtt részt vett a törökellenes háborúban, ott volt a mezőkeresztesi ütközetben is. 1595-ben követségben járt Krakkóban III. Zsigmond lengyel királynál. A király színe előtt március 2-án elmondott segélykérő beszéde még az évben Kolozsvárott nyomtatásban is megjelent (RMNy 762). 1599. szeptember 18-án halt meg. Felesége nem egészen két évvel élte őt túl. Egyetlen gyermek maradt utánuk, Szokoly Erzsébet, aki 1604-ben már Melith Péter felesége. Az itt közölt verses levélen túl Telegdy Katának fennmaradt néhány további levele is, ezek azonban nem tartalmaznak semmilyen irodalomtörténeti vonatkozást (kiadva: ECKHARDT, 1944, *I. m.*, 199–204; és *Literátor-politikusok levelei Jenei Ferenc gyűjteséből (1566–1523)*, kiad. JANKOVICS József, Bp.–Szeged, 1981, 67–70 [Adattár, 5], Szokoly Miklós leveleivel). Férjéhez írott levelében engedelmes feleségnek, gondos háziasszonynak mutatkozik, aki a gazdálkodás apró-cseprő tennivalóihoz kér eligazítást urától. A költői levél aranyfonál-motívumához kapcsolható, ami több levelében is felbukkan, hogy „jó varró" török asszonyt, „bulyát" akar vásároltatni magának. Telegdy Kata a címzettje egy terjedelmes latin versezetnek (*Tristis querela scolae küs Vardinae*, 1593. augusztus 14.), melyben Gyarmati Imre kisvárdai rector összedőlőfélben lévő iskolája számára kér tőle mint patrónájától támogatást. Az azonban aligha valószínű, hogy Szokolyné retorikai készségét – mint Eckhardt felveti – a várdai iskolamesterrel való „érintkezések" csiszolták volna (Gyarmati versét kiadta ECKHARDT Sándor, ItK, 1943, 43–47; újra kiadva Gyarmati *Gyászban öltözék szegény Magyarország...* kezdetű énekével: RMKT XVII, 1, 15. sz.).

A verses levél címzettjének azonosítására több kísérlet történt. Az azonosítási kísérleteket jelentős mértékben befolyásolta az az igyekezet, hogy ezt a zavaróan analógia nélküli irodalmi fenoményt valamely ismert irodalomtörténeti szereplőhöz kössék. Lukcsics Pál leleménye volt, hogy „ángyom asszonyt" Ecsedi Báthory István feleségével, Homonnay Fruzsinával azonosítsa (LUKCSICS, *I. m.*, 97–98). A fejedelmi pompájú ecsedi udvarról könnyebben elképzelhetni, hogy árkádiai ízű irodalmi kör színhelye. Báthory István környezetében pedig az 1590-es évek második felében ott találjuk Rimay Jánost is – tehát ángyom asszony rejtélyes titkára nem más, mint az ifjú Rimay. Lukcsics feltételezését osztja Keserű Bálint is, aki korabeli dokumentumok szóhasználatának vizsgálatával igyekezett bizonyítani, hogy az ángyom asszony kifejezés a XVI. században gyakorlatilag bármilyen nőrokonra vonatkozhatott (KESERŰ Bálint, *Adalékok Rimay és a Báthoryak kapcsolatához*, ActUnivSzeg, 1958, 48).

Valójában az ángyom asszony sógornőt jelent. Telegdy Kata egyéb fennmaradt leveleiben nem is használja ezt a megszólítást mással kapcsolatban. Sógornője kettő is volt: Telegdy Jánosné Segnyey Anna és Telegdy Pálné Várday Kata. Sajnos, egyikőjüktől sem maradt fenn egyetlen levél sem. Életükről is keveset tudunk. Mindketten 1596-ban özvegyültek meg. Várday Kata ekkor 26 éves, négy évvel később feleségül megy bedegi Nyári Pálhoz. 1630. június 13-án hal meg. Első házasságából egyetlen lány érte meg a felnőttkort: Telegdy Anna, bedegi Nyári Istvánné. Telegdy Jánosné házasságából négy gyermek származott: Ferenc, Gáspár, Zsófia és Erzsébet.

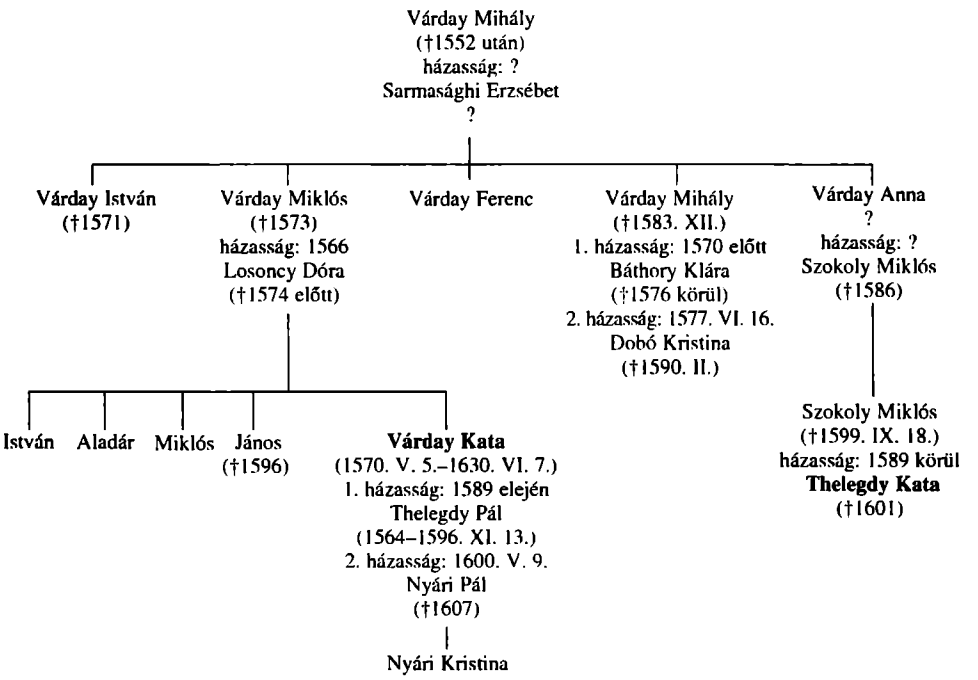
Telegdy Kata leveléből kitűnik, hogy ángya orosz (vagyis ruszin) etnikum lakta környezetben él – ez inkább Segnyey Annára illik, aki többnyire férje Bereg megyei birtokain, a Munkács közeli Podheringen, Zetényben vagy Szentmiklóson tartózkodott. Várday Kata és családja viszont Telegdy Katáék közelében, a Várday-örökség részét képező Kisvárdán tartotta rezidenciáját. Telegdy János végrendeletéből azonban úgy tűnik, 1594 után Szentmiklóst teljesen átengedte öccsének, aki ott nagy költséggel felújíttatta a kastélyt, sőt, halála után síremlékét is ott állították fel. Ha Telegdy Pálék valóban átköltöztek Beregbe, akkor a verses levél címzettje lehetett akár Várday Kata is. Ellene csak annyi szól, hogy rossz levélíró volt, férje hozzá írott leveleiben gyakran korholja, amiért nem vagy csak szűkszavúan ír. Várday Kata személye egyébként mégiscsak visszahozná a képbe Bethlen István környezetét, hiszen mint az országbíró kedvenc unokahúga és védence gyakran vendégeskedett az ecsedi udvarban.

Eckhardt Segnyey Annát tekinti a valószínű címzettnek, és 1596 előttre keltezi a levelet, mondván, a férj halála után már aligha járta ilyen évődő, vidám hang a sógornők között. Ugyanez az érvelés érvényes Várday Katára is, hiszen az ő férje is mindössze két héttel élte túl a mezőkeresztesi csatában elesett bátyját. Horváth Iván szerint viszont éppen hogy a férj halála utánra kell datálnunk, mivel Telegdy Kata nem üdvözli ángya férjét. De vajon miért kellene egy ennyire bizalmas és bizonyos mértékig kényes témájú levélben sógornője férjét emlegetni? Szintén az 1596 utáni keltezés ellen szól, hogy özvegy Telegdy Pálnéval megromlott Telegdy Kata viszonya; 1600-ban Báthory István levélben is megfeddi őt ezért.

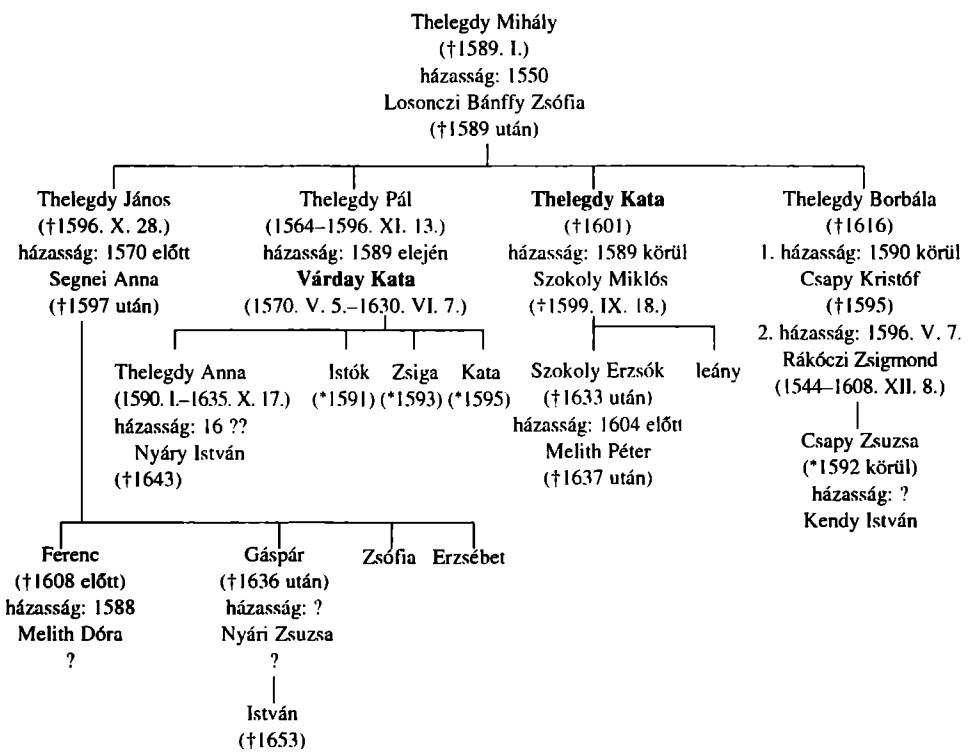
Jelenlegi ismereteink szerint tehát a verses levél 1594 (Telegdy Pálék Beregszentmiklósra költözése) után és 1599. szeptember 18. (Szokoly Miklós halálának dátuma) előtt íródott; valószínű címzettje Telegdyné Várday Kata. (Hasonló módon foglalt állást egyébként szövegkiadásában Szentmártoni Szabó Géza is; lásd *Szöveggyűjtemény*, II, 1057.)

A családi viszonyok szemléltetéséhez mellékeljük a Telegdy család tagjainak rokoni viszonyait bemutató, Szentmártoni Szabó Géza által összeállított genealógiai táblát. A családfa megrajzolásához lásd még Nagy Iván lexikonának *Telegdy, Segnyei, Szokoly* és *Várday* címszavát; továbbá: LEHOCZKY Tivadar, *Telegdy Pál sírköve,* Századok, 1867, 279–280; RADVÁNSZKY Béla, *A zokoli és kisvárdai Zokoly család,* Századok, 1868, 509–512; B[UNYITAY] V[ince], *Telegdy Kata 1601 = Adatok az egri egyházmegye történetéhez,* 1, 1885, 159; MAKAY Dezső, *A Csanád nemzetség. A Thelegdy-család,* Turul, 1895, 167–198; KAPOSSY György, BÁNRÉVI György, *Adattár. Művészeti regeszták a királyi határozatokból és rendeletekből,* III, Művészettörténeti Értesítő, 1956; VIRÁGH Ferenc, *Adatok Kisvárda történetéhez,* kiad. ÁCS Zoltán, Nyíregyháza, 1981.

A VÁRDAYAK

A THELEGDYEK

35 szárnyú – A szakadás miatt csonka szó feloldása Horváth Ivánnál: ágú.

49 Pallast, Minervát – A XVI. századi mitográfiában gyakori Pallas és Minerva szétválasztása. Így található az *Árgirus széphistóriá*ban és a *Balassi-epicédium*ban is. Ádám János 1599-ben kiadott versében megénekli Pallas és Minerva egymással „vetődését". Vö. HORVÁTH Iván, *I. m.*, 171–172; RMKT XVII, 1, 23. sz.; az epicédium és a verses levél párhuzamairól: WALDAPFEL, *I. m.*, 161.

62 Hamadri nimphákkal – Hamadrüászok, a fák nimfái, Artemisz-Diana kísérői; mítoszukat a IV. homéroszi himnusz mondja el.

Jegyzetek a levél prózai részeihez

Ersokkal – Erzsók Telegdy Kata lánya, Szokoly Erzsébet (1590 k.–1633), később Melith Péterné.

ualaszal igiekeznj – vitatkozni, irodalmi versenyre kelni

Acteon – Megleste a fürdőző Dianát, aki ezért szarvassá változtatta; vö. Ovidius, *Metamorphoses*, III, 138–252.

Tivadar orosz poéta – azonosíthatatlan utalás

Ricz – Hric, a „Gergely kisorosz alakja" (Eckhardt jegyzete Kniezsa István közlése alapján).

Ignate vitéz – Eckhardt idézi Várday Kata lányának 1620. január 7-én kelt levelét, amelyben egy bizonyos Ignácról is szó esik: „Ignác ír oroszul egy levelet nekem, kiben írja, hogy a hatvan forintot megkölte." Ignate vitéz tehát a család ruszin familiárisa, alkalmazottja lehetett. Figyelemre méltó, hogy Telegdy Anna tudott oroszul olvasni.

leányasszonyok – Várday Katának két lányáról tudunk, az egyik a fentebb említett Nyári Istvánné Telegdy Anna (1590–1635), a másik az 1595-ben született és gyermekként elhalt Telegdy Kata. Elképzelhető az is, hogy Szentmiklóson tartózkodtak Telegdy János lányai, Zsófia és Erzsébet is.

15.

BEYTHE ISTVÁN

Kéziratos szövegforrása: „A Chepreghi synatról, ott az praedikátorok között való meghasonlásról, Jeroboamról, Amaziasról, Amosról és a mostani praedikátorok[nak] számkivetésekről való historia. Ad not[am] Mennyei fölségnek ura és Istene etc. Az gyűlésben az dologhoz ki mint szóllott, az versfejekben megtalálod." *Collectanea ad historiam ecclesiasticam protestantium in Hungaria* (1718) 149b–155a. – OSZK Fol. Lat. 2077. – STOLL, 335.
RPHA 4020

Strófaképlete: A kéziratban megadott nótajelzés valószínűleg téves. Talán a felező tizenkettes *Ad notam* hatására is, a szótagszám végig nagyon ingadozó. A vers eredeti strófaképlete ez lehetett: a12(6,6), a12(6,6), a13(6,7), a13(6,7); ugyanis a 3. és 4. sorok szótagszáma 70 százalékban 6,7 osztású 13-as. Ilyen rímképletű verset – az RPHA tanúsága szerint – a XVI. században nem találunk. Közel áll ehhez a képlethez két, 12, 13, 13, 13 szótagos strófákból álló úrvacsora-ének (*Jézus Krisztus, mi üdvösségünk...*, RPHA 671; *Szükség nékünk Krisztus jólétéről...*, RPHA 1351).

Dallama: A 12, 12, 12, 12 képleté: RMDT I, #15 (Móric Lőrinc, *Mennyei felségnek ura és istene*, 1583), #23, 740. A 12, 13, 13, 13 képleté: RMDT I, #8.

Akrosztichon: NADASDJ NADASDJ NADASDI NADASDI [AS] JEROBOAM NADASDI NADASDI [AS IE] RECES NADASDJ [JE] RECES IANOS JOANNES LEONHARDUS NADASDJ FERENC MJT OLDOS ENGEM PRAEDICTIO POENAE AMAZIAE JEROBOAM J ET REGNJS RAELJTJCJ JKEVUEJ – A mű utolsó harmadában az akrosztichon romlott vagy hiányos. A szokástól eltérően a versfők nem egybefüggő szöveget adnak, hanem az egyes szövegrészek versfőiben annak a személynek a neve van elrejtve, aki beszél vagy akire értendő az adott szövegrész; vagyis a bibliai történet aktuálpolitikai „kulcsát" adják. Az utolsó harmadban talán szándékos az akrosztichon összezavarása, hogy lehetetlenné tegye a bibliai Amos próféta személyének aktualizáló azonosítását. A zárójelbe tett szövegrészek egy részének talán van értelme: „as" (= asinus, szamár) és „já".

Modern kiadása: *Történeti ének az 1591. évi csepregi zsinatról 1596-ból*, kiad. THURY Etele, MprEtA, 1908, 43–59.

A kolofon tanúsága szerint kollektív alkotás: a Nádasdy Ferenc birtokain lelkipásztorkodó, földesurukkal hitbéli kérdésekben összeütköző prédikátorok vállalják érte a felelősséget. A felelősség közös, a megfogalmazás azonban minden bizonnyal egyetlen személy műve. Mindenekelőtt azonban érdemes röviden áttekinteni a szöveg keletkezésének történeti hátterét.

1591 tavaszán Horváth Stancsith Gergely Szepes vármegyei alispán Bártfa újdonsült evangélikus papjával, a morva származású Skultéti Severinnel – megelőzőleg Eperjesen rectorkodott – Grazba utaztak, hogy ott Skultétit felszenteltessék. Hazafelé menet udvariassági látogatást tettek Sárváron Ná-

dasdy Ferenc udvarában. Nádasdy a Vas és Sopron megyei lutheránusok legfőbb patrónusának számított, és igen erős befolyást gyakorolt egyháza belső életére. Nádasdy a lutheri hitelvek elkötelezett híveként korábban többször összetűzésbe került a dunántúli egyházkerület azon lelkészeivel, akik közeledtek a helvét felfogáshoz. Az egyházkerület szuperintendense, Beythe István maga is hajlott a kálvini teológia elfogadására, az 1580-as évek vége felé legalábbis filippistának volt tekinthető. Nádasdyval korábban többször is összetűzésbe került. 1588-ben például a csepregi lelkész, Georg Creutzer és az iskolamester, Nikolaus Gabelman Beythét megkerülve a földesúrral fogadtatta el az iskola igazgatására vonatkozó szabályzatot. 1590-ben a dunántúli kriptokálvinisták elleni nyílt fellépésként értelmezhető Joannes Hartlieb vesendorfi lelkész úrvacsora-tant tárgyaló evangélikus tanításának megjelentetése (*Christlicher und kurtzer Bericht von dem hochwirdigen Sacrament des Altars...*, Monyorókerék, 1590; RMNy 647). A mű kiadását valószínűleg Nádasdy Ferenc támogatta. A forrongó ellentétek megvitatására Beythe püspök 1591 áprilisában Gyöngyöshermánba zsinatot hívott össze. Nádasdy azonban a tanácskozás megtartását nem tartotta időszerűnek, ezért a püspök kénytelen volt elhalasztani a rendezvényt. Most azonban Nádasdy úgy találta, hogy vendége, Skultéti személyében olyan felkészült teológussal képes előállni, aki méltó ellenfele lehet Beythének, illetve a helvét irányultságú ellentábornak. Az események tükrében így az is valószínűnek látszik, hogy a vallási fanatizmusáról ismert Horváth Stancsith tudatosan vezette Nádasdy elé az újdonsült bártfai lelkészt.

Nádasdy Ferenc 1591. június 2-ra kollokviumot hirdetett a közeli Csepregre, ahová nyomatékosan meghívta Beythe Istvánt, egyúttal arra is felszólítva, hogy küldjön meghívólevelet egyházmegyéje lelkészeinek is. A tanácskozás Nádasdy jelenlétében kezdődött kora reggel, a csepregi templom épületében Nádasdy tanácsosa, Szentgyörgyi Gábor irányításával. A jegyzőkönyvet párhuzamosan Beythe András, a püspök fia, és Daniel Otto sopronkeresztúri rector vezette. Elsőként felolvasták az ágostai hitvallás 10., úrvacsoráról szóló cikkelyét, majd elsőként Skultéti kapott szót. A vita elsősorban az úrvacsora-tan értelmezése körül folyt. Beythe láthatóan kedvetlenül vett részt a vitában, és igyekezett valamilyen konszenzusos teológiai formulát elfogadtatni. Az ellentábor viszont mindenáron nyilvános színvallásra igyekezett bírni a püspököt, és egyre inkább nyilvánvalóvá vált, hogy elsősorban nem teológiai, hanem egyházfegyelmi kérdésről van szó. Skultéti mellett röviden megszólalt még Thesmár István és Récés János is. Beythe álláspontjának védelmében egyetlen hozzászólás sem hangzott el. Délután négy órakor a résztvevők kimerültsége miatt meg kellett szakítani a vitát. Nádasdy ragaszkodott hozzá, hogy a jelenlévők töltsék Csepregen az éjszakát és másnap folytassák a kollokviumot.

A következő nap kora reggeli közös imádkozással és énekléssel kezdődött. Az éneklés végén azonban Beythe István felállt és elhagyta a templomot. Nádasdy utána küldetett, majd heves latin és magyar nyelvű szóváltás alakult ki a püspök és a jelen lévő lelkészek között. Mivel a kollokviumot ekkor még hivatalosan nem nyitották meg, erről a vitáról nem készült jegyzőkönyv. Az eldurvult szóváltás eredményeképp a püspök fiával együtt elhagyta Csepreget. A helyben maradottak előtt ezután Nádasdy kinyilvánította határozott szándékát, hogy birtokain ezután nem fog megtűrni olyan egyházit, aki nem fogadja el az ágostai hitvallás elveit. A kollokvium Beythe András vezette jegyzőkönyvét magához vette, és annak teljes szövegét, a zsinat lefolyásának ismertetésével egyetemben még abban az évben nyomtatásban is közzétette *Historia colloqui Chepregiensis de coena Domini...* címmel (Bártfa, 1591; RMNy 653), sőt, külföldön is kinyomtatta és terjesztette (h. n., 1591; RMK III, 5517 és 5518) – ez a nyomtatvány egyébként a történtekre vonatkozó legfontosabb forrásunk. (A csepregi hitvita történetét megírta és a jegyzőkönyvet közölte THURY Etele, *A Dunántúli Református Egyházkerület története*, I, Pápa, 1908.) A nyomtatott jegyzőkönyvből ismerjük a vita résztvevőinek névsorát is. Sorrendben a következők írták alá az első nap végén a jegyzőkönyvet: Nádasdy Ferenc, Récés

János csepregi lelkész, Samarjai Vidos Lénárd sárvári lelkész, Tethényi Imre cenki lelkész, Muraközi György pulyai lelkész, Báthai István kőszegi lelkész, Thokoics György csepregi lelkész a hosszú soron, Dragoni Gáspár rohonci lelkész, Komári Péter szakonyi lelkész, Thesmár István szentkereszti lelkész, Alsólendvai Péter horpácsi lelkész, Amandus Buphen kőszegi német lelkész, Pythiraeus Gergely kőhalmi lelkész és Szegedi András újkéri lelkész. A csepregi kollokviumra Beythe István évek múltán is nagy keserűséggel emlékezett. „Valamennyien voltanak, kedvezésért-e, miért-e, egy sem álla mellé, hanem ő maga szegény másfél egész nap felele nekik. Ha bolondság kellett kedvüknek, miért nem küldték ki közüllük, jókedvvel ott hagyta volna őket. [...] De tinektek nem fér az Isten igazsága fejetekbe, mert megvakított az Isten ítélete bennetek. [...] A magatok kívánságának hagyattatok. [...] De hogy látá Beythe István, hogy háborúra, nem az isteni szeretetre igyekeztek, megmondá' előttetek, hogy soha csak egy gyűlésnek sem volt jó vége. Búcsút vévén tőletek, kiméne. Azt költétek utánna, hogy haragjában és azon való szégyenletében ment el, hogy meggyőztétek, hiszen bizonyságot teszen az írás, senki kedvéért nem hazudik" (THURY Etele, *Beythe István védekezése...*, MPrEtA, 1908, VII, 65–103; Beythe *Igaz mentség...* című apológiájának szövegével).

A történtek után néhány évig még nem mérgesedett el véglegesen a helyzet a két protestáns irányzat hívei között az egyházmegyében. A modus vivendi fenntartására irányuló igyekezet jeleként Beythe András a következő évben olyan értekezést küld Récés esperesnek, amely igen mérsékelt nézeteket vall az úrvacsora-tan értelmezésével kapcsolatban (*Methodicus tractatus de materia coenae Domini;* a mára elveszett művet kísérő levelet kiadta FABÓ, 1866, 52–53). Azonban még abban az évben Beythe püspök nyíltan állást foglalt a helvét irányzat mellett, ugyanis Pathai István református szemléletű iratához (*Az sacramentomokról in genere és kiváltképpen az úrvacsorájáról való könyvecske,* Sicz, 1592; RMNy 705) kétrészes latin üdvözlőverset mellékelt. A címlap versóján helyet kapott vers szövege a következő:

Participatio que cum Christo quomodo sacra,
Coena pio populo sumpta salubris erit.
Papae missa ruit; Berentique sinusia scripto
Concidit hoc. Luci tempora iam redeunt.
Huic licet infesti sint multi vana sequentes,
Sed laudes Christi secula nulla silent.
Macte animo Stephane tanto te lumine praebe,
Nemo erit hanc laudem qui tibi praerripiat.

Veritas caenae tenebris operta
Iam diu, surgit redeunte sole,
Grata canat plebs domino benigno.
Carmina laudum.
Stephanus Beithe superat[tendens]

A kenyértörést Récés János csepregi esperes kényszerítette ki 1595-ben. Több sikertelen próbálkozás után szeptember elején végre sikerült Meszlényben összetoboroznia a Nádasdy-birtokokon működő lelkészeket. A gyűlés elé a két Beythe egy békülékeny „formula concordiae"-t terjesztett, Récések azonban ragaszkodtak a lutheránus hitelvek melletti határozott kiálláshoz. Beythe István végül lemondott szuperintendensi hivataláról és hívei kíséretében eltávozott a gyűlésről. 1596-ra ismét Csepregre hívatták össze a Nádasdy-birtokok lelkészeit. A megjelenteket Récés ultimátumszerűen az *Ágostai hitval-*

lás és a *Formula Concordiae* aláírására szólította fel. A vonakodókat Nádasdy nevében retorziókkal fenyegette meg. Mindennek hatására a jelenlévők többsége végül aláírta az iratokat. A zsinatról távol maradottakat Récés személyesen látogatta körbe és egyenként dolgozta meg őket, hogy kikényszerítse tőlük az iratok aláírását. Mindez gyakorlatilag az evangélikus és a református egyház de facto szétválását jelentette a dunántúli egyházkerületben. (Az események részletes taglalását lásd ZOVÁNYI, 1977, 250–263.)

Az 1596-tal eldurvuló hangvételű hitvitának több verses dokumentumáról is tudomásunk van. Beythe István 1596 táján hat latin disztichonból álló megrovó verset intéz Keresztúri Mihály csepregi rectorhoz. Keresztúri hosszú latin verssel válaszolt (ZOVÁNYI, 1977, 263). Ezután többrendbeli latin verses pasquillusokkal és gyúnyversekkel rontottak egymásnak (a szövegek egy részét lásd a jelen históriát is megőrző kódexben: OSZK Fol. Lat. 2077, ff. 46–47, 168–170). Húsz évvel később a *Kalaúz*-ban Pázmány Péter nem kis rosszmájúsággal eleveníti fel a protestáns belháborút: „Németújvárban 1597. esztendőben Bejthe István (ki superattendensek vala az említett vármegyékben lakó lelkek martalócinak), egy kis könyvet nyomtata, *Encomion Ubiquisticon* (Typ. Manlian. sumptib. Andreae Bejthe [RMNy 812]); melyben nevezet szerént megdícsíri az alatta való fő-fő prédikátorokat. Némelyekről azt írja, hogy feleségeket ebül kapták és most magok kerítői asszony-hölgyöknek; paráznák, méreg-osztogatók, emberétetők etc.

Tempore jam multo, propriis uxoribus ipse — Georgio Thokoith
Leno miser fueras, hirce petulce, tuis.
Et, quam nunc retines, nuper tu qualiter illam
Quae sieris, referens, foede marite, tibi.
Vosne estis digni, út Domini verbum recitetis; — Joanni Politoris
Quos vagus error habet, vitaque caeca scatet?
Rastra, ligones, et potius crepidas agitetis,
Scandala ne moveat vita pudenda piis.
Vos certe Balis servi estis, Christo inimici:
Qui fugitis verum; per scelus omne PARES.
Quem tua non recipit rectorum in basia conjux? — Leonar. Fitos, Sárváriensi
Et futuunt illam cerdo, vagusqua latro.
Institor es; nebulo; propriique thori maculator;
Mendax: et quid non? impietate scatens.
Hoc quoque sucurrat: cum conjuge participis tu — Nicolao Hegyfalvi
Vixeris exlex út; foedus adulter eras.
Cum sic spurciciem vestram vos prostituatis;
Stercoreas chartas vos juvat evomere.
Ab Daniel Kevi, Preszteg quem detinet alma, — Danieli Kevino
Gaudes desidia, vane CINAEDE, tua.
Non ego vos possum miti jam voce vocare: — Stephano Klazekovith
Vestra VENENATO est crimine nota manus.
Porcos in pretio servas majore, fidem quam: — Michaeli Benkóczi
Conspiratorum tu quoque parte menes.
Matthaei Szegedi cum nata quid tibi cessit;
Cucmque uxore, tenes, heu pudibunde, bene.
Natam etiam Benedicti Hollosi ludificasti:

Atque fidem pactam posthabuisse juvat.
Quomodo pressisti generosi seminis unam,
Purpuream chlamydem es cui male pollicitus.
Cum vos commonui, út fidei fructus faceretis: Andreae Budaeo
TOXICA miscetis pro pietate mihi.

Efféle bakbűzű fűzfaversek alá Bejthe István superattendens írta nevét; és nem kétlem, ha ki tagadást tött vólna, fejére rakta vólna Bejthe mindezeket" (PPÖM III, 346–347). Amikor az *Encomion Ubisticonért* Nádasdy felelősségre vonta a püspököt, fia, Beythe András önzetlenül magára vállalta a szerzőséget, és így ő kényszerült kiállani a megalázó bocsánatkérési procedúrát. A luheránus tábor ettől függetlenül továbbra is az idősebb Beythét tekintette a gúnyvers szerzőjének (lásd az RMNy 812. tételének jegyzeteit).

A lutheránus elveket valló lelkipásztorok 1598-ban egy személyeskedő megjegyzésekben bővelkedő vitairatot tettek közzé Beythe ellen *Summaia azoknak az articvlusoknak, kikel vetekeodesek tamadtanak...*, Keresztúr, 1598; RMNy 834). A mű tizenkét fejezetben veszi végig a vitatott teológiai kérdéseket, a végén pedig felsorolja a hittételeket elfogadó és „subscribáló" hetvenhét lelkész nevét. A névsor élén az evangélikus tábor négy hangadójának – Joannes Reczes, Georgius Tokoitsh, Stephanus Klazekovith, Leonhardus Vidos – neve áll. A listára azonban tudtukon kívül felvették néhány eltérő nézetet valló lelkipásztor, így a két Beythe nevét is. Beythe püspök védelmében a következő évben készült el a válasz-röpirat *Az igaz kőrösztényektől meghasonlott rágalmazó articulusok ellen irattatott igaz mentség.* Ez az apológia végig harmadik személyben beszél az idős és beteg püspökről, a szöveg megtalálója és első ismertetője azonban textológiai módszerekkel bizonyítja, hogy a mű fogalmazója és diktálója minden bizonnyal maga Beythe István volt (RÉVÉSZ Kálmán, *Beythe István Apológiája,* ProtSzle, 1895, 594–595). Az apológia egyébként megemlékezik arról is, hogy Beythe kritikus hangvételű versei is megbotránkozást keltettek Récések soraiban: „Nem igazán szolgák Istennek, hanem az koncért. [...] Az jó urak ítéleti apellálása után kérdik Böythe Istvánt, hol hallotta avagy látta-e az reájok kiálltott vétkeket, és versöcskéit is szidalmazzák, ha meg nem érthettők. Mit gondolnak vélök? Ugyan sem illött Virgilius avagy Homerus verseivel afféle szégyönségöt írnya, igaz elég, ha megértöttétök. Ugyan nem illött azoknak módját tőletök kérdőzni, mert akkor írta azokat, amikor tempus fuerat dicere, quo sentiret: ideje volt előbeszélleni az melyeket értené" (*Igaz mentség...*, id. kiad., 70–71). Az említett „versöcskék" jelenthetik a Keresztúri Istvánhoz címzett (mára elveszett) disztichonos pasquillusokat, de még inkább vonatkozhatnak a „Virgilius avagy Homerus verseivel", vagyis epikus énekben megörökített *A csepregi zsinatról való históriára.*

A históriához visszatérve mindezek után a következőket állapíthatjuk meg. A vers a szakirodalom véleményével szemben nem az 1591-es kollokviumról, hanem az 1596-os második csepregi zsinatról szól – ezt egyébként nyíltan kijelenti a kolofon szövege is: „Írnak vala ekkor kilencvenhatodikban, / Mikor mind e dolgok lőnek az országban." A mű afféle biblikus mezbe öltöztetett „kulcsregény", az ószövetségi alakok valóságos korabeli személyeknek feleltethetők meg (a kulcsot az akrosztichon adja); az aranyborjút imádó Jeroboám király: Nádasdy Ferenc, a „tudatlan, bolond" főpap, Amaziás: Récés János, a megalkuvó pap (Leonhardus): Samarjai Vidos Lénárd, a hatalmat kiszolgáló hamis tanítókat keményen megfeddő Ámós próféta pedig maga Beythe István. A történet lazán kapcsolódik az aranyborjú kultuszát visszaállító Jeroboám király és Ámósz próféta történetéhez. A párhuzamos részek a következők: 1–11. strófa = Achija és Jeroboám találkozása, 1Kir 11,26–40; 12–37. strófa = 1Kir 12 – Jeroboám hosszú beszéde és az aláírás motívuma önálló; 38–95. strófa = önálló, az 1596 eleji csepregi zsinat eseményeinek leírása; 96–116. strófa = önálló, az 1596 eleji állapotok bemutatása; 117–129. stró-

fa = 1Kir 13 és Ámósz könyvének parafrázisa; 130–170. strófa = Ámósz és Amaziás párbeszéde Ámósz 7,10–17 alapján – lehetséges, hogy egy valóságos Récés–Beythe beszélgetés áll a hátterében; 171–172. strófa = kolofon. A kisebb bibliai utalásokat a kézirat a lapszélen jelöli.

A vers az 1596–97-es esztendők élénk pasquillus-irodalmához kapcsolódik. A szerző minden bizonnyal Beythe István volt. A kolofon adata a kollektív szerzőségről úgy értendő, hogy a Beythével szolidáris egyháziak morális felelősséget vállalnak püspökükkel.

Beythe István életrajzát Fabó András írta meg (FABÓ András, *Beythe István életrajza*, AkÉrt, 1864, IV, 210–268; és FABÓ, 1866). 1532-ben született. Családja nemesi állapotú, a kövi vagy kevi előnevet viselték. 1556-tól Szakolcán, 1559-től Alsó-Lendván tanító, később sárvári rector. 1565-tól alsólendvai, 1576-tól németújvári lelkész, egyben Batthyány Boldizsár udvari papja. 1574–82 között szorosan együttműködik Clusiusszal (Charles de L'Écluse) és segíti a *Nomenclator* anyagának összegyűjtésében. 1585-től dunántúli szuperintendens. 1595-ben lemond hivataláról, de református meggyőződésű paptársai továbbra is őt tekintik püspöküknek. Haláláig a lutheránus gyülekezet sem választ magának új püspököt, hanem az esperesek kormányozzák az egyházmegyét. 1612-ben hal meg Németújvárott. Irodalmi működéséről lásd HORVÁTH János, 1957², 333–338.

Nyomtatásban megjelentetett műveit lásd RMNy 516, 517, 552, 553, 554, 648, 811, 812. Latin versei a fentebb említetteken kívül: 1. Tetrasztichon *A körösztyéni tudománnak revid summája* (Németújvár, 1582; RMNy 516) címlapjának versóján (kiadva: FABÓ, 1966, 51). 2. Üdvözlővers Jeremias Hombergerhez a *Granum frumenti...* (Németújvár, 1583; RMNy 534) címlap versóján. Mivel nincs modern kiadása, szövegét közlöm:

Scribere sacrivolunt multi, sed spiritus omnes
Haud idem ductat, quem Ieremia tenes.
Plebia in causa promptum est proponere quod vult
cuius: sed verae res alia est fidei.
Experiare licet quantavis materie te
Hombergerus erit sed prior hoc opere.
Stephanus Beythe Minister
ecclesiae Gizzingensis

3. Latin üdvözlőversek Frankovith Gergely orvosságos könyvébe (*Hasznos és fölötte szükséges könyv*, Németújvár, 1582/85 és Monyorókerék, 1588; RMNy 532 és 617; kiadva: Az Országos Orvostörténeti Könyvtár Közleményei, III [1956], 136–138). 4. Három latin vers Somogyi Péter (azonos Melius Juhász Péterrel?) börtönben írott naplójának kéziratában (kiadva: STROMP László, *Somogyi Péter fogsága*, Pozsony, 1891, 110 és Uő., *Somogyi Péter naplója*, MPrEtA., 1903, II, 103).

12 Tized részit – pontosabban a tizenkét törzsből tízet (vö. 1Kir 11,29–32.)
109 két borjút aranyból öntettem – Utalás arra, hogy Beythéék felfogása szerint a lutheránus úrvacsora-tan bálványozásnak minősül.
136 subscribálni – aláírni
206 kakukdogálik – madárhangot utánzó szó
219 ihon egy könyvem – Utalás a lutheránus vallás alaptételeit megfogalmazó, 1577-ben Bergenben összeállított *Formula Concordiae*-ra. Az 1596-os csepregi zsinaton Récés esperes hívei elsősorban ezt akarták aláíratni a jelenlévőkkel.

240 Kancsa – kancsó(ja)?; talán a szó romlott, ebből: kámzsa; kurva köcöléje – Esetleg a miseruha jelentésű casula szóból. A XVI. század végén a prostituáltak viselete a palást.

278 Elpusztult a schola – A csepregi iskolára való utalás; az iskola elvi irányításának jogát Nádasdy magának vindikálta. 1588-ban az iskolai rendtartás tervezete körül súlyos hatásköri konfliktusai voltak az akkori papnak és tanítónak Beythe püspökkel. Lásd ZOVÁNYI, 1977, 251–252.

345 lakott volt – Egyes szám első személy volna a helyes. A beszélő az akrosztichon tanúsága szerint („LEONHARDUS") Samarjai Vidos Lénárd sárvári esperes. Korábbi gönci tevékenységéről nincs tudomásunk.

404 búcsúztatja – távozásra szólítja fel

538 Fuss Juda földébe – Erdélybe

571 köcölés kurvákat – Lásd a 240. sorhoz fűzött jegyzetet.

621 ilyet immár nem láttatok-é? – Az 1596. évi gúnyverseknek gyakori témája volt a hasonló magánéleti pletykák, rágalmak kiszínezése.

641 poenitentiát – bűnbánatot, vezeklést

661–672 Jaj néked Korazim... – Mát 11,23–25.

669 Kapernaum – város Galileában, a Genázereti partján; vö. Mát 11,23.

16.

BARANYAI DECSI JÁNOS

Nyomtatott szövegforrása: „Az [tö]rökö[k] ...röl, es Veg... An... Ad No[tam] Az ki..." [Szeben, 1597–1599?, Fabricius.] A címlapon hatsoros latin vers töredékei:

„Qui Maho.....
Primiti.....
Quad; sui.....
Ausae, s.....
Hoc velut.....
Cuius, ..."

Hátul: „FINIS", majd a Báthory család fametszetes címere. – RMNy 842.
RPHA 156

Strófaképlete: a13(6,7), a13(6,7), a13(6,7)

Dallama: A nótajelzés talán Bogáti Fazakas Miklós azonos szótagszámú (bár négysoros versszakokból álló) zsoltárának kezdősorára utalhatott: „Az ki nyavalyájában nem talál oltalmat" (7. zsoltár). – RMDT I, 63, 238.

Modern kiadása: Könyvtáblából kiáztatott töredékeit először sorrendhibákkal kiadta LUKINICH Imre, *Kalazantium,* 1898/99, 80–82, 96–97; kritikai kiadása: RMKT XVII, 1, 19. sz.; újabban előkerült töredékeit kiadta Gernot NUßBÄCHER, *Neue Beitrage über das Druckwerk „Török császárok krónikája"*, MKsz, 1970, 389–394.

A szöveg korábban megjelent az RMKT XVII. századi sorozatának első kötetében. Újraközlését az indokolja, hogy időközben a nyomtatvány újabb töredékei kerültek elő, melyek a szöveget is jelentős mértékben, 408 új sorral gazdagították. Az 1898-ban Lukinich Imre által megtalált töredékeken megőrzött szöveg rendjét Stoll Béla rekonstruálta. A nyomtatvány Stoll rekonstrukciója szerint eredetileg 18 negyedrét levélen 282 strófát tartalmazhatott. A Stoll által ismert részletek a 19–26, 28–35, 37–62, 64–71, 73–97, 100–106, 127–134, 136–143, 145–162, 199–206, 208–215, 217–234, 253–282. strófákat, illetve töredékeiket tartalmazták. A Nußbächer által kiáztatott C_1, C_3, C_4, D_1, D_2, D_3 és D_4 levelek töredékei szerencsés módon nagyrészt pont a korábbi töredékekből hiányzó részeket őrizték meg, a 134–144, 163–198, 206–207, 215–216, 221, 223, 235–270. versszakokat. Az új szövegrészeket a korábbiakkal összeillesztve így a história mintegy 85 százalékát tudjuk rekonstruálni.

Már Lukinich Imre felvetette, hogy a história szerzőjét Baranyai Decsi Jánosban kell keresnünk. A kolofon szerint „egy puszta klastromban, székelyek városában" szerezték a művet. A székelyek városa az ekkoriban még Székelyvásárhelynek nevezett Marosvásárhely, a „puszta klastrom" pedig

a ferences kolostor, amelyben az 1590-es évek végén a protestáns városi iskola működött, és amelynek Baranyai Decsi 1593-tól 1601-ig, halála évéig tanára volt. A szerző erdélyinek és a Báthory Zsigmond nevével fémjelzett törökellenes politika hívének vallja magát – Decsire ez is ráillik. Feltűnő az is, hogy a krónikaíró több olyan magyar szólást is beépít szövegébe, amelyet megtalálhatunk Baranyai Decsi 1598-ben kiadott *Adagioriumában*. Lukinich mindeme érvei ellenére Stoll Béla irodalomszociológiai megfontolások alapján mégis elvetette ezt az attribúciót: „Valószínűtlennek látszik ugyanis, hogy egy humanista műveltségű történetíró magyar nyelvű históriás éneket is szerezzen. [...] Baranyai Decsi valószínűleg mélyen megvetette magyar nyelven verselő írótársait" (RMKT XVII, 1, 526). A humanista műveltséggel és öntudattal azonban korántsem összeegyeztethetetlen a históriaírás. Elég Hunyadi Ferencre utalnunk, aki Padovában végzett doktor, fejedelmi udvari orvos létére nem átallotta megverselni a trójai háború történetét (*Az régi és híres-neves Trója városának tíz esztendeig tartó megszállásáról*, 1569; RMKT XVI, 8, 50–117, 453–455). Baranyai Decsi atyai barátjaként tisztelte Hunyadit, több levelet is váltottak. Baranyai Decsi költőként is nagyra tartotta Hunyadit, történeti munkájában „finom szavú költő"-ként jellemzi (BARANYAI DECSI, 1982, 263). Környezetében azonban Hunyadin kívül is számos olyan tiszteletre méltó értelmiségit találhatott, akik életük során magyar nyelvű históriát írtak. Fiatal korának iskolájából, a tolnai kollégiumból több versszerző, illetve versszerzéssel is foglalkozó egyházi és világi értelmiségi került ki. Egyik tanára, a Wittenberget járt hebraista, Tolnai Fabricius Bálint asztali illemszabályokat verselt meg és bibliai históriát is írt (műveit lásd RMKT XVI, 11, 4–6. sz.). A *Dávid és Betsabé* történetéről históriát író – szintén Wittenbergben végzett – Decsi Gáspár valószínűleg Baranyai Decsi lelkipásztora volt Tolnán, ráadásul földije is (lásd RMKT XVI, 11, 2. sz.). Földije lehetett az a Decsi Mihály is, aki 1579-ben egy Damoklész-históriát szerzett (*Damokles és Dienös históriája;* RMKT XVI, 11, 3. sz.; a témáról részletesebben ORLOVSZKY Géza, *Humanizmus és históriás ének = Mezőváros, reformáció és irodalom, 16–18. század,* szerk. SZABÓ András, sajtó alatt). Székelyvásárhelyi rectorként közvetlen munkatársai közt is találunk versszerzőt, aki nem más, mint a Decsi vezette iskolában segédtanítóskodó Csáktornyai Mátyás.

A szerzőség kérdését végleg eldöntötte Baranyai Decsi 1598-ban írott latin nyelvű, Báthory Zsigmondhoz intézett orációjának előkerülése és publikálása (BALÁZS Mihály, MONOK István, *Történetírók Báthory Zsigmond udvarában = Magyar reneszánsz udvari kultúra,* szerk. R. VÁRKONYI Ágnes, Bp., 1987, 249–262; BALÁZS Mihály, MONOK István, VARGA András, *Baranyai Decsi Jánosnak a török elleni háborúra buzdító beszéde 1598-ból,* Limbus, II, Szeged, 1990, 37–100). Bár az *Oratio...* kiadói nem aknázták ki az újonnan előkerült forrás kínálta attribúciós lehetőséget, Fodor Pál 1997-es tanulmánya már tényként kezelte, hogy a *Török császárok krónikájának* szerzője Baranyai Decsi János (FODOR Pál, *Az apokaliptikus hagyomány és az „aranyalma" legendája. A török a 15–16. századi magyar közvéleményben,* Történelmi Szemle, 1997, 21–49). Hasonló értelemben foglalt állást Szentmártoni Szabó Géza egy kis példányszámú ünnepi kiadványban (Szentmártoni SZABÓ Géza, *Zrínyi a török fátumról: az aranyalmáról = Jankovics József 50. születésnapjára,* Bp., 1999), valamint Tóth István fordításkötetének jegyzeteiben (*A gyulafehérvári humanista költészet antológiája,* ford., kiad., TÓTH István, Bp., 2001, 424–425). A 2001. június 1-jén Nagykőrösön, a *Mezőváros, reformáció és irodalom (16–18. század)* című tudományos konferencián tartott előadásomban (ORLOVSZKY, *I. m.*) a jelenlévő szakmai közönség figyelmét magam is felhívtam a kézenfekvő attribúció tudomásulvételére. Ezzel egy időben Holler László gondosan adatolt tanulmányban, a história és a latin oráció párhuzamos helyeinek sorravételével bizonyította Baranyai Decsi szerzőségét (HOLLER László, *Baranyai Decsi János törökök elleni harcra buzdító éneke 1597-ből,* MKsz, 2001, 101–112).

Baranyai Decsi János biográfiájával idáig már számos tanulmány foglalkozott, ezért itt csak az életút fontosabb adatainak felvázolását érzem szükségesnek (a Baranyai Decsi életére, műveire és

a szakirodalomra vonatkozó legjobb összefoglalás: PACZOLAY Gyula, *Baranyai Decsi Csimor János, a szóláskutató = Baranyai Decsi Csimor János emlékezete*, Kolozsvár, 2001, 12–27; lásd még: János ZLINSZKY, *Vita et opera Joannis Decii Barovii*, Publicationes Universitatis Miskolciensis, Sectio Juridica et Politica, 1992, 207–214). 1560 körül született a török hódoltsági területen lévő Decsen. Családi neve Csimor volt. Humanista nevét – a protestáns értelmiségiek szokása szerint – származási helyéről választotta. Decs ugyan Tolna megyében található, de a felső-baranyai református egyházmegyéhez tartozik. A szülőfalujához közeli Tolna mezőváros iskolájában kezde tanulmányait a Szigeti Imre alapította (1549) protestáns iskolában. Tanárai között találjuk Tolnai Fabricius Bálintot és Béllyei Piso Fábiánt. Az 1580-as évek elejétől Debrecenben tanult, majd követte tanárát, Laskai Jánost a kolozsvári kollégiumba. 1587-ben tanítványával, Bánffy Farkas fejedelmi tanácsos Ferenc nevű fiával Wittenbergbe utaztak tanulni. Útjukról Bánffy Farkasnak ajánlva latin nyelvű leírást adott ki *Hodoeporicon itineris Transylvanici* (RMK III, 764; magyarul: *Magyar utazási irodalom, 15–18. század*, kiad. KOVÁCS Sándor Iván, Bp., 1990, 247–264). Két év elteltével tanítványával együtt átmentek a strassbourgi akadémiára. *Synopsis philosophiae* című doktori disszertációját Johann Ludwig Hawenreuter irányításával készítette el. A mű Kovacsóczy Farkas kancellárnak ajánlva 1591-ben meg is jelent Strassbourgban (RMK III, 815), majd négy év múlva Wittenbergben is (RMK III, 864). Hivatalos felkérésre már strassbourgi időszaka alatt megkezdte nagy összehasonlító jogi kézikönyvének összeállítását, amely hazatérése után egy évvel jelent meg a fejedelemnek ajánlva, Kolozsvárott (*Syntagma institutionum iuris Imperialis ac Ungarici*, Claudiopoli, 1593; RMNy 719). Később keserűen írja Hunyadi Ferencnek, hogy Bethlen Zsigmondtól egy fillért sem kapott a *Syntagmá*ért. Az 1593-as és 1594-es év nagy részét Kolozsvárott töltötte, minden valószínűség szerint politikai jellegű megbízatásokat teljesített, és előnyös állásajánlatra várt. Szerencsétlenségére pártfogói áldozatul estek az 1594. augusztus 28-i politikai fordulatnak, amikor a fejedelem váratlanul elfogatta és kivégeztette politikai ellenfeleit. Baranyai Decsi Kovacsóczy kancellár vagy Báthory Boldizsár embere lehetett korábban. Támogató nélkül maradva, úgy tűnik fel, kényszerűségből kellett elfogadnia a szerényebb lehetőségekkel kecsegtető székelyvásárhelyi rectori állást. Az 1557-ben alapított vásárhelyi iskola nem számított Erdély legjelesebb tanintézetei közé. Korábbi tanárai közül egyetlen neves személyiséget ismerünk, Laskai Csókás Pétert, ő azonban alig egyéves rectorkodás után 1581-ben, mielőtt külföldi peregrinációra indult volna, tanári állását a jobban jövedelmező fogarasi prédikátorságra cserélte fel. Az iskolának két régi kolostori épület adott otthont, a plébániatemplom melletti nagyobb egykori ferences rendház, és az a Szent Miklós utcai épület, amely korábban a pálos rend tulajdonát képezte – ez utóbbit utalta ki szolgálati lakásul az új iskolaigazgatónak és családjának a városi tanács. Az iskola fenntartására János Zsigmondtól kiutalt évi 250 forint időközben 150-re apadt. 1586-ban a fejedelem utasítja Sombory Lászlót, hogy az összeget ismét pótolja ki 250-re. Ez az összeg magában foglalta a rector és a segédtanító vagy segédtanítók jövedelmét is, az iskola vezetőjének helyzetét tehát egyáltalán nem tarthatjuk irigylésre méltónak. Baranyai Decsinek ráadásul nem csak magáról kellett gondoskodnia, vele voltak a török elől menekülve mindenét elveszítő családjának Erdélyben letelepedett tagjai is: édesanyja, mostohaapja (Decsi Barbély Péter) és féltestvérei.

Az 1595-től 1598 elejéig tartó időszakban Baranyai Decsi komoly irodalmi tevékenységet végzett e háború támogatása érdekében. E koncepció keretébe illeszkedett 1596-ban kiadott Sallustius-fordítása is (*Caius Crispus Sallustiusnak két históriája*, Szeben, 1596; RMNy 786). A Catilina-összeesküvés története nyilvánvaló áthallásokat tartalmazott a korabeli olvasó számára az alig egy évvel korábbi, Erdély- és Európa-szerte erősen vitatott eseményekre. A fejedelmi önkény rejtett felmentésén túl azonban a Sallustius-fordítás fontosabb célkitűzése, hogy az olvasót, „főképpen az fejedelmeket, urakat, nemeseket és egyéb főrenden valókat" a „hadviselésben való eszességre" és „jó

módra" tanítsa. A törökellenes harc ügye szinte a rögeszméjévé vált. Többször utal rá, hogy a háború szerencsés kimeneteléről egyéni látomásai révén is meggyőződött. 1595 augusztusában a fejedelmi esküvő alkalmából Báthory Zsigmond és Mária Kriszterina színe előtt személyesen adja elő az erre az alkalomra szerzett – mára sajnos elveszett – versét (lásd BARANYAI DECSI, 1982, 220).

1596 közepén nyilvánvalóvá kellett válnia Baranyai Decsi számára, hogy Báthory fejedelemtől nem várhat semmi jót. A nyár elején már azt fontolgatja, hogy családostul átköltözik a királyi Magyarországra és valamelyik ottani tehetős arisztokratának ajánlja fel szolgálatait. Atyai jó barátja, Hunyadi Ferenc jó szándékúan azt tanácsolja neki, hogy a kisvárdán birtokos Szokoly Miklósnál vállaljon szolgálatot (*Janus Pannonius. Magyarországi humanisták*, ford. CSONKA Ferenc, kiad. KLANICZAY Tibor, Bp., 1982, 802). Baranyai Decsi hajlott is a felkínált lehetőség elfogadására, de úgy tűnik, hogy a nyári szünidőre, majd október elejére tervezett utazása végül az időközben meginduló Eger elleni török hadjárat miatt mégsem valósult meg.

A következő év katonai sikerei, Tata és Pápa visszafoglalása, úgy látszik, újabb reményekkel töltötték el. 1597 második felében minden bizonnyal párhuzamosan írta két szorosan összefüggő művét, magyar nyelvű históriás énekét és az 1598-as évszámot viselő, nagyszabású latin *Oratióját*. A *Krónikát* nem jegyezte saját nevével, hiszen számára ez aligha hozhatott irodalmi dicsőséget; nevét „nagyobb dolgokban akarta jelenteni", elsősorban magyar történetével, melynek első szakasza ekkor járt a befejezése felé (lásd HOLLER László, *Baranyai Decsi János, a történetíró = Baranyai Decsi Csimor János emlékezete*, Kolozsvár, 2001, 3–7). A két mű jól kiegészíti egymást, argumentációjuk, exemplumaik, mondanivalójuk nagyrészt azonos, a forma azonban a megcélzott közönség befogadói szokásainak megfelelően különböző. A *Török császárok krónikája* a „községhez", a szélesebb közvéleményhez szól, a latin beszéd – bár címzettje ismét Báthory – valójában az országot irányító rendeket, az országgyűlés küldötteit veszi célba.

Baranyai Decsi ambíciói a politikai közvélemény direkt befolyásolására minden bizonnyal a fejedelem 1598 eleji lemondásával szálltak el végképp. Figyelmét egyre inkább iskolai munkája és az elvontabb tudományos tevékenység felé irányítja. *Adagiorumát* csiszolgatja, nekilát a *Magyar történet* módszeres továbbírásának. Letesz pályaváltoztatási terveiről is, és igyekszik rendezni vásárhelyi viszonyait. A mezőváros vezetői elégedettek tevékenységével, ezért – bizonyos megkötésekkel – egy 1597. augusztus 26-án kelt szerződésben átengedik a tulajdonába azt az iskolaépületet, melyet családtagjaival odáig szolgálati lakásként használhattak (lásd HOLLER László, *Hol írta Baranyai Decsi János a törökök elleni harcra buzdító énekét? = Baranyai Decsi Csimor János emlékezete*, Kolozsvár, 2001, 8–11). Valószínűleg fizetségének ügye is megoldódott valamelyest, annyira legalábbis rendeződhettek anyagi viszonyai, hogy végre a házasságra is gondolhatott. Gyulafy Lestár feljegyzéséből tudunk a puszta tényről, hogy 1600-ban megházasodott. Úgyszintén egy szűkszavú jegyzet, Piskolti Fabritius Mátyás vásárhelyi lelkész könyvbejegyzése tudósít arról is, hogy a következő évben, május 15-én éjjel két órakor meghalt, és a következő nap Vásárhelyen el is temették. A gyors temetésből arra következtethetünk, hogy talán valamilyen járványos betegség vihette el.

A *Török császárok krónikájának* megírását az 1597-es év őszi–téli hónapjaira tehetjük. Ekkor már Erdély-szerte híre járhatott, hogy a fejedelem követei útján ismét a lemondásáról tárgyal a császárral. Tartani lehetett egy újabb politikai fordulattól: a törökbarát párt előtérbe kerülésétől. Valószínűleg így kell értelmeznünk a kolofon óvatoskodó megjegyzését a „mostani idők"-ről. Amennyire a töredékes szövegből megítélhető, a verses krónika két részből állt. A mű első felében az oszmán-török birodalom történetét mondja el a dinasztiaalapító első uralkodótól a megírás idejéig. A második rész amolyan verses adhortáció, melyben a hagyományos wittenbergi történetszemlélet törökökkel kapcsolatos tanítását ötvözi a tizenöt éves háború kezdetével szökőárszerűen felduzzadó röpiratirodalom

érvrendszerével (a XVI. század végi török tárgyú nyomtatványokról lásd Carl GÖLLNER, *Turcica. Beschreibende Bibliographie der Türckendrucke des 16. Jahrhunderts*, I–II, Bucureœti, Berlin, Baden-Baden, 1961, 1968). A történeti áttekintés során Baranyai Decsi nem egyetlen művet kivonatolt, hanem felhasználta széles körű történeti ismereteit. Minden bizonnyal előtte feküdt az a közel száz darabból álló latin beszédgyűjtemény (*Selectissimarum orationum et consultationum de bello Turcico ... volumina quatuor*, ed. Nicolaus REUSNER, Lipsiae, 1596), melyre Balázs Mihály és szerzőtársai hívták fel a figyelmet, közölve a kötet részletes tartalmát is (BALÁZS, MONOK, VARGA, *l. m.*, 38–42).

Baranyai Decsi több latin és egy görög verset is megjelentetett nyomtatásban. Az RMKT kiadási elveinek megfelelően ezek szövegét is közöljük.

1. Bánffy Farkasnak szóló ajánlóvers, *Hodoeporicon...* (RMK III, 764), címlap verso. Tóth István magyar fordítását lásd TÓTH István, *l. m.*, 145.

Magnifico domino D. Wolphango Banfi Losonci consilario illustrissimi principis Transylvaniae ... patrono colendissimo S. D. P.

Accipe pacato, Mecoenas inclyte, vultus
Historiam monstrae cunctaque gesta viae.
Felix qui mores hominum cognovit et urbes,
Altaque cum populis plurima regna suis.
Nam veluti variis messis cumulatur ab agris;
Sic varius veras comparat usus opes.
Gloria sic clari melius celebratur Ulyssis,
Annos dum toto currit in orbe decem.
Sic viget Aeacides, sic virtus Iasonis, atque
Sic pius Aeneas nomine clara tulit,
Nos quoque quod tulimus tam taedia longa viarum,
Proderit hos olim commemorare vias.

2. Ajánlóvers Debreceni Tankó Miklósnak (RMK III, 777.)

Epigramma
ad ornatisssimum et humanissimum virum, Dominum Nicolaum Tanko Debrecinum, amicum charissimum

Ω φίλε Νικόλεως, ἡμῶν κεχαρισμένε θυμῷ
Ω φίλε ταῖς τεχναῖς ἐυσεβίητε κλύτε·
ἀλλοδάποιο πύρος νῦν δείκνεις, ὥς φάσιν, ἄιης
τούς πατρίδος κάπνους λαμποτέρους ἔμεναι·
πιστότερος τούτων μάρτυρ κατὰ παντὰ ἐσεῖται
ὅς μεγάλων λαῶν ἄστεα πολλὰ ἴδε.
ἔιπετε Λευκοριδες τάγε σχέτλια μέτρα ἀδέλφαι
ἔιπετε, ἀυτος ἄγης πατρίδ' ἀπεῖναι ἔην
ὅς μεγάλουτε Αριστοτέλην θεῖοντε Πλάτωνα,
καὶ καλὰ του Χριστοῦ δόγματα παντ' ἐδάη.

Χαῖρε δὲ, ὦ πατρὶς, καὶ πᾶσιν Πάννονις ἐσθλη
γηθέε Δεβρεκίου ἕινεκα Νικόλεω.
Χαῖρε καὶ ὦ νικῶν τοὺς λαοὺς πίστε ἕταιρε
χαῖρε καὶ ἀιδιον δέξαι ἄριστε κλέος.
Σῶος ἰὼν ἀιεὶ ἔλθων ἐπὶ πατρίδα γαῖαν
χρήσιμα ἔιπε βροτοίς ἡς χαρίεντα θεῶ.

3. Ajánlóvers Tolnai Szabó Jánosnak, Wittenberg, 1588 (RMK III, 781.)

Dic mihi cur patriis subito moriamur in oris
Leucordium sacras qui coluere domos?
An quia non solito coelo potuque coboque
Deficiant vires corporis atque animi:
Vel quia maiori graviorum mole laborum
Vincantur, nec onus tam grave ferre queant:
Seu potius magni sapiens fabricator Olympi
Tali Pannoniae vindicat arte scelus?
Nam quid ego memorem sacri pia lumina coetus
Quae Deus haud pridem sustulit Ungariae:
Sed tu summe Deus coeli qui sidera torques
Irae iusta tamen contrahe vela tuae.
Parce precor, miserere precor, miserere iacentum,
Doctores ut alat patria nostra bonos.
Dum, loquor, exaudit: Patria te namque remittit
Iane tui felix gloria lausque soli.
Et iubet ut postquam patrias remeabis ad oras
Officii peragas munia cuncta tui.
Sedulus erudias populum doctamque iuventam
Quaemodo Pegasidum castra beata colit.
Non tamen immerito Deus a te postulat istud
Qui tibi donorum tanta talenta dedit.
Nam tibi cura fuit caput exervisse per artes
Et libuit linguas perdidicisse bonas.
Perge igitur celsam conscendere Palladis arcem:
Hic labor, hoc studium sternet ad astra viam.
Interea si forte tuas remearis ad oras
Quod precor ut faxit Filius ipse Dei:
Fac bona cuncta meis patronis rite precator,
Qui nos ingeniis progenuere suis.
Salve igitur Caspar gentis laus maxima nostrae,
Qui mea iuvisti pectore fata pio.
Tuque Valens salve studiis celeberrime cunctis
Salve profectus duxque paterque mei.
Cura tua est quod ego peregrinas visere terras
Quodque queo casus vincere cura tua est.

Ergo prius Rodanus nostro miscebitur Istro
Quam tua de nostro gratia corde cadat.
Et tu Banrevii Debrecii pars magna senatus
Vive diu Iani laetus honore tui.

4. Ajánlóvers Eszlári Demeternek, Wittenberg, 1589 (RMK III, 795.)

Dic mihi cur patriis subito moriamur in oris
Leucordium sacras qui coluere domos?
An quia non solito coelo potuque coboque
Deficiant vires corporis atque animi:
Vel quia maiori graviorum mole laborum
Vincantur, nec onus tam grave ferre queant:
Seu potius magni sapiens fabricator Olympi
Tali Pannoniae vindicat arte scelus?
Nam quid ego memorem sacri pia lumina coetus
Quae Deus haud pridem sustulit Ungariae;
Sed tu summe Deus coeli qui side torques
Irae iusta tamen contrahe vela tuae.
Parce precor, miserere precor, miserere iacentum,
Doctores ut alat patria nostra bonos.
Dum, loquor, exaudit: Patria te namque remittit
Iane tui felix gloria lausque soli.
Et iubet ut postquam patrias remeabis ad oras
Officii peragas munia cuncta tui.
Sedulus erudias populum doctamque iuventam
Quaemodo Pegasidum castra beata colit.
Non tamen immerito Deus a te postulat istud
Qui tibi donorum tanta talenta dedit.
Nam tibi cura fuit caput exervisse per artes
Et libuit linguas perdidicisse bonas.
Perge igitur celsam conscendere Palladis arcem:
Hic labor, hoc studium sternet ad astra viam.
Interea si forte tuas remearis ad oras
Quod precor ut faxit Filius ipse Dei:
Fac bona cuncta meis patronis rite precator,
Qui nos ingeniis progenuere suis.
Salve igitur Caspar gentis laus maxima nostrae,
Qui mea iuvisti pectore fata pio.
Tuque Valens salve studiis celeberrime cunctis
Salve profectus duxque paterque mei.
Cura tua est quod ego peregrinas visere terras
Quodque queo casus vincere cura tua est.
Ergo prius Rodanus nostro miscebitur Istro
Quam tua de nostro gratia corde cadat.

Et tu Banrevii Debrecii pars magna senatus
Vive diu Iani laetus honore tui.

5. Ajánlóvers Újfalusi Zsigmondnak, Wittenberg, 1589 (RMK III, 798). Tóth István magyar fordítását lásd TÓTH István, *I. m.*, 145.

Dic mihi cur patriis subito moriamur in oris
Leucordium sacras qui coluere domos?
An quia non solito coelo potuque coboque
Deficiant vires corporis atque animi:
Vel quia maiori graviorum mole laborum
Vincantur, nec onus tam grave ferre queant:
Seu potius magni sapiens fabricator Olympi
Tali Pannoniae vindicat arte scelus?
Nam quid ego memorem sacri pia lumina coetus
Quae Deus haud pridem sustulit Ungariae;
Sed tu summe Deus coeli qui sidera torques
Irae iusta tamen contrahe vela tuae.
Parce precor, miserere precor, miserere iacentum,
Doctores ut alat patria nostra bonos.
Dum, loquor, exaudit: Patria te namque remittit
Iane tui felix gloria lausque soli.
Et iubet ut postquam patrias remeabis ad oras
Officii peragas munia cuncta tui.
Sedulus erudias populum doctamque iuventam
Quaemodo Pegasidum castra beata colit.
Non tamen immerito Deus a te postulat istud
Qui tibi donorum tanta talenta dedit.
Nam tibi cura fuit caput exervisse per artes
Et libuit linguas perdidicisse bonas.
Perge igitur celsam conscendere Palladis arcem:
Hic labor, hoc studium sternet ad astra viam.
Interea si forte tuas remearis ad oras
Quod precor ut faxit Filius ipse Dei:
Fac bona cuncta meis patronis rite precator,
Qui nos ingeniis progenuere suis.
Salve igitur Caspar gentis laus maxima nostrae,
Qui mea iuvisti pectore fata pio.
Tuque Valens salve studiis celeberrime cunctis
Salve profectus duxque paterque mei.
Cura tua est quod ego peregrinas visere terras
Quodque queo casus vincere cura tua est.
Ergo prius Rodanus nostro miscebitur Istro
Quam tua de nostro gratia corde cadat.
Et tu Banrevii Debrecii pars magna senatus
Vive diu Iani laetus honore tui.

6. Ajánlóvers Forgách Mihályhoz, *Oratio de magnamitate ... a Michaele Forgacz,* Wittenberg, 1589 (RMK III, 794.)

Aspice lector amice animi de munere magni
Quicquid habet Latium, Graecia quicquid habet
Ast tu Forgachidum spes maxima, cui canis ista
Haec eadem et facias, te quod ad astra vehat.
Magnus est ingenio, maior virtutibus, ast ut
Maxima te cingat gloria, magna petas.

7. Elegia IX., *Manes Sturmiani,* Wittenberg, 1590 (RMK III, 807a)

Smyrna, Rhodos, Colophon, Salamin, Chius, Argus, Athenae
Moeonii cunas vatis habere volunt.
Non secus ecce tuas, Sturmi clarissime, laudes
Quaeque cupit Musis gens cumulare suis:
Gallia te deflet, queritur Saturnia tellus,
Anglia perpetuae laudis honre vehit,
Sarmatis ora tibi meritas, tibi Dania grates
Solvit, et ingenio Suecia laeta tuo est;
Quin etiam natale solum volentibus annis
Spargit odoratas ad tua busto rosas.
Nos quoque gens quondam non ultima gloria Martis,
Ast nunc Threycio praeda petita lupo,
Fumere te tristi nobis lugemus ademptum,
Manibus et terimus munera iusta tuis.
Nec mirum, cum tanta tuae facundia linguae
Sparserit ingenii dona beata tui.
Non mirum, nostri qui gloria temporis ingens,
Cunctorumque tuis dotibus instar eros.
Dum pia posteritas vivet, tua scripta manebunt,
Et quia causa bona est, vincet agente Deo,
Patria post obitus melior tibi contigit, in qua
Percipis ingenii praemia digna tui,
Fortunate senex, venerande nepotibus ipsis,
Carmen hoc a nobis pignus amoris habe.

8. Szabó András szerint Baranyai Decsi írta a *Hodoeporicon*nal együtt kiadott, *Antithesis Christi et Antichristi* című névtelen jezsuitaellenes röpiratot. Így ő szerzője a D_6^v lapon található versnek is.

Similtudo Phariseorum et Iesuitarum (Math. 23.)
Inponunt populo variarum pondera legum
Quae nolunt digitis vel tetigisse suis.
Omnia sic faciunt, cunctis spectentur ut ipsa,
Dum pileos quadrant, dum nigra cuncta gerunt.

Semper amant primos cubitus primasque cathedras,
Et patrum dici nomine semper amant.
Ostia coelorum cladunt neque sydera scandunt,
Diripiunt viduas longa precando domos.
Per mare, per terras fugiunt, per saxa, per ignes,
Ut mergant homines sub Phlegetontis aquas.
Iurandi culpam sub certa lege relaxant
Sed vinum decimant advigilante fide.
Exolant culicem comedentes ore camelos
Emundant calices, sed mala corda gerunt,
Sunt similes tumbis: nam sancti pene videntur,
Sed patrant falsi plurima stupra patres.
Multa beatorum monstrantes ossa virorum
Excruciant veros vique doloque pios.
Fusus ut Ausonios ab Abelis sanguine sanguis
Carnisces mergat sub Phlegetontis aquas.
Mille Deos ipsi nec solum numen adorant,
Et fabricant manibus lignea spectra suis.
Crimina pro nummis concedunt, astraque vendunt
Servi servorum nomine, re Domini.

Tóth István Baranyai Decsi versének tekintette a *Syntagma* egyes példányaiba beragasztott „Vera effigies Ioannis Decii Baronii" feliratot viselő arckép versóján lévő három disztichont. Az eredetileg cím nélküli versezetet *Arcképem alá* címmel le is fordította (TÓTH István, *I. m.*, 146–147). Bár Tóth István attribúcióját erősen megkérdőjelezhetőnek érzem, ezt a verset is ideiktatom:

Fide Deo: diffide tibi: fac quae tua: castas
Funde preces: paucis utere: magna fuge.
Multa audi: dic pauca; tace abdita: disce minori
Parcere: maiori cedere: ferre parem.
Tolle moras: mirare nihil: contemneque superbos:
Fer mala: disce DEO vivere: disce mori.

56 Nicapolhoz – Nikápoly ostroma 1396. szeptember 12-én kezdődött és a 28-i tragikus kimenetelű csatával ért véget.

57 Baiazet – I. Bajezid (1389–1403), a negyedik oszmán császár. Az elölről hiányzó strófákban a szerző bizonyára felsorolta az első három uralkodót is; ezek sorrendben: I. Oszmán (1300–1326), Urkhán (1326–1359), I. Murád (1359–1389).

59 Custantinapolt – Konstantinápolyt

61 Taberlanes – Timur Lenk (1369–1405) tatár kán, latinos névalakja: Taberlan vagy Tamerlan.

72 Ű kegyetlenségét – Bajezid atyja halála után megölette öccsét, Jakubot.

73 Ciriscelebi – 1402 és 1412 között I. Bajezid öt fia vetélkedett a trónért, végül Cselebi I. Mehmed (1412–1420) kerekedett felül. A latin nyelvű történeti munkákban többnyire Muchamet, ritkábban Cyriscelebi vagy Ceriscelebei néven szerepel. A szövegben eredetileg szereplő „Ciricebeli" alak feltehetően etimologizáló elírás, ezért javítottuk.

77 Galambócnál ... megvíva – Galambóc vára 1427-ben került árulás révén török kézre. 1428 szeptemberében Zsigmond sikertelenül próbálta visszavívni a várat. A török uralkodó ekkor már II. Murád.

82 Hetedik császárok másod Ammurates – II. Murád (1421–1451). Nem világos, hogy ki lehetett a hatodik császár, hiszen az ötödikként megnevezett I. Mehmedet („Ciriscelebi") tízéves interregnum után követte a hatalmi harcban győztes fia. A XVI. századi császárnévsorok vagy felsorolják Mehmed másik két, szultáni címet használó fiát, (I.) Szülejmánt és Muszát is, vagy csak II. Murádot tekintik legitim uralkodónak – vagyis Murádot vagy az ötödik vagy a nyolcadik oszmán császárnak nevezik.

83–84 Thessalonicát... – Az antikizáló néven megnevezett görög városok és tartományok sorrendben: Thessaloniké (Szaloniki), Aitólia, Attika, Phókis, Akarnania.

85 Sándor béggel – Szkander bég, azaz Gjerg Kastriota (1405–1468) albán fejedelem. Az Iszkender nevet a török udvarban kapta, ahol fiatal korában nevelkedett – tehát a „Sándor" elnevezés etimológiailag helyes.

86 Nándorfejérvárat... – Utalás az 1442-es nagy török támadásra, melyet Hunyadi János állított meg. Nándorfejérvár ostromára ekkor azonban nem került sor.

87 Várnánál – I. Ulászló várnai csatavesztése 1444. november 10-én volt.

88 Hunyadi Jánost is ő megveré – A második rigómezei ütközetben, 1448. október 17–19-én, ahol Hunyadi rövid időre török fogságba is esett.

91 Mahumet – II. Mehmed (1459–1481)

92 velencéseket tengeren ő megvere – Az első győztes háborút II. Mehmed 1454-ben vívta Velencével.

94 Konstantinápoly elfoglalása 1453. április 10-én történt.

101 Kazul Kaszon basát Arsenganal – Uzun Haszánt (1453–1478), Irán emírjét 1473. augusztus 11-én győzték le a törökök Terdzsánnál.

104 Lesbus szigetet – A sziget első elfoglalása 1470-ben történt.

111 Jajca várát – A törökök 1463-ban foglalták el először Jajca várát.

112 velencésekre mene – Lemnoszt, Leszboszt és Euboiát az 1479-es békeszerződésben engedte át Velence a törököknek.

116 Scodrat – Scodra (Scutari) elfoglalása 1478. június 14-én történt.

136 Mahumet császár ő halálán – Nem világos, ki bánkódik kinek a halálán. Leginkább úgy érthető, hogy a török császár bánkódott Mátyás halálán, ez azonban anakronizmus volna, hiszen Mátyás kilenc évvel túlélte II. Mehmetet.

142 második Baiazet – II. Bajazid (1481–1512)

157 Selimus – I. Szelim (1512–1521)

159 Aladolus – I. Izmail szaffita perzsa uralkodó. Szelim a csaldirani csatában győzte le 1514. augusztus 23-án.

163 Azért az királyok... – I. Miksa német császár, II. Ulászló magyar király és I. Zsigmond lengyel király bécsi tanácskozása 1515 nyarán történt.

171 Campsonra – Kanszu Gauri egyiptomi szultán. Az 1516. augusztus 24-i aleppói ütközetben vesztette életét.

179 Tomumbeiussal – Tuimm Bej (1516), az utolsó egyiptomi mameluk szultán

190 Szulimán – I. Szülejmán (1521–1566)

191 Nándorfehérvárt 1521-ben foglalták el a törökök.

195 Nem illet agebet hintó szekér – *Adagiorum*, 1.3.7.4: „Nem illet agebet hinto szekér" (STOLL).

198 Laptára, lakásra – labdajátékokra, lakomázásra
199 kár nyitá mi fülünket – *Adagiorum*, 1.1.3.6: „Kár nittia bolondnak fülét" (STOLL).
204 sógoroknak – Vagyis a birodalmi német csapatoknak.
213 feljöve nagy haddal – A hadjárat 1529 őszén történt.
226 darázst addig szurkálá – *Adagiorum*, 1.7.4.4: „Nem ió az darast szurkálni" (STOLL).
226–234 Az 1530–41. év eseményeinek összefoglalása
234 Szamárt vörös nyereg nem illet – *Adagiorum*, 1.3.1.3: „Nem illet szamárt veres nyereg" (STOLL).
236 Joachim – A Joachim brandenburgi választó vezette német–magyar sereg 1542. szeptember 28. és október 8. között ostromolta Pestet.
238 Kijöve Szulimán – A hadjárat 1543-ban történt.
241 az barát – Fráter György erdélyi helytartó
243–246 Az 1551–52. év eseményei.
247 budai herélt basa – Hádim Ali budai pasa
248 Ördög Mátyást – Erasmus Teuffel királyi főkapitányt
251 Dersfiak új vára – Kaposvár (1555 szeptemberében esik el)
252 Országunknak alig marada galléra is – „Csak galléra is alig maradt" (*Adagiorum*, 3.10.5.3). A megmaradt országrész gallérhoz hasonlítása már Tinódinál is megvan: „Ez országnak hatta nekönk fél gallérját" (*Az szalkai mezőn való viadalról*, RMKT III, 288). A hasonlat további előfordulásairól lásd HORVÁTH János, 1957², 500–501.
256 második Szelim – II. Szelim (1566–1574)
263 Don Ioan – Don Juan d'Austria 1571. október 7-én nagy tengeri győzelmet arat a törökök felett.
269 Tunetum országot – Tuniszt
273 Harmad Amurates – III. Murád (1574–1595)
283–291 Valószínűleg az 1593. év eseményéről van szó: október–november folyamán Szinán nagyvezír elfoglalja Veszprémet, (Vár)Palotát, Székesfehérvárat és Füleket.
298 skk. A nagyon hiányos részben az 1593–97. év eseményeiről, különösen Báthory Zsigmond hadjáratairól lehetett szó.
385–399 Nabukodonozor álmának jövendölését (lásd Dán 2) Luther (*Ein Heerpredigt wider den Türcken*, először Wittenberg, 1529) és őt követően az úgynevezett wittenbergi történetfilozófia kidolgozói úgy értelmezték, hogy a török nem képes megszerezni a világhatalmat, mivel az egymást követő négy világbirodalom közül (asszír–babilóni, perzsa, görög–makedón és római) az utolsó, a római, az utolsó ítéletig fenn fog állani. A téma történetének összefoglalását lásd ŐZE, 1991, 80–135.
403 A javítás értelem szerint történt.
404 Hiltenius – Johannes Hiltenius (1425–1500) ferences szerzetes joachimista szellemű bibliamagyarázataiban Dániel könyve alapján azt jövendölte, hogy 1516-ban történik meg az Antikrisztus eljövetele, majd nem sokkal ezután a törökkel azonosított Góg és Magóg világuralma következik egészen a világ végéig, 1651-ig (Otto CLEMEN, *Schriften und Lebensausgang des Eisenacher Franziskaners Johann Hilten*, Zeitschrift für Kirchengeschichte, 1928, 403–420). Hiltenius jövendöléseit Baranyai Decsi 1598-as *Oratió*jában is említi (*id. kiad.*, 78). Lásd még kötetünben a 4. sz. szöveg 9. sorához tartozó jegyzetet.
405 Isenacum – Eisenach
419 Arius – A róla elnevezett szentháromság-tagadó irányzat vezetője a IV. század első felében. A figyelmeztetés nyilvánvalóan az unitáriusok ellen irányul.

430–480 Lásd a 385. sorhoz fűzött magyarázatot. Hasonlóan vonatkoztatja Dániel könyvének látomásait a törökre Huszti Péter Aeneas-históriája is (RMKT XVI, 9, 12. sz., 965–1016. sor).

445 fű – fő, fej

481–495 Ezechiel által... – Lásd Ez 38–39 és Jel 20,8–10.

496–513 Avagy nem tudod-e török jövendülését – A vörös vagy arany almára (kizil elma) vonatkozó török hagyományról és az ezzel kapcsolatos magyarországi tudósításokról: FODOR Pál, *Az apokaliptikus hagyomány és az „aranyalma" legendája. A török a 15–16. századi magyar közvéleményben* = FODOR, 2001, 179–211.

509 Colonia – Köln

517 Scilirus – Scilurus szkíta király történetét lásd Plutarkhosz, *Apophtegmata regum et imperatorum*, Scilurus. Ez az anekdota rendkívül sok változatban ismert az európai irodalomban. A szlovák hagyomány szerint a nyilak példájával Szvatopluk tanította fiait az összefogás fontosságára.

526 Micipsa – Numidiai király († Kr. e. 118), Masinissa fia. Sallustius Jugurtha-életrajza 10. fejezetében található beszédében egyezségre és összetartásra inti fiait. Baranyai Decsi fordításában: „Mert az eggiesseg altal az kiczin dolgokis nagra neuekednec: az haborussaggal még az nagiokis, semmie lesznec" (BARANYAI DECSI, 1979, Jugurta, 7b – a lapszélen: „Eggiesseg").

533 Egyfejű sárkány ő – A példázat magyarázatát Adam Czahrowski lengyel költőnél találjuk meg. Czahrowski (1565 k.–1599 után) halicsi kisnemes. Miksa főherceg párthíve, ezért 1588-ban el kell hagynia hazáját. Magyarországra jön, ahol nyolc évet tölt el végvári katonaként. Szinte mindegyik jelentősebb végvárban megfordult. 1588. október 8-án részt vett a nevezetes szikszói ütközetben (vö. RMKT XVI, 11, 491–493), 1593-ban Fehérvár alatt harcolt, egy évvel később ott volt az Esztergomot ostromló táborban, ahol Balassi halálos sebesülését szerezte. 1596-ban kegyelmet kapott és hazatért Lengyelországba (Czahrowski magyarországi vonatkozásairól lásd WALDAPFEL József, *A magyar végek legyel költője = Irodalmi tanulmányok*, Bp., 1957, 138–148; és CSORBA Tibor, *Czahrowski Ádám XVI. századi lengyel katonaköltő Magyarországon*, EphK, 1942, 204–214). 1597-ben *Threny y Rzeczy* címen Zamoyski kancellárnak ajánlott verseskönyvet adott ki Poznanban. A kötetben a szerző saját szerzeményeit Christof Wolthazy és Mikolaj Czahrowski verseivel összekeverve adta közzé (lásd erre vonatkozóan Bóta László tanulmányát: BÓTA László, *A Balassi–Rimay-versek első kiadásának keletkezéséhez*, ItK, 1983, 184–185). A versek nagy részét magyarországi tartózkodása idején szerezte, és témájukban is többnyire kapcsolódnak itteni élményeihez. A 6. számú vers, melyet 1594 körül írt Kanizsán, kétsornyi magyar nyelvű vendégszöveget is tartalmaz. A versben azok ellen panaszkodik, akik hazájából elcsábították. Hiába harcolt 40–50 lóval az egriekkel együtt Szikszónál és Szolnoknál, mindenét elvesztette, ugyanis nem lehet a magyarokban megbízni, akik csak szavakban biztatták, ekképp (itt következik a magyar nyelvű betét): „Kiedulmednek en vram vremest sol galok, / Velled suk segiesz helen ylek ys meg hulok." Az 1598-as lwówi második kiadásban a betét így szerepel: „Kegyelmeduek én vram éóremest zolgalok, / Velled zóksyghes selen élek es megh halok"; vagyis modern helyesírással: „Kegyelmednek, én uram, örömest szolgálok, / Veled szükséges helyen élek és meghalok" (a töredéket kiadta CSORBA Tibor, *Hungarica, a magyar végek lengyel poétájának költészetében*, Magyarságtudomány, 1942, 329–349). A kötet végére a szerző három prózai elbeszélést – és ezek verses feldolgozását – is hozzáillesztett. Ezek török példamesék, melyeket Pozsonyban hallott 1593. március 12-én az ott raboskodó Ferhát koppányi bégtől, Szelim szultán unokaöccsétől. A harmadik mese szerint egy nagy tóban élt két sárkány. Az egyiknek egy feje volt, de sok farka – a másik-

nak egyetlen farka, de sok feje. Történt egyszer, hogy az emberek felgyújtották a nádast a tóban. A sokfejű sárkányt fejei különböző irányokba húzták, ezért elpusztult a tűzben. Az egyfejű sárkány viszont egy üregre találva könnyen becsusszant, és így túlélte a veszélyt. A rab török a mesét a török birodalomra és a sokfejű kereszténységre magyarázta (lásd CSORBA Tibor, *Turcica, a magyar végek lengyel poétájának költészetében,* Magyarságtudomány, 1942, 55–62). Czahrowski 1595-ben Erdélyben járt, hogy szolgálatait felajánlja Báthory Zsigmond fejedelemnek. Ismeretes, hogy Czahrowski erdélyi útja alkalmával valamilyen kiadvány publikálását is tervezte. A tervezett füzet talán éppen a Ferhát agától hallott történeteket tartalmazta volna. Baranyai Decsi valamilyen módon kapcsolatba kerülhetett a lengyel katonaköltővel, tudomást szerezhetett a készülő kiadvány tartalmáról vagy éppenséggel magától Czahrowskitól hallotta a példabeszédet. Mindenesetre a *Török császárok krónikájá*ban jól ismert történetként utal a sárkányok példázatára.

560 Maguntiai, treuiri, coloniai – a mainzi, a trieri, a kölni (érsek)

563 Palatinus, saxoniai herceg – a pfalzi és a szász választó

566 Suevia és Bavaria, az Brunsuig – Svábföld, Bajorország, Braunschweig. A továbbiakban is al- és felnémet tartományok felsorolása következik; azonosításuk többnyire egyértelmű.

584 Argentina – Strassbourg

625 Dromothenes az Lysimachus király – Dromichaetes géta király. Fogságba ejtette Lüszipposzt, Nagy Sándor egykori tábornokát (vö. Plutarkhosz, *Demetriosz,* 52).

649 Nem szokták az tölyfát egy vágással levágni – *Adagiorum,* 1.7.1.3: „Nem egy vágással esik le az tölyfa" (STOLL).

650 Az ló farkát... – A példa forrása Plutarkhosz Sertorius-életrajzának 16. részében található (STOLL).

662 Az Aegyptus-béli káposztás húst óhajtják – Vö. *Adagiorum* 4.10.5.7: „Nem adná azon egy tál káposztás húst" (STOLL).

686 potort – SzMA: 'scurra, erro'; scurra = 'csélcsapó, ocsmány tréfájó, moslék beszédő, bitang'; erro = 'tévelgő, koslató, kuritoló'. A TESz szerint 'bolond' jelentéssel a botor alakváltozata.

687 szarahórák – A török erődítés-munkáknál kirótt robot neve volt a magyar szóhasználatban a „szarahóraság", a 'robot' jelentésű török cserekhorlik vagy szerakhorlik szóból (*Török–magyar kori történelmi emlékek. Okmánytár,* II, kiad. SZILÁDY Áron, SZILÁGYI Sándor, Pest, 1863, 467). Stoll szerint 'kóborló'.

688 kácsa – Értelmét megvilágítja az *Adagiorum,* 2.7.3.9: „Obliquus cursus – Tudja hol jár kácsa" (STOLL).

691 Fejet tör igazság – *Adagiorum,* 2.9.3.5: „Az igaz mondás bé töri embernek fejét" (STOLL).

692 Úrral nem jó cseresznyét enni – *Adagiorum,* 3.8.2.9: „Nem ió Wrral czereznyét enni, mert meg löuöldöz az maguáual" (STOLL).

709 vagyok Amiclasban – Stoll szerint „bizonyára Gedeon történetére utal, aki az amalekitákat háromszáz emberrel verte le". Valójában Amüklé régi akháj város Spárta közelében. Thuküdidész elbeszélése szerint a város elöljárói megtiltották, hogy a város lakói az ellenség közeledéséről szóló mendemondákat terjesszenek. Így amikor a spártaiak valóban megjelentek a falak alatt, a felkészületlen város harc nélkül esett el. Az *Amyclis taciturnior* kifejezés példabeszédként is ismert volt. Amüklé volt egyébként Tündareiosz székhelye – talán ez a név asszociálta a szerző számára Tündérország említését.

710 töndér országban – A 'változékony, álhatatlan' jelentésű tündér jelzővel alkotott szóösszetétel a század kilencvenes éveiben a közbeszédben Erdélyt jelölte. Ez a megnevezés legkorábban

az 1550-es évektől adatolható (lásd PAIS Dezső, *A magyar ősvallás nyelvi emlékeiből*, Bp., 1975, 224–225). Kevendi Székely Lukács írja az erdélyi Gyaluból 1554. március 8-án: „Az kegyelmes Isten légyen velünk, és vigyen éngemet ki ez Tendérországból, noha szép Ilonám nincsen, de azért bizon örömest kimennék" (Történelmi Tár, 1907, 527). A fejedelemség ilyetén megjelölése Balassi Bálint 1592. december 27-én kelt levelében is előfordul: „és hazánkból se idegen, se Tündérországba ne űzzön ki az őfelsége szárnya alól bennünket" (BALASSI, 1974, 430). Verestói György egy 1633-ban elmondott halotti orációjában írja: „Nem hiszem, hogy egy nemzetben is volna annyi mese és szófia beszéd Tündérországról, mint a magyarok között." Valamivel később pedig: „a közönséges példabeszéd szerint Erdélyország Tündérország" (*Szöveggyűjtemény*, II, 672, 676).

713 praebendákban – bordézsma; 'szükséges dolgoknak bészolgáltatása' (SzMA)

719 Bizony méz és madzag helyett te kígyót kévánsz – *Adagiorum*, 2.5.9.5: „Mézes mazag helyet kigyót találni" (STOLL).

733 Gedeon – A történetet lásd Bír 7,1–25.

736 Sennacherib – Szancherib, Asszíria királya, vereségének történetét lásd 2Kir 20,35.

739–741 Lásd Kiv 14–15.

742 Holofernes – Lásd Judit könyvét.

745 Nabugodonozor – Lásd Dán 4.

748 Boldizsár – Baranyai Decsi téved, Boldizsár/Bélsazár káld királyt nem Cyrus, hanem Darius győzi le (vö. Dán 5).

751 Godofridus – Buillon Gottfried, az első keresztes hadjárat vezére

762 fontáné szösztök – Fontányi szösz, egy fonásra elegendő kóc; „Elég fontányi szöszt szerzettem néked, csak fonhassad" (Balásfi Tamás, *Csepregi iskola*, 1616; RMNy 1116).

775 Tü sem jobbak vattok az deákné vásznánál – Lásd kötetünkben a 7. sz. szöveg 396. sorához kapcsolódó jegyzetet.

791 ciffréságnak – cifraságnak, fényűzésnek

846 székelyek várasában – Székelyvásárhelyen (később: Marosvásárhely)

17.

CEGLÉDI NYÍRI JÁNOS

Kéziratos szövegforrása: M „Ighen szep historia, mely az Machabeusokrol irt masodik könyböl szerkesztetöt versökben Cegledi Nyiri Ianos altal, az Kevi anyaszentegyháznak lölki paztora altal. Ad notam: Reghi nagy idöben vala Assyriaban etc." Mihály deák kódexe (1679). A végén: „Finis." – OSZK Quart. Hung. 17 – STOLL, 106.

Nyomtatott szövegforrása: D [címlap nélkül] „Jghen szep historia, mely az Machabaevsokrol irt masodik könyböl szeresztetöt versökben. Cegledi Nyri Ianos altal. az Keui Anyaszentegyhaznak Lölki Paztora altal. Ad notam, Reghi nagy idöben vala Assyriaban." [Debrecen, 1586–1595, Hoffhalter vagy Csáktornyai.] A végén: „FINIS."– RMNy 639.
RPHA 437

Strófaképlete: a13(6,7), a13(6,7), a19(6,6,7)

Dallama: A nótajelzés Sztárai Mihály *Judit és Holofernés históriájára* (1548/1552) utal (RMKT XVI, 5, 73–89) – RMDT I, #18.

Akrosztichon: GIÖKE FERENC AZ BIBLIABAN TALALTA

A szöveget a nyomtatott kiadás alapján, betűhíven adjuk. A Mihály deák kódexe-beli másolat a debreceni kiadásról – vagy annak valamely másolatáról – készülhetett, szövegkritikai értéke nincs.

A história elején a szerző pontosan megnevezi forrását: a deuterokanonikus Makkabeusok második könyvének harmadik fejezetében elbeszélt eseményeket verselte meg, szinte mondatról mondatra követve a bibliai eredetit. A negyedik strófában a szerző megmagyarázásnak, azaz fordításnak nevezi munkáját, azonban a mű nem tartalmaz egyetlen olyan adatot sem, amely nem származhatott volna Károlyi Gáspár bibliafordításának szövegéből. A szóhasználat helyenkénti nagyfokú egyezése is arra utal, hogy a Vizsolyi Biblia volt a história forrása:

„Seleucus Ázsiának királlya az ő jövedelmiből minden *költségét* megadná, valamelyek az *áldozatokhoz* való szólgálatra kellenének" (2Mak 3.3).

„Bü *költsegöt* adot Seleukus-is nekiök, *Aldozatok* környül valamelliek lönek templomhoz szüksegesök" (32–33. sor).

Mindez a történet datálásához is közelebb visz minket, ugyanis mindenképpen 1590, a Vizsolyi Biblia megjelenése után, de 1595, a nyomtatás lehetséges legkésőbbi időpontja előtt kellett keletkeznie. A datálás időhatárát további egy évvel szűkíti az is, hogy 1591. március 2-i haláláig két évtizeden át Skaricza Máté volt a „kevi anyaszentegyháznak Lölki paztora", tehát Ceglédi Nyíri csak ezután viselhette ezt a tisztséget.

A Makkabeusok története több feldolgozóra is talált a XVI. században. Dézsi András 1549-es históriája a Makkabeusok első könyvének eseményeit beszéli el (RMKT XVI, 5, 29–41, 286–287). Tizenegy évvel később Fráter Gáspár a 2Mak 9 alapján írja meg *Antiochus királynak kegyetlenködéséről*

és bűnhődéséről írott históriáját (RMKT XVI, 7, 19–24, 326–327). A Sztárai Mihálynak tulajdonított *Eleázár és Antiochus históriája* (1547, RMKT XVI, 2, 317) és Bornemisza Miklós 1568-ban szerzett *Eleázár pap mártíromsága* (RMKT XVI, 7, 22–36, 449–453) című históriája egyaránt a Makkabeusok második könyvének 6. és 7. fejezetét használta forrásként. Ugyanezt a történetet dolgozta fel Zombori Antal *Eleázár históriája* (1586) is, a bibliai szövegen túl azonban erőteljesen támaszkodott arra a Josephus Flavius neve alatt elterjedt parafrázisra is, amely 1526-tól kezdve a Makkabeusok első két könyve folytatásaként helyet kapott a *Septuaginta*-kiadásokban, majd a belőle készült latin fordításokban is (RMKT XVI, 11, 20; lásd a jegyzetekben Ács Pál alapos tárgytörténeti összefoglalóját is). Az Eleázár és fiai mártíriumának tárgytörténetét feldolgozó Ács Pál felhívta a figyelmet az Eleázár-történet és a protestáns apokaliptika összefüggéseire is: Melanchton Dániel-értelmezései nyomán az utolsó világkorszak eljövetelének küszöbén uralkodó Antiokhosz Epiphanészt a törökkel, a mártíromságot szenvedő Eleázárt és fiait pedig a hitetlen zsarnok kegyetlenségét szenvedő magyar nemzettel azonosították (RMKT XVI, 11, 482–483; és Ács Pál, *A Szent Makkabeusok nevei: Pseudo-Josephus mint Sztárai Mihály, Bornemisza Miklós és Zombori Antal forrása,* ItK, 1997, 199–216).

Ceglédi Nyíri János azonban a Makkabeusok második könyvének nem a figyelem előterében álló 6–7. fejezetét, hanem az ettől teljesen független, önállóan is kerek történetet elmondó 3. fejezetét választotta tárgyául. A történet azt példázza, hogy a világi hatalmakkal a hit védelmében szembeforduló közösséget Isten megsegíti, vagy ahogyan a história végén Ceglédi Nyíri összefoglalja: „földi Vranak senki Isten ellen szauat meg ne fogadgia." A hódoltsági Ráckevén kézenfekvő lehetett a történet aktualizálása: a zsidók a keresztyén közösség, a pogány uralkodó pedig a török felsőbbség előképe.

A história szerzősége korábban vita tárgyát képezte. A cím egyértelműen megnevezi ugyan Ceglédi Nyíri Jánost, a versfőkben viszont Gyöke Ferenc nevét találjuk, Szabó Károly ezért őt tartotta a valódi szerzőnek. Az ellentmondás valószínűleg úgy oldható fel, hogy a történetet Gyöke ajánlotta megverselésre az akkori ráckevei lelkésznek, Ceglédi Nyíri Jánosnak (erről lásd KATONA, 1912, II, 33). A Ceglédi előnév születési helyét jelölheti. Ráckeve a XVI. század második felében a hódoltság adottságaihoz jól alkalmazkodó, módos mezővárosnak számított, ahol olyan nagy hírű lelkipásztorok teljesítettek szolgálatot, mint Szegedi Kis István (1562–1572) és a születését tekintve is kevi Skaricza Máté (1572–1591). Ilyen neves prédikátorok utódául nem hívhatott akárkit a város az egyház élére, ennek ellenére Ceglédi Nyíri neve egyetlen egyháztörténeti forrásból, egyetlen főiskolai vagy egyetemi anyakönyvből sem tűnik elő. (Ráckevéről a további forrásmunkák felsorolásával lásd SZAKÁLY, 1997, 130–171; Skariczáról RMKT XVI, 11, 456–459.)

Gyöke Ferenc nevét azonban megtaláljuk Ráckeve bíróinak névsorában: 1619-ben töltötte be másodmagával ezt a tisztséget. Ha az 1619-es bíró azonos az akrosztichonban megnevezett Gyöke Ferenccel, akkor elképzelhető, hogy jó negyed századdal korábban – a história írásának évében – a ráckevei lelkész Ceglédi Nyíri tanítványa lehetett (MAGDICS, 1888, 288).

15 Seleucus – IV. Szeleukosz Filopátor (Kr. e. 187–175)

26 Ianna Hirkanus – Anakronizmus Oniással együtt emlegetni. Johannesz Hirkánusz hadvezér, később főpap (Kr. e. 134–104) a históriában előadandó eseményeknél jóval később élt. A félreértés forrása, hogy a Makkabeusok első könyve Hirkánusz atyja, Simon főpap meggyilkolásával és Hirkánusz uralomra jutásával végződik. A Makkabeusok második könyve azonban nem az első ilyen nevű könyv folytatása, hanem részben párhuzamos, részben korábbi eseményeket beszél el.

42 Apolloniusnal – „méne Apolloniushoz, Thraseus fiához, ki az időben Coelesyriának és Phoeniciának tiszttartója vala" (Károlyi ford. 2Mak, 3,5)
hire ada – ejtsd: hírré ('hírül') adá

67–68 Az eredetiben mindenütt: négyszáz talentum ezüst és kétszáz talentum arany.

106 louaghos – lovas; „Röttenetes lovag ül vala szépséges öltözettel ékesítve" (Károlyi ford. 2Mak 3,25)

108 elö labaual – mellső lábával

128 halladasa – halasztása

18.

MUNKÁCSI JÁNOS

Kéziratos szövegforrása: M „Az nagy Szent Tobiásnak világban valo életirűl, változo szőrőncséierűl, Istennek rola gondviselésesűl, fiának kis Tobiásnak házasságarul, testamentomárul, és halálokrul valo historia kővetkőzik." Mihály deák kódexe (1679). Az elején üres hely a berajzolandó nagy „M" iniciálé számára. A végén: „Amen." (A kézirat leírása: DÉZSI Lajos, *Régi magyar verseskönyvek ismertetése*, IV. *Mihály deák codexe*, ItK, 1915, 431–444.) – OSZK Quart. Hung. 17 – STOLL, 106.

Nyomtatott szövegforrása: B [*Tóbiás élete*, Bártfa, 1600–1616 k., Klöss.] Egyetlen, címlap nélküli, rongált, hátul csonka példánya a debreceni ref. kvtárban. – RMNy 950.
RPHA 866

Strófaképlete: a12(5,7) a12(5,7) a12(5,7) a13(5,7)

Dallama: Huszár Gál-énekeskönyv, #1560, RMDT I, 754, 759.

Akrosztichon: MUNKACSI IANOS IRA REGECBEN AZ IAEBOR ATIAKNAK ES IAMBOR FIAKNAK IAMBOR ES ENGEDELMES PÉLDAIOKRA CASSAI KALMAR IANOSHOS ES HASA NIPINEK SERETETIBEN EZER IO ESTENDEEBEN ES HATSZAZBAN ENEKLE NAGI BVVABA

A Mihály deák kódexe-beli másolat **B**-ről készült más nyomtatott vagy kéziratos forrásról. Az unikális nyomtatott példány szövegét adjuk, a hiányzó szövegrészeket – dőlt betűvel megkülönböztetve – a kéziratból pótoltuk.

Az akrosztichonban magát megnevező szerzőről, Munkácsi Jánosról nincs semmi további adatunk. Vezetékneve talán származási helyét jelöli. Horváth János feltételezése szerint a versszerző Kassai Kalmár János gyermekeinek házitanítója lehetett (HORVÁTH JÁNOS, 1957², 449). Az akrosztichon szövegébe foglalt ajánlás szerint a történettel a „jámbor atyáknak és jámbor fiaknak" egyaránt példát akart adni. A címzett Kalmár János talán Szegedről a török elől Debrecenbe, majd Kassára települő gazdag kereskedőcsalád tagja. A Kassán az 1550-es években letelepülő Kalmár Ambrus férfirokonai – Szegedy néven – Kecskeméten és Nagyszombatban rezidens gazdag kereskedők (SZAKÁLY, 1997, 191–192, 196–204).

Munkácsi az Abaúj megyei Regécen írta históriáját. Regéc vára Gönc mezőváros szomszédságában fekszik, a középkor óta fontos erődítmény és gazdag uradalom központja. 1560-tól az Alagi család birtoka, majd a század végén a birtokszerző Alagi János Katalin nevű leánya révén hozományként Rákóczi Zsigmond (a későbbi erdélyi fejedelem) tulajdonába megy át. A szerzés évét az akrosztichon tartalmazza. Az RMNy szócikke felhívja rá a figyelmet, hogy az „EZER IO ESTENDEEBEN ES HATSZAZBAN" esetleg úgy is értelmezhető, hogy „ezer 10 esztendőben és hatszázban", tehát 1610-ben.

Tóbiás könyve az Ószövetség deuterokanonikus (a zsidó kánonban nem szereplő) könyvei közé tartozik. A történetet a fikció szerint Tóbiás atyja, Tóbit adja elő önéletrajz formájában, azonban az eseményeket lekerekítő 14. rész már egy másik, névtelen narrátor kiegészítése. Az irat Jób, Eszter, Zachariás és Dániel bibliai könyvével áll szoros műfaji rokonságban. Tanítása szerint Isten próbára teszi híveit, de az állhatatosakat bőven kárpótolja szenvedéseikért. Fontos erkölcsi tanításokat is tartalmaz a halottakkal szembeni kötelességekről, az alamizsnálkodásról és a kegyes házasságról. Különösen ez a tanító jelleg tette népszerűvé ezt a könyvet a XVI. századi Magyarországon. Munkácsi históriáját megelőzően két verses feldolgozását is ismerjük. Székely Balázs 1546-ban (*Tóbiás históriája,* RMKT XVI, 2, 325–331), Dézsi András 1550-ben készítette el a maga énekét (*Tóbiás házasságáról,* RMKT XVI, 5, 58–70). Ez utóbbi a század végén többször is megjelent nyomtatásban. 1582-ben, Munkácsi versszerzése előtt tizenegy esztendővel Telegdy Pál szintén egy Tóbiás-históriát ajánl elolvasásra jegyesének, Várday Katának: „Ugyan, kérlek, ne restelkedjél, hanem az az Tóbiás könyvecskéit, az kit mutaték, olvasd nagy szíved szerint el, úgyhogy eszedbe vedd jól az mi meg vagyon benne írva, mert higgyed, hogy gonoszra nem tanít, ugyan üdvössígen járó dolog" (Zetény, 1589, január; kiadta ECKHARDT, 1944, 22–23). Az említett „Tóbiás könyvecskéi" leginkább Dézsi históriája lehetett, de elképzelhető, hogy egy mára elveszett, negyedik feldolgozás forgott a jegyespár kezében. Eckhardt házasulandók számára írott, „akkorában divatos bibliai éneket" sejtett mögötte (ECKHARDT, 1944, 22; lásd kötetünkben a Telegdy Kata verses leveléhez írott jegyzeteket).

Munkácsi históriája az ismert korábbi feldolgozásoknál bővebb, részletezőbb. Az eredeti, egyes szám első személyben elbeszélt történetet harmadik személyűvé alakítja, de egyébként szorosan követi a történet időrendjét. A párhuzamos helyek a következők: 1–24. strófa = Tob 1; 25–40. = Tob 2; 41–46. = Tob 3,1–6 (a kitérőt jelentő Tob 3,7–16 kimaradt); 47–63. = Tob 4; 64–74. = a forrástól független elmélkedés; 75–85. = Tob 5; 86–100. = Tob 6; 100–109. = Tob 7; 110–123. = Tob 8; 124–125. = Tob 9; 126–135. = Tob 10; 136–142. = Tob 11; 143–152. = Tob 12; 153–156. = Tob 13; 157–166. = Tob 14; 167–172. = önálló elmélkedő zárlat. A szöveget Munkácsi megtalálhatta Károlyi Gáspár tíz évvel korábban megjelent bibliafordításában is, de valószínűbb, hogy a közvetlen forrás mégsem ez volt. A második versszakban ezt írja Munkácsi: „Vala az Tobias Tobielnek fia, Galiléában Tysbe városát lakia." Károlyinál ezzel szemben a Thisbe névalak szerepel, és margójegyzetben figyelmeztet rá, hogy „Thisbe nem városnak, hanem tartománynak neve". Munkácsi szerint „vén Tobias" százötvennyolc esztendős korában halt meg, míg a Károlyi-féle fordításban annyi áll, hogy „ötvennyólc esztendős vala, mikor megvakult vala, viszontag nyólc esztendő után szeme világa megadaték". A névalakok alapján latin forrásra következtethetünk, de az nem lehetett a Vulgata szövege, mivel az nem tartalmazza a Munkácsi szövegében meglévő néhány részletet. A história alapjául szolgáló latin szöveg vagy a *Vetus Latina* vagy a *Septuaginta* valamelyik modern latin fordítása lehetett. Legközelebb a Károlyinak is mintául szolgáló Estienne-féle redakcióhoz áll, de a história végén lévő életkor-számítások azzal sem egyeznek pontosan.

28 el idegőnőt – elidegenült

127 Valószínűleg romlott a sor, helyesen így lenne: Míglen Elimaidában bement vala; Károlyinál (Tob 2,10): „Achicharus tart vala engemet, míglen Elimaidába ménék."

148 jámborságot – jámborságod

219 A javítás Tob 4,8 alapján. Károlyinál: „az adakozásban a te *szemed* ne légyen irégy."

264 virga – virgács, vessző

271 gyűgöltetitök – talán a gyüge, gügye = 'nyomorú, ügyetlen' szó származéka (TESz)

301 gondot – gondod

327 dragma – drachma, görög eredetű (kb. 4,36 g súlyú) ezüstpénz
328 itéled – ételed
344 mozdani – mosdani
436 Annaszony – Anna asszony (ecthlipsis)
461 engyedgyed – engedjed (sh.?)
496 répositumban – letétben
540 Solgálók-, teuéckel – szolgálókkal és tevékkel
541 Tartozás nélkül – megállás, késlekedés nélkül
572 igen – olvasd: így en
642 száz ötuen nyóltz eztendös – Ez az adat egyetlen általam ismert Biblia-redakcióval sem egyezik.
659 Száz huszon hét eztendös – Megegyezik Károlyi fordításával: „meghala százhuszonhét esztendős korában." Vulgata: „conpletis annis nonaginta et novem."

NAPTÁRVERSEK

A kötet időhatárait áthágva itt gyűjtjük össze a XVI. századi kalendáriumainkban található magyar nyelvű verses betéteket. Bár a kalendárium minden bizonnyal a korszak legelterjedtebb, legszélesebb befogadóközönséghez eljutó nyomtatványtípusa lehetett, talán mégis éppen a kalendáriumok példányai maradtak fenn legkisebb arányban. Tulajdonosai a kalendáriumot nem sorolták be könyvtárukba – ha egyáltalán rendelkeztek más könyvekkel –, az adott év lejárta után nem őrizgették, hanem az új kalendárium beszerzése után a régit eldobták vagy éppen elégették. Kevés szerencsésen fennmaradt naptár-példányt ismerünk, a nagy gyűjteményekbe bekerültek is többnyire csonkák, töredékesek. A ma ismert töredékek többsége könyvtáblából került elő.

A naptáraknak – és ennek megfelelően a naptárverseknek – két alaptípusa létezik. Az egyik az úgynevezett öröknaptár vagy csízió. Ez a keresztény év állandó ünnepeit és a szentek névünnepéhez kapcsolt napokat tartalmazza. A középkor óta szokásos volt, hogy a jelentősebb ünnepek memorizálására hónaponként latin nyelvű mondókát – rendszerint két hexametert – alkalmaztak, ahol a szótagok száma megegyezett a hónap napjainak számával, az egyes szótagok pedig az adott napra eső ünnep kezdőbetűiből álltak. A január hónap szokásos versikéje ez volt:

Cisio Janus Epi sibi vendicat Oc Feli Mar An
Prisca Fab Ag Vincen Ti Pau Po nobile lumen.

A kezdőszavakról e versike szokásos megnevezése *cisio* vagy *cisiojanus*. Magyarországon a XV. század végén már megtaláljuk a cisio-vers magyarított változatát is. A legkorábbi magyar cisiókat a Nagyenyedi- és a Peer-kódexben találhatjuk (kiadva: RMKT XVI, 1^2, 459–467; lásd még HEINRICH Gusztáv, *A magyar cisiók*, EPhK, 1880, 140–145, 246–253, Uő., *A Peer-codexbeli cisióhoz*, 287–288; SZENTJÓBI Sándor [SZENTPÉTERY Imre], *A legrégibb magyar csízió*, MNy, 1918, 184–187). Tehát szűkebb értelemben ezt a mnemotechnikai célból készített verstípust nevezzük cisiónak (illetve cisiojanusnak). Tágabb értelemben cisio minden örökna ptár. A magyar szóhasználat a XVI. század végétől egy sajátos népszerű nyomtatványtípust nevezett cisiónak, pontosabban csíziónak. E típus első darabja 1590-ben jelent meg Kolozsvárott, és hamarosan olyan hihetetlen népszerűségre tett szert, hogy gyakorlatilag változatlan szerkezettel egészen a XX. század elejéig szinte évente újra kiadták. Ez a csízió az örökna ptáron túl tartalmazott egy csomó asztronómiai-asztrológiai ismeretet, meteorológiai megfigyeléseket, babonákat, állatorvosi, egészségügyi tanácsokat, játékos fiziognómiai karakterológiát, a vásárok, sokadalmak időpontját és még sok hasonló dolgot.

A meghatározott évre szóló naptárat kalendáriumnak nevezzük. A XVI. századi nyomtatott naptárak a szorosan vett naptáron, vagyis az egyes hónapok tábláin kívül még rengeteg hasznos információt tartalmaztak: a napkelte és -nyugvás idejét, a Hold fázisait, illetve belépését az egyes jegyekbe,

az évszakok kezdetét, a fogyatkozásokat stb. Az egyes napok mellett kis jelek egészségügyi és mezőgazdasági ajánlásokat is adtak, vagyis hogy mely napokon lehet eret vágni, fürdeni, vetni, aratni stb. A táblák után rendesen üres lapot is hagytak a tulajdonos bejegyzései számára. A szorosan vett naptár után szokásos volt új címlappal úgynevezett practikát, vagyis az elkövetkezendő évre vonatkozó meteorológiai és politikai prognosztikont is csatolni. Idővel a kalendáriumok egyre több további elemmel bővültek, például történeti kronológiával, asztrológiai fejtegetésekkel stb. A kalendáriumok szokásos kellékei voltak az úgynevezett hónapversek is, melyek többnyire az adott hónap legfontosabb egészségügyi tanácsait és/vagy mezőgazdasági munkáit foglalták össze röviden. Latin nyelvű minták nyomán e verstípus hagyományos versformája a disztichon volt. A könyvkiadás gyakorlatában a két naptártípus természetesen nem különült el mereven egymástól; sokszor a kalendárium hónaptábláin is ott találhatjuk a hagyományos cisiojanus szótagjait, illetve a magyar ponyva kedvelt csízió-jába is sok elem bekerült a kalendáriumból. A magyarországi naptárirodalom történetének és szakirodalmának rendkívül alapos áttekintését adja Borsa Gedeon tanulmánysorozata: BORSA Gedeon, *A magyar csízió kialakulásának története* = OSZK Évk., 1974/75, 265–347; Uő., *A csízió kiadástörténete* = OSZK Évk., 1976/77, 307–378; Uő., *A magyar csízió átdolgozásai* = OSZK Évk., 1978, 498–544; Uő., *A csízió ellenlábasai és utóélete* = OSZK Évk., 1979, 437–518.

Feltétlenül meg kell említeni, hogy mind a kalendárium, mind a csízió típusába tartozó nyomtatványok elengedhetetlen elemei voltak a metszetes ábrázolások. Ezek a képecskék az egyes hónapok jellegzetes munkáit, tevékenységeit és a hónapot uraló állatövi jegyet ábrázolták. Az ábrázolás és a hónapvers összekapcsolódásának az antikvitásba visszavezető ikonográfiai hagyománya van, erről lásd Michele Renee SALZMAN, *On Roman Time. The Codex-Calendar of 354 and the Rhythms of Urban Life in Late Antiquity*, Berkeley, Cal., 1990. A magyar hónapábrázolások szokásos motívumai: január = kályhánál melegedő alak, asztalnál lakomázó társaság, Vízöntő; február = fametszés, növénygyültetés, vetés, Halak; március = tejköpülés, kerti munkák, Kos; április = tehénfejés, sajtkészítés, Bika; május = fürdés, csónakázás, Ikrek; június = birkanyírás, Rák; július = aratás, Oroszlán; augusztus = kéveszedés, lakoma a szabadban, Szűz; szeptember = szántás, vetés, Mérleg; október = szőlőszüret, szőlőtaposás, hordó, részeg ember, Skorpió; november = cséplés, tilolás, Nyilas; december = disznóölés, Bak. A magyarországi naptárak ábrázolásai többnyire a német nyelvterület kalendáriumait követik; legfontosabb ősmintájuk az először 1503-ban kiadott Hans Sebald Beham-féle nürnbergi kalendárium metszetei. A hónapverseket tehát olyan irodalmi műfajnak kell tekintenünk, amely szoros kapcsolatban áll a hónapok ábrázolásának ikonográfiai hagyományával. A magyar naptár-illusztrációkról és a téma szakirodalmáról lásd SOLTÉSZ, 1961, 68–71; KOVÁCS Zsuzsanna, *A 16–17. századi magyarországi naptárak hónapképeiről* = *Gesta typographorum*, szerk. P. VÁSÁRHELYI Judit, Bp., 1993, 50–61.

A kalendáriumot a XVI. századi Magyarországon az olvasók elsősorban a praktikus információkért vásárolták meg. A fennmaradt példányokban található bejegyzések arról árulkodnak, hogy tehetősebb gazdálkodók, tiszttartók, kereskedők voltak tulajdonosai. Pécsi Lukács nem átallotta az esztergomi érseknek, püspököknek, városi tanácsosoknak ajánlani naptárait – igaz, van olyan is, melyet a végvári vitézeknek dedikált (*Pécsi Lukács levele az 1593. esztendőre nyomtatott nagyszombati kalendáriumról*, MKsz, 1977, 374–375). Olyan esetről is tudunk, amikor a nyomdász ajándékul 12 naptárat küld a pozsonyi városi tanács tagjainak (MKsz, 1995, 297). 12–25 dénár közötti szokásos árával a naptár nem volt éppen olcsó mulatság, de megvásárlását alkalmasint a mezővárosi polgár, módosabb paraszt is megengedhette magának. A XVII–XVIII. század folyamán a konzervatívan hagyománykövető kalendárium-típus – és különösen a csízió – egyre inkább popularizálódik, egyre inkább a tanulatlanabb népi közönség – sokszor egyedüli – olvasmányává válik. A XIX. században a népnyelv az álmoskönyvet és a hasonló, jövendölésre használt népszerű nyomtatványokat is csíziónak nevezte.

A jobb követhetőség végett mellékeljük a hónapok szokásos magyar elnevezését:

Boldogasszony hava = január
Böjtelő hó = február
Böjtmás hó = március
Szent György hava = április
Pünkösd hava = május
Szent Iván hava = június
Szent Jakab hava = július
Kisasszony hava = augusztus
Szent Mihály hava = szeptember
Mindszent hó = október
Szent András hava = november
Karácsony hava = december

19.

Nyomtatott szövegforrása: „Calendarivm magiar nielwen." [Krakkó, 1540–1550, Vietor.] – RMNy 63; MKsz, 1995, 290.
RPHA 1486
Strófaképlete: disztichon?
Dallama: nem énekvers
Modern kiadásai: KANYARÓ Ferenc, *Az első magyar distichon,* ErdMúz, 1899, 591; KOVÁCS, 1938, 34–35 (betűhíven).

A kalendáriumot Székely István állította össze valószínűleg valamely latin nyelvű lengyel vagy német nyomtatvány alapján. Feltételezhető, hogy 1538-tól (vagy még korábbtól) sorozatban több éven keresztül is kiadott kalendáriumot. Ismeretes a sorozat egy korábbi tagja is; a hónapverset tartalmazó ívekből azonban nem maradt fenn töredék (lásd RMNy 19). Székely István újítás gyanánt kívánta meghonosítani magyar nyelven a kalendárium műfaját. Naptára előszavában írja: „Mikoron minden nemzetet látnék, hogy az ű nyelvén kalendáriomot szerzene, kiből esztendőnek innepit meg tudhatná, igen jónak vélem én is, hogy az magyar nyelvre az kalendáriomot fordítanám, kiből megtudthatnák az gyermekek nem csak az innepeket, hanem hány hét lenne minden esztendőbe, az húshagyat, mely nap lenne meg az újság, hány órán támadna fel minden napon az nap, mikor kezdetnék el az tavasz, nyár, ősz, tél. Kibe ennek felette csináltam az magyar cisiót, hogy könyv nélkül is az innepeket meg vethetnék, kivel vélem, hogy valamit használnék az magyarul olvasó gyermekeknek, kit jó néven ha veendenek, többre és nagyobbra ennek utánna igyeközünk. Isten tartson meg bennetek."

Székely magyar csíziója – vagy ahogy ő nevezi: „Cisio Janos"-a – nem vers. A januári emlékeztető sor például a következő: „Kis karaczontol kereztül ijo Pal Rehmete, nag' diznos antallal, fabyan vinhoz zent pal fordula, ezt monda." A szöveg érdekes módon szoros kapcsolatot tart fenn a Peer-kódex magyar cisiójával: a szótagok majdnem fele megegyezik.

A hónapok táblái után Székely két-két sornyi rigmust illesztett. A hónapok jellegzetes munkáiról szóló párverseket Kanyaró Ferenc disztichonoknak tartotta. Horváth János szerint a vers ritmusa bi-

zonytalan, de „distichonnak nem minősíthető" (HORVÁTH János, 1957², 49). Mivel a szöveg romlottnak tűnik, igen nehéz a versforma kérdésében állást foglalni. A latin cisiojanusok szokott versformája a hexameter. Nagyon elképzelhető, hogy a hónapversek összeállítója (fordítója?), valószínűleg maga Székely István, az időmértékes formát igyekezett utánozni. Erre utal a sorok rímtelensége és az igen erősen változó szótagszám. Feltűnő azonban az is, hogy a sorok jelentős hányada – 14 sor a 24-ből – szabályos 4/4/5-ös osztású tizenhármas: vagyis megegyezik a hegedűsének néven ismert vágáns metrumunkkal (erről lásd kötetünkben Csáktornyai Mátyás *Grobianj*ának jegyzeteit, 9. sz.). Az ilyen sorok számát csekély emendációval még tovább tudjuk növelni. Néhány sort valóban majdnem szabályos hexameternek is felfoghatunk:

– – | – – | – – | – – | – ∪ ∪ | – –
Vígan lakik Bódogasszon hév pecsenyével

Az időmértékes értelmezés lehetősége azonban nem meggyőző; a hegedűsének-sor véletlenszerűen is könnyen kaphat hexameter jelleget. Ha a szerző valóban időmértékes verset akart is előállítani, ezt minták és verstani tudatosság nélkül tette; a latin vers lejtését a jól ismert vágáns sor ritmusára szabta. Székely hónapverseit a bécsi Hoffhaltes-féle kalendárium 1557-től kezdődő sorozata is átvette, amelyből ma csupán az 1560. évi naptár töredékeit ismerjük (RMNy 159). Az 1571. évre szóló bécsi kalendáriumban már új verseket találunk (lásd a következő tételt).

8 megtiltot – megtilolt
14 csípelnie – csépelni
21 Gyorsalkodik – igyekszik

20.

Nyomtatott szövegforrásai: B_1 „Kalendarivm az egnek forgassabul meg ismert es el rendelt praktikaiual eggietembe es mastani Vrunk Iesus születetesse vtan MDLXXI esztendőre curelouiai Szanizlo Iacobeius mester crakkai academianak astrolog. iudicioma szerent E[gyedúti] G[ergely] altal magiarra fordetatoth. Beczben [1570] Stainhoffer." – Az egyetlen, bibliográfiailag korábban leírt példány lappang. A nyomtatvány XIX. századi kéziratos másolata az MTAK kézirattárában, 76.196 jelzet alatt található. – RMNy 273.

B_2 „Kalendarivm, az egnek forgasabul megh [i]smert es el rendelt praktikaiual eggietembe, az mastani urunk Iesus szöletese után MDLXXII esztendure curelouiai Sztanizlo Iacobeius mester, crakkai academianak astrologiai iudicioma szerin[!] E[gyedúti] G[ergely] altal magiarra mastan fordetatoth. Beczben [1571] Stainhofer." – Az egyetlen ismert példány címlapja hiányzik; a címlap szövege az előző évre kiadott naptár alapján (RMNy 273). – RMNy 294.

RPHA 766

Strófaképlete: disztichon, sapphicum

Dallama: nem énekvers

Modern kiadása: [SCHEDEL Ferenc], *Magyar nyomtatott kalendáriom 1571-ből*, Tudománytár, 1834, 224–229; KOVÁCS, 1938, 36–37 (betűhíven, hibákkal).

A címlap, valamit a prognosztikon élén álló belső címlap szövege szerint Egyedúti Gergely fordította Stanisław Jakobeius z Kurzelowa, a krakkói egyetem asztronómusa számításai és prognosztikonja nyomán. Forrásáról, munkája indítékairól a szerző az 1570-es kiadás előszavában a következőket írja: „Ez az Jámbor Stainhoffer Gáspárnak gyakran való rajtam szorgalmaztatásáért, hogy őtet Magyarországnak minden részeiből való emberek kérték legyen, hogy az esztendőnek esendő rend szerint való innepit és az égnek terténet szerint való esetit ki nyomtatnája, kinek kérésére vém az krakkai kalendáriomot, hogy diákból magyar nyelvre fordítanám." A fordítás alapjául szolgáló „krakkai kalendáriomból" jelenleg nem ismeretes példány. Érdekes, hogy 1572-ben Kolozsvárott (RMNy 315) és 1575-ben Szebenben (RMNy 363) is jelent meg naptár – versek nélkül – Jakobeius számításaira hivatkozva.

Egyedúti Gergely életéről keveset tudunk. 1571-től a bécsi egyetemen tanult. 1570. évi kalendáriumát Telegdi Miklósnak, az 1571. évit Verancsics Antal esztergomi érseknek ajánlotta, s mindkettőjüket patrónusának nevezte. Tanulmányai végeztével a nagyszombati káptalan intézője, 1583-ban győri kanonok. Halálának időpontja nem ismeretes.

Az egyes hónapokhoz tartozó versek a kalendáriumi részben, az adott hó táblája után következnek. Az egyes táblák élén az adott hónapot jellemző fametszeteket találunk. A versek szerzője minden bizonnyal Egyedúti Gergely volt. Időmértékes formában igyezett a hónapverseket megírni; az első 11 hónaphoz 2-2 disztichon, decemberhez pedig egy szapphói strófa tartozik. Erre a különleges versformára a szerző a verssorok fölött külön is felhívta a figyelmet. A verselés meglehetősen döcögős, szigorú értelemben alig-alig fogadható el valódi időmértéknek. A versek szövege igen romlott, valószínűleg a magyarul nem értő bécsi nyomdász rontotta el helyenként az érthetetlenségig a szerző szövegét.

Szilády Áron a vers mintáját egy *De proprietatibus duodecim mensium* című középkori naptárversben vélte megtalálni (ItK, 1900, 412–413). Az összevetés végett mellékeljük a vers szövegét:

Pocula laeta pius amat et convivia JANUS.
Mittatur sanguis: Lactuca, cicercla, serenda
Nastruci et semen, vitis vetus ablaquenda:
Lunaque decrescens bona ligna fabrilia caedit.
FEBRUUS ad febres aptus, stomacho nocet aegro,
Cephalicam patefac. Gaudentque propagina vites:
Fac sepes: statuat oliveta, rosaria sparge:
Consere tunc canabim, lentem, atque trimestria cuncta.
MARTIUS humorum genitor, motorque dolorum:
Morbus apes vexat: culturam postulat hortus:
Putandae vites: purgandaque prata: boves tunc
Compara equas maribus subdas, cinerato novellas.
APRILIS terras aperitque, porosque relaxat;
Hinc scabies: ventrem solvas, minuasque cruorem,
Quaerere apes poteris, in apricis ponere olivam:
Nascuntur vituli, serae melonesque apiumque.
MAIUS amat medicos et balnea: scindere venas:
Pinguis ager colitur: operitur vitis et arbor:
Tunc augentur apes, vituli castrantur: ovesque
Tondentur: caseus premitur: lateres faciendi.
Foena cadunt JUNIO: tunc messis ad hordea prima,

Area triturae reparanda est plana futurae:
Fucos pelle et Apum, castres alvearia, fabae
Vellantur, caseus fit, et emplastratio pomis.
JULIUS et medicos vitat, retinetque cruorem,
Vinaque miscet aquis, falce resecatur avena:
Et proscissa prius iteratur terra: serantur
Cepullae: vaccas juvat et submittere tauris.
AUGUSTUS prohibet quae Julius: ac Venus absit
Et gula: tunc napi, rapi, radixque serantur,
Si tibi aquae desunt, quaere illas arte modoque:
Insere pyra, citrum, tunc pascua flamma perurat.
SEPTEMBER fructus maturos carpit, et uvas
Colligia, et mustum: morbos gravat et pluvias fert
Tunc vitiae satio: formandaque prata novella,
Pisa seras, sisanum, farrago, lupina, papaver.
Vina dat OCTOBER, volucres fugat, hordea linum,
Triticeam et palmam sere, et ablaquenda novella:
Pomaque conserves, cole praemia, compara avenam,
Atque alimenta quibus opus est tibi tempore Brumae.
Quaeris habere focos, ignesque, nivose NOVEMBER,
Prata nova instituis, seris allia, ponis olivam
Castaneam, et triticum seris: est generatio vina:
Glans legitur: faber et cedit durantia ligna.
Vultque focum assiduum genialis habere DECEMBER,
Tum piger et pernas: sine cura Bacchus amicat:
Frumenti satio est: lactuca serenda: ridicas
Et palos facias: cobos quoque condit Echimus.

A közvetlen forrás lehetett más népszerű latin vagy akár német kalendáriumi vers is. A naptár 1570. évi, korábbi redakciója csak a Tudománytár-beli közlésből és Szilády Áron kéziratos másolatából ismert. A vers szövege a két kiadásban nagyrészt a sajtóhibákig terjedően megegyezik. Néhány apróbb eltérés esetében nem eldönthető, hogy nem a másolók figyelmetlenségéről lehet-e szó. Ezért az alapszövegnek a $\mathbf{B}_2$-t tekintettük.

1 Janus – az (év)kezdet és a kapuk kétarcú római istene
3–4 A sorok értelme homályos.
7 Februs; meséket – így biztosan szövegromlás, de megnyugtatóan nem emendálható (meleget?)
8 ere – ereje?
13 Gyomrája – belseje?
20 gyögi – Hangutánzó szó. A sor homályos, nehezen érthető. Az inverziót feloldva talán ez az értelme: Holnapi dalát most (a) szép filemile énekli.
24 A sor értelme homályos.
30–32 Homályos értelmű, romlott sorok.
36 inversio
42 Míre való fákat – megmunkálni való fákat

43 titmony – tikmony, tojás
45 A strófa fölött dőlt betűkkel a szerző figyelmeztet a versformára: „Sapph. vers."

21.

Nyomtatott szövegforrása: „Ivdicivm magyar nyelven az eghi Czillagoknak forgásokról, és idöknek szám-tartássokról, ez 1581. Eztendöre, mely Embolismalisnak mondatik, 13 vy Hóldual Petrvs Slovacivs M[ester] által irattatot és számláltatot fél horára, és az Cassai Meridianussara. Bártfan [1580] Guttgesel." – RMNy 449.
RPHA 630
Strófaképlete: disztichon
Dallama: nem énekvers
Modern kiadása: KŐNIG [KIRÁLY], 1900, 405 (betűhíven).

A nyomtatvány a bártfai kalendárium-sorozat legkorábbi ismert darabja. Ismeretes még az 1582-ben (RMNy 500), az 1588-ban (RMNy 604) és az 1593-ban kiadott (RMNy 712) naptár. Ezek beosztása mindenben megegyezik az 1580. évivel; a hónapversek is teljesen azonosak. A bártfai kalendáriumokból a versek változtatás nélkül átkerültek még a következő naptárakba is: *Iudicium magyar nyelven,* Debrecen, 1592 (RMNy 680); *Ua.,* Debrecen, 1593 (RMNy 717); *[Kalendárium],* Keresztúr, 1603 (RMNy 903).

A vers láthatóan az Egyedúti Gergely-féle bécsi kalendárium hónapverseinek átdolgozása. Az ismeretlen átdolgozó csak a hónapok első párverseit tartotta meg, de többnyire azokat is jelentősen átírta.

1–2 A vers írója valószínűleg félreértette Egyedúti szövegét.
8 fiatalt – palántát

22.

Nyomtatott szövegforrása: [*Iskoláskönyv,* Nagyszombat, 1578–1583, Telegdi.] – RMNy 471/A
RPHA 102
Strófaképlete: szószámláló
Dallama: nem énekvers
Modern kiadása: BORSA, 1974/75, 273–274 (30 sor betűhű közlése).

A kötetet egyetlen, láthatóan hibás nyomtatású példány töredékei alapján ismerjük. A mű feltehetően iskolai felhasználás céljából készült. A fennmaradt töredékek tartalma: öröknaptár, latin–magyar szójegyzék és a közölt vers. A vers élőfejben szereplő címe: CISIOIANVS, és valóban az úgynevezett cisiojanusok csoportjába tartozik: memoriter céljából készült szöveg, amely a kalendárium fontosabb ünnepeinek rendjét mutatja. Amennyire a töredékesség miatt megállapítható, minden hónaphoz hat-

soros, bokorrímű versike tartozik. A vers szavainak száma megegyezik az adott hónap napjainak számával, és a szövegben előforduló nevek és ünnepek a vers annyiadik szavaként szerepelnek, ahányadik napjára az adott ünnep esik. Tehát például az augusztusi vers 31 szóból áll; a tizedik szó Lőrinc, mivel e név ünnepe augusztus 10-re esik. Ennek megfelelően a sorok szótagszáma változó, bár többnyire 11 és 13 között ingadozik. A hónapversek egyetlen más kalendáriumunk cisiojanusával sem egyeznek. A strófákat a hónapoknak megfelelő rendbe soroltuk. A szöveget, mivel teljes terjedelemben nincs még modern kiadása, betűhíven adjuk. Az igen rongált szöveg hiányait a kézenfekvő esetekben kiegészítettük.

A nyomtatás idejében a nagyszombati nyomda vezetője Pécsi Lukács volt. Mivel Pécsi a kezdetektől, 1578-tól több mint húsz éven keresztül munkatársa volt, továbbá a nyomda évenként kiadott kalendáriumát is ő fordította és szerkesztette, valószínűnek látszik, hogy ezt az iskoláskönyvet is ő állította össze (vö. kötetünkben a 24. sz. vers jegyzeteivel).

2 Kiralyoc iünnec – Háromkirályok, január 6. A naptári ünnepeket SZENTPÉTERY, 1985 alapján adjuk.
4 Antal – (Remete) Antal, január 17.; Fabian – január 20.
5 Agnes – január 21.; Vince Pállal – (Remete) Pál, január 15.; Vince, január 22.
7 Maria – Mária eljegyzése, január 23.
9 Balint – február 14.
10 fassanglani – A farsang tulajdonképp a vízkereszttől hamvazószerdáig terjedő időszak. Szorosabb értelemben azonban a nagyböjtöt megelőző hetet vagy csak a húshagyókedd előtti vasárnapot értették rajta. A nyomtatás feltételezett időhatárai között egyedül 1580-ban esett húshagyókedd február 14. és 22. közé (február 16.).
11 Üszögös Peter – másként Péter székfoglalása, február 22.; Mathias – február 24., szökőévben február 25.
13 Thamasnak – Tamás, március 7.
14 Gergelt – Gergely, március 12.
16 Marianac – Mária, Gyümölcsoltó Boldogasszony, március 25.
20 Bonifacius – Bonifác, június 5.
21 Barnabas – június 11.
22 Vid – június 15.
23 Ianchi – Búzavágó vagy Virágos János, június 24.
24 Laslo – László király, június 27.; Peter – Péter és Pál, június 29.
25 Maria – Sarlós Boldogasszony, július 2.
27 Margit – Antiochiai Margit, július 13.
29 Magdolna – Mária Magdolna, július 22.
30 Iakab, Annaual – július 25. és 26.
32 Vrnac szene ... ualtozec – Urunk színeváltozása, augusztus 6.
33 Lőrinc – augusztus 10.
34 Bodog aszont – Havas Boldogasszony, augusztus 5.
35 Istuan – István király, augusztus 20.
36 Bertalant – Bertalan, augusztus 24.
40 Lukach – október 18.
42 Simon – Simon és Judás, október 28.
43 Szenteknec seregi – mindenszentek, november 1.

44 Emre – Imre, november 5.
45 Martonnal – Márton, november 11.
46 Erse – Erzsébet, november 19.
48 Szent Andrasnak – András, november 30.

23.

Nyomtatott szövegforrása: „Kalendárivm, es ez ielen valo 1583. esztendey practica mynd az ehg forgasaban ideonek valtozasaban es orszagokban valo teortenetekkel eggietemben, melliet az Slouatius Peter Mester Craccai Astrologus iteleti szerent, mastan Pal Sebestyen magyarul fordeitotta. Az feolseges Romai Czaszarnak kegyelmes engedelmeböl. Beczben Apffel Mihali niomtatta. – RMNy 503 (Nem RMNy 701! Lásd MKsz, 1995, 299.) – A ma lappangó unikális példány XX. századi kéziratos másolata Szilády Áron hagyatékában: MTAK, Ms 10.106. RPHA 3202
Strófaképlete: disztichon
Dallama: nem énekvers
Modern kiadása: HUBERT Gabriella, *Egy elveszett 16. századi naptárvers másolata,* MKsz, 1995, 310–313 (betűhű).

A bécsi Apffel nyomda már az 1580. évre is adott ki kalendáriumot (RMNy 427). A címlap szerint az is Piotr Słowacki számításai nyomán készült, és Gradnay Tamás fordította. A ma már példányból nem ismeretes nyomtatvány beosztásában teljesen hasonló volt a két évvel későbbihez, naptárverseket azonban nem tartalmazott. Feltételezhető, hogy a sorozatnak lehetett 1581-re készült darabja is (RMNy 480).

A nyomdászattörténeti kézikönyvek a hónapverset korábban tévesen az 1593-ra szóló siczi Manlius-kalendáriumnál tüntették fel (lásd RMNy 701). Abban azonban csak latin hónapversek találhatók. A Manlius-féle kalendárium „Non tibi principium, sed Christo, vendicat anni" kezdetű latin disztichonjai a Pál Sebestyén által készített magyar versek forrása. Ez leginkább úgy képzelhető el, hogy mindkét kalendárium-szerkesztménynek egy olyan – feltehetően krakkói – latin nyelvű naptár volt a forrása, amelyben megvoltak a „Non tibi principium..." kezdetű latin párversek.

Pál Sebestyén és Gradnay Tamás személyéről és további működéséről nem találtunk adatokat. Nyomdai korrektorok, diákok lehettek.

5 Mostan hadra való vagyon idő – Erősen latinos inversio.
21 Szent Kelemennel – november 23.

24.

Nyomtatott szövegforrása: „Kalendarivm es ez mostani MDLXXIX. esztendöben történendö neminemü dolgokrul, Annac fölötte, az idönec naponkent köuetkezendö allapattyarul, iratot Itelet. Irta Slovacivs Peter craccai astrologus. Magyarra fordetotta Peechi Lukach." Nagyszombat, 1579 [typ. Telegdi]. – RMNy 619 – Hasonmás kiadása: HAIMAN, 1989.
RPHA 349
Strófaképlete: disztichon
Dallama: nem énekvers

Ez a kalendárium feltehetően az 1577-ben indult nagyszombati nyomda kalendárium-sorozatának első darabja. Töredékes példányok maradtak fenn, illetve a XIX. század végén még bibliográfiai leírás készülhetett a következő évekre kiadott naptárakról: 1583. (RMNy 531), 1986. (RMNy 589), 1589. (RMNy 619), 1590. (RMNy 649), 1595. (RMNy 749), 1596. (RMNy 764), 1597 (RMNy 782), 1599. (RMNy 837), 1600. (RMNy 861), 1603. (RMNy 904), 1604. (RMNy 917) 1607. (RMNy 946). A sorozat kései darabjaiban a hónapversek helyére jó tanácsot megfogalmazó mondások, idézetek kerültek. Például júniusra: „Vak az irgalmas, ha nem is igaz is, semmit nem használ szegényekhez való irgalmassága, miért hogy hamisság uzsorának gyűtött marhát osztogat." A fennmaradt töredékek alapján nem állapítható meg, hogy mikor történt meg a csere.

Pécsi Lukács életrajzát Rónay György írta meg (RÓNAY György, *Szűzek koszorúja*, Bp., 1936); az újabban előkerülő adatokat Uray Piroska gyűjtötte össze (*Szent Ágoston doktornak elmélkedő, magánbeszélő és naponként való imádságai*, kiad., bev. URAY Piroska, Bp., 1988 [BHA, 17]). Pécsi az 1550-es években születhetett. Származási helye ismeretlen, családját sem tudjuk azonosítani, noha kétségkívül nemesi származású. Korábban tévesen gondolták, hogy azonos volna a bécsi egyetemre 1565. október 13-án beiratkozott „Lucas Pesius Transylvanus"-szal. Valójában egyetemi tanulmányokat sohasem végzett. A nagyszombati káptalani iskolában tanult, ahol Telegdi Miklós tanítványa volt. Az iskolát 1577-ben fejezte be, és rögtön az abban az évben induló káptalani nyomda korrektora lett. A nyomdával való kapcsolata a későbbiekben is megmaradt, néhány év múlva már ő az intézmény vezetője. Telegdi közvetlen környezetéhez tartozott, annak halála után Kutassy János győri püspök főember „cselédje". 1578-tól az esztergomi érseki uradalom gazdasági ügyvivője, közjegyző, időről időre fontos egyházi javak ügyeit intézte. Rónay és Uray egyetértenek abban, hogy nem volt az egyházi rend tagja; családos ember volt, feleségét Mártának, fiait Lackónak és Imrének hívták. Nagyszombatban szép kertes házat tartott, saját vallomása szerint itt élte le egész életét. Valószínűleg 1604-ben halt meg. Gazdag irodalmi tevékenységet folytatott: fordított, szerkesztett, üdvözlőverseket, értekező műveket írt. Önálló kötetei: *Hasznos orvosság minden lelki betegségek ellen* (RMNy 810), *A keresztyén hadakozásnak tüköre* (RMNy 765), *A keresztyén szüzeknek tisztességes koszorúja* (RMNy 670), *Lelki pajzs minden háborúk ellen* (RMNy 698), *Mindennapi lelki kenyér* (RMNy 727), *Szent Ágoston doktornak elmélkedő magán beszélő és naponként való imádsági* (RMNy 671), *A test körül való hét irgalmasságnak cselekedetiről* (RMNy 838). Pécsi Lukács karrierje, betöltött hivatala igen sokban hasonlít Egyedúti Gergelyéhez (lásd kötetünkben a 20. sz. vers jegyzeteit). Talán Egyedútitól örökölhette meg a kalendáriumszerkesztés feladatát is. A Pécsi által összeállított legelső naptár 1578-ban, az utolsó 1603-ban látott napvilágot. A legkorábbi (és legjobb állapotban fennmaradt) naptár előszavában írja: „Ami az én munkámat nézi, e könyvecskét Slovacius Péternek tulajdon keze írásából (melyet egy fő embernek küldött ajándékon) fordétottam magyar

nyelvre, hogy a jámbor bölcs ember elméjének gyümölcse e mi hazánknak is szolgáljon." A naptár és a prognosztikon forrása tehát nem nyomtatott mű, hanem valamely szakember – rendszerint a bécsi vagy a krakkói egyetem asztronómia professzora – rendelésre elkészített kézirata. A hónapverseket valószínűleg latin irodalmi minták alapján készítette el Pécsi Lukács. Bizonyosan ismerte és hasznosította Egyedúti Gergely kalendáriumának verseit, sőt valószínűleg felhasználhatta Egyedúti szövegének irodalmi mintáját is. Az egyes hónapokhoz tartozó négysoros vers tulajdonképpen két-két distichon. Február kivételével nem is egymás alá, hanem két szemben lévő lap aljára lettek szedve.

5–6 Jó bor, borsos étek... – Egyedúti szövegének decemberi strófájából helyezte át ide.
21 bárány-cémert – A címer jelentheti egy nagyobb, sütésre felnegyedelt állat valamelyik részét, általában a combját vagy a lapockáját.
34 őszve barackot – őszibarackot
36 borsotolásra – bor sajtolásra, préselésre
39 bojtást – bújtást, szőlőoltást

25.

A kolozsvári csízió az úgynevezett öröknaptárak családjába tartozik. Az 1592. évi kiadásnak majdnem teljesen ép példánya található az MTA Kézirattárában. Ennek előszavát 1590. május 21-én keltezte „Könyvnyomtató Gáspár". A dátum alapján valószínűsíthető, hogy a csízió első alkalommal 1590-ben jelent meg. Korábban ifj. Heltai Gáspárt tartották összeállítójának, de Borsa Gedeon meggyőzően bizonyította, hogy „Könyvnyomtató Gáspár" csakis Caspar Schespurgensis, a Heltai-nyomda alkalmazottja lehet. A csízió több verses betétet is tartalmaz, ezeket szétválasztva 25A–25D sorszám alatt közöljük. A nyomtatvány forrását több XVI. századi német planétáskönyv, „Planeten Buch" képezte. A csízió kiadástörténetéről és forrásairól lásd BORSA, 1974/75, 387–398. Ő adta ki a csízió családjának kései, 1909. évi darabját: *Csízió vagyis a csillagászati tudománynak rövid és értelmes leírása*, Bp., 1986.

A kötet verseinek nyomtatott szövegforrása: „Cisio Magyar nyeluen, és az égh iarasának és czillagoknac külömb külömb természetinec follyasából valo Practica. Melyből gyermekeknec születéseknec természetec, és az Napoknac miuólta meg ismertetnec. Az az: magyar planetás könyw ... Colosvarat Az Könywnyomtato által Magyarrá forditatot, és vyiolan ki adatot. Anno Christi 1592. Esztendöben." [Typ. Heltai.] – RMNy 684. – Hasonmás kiadása: HAIMAN, 1989.

25A

RPHA 1486, 821
Strófaképlete: disztichon
Dallama: nem énekvers

Bár a nyomtatványban a két disztichon egy tömbbe szedve található, mégis két különböző párversről van szó. A hónapversek második két sorairól Négyesy László azt állította, hogy az idősebb Heltai Gáspár a szerzőjük (NÉGYESY László, *A mértékes magyar verselés története*, Bp, 1892, 34). E disztichonok jellegzetessége, hogy második sorukban belső rím található: „Ebbe kapály ide*yén*, s iól terem a vete*mény*." Bár Négyesy nem nevezi meg forrását, feltételezése igen tetszetős. A dolgot bonyolítja, hogy a *Cisio* egyetlen ismert példányába egy közelkorú kéz a következőt jegyezte a januári hónapvers mellé: „Diosi Gergely Deak az Colosw. Notariús altal A. 1592. szerszeztetet versek. Lakial iambor egyel, utanna iolis alúdgyál / Ha fénlik Vince ismeg telik az pintze." A januári második disztichont kapoccsal összefogta, és mellé írt egy DG sziglát. Április hónál ugyanez a kéz újabb két sort írt a lapszélre: „Martius ha szaraz, Maiussal nedues Aprilis, / Az esztendoben búza, bor olczó lészen." Ezek után nem világos, hogy csak az „Érvágás vigasság..." kezdetű két sort nevezi-e Diósiénak, vagy a „Lakjál jámbor..." és a „Martius ha száraz..." kezdetűt is. A szöveg elhelyezése az utóbbi lehetőséget valószínűsíti. Az ellentmondást esetleg úgy oldhatjuk fel, ha a *Cisio* naptárverseit kompiláció eredményének tekintjük. Könyvnyomtató Gáspár eszerint felhasználta az idősebb Heltai régi leoninusait, Diósi disztichonjait, és megfejelte őket a sajátjaival. Az is elképzelhető, hogy a nyomdász teljesen Diósi Gergelyre bízta a verses mellékletek megírását, aki viszont a szövegbe jócskán beledolgozott a korábbi hónapvers-termés darabjaiból is. Ha igaznak fogadjuk el az ismeretlen bejegyző állítását, akkor ebből az is következik, hogy a *Cisio* első, 1590-es redakciója még nem tartalmazhatta Diósi sorait. Diósi Gergelyt nem tudjuk azonosítani egyetlen ismert XVI. századi személyiséggel sem. Az azonban nagyon hihető, hogy a nyomdász helybeli jegyzőt kér fel a versírás feladatára. (Lásd még ehhez a 26. sz. vers jegyzeteit is.)

14 tiltat – tiloltat
16 Ültes szép fiatalt – A fél sor a 22. számú szöveg áprilisi párverséből származik.
36 Ió vetni... – Vagyis a kalandárium szerint, a szokott időben végezze a munkákat, és ne a csillagok állásából tudakolja az időjárást.
40 Ferentz – Ferenc napját, október 4-ét.
41–42 Gyorsalkodik... – A két sor Székely István kalendáriumából (lásd kötetünkben 19. sz.) származik.

25B

RPHA 680
Strófaképlete: disztichon
Dallama: nem énekvers

A vers helyet kapott az 1628-ra kiadott debreceni kalendáriumban is (RMNy 1381).

1 Io bor, borsos étec – A fél sor először Egyedúti Gergely szeptemberi disztichonjában fordul elő.

25C

RPHA 465
Strófaképlete: bizonytalan metrumú
Dallama: nem énekvers

A magam részéről e szöveget nem tartom versnek. Mégis felvettem, mivel a szakirodalom idáig általában a XVI. századi verses szövegek közé sorolta. A RPHA besorolása szerint „bizonytalan verselésű, időmértékes" vers.

10 vyság – újhold

25D

RPHA 1480
Strófaképlete: bizonytalan metrumú
Dallama: nem énekvers

Az RPHA meghatározása szerint „időmértékes, de nem hexameter vagy distichon". A makaróni nyelvű rigmus azt mutatja meg, hogy az egyes jeles napokon milyen mezőgazdasági munkát időszerű végezni. Feltehetően memorizálás céljára készült.

26A

Nyomtatott szövegforrása: „O es Uy kalendarivm Christus Urunk születese utan 1599 esztendöre Uyfalui Imre, Debreceni shcola Mester altal irattatot es azon delre szamlaltatot." Debrecen [1598, Rheda]. – RMNy 831.
RPHA 821
Strófaképlete: disztichon
Dallama: nem énekvers
Modern kiadása: KŐNIG [KIRÁLY], 1900, 406; KOVÁCS, 1938, 39.

A sorozat első darabja az 1598. esztendőre kiadott kalendárium volt (RMNy 800), ennek azonban ma már egyetlen példányát sem ismerjük. Az 1599. évi naptár töredékes, helyenként a naptárvers is megsérült. A szöveg hiányait *(dőlt betűkkel)* a naptár 1602. évi kiadásából (RMNy 885) pótoltuk. A versek megtalálhatók még a következő XVII. századi kalendáriumokban: RMNy 885, 972, 1330, 1405, 1426.

A címlap szerint a kalendárium összeállítója Újfalvi Imre – ekkor debreceni iskolamester – volt. Mivel Újfalvi egyházi énekei az RMKT soron következő, 14. kötetében kapnak majd helyet, a szerző bemutatására is ott kerül sor. A hónapversek amúgy sem mind Újfalvi alkotásai, közülük többről is valószínűsíthető, hogy korábbi kalendáriumokból vette át.

1 Lakjál, egyél – A disztichon megtalálható az 1592. évi kolozsvári *Cisió*ban is. Egy közelkorú bejegyzés szerint a vers szerzője Diósi Gergely kolozsvári jegyző. Lásd kötetünkben a 25A sz. szöveg jegyzeteit.

5–6 Ez a két sor szintén bejegyzésként található az 1592-es *Cisió*ban. Valószínűleg tehát ez is Diósi verse. Az 1603-as kalendáriumban az áprilisi hónapvers a következő: „Jeget olvaszt Böjtelő hó déli szelekkel, / Az mezőre ganéjt hordj búza termésért."

10 bányában – fürdőbe (a lat. „balnea"-ból)

15 egyemben – egyetemben, együtt

21 forratot – forrt bort, újbort

23–24 Jó bor... – Azonos az 1581. évre szóló bártfai kalendárium decemberi versével (kötetünkben 21. sz.).

26B

Nyomtatott szövegforrása: [„Ó és új kalendárium 1598. esztendőre, Újfalvi Imre által irattatott", Debrecen, 1597, Rheda.] A belső címlapon: [„Judicium, azaz itélet az eghnek es csillagoknak forgasabol az 1598. esztendönek allapattya felöl ugyan azon author altal irattatot."] A prognosztikon címlapjának versóján: „Bizonyos fundamentomoból irattatott jövendölés." A vers alatt: „E[mericus] U[jfalvi]." A mára elveszett egyetlen töredékes, könyvtáblából kiáztatott példányt Harsányi István leírásából ismerjük (EPhK, 1910, 737–738; MKsz, 1911, 55–56). – RMNy 800.
RPHA 398
Strófaképlete: a8(4,4) a8(4,4) a8(4,4) a8(4,4)

Dallama: valószínűleg nem énekvers
Modern kiadása: HARSÁNYI István, MKsz, 1911, 56.

A debreceni kalendáriumsorozat első darabja. A következő évi kalendáriumból (RMNy 831) csak az első ív maradt fenn, így nem lehet megállapítani, hogy tartalmazta-e a prognosztikont és a verses jövendölést. A vers végén álló monogram arra utal, hogy a szerző Újfalvi Imre volt. Az ilyen távolra, hatvan évvel előre mutató prófécia teljesen szokatlan a kalendáriumirodalomban. A naptárak prognosztikon része, melyet rendesen „Practicá"-nak neveznek és külön címlappal vezetnek be, mindig az elkövetkező évre tartalmaz előrejelzéseket, és ezek mindig egy-egy európai országra, háborúkra, járványokra stb. vonatkoznak. Érdekes, hogy Újfalvi jövendölésére a következő században, a jövendölés aktualitásának idején többen is felfigyeltek. Szalárdi János az 1657. év eseményeinek leírását így vezeti be: „A következendő 1657 béli veszedelmes állapotakrul prognosticált volt akkori debreceni schólamester korában közönséges kalendáriumában nyomtattatván néhai Újfalvi Imre, azután evangélikus orthodoxus prédikátor, kinek prognosztigálása ekképpen vagyon:

Ezerhatszázötvenhétben,
Mikor, ember, jutsz ennyiben
Rezzen világ minden részben,
Mert az nagy év percen ebben.
Avagy jegy kezd ködben lenni,
Vagy a Halys visszafolyni,
Az nagy Taurus elolvadni,
Kis Halcyon adattatni.
Azért kérlek így igyedben,
Jobbítsd magad életedben,
Ne félj semmit, ha Istenben
Hited vagyon, ki úr ebben?"

(SZALÁRDI János *Magyar krónikája*, kiad. SZAKÁLY Ferenc, Bp., 1980, 349–350.) A szöveg eltérései és a strófatöbblet úgy magyarázható, hogy Szalárdi vagy egy későbbi – mára elveszett – kalendáriumot használt forrásul, vagy maga alakított a szövegen és toldotta meg a záróstrófával.

Enyedi István krónikájában is megtaláljuk az Újfalvi-féle jóslatra való hivatkozást. Enyedi sok helyen vesz át adatokat, sőt egész passzusokat Szalárdi művéből. Nyilvánvaló, hogy a versikét is innen kölcsönzi – noha szövegén néhány helyen ront egy kicsit: „Valóban bölcsen s igazán jövendölte volt calendariumában a siralmas 1657-dik esztendőre régen, még 1598-ban, egy Újfalvi Imre nevű praedicator, ilyen strophákban hagyván magyarul jövendöléseit:

Ezerhatszáz ötven hétben,
Mikor jámbor jutsz ennyiben,
Rezzen világ minden részben,
Mert a nagy ég percen ebben.
Avagy jegy kezd égben lenni,
Vagy a Halys visszafolyni,
A nagy Taurus elolvadni,
Kis Halcyon adattatni.

Azért, kérlek, ily igyedben,
Jobbítsd magad életedben,
Ne félj semmit, ha Istenben
Hited vagyon, ki úr ebben."

(ENYEDI István, *II. Rákóczi György veszedelméről 1657–1660 = Erdélyi történelmi adatok*, IV, szerk. SZABÓ Károly, Kolozsvár, 1862, 227; felhívta rá a figyelmet: KISS Sándor, Egyháztörténet, 1959, 225.)

Kettejüktől független Bartha Boldizsár szövegközlése, melyet debreceni krónikája szövegébe illesztett be: „Az országban ezen időben jövő nagy ítéletét eszébe vette volt Prognosticalasban még 60 esztendövel egy Ujfalvi Imre nevű debreceni schola mester, ki az 1598-esztedőre írt Kalendáriomjában eképpen írt a többi között:

Ezerhatszáz ötvenhétben
Rezzen világ minden részben.
Mikor, jámbor írsz ennyiben,
Intlek, nézz fel ily igyedben.
Mert vagy jel kezd ködben lenni,
Vagy az Halys vissza folyni,
A nagy Taurus elolvadni,
Kis Halcyon adattatni."

(BARTHA Boldizsár, *Rövid Chronika ... Debrecenben esett emlékezetesebb dolgokról*, Debrecen, 1666, 19; RMK I, 1032.) Ez a testimonium szinte teljesen megegyezik Harsányi István szövegközlésével, és ezzel igazolja annak helyességét.

5 Mert vagy – Talán lehetséges lenne a következő emendáció: *Mérték* jegy kezd ködben lenni. A Mérték a Libra csillagkép régi magyar elnevezése.

6 Halys – Kis-Ázsia legnagyobb folyójának antik neve (ma Kizilirmak). A lyd és a perzsa birodalom határfolyója volt. Felvetődik a Hal (Pisces csillagkép) emendáció lehetősége.

7 Taurus – kis-ázsiai hegység és a Bika csillagkép neve

8 kis Halcyon – Alcyone, a Fiastyúk (Pleiadok) csillagkép legfényesebb csillaga. (A görög mitológia szerint a csillagkép hét csillaga eredetileg Atlasz és Pleione lányai voltak.) Ez a csillagászati elnevezés bátoríthat a szöveget asztrológiai fogalomkörbe kapcsoló javításokra. Természetesen a török területekre utaló földrajzi elnevezések szerepeltetése is helyén lehet a jövendölésben. A mitológiában Alcyone Ceyx felesége volt, aki megálmodta férje végzetét. Ceyx a tengerbe veszett, Alcyone pedig jégmadárrá változva siratja. Ovidius, *Metamorphoses* XI, 410–748 alapján 1562-ben Bessenyei Jakab (RMKT XVI, 7, 183), 1621-ben Kőrösi István (RMKT XVII, 8, 59. sz.), 1648-ban Barakonyi Ferenc verselte meg a történetet (RMKT XVII, 9. 111. sz.).
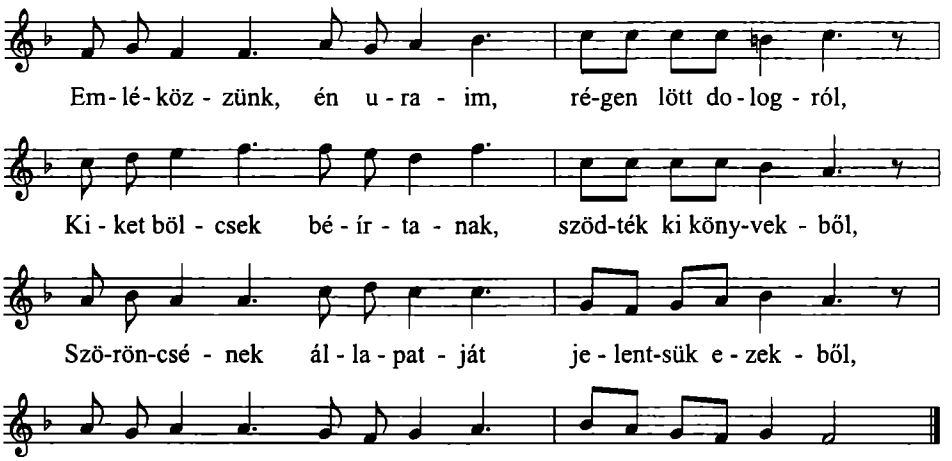
KOTTAMELLÉKLET

Összeállította

SZENTMÁRTONI SZABÓ GÉZA
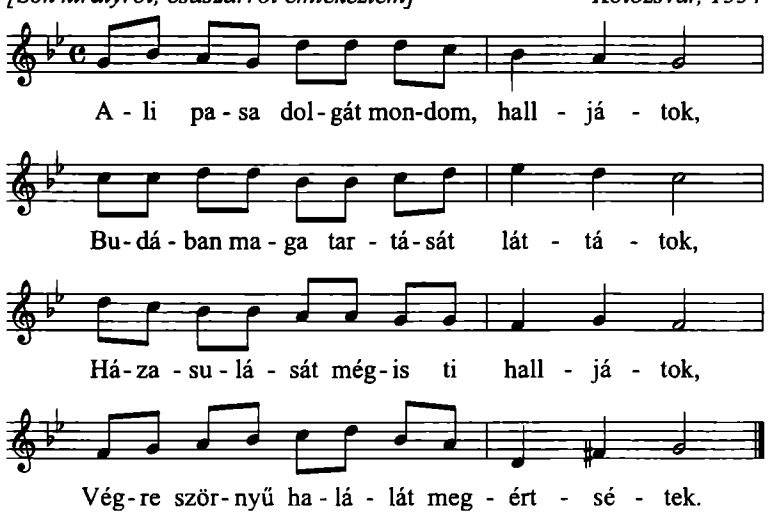
1

[Csak tebenned, Uram, vagyon bizodalmunk] *Bécs, 1550–1551*

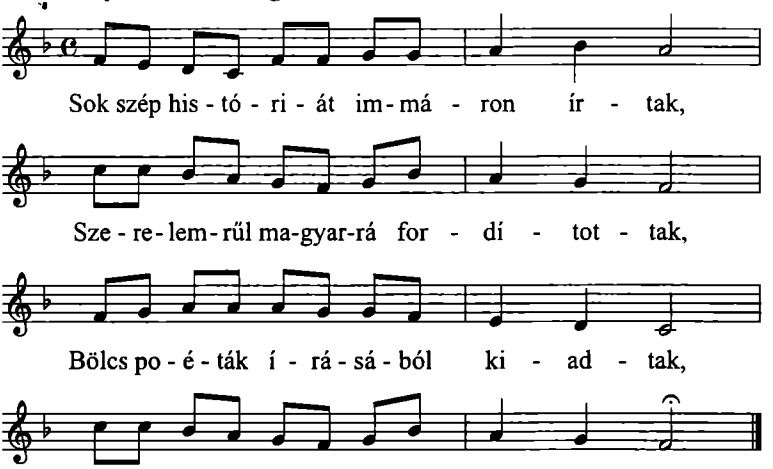
2

[Sok királyról, császárról emlékeztem] *Kolozsvár, 1554*

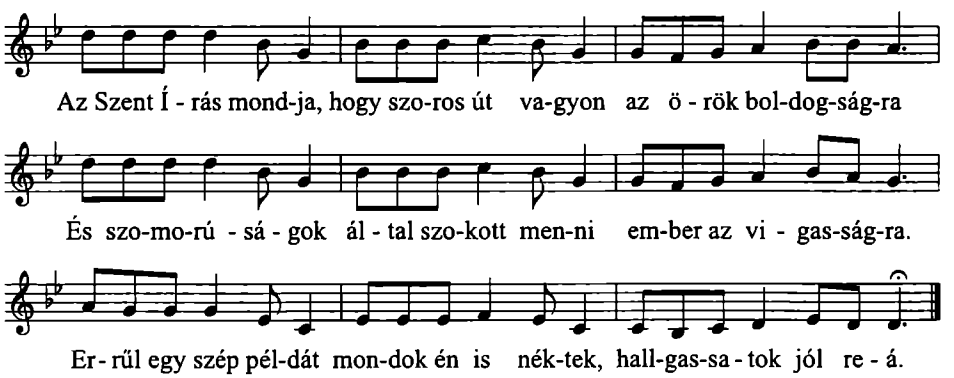
3

Ovidius írja Parisnak dolgát *Debrecen, 1778*
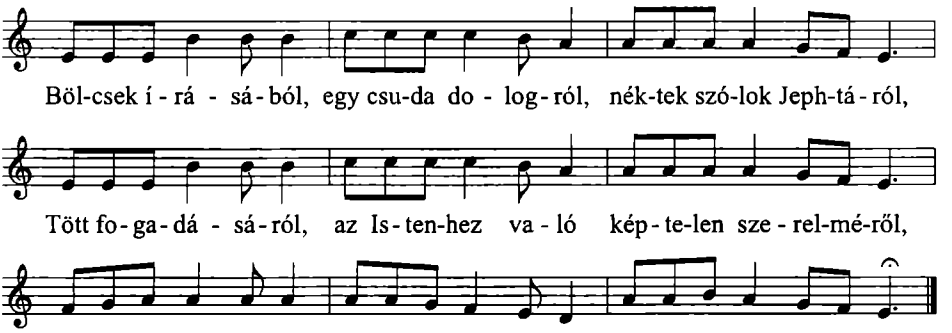

4

Sok erős vitézek, bölcsek és királyok szerelem miatt vesztek *Kolozsvár, 1697*
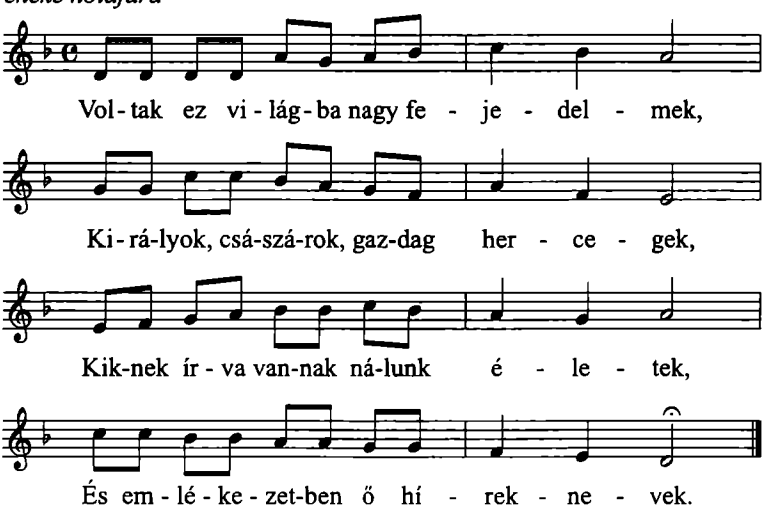

5

Ad notam Lucretiae *Lőcse, 1651*
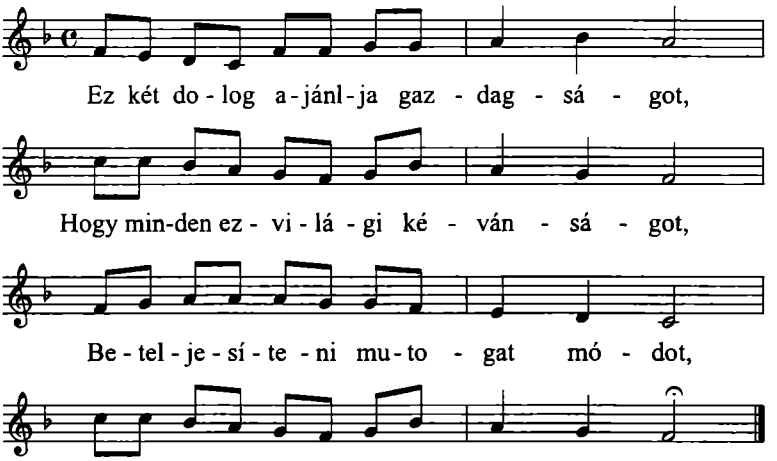

6

Az Nagy Sándor, avagy az Mátyás király éneke nótájára *Kolozsvár, 1556*
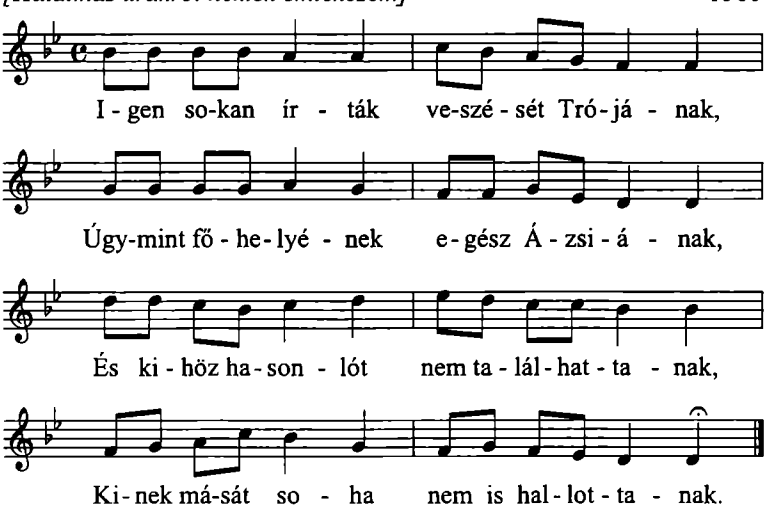

7

[Árpád vala fő az kapitánságban] *Debrecen, 1778*

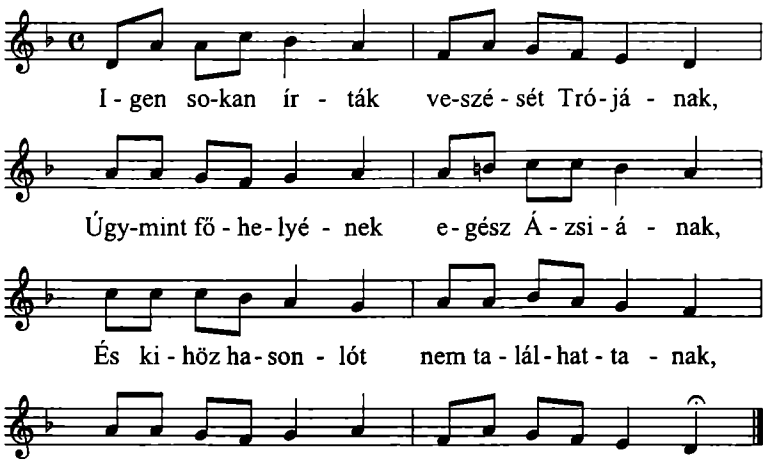
8/a

[Hatalmas urakról néktek emlékezem] *1560*

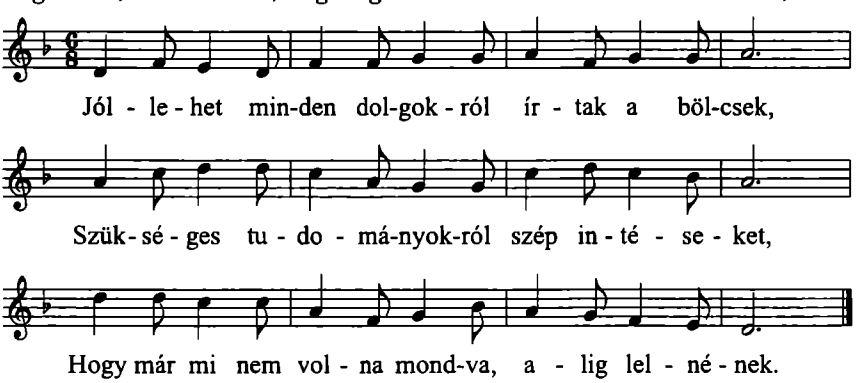
8/b

[Hatalmas urakról néktek emlékezem] *Debrecen, 1778*

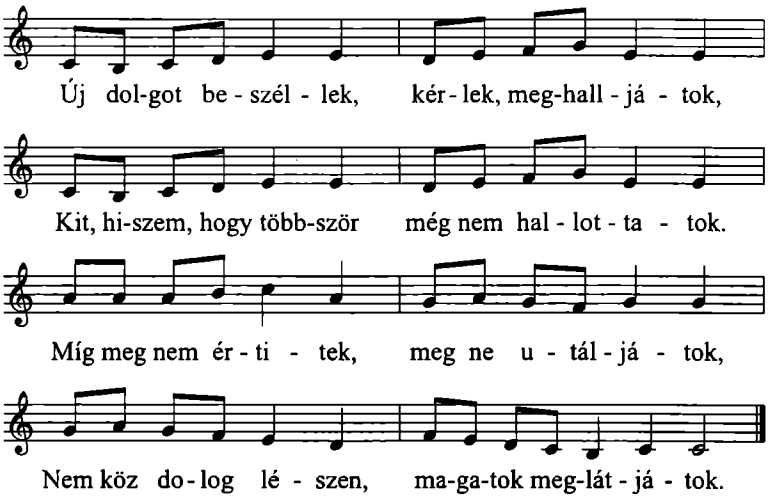
9

Hegedősek, néktek szólok, meghallgassátok *Kolozsvár, 1554*

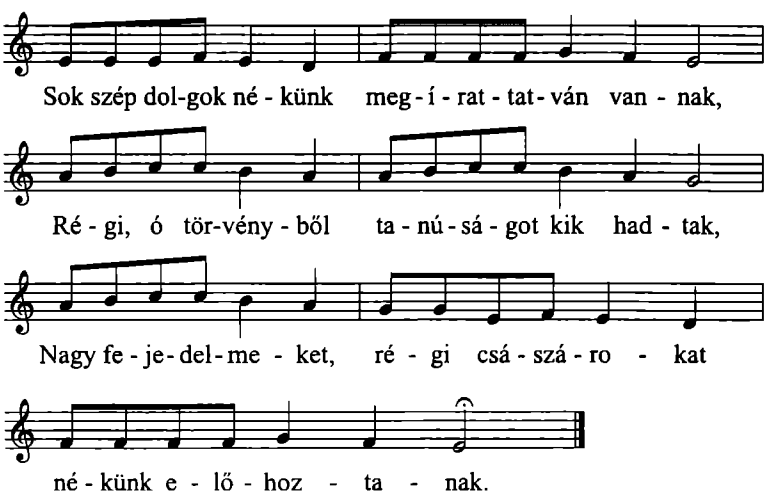
10

Mostan emlékezem az elmúlt időkről, jó Tholdi Miklósról *1560*
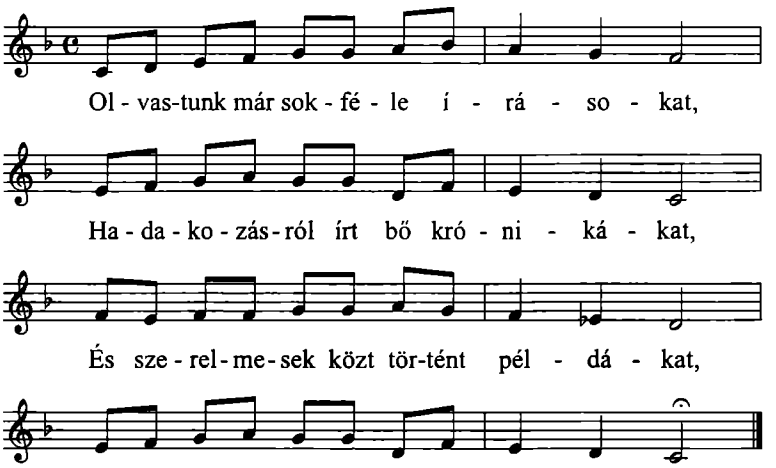

11

Szánja az Úr Isten híveinek romlását *Kájoni-kódex, 1650 körül*

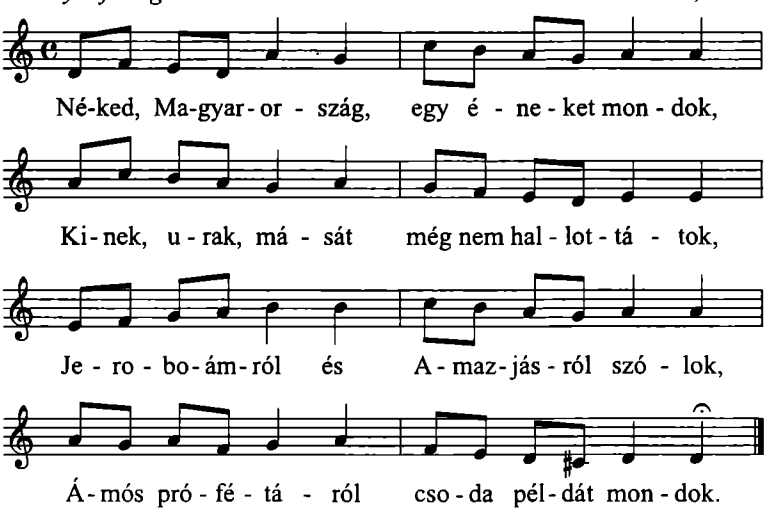
12

A vélhető dallamra *Debrecen, 1778*
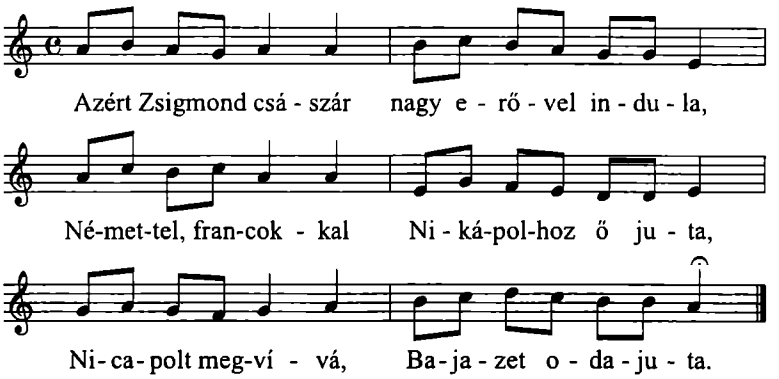

15

Mennyei felségnek ura és istene *Kolozsvár, 1566*
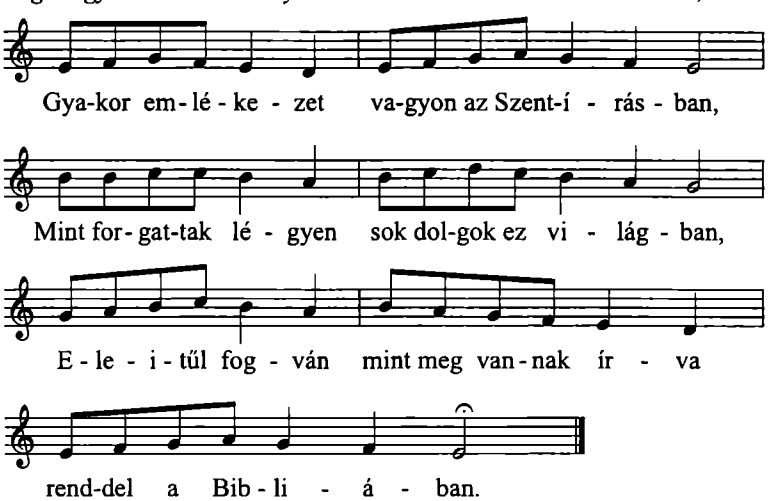

16

Az ki... *Debrecen, 1780*

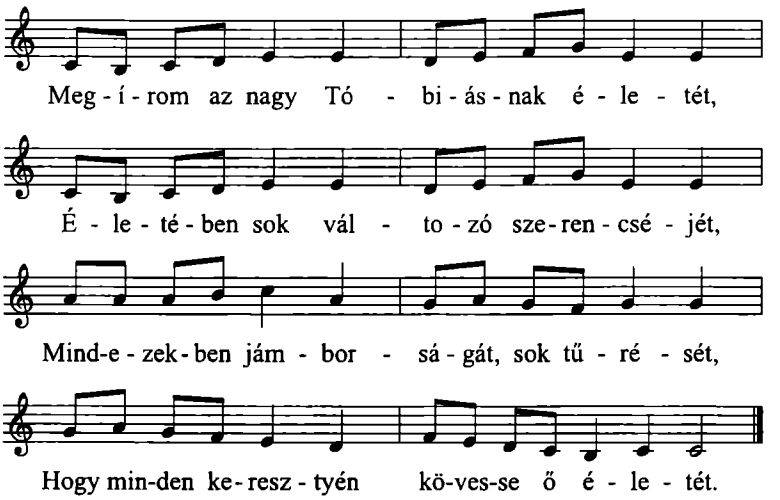
17

Régi nagy időben vala Assyriában *Kolozsvár, 1556*

18

[Józsefnek megmondom az ő krónikáját] *1560*

JEGYZÉKEK, MUTATÓK

RÖVIDÍTÉSJEGYZÉK

ActUnivSzeg = Acta Universitatis Szegediensis de Attila József nominatae. Sectio litterariai

A magyar irodalom története, I = *A magyar irodalom története 1600-ig*, szerk. KLANICZAY Tibor, Bp., 1964 (A magyar irodalom története, I).

Adagiorum = BARANYAI DECSI János, *Adagiorum Graeco–latino–Ungaricorum...*, kiad. MOLNÁR József, Bp., 1978 (az 1592-es bártfai kiadás facsimiléje).

AkÉrt = Akadémiai Értesítő

Ámor, álom és mámor, 2002 = *Ámor, álom és mámor. A szerelem a régi magyar irodalomban és a szerelem évezredes hazai kultúrtörténete*, szerk. Szentmártoni SZABÓ Géza, Bp., 2002.

APÁCZAI CSERE János, *Magyar encyclopaedia*, kiad. BÁN Imre, Bp., 1959 (Magyar Klasszikusok).

Balassa-kódex, 1994 = *Balassa-kódex*, kiad. KŐSZEGHY Péter, Bp., 1994.

BALASSI *Énekei*, 1986 = Gyarmati BALASSI Bálint *Énekei*, kiad. KŐSZEGHY Péter, SZABÓ Géza, Bp., 1986.

BALASSI, 1974 = BALASSI Bálint *Összes versei, Szép magyar comoediája és levelezése*, kiad. STOLL Béla, utószó ECKHARDT Sándor, Bp., 1974[3].

BARANYAI DECSI, 1979 = BARANYAI DECSI János, *Az Caius Crispus Salustiusnac ket historiaia*, Szeben, 1596, RMNy 786; kiad., bev. KURUCZ Ágnes, Bp., 1979.

BARANYAI DECSI, 1982 = BARANYAI DECSI János *Magyar históriája [1592–1598]*, ford., bev. KULCSÁR Péter, Bp., 1982.

BERECZ, 1912 = *Apollónius históriája*, kiad., bev. BERECZ Sándor, Bp., 1912 (RMKtár 31).

BHA = Bibliotheca Hungarica Antiqua

BONFINI = Antonio BONFINI, *A magyar történelem tizedei*, ford. KULCSÁR Péter, Bp., 1995.

BORSA, 1974/75 = BORSA Gedeon, *A magyar csízió kialakulásának története* = OSZK Évk., 1974/75, 265–347.

CSANDA, 1970 = CSANDA Sándor, *Ismeretlen régi kassai magyar nyelvű nyomtatványok*, MKsz, 1970, 381–387.

ECKHARDT, 1944 = *Telegdy Pál és János: két vitéz nemesúr levelezése a XVI. század végéről*, kiad. ECKHARDT Sándor, Bp., 1944.

EMESz = *Erdélyi Magyar Elektronikus Szótörténeti Tár*, szerk. SZABÓ T. Attila, BIRÓ Zsolt, http://www.iif.hu/db/emsz.

EMSz = *Erdélyi Magyar Szótörténeti Tár*, I–IV, főszerk. SZABÓ T. Attila, Bukarest, 1975–1984, V–, SZABÓ T. Attila, VÁMSZER Márta, Bp., 1993–.

EphK = Egyetemes Philologiai Közlöny

ErdMúz = Erdélyi Múzeum

FABÓ, 1866 = FABÓ András, *Beythe István életrajza*, Pest, 1866.

FODOR, 2001 = FODOR Pál, *A szultán és az aranyalma. Tanulmányok az oszmán-török történelemről*, Bp., 2001.

HAIMAN, 1989 = *A Telegdi-nyomda első naptára*, kiad. HAIMAN György, Bp., 1989.
HALLER, 1900 = *Gesta Romanorum*, ford. HALLER János, kiad. KATONA Lajos, Bp., 1900 (RMKtár 18).
HORVÁTH János, 1957[2] = HORVÁTH János, *A reformáció jegyében*, Bp., 1957[2].
It = Irodalomtörténet
ItK = Irodalomtörténeti Közlemények
KATONA, 1912 = KATONA Lajos *Irodalmi tanulmányai*, I–II, Bp., 1912.
KIRÁLY, 1917 = KIRÁLY György, *A trójai háború régi irodalmunkban*, ItK, 1917, 1–23, 129–150.
KOVÁCS, 1938 = KOVÁCS Imre, *Régi magyar kalendáriumaink 1711-ig*, Debrecen, 1938.
KŐNIG [KIRÁLY], 1900 = KŐNIG [KIRÁLY] György, *Kalendáriombeli régi magyar distichonok*, ItK, 1900.
KŐSZEGHY, 1999 = KŐSZEGHY Péter, *A magyar Gróbián* = CSÁKTORNYAI Mátyás, *Gróbián*, Bp., 1999, 85–113 (Régi Magyar Könyvtár. Források, 9).
KŐVÁRY, 1863 = KŐVÁRY László, *Erdély története*, III, Kolozsvár, 1863.
MAGDICS, 1888 = *Diplomatarium Ráczkeviense*, kiad. MAGDICS István, Székesfehérvár, 1888.
MARGALITS = *Magyar közmondások és közmondásszerű szólások*, kiad. MARGALITS Ede, Bp., 1897.
MHH = Monumenta Hungariae Historica
MKsz = Magyar Könyvszemle
MNy = Magyar Nyelv
MNyr = Magyar Nyelvőr
MOL = Magyar Országos Levéltár
MPrEtA = Magyar Protestáns Egyháztörténeti Adattár
MTAK = A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára
NySz = *Magyar Nyelvtörténeti Szótár a legrégibb nyelvemlékektől a nyelvújításig*, szerk. SZARVAS Gábor, SIMONYI Zsigmond, Bp., 1890–1893.
OESTERLEY, 1872 = *Gesta Romanorum*, ed. Hermann OESTERLEY, Berlin, 1872.
ORLOVSZKY, 1999 = *Adalék az Árgirus-história kritikai kiadásához* = *Jankovics József 50. születésnapjára*, Bp., 1999.
OSZK = Országos Széchényi Könyvtár
OSZK Évk. = Az Országos Széchényi Könyvtár Évkönyve
ŐZE, 1991 = ŐZE Sándor, *„Bűneimért bünteti Isten a magyar népet." Egy bibliai párhuzam vizsgálata a XVI. századi nyomtatott egyházi irodalom alapján*, Bp., 1991.
PÁPAI PÁRIZ = PÁPAI PÁRIZ Ferenc, *Dictionarium Latino–Hungaricum et Hungarico–Latino–Germanicum*, kiad. HARGITTAY Emil, KECSKEMÉTI Gábor, THIMÁR Attila, Bp., 1995 (hasonmás kiadás).
PPÖM III = PÁZMÁNY Péter, *Igazságra vezérlő kalauz*, kiad. KISS Ignác, Bp., 1898 (Pázmány Péter összes munkái, III).
RJÖM = RIMAY János *Összes művei*, kiad. ECKHARDT Sándor, Bp., 1955.
RMDT I = CSOMASZ TÓTH Kálmán, *A XVI. század magyar dallamai*, Bp., 1958 (Régi Magyar Dallamok Tára, I).
RMDT II = PAPP Géza, *A XVII. század énekelt dallamai*, Bp., 1970 (Régi Magyar Dallamok Tára, II).
RMK I = SZABÓ Károly, *Régi magyar könyvtár*, I, Bp., 1879.
RMK III = SZABÓ Károly, HELLEBRANT Árpád, *Régi magyar könyvtár*, III, Bp., 1912.
RMKT I[2] = *Régi magyar költők tára. Középkori magyar verseink*, 2, kiad. HORVÁTH Cyrill, Bp., 1921.
RMKT XVI, 2 = *Régi magyar költők tára. XVI. századbeli magyar költők művei*, 2, kiad. SZILÁDY Áron, Bp., 1880.
RMKT XVI, 3 = *Régi magyar költők tára. XVI. századbeli magyar költők művei*, 3, kiad. SZILÁDY Áron, Bp., 1881.

RMKT XVI, 4 = *Régi magyar költők tára. XVI. századbeli magyar költők művei*, 4, kiad. SZILÁDY Áron, Bp., 1883.

RMKT XVI, 5 = *Régi magyar költők tára. XVI. századbeli magyar költők művei*, 5, kiad. SZILÁDY Áron, Bp., 1886.

RMKT XVI, 6 = *Régi magyar költők tára. XVI. századbeli magyar költők művei*, 6, kiad. SZILÁDY Áron, Bp., 1896.

RMKT XVI, 7 = *Régi magyar költők tára. XVI. századbeli magyar költők művei*, 7, kiad. SZILÁDY Áron, Bp., 1912.

RMKT XVI, 8 = *Régi magyar költük tára. XVI. századbeli magyar költük művei*, 8, kiad. DÉZSI Lajos, Bp., 1930.

RMKT XVI, 9 = *Régi magyar költők tára. XVI. századbeli magyar költők művei*, 9, szerk. és kiad. többekkel VARJAS Béla, Bp., 1990.

RMKT XVI, 10 = *Régi magyar költők tára. XVI. századbeli magyar költők művei*, 10, kiad. KŐSZEGHY Péter, Bp., 1996.

RMKT XVI, 11 = *Régi magyar költők tára. XVI. századbeli magyar költők művei*, 11, kiad. ÁCS Pál, Bp., 1999.

RMKT XVII, 1 = *Régi magyar költők tára. XVII. század*, 1, szerk. és kiad. többekkel KLANICZAY Tibor, Bp., 1959.

RMKT XVII, 2 = *Régi magyar költők tára. XVII. század*, 2, szerk. és kiad. többekkel KLANICZAY Tibor, Bp., 1962.

RMKT XVII, 3 = *Régi magyar költők tára. XVII. század*, 3, kiad. STOLL Béla, Bp., 1961.

RMKtár = Régi Magyar Könyvtár

RMNy = *Régi magyarországi nyomtatványok*, I–III, főszerk. BORSA Gedeon, Bp., 1971–2000.

RPHA = *Répertoire de la poésie hongroise ancienne. Manuel de correction d'erreurs dans la base de données*, direction Iván HORVÁTH, Paris, 1992; http://magyar-irodalom.elte.hu/repertorium.

SOLTÉSZ, 1961 = SOLTÉSZ Zoltánné, *A magyarországi könyvdíszítés a XVI. században*, Bp., 1961.

STOLL = *A magyar kéziratos énekeskönyvek és versgyűjtemények bibliográfiája (1565–1840)*, összeáll. STOLL Béla, Bp., 1963.

SZAKÁLY, 1997 = SZAKÁLY Ferenc, *Magyar intézmények a török hódoltságban*, Bp., 1997.

SZENTPÉTERY, 1985 = SZENTPÉTERY Imre, *A kronológia kézikönyve*, Bp., 1985 (Tudománytár).

Szép magyar komédia, 1990 = Gyarmati BALASSI Bálint, *Szép magyar komédia*, kiad. KŐSZEGHY Péter, SZABÓ Géza, Bp., 1990.

SzMA = SZENCZI MOLNÁR Albert, *Dictionarium latinoungaricum*, Noribergae, 1604 (facsimile is).

Szöveggyűjtemény, II = *Régi magyar irodalmi szöveggyűjtemény*, II, *A 16. század magyar nyelvű világi irodalma*, szerk. JANKOVICS József, KŐSZEGHY Péter, Szentmártoni SZABÓ Géza, Bp., 2000.

TESz = *A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára*, I–IV, főszerk. BENKŐ Loránd, Bp., 1967–1984.

ÚMIL = *Új Magyar Irodalmi Lexikon*, I–III, főszerk. PÉTER László, Bp., 1994.

ÚMTSz = *Új Magyar Tájszótár*, I–III, főszerk. B. LŐRINCZY Éva, Bp., 1979–1992.

VARJAS, 1979 = *Balassi Bálint és a 16. század költői*, I–II, kiad. VARJAS Béla, Bp., 1979.

ZOVÁNYI = ZOVÁNYI Jenő, *Magyarországi protestáns egyháztörténeti lexikon*, Bp., 1977[3].

ZOVÁNYI, 1977 = ZOVÁNYI Jenő, *A magyarországi protestantizmus 1565-től 1600-ig*, Bp., 1977 (Humanizmus és reformáció 6).

KEZDŐSOROK MUTATÓJA

Ali pasa dolgát mondom, halljátok... (2. sz.)
Azért Zsigmond császár nagy erővel indula... (16. sz.)
Az Szentírás mondja, hogy szoros út vagyon az örök bódogságra... (4. sz.)
Az új esztendő kezdessék tőled, Úristen... (23. sz.)
Bölcsek írásából egy csuda dologról, néktek szólok Jephtáról... (5. sz.)
Emléközzünk én uraim régen lett dologról... (1. sz.)
Esztendőknek, minden időknek kezdetit áldjad... (24. sz.)
Ezerhatszázötvenhétben... (26B sz.)
Gyakor emléközet vagyon az Szentírásban... (17. sz.)
Ha tudni akarsz hasznos tudomány... (25C sz.)
Igen sokan írták veszését Troiának... (8. sz.)
Ím az szerencse képe itt előtted... (13. sz.)
János kíván eret vágni, kedves lakodalmat... (21. sz.)
Jézus érettünk vérét hogy bocsátá... (22. sz.)
Jó bor, borsos étek légyen ez hónapban ebéded... (25B sz.)
Jó egészség és elváltozandók... (7. sz.)
Jóllehet minden dolgokról írtak az bölcsek... (9. sz.)
Kéván eret Janus vágni, illendő lakodalmat... (20. sz.)
Lakjál, egyél jámbor, utána jót is aludjál... (26A sz.)
Megírom az nagy Tóbiásnak életét... (18. sz.)
Mint az gyöngyhalászok... (14. sz.)
Néked, Magyarország, egy éneket mondok... (15. sz.)
Olvastunk már sokféle írásokat... (12. sz.)
Sok szép dolgok nékünk megírattatván vadnak... (11. sz.)
Sok szép históriát immáron írtak... (3. sz.)
Új dolgot beszélek, kérlek, meghalljátok... (10. sz.)
Vess búzát Egidii, árpát, zabot Benedicti... (25D sz.)
Vígan lakik Bódogasszon hév pecsenyével... (19. sz.)
Vígan lakik Boldogasszony hava bő pénzével... (25A sz.)
Voltak ez világba nagy fejedelmek... (6. sz.)

NÓTAJELZÉSEK MUTATÓJA

Árpád vala fő az kapitánságban... (6., 7. sz.)
Az ki nyavalyájában nem talál oltalmat... (16. sz.)
Hegedősök, nektek szólok, meghallgassátok... (9. sz.)
Jóllehet nagy sokat szóltunk Sándorról... (6. sz.)
Mennyei felségnek Ura és Istene... (15.)
Mostan emlékezem az elmúlt időkről... (10. sz.)
Ovidius írja Párisnak dolgát... = *Szólok szerelem dolgáról nektek* (3. sz.)
Régi nagy időben vala Asszíriában... (17. sz.)
Sok erős férfiak, bölcsek és királyok szerelem miatt vesztek... (4., 5. sz.)
Szánja az Úristen híveinek romlását... (11.)

NÉVMUTATÓ

A névmutatóba minden földrajzi és személynevet fölvettünk, függetlenül attól, hogy valóságos vagy fiktív névről van-e szó. A neveket általában abban a formában tüntettük fel, ahogyan azok a főszövegben találhatók. A forrásszövegekben és a jegyzetekben szereplő alakváltozatokat kerek zárójelbe tettük. Az előszóra és a jegyzetekre vonatkozó lapszámokat dőlt betűvel szedtük.

Abaúj megye *688, 713, 749*
Abderita 201
Ábrahám (Abraham) 115, 331, 333, 550
Abrocomes 209
Abydus (Abüdosz) 187, 191, *658*
Acarnia (Akarnania) 506, *741*
Achaz 527
Achiacarus (Achicharus) 544, 545, *750*
Achija 481, *730*
Achilles 245, 246, 247, 252, 254–255, 260, 261, 282, 318, *668*
Achomatos basa 507
Acteon *717, 723*
Ács Pál *8, 747*
Ács Zoltán *721*
Ádám János *682, 723*
Adám 555
Adonis (Adonides, Adónisz) 59, 318, *608, 610*
Adrastus 235
Adriai-tenger *599*
Aecaus 246
Aeleton király *610*
Aeneas *684*
Aetolia (Aitólia) 506, *741*
Africa 512, 513
Agamemnon 203, 244, 252, 256, 258, 260, 264, *668*
Ágoston, Szent (Augustinus) *683, 761*
Agrippina 319
Aiax 243–267, *668–672, 681*
Ajnácskő *602*
Akantum (Akanthosz) 200, *660*
Akemenes (Akhaimenész) 210, *661*
Akhilleusz Tatiosz (Akhilleosz Tatiu Alexandreós) 340, *692, 694, 696*
Akimenes, Akhaimenész 197, *660*
Aladolus l. Izmail
Alagi János *749*
Alagi Katalin *749*
Alarodia 194
Alastor 259
Alba *600*
Albert, III., bajor herceg *611*
Albinus, Lucius Posthumius 320, *686*
Alcander 259
Alcestis *626*
Alcyone *767*
Aleppo *741*
Alexandria 348, *694, 695, 715*
Alföld 491
Algéria 513
Ali budai pasa (Kalajlikoz, „Pieperés") *9*, 47–55, *601–606*
Alsóbalázsfalva (Balázsfalva) *632, 633*
Alsó-Fehér megye *632*

Alsó-Lendva *729*
Alsólendvai Péter *726*
Alstat (Alstatia) 520
Altistrates (Altestrates, Altistrátes, Altistratus) 76, 83, 91, 92, 93, *612, 613, 616*
Amasis 151
Amaziás 481, 483, 484, 487, 489, 491, 493, 494, 495–497, 499, 500, *724, 728, 729*
Ambrus, Szent *689*
Amerika 521
Amestris 222–223
Amiclas (Amiclae, Amüklé) 524, *744*
Ammon (= libyai tartomány) 154
Ammon (helyesen: ammoniták) 98, 100, 101, 102, 103, 104, 107, 108, 109, 110, 125, 481, *656*
Ammurates l. Murád
Ámós (Amos, Ámósz) 483, 495–496, 497, 498, 499, *724, 728, 729*
Amyntas 217, 218
Anacreon 293
Ananias 54, 551, *606*
Anaphanes (Anaphész) 195, *659*
Anaua 186
András, nápolyi király 53, *606*
Andremon 264
Anglia 521
Anna (Annaszony, Tobiasné) 545, 551, 557, *751*
Antenor 257
Antiochia (Antiokheia) 71, 84, 92, 534, 537, *615, 616*
Antiochus (Anthyocus, Antiokhosz), Antiochia fiktív királya 71, 74, 75, 81, *612, 615, 616, 746, 747*
Antipater 200
Antonius, Marcus 280
Apáczai Csere János *683*
Apffl, Michael (Apffel) *760*
Aphrodité *608*
Apis 154–155
Apollo (Apollón) 255, 307, 318, 347, *694, 713*
Apollóneia *616*
Apollonius *9*, 71–93, 534, *599, 612–618, 747*
Arabia 152, 194, 318, *656*
Arad *677*
Araxes 143, 145
Arcadia 206
Arcesius 253
Archibald, Elizabeth *615*
Areioszpagosz *661*
Árgirus (Argirus) *599, 610, 612, 615, 723*
Ariabignes 197, 215
Ariadne *692*
Ariomardus (Ariomardosz) 189, *659*
Aristagoras (Aristagorás) 180, 181–182
Aristarchus 315, *681, 682, 685*
Aristides 224, 225
Aristona 165
Aristoteles (Arisztotelész) 287, *626*
Arius 515, *742*
Ármán *615*
Armenia 194
Áron 492
Árpád, magyar fejedelem *663*
Arria 193, *659*
Arrius (Areiosz) 394, *715*
Arsanes 229
Arsenga (Terdzsán) 506, *741*
Arses 228–229
Arszioné *616*
Artabanus 225, 226, 227, *636*
Artafernes (Artaphrenész) 180, 181, 183, *658*
Artakes (Artakhaiész) 200, *660*
Artaxerses (Artaxerxész), perzsa király 131, 226, 228, 516, *656*
Artaxerses Ochus 228
Artembares 134–135
Artemisia (Artemiszia) 197, 214, *661*
Artemisium 206
Artemisz *694, 695, 723*
Artiphius (Artüphiosz) 195, *659*
Asellius, Aemilianus 320, *686*
Ashavérus *664*
Asmodeus (Ashmodai ördög) 553, 554, 555, 559, *689*
Asonides (Aszonidesz) 204, *660*
Asopus-folyó (Aiszóposz) 219, *661*

Aspasia *614*
Aspatines 162, 197
Aster (Astarte) 340, *696*
Astiages (Asztüagész, Astyages, Astigates), méd király 131–132, 134, 137–138, 139–140, 311, *596, 656, 664, 684*
Astorot (Asztarte, Isztár) 54, *608*
Aszma szultána (Azma, Ibreim pasáné) 48–51, 52, *602, 604*
Asszíria (Assiria, Assyria) 113, 141, 143, 193, 340, 514, 516, *696, 745, 746*
Atarnes (Artanész) 209, *661*
Athanagoras 87, 88, 90–92, 93, *617, 618*
Athenaeus (Athénaiosz) 59, *607, 608*
Athenas (Athenae, Athén) 30, 181–182, 183, 184, 185, 201, 202, 206, 210, 212, 217, 218, 307–308, 309, *597, 607, 685*
Atlasz *767*
Aton-hegy (Atosz) 185–186, *658*
Atossa 165, 184
Atraintes 195
Attalyá 54, *606*
Attica (Attika) 210, 210, 212, 213, 218, 506, *683, 741*
Atys 234–235, 236
Augsburg *611*
Augustinus l. Szent Ágoston
Aulis, Aulisz 256, *626, 670*
Austria 520
Azanes (Azanész) 195, *660*
Ázsia (Asia) 59, 66, 132, 141, 146, 165, 183, 189, 205, 215, 217, 220, 224, 243, 270, 316, 506, 507, 510, 516, *608, 609, 658, 746*

Babilon *684*
Babolcsa 511
Babylonia, Babilonia, Babilónia 141, 142, 143, 161, 167, 168, 169, 171, 312, 516, 526, 533, *606, 635, 684*
Bacchabassus 227
Bacchus 576, 581
Bactria 140, 193, 194, 224, *659*
Badena (Baden) 520
Bagassaces (Basszakész), perzsa vezér *659*
Bagassaces, perzsa királyi lovász 188, *659*
Bagoas 228–229, *636, 662*
Baiazet l. Bajezid
Bajezid, I., török császár 505, *740*
Bajezid, II., török császár (Baiazet) 508, *741*
Bako Jákob 47, *604*
Bál (Baal) 493, 498
Balásfi Tamás *745*
Balassa András *614*
Balassa Menyhért *603*
Balassi Bálint *8, 611, 614, 616, 620, 627, 628, 631, 682, 684, 690, 692, 693, 719, 720, 723, 743, 745*
Balázs Mihály *732, 735*
Balázsfalva l. Alsóbalázsfalva
Bánffy Farkas *733, 735*
Bánffy Ferenc *733*
Bankó *610*
Bánrévi György *721*
Barakonyi Ferenc *767*
Baranyai Decsi János *8, 9, 605, 634, 666, 668, 678, 679, 680, 720, 731–745*
Bártfa *601, 603, 687, 697, 698, 715, 716, 724, 725, 749, 758, 765*
Bartha Boldizsár *767*
Bartha Dénes *611*
Básta *667*
Básztel Ernő *611*
Báthai István *726*
Báthori Boldizsár *8*
Báthory András *631*
Báthory Boldizsár *733*
Báthory István, Ecsedi *617, 720*
Báthory István, lengyel király *632, 633, 719, 721*
Báthory Kristóf *632*
Báthory Zsigmond *666, 732, 734, 742, 744*
Batthyány Ádám *691*
Batthyány Boldizsár *729*
Bavaria (Bajorország) 520, *744*
Bázel *696*
Bebek Judit *620, 628*
Bécs 508, 510, 518, 520, *614, 632, 741, 755, 756, 758, 760, 761*
Becse 511

Becskerek 511
Beham, Hans Sebald *753*
Békefi Remig *609–610*
Bekes Gáspár *719*
Béla király *610*
Belleforest, Francois de *696*
Béllyei Piso Fábián *733*
Benjámin (Beniamin) 481, 534
Beotia 210
Berecz Sándor *613, 614, 615*
Bereg megye *719, 721*
Beregszász *665*
Beregszentmiklós (Szentmiklós) *719, 721, 723*
Bereniké *616*
Berény l. Jászberény
Berg Pál *626*
Bergen *729*
Berna 520
Bernauer, Gaspar *611*
Beroaldo, Filippo *611*
Bersaba 488
Berytus 509
Berzence 511
Bessenyei Jakab *767*
Béthel 484–485, 487, 488, 489, 495
Bethlen Farkas (Wolff) *634*
Bethlen István *721*
Bethlen Zsigmond *733*
Betsabé *732*
Betsajda 501
Bettfalui János *612*
Beyczy Benedek *637*
Beythe (Böythe) István *9, 724–730*
Beythe András *725, 726, 728*
Beza, Theodorus *627, 628*
Bilbis (Byblis) 318, *685*
Bithynia 194
Bizantium (Bizanciom, Bizancium, Büzantion, Byzantium) 344, 345, 354, 509, *694, 695*
Bocatius, Joannes *697*
Boccaccio, Giovanni *611, 682, 686*
Bochnie, Stanisław (Stanisław Gąsiorek) *697, 714*
Bodnár Krisztina *10*
Bodnár Zsigmond *689*
Bogáti Fazakas Miklós *7, 8, 595, 610, 613, 614, 664, 731*
Boiótia *696*
Boldizsár (Bélsazár), káld király 526, *745*
Bologna *633*
Bonfini, Antonio *605, 667*
Bordeaux *626*
Bornemisza Gergely *688*
Bornemisza Miklós *747*
Bornemisza Péter *615, 627, 674*
Boronkai Iván *599*
Borsa Gedeon *626, 663, 664, 691, 697, 698, 753, 758, 762*
Borsod megye *606, 715*
Borsodnádasd (Nádasd) 55, *603, 606*
Borsos Tamás *667*
Boszna 506
Bóta László *743*
Brandenburg 519, *742*
Brandt, Sebastian *674*
Brunsuig (Braunschweig) 520, *744*
Brunzvik *615*
Brutus, L. Junius 313, *684*
Brutus, M. Junius *684*
Bucer, Martinus *626*
Buchanan, George (Buchananus György) 128, *619, 620, 626–628, 631*
Buda 47, 50, 51, 52, 53, 293, 510, 511, *601, 602, 603, 604, 605, 606, 610, 613, 615, 680, 698, 714, 742*
Budakeszi 48
Budám *605*
Budaörs 48, *601, 604*
Buják (Buyák) 511
Bull, Roger *673*
Bunyitay Vince *721*
Buphen, Amandus *726*
Burton, William *696*
Buta 511

Cabalia 194
Caeraunus 259
Caesar, Julius *685*

Caithbék 508
Cajerbék (Caierbék) 509
Calidnia (Kalüdna) 197, *660*
Caligo 344
Caligula, római császár 319, *686*
Callistenes 353
Cambises (Kambüzész), perzsa király 131, 132, 138, 146, 149–161, 184, *632, 634, 635, 656*
Campania 316
Campson (Gaurius, Kanszu Gauri), egyiptomi szultán 508, *741*
Cannae *683*
Cappadocia (Kappadókia) 186, 194, *659, 659*
Carmentis (Karmenta) 312, *684*
Carthago, Carthágo, Karthago 151, 152, 154, 194, 316, *685*
Caspium-tenger (Kaszpi-tenger) 59, 193, *659*
Caspius-hegy 194
Cassandra *611*
Catarista *611*
Catilina *733*
Cato (Censorius), Marcus Portius 305, 306–307, 309, 315, 316, *681, 682, 683*
Cato, M. Portius, Uticensis *684*
Cecrops (Kekropsz) 307, *683*
Cege 68, *609–610*
Ceglédi Nyíri János *9, 746–748*
Celenas (Kelainai) 186, *658*
Cenk *726*
Cerimones 83
Cesonia 319, *686*
Ceyx *767*
Chalcis 507
Chaldaea (Chaldea) 514, 516
Chares Mitylenaeus (Kharész) 59, *607, 608*
Chariclia (Khariklia) *8, 9, 692*
Charops 259
Chromius 259
Chryse 255
Ciccinnatus, L. Quinctius (Quintus) 310, *683*
Cicero, Marcus Tullius 299
Cidra (Küdrara) 187, *658*
Cilicia 506
Circe 320
Ciriscelebi l. I. Mehmed
Claudius Aelianus *605*
Claudius, római császár 320, *686*
Clelia 312–313, *684*
Clemen, Otto *742*
Cleopatra (Kleopátra) 316, *685*
Clitophon (Kleitophón) *9*, 339–357, *599, 619, 691–696*
Clusius, Carolus *696*
Clyvias 348
Coaspes 141
Coccio, Angelo *696*
Coelesyria 534, *747*
Coimbra *626*
Colchis-sziget 194, 246
Collatnus, Tarquinius (Colletinus) 313
Colonia (Köln) 518, 519, *596, 743, 744*
Colossis (Kolossza) 186–187, *658*
Conti, Natale *608*
Corasmia 193, *659*
Cordes, Euricius *673*
Corinthus 206, 319
Cous (Kósz) 197, *660*
Creta (Kréta) 263, 341, *611*
Creutzer, Georg *725*
Critallia (Kritalla) 186, *658*
Croce, Luigi Annibale della *696*
Croesus (Craesus, Kroiszosz), méd király *9*, 141, 144, 145, 146, 149, 151, 157, 158, 233–239, 593, *634, 656, 663–665*
Cupido 67, 316, 342–343, *692–693*
Cylla 255
Cymon (Cimone), széphistória hőse 66, *611*
Cymon (Kymón), görög hadvezér 225, 663
Cynaras 318
Cyprus (Ciprus, Cypria, Küprosz) 196, 319, 511, *660, 661*
Cypseus 66
Cyrus (Kürosz), perzsa király *9*, 131–149, 152, 157, 159, 161–162, 165, 184, 195, 228, 236, 237, 238, 516, *596, 632, 634, 635, 656, 664, 665, 684, 745*
Cyssia (Cissia) 193, 194, *659*
Cythéra (Küthéra) 210, *661*
Cytheron (Kithairón) 219, *661*

Czahrowski, Adam *743–744*
Czahrowski, Mikolaj *743*
Czobor Mihály *692*

Csáktornya 320, *666*
Csáktornyai János *668, 746*
Csáktornyai Mátyás (Mathias de Chaktornya) *9, 666–686, 697, 732, 755*
Csaldiran *741*
Csanád 511
Csanda Sándor *691*
Csanda *619*
Csapy Kristóf *719*
Csapy Kristófné l. Telegdy Borbála
Csáti Demeter *595*
Csávás *667*
Csengery János *608*
Csepreg 481–502, *724–730, 745*
Cserényi Balázs *632*
Cserényi István *632*
Cserényi László *632*
Cserényi Márton *632*
Cserényi Mihály (Chiereny Mihal) *9, 10, 632–662, 664–665*
Csonka Ferenc *734*
Csorba Tibor *743, 744*

Dacia 522
Dalia 54
Dalmácia *689*
Damascus 509
Damoklész *732*
Dán 484, 488, 489
Dania 521
Dániel 515, 516, 517, 528, *656, 689, 742, 743, 747, 749*
Daphne 347, *694*
Darholcz Kristóf *720*
Darius, II., perzsa király (Arsanes fia) 229
Darius (Dárius, Dareiosz), perzsa király 131, 146, 161–184, 185, 193, 197, 218, 310, 316, 516, 519, *632, 634, 635, 656, 658, 745*
Darius, III., perzsa király (Xerxes fia) 226, 228
Datis (Datisz) 183, *658*
Dávid 494, 534, *732*
Deák Farkas *617*
Debrecen *607, 664, 665, 668, 673, 687, 688, 733, 746, 749, 758, 765, 766, 767*
Debreceni Borégető Miklós *663, 665*
Debreceni M. Mihály *665*
Debreceni Tankó Miklós *735*
Decebalus 522
Decs *733*
Decsi Barbély Péter *733*
Decsi Gáspár *612, 732*
Decsi Mihály *732*
Dedekind, Friedrich (Dedekindus, Frideric) 271, *673–674, 675–6746, 678, 680*
Dekker, Thomas *673*
Delechamp, Jacques *608*
Delphis 216
Delphus (Delphoi) 307, *661*
Demaratus (Damaratus) 198, 199, 209, 210
Demeter Júlia *627*
Demjén 108
Demosthenes 292
Dézsi András *596, 746, 750*
Dézsi Lajos *7, 607, 608, 609, 611, 669, 691, 749*
Diana 83, 92, 256, 270, 478, *717–718, 723, 723*
Dick, Wilhelm *596*
Diocletianus, római császár (Jovius) *689*
Diodórosz Szikulidész (Diodorus Siculus) *636, 684*
Diogenes (Diogenész) 310, *683*
Diogenes Laertiosz *605, 683*
Diomedes 66, 248, 251, 258, 263, *611, 671*
Dionisiades 84, 85, 86
Dionüszosz *694*
Dionysia *618*
Diósi Gergely *763, 765*
Dobai András *596*
Doboka megye *609, 632*
Dobsa László l. Ulászló
Dolce, Lodovico *696*
Dolon 251, 259

Don Juan d'Austria (Don Ioan) 512, *742*
Dorat, Jean *714*
Doriscus mező 193
Doriscus vár 193, 199
Dragoni Gáspár *726*
Dráva 43, 320, *595, 598, 666*
Drávai Névtelen *596*
Dromothenes (Dromichaetes), géta király 522, *744*
Dugonics András *656*
Duna (Iszter) 172, 177, 178, 179, 510, *611, 657*
Duracz (Duraczó) 508
Duronius, Marcus *685*

Ebares (Oibarész) 165, *657*
Ebazus (Oiobazos, Oebazus) 172, *657*
Ecbatana (Echbatana, Egbatana; a méd főváros és egy szüriai város) 140, 141, 161, 552, 561, *656, 657*
Eckhardt Sándor *617, 717, 719, 720, 721, 723, 750*
Ecsed *720*
Egaleus-hegy (Aigaleósz) 214, *661*
Égei-tenger *660*
Eger 55, 510, 511, *602, 604, 614, 734, 743*
Eglia 194
Egri Miklós *8*
Egyedúti Gergely *755–756, 758, 761, 762, 764*
Egyiptom (Aegyptum, Aegyptom, Aegyptus, Egyptom, Egyptus) 113, 149, 151, 157, 158, 159, 162, 179, 184, 185, 186, 194, 316, 317, 482, 484, 485, 490, 492, 508–509, 516, 523, 555, *685, 694, 744*
Eleázár *747*
Elek, Szent *598, 599*
Eleontes (Elaiusz, Eleus) 185, *658*
Elimachda 545
Elimaida 550, 556, *750*
Elinatus (Helenicus) 74, *618*
Enyedi György *611, 633*
Enyedi István *766–767*
Enyicke (Haniska) *688*
Eperjes *688, 724*
Ephesus (Ephesum, Epheszosz) 83, 92, 270, 348, 351, 355, *617, 695*
Epiphanész *747*
Epirus (Epürosz) 310, 507, *684*
Erasmus, Desiderius *626, 673, 674*
Erdély 102, 511, 519, 521, 522, 523, *620, 629, 632, 634, 666, 667, 669, 683, 719, 730, 733, 742, 744, 744, 745, 749, 767*
Erdélyi Máté *595*
Erdélyi Pál *687*
Eresztvény *614*
Eretreia (Eretria, Eretria, Erütria) 183, 219, *658, 661*
Érsekújvár *614*
Esler Márton *612, 613*
Esterházy Pál *617*
Estienne, Robert *750*
Eszlári Demeter *737*
Eszter (Hester), bibliai hősnő *664, 750*
Esztergom (Esztergam) 511, *743, 753, 756, 761*
Eua (Éva) 555
Euboea (Eubea, Euboia) 204, 507, *658, 660, 741*
Eufrates 142–143
Eunomus 259
Eurialus *599, 609, 611, 613*
Euripidész *626–627, 670*
Europa (Európa) 146, 179, 187, 191, 205, 341, 508, 514, 520, *626, 660, 689, 713, 720, 733, 743*
Európé *696*
Eurypibus 263
Eustachius l. Rustan
Evandrosz *684*
Ezechiel (Ezéchiás, Ezéchiel) 517, 527, 528, *743*

Fabius Maximus, Quintus 293, 305, *682*
Fabó András *726, 729*
Fabricius Luscinus Justus, Caius 310, *684*
Fabricius, Johann *731*
Famagusta 511
Fanchali Jób *612*
Farkas András *677*

Farnuces, Pharnukhész 196, *660*
Ferhát, koppányi bég *743, 744*
Festus, Johannes *619, 691*
Fischer, Simon *681*
Flandria 520
Fliuns, Phliusz 206, *661*
Flora 319, *686*
Florentia (Firenze) 293
Florina *615*
Focus kovács *599*
Fodor Pál *601, 602, 603, 604, 605, 732, 743*
Fogaras *733*
Forgách Balázs 53, *605*
Forgách Ferenc *633*
Forgách Mihály *739*
Forgách Zsuzsanna *617*
Fortunatus *611*
Földközi-tenger *696*
Fraknói Vilmos *607, 691*
Francken, Christian *633, 720*
Francofurdium *634, 664*
Frankovith Gergely *729*
Fráter Gáspár *746*
Fráter György *742*
Fundanius, Marcus 305, *681, 682*
Fülek (Filek) 511, 512, *742*

Gaál György *615*
Gabael 542, 548, 550, 556
Gabelman, Nikolaus *725*
Gabelus 556
Galaad (Jephta atyja) 97
Galaad, Gileád város 101, *628*
Galambóc 505, *741*
Galen János *664*
Galilea 541, *730, 750*
Gallia 520
Gandaria 193, *659*
Gaselee, Stephen *694*
Gąsiorek l. Bochnie
Gáza 509
Gazelles 509
Gedeon 525, *744, 745*
Gelon 203
Gelria 520
Genázereti-tó *730*
Gerendy János *633*
Géresi Kálmán *606*
Gévay Antal *602*
Ghimes *605*
Gilgál 488
Gindes 141, 142
Gisippus *611*
Gismunda *611*
Gisquardus *611, 692*
Gizella magyar királyné *605*
Gobrias (Gobria, Gobriás, Gobrüász) 162, 163, 176–177, *657*
Gobris 216, 217
Godofridus (Buillon Gottfried) 526, *745*
Góg 514, 517, 528, *742*
Goletta 512
Gomorra 526
Gorgiász *695*
Göllner, Carl *735*
Gönc 491, *730, 749*
Görcsöni Ambrus *7, 616, 632, 663, 665*
Görög Ilona (l. még Helena) *596, 607, 670*
Görögország 30, 59, 184, 193, 198, 203, 216, 218, 225, 228, 237, 516, *636, 657*
Gracchus, Titus Sempronius *682*
Gradnay Tamás *760*
Graz *724*
Griseldis *611*
Guttgesel Dávid *758*

Gyalu *745*
Gyarmat 511
Gyarmati Imre *8, 720*
Gyöke Ferenc *747*
Gyöngyöshermán *725*
Gyöngyösi István *692*
Győr 510, 518, *756, 761*
György Lajos *687, 688, 689*
Győry Hedvig *656, 665*
Gyula 511
Gyulafehérvár *732*
Gyulafy Lestár *666–667, 682, 734*
Gyulai Márton *8*
Gyulatelke *632*

Hádim Ali, budai pasa *742*
Hadrianus, római császár *597*
Haiman György *761, 762*
Hajmási *596*
Hajnóczy Iván *717, 718–719*
Halicarnassus 197
Halics *743*
Halius 259
Haller János *598, 615, 616, 617, 689*
Halys (Hális, Halüsz, Kizilirmak) 186, 589, *658, 767*
Hamburg 520
Haniska l. Enyicke
Hannibal (Annibal) 309, 316, 593, *683, 685*
Harmamitres (Harmamithrész) 196, *660*
Háromszék *620*
Harpagus 132, 135–137, 138, 140, 236
Harsányi István *766, 767*
Hartlieb, Joannes *725*
Hatvan 47, *601, 602, 606*
Hawenreuter, Johann Ludwig *733*
Hebrus 193
Hector 245, 250, 255, 260, 265, 318
Hegedűs Márton *672, 676*
Hegyi Dolores *656, 665*
Hegyi Pál *8*
Heidelberg *691, 696*
Heinrich Gusztáv *752*
Helena 256
Helenus 251, 263
Heliodorus 533, 534, 535–538
Hellespontus (Hellészpontosz) 179, 187, 192, 217, *658, 659*
Heltai Gáspár, id. *605, 613, 619, 620, 634, 668, 672, 674, 681, 697, 762, 763*
Heltai Gáspár, ifj. (Könyvnyomtató Gáspár) *762*
Heltai János *620, 627–628*
Helvetia 520
Hercules (Héraklész) 207, 246, 248, 267, 318, *670, 685*
Hernádtihany *688*
Herodes 53
Hérodotosz (Herodotus) *9, 632, 634–637, 656, 657, 658, 659, 660, 661, 663, 664, 665, 685*
Herostratus 270
Hessia (Hessen) 520
Hetruria 312
Heves megye *629*
Heves 47, *601, 602, 603, 604*
Hidarnes (Hüdarnész) 162, 196, 209, 217, *657*
Hierusalem (Jéruzsálem, Hierusálem, Ierusalem, Hyerusalem) 235, 481, 484–485, 488, 489, 490, 533, 535, 538
Hiltenius, Johannes 514, *742*
Hiperantes 209
Hircania 193, *659*
Hirkanus, Ianna (Johannesz Hirkánusz), hadvezér, főpap 534, *747*
Histaspes (Hüsztaszpész) 146, 195, *659*
Histiaeus (Hisztiaiosz) milétoszi türannosz 178–180, 182, *658*
Hoarus (Oarosz, Oka?) 174, *657*
Hoffhalter Rafael *746, 755*
Holdos-tó (Hódos-tó, Cegei-tó) 68, *609, 610*
Hollandia 520
Holler László *732, 734*
Hollókő 511
Holofernes (Holofernész) 525, *690, 745, 746*
Homartes (Homartesz) 60, 61, 64, *608, 609, 610*
Homberger, Jeremias *729*
Homérosz, Homerus *728*
Homonnai Drugeth István 47, *601, 602, 603*
Homonnay Bálint *8*
Homonnay Fruzsina *720*
Honorius, római császár *689*
Hont megye *604*
Hopp Lajos *629*
Horpács *726*
Hortensia 312, *684*
Horváth Cyrill *7*
Horváth Iván *620, 628, 717, 718, 719, 720, 721, 723*
Horváth János *614, 729, 742, 749, 754–755*
Horváth Stancsith Gergely *724, 725*

Horvátország 508, *602*
Hotaspes (Otaszpész) 195, *659*
H. Hubert Gabriella *8, 760*
Hunyadi Demeter *667*
Hunyadi Ferenc *596, 670, 720, 732, 733, 734*
Hunyadi János 506, 519, *741*
Huszár Gál *669, 681, 749*
Huszti Péter *670, 743*
Hüakintosz *671*
Hydra 248
Hydruntum 507
Hyereas 238
Hyppias 344, 346
Hystaspes 59, 64

Iason 246
Ibreim (Ibrahim) pasa 48–49, 50, *602, 604*
Ida-hegy 190
Idomeneus 263
Ifigenia (Efigenia), széphistória hősnője 66, *611*
Ignate (Ignác vitéz) *723*
Iklódy Péter *617*
Ilosvai Selymes Péter *619, 632, 681*
Illyefalva *620*
Illyefalvi István (Stephanus Illyefaluinus) *9*, 128, *619–631*
Illyés próféta 498
Indatyrsus (Indathürszosz) 175, *658*
India 194, *689*
Intafernes, Intaphrenész 162, 166, *657*
Iolia (Aiolia) 172, *657*
Ionia 172, 181, 182, 224, *657*
Iphigenia, aulisi királylány 256, *626, 627, 670*
Iphis 99–101, 103, 104–106, 109, 112, 118–120, 122, 126–127, *620, 627, 628, 629, 631*
Iphitosz *685*
Isabella, magyar királyné 53
Isenacum (Eisenach) 514, *742*
Ismael 508
István deák *596*
István, I., Szent, magyar király 53, *605*
Istvánffy Miklós *696*
Itália *633, 684*
Ithaka *597*
Izidor, Sevillai *713*
Izmail, I., szaffita perzsa uralkodó (Aladolus) 508, *741*
Izrael, Izráel 482, 483, 488, 495, 496, 497, 500, *689*
Izsák (Isaak) 99, 102
Izsák 331, 333

Jajca 506, *741*
Jákob 99, 333
Jakub *740*
Jankovich Miklós *595*
Jankovics József *720, 732*
János evangélista, Szent 517, *595*
János Zsigmond, erdélyi fejedelem *733*
János, Keresztelő Szent 53
Janus Pannonius *734*
Jászapáti 47, *601, 604, 606*
Jászberény (Berény) 47, *601, 602, 603*
Jászó *688*
Jenei Ferenc *720*
Jephta (Jiftach, Jefte) *9*, 97–128, *619–631*
Jeroboám 481, 482, 485–487, 490, 492, 493, 494, 495, 497, 499, 501, *724, 728*
Jeromos, Szent *689*
Jezabel 53, *606*
Joachim, brandenburgi választó 511, *742*
Jób 54, 545, *597, 598, 614, 750*
Johánna, nápolyi királynő 53
Jónás próféta *698*
Joseph 54
Josephus Flavius *686, 747*
Josiás 527
Jósika István *633, 667*
Jovenianus (Iovenianus, Jovinianus) 323–338, *591, 599, 687, 689*
Józsué *596*
Juda 481, 483, 491, 497, 498, *690, 730*
Judás 493
Judit, bibliai hősnő 332, 525, *690, 745, 746*
Jugović, Damján *629–630*
Jugurtha *743*

Juppiter (Jupiter) 146, 181, 189, 192, 245, 246, 250, 253, 258, 343
Justinus, Marcus Junianus *636, 637, 661, 684*

Kadmosz *696*
Kákonyi Péter (Petrus Kakoni) *596, 664*
Kalajlikoz l. Ali
Káldos János *611*
Kállay Albert *603*
Kalligone *694, 695*
Kalliszthenész *694, 695*
Kalmár Ambrus *749*
Kanizsa *743*
Kanyaró Ferenc *754*
Kapełuś, Helen *697*
Kapernaum 502, *730*
Kapossy György *721*
Kaposvár *742*
Kapy Sándor *614*
Karadžić, Vuk *629*
Károly, I. (Kis), magyar király 53, *605*
Károly, V., német-római császár 510, 511
Károlyi Gáspár *628, 746, 747, 748, 750, 751*
Kassa (Cassa) *619, 620, 664, 688, 691, 749, 758*
Kassai Kalmár János *749*
Kaszás Bálint 55, *601, 603, 606*
Kaszpi-hegyszoros *608, 610*
Katona Lajos *597–598, 747*
Kazul (Kaszon basa, Uzun Haszán), Irán emírje 506, *741*
Kecskemét *749*
Kemény János *620*
Kemény Lajos, ifj. *664*
Kemény László *620, 621–626*
Kendi Ferenc, id. *620*
Kendi Ferenc, ifj. *619*
Kendi Sándor *632*
Kendi Zsófia *619*
Keresztúr (Deutschkreuz) *663, 758*
Keresztúr l. Sopronkeresztúr
Keresztúri István *728*
Keresztúri Mihály *727*
Keserű Bálint *720*
Keve l. Ráckeve
Kevendi Székely Lukács *745*
Khaireász *695*
Khariklész *694*
Kharmidész *695*
Kherszonészosz-félsziget *661*
Király (Kőnig) György *634, 636, 668, 670, 758, 765*
Királyfia Kis Miklós *615*
Kis-Ázsia *616, 617, 657, 767*
Kiss József *611*
Kiss Károly *629*
Kiss Sándor *767*
Kisvárda (Várda) *719, 720, 721, 734*
Kis-Viczay Péter *684*
Klaniczay Tibor *7, 734*
Klazekovith, Stephanus *728*
Kleiniász *694, 695*
Kleió *694*
Klöss (Klösz, Kléz) Jakab *601, 687, 697, 698, 714, 749*
Kniezsa István *723*
Kolozsvár (Colosvár, Colosuár, Colosvar, Clavsvmbvrg) 600, 614, 615, 616, 621, 622, 634, 635, 666, 670, 674, *674, 681, 682, 697, 698, 716, 720, 733, 752, 756, 762, 765, 767*
Komári Péter *726*
Komárom *603*
Komlovszky Tibor *717*
Komoróczy Géza *610*
Kompód *629*
Koncz József *666, 720*
Konstantinápoly (Custantinapol, Constantinapol) 49, 52, 505, *604, 740, 741*
Kónyi János *615*
Koppány *743*
Korazim 501, *730*
Kovács Imre *754, 755, 765*
V. Kovács Sándor *599*
Kovács Sándor Iván *733*
Kovács Zsuzsanna *753*
Kovacsóczy Farkas *620, 632, 733*
Kőhalom *726*
Könneker, Barbara *673, 674*

Kőrösi István *767*
Kőszeg *726*
Kőszeghy Péter *8, 10,* 593, *666, 667, 668, 672, 673, 674, 677, 678, 680, 688*
Kőváry László *632*
Krakkó (Crakkó) *598, 632, 633, 697, 714, 720, 754, 755, 756, 759, 761*
Kulcsár Margit *605*
Kulcsár Péter *605*
Kurzelowa, Stanisław Jakobeius *755–756*
Kušik, Michal *602*
Kutassy János *761*
Küküllő *620*
Kürenaika (Pentapolis?, l. ott is) *616*
Küréné *616*

L'Écluse, Charles de (Clusius) *729*
Lacenas (Lacaena) 271, 353
Lacedemon (Lacedemum, Lacedemon; l. még Sparta) 198, 210, 237, 238
Lactantius, Caelius Firmianus *713*
Laertes 253, *671*
Lakatos Péter *8*
Lascaena 352
Lasinia 194
Laskai Csókás Péter *733*
Laskai János *733*
Lasso, Orlando *714*
László, V., magyar király 506
Latomus, Bartholomaeus *626*
Lázár Béla *597*
Lehoczky Tivadar *721*
Leine *673*
Lemnus (Lemnosz) 262, 507, *741*
Lengyelország 521, 526, *743*
Leonides (Leonidasz), spártai király 206–207, 209, *661*
Leptis 513
Lesbus-sziget (Leszbosz) 255, 506, 507, *617, 741*
Leucas 508
Leucippe (Leukippé, Lakaina) *9,* 339–357, *599, 619, 691–696*
Lévai Névtelen *595, 607*
Libüa *656*
Licinia 320, *686*
Ligia 194
Ligozides (Lycorides) 82, 84, *615*
Lincz 510
Lippa 293, 511, *680*
Liptóújvár *614*
Lisimacus *611*
Lissus 200
Listi János *605*
Livius, Titus *598, 681, 683, 683, 684, 686*
Livonia 520
London *696*
Lót 54
Lotharingia 520
Lőcse *601, 612, 613, 619, 687, 691*
Lubec 520
Lucina 78, 82–83, 84, 91, 92, 93, *612*
Lucretia 313, 318, *684*
Lucretia, széphistória hősnője *599, 609, 611, 613, 614, 619*
Ludányi Mária *692*
Lugdunum *615, 688*
Lukács, Ladislaus *632*
Lukcsics Pál *717, 720*
Lukinich Imre *731, 732*
Luther, Martin *725, 742*
Lüneburg *673*
Lwow *743*
Lycia (Lükia) 196, 259, *659*
Lycomedes 254
Lycurgus 317
Lydia (Lüdia) 141, 181, 187, 194, 234, 238, *663, 685*
Lyia 194
Lyon *608, 696*
Lyrne 255
Lysimachus (Lüszipposz), perzsa tábornok 522, *744*

Macedonia 217, 218, 505, 516, 522
Machilena (Machilenta város; helyesen: Mytilene, Mütiléné; l. ott is) 87, 90, *617*
Magdics István *747*
Magóg 514, 517, 528, *742*
Magunta (Mainz) 519, *744*

Magunta (Mainz) 519, *744*
Magyarország 49, 481, 506, 509, 522, 524, *600, 614, 615, 673, 679, 696, 720, 734, 743, 750, 752, 753, 756*
Mahumet l. Mehmed
Majláth Béla *713*
Makay Dezső *721*
Makra-hegy *677*
Manasses (Manassze, Manasszész), Izrael királya 332, *596, 690*
Manasses 101
Mandane 131–132, 133
Manlius János *613, 663, 664, 760*
Mantiena 206
Maraton (Marathon) 183, 225, *636*
Marburg *673*
Marchia 520
Mardonius 215–217, 218, 219, 220–221
Mardus 238, 239
Margalits Ede *679*
Mária Krisztina, Habsburg főhercegnő *734*
Mária, magyar királyné 53, *605*
Mariandia 194
Markalf *615*
Maros 303
Marosvásárhely (Székelyvásárhely) *620, 666, 667, 668, 720, 731, 732, 733, 734, 745*
Marosvásárhelyi Gergely *666*
Marsina, Richard *602*
Mascamus (Maszkamész) 199, *660*
Masinissa *743*
Masistes (Maszisztész) 222, 223–224, *636*
Masistius 219–220
Massa 101
Mátyás apostol *698*
Mátyás, Habsburg főherceg *614*
Mátyás, I., magyar király 507, *598, 616, 632, 663, 665, 667, 741*
Maximiliánus l. Miksa
McFarlane, Ian Dalrymple *626*
Meander 186
Medea *626, 692*
Media (Média; a médek országa) 59, 134, 140, 140–141, 144, 161, 193, 194, 236, 514, 542, 548, 556, 561, *659*
Megabetes, Megabatész 197, *660*
Megabizus, Megabazosz 162, 167, 179, 180, 197, *658, 660*
Megacreon 201
Megapanus 195
Megara 219
Mehmed, I., török császár (Ciriscelebi, Ciricebeli, Muchamet, Cyriscelebi, Ceriscelebei, Cselebi) 505, *740, 741*
Mehmed, II., török császár (Mahumet) 506, 507, *741*
Melanchton, Philipp *747*
Meles 238, 239
Melith Péter *720*
Melith Péterné l. Szokoly Erzsébet
Melius Juhász Péter (Somogyi Péter?) *629, 729*
Mellita (Melitte) 348, 351, 353, 354, *695*
Memphis 149–150, 151, 155, 509, *656*
Menelaosz *694–695*
Menelaus 257, 260, 264, 348, *671*
Mercurius 254
Meriones 263
Mesith basa 507
Meszem 60, *610*
Meszlény *726*
Methon 508
Mezőkeresztes *603, 634, 667, 720, 721*
Mezőség *610, 667*
Micipsa 518, *743*
Mihály deák *746, 749*
Mikes Kelemen *629*
Mikó László *595, 596*
Miksa, I., német császár (Maximilianus, Maximilian) 508, 511, *741*
Miletum 179, 180, 181, 182–183
Miltidatész *661*
Mindszenti Benedek *666, 669*
Minerva (Minerua) 307–308, 478, *682, 717–718, 723*
Mirconus (Mürkinosz) 179, *658*
Miska főherceg *743*
Miskolc *715*
Miskolczi Csulyak István *688*
Misnia 520

Misya 234
Mitradates 133
Molnár Gergely *682*
Moloch 54
Monok István *732, 735*
Monoszlóy András *674*
Montaigne, Michel de *626*
Monyorókerék *725, 729*
Moria-hegy 115
Móric Lőrinc *724*
Morva 520
Moyses (Mózes, Mojzes) 482, 488, 492, 541, 552, 553, *596*
Munkács *721*
Munkácsi János *8, 9, 749–751*
Mura 320, *666*
Murád, I., török császár *740*
Murád, II., török császár (Ammurates) 506, *741*
Murád, III., török császár (Ammurates) 512, *602, 604, 742*
Muraköz *666*
Muraközi György *726*
Muraközi Gyula *656, 665*
Musza, török császár *741*
Musztafa basa *603*
Mütiléné *607*
Mycenas (Müké né) 206, *661*
Myia 193, *659*
Mylia 194
Myrrha 318
Mysia (Misia, Misya, Müszia) 190, 194, 255, *659*

Nabod 53, *606*
Nabugodonozor (Nabukodonozor, Nebukadnezár) 526, *596, 656, 689, 742, 745*
Nádasd l. Borsodnádasd
Nádasdy Ferenc 502, *724–725, 726–727, 728, 730*
Nagy Iván *721*
Nagy Lajos (Prudens Lajos, Bölcs Lajos), magyar király 53, *606*
Nagy Sándor (Alexander), makedón király 131, 217, 218, 229, 309, 316, 514, 519, 522, *607, 608, 632, 656, 661, 662, 664, 683, 685, 744*
Nagy Szabó Ferenc *667*
Nagykőrös *732*
Nagyszombat *674, 688, 749, 753, 756, 758, 761*
Nándorfejérvár 506, 509, 519, 594, *741*
Neapolis 521
Négyesy László *763*
Nemeskürty István *615*
Németország (Némötország) 510, 519, 520
Németsóvár *688*
Németújvár *727, 729*
Neptunus 307–308
Nestor (Nesztor) 248, *670*
Neustadt am Rübenberge *673*
Nicapol (Nikápoly) 505, *740*
Nicosia 511
Nikaia *715*
Nílus *695*
Ninive 541, 543, 544
Ninus 312, *684*
Nisa (Nészaion) 188, 189, *659*
Nissyria (Niszürosz) 197, *660*
Nitocris (Nitókrisz), egyiptomi királynő 142, *656*
Noemon 259
Numitor *600*
Nurbanu, valide szultána *605*
Nußbächer, Gernot *731*
Nürnberg *753*

Nyári (Nyáry) István, Bedegi (Bedeghy) 50, *604*
Nyári Istvánné, Bedegi l. Telegdy Anna
Nyári Pál (Bedegi) *720*
Nyári Pálné (Bedegi) l. Várday Kata
Nyitra *605*

Oasis, Dasis, Oaszisz 154, *657*
Óbuda 48, *601, 604*
Ochosiás 54
Octavius (Augustus császár) 523

Odatis (Odatisz) 60, 62–65, *607, 608, 609, 610*
Oesterley, Hermann *596, 597, 599, 615, 688*
Oláhország 508, 512
Olaszország 507, 521
Olesch, Reinhold *598*
Olt *620*
Olympias 319, *685*
Olympus 235
Omphale *685*
Onias 534, 537, *747*
Ónod 418, *715*
Oppius, Marcus (Caius) 305, 317, *681, 682*
Orbán, Szent 288, *679*
Orgis (Orgeusz) 200, *660*
Orlovszky Géza *612, 732*
Orontész *616*
Oszmán, I., török császár *740*
Otanes 162, 164, 195
Otto, Daniel *725*
Ovidius Naso, Publius *607, 669–670, 671, 685, 685, 723, 767*
Ózd *603, 606*

Ördög Mátyás (Erasmus Tueffel), királyi főkapitány 510, *742*
Őze Sándor *742*

Pactolus 141
Paczolay Gyula *733*
Padova *633, 732*
Pais Dezső *745*
Paksy (Paxi) Mihály 47, *601, 602, 603*
Pál Sebestyén *760*
Palamédes 247, 262
Pallas (Pallás Athéné) 191, 251, 263, 264, 265, 267, 478, *659, 682, 684, 717–718, 720, 723*
Pálóczi Horváth Ádám *611*
Pamphilia 196
Pannónia 235
Panthia 346
Pápa *734*
Pápai Páriz Ferenc *629*
Paphlagonia 194, 506, *659*
Papius Statius *670*
Pariania 194, *659*
Paricania 194
Paris (Párizs; város) 520, *626, 696, 714*
Paris (Párizs, Páris: trójai királyfi) 256, *596, 670*
Parthia 193, *659*
Patak l. Sárospatak
Pathai István *726*
Patizites (Patizeithész), perzsa mágus 158–159, 161, 162, *657*
Patroclus 260
Patyramphis (Patiramphész) 189, *659*
Pausanias (Pausziniász, Pauszaniasz) 218, 220, 221, 224–225, 316, *636, 661, 685*
Pavercsik Ilona *601, 691*
Pázmány Péter *727*
Pécs 511
Pécsi Imre *761*
Pécsi Lackó *761*
Pécsi Lukács (Peechi Lukach) *753, 759, 761–762*
Pécsi Lukácsné, Márta *761*
Pekár Károly *601*
Peleus 246, 254
Pelias 251, *671*
Peloponnesus 212, 213
Pelops 203
Peluszion *694*
Pentapolis (Pentepolis) 75, 93, *612, 616*
Perzsia (Persia) 131, 141, 145, 146, 155, 156, 158, 161, 162, 166, 167, 171, 172, 190, 193, 195, 196, 215, 219, 229, 238, 514, 516, *634, 635, 659, 664*
Pesius Transylvanus, Lucas *761*
Pest 293, 511, *680, 742*
Péter, magyar király *605*
Péter, Szent 54
Petki János *692–693*
Petrarca *611*
Pfalz *744*
Phaeniciai-tenger 341
Pharnazenes (Pharnazathrész) 195, *659*
Phedima, Phaidümé 162, 165, *657*
Pherendares 195

Pheridamas 259
Philep (Philipposz), makedón király 319, *685*
Philoctetes 248, 262
Philomacia 84, 85
Phocis (Phókis) 506, *741*
Phoenicia (Fenicia, Fönícia, Phaenicia) 154, 186, 196, 340, 344, *616, 694, 747*
Phrisia 520
Phrygia 186, 194, 235
Pieria 201, 204
Pirnát Antal *633*
Pisistratus (Peiszisztratosz), athéni türannosz 319, *685*
Piskolti Fabritius Mátyás *734*
Pissirus, (Pisztürosz, Pistirus) 200, *660*
Pithius (Püthiosz) 186
Platea 219
Plateat 210
Platón *683*
Pleione *767*
Plinius 284, *678, 680*
Plutarchus (Plutarkhosz) 42, *598, 600, 684, 685, 743, 744*
Podhering *721*
Póli István *599, 687–690*
Pomerania 520
Ponciánus *600*
Pontimatia 194
Pontus 197
Porsenna 312
Portia 313, *684*
Portugália *626*
Possevino, Antonio *632, 633*
Poznan *743*
Pozsony *614, 743, 753*
Prexaspes 155, 157–158, 159–160, 161–162, 197
Priamus 247, 251, 257, 318
Priapus 87
Proterua 306, 315, *681, 682, 683*
Prussia (Poroszország) 520
Prytanis 259
Psammenitus 149–151
Ptolemais (Ptolemaisz, Ptolemaiosz) 509, *616, 685*
Publicia 320, *686*
Pulya *726*
Putiphar 54
Pürrosz *684*
Pylus 508
Pyrrhus 254
Pythiraeus Gergely *726*

Rabel, Jean *714*
Ráckeve (Kevc) *746, 747*
Radnót 128, *620*
Radvánszky Béla *721*
Rages 542, 548, 550, 556
Raguel 554, 555–556, 557, 561
Raguelné 557
Rákóczi György, I. *679*
Rákóczi György, II. *767*
Rákóczi Zsigmond *719, 749*
Rákóczi Zsigmondné l. Telegdy Borbála
Raphael angyal 333, 335, 550, 552, 554, 556, 558, 559
Razainkadin (Razinkadia) 51–52, 54, *602, 605*
Récés János (Joannes Reczes) *725–727, 728, 729*
Rechabeám 483
Regéc *749*
Reményi Andrea *630*
Remus (Primus Makeus, Theopistus) 15, 17, 18–22, 24, 36, 40, 43, *595, 597, 598, 599, 600*
Reusner, Nicolaus *735*
Révay József *609, 611*
Révész Kálmán *728*
Rheda Pál *687*
Rhen (Rajna) 520
Rhesus 250, 252, 259
Rhetia 520
Rhodomanus, Laurentius *636*
Rhodopisz *695*
Rhodosz *611*
Rigómező *629, 741*
Rimay János *8, 720, 743*
Rixa 306, *683*
Roboám 481, 482

Rochemaure, Jacques de *696*
Rodus 507, 509
Rohonc *726*
Róma (Rómaság) 15, 16, 17, 21, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 31, 33, 34, 35, 36, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 280, 293, 299, 305–320, 323, 507, 514, 516, 518, 523, *595, 596, 597, 598, 600, 633, 668, 681, 683, 684, 686, 687, 689, 697, 717, 718, 760*
Romolus (Secundus Makeus, Romulus, Agapius) 15, 17, 18–22, 24, 36, 40, 43, *595, 597, 598, 599, 600*
Rónay György *761*
Rubens, Peter Paul *611*
Rumélia *602*
Rustan császár (Eustachius, Eustathius, Placidus) *8, 9,* 15–43, 597–602
Rustanné (Gönlis, Eustachiusné, Ilya Selvia, Illia Rhea Silvia, Tatiana, Trajana, Theopsia, Rhea Sylvia, Ilia Rhea Silvia) 15, 37, 38, 40, 41, *597, 598, 599, 600*
Rühl, Ernst *673*

Sachs, Hans *611, 674, 689*
Saephira 54, *606*
Ság 511
Sagarcia 194
Sain, Sais 151, *656*
Salamis (Szalamisz) 211, 212, 215, 218, *661*
Salamon (Bölcs Salomon) 53, 54, 481, 482, *605, 606, 689*
Salgótarján *614*
Sallustius Crispus, Caius *733, 743*
Salmanazar 541, 542
Salzman, Michele Renee *753*
Samarjai Vidos Lénárd *726, 728, 730*
Samothracia 200
Sámsom (Sámson) 54, *664*
Sándor bég (Szkander bég, Iszkender, Gjerg Kastriota), albán fejedelem 506, 507, *741*
Sándor István *614, 691*
Sára, bibliai hősnő 552–555, 557, 558, 561
Sarangia 193, *659*
Sarchedonus 543–544
Sardis (Szardisz) 141, 179, 180, 181, 182, 183, 187, 188, 196, 202, 210, 216, 217, 222, 237, 238, 239, *658, 665*
Sárközi Máté *8*
Sarmasághy Anna *620*
Sáros megye *688*
Sárospatak (Patak) 55, *603*
Sarpedon 259
Sárvár *724, 726, 729, 730*
Sátoraljaújhely 55, *603, 606*
Satyrus 353, 355, 356, *696*
Saufeus 293
Saxonia (Szászország) 519, 520, *744*
Scamander 190
Schäfer, Werner *611*
Scheidt, Caspar *673*
Schespurgensis, Caspar *762*
Schmelling, Gareth *614*
Schwendi, Lazar *603*
Sciatom (Szkiathosz) 204, *660*
Scilirus (Scyrilus, Scilurus), szkítha király 518, 593, *743*
Scodra (Scutari) 507, *741*
Scotia 521
Scyrus-sziget és város 254, 255
Scytthia (Scytthia, Szküthia, Szkíthia, Szitia) 131, 149, 161, 171, 172, 173, 174, 179, 193, 505, *610, 635, 657*
Sebes Katalin *667*
Sebus *605*
Segnyei Anna (Telegdy Jánosné) *720, 721*
Selandria 520
Seleucus Philopator (IV. Szeleukosz Filopátor) 533, 534, *746, 747*
Selimus l. Szelim
Semiramis 312, *684*
Sempte *674*
Sennacherib (Sénnacherib, Szancherib), asszír király 525, 542–543, *745*
Sertorius 522, *744*
Servius Tarquinius 319
Servius Tullius 312, *684, 686*
Sestus 187
Shakespeare, William *615*

Sharratt, Peter *627*
Siatkowski, Janusz *598*
Sicilia 203, 521
Sicz *612, 613, 726, 760*
Siklós 511
Silesia 520
Simo 262
Simon főpap 534, 535, *747*
Singa 509
Sion 538
Siracusas 203
Sisamnes 195
Sisyphus (Sziszüphosz) 246, 251, *670*
Skaricza Máté *746, 747*
Skócia *626*
Skultéti Severin *724, 725*
Ślaski, Jan *697*
Słowacki, Piotr (Slouatius Peter, Petrvs Slovacivs, Slovacius Péter) 760, *760, 761*
Smerd (Smerdis, Smerdisz) 155, 158–159, 160, 161–162, 165, *657*
Socrates (Szókratész) 309, *605, 685*
Sodoma 54, 526
Sogida 193, 195, *659*
Solon (Szolón) 233, 236, *665*
Sombory László *632, 633, 733*
Sombory Sándor *633*
Somogy *677*
Somogyi Péter (Melius Juhász Péter?) *629, 729*
Sophus 508
Sopron megye *725*
Sopronkeresztúr (Keresztúr) *725, 728*
Sostenes 352, 354, 356
Sostrates 344, 345–346
Sóvár 336, *688*
Spanyolország 521
Spargapises 143, 147, 148
Sparta (Spárta; l. még Lacedemon) 198, 199, 202, 206, 207, 210, 210, 216, 218, 219, 225, 237, 238, 316, *685, 744*
Stainhoffer, Caspar *755, 756*
Stiria 520
Stoll Béla *7, 607, 612, 668, 724, 731, 732, 741, 742, 744, 745, 746, 749*
Storge *627, 628, 631*
Stranguilio 74–75, 83, 84, 85, 86, 89, 93
Strassbourg (Argentina) 520, *611, 733, 744*
Straubing *611*
Stromp László *729*
Stryma (Sztrümé) 200, *660*
Stuart Mária *626*
Sudár Balázs *601, 602, 603, 604, 605*
Suetonius *686*
Suevia (Svábföld) 520, *744*
Susa (Szúsza) 141, 155, 159, 160, 162, 171, 180, 181, 184, 185, 192, 198, 212, 216, 217, 221, 222, 228, *657*
Svecia 521
Swift, Jonathan *673*
Syagrus, Szüagrosz 203, *660*
Sydon (Sidon, Szidón) 340, 501, 509, *694, 696*
Sygaeum-tenger 245
Symakos (Symmachus) 107–111, 118, *627, 629, 630*
Syria (Siria, Szíria, Szüria) 161, 196, 509, 516, 533, *616, 657, 696*

Szabács (Sabatz, Szalánc) 286, *679*
Szabó András *732, 739*
Szabó Károly *666, 747, 767*
Szabolcsi Bence *677*
Szakály Ferenc *747, 749, 766*
Szakolca *729*
Szakony *726*
Szalárdi János *766*
Szalay László *666*
Szamosközy István *603, 633*
Szapolyai János, magyar király 510
Szárai Mihály *746, 747*
Szarvas *613*
Szarvaskő *614*
Szattay Kristóf (Christophorus Satay, Zatthay) 47, *601–602, 603*
Szatürosz *694, 695*
Szeben (Cibinum) *634, 731, 733, 756*
Széchy Károly *689*

Szécsény 511, *603*
Szeged *749*
Szegedi András *726*
Szegedi Béla *607*
Szegedi Gergely *687*
Szegedi Kis István *596, 747*
Szekcső-patak 336, *688*
Székely Balázs *750*
Székely István *637, 754–755, 763*
Székely Mózes *632*
Székelyudvarhely *666, 669*
Székelyvásárhely l. Marosvásárhely
Székesfehérvár (Székösfejérvár, Székesfejérvár) 511, 512, *742, 743*
Szelim, I., török császár (Selimus, Szelymus) 508, *741*
Szelim, II., török császár (Zelin) 48, *602, 604*
Szelim, II., török császár 511, 512, *742, 743*
Szenczi Molnár Albert *683*
Szendrői Névtelen *596*
Szentgyörgyi Gábor *725*
Szentjóbi Sándor l. Szentpétery Imre
Szentkereszt *726*
Szabó Géza, Szentmártoni *8, 10, 595, 601, 603, 614, 616, 627, 628, 664, 721, 732*
Szentmiklós l. Beregszentmiklós
Szentpétery Imre (Szentjóbi Sándor) *752, 759*
Szepes megye *724*
Szepsi Laczkó Máté *603*
Szerém *677*
Szervia (Szerbia) 505
Szigeti Imre *733*
Szigetvár 511, *611*
Szikszó *603, 743*
Szilády Áron *7, 601, 677, 744, 756, 757, 760*
Szilágyi Sándor *744*
Szilágyi, história hőse *596*
Szina 512
Szinán, török nagyvezír 512, *742*
Szíva-oázis *656*
Szkhárosi Horvát András *596*
Szokollu Mehmed (Mohamed) *602, 604*
Szokoly Erzsébet (Melith Péterné), Erzsók *717, 720, 723*
Szokoly Miklós *719–720, 721, 734*
Szokoly Miklósné l. Telegdy Kata
Szolnok (Szolnak) 511, *602, 743*
Szosztratosz *695*
Szöllősi István *8*
Szőlős (Nagyszőlős) *664*
Sztárai Máté *598*
Szulimán (Szülejmán), I., török császár 509, 510, 511, *741, 742*
Szulimán (Szülejmán), II., török császár 48, *604, 741*
Szvatopluk, morva fejedelem *743*

Taberlanes (Taberlan, Tamerlan, Timur Lenk), tatár kán 505, *740*
Takáts Sándor *602, 603*
Taliarchus 73–74
Tamanea 194
Tanais (Tanaisz, Don) 59–60, 61, 174, *608, 609, 610, 657*
Tanaquil 312, *684*
Tarca-patak *688*
Tardi György *603*
Tarpenia (Tarpeia) 319, *686*
Tarpenius Spurius 319, *686*
Tarquinius Priscus 312, 313, 318
Tarquinus Collatius *684*
Tata 511, *734*
Tatius l. Akhilleusz Tatiosz
Tatrosy György *612*
Taurisz *626*
Taurus *767*
Tekoa 495, 499
Telamon 244, *611*
Telegdi Miklós *756, 758, 761*
Telegdy Anna (Bedegi Nyári Istvánné) *720, 723*
Telegdy Borbála (Csapy Kristófné, Rákóczi Zsigmondné) *719*
Telegdy Erzsébet *720, 723*
Telegdy Ferenc *720*
Telegdy Gáspár *720*
Telegdy István *719*
Telegdy János *721, 723*
Telegdy Jánosné l. Segnyey Anna

Telegdy Kata (Szokoly Miklósné) *9, 610, 717–723*
Telegdy Kata *723*
Telegdy Mihály *719*
Telegdy Pál *719, 721, 750*
Telegdy Pálné l. Várday Kata
Telegdy Zsófia *720, 723*
Telemachus 247
Telephus 255
Tenedus-sziget 255
Termopila (Thermopülai, heu Pilak) 204, 206, 208, 209, *660*
Tespia 206, 210
Tethényi Imre *726*
Teucer 254
Thais 319, *685*
Tharsia 83, 84–92, *615, 617*
Tharsis (Tarsis, Tarzusz) 74, 83, 89, 92, 93, *612, 615, 616, 618*
Thasia-sziget (Thaszosz) 200, *660*
Theagenész *8, 692*
Thebas (Thebás, Thebe, Thébai) 154, 206, 218, 219, 255, *657, 696*
Themesuár (Tömösvár, Temesvár) 52, 293, 511, *680*
Themistocles 202, 204, 213
Theophilus (Theofilus) 86, *617*
Therszandrosz *695*
Theseus 246, *670*
Thesmár István *725, 726*
Thessalia 207, 216, 217
Thessalonica (Thessaloniké, Szaloniki) 506, *741*
Thetys 254, 255
Thoas 264
Thokoics György (Georgius Tokoitsh) *726, 728*
Thomány Sándor *632*
Thoon 259
Thraseus *747*
Thuküdidész *744*
Thury Etele *724, 725, 726*
Tigranes 195
Timár Kálmán *689*
Tinódi Sebestyén *599, 629, 630, 676, 742*
Titaeus, Tithaiosz 196, *660*
Titus Romulus 305, *682*
Titus Sempronius 305
Titus *611*
Tivadar, orosz poéta *717, 723*
Tmolus 239
Tobias (Tóbiás), bibliai hős és fia *8, 9,* 333, 541–562, *628, 749–751*
Tóbit *750*
Toldi Miklós *619, 681*
Toldy (Schedel) Ferenc *7, 595, 596, 755*
Tolna megye *733*
Tolna *665, 732, 733*
Tolnai Fabricius Bálint *732, 733*
Tolnai Szabó János *736*
Tomumbeius (Tuimm Bej), egyiptomi mameluk szultán 509, *741*
Tomyris, szkíta királynő 131, 143, 145, 147, *635*
Torda *667*
Tóth István *732, 735, 738, 740*
Tótsóvár *688*
Török Bálint 510
Törökország *603, 605*
Tracia (Thracia, Thrákia) 172, 179, 193, 346, *657*
Traianus (Trajanus), római császár 522, *597*
Trekin (Trakhisz) 206, *661*
Treuir (Trier) 519, *744*
Tripolis 509, 513
Troya (Troia, Tróia, Trója) 190, 235, 243, 244, 245, 246, 248, 255, 256, 257, 258, 259, 262, 263, 264, 265, 267, 318, *596, 669, 670*
Tullia 319, *686*
Tunetum (Tunisz) 512, 513, *742*
Tura *603*
Túróc megye *688*
Tündareiosz *744*
Türingia 514, 520
Tybarenia 194
Tyberis 313
Tygris 551
Tyraea 238, *665*
Tyrreneum-tenger 75

Tyrus (Tyria, Türosz) 72, 75, 76, 77, 81, 84, 85, 90, 92, 344, 501, *616, 694, 695*
Tysbe (Thisbe) 541, *750*

Ugocsa megye *664*
Újfalusi Zsigmond *738*
Újfalvi Imre *765–767*
Újhely l. Sátoraljaújhely
Újkér *726*
Ujváry Gyula *615*
Ulászló, I., magyar király *741*
Ulászló, II., magyar király (Dobsa László) 508, *741*
Ulisses (Odüsszeusz) 243–267, 282, 287, 320, *597, 668–672, 681*
Ulma 520
Ung megye *603*
Ungvár 47, *601, 606*
Uray Piroska *761*
Urkhán, török császár *740*
Utrecht *596, 614*
Uzija (Uzziás, Azarija, Azarias), Júda királya 116, *630*

Vadadi, Andrea *612*
Vadai István *8*
Valerius Flaccus, Lucius 305, 306, *681, 682*
Valerius Maximus *681, 684, 686*
Valerius Poplicola, Portius 310, *683*
Valla, Lucius Tuccius 293
Valla, Laurentius de *664*
Valpó 511
Ványi Ferenc *608*
Várad *612*
Várda l. Kisvárda
Várday Kata (Telegdy Pálné, Bedegi Nyári Pálné) *720, 721, 723, 750*
Varga András *732, 735*
Varjas Béla *7, 8, 591, 595, 599, 613, 619, 669*
R. Várkonyi Ágnes *732*
Várna 506, *741*
Várpalota *742*
Varro, Terentius *713*
Varsányi György *664*
P. Vásárhelyi Judit *753*
Vas megye *725*
Vazul 53, *605*
Veya 193, *659*
Velence 512, *696, 741*
Veli kalauz (Velinek) 47, *602, 603*
Venus 59, 65, 67, 272, 316, 319, 350, 594, *609, 611*
Verancsics Antal *666, 756*
Veress Dániel *667*
Veress Endre 605, *633*
Veres-tenger 157
Verestói György *745*
Vergilius Maro, Publius (Virgilius) *728*
Vesendorf *725*
Vestphalia 520
Veszprém *742*
Vietor, Hieronymus *697, 754*
Vikramaditya *689*
Vincentius Bellovacensis (Vincent de Beauvais) *636*
Virágh Ferenc *721*
Vizsoly *746*
Volter *611*
Voragine, Jacopo de *596*

Waldapfel József *717, 718, 719, 723, 743*
Walsh, Patrick Gerard *627*
Welser, Marcus *614*
Wenzel Gusztáv *666*
Wittenberg *600, 665, 673, 691, 732, 733, 734, 736, 737, 738, 739, 739, 742*
Wolthazy, Christof *743*

Xantipe (Socratesné, Xanthippé) 53, 285, 319, *605, 685*
Xenocrates (Xenokratész) 309, *683*
Xenophon *632, 634*
Xerses (Xerxész), perzsa király 131, 184–229, *632, 634, 636, 656, 659, 661, 662, 685*

Zachariás *750*
Zalánkeményi János *633*
Zamoyski, Jan, lengyel kancellár *743*

Zariadres (Zariadrész) 59, 61, 63, 64–65, *607, 608, 609*
Zeliha (Zalîha, Zulejka, Putifárné) 54, *606*
Zell, Ulrich *596*
Zemplén megye *603, 713, 719*
Zerith 534
Zetény *721, 750*
Zeusz *694*
Zlinszky, János *733*
Znióváralja *666*
Zombori Antal *747, 747*
Zopyrus (Zapyrus, Zópürosz) 167–171, *657*
Zoványi Jenő *665, 666, 727, 730*
Zrínyi Miklós *668, 732*
Zvečan *629*

Zsidóország 509
Zsigmond német-római császár, magyar király 505, 508
Zsigmond, I., lengyel király *740, 741*
Zsigmond, III., lengyel király *720*
Zsinka Ferenc *688*

17135
MISKOLCI EGYETEM
központi könyvtár

3200 Ft

